

Україна ДИПЛОМАТИЧНА

НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК

Київ • 2022

Виходить друком із листопада 2000 року

Автори проєкту

Павло Кривонос,

Анатолій Денисенко,

Василь Туркевич

Засновники

Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв,
Державна установа
«Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Історичний клуб «Планета»

*Видання рекомендовано до друку за рішенням ученої ради
Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
протокол № 6 від 20 жовтня 2022 року*

Видавець

Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв

Головний редактор

Валерій Власенко, кандидат історичних наук

Заступники головного редактора

Інна Хоменська, кандидатка філологічних наук,
Володимир Денисенко, доктор історичних наук

Книгу зареєстровано як наукове фахове видання
за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»
(наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 2 липня 2020 року)

ISBN 978-617-8240-01-1

ISSN 2707-7683

DOI 10.37837/2707-7683-2022

Issued since November 2000

Created by

*Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych*

Founders

Directorate-General for Rendering Services
to Diplomatic Missions,
State Institution “Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine”,
Planeta Historical Club

*The issue is recommended for publishing by the Academic Council
of the State Institution “Institute of World History of the NAS of Ukraine”,
Protocol no. 6 dated 20 October 2022*

Publisher

Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions

Editor-in-Chief

Valerii Vlasenko, PhD in History

Deputy Editors-in-Chief

*Inna Khomenska, PhD in Philology,
Volodymyr Denysenko, Doctor of History*

Pursuant to the Order
of the Ministry of Education and Science of Ukraine no. 886 dated 2 July 2020,
the book is registered as a scientific professional publication in speciality 032 –
History and Archeology

ISBN 978-617-8240-01-1

ISSN 2707-7683

DOI 10.37837/2707-7683-2022

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Дмитро Кулеба, Міністр закордонних справ України, кандидат юридичних наук – **голова редакційної ради**

Віктор Андрущенко, доктор філософських наук, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, ректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, президент Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи

Костянтин Балабанов, почесний генеральний консул Республіки Кіпр у Маріуполі, доктор політичних наук, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України

Юрій Богаєвський, Надзвичайний і Повноважний Посол, ветеран дипломатичної служби

Володимир Бугров, кандидат філософських наук, професор, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Борис Гуменюк, Надзвичайний і Повноважний Посол, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та міжнародних відносин Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

Микола Держальюк, доктор історичних наук, головний науковий співробітник відділу історії нових незалежних держав Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Микола Железняк, кандидат філологічних наук, директор Інституту енциклопедичних досліджень НАН України

Михайло Згуровський, доктор технічних наук, професор, академік НАН України, ректор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», заслужений діяч науки і техніки України

Олексій Кийков, доктор філософії, директор дирекції «Дипсервіс» ДП «ГДІП»

Валерій Копійка, доктор політичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Василь Кремень, доктор філософських наук, академік НАН України, президент Національної академії педагогічних наук України

Андрій Крисоватий, доктор економічних наук, професор, ректор Західноукраїнського національного університету

Микола Кулініч, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Австралії (2015–2021 рр.), кандидат історичних наук, професор, декан факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Михайло Сорока, доцент, голова Київської організації Національної спілки журналістів України, член правління НСЖУ, оглядач Українського національного інформаційного агентства Укрінформ, заслужений журналіст України

Ростислав Сосса, доктор географічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу історичної регіоналістики Інституту історії України НАН України

Петро Таланчук, доктор технічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України, президент Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Ігор Турянський, Надзвичайний і Повноважний Посол, ветеран дипломатичної служби, член Національної спілки журналістів України

Ольга Таукач, членкиня Національної спілки журналістів України, випускова редакторка журналу «Зовнішні справи»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Сергій Пирожков, Надзвичайний і Повноважний Посол, доктор економічних наук, професор, академік НАН України, віцепрезидент НАН України – **голова редакційної колегії**
Андрій Кудряченко, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» – **заступник голови редакційної колегії**

Павло Кривонос, Надзвичайний і Повноважний Посланник другого класу, почесний професор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Національного університету «Острозька академія» та Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», генеральний директор Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» – **видавець**

Валерій Власенко, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Сумського державного університету, член правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин – **головний редактор**

Інна Хоменська, кандидатка філологічних наук, директорка дирекції «Медіацентр» Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» – **заступниця головного редактора**

Володимир Денисенко, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри журналістики Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» – **заступник головного редактора**

Сергію Мустяце (Молдова), доктор історичних наук, професор історико-географічного факультету Державного педагогічного університету імені Йона Крянґе

Андреас Умланд, кандидат історичних наук (PhD), старший науковий співробітник Інституту євроатлантичного співробітництва в Києві, запрошений професор у Національному університеті «Києво-Могилянська академія»

Тетяна Тома (Румунія), кандидатка історичних наук (PhD), запрошена професорка в Галацькому університеті «Нижній Дунай»

Тетяна Перга, кандидатка історичних наук, провідна наукова співробітниця відділу глобальних цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Даріуш Вояковський (Польща), доктор габілітований соціологічних наук, працівник кафедри соціології економіки та соціальних комунікацій факультету гуманітарних наук у Краківському науково-технічному університеті ім. С. Сташиця

Андрій Грубінко, доктор історичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Західноукраїнського національного університету

Тетяна Клиніна, кандидатка історичних наук, доцентка кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, старша наукова дослідниця Техаського університету в Остіні

Михайло Станчев, перший секретар першого класу, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії історичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, іноземний член Болгарської академії наук

Геннадій Корольов, доктор історичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу історії Української революції 1917–1919 рр. Інституту історії України НАН України

Лариса Левченко, докторка історичних наук, директорка Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України

Кароліна Цинк (Польща), докторка соціологічних наук, ад'юнкт (доцент) Колегіуму суспільних наук Жешувського університету

Сергій Толстов, кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Степан Віднянський, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, заслужений діяч науки і техніки України

Павло Гай-Нижник, доктор історичних наук, заступник директора Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України, член Експертної ради з питань подолання наслідків русифікації та тоталітаризму Міністерства культури та інформаційної політики України

Ігор Жалоба, доктор історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Сергій Здіорук, доктор філософії, доцент, провідний науковий співробітник відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства Національного інституту стратегічних досліджень, заслужений діяч науки і техніки України

Сергій Сидоренко, доктор фізико-математичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, проректор, науковий керівник кафедри фізичного матеріалознавства та термічної обробки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», заслужений діяч науки і техніки України

Ірина Матяш, докторка історичних наук, професорка, провідна наукова співробітниця відділу історії міжнародних відносин та зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України, голова правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин, заслужена діячка науки і техніки України

Григорій Перепелиця, доктор політичних наук, професор, директор Інституту зовнішньополітичних досліджень, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Наталія Татаренко, кандидатка економічних наук, професорка кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу Національного авіаційного університету, членкиня Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин

Володимир Хандогій, Надзвичайний і Повноважний Посол, президент ГО «Українська асоціація зовнішньої політики»

Вячеслав Цівагий, кандидат історичних наук, доцент, експерт відділу міжнародних зв'язків Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений працівник освіти України, член правління Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин

Ірина Іващук, почесний консул Республіки Сенегал в Україні, доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин імені Б.Д. Гаврилишина ЗУНУ

*Дмитро КУЛЕБА,
Міністр закордонних справ України*

ЗМІЦНЮЄМО ДИПЛОМАТИЧНИЙ ФРОНТ ЗАРАДИ ПЕРЕМОГИ УКРАЇНИ

2022-й – найважчий рік в історії незалежної України. Повномасштабна агресія Росії стала екзистенційним випробуванням для держави, наших інститутів, кожного українця та українки. Цей рік був найважчим і для української дипломатії, та водночас унаочнив неймовірну відвагу, сміливість і стійкість українців, які стали на захист власної свободи. Тому це також рік масштабних, історичних досягнень.

Саме в часи найбільших випробувань ми виявляємо, ким є насправді, який наш справжній потенціал, яку ми маємо волю до боротьби та перемоги. Українці продемонстрували, що нас ніколи і нікому не зламати. Перемога України на військовому та дипломатичному фронтах невідворотна, це єдиний можливий варіант розвитку подій.

У найтемніші для Української держави часи дипломатична команда Президента Володимира Зеленського забезпечила безпрецедентну міжнародну підтримку України та потужний тиск на Росію, консолідувала світ довкола мети нашої перемоги та захисту Статуту ООН.

Потужна військова підтримка України з боку союзників – це головний пріоритет нашої військової дипломатії. Завдяки командній грі на всіх рівнях – Глави Держави, Офісу Президента, МЗС, Міноборони, Мінінфраструктури, ГУР і СЗР – вдалося досягти значних результатів у залученні найсучаснішої техніки, зброї, амуніції та боєприпасів від міжнародних партнерів. Ми ведемо цю важливу роботу щодня, перетворюючи «ні» на «так» у ключових столицях і долаючи один психологічний бар'єр за іншим.

Так було з переходом на зброю натовського зразка, наданням ракетних систем залпового вогню та іншими важливими етапами. Ми зробимо все для того, щоб наші воїни мали всю необхідну зброю для звільнення нашої землі. Ми також працюємо над розвитком українського оборонно-промислового комплексу із залученням іноземних партнерів та їхніх технологій: важливо не лише везти до України зброю, а й посилювати спроможності власної «оборонки».

Сучасне озброєння не просто рятує життя українців та допомагає обороняти нашу землю, а докорінно змінює стратегічну ситуацію та логіку війни. Українські сили перехопили ініціативу, за лічені тижні звільнили тисячі квадратних кілометрів нашої землі та готуються до звільнення решти.

Продовжуємо доносити до союзників головний меседж: допоки російська агресія не зазнала остаточної поразки, жодна країна не буде в безпеці. Адже 24 лютого Путін напав не лише на Україну, а й на безпеку та стабільність Європи та світу, на засадничі принципи Статуту ООН.

Більше зброї, більше санкцій проти держави-терориста, більше фінансової допомоги – усе це не просто кредо нашої роботи, а результати, які вже зараз забезпечує дипломатична команда Президента Зеленського.

На доручення Глави Держави українські дипломати «протискають» критично важливі для України рішення. Завдяки цій роботі нам вдалося крок за кроком трансформувати позицію союзників та умовно нейтральних країн, знайти спільні точки дотику, спільні переваги та інтереси.

Саме в цьому полягає мистецтво дипломатії – виконувати найскладніші завдання, захищати національні інтереси України в усіх куточках світу. Не просто «дружити проти», а будувати проактивне партнерство, яке посилює і Україну, і наших друзів.

З перших днів війни дипломатичний фронт став справжнім полем битви за Україну. У перші дні наші міжнародні партнери вагалися навіть з відключенням російських банків від платіжної системи SWIFT. Нині ми маємо безпрецедентні санкції проти Росії, дієву солідарність наших євроатлантичних союзників, тотальну ізоляцію держави-терориста у світі, важливі обмеження проти російських енергоносіїв. І це не вичерпний перелік.

Ми системно звужуємо простір можливостей для Москви, позбавляємо Росію грошей та інструментів, які потрібні їй для продовження агресії. Українські дипломати й далі посилюватимуть тиск на ворога, аж допоки держава-терорист не зазнає поразки.

Я впевнений, що завдяки героїзму та хоробрості українського народу війна закінчиться перемогою України, звільненням наших людей і суверенних територій у міжнародно визнаних кордонах. На дипломатичному рівні ми щодня працюємо на результат, щоб підтримати зусилля з деокупації. Не втомлюємося переконувати партнерів, що в перемозі України

зацікавлені всі, а підтримка нашої держави – це не благодійність, а найкраща інвестиція в їхню національну та регіональну безпеку.

24 лютого Росія перетворила свою агресію проти України на найбільшу війну в Європі з часів Другої світової. Повномасштабне вторгнення російських загарбників засвідчило крихкість світових безпекових інститутів, які не змогли стримати агресора. Україна разом з іншими відповідальними державами прагне заповнити вакуум лідерства заради стабільності та миру. Ми ведемо за собою і об'єднуємо всю демократичну спільноту, щоб протистояти спільним безпековим викликам, захистити свободу, стабільність та нормальне життя обабіч Атлантики та на всіх континентах.

Критично важливим є не лише ситуативне реагування на злочини Росії та ескалаційні кроки Кремля, а спільна стратегія, нові безпекові механізми, рішучі та проактивні дії. Україна переконана в необхідності формування ефективної безпекової архітектури світу, яка має засновуватися на повазі до міжнародного права та жорстких гарантіях безпеки, а не деклараціях. Наша держава готова виступити драйвером цих процесів у глобальному вимірі.

Місія України, нашої дипломатії, полягає в тому, щоб і надалі об'єднувати світ у протистоянні терористичній Росії та іншим ревізіоністам. Це відповідає життєвим інтересам абсолютної більшості суверенних держав, які поважають Статут ООН. Від консолідованості міжнародної спільноти залежить не просто майбутнє світопорядку та демократії, а й нормальне та стабільне життя в усіх куточках планети. Альтернатива – повернення світу в стан війни всіх проти всіх і багаторівневої кризи на континентах.

Лідерська місія України – це амбітне завдання, але за рік страшної війни ми вже неодноразово довели, що для українців немає нічого неможливого. Нова роль України у світі потребує і нової якості зовнішньої політики, яка є справді глобальною.

Ми системно доносимо до африканських, азійських, латиноамериканських партнерів, що Росія загрожує всьому світові, стабільності та добробуту людей у різних регіонах. Москва вже використовує енергоносії та зерно як зброю, шантажує десятки країн голодом і холодом у домівках. Годі шукати кращої стратегії протидії цим загрозам, аніж максимальна підтримка України, щоб ми завдали агресору поразки та позбавили його можливостей для шантажу.

Українська дипломатія розширює міжнародну коаліцію на підтримку нашої держави, посилює позиції України на Глобальному Півдні. Це частина нашого довгострокового курсу на відкриття нових горизонтів. Проактивна робота МЗС уже приносить результати. Варто згадати хоча б історичне голосування за резолюцію «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН».

Рекордні 143 країни проголосували «за», зокрема багато африканських та азійських держав, які змінили політичну позицію та поступово відмовляються від політики безумовного нейтралітету. Всі африканські країни, які я відвідав у жовтні під час першого в історії української дипломатії турне глави МЗС країнами Африки, також підтримали нашу державу. Ми відкриваємо нові можливості для українського бізнесу та громадян за межами євроатлантичного простору, проактивно захищаємо позиції України, адже наші інтереси є в усіх регіонах – в Азії та Африці, на Близькому Сході, у Латинській Америці.

Українські дипломати також ефективно протидіють намаганням Росії розколоти єдність наших євроатлантичних союзників. РФ використовує всі можливі засоби – енергетичний шантаж, агресивну пропаганду, маніпуляції щодо «мирних переговорів» на тлі ядерних погроз. Але завдяки добре скоординованим зусиллям України та партнерів російські диверсії систематично зазнають поразки. Союзники як ніколи консолідовані. Демократичний світ поділяє українське бачення перемоги – повне відновлення територіальної цілісності нашої держави. Стратегічні партнери готові допомагати Україні стільки, скільки це буде необхідно для перемоги.

Навіть в умовах війни українська дипломатія працює на стратегічну перспективу. Ми активно формуємо майбутнє регіону та міжнародного порядку, де Україна посяде гідне місце – з визначальною роллю в глобальній системі координат. Успіх міжнародної Кримської платформи вже засвідчує це. За рік існування вона об'єднала спільноту справжніх друзів України, які політично підтримують нашу державу на всіх рівнях – глав держав і урядів, міністрів, парламентів, експертів. Кількість учасників та рівень представленості зростає навіть попри повномасштабну війну, тому я переконаний, що з такою світовою підтримкою ми обов'язково досягнемо мети Кримської платформи – повної деокупації українського півострова.

Україна досягла історичних успіхів на шляху європейської та євроатлантичної інтеграції. Важливо, що Україна приєднується до євроатлантичної спільноти не як жертва або прохач, а як динамічний та проактивний гравець. Наша держава посилить ЄС і НАТО, зміцнить потенціал цих альянсів, докорінно змінить стратегічний баланс у світі, принесе йому нові перспективи, переваги та амбіції.

Історичне досягнення 2022 року – надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Це результат системної та скоординованої роботи Президента, Уряду, дипломатичної команди, всіх українців. Раніше кандидатство України в ЄС вважали чимось віддаленим та майже недосяжним, а тепер ми рухаємося далі – до повноправного членства в Європейському Союзі.

30 вересня Україна подала заявку на вступ до Північноатлантичного альянсу. Російська агресія спонукала НАТО інакше поставитися до процедури вступу нових членів, що ми бачимо на прикладі прискореної інтеграції Швеції та Фінляндії.

Заявка України на швидкий вступ до НАТО допоможе реалізувати волю українського народу та надасть динаміку євроатлантичній інтеграції нашої держави. Україна не лише готова стати, а вже є відповідальним контрибутором євроатлантичної системи безпеки. Членство України в НАТО є невідворотним, так само як наша перемога у війні за свободу.

Але навіть прискорений вступ до НАТО потребує часу. Саме тому Міжнародна група під співголовуванням Керівника Офісу Президента Андрія Єрмака та Генерального секретаря НАТО у 2009–2014 роках Андерса Фог Расмуссена розробила проект Київського безпекового договору. Ми вже ознайомили з ним стратегічних союзників України та потенційних гарантів безпеки. Відповідна ініціатива буде потужним механізмом гарантування безпеки України до того, як наша держава здобуде членство в Північноатлантичному альянсі, а також сприятиме прискоренню нашого вступу.

Україна нині перебуває в авангарді світових процесів. Стратегічне мислення, проактивність та патріотизм роблять українську дипломатію потужним інструментом забезпечення інтересів Української держави, бізнесу та громадян. А військові успіхи та спроможна зовнішня політика засвідчують, що сучасна Україна є сильною та суб'єктною державою на міжнародній арені.

REINFORCING THE DIPLOMATIC FRONT FOR THE SAKE OF UKRAINE'S VICTORY

The year 2022 has been the hardest in the history of independent Ukraine. Russia's full-scale aggression has become an existential challenge for the country, its institutions, and every Ukrainian man and woman. Likewise, it has been the most difficult year for Ukrainian diplomacy. At the same time, it has revealed the extraordinary bravery, courage, and resilience of Ukrainians, who have stood up in defence of their country. Therefore, this has also been a year of stellar historic achievements.

It is in the times of greatest challenges that we get the chance to discover ourselves for who we truly are and reveal our true potential and will to fight and prevail. Ukrainians have demonstrated that no foe can ever possibly crush us. Ukraine's victory on the military and diplomatic frontlines is inevitable. It is the only conceivable outcome of the presently unfolding scenario.

As Ukraine found itself amid its darkest times, the diplomatic team of President Volodymyr Zelenskyy ensured unprecedented international support for Ukraine and serious pressure on Russia. It rallied the world around the goal of achieving our victory and defending the UN Charter.

Ensuring potent military aid to Ukraine from allies has been the top priority of our military diplomacy. It is thanks to the teamwork at all levels, including that of the Head of State, Office of the President, Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Defence, Ministry of Infrastructure, Defence Intelligence, and Foreign Intelligence Service that we were able to attain considerable results in acquiring cutting-edge equipment, weapons, and ammunition from our international partners. We perform this work daily, turning 'no' into 'yes' in the key capitals and overcoming one psychological barrier after another. That is how we implemented the retrofit of our army with NATO-standard weapons, procured multiple launch rocket systems, and accomplished other important milestones. We are doing our utmost to make sure that our warriors have all the weapons they need to liberate our lands. We are also working on developing Ukraine's own military-industrial complex, involving foreign partners and their technology. It is important to bolster the capabilities of our own defence complex as well as import weapons to Ukraine.

Modern arms are not just saving Ukrainian lives and allowing us to defend our soil; they are dramatically transforming the strategic situation and the logic

of this war. Having seized the initiative, the Ukrainian army liberated thousands of square kilometres of our land within mere weeks and is now getting ready to liberate the rest.

We continue relaying the key message to our allies: unless Russian aggression suffers definitive defeat, no country will know security. Indeed, on 24 February, Putin did not just assault Ukraine; he assaulted European and global stability and security, and assailed the fundamental principles of the UN Charter.

More weapons, more sanctions against the terrorist state, more financial aid – all these words stand for more than just our work's creed. They represent the results, which our president's diplomatic team is delivering at this very moment.

Upon the instructions of the Head of State, Ukrainian diplomats are pressing for the decisions vital to Ukraine. Gradually, this work has allowed us to transform the stances of our allies and nominally neutral countries, find common ground, and outline shared benefits and interests.

That is exactly what the art of diplomacy entails. It is about performing the most difficult tasks and protecting the national interests of Ukraine in all corners of the world. Not just to 'be friends against', but to forge a proactive partnership, which would strengthen both Ukraine and our friends.

In the early days of the war, the diplomatic frontline became a genuine battlefield in the struggle for Ukraine. During the early days, our international partners even hesitated to cut off Russian banks from the SWIFT payment system. What we have today are the unprecedented sanctions against Russia, efficacious solidarity of our Euro-Atlantic partners, total isolation of the terrorist state from the greater world, and crucial restrictions on Russian energy sources. This list is far from exhaustive.

We are systemically narrowing the range of options available to Moscow and starving Russia of financial assets and tools needed to sustain the aggression. Ukrainian diplomats will continue ramping up the pressure on the enemy until the terrorist state is defeated.

Owing to the heroism and courage of the people of Ukraine, I am confident that the war will end in Ukraine's victory and the liberation of our people as well as our territory within its internationally recognised borders. On the diplomatic level, we perform result-oriented work daily to reinforce the de-occupation efforts. We do not tire of convincing our partners that Ukraine's victory remains in everybody's best interest and that the support to our country is not charity but the soundest investment into their national and regional security.

On 24 February, Russia turned its aggression against Ukraine into the largest war in Europe since World War II. The full-scale onslaught of the Russian invaders was a testament to the fragility of the global security institutions, which had failed to contain the aggressor. Ukraine, together with other responsible countries, seeks to fill the void of leadership for the sake of stability and peace. We are leading and

consolidating the entire democratic community towards addressing our shared security challenges, defending freedom, stability, and normal living on both sides of the Atlantic and on every continent.

It is crucial not to just stop at consistently responding to Russia's crimes and attempts at escalation stemming from the Kremlin authorities but to develop a joint strategy and a new security apparatus and start taking decisive and proactive action. Ukraine is adamant about the need to build an effective global security architecture, founded on respect for international security and strict security guarantees, not declarations. Our country is ready to spearhead such processes in the global dimension.

The mission of Ukraine, and of our diplomacy, is to continue rallying the world in its resistance against terrorist Russia and other revisionists. This runs parallel to the vital interests of the absolute majority of sovereign countries, which respect the UN Charter. Just as normal and stable life in every corner of our planet depends on the consolidation of the global community, so does the future of the global order and democracy. The alternative would be a global regress to the state of 'war of all against all' and multi-level crisis across continents.

While the mission of Ukraine as a leader is an ambitious undertaking, during the year of the dreadful war we have proved countless times that nothing is impossible for Ukrainians. Ukraine's new global role also requires a new quality from our foreign policy, which must be truly global in scope.

We are consistently conveying to our African, Asian, and Latin American partners that Russia threatens the whole world, stability and welfare of people across different regions. Moscow has already weaponised energy sources and grain and resorted to blackmailing dozens of countries with famine and cold dwellings. One would be hard-pressed to find a better strategy for countering these threats than fully committing to supporting Ukraine and allowing us to vanquish the aggressor and deprive it of the means of further blackmail.

Ukrainian diplomacy is broadening the international coalition of our country's supporters, whilst also strengthening Ukraine's standing in the Global South as part of our long-term course of opening up new horizons. The proactive work of the Ministry of Foreign Affairs has already yielded results. Suffice it to recall the historic vote for the resolution titled 'Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations'.

A record 143 countries voted in favour. Among them there were many African and Asian states, which had by then reversed their stance and are now gradually moving away from the policy of unconditional neutrality. All African countries, which I visited in October as part of the first Africa tour of the Head of the MFA in the history of Ukraine's diplomacy, supported our country as well. We are opening new opportunities for Ukrainian businesses and citizens beyond the Euro-Atlantic

scene. In doing so, we are proactively defending Ukraine's standing because our interests are in all regions: Asia, Africa, the Middle East, and Latin America.

Ukrainian diplomats are also actively countering Russia's commitment to sowing schism among our Euro-Atlantic allies. The Russian Federation employs all methods in the book, including energy blackmail, belligerent propaganda, and manipulating the rhetoric of 'peaceful negotiations' amidst nuclear threats. However, Ukraine and its allies continue, through well-coordinated efforts, regularly defeating Russian diversions. Our allies have never been as consolidated as they are now. The democratic world shares Ukraine's vision of victory, which entails the complete restoration of the territorial integrity of our country. Our strategic partners are ready to support Ukraine for as long as it takes us to win.

Even amid the war, Ukrainian diplomacy has maintained its strategic perspective. We are actively shaping the future of the region, as well as that of the international order in which Ukraine shall take a worthy place and play a crucial role in the global arena. This is evident from the success of the Crimean Platform. Within the first year of its existence, it united the community of Ukraine's truest friends, who support our country at all levels: heads of state and government, ministers, parliaments, and experts. Its membership and scope of representation even continue to increase despite the full-scale war; therefore, I believe that with such global support we will certainly fulfil the goal of the Crimean Platform – the full de-occupation of the Ukrainian peninsula.

Ukraine has achieved historic feats on its path towards European and Euro-Atlantic integration. It is imperative that Ukraine join the Euro-Atlantic community not as a victim or a beggar but as a dynamic and proactive actor. Our country will reinforce the EU and NATO, strengthen the potential of those alliances, fundamentally alter the global strategic balance, and present it with new perspectives, benefits, and ambitions.

Ukraine's candidate status for EU accession is a historic achievement of 2022. It was the result of the systematic and coordinated work of the president, government, diplomatic corps, and all Ukrainians. Ukraine's EU candidacy used to seem distant and nearly unattainable; and yet we are now advancing further – towards becoming a full-fledged member of the European Union.

On 30 September, Ukraine applied for membership in the North Atlantic Treaty Organisation. Russian aggression urged NATO to reassess its procedure for the accession of new members, as evidenced by the accelerated integration of Sweden and Finland.

Ukraine's application for fast-tracked NATO accession will promote the realisation of the will of the Ukrainian people and give an impetus to the Euro-Atlantic integration of our country. Ukraine is not just ready; it already is a responsible contributor to the Euro-Atlantic security system. Ukraine's NATO membership is just as inevitable as our victory in this war for freedom.

Nevertheless, even accelerated NATO accession requires time. That is precisely why the International Group co-chaired by Andrii Yermak, Head of the Office of the President, and Anders Fogh Rasmussen, NATO Secretary-General in 2009–14, has developed the draft Kyiv Security Treaty. We have already introduced Ukraine's strategic allies and potential security guarantors to it. The initiative will serve as a potent framework of security guarantees for Ukraine pending our country's NATO membership, whilst also accelerating the process of NATO accession itself.

Ukraine is now at the forefront of global processes. Strategic thinking, proactivity, and patriotism have turned Ukrainian diplomacy into a robust instrument of safeguarding the interests of the Ukrainian state, businesses, and citizens. As to our military successes and capable foreign policy, they have proven that today's Ukraine in the international arena is a powerful state and a distinct entity.

Звертаємо увагу читачів на те, що від початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, зі згоди авторів наукового та публіцистичного блоків, редакція ухвалила рішення подавати з малої літери низку пов'язаних із державою-агресором понять, зокрема назву держави-агресора в усіх її формах та ім'я її очільника. Зазначеним змінам не підлягають цитати, а також матеріали від представників дипломатичного корпусу.

We would like to draw the readers' attention to the fact that since the beginning of the full-scale invasion of the russian federation in Ukraine, the editors decided to lowercase a number of terms related to the aggressor state, in particular the name of the aggressor state in all its forms and the name of its leader. The authors of the scientific and journalistic blocks granted their consent. Quotes and materials from representatives of the diplomatic corps are not subject to these changes.

Борис ГУМЕНЮК,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри публічного управління
та міжнародних відносин Національного
педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова,
Надзвичайний і Повноважний Посол

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ЇЇ ВПЛИВ НА РЕГІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ ПРОЦЕСИ

Анотація. У статті проаналізовано вплив російсько-української війни на регіональні та глобальні процеси. Наголошено, що це шанс остаточно визволити національну свідомість від рудиментів сталінської адміністративно-політичної системи екстрадянської імперії, викоринити антидержавницькі (насамперед проросійські) політичні сили. Саме в цих умовах постає перспектива самоствердження української ідентичності на міжнародній арені як політично монолітного державного утворення з євроатлантичними цінностями на основі наукоємного, високотехнологічного потенціалу.

Продемонстровано фундаментальний вплив російсько-української війни на систему міжнародних відносин, її безпековий, економічний, торговельний складники, переформатування світового православ'я.

Ключові слова: війна росії проти України, ідентичність, НАТО, архітектура європейської безпеки.

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України спричинила потужний опір українського народу. Ідеться насамперед не просто про знищення зовнішнього ворога, який зазіхає на нашу територію, а про боротьбу світоглядів – московського імперсько-реакційного та київського загальноцивілізаційного, гуманістично-демократичного.

Для України це війна за остаточно визволення національної свідомості від рудиментів сталінської адміністративно-політичної системи колишньої радянської імперії, куди нашу державу силоміць було вмонтовано 1922 року. Для нас це боротьба не тільки за знищення ворожої орди

та витурення її за межі країни, а й за внутрішні процеси – безповоротне викорінення діяльності антидержавницьких (найперше проросійських) політичних сил, проведення тотальної «дерусифікації», а відтак самоствердження на міжнародній арені як політично монолітного державного утворення із незаперечними євросоюзними та євроатлантичними цінностями на основі розвитку наукоємного, високотехнологічного національного потенціалу.

Після доби Богдана Хмельницького і періоду УНР 1918–1922 років це третя й завершальна спроба увійти до світового співтовариства таким його суб'єктом, який уже викликає щире повагу – за нездоланну волю українців до перемоги, за їхнє реальне національне визволення від багатівікових поневолювачів.

Важливо зазначити, що ми долучаємося до нового світоустрою не з порожніми руками, а з вагомими українськими дарами. Серед них, зокрема, наш внесок у формування нової європейської, а загалом і глобальної системи безпеки. Закордонні «експерти» давали Збройним силам України не більш як три боездатні години в повітрі та 21 день на суходолі, проте наші війська своїм професіоналізмом та силою духу спростували всі ці прогнози й дали потужний поштовх розвитку Північноатлантичного оборонного альянсу і його найближчих сателітів. Героїчний, ефективний спротив України «другій армії світу» наче розбудив Європу від сну, у якому марилося, що зі злом можливо домовитися, що від нього можна відкупитися поблажливим ставленням, удаваною повагою. Україна кров'ю та життям своїх захисників довела, що після Другої світової війни нічого не змінилося, а зло, варварство, дикунство можна викоринити тільки радикально – фізично, а не словесно.

Можливо, раніше частина шведської та фінської громад і мріяли, щоб їхні країни вступили до НАТО, проте більшість влаштовувала політика нейтралітету. Україна зробила неоціненний дарунок цим дружнім державам – активізувала громадську думку, підштовхнула політичних лідерів Стокгольма та Гельсінкі до ухвалення стратегічно важливого рішення: за прискороною процедурою приєднатися до НАТО.

Зрештою, після Другої світової війни Європа ще ніколи не була такою об'єднаною, як тепер, коли її згуртував поки що лише кандидат до її клубу – український народ, який прийняв удар варварської навали, щоб укотре захистити не тільки себе, а й увесь континент.

Сучасні реалії – це не конституційна норма прямої дії, а низка складних різнобічних політичних сил та інтересів, і сприймати їх потрібно в поліфонічному, нерідко суперечливому розвитку. Однак, безперечно, на вістрі цього сучасного геополітичного перформансу стоїть Україна. Саме вона є тим рушієм, що форматуватиме нині підвалини нового світового порядку першої половини XXI століття.

Розгляньмо детальніше найвагоміші ознаки нового світоустрою. Насамперед це безпековий складник, наявність якого, його ефективність (або неефективність) завжди була і є головною передумовою того, як розвиватиметься історичний процес. Матиме він стабільне, прогнозоване майбутнє чи йому будуть властиві системні кризи того чи іншого масштабу з найнепередбачуванішими наслідками?

Нинішня криза європейської системи безпеки через повномасштабну агресію РФ проти України – це ще й унікальна можливість для творців цієї системи зрозуміти всі її недоліки та взяти їх до уваги, щоб під час реформування в майбутньому уникнути старих помилок, адже оновлена система безпеки має стати надійним захистом гарантованого, стабільного існування країн Європейського континенту.

Яких же помилок припустилися лідери країн НАТО і провідні європейські політики, котрі так послабили безпекову ситуацію на континенті, що, по суті, призвели до нової повномасштабної війни?

Дослідження цих помилок потребує глибокого міждисциплінарного аналізу, позаяк на їхню появу вплинули й об'єктивні, й штучні чинники. Якщо сукупно узагальнити, то можна чітко окреслити одну базову хибу – європейська ліберально-демократична довірливість до історично невиліковної кремлівської підступності. Політика «закритих очей», яка дещо скидається на Мюнхенську угоду 1938 року, потурання брутальному порушникові норм міжнародного права з огляду на відомі події в Молдові, Грузії, а згодом і в Україні (початок збройної агресії 2014 року і млява реакція ЄС та НАТО) – усе це призвело до того, що росія увірувала у власну безкарність і можливість вдаватися до дій, які не корелюють ані з міжнародними угодами, підписантом яких вона є, ані навіть зі здоровим глуздом. Адже масштаби руйнувань, яких вона завдає і Україні, і собі, потребують аналізу не тільки науково-політологічного, а й медико-психологічного.

Слід віддати належне сучасним творцям європейської системи безпеки. Вони визнали свої прорахунки та доволі швидко й ефективно заходилися працювати над їхнім усуненням. Створення потужної антимосковської коаліції, правильне трактування реальних «слів та вчинків кремля» – це ті нові вагомні чинники, які оновлену систему безпеки роблять справді невразливою перед потенційними загрозами. У центрі цієї системи – Україна з її високопрофесійними, ефективними та дієвими Збройними силами.

26 квітня 2022 року було закладено основи нової міжнародної коаліції на підтримку України. Цього дня на базі Військово-Повітряних сил США в німецькому місті Рамштайні зустрілися голови та представники оборонних відомств понад 40 країн. У своїй промові Міністр оборони Сполучених Штатів Америки Ллойд Остін назвав цю зустріч історичною [1].

У Рамштайні, зокрема, обговорювали, як координувати дії для надання військової допомоги Україні на безпосередні потреби тепер і в майбутньому. Зустріч, за словами Остіна, започаткувала роботу Контактної групи з оборони України, до складу якої увійшли не лише країни-члени НАТО, а й Австралія, Ізраїль, Південна Корея та Японія. Ця група координуватиме зусилля країн-партнерів на щомісячних зустрічах, щоб закрити нагальні потреби ЗСУ.

Формально господарем та організатором цієї зустрічі були Сполучені Штати Америки, однак вибір німецького міста як локації її проведення не був випадковим. Багато оглядачів не лише в Німеччині, а й поза її межами звернули увагу на те, що це мало б посилити вже й так значний міжнародний тиск на ФРН, щоб переконати її уряд дозволити постачання важких озброєнь Україні. І це сталося. Керівництво Берліна змінило свою позицію.

На зустрічі 26 квітня Міністерка оборони Федеративної Республіки Німеччина Крістіне Ламбрехт поширила письмову заяву, згідно з якою німецький уряд погодився передати Україні 50 самохідних установок «Гепард». Вона також підтвердила намір уряду Німеччини фінансувати так зване кругове постачання: країни Східної Європи відправлятимуть в Україну військову техніку радянського зразка зі своїх запасів, а ФРН зобов'язується компенсувати це озброєння власним коштом.

Крім того, Бундесвер погодився на своїй території навчати українських військовиків, як поводитися із західними зразками техніки, зокрема не лише з «Гепардами», а й, наприклад, із самохідними гаубицями PzH 2000, які постачають в Україну Нідерланди.

Зустріч у Рамштайні свідчить про те, що наші союзники під керівництвом США інвестуватимуть не просто в опір чи боротьбу, а в перемогу, тобто в результат. Міністр оборони України Олексій Резніков за підсумками цих переговорів зазначив: «Відбулися тектонічні зрушення на рівні філософії [...] Перехід на західні калібри і техніку – це стратегічне рішення, яке нарешті прийнято. Зокрема, ми вже отримуємо артилерію калібру 155 мм» [2].

Ще одним базовим складником оновленої системи європейської та глобальної безпеки стане новий рівень відносин між Україною і НАТО, що виник у гарячі дні березня – квітня 2022 року, коли амбітний план московських очільників захопити Україну за три доби зазнав поразки і Збройні сили України довели, що вони – грізна армія, яку жоден ворог не здатен перемогти. Уважаю, що «НАТО без України – це недоНАТО» [3].

Згідно з оцінкою військового експерта Андрія Загороднюка, який посилається на відповідні документальні джерела НАТО, будь-які військові дії потрібно розглядати як «боротьбу військових спроможностей двох сторін». Для визначення поняття «військова спроможність» НАТО використовує

формулу, що складається з п'яти компонентів: 1) доктрина (тобто правила ведення бойових дій); 2) організація роботи підрозділів; 3) особовий склад і його підготовка; 4) керівний склад та його навчання; 5) озброєння і військова техніка (зокрема, запаси), а також необхідна інфраструктура. Донині експерти вважали, що російська військова спроможність переважає за двома ознаками: озброєнням та чисельністю особового складу. І тут трапилося те, чого західні експерти не передбачали: брак переваги в озброєнні Україна компенсувала іншими складниками своєї спроможності, а саме: кращими організацією, командуванням, підготовкою та мотивацією особового складу. «І тому наші закордонні колеги, – зауважує А. Загороднюк, – побачили нову реальність, в якій армія України, чий військовий бюджет в 11–12 разів був менший за російський, може перемагати» [4].

Тема НАТО у війні росії проти України має ще один вимір – дипломатичний. Він укотре розкриває блюзнірство та підступність зовнішньополітичного курсу кремля, який не грає за жодними «правилами», а діє лише в межах власних загарбницьких неоімперських інтересів.

У цьому контексті важливо наголосити на історичній правді: НАТО ніколи офіційно не обіцяло рф не просуватися на схід. Жодного міжнародно-правового документа, підписаного НАТО і рф, на цю тему немає. Це все домисли, які навмисно перекручували кремлівські керманічі, щоб насамперед увести в оману власний електорат і налякати його наближенням натівських гармат до самісіньких кордонів росії, а відтак розпочати під цим приводом повномасштабну збройну агресію проти України, яка офіційно проголосила курс на євроатлантичну інтеграцію.

Наприкінці холодної війни, у лютому 1990 року, держсекретар США Джеймс Бейкер і єдиний в історії президент СРСР Михайло Горбачов провели перемовини щодо майбутнього НАТО. Джеймс Бейкер висловив тоді гіпотетичну ремарку, яка була доволі спекулятивною. Він запитав у Горбачова: «Як щодо того, аби ви віддали нам вашу частину Німеччини, нато-мість Захід погоджується, що НАТО не просуватиметься ні на дюйм на схід?». Чимало історичних джерел підтверджують цю розмову, але важливо зрозуміти, що це була гіпотетична пропозиція. Офіційної угоди за підсумками цих перемовин не було підписано. Після повернення до США держсекретар зустрівся із президентом Джорджем Бушем-старшим, щоб обговорити це питання. Однак така ідея останньому не сподобалася. Ба більше, не було потреби цього пропонувати, бо рф тоді не вимагала не розширювати НАТО. Джордж Буш-старший уважав, що НАТО досягнуло значного успіху, коли зробило внесок у стабільність Європи, і має право взяти Східну Німеччину під свій контроль [5]. Зокрема, тут варто згадати Договір про ліквідацію ракет середнього радіуса дії, розміщених на Європейському континенті, який було підписано в грудні 1987 року між США і СРСР.

9 листопада 1989 року впав Берлінський мур, який був символом конфронтації між Сходом і Заходом. У липні 1990 року М. Горбачов від імені СРСР офіційно погодився, аби ФРН після об'єднання з Німецькою Демократичною Республікою залишилася в НАТО. У листопаді 1990 року на Паризькому саміті Ради з безпеки та співробітництва в Європі було підписано Договір про звичайні види озброєнь та збройні сили в Європі. А Римська декларація НАТО 1991 року підсумувала військово-політичні завдання Альянсу доби холодної війни та визначила його мету в історичній перспективі. У грудні 1991 року для налагодження діалогу з новими незалежними державами (зокрема, з рф) було створено Раду Північноатлантичного партнерства (РПАП) [6].

Отже, наратив про обіцянку НАТО не розширюватися є абсолютно спекулятивним, адже після зустрічі Джеймса Бейкера і президента США Джорджа Буша-старшого держсекретар написав офіційний лист до росії, у якому зазначив, що його слова були гіпотетичними і викликали плутанину [5].

Проте, як відомо, рф має власний погляд на історію й по-своєму трактує очевидні історичні факти. Щоби виправдати свою неоімперську агресивну політику, вона вдається до будь-яких дій, зокрема й погроз. У грудні 2021 року, напередодні військового вторгнення в Україну, до якого росіяни ретельно готувалися, мзс рф опублікувало і поширило два проекти угод, адресовані Вашингтону і Брюсселю, які, по суті, були справжнім шантажем. За формою подання і змістом документи були безпрецедентними як із погляду міжнародного права, так і зі стандартних протокольних норм ведення міждержавних переговорів. В основі цих «угод» – вимога росії, щоб війська НАТО повернулися туди, де вони перебували до 1997 року. Тобто рф вимагала заборонити «старим членам НАТО» (країнам, які були його учасниками до 1997 року) розміщувати війська та озброєння на території «нових членів» – Албанії, Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Північної Македонії, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщини, Хорватії, Чехії і Чорногорії (які вступили до Альянсу протягом 1999–2020 років) [7].

Однак механізм співпраці рф і НАТО регулює «Основоположний акт», який було підписано 27 травня 1997 року. Згідно з цим документом, рф отримала лише право голосу в розв'язанні питань європейської та глобальної безпеки, а не право вето щодо дій НАТО [6]. Проте після підписання цього акту Борис Єльцин помилково (чи свідомо) публічно заявляв на численних пресконференціях, що «право вето росія отримала». Американські дипломати миттєво відреагували на ці недоречності: сконтактувавши з міністром закордонних справ рф, вони запитали, чому їхній президент каже неправду. У відповідь керівник зовнішньополітичного відомства росії сказав: «Ви знаєте Єльцина, ви знаєте, що ми не можемо його контролювати» [5].

У рф ніхто й ніколи не міг контролювати того, хто сидить «на троні», а надто це неможливо із сучасним «тронаступником». Однак до добра це не доводило. Хоча – з якого боку дивитися. Якщо однією зі «скрепів» сучасної військової доктрини росії було недопустити розширення НАТО «ні на дюйм», то своїми недолугими діями вона досягнула абсолютно протилежного результату. З'явилася 2600 км нового кордону між країнами НАТО та рф, а це істотна невідповідність між цифрою та абстрактним «ні на дюйм».

Ідеться про Швецію та Фінляндію, які після Другої світової війни дотримувалися політики нейтралітету і неприєднання до військових блоків. Однак ця нейтральність мала свою специфіку. Шведи брали доволі активну участь і в миротворчих місіях ООН, наприклад, у Конго, і в операціях НАТО в Афганістані. І Швеція, і Фінляндія ще більше «звзузили» свій нейтралітет, коли в 90-х роках минулого століття приєдналися до програми НАТО «Партнерство заради миру», а також коли вступили до ЄС, а відтак стали учасницями спільної європейської політики безпеки та оборони. 2009 року скандинавські країни створили Північноєвропейське оборонне співробітництво (Nordic Defence Cooperation; NORDEFCO). Обидві країни почали брати активну участь у спільних навчаннях, підписали кілька договорів і меморандумів. Як зазначають у статті «Шлях Фінляндії та Швеції до НАТО» Пер Ерік Соллі, провідний військовий радник Норвезького інституту міжнародних відносин, і Ойстейн Солванг, науковий співробітник цього закладу, підрозділи військово-повітряних сил Фінляндії, Норвегії та Швеції регулярно проводять спільні навчання. Роки широкої співпраці та бойової підготовки призвели до того, що шведські та фінські збройні сили досягнули високого рівня тактичної взаємосумісності з іншими країнами-членами НАТО [8].

Водночас Швеція і Фінляндія офіційно позиціонували себе як нейтральні держави.

Система безпеки Європи кардинально змінилася після 24 лютого 2022 року. Повномасштабна агресія рф проти України змусила учасників Північноєвропейського оборонного співробітництва по-новому його сприймати та розуміти. Російське брутальне вторгнення в Україну довело, що статус партнера з розширеними можливостями (Enhanced Opportunities Partner (EOP)), який має Україна, Швеція і Фінляндія, є недостатнім чинником стримування військової агресії з боку потенційного ворога. Ця війна в центрі Європи неабияк форсувала зміну громадської думки у Швеції і Фінляндії, а політичні лідери обох країн ухвалили відповідні рішення щодо якнайшвидшого вступу до НАТО [9]. Ба більше, у Швеції навіть відхилили ідею проведення референдуму щодо членства в НАТО. Зокрема, прем'єр-міністерка цього північноєвропейського королівства Магдалена Андерссон зазначила:

«Я не думаю, що це те питання, яке потрібно виносити на референдум. Доступ до інформації щодо національної безпеки є обмеженим, тому такі важливі факти не можна оприлюднювати» [10]. Результати опитування громадської думки, які опублікували відповідні соціологічні служби, доводять: більшість населення Швеції підтримує вступ до НАТО.

Зі свого боку, Брюссель також зацікавлений у членстві Швеції і Фінляндії (сухопутний кордон якої з рф має довжину 1300 км) в НАТО. Унаслідок розширення Північноатлантичного альянсу 99% берегової лінії Балтійського моря опиниться під його контролем, а це істотно послабить позиції росії в регіоні. Історично реакція кремля на такі зміни в системі безпекової конфігурації на півночі Європи була миттєвою і, як завжди, загрозливою, проте нині вона вже нікого не цікавить. Заступник голови радбезу рф Дмитро Медведєв заявив, що в разі вступу Швеції і Фінляндії до НАТО «про жодний без'ядерний статус Балтики вже не йтиметься» [11]. Інакше кажучи, укотре кремль пригрозив посиленою мілітаризацією регіону, зокрема розміщенням у Калінінградській області ядерної зброї. Однак цьому шантажу вже ніхто не потурає: керівництво НАТО прийняло цей виклик і почало «розмовляти» з рф тією мовою, яку запропонувала остання. Вступ Швеції до НАТО означатиме також перехід під контроль Альянсу території острова Готланд, звідки можна вести оборону більшої частини Балтійського моря, а також країн Балтії. Отже, в разі можливого зіткнення з рф НАТО отримає суттєвий актив.

Тож є всі підстави стверджувати, що героїчне протистояння України агресивному, повномасштабному вторгненню рф породило нове феноменальне явище в європейській системі безпеки – Збройні сили України, тоді як сама Українська держава стала символом мужності й нескореності, гарантом захисту споконвічних європейських цінностей. Оновлену післявоєнну систему європейської безпеки тепер неможливо уявити без багатосторонньої участі в ній України як базового її елемента. Усе це в разі посилює наші шанси і на євроінтеграційне просування, кінцева мета якого – стати повноправним членом ЄС, і на тісну взаємодію з НАТО.

Вагомим наслідком нового післявоєнного світоустрою стануть очікувані трансформації у світовому економічному середовищі, зокрема в його енергетичному секторі, з огляду на санкції, накладені на країну-агресора. Їх спричинить зміна парадигми постачання енергоносіїв на ринки країн-членів ЄС, пошук альтернативних джерел і зростання масштабів видобутку та продажу нафти з країн Близького і Середнього Сходу, збільшення постачання скрапленого газу зі США до Європи.

Санкції проти рф за її вторгнення в Україну почали вводити відразу після так званого референдуму в Автономній Республіці Крим (а насправді – її протиправної анексії), однак їх не можна назвати дієвими. Їхня неефективність

стала одним із чинників, що спонукали росію до ескалації своїх неоімперських діянь. Натомість санкції, які США, ЄС та їхні союзники запровадили після 24 лютого, уже відчутно вдарили по економіці агресора, і впродовж наступних років їхній нищівний вплив лише посилюватиметься. Найболючішим для рф стало блокування валютних активів, які вона мала за кордоном. За різними оцінками, це приблизно половина її золотовалютних запасів – майже 300 млрд дол. Не менш дієвими виявились і так звані вторинні санкції Вашингтона, під які можуть потрапити компанії будь-якої країни, якщо вони спробують допомогти рф обійти санкційні обмеження та заборони.

Згідно з оцінками українських експертів, від експорту енергоносіїв рф досі отримує майже мільярд доларів щодня. А через зростання цін на них може цьогоріч заробити навіть більше, ніж торік. Попри обмеження, росія у квітні збільшила постачання нафти танкерами до Європи до 1,6 млн барелів на добу, порівняно до 1,3 млн у березні. ЄС обіцяє, що зможе відмовитися від російської нафти до кінця цього року, від газу – до 2024. За словами головного економіста Міжнародного валютного фонду П'єра-Олів'є Гурінші, західні санкції, спрямовані проти експорту енергоносіїв з рф, можуть зумовити падіння обсягу виробництва в росії на 17% до 2023 року. Це означає, що в неї залишиться лише кілька торгових партнерів, що, по суті, призведе до закриття російської економіки та її переходу в режим автаркії. Та навіть наявні обмеження вже істотно впливають на російську нафтову галузь, бо компанії рф мають проблеми з доставкою нафти: обмеження в портах, перестрашування вантажів, складнощі з валютними розрахунками тощо.

Окрім паливно-енергетичного комплексу, санкції західних партнерів України суттєво вдарили й по інших галузях промисловості країни-агресора, що є складниками її бюджету, а саме – авіаційній, автомобільній, хімічній, металургійній, сільськогосподарському виробництву, військово-промислового комплексу тощо.

Після вторгнення рф в Україну провідні автомобільні брендові компанії – «Фольксваген», «Дженерал Моторс», «Харлей-Девідсон», «Ягуар», «Ленд Ровер», «БМВ» – перестали постачати запчастини, що фактично обнулило доходи від цієї статті експорту. Через санкційний тиск і нестачу деталей автовиробники почали виготовляти моделі 20–30-річної давнини. Зокрема, припинення постачання систем керування двигуном Bosch, що регулюють потужність та рівень викидів, унеможливило випуск автомобілів екологічного класу «Євро-0» [12].

Щодо авіаційної галузі росії, тут також слід очікувати глибокі рецесію і занепад. Захід закрив небо для російських літаків і заборонив продавати, постачати або передавати рф будь-які лайнери чи запчастини до них; лізингові компанії відкликають свої літаки. Проте російські авіакомпанії

орендовані літаки не повертають – вони скоротили маршрути й літають лише всередині країни. Отже, в довгостроковій перспективі наслідки від запровадження санкцій будуть руйнівними для росії: усунення зі світових ланцюжків виробництва, ізоляція і технологічне відставання призведуть до поступової її деградації. Наразі спостерігаємо короткотерміновий їхній вплив: багато росіян втрачає роботу, закриваються підприємства, зменшується попит на всіх спеціалістів, суттєво зростають ціни на товари широкого вжитку й традиційні послуги. МВФ називає перспективи рф «похмурими» і прогнозує скорочення ВВП країни на 8,5% 2022 року і на 2,3% – 2023-го. Це значно більше, ніж було 1998 року, коли росія оголосила дефолт [13].

У статті «Війна в Україні стане історичним переломом» відомий німецький дипломат Крістоф Гойсген зауважує: «Військове вторгнення Росії в Україну знаменує переломний момент в історії. Воно призвело до перегортання сторінки, яку було написано наприкінці холодної війни, коли країни Заходу намагались інтегрувати Росію в міжнародно визнаний правовий порядок. Проте Росія за президентства Путіна перетворилася в країну-парію [...] Багато країн підтримують лідерську політику США у протистоянні путінській агресії, проте деякі з них роблять це неохоче. Вони сприймають цей конфлікт як повернення до часів холодної війни, коли потрібно було обирати одну зі сторін. Те, що відбувається сьогодні, вони уявляють як протиборство двох геополітичних систем, а не фундаментальне принципове питання. Це абсолютно неправильно. Агресію Росії слід розглядати не як початок нової холодної війни, а просто як те, чим вона власне є: найгірший акт агресії в Європі після завершення Другої світової війни і грубе порушення міжнародного порядку» [14].

Російське воєнне вторгнення завдало нищівного удару ще одній традиційній «скрепі», на якій ґрунтується весь неоімперський фундаменталізм та рашизм. І в галузях безпеки, економіки, міжнародної торгівлі, і в духовній царині своїми зухвало злочинними діями рф досягнула цілковито протилежного ефекту від того, до якого прагнула. Зокрема, так звана спецоперація, а насправді – повномасштабна війна рф проти України – пришвидшила розпад міжнародної структури РПЦ, а відтак її ваги, впливу й авторитету у світовому православ'ї. Уже в перші дні «спецоперації» українські єпархії одна за одною почали припиняти поминання московського патріарха, який, на їхню думку, є винним у тому, що відбувається. Географія «непоминання» охопила всю Україну. На переважно російськомовному Сході України від московського патріарха відреклися Сумська та Вознесенська єпархії, на переважно українськомовному Заході – Луцька, Володимир-Волинська, Львівська, Мукачівська, Тернопільська, Чернівецька, у Центральній Україні – Білоцерківська, Вінницька, Шепетівська. Почаївська лавра на Волині – віковий оплот «русского міра» – також перестала його поминати. 20 березня до ПЦУ

перейшов цілий монастир УПЦ МП – Новоафонський, що у Львові. Процес відречення від РПЦ охопив не тільки Україну. 17 березня митрополит Віленський і Литовський Інокентій (Васильєв) заявив, що «рішуче засуджує» війну рф проти України, і визнав «незбіг поглядів» своєї пастви з путінським патріархом. Схожі заяви зробили митрополит Ризький та всієї Латвії Олександр (Кудряшов) і митрополит РПЦ в Естонії Євгеній (Решетніков). 19 березня 2022 року предстоятель Польської православної церкви митрополит Сава закликав московського патріарха звернутися до «російської армії», наївно сподіваючись, що ця армія «прислухається до сили духовного авторитету патріарха». У відповідь на цей заклик братської помісної церкви рф заблокувала її сайт на своїй території. Таких фактів можна навести чимало. Авторитетні священнослужителі переходять із московського до Константинопольського патріархату, як-от священник Вадим Карпенко з берлінського собору Воскресіння та шестеро священників Свято-Микільської парафії в Амстердамі [15]. Недолугими були спроби РПЦ отримати статус «Третього Риму» у кращі для неї часи, а нині, в умовах, коли «Каїн убиває Авеля», а церква дає на це свої згоду і благословення, остаточно дискредитували її, призивши до цілковитого переформатування світового православ'я.

Отже, національно-визвольна війна України проти агресора, який має на меті не просто захопити нову територію, а провести тотальну «деукраїнізацію», тобто знищити людські, матеріальні, духовно-культурні цінності – усе те, що є сутністю України як суб'єкта міжнародних відносин, є безпрецедентним виявом новітнього геополітичного канібалізму, який, здавалося б, уже ніколи не мав би повторитися після всіх тих жахів, які пережив світ, зокрема Європа, після Першої і Другої світових війн. Згідно із законом протидії силі, слід очікувати глобальних трансформаційних змін усієї системи міжнародних відносин – насамперед безпеки, світової економіки, міжнародної торгівлі, військово-технічної глобальної і регіональної співпраці, створення нового міжнародного клімату загалом. Неодмінною, принципово важливою учасницею всіх цих процесів є і буде Україна. Адже чи не найголовнішим наслідком повномасштабного вторгнення росії в Україну (якого, звичайно, рф не очікувала) стало стрімке зростання авторитету нашої держави, довіри до неї як до надійного, сильного, прогнозованого партнера. 9 травня 2022 року президент США підписав закон про лендліз, котрий став вагомим доказом, що світ вірить у нашу перемогу й відродження, у те, що ми будемо міцною ланкою в системі глобальної безпеки, яка реально зможе захистити світ від катастрофи.

1. Клімкін П. Війна з Росією: п'ять важливих висновків після Рамштайна // ZN,UA. 3 травня 2022.

URL: <https://zn.ua/ukr/international/vijna-z-rosijeju-pjat-vazhlivikh-visnovkiv-pislja-ramshtajna.html>

2. Міністр оборони України Резніков Олексій / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. 27 квітня 2022.

URL: <https://m.facebook.com/GeneralStaff.ua/posts/304076641905421>

3. Гуменюк Б. Що нам перешкоджає негайно стати членом НАТО? // Голос України. 7 квітня 2022. URL: <http://www.golos.com.ua/article/358360>
4. Загороднюк А. Історичний злам в Рамштайні. Як Захід повірив у перемогу України у війні з Росією // Українська правда. 27 квітня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/27/7342462>
5. Марі Еліз Саротт. НАТО не обіцяло Росії не просуватися на схід. Як володимир путін перекручує факти, щоб виправдати війни. Грунтовний екскурс в історію // Forbes. 7 квітня 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/nato-ne-obitsyalo-rosii-ne-prosuvatisya-na-skhid-yak-volodimir-putin-perekruchue-istoriyu-shchob-vipravdati-viyni-gruntovniy-ekskurs-v-istoriyu-07042022-5340>
6. Мартинов А. Північноатлантичний альянс // Енциклопедія історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Pivnichno_Atlantychnyj
7. Задубінний А. Болгарія та Румунія відповіли на вимоги Росії «повернутися до конфігурації станом на 1997 рік» // АРМІЯІНФОРМ. 25 січня 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/25/bolgariya-ta-rumuniya-vidpovily-na-vymogy-rosiyi-povernutysya-do-konfiguracziyi-stanom-na-1997-rik>
8. Solli, P.E., Solvang, Ø. (2022). 'Finland and Sweden's Path Towards NATO', *RUSI*, 13 April [online]. Available at: <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/finland-and-swedens-path-towards-nato> [in English].
9. Statista Research Department (2022). *Survey on perception of NATO membership in Sweden 2014–2022* [online]. Available at: <https://www.statista.com/statistics/660842/survey-on-perception-of-nato-membership-in-sweden/> [in English].
10. 'Swedish PM rejects referendum on possible NATO membership' (2022). *Reuters*, 28 April [online]. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/swedish-pm-rejects-referendum-possible-nato-membership-2022-04-28/> [in English].
11. Дмитрий Медведев // Telegram. 14 квітня 2022. URL: https://t.me/medvedev_telegram/45
12. Децик О. Пакетний вплив на економіку. Чи здатні санкції спинити Росію? // LB.ua. 30 квітня 2022. URL: https://lb.ua/economics/2022/04/30/515180_paketniy_vpliv_ekonomiku_chi.html
13. Гордійчук Д. П'ять головних прогнозів для світу і один – для Росії: головне зі звіту МВФ про наслідки війни // Економічна правда. 20 квітня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/20/686009>
14. Heusgen, C. (2022). 'The War in Ukraine Will Be a Historic Turning Point', *Foreign Affairs*, 12 May [online]. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/2022-05-12/war-ukraine-will-be-historic-turning-point> [in English].
15. Солдатов А. Исход. «Спецоперация» в Украине ускорила распад международной структуры РПЦ // Новая газета. 27 марта 2022. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2022/03/27/iskhod>

Borys HUMENIUK,
*Doctor of History, Full Professor,
Head of the Department of Public Management
and International Relations of the National Pedagogical Drahomanov University,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary*

RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE AND ITS IMPACT ON REGIONAL AND GLOBAL PROCESSES

Abstract. The article analyses the impact of the russian-Ukrainian war on regional and global processes. The emphasis is placed on Ukraine's ongoing national liberation war as an opportunity for the final liberation of national consciousness from the vestiges of the Stalinist administrative-political system of the ex-Soviet empire, and the eradication of anti-state (primarily pro-russian) political forces. There is a chance for self-affirmation of Ukrainian identity in the international arena as a politically monolithic state entity with Euro-Atlantic values based on science-intensive and high-tech potential.

The study reveals that the russian-Ukrainian war demonstrated the flaws of the European security system, the miscalculations of the leaders of NATO countries, leading European politicians, and the weakening of the security situation on the continent. The author states that the creators of the European security system recognised the mistakes they had made and quickly started working on eliminating previous miscalculations. The foundation of the new international coalition in support of Ukraine was laid by the meeting in Ramstein on 26 April 2022, which showed the determination of allies to invest in the result – the victory of Ukraine.

The author highlights the new quality of relations between Ukraine and NATO, which emerged in March–April 2022 as a basic component of the newly created system of European and global security.

Moreover, the article demonstrates the fundamental impact of the russian-Ukrainian war on the system of international relations, its security, economic, and trade components, as well as the reformatting of world Orthodoxy amid the discrediting of the russian orthodox church.

In general, the security architecture in Europe has radically changed since 24 February 2022. The russian invasion of Ukraine has caused a serious impact on the new perception and new understanding of the Northern European defence community by its members. The post-war, remodelled European security system can no longer be imagined without Ukraine's multilateral participation in it as a basic element of this system.

Keywords: national liberation war, identity, NATO, the architecture of European security

Павло ГАЙ-НИЖНИК,

доктор історичних наук, заступник директора Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України, член Експертної ради з питань подолання наслідків русифікації та тоталітаризму Міністерства культури та інформаційної політики України

ВІЙНА ЗА ЖИТТЯ

Анотація. У статті подано авторську періодизацію і характеристику російсько-української війни 2014–2022 років. Сформульовано та висвітлено сім її періодів. У кожному з них названо не лише знакові воєнні дії, а й політичні (дипломатичні) аспекти, які також впливали на перебіг воєнно-політичних подій загалом та на російсько-українське протистояння й війну зокрема. Наголошено, що російська окупація та анексія Криму 2014 року є актом воєнної агресії проти України, історико-правовим фальсифікатом і міжнародним злочином російської федерації. Підкреслено, що війна, яку розпочала рф, має водночас і всеохопно нищівний, і цивілізаційно-екзистенційний виміри. Мета російської федерації – знищення держави Україна й усього українського народу, тому це тотальна війна. Український народ повстав на справедливую боротьбу за свою державність і право на життя. Акцентовано, що російсько-українська війна виходить за межі двостороннього конфлікту та має ознаки загальної кризи світової системи безпеки, що призведе до глобальних змін планетарного значення.

Ключові слова: російсько-українська війна, періодизація, Мінські угоди, АТО, ООС.

Після перемоги Революції гідності, як свого часу й припускали з острахом кремлівські політичні стратеги, усі багаторічні зусилля росії підкорити Україну й перетворити її на свою державу-сателіта з керованим президентом і маріонетковим урядом зазнали невдачі [9]. Те, що Україна перебуває на шляху виходу з навколомосковської цивілізаційної орбіти, президент рф путін, як і російський державно-політичний істеблішмент, не лише відмовлявся визнати, а й нездатний був (через власний світоглядний ступор) усвідомити як нову геополітичну реальність. Путін сприйняв цей факт як особисту образу та поразку й водночас як виклик самій росії, як перманентну загрозу її подальшому існуванню не лише з неоімперської перспективи, а й з огляду на небезпеку перетворення її мегасуб'єктності на історію [10, с. 188].

Російська федерація не могла змиритися не лише з геополітичною поразкою спроби «м'якого» підкорення України, а й із самим існуванням України як держави. Тож кремль вирішив застосувати в боротьбі всі очевидні та приховані методи ведення гібридної війни, а також вдався до прямого збройного втручання в українські внутрішні справи.

Ще у 2010–2013 роках українська влада майже повністю віддала східні й південні регіони під патронат російських агентів і проросійських сил [10; 12; 13]. У кремлі були переконані, що «революційна хунта», яка «захопила владу силовим шляхом», не протримається в Києві й впаде якщо не за тиждень, то щонайдовше за два. У політичній верхівки рф ще із самого початку переломних подій Революції гідності сформувався тверде переконання, нібито варто лише дмухнути – і держава Україна розсиплеться, мов картковий будиночок.

У січні 2014 року, коли в москві починали розуміти, що втрачають Україну і що проросійський режим В. Януковича в Києві приречений, путінські геополітичні стратеги замислилися над новим планом розчленування та знищення української державності. У кабінетах Ради національної безпеки рф було розроблено узагальнений і масштабний план дій із дестабілізування України та приєднання дванадцяти українських областей і міста Києва до складу росії. Проте москва швидко усвідомила, що не має ані на Півночі, ані на Сході, ані на Півдні України достатньої кількості прихильників, які могли би утворити критичну проросійську частку суспільного руху [11]. Тож росія вкотре у своїй історії поклатася на жорстку силу, збройне втручання й захоплення чужої території. Знову, вже у XXI столітті, вона виявила власну злочинну сутність і показала всьому світові свій агресивний неоімперський вишкір.

У лютому 2014 року російська федерація розпочала війну з Україною, напала з півдня – з Кримського півострова. Відтоді протягом довгих восьми років і аж до нового повномасштабного наступу в лютому 2022-го російсько-українська війна тривала з різними хвилями загострень і форм та, природно, мала кілька періодів.

Ретроспективний аналіз військово-політичного становища України за ті роки дає змогу окреслити певні етапи цього протистояння й спонукає до певних історико-дипломатичних узагальнень у цьому контексті, зокрема періодизації цієї якісно нової за формою і методами війни на Європейському субконтиненті.

Російська федерація цілеспрямовано та поетапно готувалася до знищення суверенної держави Україна як геополітичної дійсності ще з 1991 року, коли розпався СРСР (це доведено історично й документально). Відтоді рф провадила комбіновану гібридно-асиметричну агресивну політику щодо України. За допомогою ретельно спланованих енергетичних,

торговельно-економічних, фінансових, дипломатичних, культурно-історичних і суспільно-політичних війн, а також таких «м'яких» інструментів, як корупція, шантаж, тиск та ізоляція, рф хотіла перетворити Україну на свого політичного сателіта й господарсько-енергетичну неоколонію, а тоді розчленувати, поглинути й остаточно знищити, завдавши смертельного збройного удару т.зв. жорсткою силою – відкритою війною, що мала би призвести до зникнення з карти світу незалежної Української держави [6; 7; 10].

Початком останньої стадії цього плану стало розв'язання агресивної загарбницької війни проти України в лютому 2014 року, у комбінованій гібридно-асиметричній формі [14].

Далі пропонуємо вашій увазі авторську періодизацію російсько-української війни.

І період. Окупація та протиправна анексія АР Крим та м. Севастополя (20 лютого – 24 березня 2014 р.) – «Фронт без спротиву»

Перший період тривав з 20 лютого по 24 березня 2014 року. Його географія: терени Кримського та Керченського півостровів. Завершився період окупацією та спробою легалізування анексії української Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Тимчасова окупація Кримського півострова силами армії російської федерації почалася 20 лютого 2014 року, що підтверджує також і російська медаль «За повернення Криму» із цією виکارбуваною датою. Уранці 24 лютого 2014 року росія почала вводити «спецназ» у Севастополь, а на сам півострів – додатковий контингент своїх військ із бронетехнікою. Крім кораблів Чорноморського флоту, рф використовувала великі десантні кораблі своїх Балтійського й Північного флотів, задалегідь спрямовані до Чорного моря. Перші два («Калінінград» і «Мінськ») прибули вже 26 лютого. Того ж дня російський «спецназ» під виглядом представників «самооборони Криму» почав блокувати українські військові частини й кораблі. 27 лютого більш як 100 озброєних автоматами, снайперськими гвинтівками, кулеметами та гранатометами військовослужбовців 45-го окремого полку спецпризначення Повітряно-десантних військ (ПДВ) ЗС рф у цивільному одязі та повному бойовому екіпіруванні захопили будівлі Верховної Ради АР Крим і Ради міністрів АР Крим у Сімферополі й підняли на них російські прапори. У ніч із 27 на 28 лютого російські військовики почали захоплювати летовища Криму.

Незважаючи на ці події, лише 28 лютого в Києві було скликано засідання РНБО України, яка так і не ухвалила рішення чинити опір загарбникам та не віддала наказу знищити окупантів [8]. Тож навіть 2 березня, знаючи про ультиматуми російського військового керівництва, військові частини ВМС ЗСУ в Криму були бездіяльними в місцях своєї дислокації.

11 березня окупанти й сепаратисти-колаборанти захопили Верховну Раду Криму, і вона на «позачерговому» засіданні ухвалила «Декларацію про незалежність АРК і Севастополя», а 16 березня на території Криму проведено «референдум» про російський статус півострова. Наступного дня (17 березня) президент рф визнав «незалежну і суверенну Республіку Крим». Тоді ж путін підписав розпорядження президента рф «Про підписання Договору між російською федерацією і Республікою Крим про прийняття в російську федерацію Республіки Крим та утворення в складі російської федерації нових суб'єктів». Окупація та незаконна анексія Криму 2014 року – це акт воєнної агресії проти держави Україна, історико-правовий фальсифікат і міжнародний злочин рф.

Лише 20 березня Верховна Рада України ухвалила Декларацію «Про боротьбу за звільнення України», проте жодних заходів задля визволення принаймні частини Криму, окрім цієї заяви, так і не було вжито. Нова українська військово-політична влада – в.о. Президента і Голови Верховної Ради О. Турчинов, Прем'єр-міністр А. Яценюк та в.о. міністра оборони І. Тенюх від початку російського вторгнення наказала підрозділам ЗСУ, які залишилися вірними Україні, не атакувати ворога й не чинити збройного опору загарбникам. Ці діячі категорично відкинули пропозиції та розробки контрудару по ворогу, тобто вчинили злочин перед народом України, а їхні дії мають ознаки державної зради.

Нарешті 24 березня 2014 року в.о. Президента України О. Турчинов підписав указ про виведення українських військ із Криму й Севастополя, що де-юре є датою завершення першого періоду російсько-української війни¹. Тож у контексті української протидії російській агресії цей перший період, «Окупація та протиправна анексія АР Крим», цілком справедливо буде визначити також як «Фронт без спротиву».

II період. Антитерористична операція (1 березня [офіційно – з 13 квітня] – 24 серпня 2014 року) – «Внутрішній фронт»

Другий період цієї комбінованої гібридно-асиметричної війни пов'язаний зі спробою кремля перенести війну до континентальної України, розконсервувати там свою агентуру, скерувати терористичні загони до переважно російськомовних і політично проросійських областей і міст

¹ Унаслідок захоплення Криму із загальної чисельності особового складу військових частин ЗСУ (15 тис. військовослужбовців), що перебували на півострові, втрати сягали майже 11 тис. осіб. На материкову частину перейшли 4 130 військовослужбовців: 1 422 офіцери; 1 835 старшин, сержантів, матросів і солдатів; 103 курсанти Академії ВМС. Також із Криму виїхали 20 працівників ЗСУ, 750 членів сімей військовослужбовців (зокрема 276 дітей). За підсумками виведення військових частин ВМС ЗСУ з Криму, наприкінці травня 2014 року фактично налічували: 32% особового складу; 40% бойових кораблів і катерів; 62% суден і катерів забезпечення; 62% літальних апаратів; 65% автомобільної, бронетанкової та спеціальної техніки від штатної чисельності.

України, щоб фінансувати та розпочати там сепаратистсько-колаборантський рух. Координованими акціями й терором ці збройні угруповання мали розпалити громадянську війну в Україні й розпочати ланцюгову реакцію розшматування її на маріонеткові прокремлівські псевдореспубліки. Цей період формалізовано називають «Антитерористичною операцією».

Процес підривання України зсередини розпочався 1 березня 2014 року з масштабних проросійських виступів у Харкові (перше захоплення ОДА), Дніпрі (тоді – Дніпропетровську), Донецьку (3 березня вперше захоплено ОДА), Мелітополі, Луганську (9 березня вперше захоплено ОДА), Миколаєві, Одесі (3 березня – штурм облради) та Херсоні, 5 березня – у Запоріжжі та інших містах Сходу України водночас. Величезними зусиллями вдалося зберегти українською Одесу, хоча, ймовірно, усупереч органам місцевої влади та правопорядку². Ті події досі чекають на належне розслідування.

У березні, після перших кадрових оновлень в СБУ, стало відомо про збройні агентурні мережі Луганська³. Терористи-сепаратисти та зрадники-колаборанти вдалися до реальних силових акцій із захоплення адмінбудівель. Почалися й перші бойові дії, коли спецгрупи СБУ нищили диверсантів, а диверсанти – українських посадовців та активістів [20]. 16 березня секретар РНБО А. Парубій заявив про зрив широкомасштабної операції російських сепаратистів із вторгнення в Україну «російська весна», що мала на меті захоплення влади на Південному Сході країни за кримським сценарієм.

На початку квітня 2014 року озброєні проросійські підрозділи почали захоплювати адміністративні будівлі на Сході України⁴. У підсумку російські терористи й місцеві колаборанти оголосили про створення «Донецької і Луганської народних республік» (до цього таку спробу було зроблено в інших обласних центрах Лівобережжя). У відповідь українська влада оголосила про антитерористичну операцію (АТО).

² Протистояння 2 травня 2014 року в Одесі між противниками та прихильниками федералізації переросли в насильницькі зіткнення, загинуло 40 людей. Серед загиблих найбільше було проросійських прихильників федералізації, які сховалися в Будинку профспілок, у якому потім почалася пожежа.

³ У кінці червня 2014 року в Головному слідчому управлінні СБУ було 90 кримінальних проваджень щодо 85 осіб (13 із них були громадянами РФ), регіональні органи СБУ мали 263 кримінальні провадження із сепаратизму.

⁴ 12 квітня було захоплено райвідділки міліції в Слов'янську та Краматорську, міську раду в Артемівську, схожі спроби відбулись у Горлівці та Красному Лимані, 7 квітня російські терористи захопили зброю в СБУ Луганська, а 29 квітня було повторно захоплено будівлю Луганської ОДА (вперше – 9 березня); 28 квітня заколотники оволоділи будівлею РДА в Станиці Луганській, 29 квітня було захоплено міські ради в Красному Лучі та Первомайську. 30 квітня над райвідділком міліції в Антрациті підняли російський прапор, проросійські колаборанти також захопили міську раду в Свердловську й Алчевську, а ввечері 1 травня – міську раду в Стаханові тощо.

Мережа координаторів ГРУ Генштабу ЗС рф у південно-східних регіонах України ініціювала екстремістські акції та керувала ними. 12 квітня 2014 року було зафіксовано, що в Слов'янську і Червоному Лимані діють не сепаратисти, а військові розвідувально-диверсійні підрозділи [33]. Того ж дня було ідентифіковано співробітників російського ГРУ, які захоплювали органи влади та блокували українські військові частини в Криму в березні 2014 року. Раніше групи цих співробітників ГРУ вивезли з Криму до Ростова-на-Дону для підготовки захоплення українських об'єктів [32]. Вони хотіли захопити якнайбільше будівель місцевих органів влади та силових структур до 17 квітня, тобто до зустрічі в Женеві представників України, ЄС, США і росії з урегулювання «кризи» в Україні. Згідно з планом росії, це дало би їй змогу заявляти, що українська влада не контролює ситуацію в Україні і що більшість населення вважає її нелегітимною.

13 квітня РНБО України, яку очолював в.о. Президента України О. Турчинов, ухвалила рішення про початок антитерористичної операції (АТО). Ситуація на Сході швидко загострилася. 15 квітня уряд України оголосив про старт АТО й скерував Збройні сили під Донецьк і Луганськ. Того самого дня в містах Слов'янськ і Краматорськ на Донеччині виявили представників 45-го полку Повітряно-десантних військ рф [28]. Головною метою дій диверсантів та спецпідрозділів рф на території України була максимальна дестабілізація ситуації. У перехоплених розмовах російські військовослужбовці обговорювали завдання вбити кілька сотень осіб, щоб після цього ввести війська на територію України. До кінця квітня в.о. Президента оголосив, що уряд України більше не має повного контролю над Донецьком і Луганськом. О. Турчинов, зокрема, заявив, що країна перебуває в повній бойовій готовності й видав указ про відновлення військової служби за призовом⁵.

Справжня картина, причини та спонсори антиукраїнського терористичного путчу й прихованого вторгнення іншої держави яскраво виявилися після проведених 11 травня 2014 року «референдумів» під дулами автоматів, які Уряд України визнав недійсними. Тоді представники фейкових «Донецької і Луганської народних республік» заявили, що проголошують «незалежність» від України. Крім цього, «ДНР» і «ЛНР» опублікували звернення з проханням прийняти їх до складу рф.

25 травня відбулися президентські вибори, унаслідок яких П. Порошенко став Президентом України⁶. Тим часом російські бойовики та спецпідроз-

⁵ Тим часом 2 травня над містом Слов'янськ антиурядові озброєні угруповання збили два українські військові гвинтокрили.

⁶ Серед його обіцянок, зокрема, були й такі: АТО триватиме не місяці, а години (заява на брифінгу 28 травня); солдати української армії, які беруть участь у бойових діях, мали б отримувати платню 1 тис. грн на день з 26 травня тощо.

діли активізували свою діяльність проти ЗСУ, які зазнавали втрат не лише в живій силі, а й у техніці⁷. У середині липня РФ звинуватила ЗСУ в артилерійському обстрілі Донецька. Україна заявила, що снаряди, якими протягом кількох днів у липні й серпні 2014 року обстрілювали українські позиції, запущені з території Росії, а російські ВПС 16 липня збили український військовий гвинтокрил. Наступного дня, 17 липня, над Сходом України було збито пасажирський літак авіакомпанії «Malaysian Airlines», що виконував рейс МН17 на маршруті з Амстердама до Куала-Лумпуру. Загинули 298 пасажирів та екіпаж літака. Не змогли колаборанти та російські бойовики захопити тоді й найбільший склад зброї України в Артемівську на Донеччині, розміщений у соляних шахтах. Проте втрати в техніці й озброєнні Україна мала істотні⁸.

Були й стратегічні помилки: зосередження військ на майже двомісячну кільцеву облогу районного центру Слов'янськ, тоді як головні сили треба було скерувати на Луганськ і Донецьк. А російському угрупованню І. Гірка («Стрелкова»), який утримував Слов'янськ, дали змогу виконати оперативно-стратегічний відхід із Донецька. Так було втрачено час і можливості, які б змінили розстановку сил на Сході України і, цілком можливо, не призвели б до наступних невдач наших Збройних сил унаслідок очевидних прорахунків у вищих колах СБУ, Генерального штабу ЗСУ, штабу АТО.

На початку серпня 2014 року Україна майже два місяці була в активній фазі антитерористичної операції із силового звільнення територій Донецької та Луганської областей, що їх контролювали незаконні збройні формування та загони колаборантів за підтримки Росії. За цей період під контроль сил АТО перейшло майже 60% територій двох областей. Донецьк і Луганськ було заблоковано з півночі, заходу та півдня⁹. Тоді

⁷ Так, наприклад, у кінці травня тривали запеклі бої за Донецький міжнародний аеропорт, а 14 червня в Луганську збили український військово-транспортний літак Іл-76, загинули 9 членів екіпажу та 40 українських десантників. Того дня в Луганськ прямували три літаки: один вдало сів, другий збили бойовики, третій одразу після теракту повернувся. Аеродроми Краматорська, Луганська, Донецька вже перебували під контролем українських військ, але їх оточили бойовики. Контроль над цими трьома летовищами потрібно було утримувати, щоб не давати приземлятися там російській військовій авіації. Проте виникли проблеми з доставкою боєприпасів, їжі, води, евакуацією поранених тощо, а трагедія сталася через недостатні заходи безпеки, брак досвіду, поспіх і нехтування правилами польотів під час воєнних дій.

⁸ З 21 липня по 5 серпня 2014 року до бойовиків під час збройних зіткнень із українськими військовими потрапила військова техніка та озброєння: Т-64 – 22 одиниці, БМП – 26 од., БТР – 17 од., РСЗВ БМ-21 «Град» – 12 од., САУ 2С9 «Нона» – 4 од., САУ 2С1 «Гвоздика» – 4 од., Д-30 – 5 од., мінометів 82 мм – 10 од., ЗУ-23-2 – 13 од., АТ – 75 одиниць [15; 16].

⁹ Для виконання завдань АТО було сформовано штаб і відповідні органи управління, утворено сектори відповідальності на територіях Донецької і Луганської областей (сектори А, С, Б, Д, район М).

українським військам вдалося звільнити західний Донбас, південь і північ Донеччини, а також північну частину Луганщини. Блокпости ЗСУ впритул наблизилися до Донецька та Луганська. Було завдання: повністю замкнути коло східним кордоном України, оточивши колаборантів-сепаратистів і відрізавши їх від допомоги з росії. Лише зі східного напрямку, насамперед із території рф, бойовики могли отримувати озброєння та підкріплення.

Задля реалізації цього задуму стратегічно важливо було не допустити обстрілів території рф із боку України, а підрозділам сил АТО не можна було навіть випадково перетинати українсько-російський кордон, щоб не дати росії формального приводу для початку повномасштабної агресії проти нашої держави [1, с. 1]. У цьому контексті варто згадати й про те, що в грудні 2014 року Прем'єр-міністр А. Яценюк говорив в інтерв'ю німецькому часописові «Der Spiegel»: керівники країни вірили, що росія не нападе на материкову Україну й відкрито не допомагатиме колаборантам. «Спочатку всі думали, що після анексії Криму хижак вгамується. Але він продовжував, підтримуючи так званих сепаратистів на Сході України», – заявив А. Яценюк [36].

Протягом АТО російська федерація постійно підтримувала дії бойовиків. Спочатку постачала озброєння, живу силу (навчених, екіпірованих, тренуваних найманців) та засилала диверсійно-розвідувальні групи ГРУ, згодом – обстрілювала підрозділи ЗСУ з артилерії на своїй території.

5 серпня керівництво сектора Б (ген.-лейт. В. Хомчак, командувач АТО ген.-полк. В. Муженко) віддало бойовий наказ про штурм м. Іловайська, щоб звузити кільце блокування Донецька зі сходу [4]. Проте 24 серпня 2014 року регулярні підрозділи Збройних сил рф напали на територію України без оголошення війни. Із цим прихованим вторгненням період АТО («Внутрішній фронт») добіг кінця. Війна набула якісно нового формату – тепер це було безпосереднє збройне протистояння з регулярними частинами російської армії.

III період. Вторгнення росії на Донбас (24 серпня 2014 року – 19 лютого 2015 року) – «Східний фронт: Донбаське бойовище»

Третій період війни – вторгнення росії на Донбас. Він розпочався 24 серпня 2014 року (коли з території рф на український Донбас було приховано введено російські регулярні армійські підрозділи та війська спеціального призначення) і закінчився 19 лютого 2015 року.

Майже не наражаючись на опір, 24 серпня 2014 року російські військові підрозділи через Амвросіївку та Кутейникове рухалися в напрямку

Іловайська¹⁰. Відтоді співвідношення сил і засобів сторін змінилося – переважав супротивник¹¹. До того ж російські військовослужбовці не мали документів і розпізнавальних знаків на формі та військовій техніці.

Активна фаза бойових дій між українськими військами з одного боку та підрозділами ЗС рф і бойовиками, яких вони підтримували, з іншого тривала протягом 25–26 серпня 2014 року. Супротивник вирішив уникати затяжних боїв, адже це збільшило би втрати, які важко було б приховати від суспільства. Міжнародна спільнота могла б також сприйняти це як акт агресії проти України й використати його як підставу для застосування санкцій. Тому російська федерація оманливо-дипломатичним шляхом припинила бойові дії.

26 серпня, після зустрічі з Президентом України П. Порошенком у Мінську (Білорусь), президент рф путін говорив про потребу «якнайшвидше припинити кровопролиття». Проте того самого дня знімки з американського супутника (як засвідчила під час засідання Ради безпеки ООН С. Пауер [23]) показали російські бойові підрозділи, розташовані на південний схід від Донецька¹².

Не припиняючи обстрілювати українські війська в районі Іловайська, російська сторона запропонувала їм припинити опір, скласти зброю, здати військову техніку й вийти з оточення. Ці умови відхилили, натомість керівництво сектора Б домовилося з представниками ЗС рф про вихід із технікою та зброєю¹³. Так сталася трагедія під Іловайськом, де було оточено українське угруповання – майже 1200 бійців. 29 серпня 2014 року ЗС рф

¹⁰ 25 серпня 2014 року до штабу АТО й Генштабу ЗСУ почала надходити розвідувальна інформація, що колони військової техніки ЗС рф перетнули державний кордон України. У ніч на 25 серпня росія ввела на територію України 8 батальйонно-тактичних груп ЗС рф загальною чисельністю понад 4 тис. осіб. Остаточо факт вторгнення регулярних підрозділів рф було підтверджено 26 серпня після захоплення в полон військовослужбовців Повітряно-десантних військ ЗС рф. Ці батальйонно-тактичні групи підкріпили підрозділами спеціального призначення. Загалом угруповання збройних сил рф налічувало: особового складу – понад 6 тис. осіб; танків – до 70 од.; бойових броньованих машин – до 270 од.; артилерійських систем – до 90 од.; РСЗВ – до 85 одиниць [1, с. 15–16].

¹¹ У середині серпня 2014 року в антитерористичній операції було задіяно близько 40 тисяч особового складу, зокрема: ЗСУ – понад 32 тис. осіб (5,5 тис. одиниць важкого озброєння та військової техніки); Національна гвардія – до 3 тис. осіб; Державна прикордонна служба – до 3 тис. осіб; СБУ – до 2 тис. осіб. Кількість цих сил і засобів оцінювали як достатню для виконання визначених завдань. Сили АТО й бойовиків співвідносилися приблизно 1:1. Добровольчі підрозділи (загони) налічували до 4 тис. осіб. Вони не підпорядковувалися штабу АТО і не були в складі сил і засобів, хоча й координували свої дії з регулярними силами.

¹² Того ж дня в Луганську було затримано військовослужбовців 9-ї бригади регулярної російської армії. У відповідь росія заявила, що ці солдати «забукали» на територію України «помилково». І це під час збройного протистояння на кордоні, за яким спостерігають чи не найретельніше у світі. Наступного дня після цих перемовин росія зі своєї території обстріляла ракетами «Град» українські позиції в Новоазовську й атакувала їх двома колонами російських бронетранспортерів і танків.

¹³ Згідно з домовленістю, на світанку 29 серпня 2014 року після прибуття двох бетеерів зі складу ЗС рф (один – до Многопілля, другий – до Агрономічного) було передбачено супроводження двома маршрутами двох колон українських підрозділів до межі Старобешево – Новокатеринівка.

порушили домовленості та фактично розстріляли українські підрозділи, які виходили встановленими коридорами. Тоді противник оточив добровольчі батальйони, підрозділи МВС і ЗСУ, і Україна зазнала величезних втрат¹⁴. А кремль і далі зухвало стверджував на весь світ, що російської армії на східних теренах України немає¹⁵.

Водночас, скориставшись поразкою підрозділів ЗСУ під Іловайськом, російські війська просунулися на захід і, зокрема, захопили Тельманівський район з узбережжям Азовського моря до Маріуполя. Протягом 2–5 вересня резерв, який готувався для деблокування Іловайська, вдався до рейдових дій у районі населених пунктів Комсомольське – Тельманове – Новоазовськ – Староласпа, щоб зупинити подальший наступ супротивника на Маріуполь. Активні бойові дії тривали до 5 вересня включно. Тоді було проведено переговори на рівні керівництва держав, які завершили підписанням у Мінську першого протоколу з припинення вогню та встановленням лінії розмежування сторін.

5 вересня 2014 року путінські «мирні ініціативи» і порошенківський «мирний план» офіційно розглядала Тристороння контактна група: спецпредставниця ОБСЄ Г. Тальявіні, другий Президент України Л. Кучма, посол рф в Україні М. Зурабов та «плюс два» (російські маріонетки й ватажки терористів О. Захарченко та І. Плотницький). У підсумку контактна група підписала протокол, де основними пунктами були забезпечення двостороннього припинення застосування зброї та проведення в Україні децентралізації влади, зокрема шляхом ухвалення Закону «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей» (Закон про особливий статус). 16 вересня П. Порошенко подав до Верховної Ради проєкт такого Закону. 19 вересня 2014 року учасники Тристоронньої контактної групи підписали

¹⁴ Втрати особового складу Збройних сил України, Національної гвардії, МВС – 366 загиблих, 429 поранених. 128 потрапили в полон, 158 досі вважають зниклими безвісти.

¹⁵ Під час щорічного засідання Парламентської асамблеї НАТО українська делегація презентувала доповідь волонтерської групи «InformNapalm» про участь підрозділів регулярної армії рф у збройному протистоянні на Донбасі. У сформованій базі волонтерів є інформація про 160 підрозділів із 75 військових частин рф, спрямованих в Україну. Усього було зафіксовано 165 інцидентів. Аналітики ідентифікували підрозділи 45 сухопутних військових частин російської армії. Це мотострілецькі, артилерійські, танкові підрозділи, війська протиповітряної оборони, розвідпідрозділи, підрозділи снайперів і БПЛА. Більшість батальйонно-тактичних груп для війни з Україною формували на базі мотострілецьких підрозділів Південного військового округу рф, а саме: 136-ї, 18-ї, 17-ї, 19-ї, 205-ї, 33-ї і 34-ї мотострілецьких бригад; 291-ї артилерійської бригади 7-ї військової бази, що дислокується в окупованій Абхазії. У доповіді наголосили, що батальйонно-тактичні групи укомплектовано переважно контрактниками з бойовим досвідом, здобутим під час так званих антитерористичних операцій на Північному Кавказі (Чечня, Дагестан, Інгусетія). Також є групи, що прибули з віддаленіших районів росії. Експерти виявили на Донбасі підрозділи з 12 частин Повітряно-десантних військ. Ідентифіковано було й 77-й підрозділ військових частин спеціального призначення ГРУ рф. У зоні бойових дій аналітики зафіксували також військовослужбовців чотирьох військово-морських частин, п'яти формувань російської Нацгвардії [35].

меморандум щодо реалізації зазначеного протоколу від 5 вересня [19]. Проте 2 листопада в псевдореспубліках провели «вибори» їхніх «голів».

Після цього знову загострилися бої (зокрема за Донецький аеропорт). Тож президенти України та росії знову зібралися для зустрічі, проте вже в Нормандському й тристоронньому форматах, щоб обговорити черговий план дій, що його розробили французи та німці й попередньо погодила з Порошенком і путіним А. Меркель. 12 лютого 2015 року було погоджено спільну Декларацію задля підтримки Комплексу заходів із виконання Мінських угод, що їх підписали учасники «Тристоронньої контактної групи плюс два» (так звана Декларація чотирьох). Декларацію підписали президент росії путін, Президент України П. Порошенко, Президент Франції Ф. Олланд і Канцлерка ФРН А. Меркель. У цьому контексті лідери схвалили також Комплекс заходів із виконання Мінських угод, що їх ухвалили й підписали 12 лютого 2015 року всі підписанти Мінського протоколу від 5 вересня 2014 року й Мінського меморандуму від 19 вересня 2014 року. О 00 год 00 хв (за київським часом) 15 лютого 2015 року в окремих районах Донецької і Луганської областей України мали негайно та повністю припинити вогонь. 17 лютого Рада Безпеки ООН вітала «Декларацію чотирьох», схвалила «Комплекс заходів...», закликала всі сторони забезпечити повне його виконання, зокрема й повністю припинити вогонь, ухвалила «продовжити займатися цим питанням» [27].

Запеклі бої відновилися 16 лютого 2015 року. 17 лютого Дебальцеве, яке, згідно з Мінськими угодами, мало залишатися на українському боці лінії розмежування, було оточене. З огляду на такий перебіг подій українські війська 18 лютого під щільним ворожим вогнем розпочали відступ із Дебальцевого, який остаточно завершився 20 лютого. Президент П. Порошенко, до речі, наступного дня факт оточення заперечив і заявив, що 80% особового складу українських військ разом із технікою планово виведено з міста¹⁶ [22].

Другі Мінські угоди (т.зв. Мінськ-2) і поразка в «Дебальцевському казані» 20 лютого 2015 року¹⁷ завершили III період російсько-української війни, а Донбаське бойовище фактично й сформувало в ній східний фронт на майбутнє¹⁸.

¹⁶ Насправді ж за два дні в «Дебальцевському казані» було втрачено сотні українських воїнів (з 18 січня по 18 лютого загинули 179 військових, 110 – потрапили у полон, 81 – зник безвісти), які вели запеклі бої із супротивником (зокрема й із кадровими військовими ЗС рф), що мав перевагу живої сили в 5–7 разів! [3; 25; 29]

¹⁷ 20 лютого того року стало першою річницею відзначання Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні, запровадженого згідно з Указом Президента України від 11 лютого 2015 року «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні».

¹⁸ За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ), на Сході України щонайменше 5 665 людей було вбито та 13 961 поранено за період між серединою квітня 2014 року та серединою лютого 2015 року [34].

IV період. Позиційна війна (20 лютого 2015 року – 20 вересня 2016 року) – «Східний фронт: Мінська пастка»

Четвертий період, що настав після запеклих і виснажливих боїв на Донбасі, означений збройною напругою, проте протистояння перетворилося здебільшого на позиційну війну із чи не постійними артилерійськими обстрілами та посиленою активністю диверсійних груп, яка розпочалася після 20 лютого 2015 року. Політично цей період – початок багаторічної тяганини з намаганням утілити Мінські угоди, які були вимушено підписані під тиском кремля після входження російських військ на території Донецької і Луганської областей, кількох трагічних поразок української армії і через загрозу широкомасштабного наступу проросійських сепаратистських сил за підтримки армії РФ. Вочевидь ці домовленості не мали юридичної сили, суперечили Конституції України, нормам міжнародного права, статутів ООН, адже були укладені під тиском. До того ж під цими актами немає юридично сильного підпису, їх не ратифікувала Верховна Рада, тобто вони не були конституційними. Щодо Мінського процесу: жоден його документ, рядок і літера нічого не варті! А втім, і Президент, і Прем'єр-міністр України безоглядно прагнули втілити Мінські домовленості в життя, та на заваді стала національно свідома частина політикуму й українського суспільства.

Протягом цього періоду позиційної війни тривало збройне протистояння вздовж лінії розмежування на східному фронті з постійними взаємними артилерійськими обстрілами та перестрілками. Водночас цей етап був політично затаврований Мінськими угодами, що були пасткою для України. Згідно з ними, окупована частина Донбасу, яку росія перетворила на «сіру зону», мала бути інкорпорована в Україну зі статусом самостійного утворення, стати тягарем для її економіки й перетворитися на хронічну злякисну виразку її адміністративно-політичної системи, своїми метастазами руйнуючи український державний організм. Хронологічне завершення цього періоду відзначено укладанням 20 вересня 2016 року чергового тимчасового перемир'я на східному фронті та підписанням Рамкового рішення Тристоронньої контактної групи про розведення сил і засобів.

V період. «Квола» війна (20 вересня 2016 року – 20 травня 2019 року) – «Східний фронт: “Нормандські” шанці»

20 вересня 2016 року почався п'ятий період російсько-української війни. Він означений кволими бойовими діями і є наслідком намагання утримати перемир'я на східному фронті та втілити в життя й розвинути Рамкові рішення Тристоронньої контактної групи про розведення сил і

засобів, підписані того дня¹⁹. То була спроба реалізувати «мирні плани» Президента України П. Порошенка та оманливі «ініціативи» президента росії путіна від 5 вересня 2014 року, а також меморандум про виконання положень Мінського протоколу від 19 вересня 2014 року та Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод від 12 лютого 2015 року [26].

Відповідь України на догоду вимогам Мінського протоколу та «Комплексу заходів...» було втілено в Законі «Про внесення зміни до статті 10 Закону України “Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей”» (№ 256-VIII, 17.III.2015) (16 вересня 2014 року / 17 березня 2015 року). Цей закон пропонував (і пропонує) легалізувати й увести в правове поле України путінських бойовиків і проросійських запродавців на всіх рівнях влади терористичних анклавів «ДНР» і «ЛНР». Ось для чого, крім інших мотивів, намагалися, зокрема й П. Порошенко, змінити Конституцію і нав'язати Україні так звану децентралізацію, амністію, самоврядування тощо. Саме цього тоді прагнув путін, та й А. Меркель з Ф. Олландом були не проти...

Не заперечував цього, зрештою, й П. Порошенко. Він та його політична команда дуже швидко відмовились і від Будапештського формату [5], і від Женевського чи будь-якого іншого, у межах яких до перемовної групи були б залучені США, Велика Британія і Євросоюз. Натомість українська влада зробила безальтернативну ставку на формат із дорадництвом лояльних до кремля Франції та Німеччини й згодилася на так звані Мінські домовленості, де росію вмовляли безсила ОБСЄ та проросійські колаборанти-вбивці. Дивом одним з уповноважених представників української делегації в Мінську став В. Медведчук – відвертий українофоб і кум путіна.

¹⁹ Переговори в Мінську за участю Тристоронньої контактної групи (ТКГ) з представників України (другий Президент України Л. Кучма), росії (від початку до квітня 2015 року – посол рф в Україні М. Зурабов, з квітня 2015 року – експосол росії в Сирії А. Кульмухаметов, з 26 грудня 2015 року – експосол Держдуми рф Б. Гризлов) та ОБСЄ (з 8 червня 2014 року по червень 2015 року – посол Г. Тальявіні, з червня 2015 року – М. Сайдік), а також О. Захарченко й І. Плотницький (статус цих двох осіб у документах не було визначено, вони – очільники невизнаних утворень «ДНР» і «ЛНР», які Україна кваліфікує як терористичні організації; на їхній участі в переговорах наполягала рф). Тобто вели переговори й підписували узгоджені документи у форматі «Тристороння контактна група плюс два». Водночас українська сторона розглядала росію як учасницю конфлікту, а російська сторона всіляко заперечувала свою причетність до збройного протистояння й наполягала, що конфлікт і домовленості щодо його врегулювання є справою самої України. У межах Мінського переговорного процесу працювали також чотири робочі підгрупи: із соціальних питань, безпеки, політики, економіки. Напрацювання «Тристоронньої контактної групи плюс два» періодично обговорювали лідери України, Німеччини, Франції, росії. Їхні зустрічі й переговори з питань врегулювання збройного конфлікту на Донбасі дістали назву «Нормандський формат» (за місцем першої такої зустрічі 6 червня 2014 року в містечку Бенувіль у Нормандії – північно-французькому регіоні). У вересні було створено також робочу групу спільного Центру з контролю і координації питань припинення вогню і поетапної стабілізації лінії розмежування сторін на Сході України, у складі якої були представники України, моніторингова група ОБСЄ та російські військовослужбовці.

19 жовтні 2016 року в межах Нормандського формату в Берліні було заявлено про потребу розробити нову «дорожню карту» для реалізації Мінських домовленостей. Із часом з'ясувалося, що карта ця була не дорожньою, а порожньою, і намалювали її «нормандські» геополітичні гравці в міждержавні наперстки. Розігрували цілу державу – Україну. Гравці крили «мінськом» і «зобов'язаннями» не виходити з гри й не міняти її учасників та колоду. До того ж шахраювали всі, а дехто й блефував... Проти був, утім, український народ. Під час своїх виступів П. Порошенко не раз називав війну на Сході України «вітчизняною», проте з 2014 року, навіть під час найзапекліших боїв, не ініціював уведення воєнного стану, за що його критикували і політики, і громадськість²⁰.

Відтоді квота війна на Сході надовго засіла в «нормандських шанцях» – і у воєнному, і в політичному сенсах. Цій вибуховій паузі були властиві взаємні звинувачення та підготовка до настання нової гарячої фази війни²¹.

Водночас слід зауважити, що 18 січня 2018 року було ухвалено закон про деокупацію Донбасу, що передбачав можливість завершення антитерористичної операції уведенням воєнного або надзвичайного стану та переданням управління від СБУ, яка формально керувала АТО, до Об'єднаного оперативного штабу ЗСУ. Закон було підписано 20 лютого 2018 року, а вже 22 лютого начальник Генерального штабу ЗСУ повідомив, що триває зміна формату антитерористичної операції (АТО) на операцію Об'єднаних сил (ООС), яку очолить військове керівництво. 30 квітня 2018 року Президент України й Верховний Головнокомандувач П. Порошенко підписав указ «Про затвердження рішення РНБО “Про широкомасштабну антитерористичну операцію на території Донецької та Луганської областей”». Тоді ж Президент підписав наказ Верховного Головнокомандувача ЗСУ «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей». Згідно з наказом, з 14:00 30 квітня 2018 року було розпочато операцію Об'єднаних сил²².

²⁰ Однак після того як росіяни захопили українських моряків в Азовському морі 25 листопада 2018 року, П. Порошенко запровадив воєнний стан строком на 30 діб: з 14:00 26 листопада до 14:00 26 грудня 2018 року. Таке рішення Президента України розкритикували авторитетні західні експерти й українська громадськість, небезпідставно вважаючи, що П. Порошенко міг запровадити воєнний стан через бажання відкласти чергові президентські вибори, а інцидент у Керченській протоці він спеціально спровокував саме із цією метою.

²¹ 23 березня 2017 року набуло чинності рішення РНБО про державну програму розвитку ЗСУ до 2020 року. 6 липня 2017 року Президент схвалив внесення змін до Законів України «Про основи національної безпеки» та «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», у яких членство в НАТО визначено як пріоритетний національний інтерес. 7 лютого 2019 року Верховна Рада 334-ма голосами ухвалила в другому читанні законопроект про закріплення в Конституції стратегічного курсу України на членство в Європейському Союзі й НАТО.

²² Крім того, Президент підписав наказ Верховного Головнокомандувача ЗСУ «Про затвердження положення про Об'єднаний оперативний штаб ЗСУ».

«Квола» війна в «нормандських шанцях» затягнулася до президентських виборів в Україні й формально завершилася з інавгурацією 20 травня 2019 року нового голови держави.

VI період. Вичікувальна війна (20 травня 2019 року – 23 лютого 2022 року) – «Східний фронт: Манівці замирення»

Шостий період російсько-української війни почався 20 травня 2019 року – не так через інавгурацію цього дня нового Президента України В. Зеленського, як через пошуки нового способу й формули замирення з боку української влади. Їх нібито було знайдено в реанімованій «формулі Штайнмаера». Попри те, що рф жодного разу за час війни не дотримала своїх обіцянок і зобов'язань, що з офіційного погляду не було ніяких Мінських угод, а був лише Мінський протокол (з домовленостями) і Комплекс заходів щодо їхнього виконання, а Мінські домовленості були політичними, а не юридично зобов'язувальними документами (адже їх не ратифікувала Верховна Рада України як міжнародно-правові договори), В. Зеленський наполегливо намагався поновити перемовини в Нормандському форматі й особисто зустрітися з путіним. 1 жовтня в Мінську учасники Тристоронньої контактної групи підписали «формулу Штайнмаера». 7 жовтня Ф.-В. Штайнмаер розповів про історію виникнення «формули» та її сенс: «Формула не містить нічого більше, ніж спробу зробити з великих кроків [...] які учасники конфлікту не хотіли робити, низку менших кроків, які, попри їх сутність та наслідки, досі треба узгодити» [30].

9 грудня в Парижі провели саміт за участю представників України, Франції, Німеччини, рф. Ця зустріч відбулася вперше після трирічної перерви. Метою саміту було затвердження нової послідовності імплементації Мінських угод та обговорення «формули Штайнмаера»²³. За його результатами підписали підсумковий документ «Загальні узгоджені висновки

²³ Основні положення «формули Штайнмаера» було узгоджено ще на зустрічі глав держав і урядів у Нормандському форматі в Парижі 2 жовтня 2015 року. Україну на цій зустрічі представляв і основні положення від України погодив тогочасний Президент України П. Порошенко. Пізніше, 6 листопада 2015 року, відбулася зустріч міністрів закордонних справ (також у Нормандському форматі) в Берліні на виллі Борзиг. Україну на цій зустрічі представляв й основні положення формули підтвердив тодішній очільник МЗС України П. Клімкін. 1 жовтня 2019 року під час зустрічі в Мінську українська сторона (Л. Кучма) дала згоду на формулу в дуже скороченому вигляді. Після підписання в багатьох містах України люди вийшли на протести. 15 жовтня 2019 року пресекретар Л. Кучми опублікувала нові вимоги України з імплементації Мінських угод. Згодом виявилось, що представники України ще в липні 2019 року погодилися розглянути «формулу Штайнмаера». Це стало відомо з датованого 16 липня 2019 року листа керівника Офісу Президента А. Богдана до Л. Кучми, представника України в Тристоронній контактній групі. До листа додали документ «Кроки, що мають бути здійснені сторонами», погоджений на перемовинах у Нормандському форматі 12 липня 2019 року на рівні дипломатичних радників. Зустріч відбулася за участю заступника голови Офісу Президента В. Пристайка та помічника президента рф В. Суркова. У документі, зокрема, сказано, що сторони зобов'язуються підготувати правові рамки щодо «особливого статусу Донбасу» (особливий порядок місцевого самоврядування), амністії та місцевих виборів.

Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року». Ці домовленості передбачали, зокрема, імплементацію «формули Штайнмаєра» в українське законодавство згідно з версією, яку узгодили «нормандська четвірка» (Н4) та Тристороння контактна група, а також закріплення «особливого порядку місцевого самоврядування» в окремих районах Донецької і Луганської областей [17].

Обіцянка Президента України здобути повну перемогу на саміті в Парижі під час особистої зустрічі з президентом рф не справдилася. Водночас 2019 року В. Зеленський мав шанс відмовитися від цих угод і започаткувати альтернативний план, залучивши Захід, проте натомість ще більше втягував Україну в манівці Мінського процесу. Лише 27 квітня 2021 року В. Зеленський заявив про необхідність розширення Нормандського формату, пояснивши, що це може бути або, власне, розширення, або «окремий, паралельний формат з іншими країнами, з дуже серйозними, потужними гравцями» [18]. За день до цього в інтерв'ю газеті «Financial Times» В. Зеленський закликав переглянути домовленості 2015 року та долучити до Нормандського процесу Велику Британію, Канаду та США [39].

Натомість ще наприкінці березня – на початку квітня 2021 року російські війська перевезли багато озброєння й техніки із західної та центральної росії і Сибіру до окупованого Криму та навчального центру Погоново (17 км на південь від Воронежа²⁴).

У жовтні 2021 року рф відмовилася від участі в запланованому саміті Нормандської четвірки, тож було вирішено обмежитися переговорами на рівні очільників МЗС України, Німеччини, Франції та росії. Водночас 17 січня російські війська та озброєння почали прибувати до Білорусі для спільних навчань «Союзна рішучість», які планували в лютому 2022 року, а 19 січня президент США Дж. Байден заявив, що, на його думку, росія вторгнеться в Україну [31; 37]. Натомість 28 січня Президент України В. Зеленський закликав Захід не створювати в Україні «паніку» через потенційне вторгнення росії, оскільки постійні попередження про «невідворотну» загрозу вторгнення шкодять економіці України. В. Зеленський також додав, що «ми не бачимо більшої ескалації» порівняно до початку 2021 року, коли росія нарощувала військову присутність поблизу кордонів з Україною [38]. Попри це американська та британська розвідки в лютому 2022 року неодноразово попереджали владу України про дедалі ближчий напад росії.

²⁴ Тоді ж росія розмістила вздовж кордону 28 батальйонно-тактичних груп, зокрема у своїх Брянській і Воронежській областях (Західний військовий округ). Наступного дня 50 російських БТГ, що склалися з 15 тис. солдатів, зібрали для навчань у Південному військовому окрузі, у складі якого був тимчасово окупований Крим, а також територія, що межує із зоною протистояння на Донбасі. Станом на 9 квітня 85 тис. російських військовиків перебували в Криму або в межах 40 км від українського кордону.

Тим часом 15 лютого 2022 року Державна дума рф проголосувала за звернення до президента путіна про визнання «ЛНР» і «ДНР»²⁵. У спеціальному виступі 19 лютого президент США Дж. Байден заявив: «Я впевнений, що путін ухвалив рішення про вторгнення». 21 лютого росія офіційно визнала квазіреспубліки окупованого Донбасу, з ними було підписано «Договір про дружбу, співпрацю та обопільну допомогу». 22 лютого президент рф під час пресконференції відверто заявив, що Мінських домовленостей більше немає, а ввечері 23 лютого ватажки терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР» звернулися до путіна з проханням про військову допомогу. 23 лютого адміністрація Президента США Дж. Байдена повідомила Президентові України В. Зеленському: згідно з висновками американської розвідки, росія готується вчинити повномасштабне вторгнення в сусідню країну протягом наступних 24–48 годин. Ішлося про те, що російська військова операція буде комплексно-комбінованою: не лише атака з окупованої частини Донбасу на Сході, куди в понеділок відправили додаткові російські підрозділи, а й удар по Києву з північного кордону з Білоруссю, авіаудари крилатими ракетами, наземне вторгнення й кібератаки. Лише тоді Президент України В. Зеленський оголосив надзвичайний стан на 30 днів у всій Україні, за винятком Донецької і Луганської областей, де режим надзвичайного стану діяв з 2014 року. 24 лютого 2022 року о 5-й годині ранку путін офіційно оголосив про початок «спеціальної операції» в Україні, що насправді стало початком повномасштабного нападу на суверенну державу.

VII період. Тотальна війна (з 24 лютого 2022 року) – «Бойовище п'яти фронтів»

Сьомий період російсько-української війни почався о 5-й ранку 24 лютого 2022 року, після того як путін оголосив про «спеціальну операцію» в Україні. Підрозділи ЗСУ на Сході зазнали інтенсивних обстрілів, російські війська перетнули північно-східні кордони, а також завдали ракетно-бомбових ударів по центрах військового керування, летовищах у Борисполі, Озерному, Кульбакіному, Чугуєві, Краматорську, Чорнобаївці, а також по військових складах і об'єктах Збройних сил України на всій території держави. Бомбардували також Київ, Харків, Одесу, Дніпро, Миколаїв, Маріуполь, Бердянськ, Краматорськ, Бориспіль, Васильків та інші міста й села. Росія завдала масованого ракетного удару по Україні й перейшла в наступ на суходолі з півночі (території Білорусі та рф), півдня (з Криму) та зі сходу (з окупованого Донбасу). Інфраструктура ІКТ в Україні погіршилася через кібератаки

²⁵ 16 лютого до кордону з Україною було доставлено ще майже 7 тис. російських військовиків. Масовані обстріли з боку російсько-окупаційних військ уздовж усієї лінії розмежування на Донбасі відновилися 17 лютого. За дві перші доби в штабі ООС нарахували 60 і 66 обстрілів, 19 лютого – 136 (найбільша кількість обстрілів на фронті за один день від 2017 року), 20 лютого – 80, 21 лютого – 84, 22 лютого – 96, з них більшість із важкої артилерії.

та бомбардування. У перший день тотальної війни Верховна Рада України одноставно ухвалила запровадження воєнного стану. Уже було окуповано кілька українських міст, захоплено Чорнобильську атомну електростанцію. Пізно ввечері першого дня російського наступу (24 лютого) було оприлюднено указ про загальну мобілізацію, який підписав Президент В. Зеленський.

Союзницею російської федерації у війні проти України є Республіка Білорусь, яка надала державі-агресору територію, військові засоби та інфраструктуру для вторгнення в Україну й ведення подальших воєнних дій на її теренах. Проте бліцкриг російських військ був невдалий. Важкі криваві бої розгорнулися в усій Україні: від Білорусі на півночі до Чорноморського узбережжя на півдні. Вони тривали на суходолі, у небі, на морі, в містах і селах, на дипломатичній арені, у фінансово-господарчій сфері, в інформаційному та кіберпросторах, у тилу ворога. Збройні сили росії провадили агресивну війну з порушенням усіх норм: не дотримувалися правил утримання полонених, вчиняли акти геноциду проти українського народу, застосовували щодо цивільного населення мародерство, фільтраційні табори, депортації, пересувні крематорії для приховування злочинів, масові катування, згвалтування (зокрема дітей), страти. Російська армія вчиняла килимові бомбардування мирних міст, знищивши деякі з них, як-от Маріуполь, майже вщент. Проте держава Україна так і не визнала де-юре й не оголосила стану війни з російською федерацією та її союзницею Республікою Білорусь.

Варто зауважити, що саме багаторічне боягузтво та глибокі занепокоєння Заходу й ООН вигодували кров'ю та трупами народів монстра путіна. Він – дитина бездіяльності, зажерливості та блюзнірства Заходу, який здатен проголосити власні цінності, але не здатен їх захистити.

Водночас Україна мусить припинити жити поза реальністю й не звинувачувати НАТО, не виголошувати Альянсу ультиматумів, адже він керується глобальними загрозами та безпеками, зокрема й власними. Не Захід винен у 30-річному самоослабленні України перед викликами сучасності та майбуття. Важливо не розгубити в цій нерівній битві союзників, яким ми багато в чому завдячуємо, шукати шляхів і можливостей до подальшої боротьби за спільні цінності та остаточну перемогу.

Україна має право вимагати допомоги та співучасті в цій світоглядній війні за майбуття. Це наша спільна війна: ми воюємо чужою сучасною вбивчою зброєю, але за новий демократичний світоустрій та цивілізаційну архітектуру світу. І саме тому доля росії та режиму путіна – не приборкування та замирення, а поразка з капітуляцією, репараціями й руйнацією режиму. Народи цієї суцільної колонії з метрополією в кремлі мають реалізувати своє право на самовизначення та державність. Крах новітньої імперії зла – ось чим має завершитися ця цивілізаційна війна!

Війна, що розпочалася 2022 року як складник великої російсько-української війни, є всеохопною, нищівною та цивілізаційно-екзистенційною. Мета російської федерації – знищення держави Україна й усього українського народу, тож це вторгнення цілком обґрунтовано можна й потрібно визначати як тотальну війну. Утім, вона не є національно-визвольною, позаяк на момент вторгнення Україна не була російською колонією, окупованою чи поневоленою, а відтак і визволятися не було із чого. Натомість український народ повстав на справедливу вітчизняну війну за свою державність і своє право на життя. У ній чи не відразу ж чітко означилися п'ять основних фронтів – північний, східний, південний, дипломатичний і народний фронт у заплілі. Бойовищем п'яти фронтів є вся Україна.

Кожен із цих періодів мав окремі етапи та фази, у їхніх межах проводили військові операції та битви, працював ВПК, розгорталися дипломатичні перемовини, геополітичні комбінації, внутрішньоукраїнські події, міжнародні процеси тощо. Для України та українського народу ця війна законно оборонна: війна за право на існування не лише Української держави, а й української нації; війна за життя в всьому глибинному й приголомшливому значенні цього слова.

Такі війни ніколи не могли й не можуть обмежуватися самим лише протиборством країн, що воюють. Вони завжди стосуються й інших держав, адже в глобалізованому світі всі політичні й економічні актори мають власні інтереси, взаємопов'язані об'єктивними й суб'єктивними чинниками. У світі все надто взаємоінтегровано, а планета надто мала, щоб сучасні війни були проблемою лише супротивників. Тепер вони виходять за межі старих економічно-територіальних протиборств, набувають світоглядного (цивілізаційного) рівня та мають усеосяжні наслідки.

Російсько-українська війна вже не є двостороннім конфліктом. Вона має виразні ознаки загальної кризи світової системи безпеки, що призведе до глобальних перетворень. Закладено початок масштабної трансформації євразійського простору, розпочнеться якісний і територіальний перерозподіл ринків, зазнають змін усталені політичні світогляди та взаємовідносини, регенерують принципи суспільно-політичної моралі, започатковано перегляд підвалин глобалістичної економіки та системи світової безпеки, світовий порядок базуватиметься на нових правилах і набуватиме якісно нової конфігурації. Світ кардинально зміниться, і до цих змін його спонукатиме російсько-українська війна, її наслідки та уроки.

Жодна нація, жодна держава, якщо вони не хочуть бути розчавленими й поглиненими майбуттям, а натомість прагнуть його здобути й зберегти, уже сьогодні не може дозволити собі апатії. Усвідомивши потенційні загрози та виклики, необхідно вже створювати запобіжники для майбутніх світових перетворень і готуватися до прийдешніх планетарних змін.

1. Аналіз ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення Російської Федерації в Україну у серпні – вересні 2014 року / Міністерство оборони України. Київ, 2015. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/anliz_rf.pdf
2. Липский А. «Представляется правильным инициировать присоединение восточных областей Украины к России» // Новая газета. 24 февраля 2015. URL: <https://novayagazeta.ru/articles/2015/02/24/63168-171-predstavlyaetsya-pravilnym-initsiirovat-prisoedinenie-vostochnyh-oblastey-ukrainy-k-rossii-187>
3. Бірюков повідомив про загибель майже 3 тисяч бойовиків в районі Дебальцевого // Українська правда. 20 лютого 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/02/20/7059287>
4. Бойовий наказ про штурм Іловайська 40-му батальйону територіальної оборони «Кривбас» від командування АТО (сектор Б, генерал-лейтенант В. Хомчак, командуючий АТО генерал-полковник В. Муженко) (5 серпня 2014 р.) // Павло Гай-Нижник. Доктор історичних наук. Особистий сайт. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(08\)05.ilovaisk.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(08)05.ilovaisk.php)
5. Гай-Нижник П.П. Будапештський меморандум: передумови і наслідки (не)гаранті національної безпеки України // Гілея. 2016. Вип. 114 (№ 11). С. 366–378.
6. Гай-Нижник П.П. Загострення навколо острова Коса Тузла 2003 р. як складова геостратегічної операції Російської Федерації щодо оволодіння акваторією Азовського моря та окупації-анексії Криму // Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: збірка наукових праць. Херсон. 2017. Вип. 6. С. 86–93.
7. Гай-Нижник П.П. Кримський вузол і питання Чорноморського флоту РФ у російсько-українських воєнно-політичних взаєминах (1991–2013 рр.) // Гілея. 2017. Вип. 117 (№ 2). С. 77–90.
8. Гай-Нижник П.П. Окупація та анексія Криму Російською Федерацією у 2014 р. як акт агресії проти України: перебіг вторгнення і свідчення міжнародного злочину // Гілея. 2017. Вип. 118 (№ 3). С. 110–125.
9. Гай-Нижник П.П. Революційні події в Україні: боротьба за право вибору і національну гідність (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.) // Гілея. 2018. Вип. 132 (№ 5). С. 100–112.
10. Гай-Нижник П.П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ: МП Леся, 2017.
11. Гай-Нижник П.П. Руїнація та поглинання: плани керівництва Російської Федерації щодо розколу і зруйнування держави Україна (2014–2015 рр.) // Гілея, 2018. Вип. 134 (№ 7). С. 358–370.
12. Гай-Нижник П.П. Українсько-російські міждержавні взаємини 2010–2012 років під час першого етапу президенства В. Януковича // Гілея. 2018. Вип. 135 (№ 8). С. 334–347.
13. Гай-Нижник П.П. Українсько-російські міждержавні взаємини 2013–2014 років під час другого етапу президенства В. Януковича // Гілея. 2018. Вип. 136 (№ 9). С. 270–283.
14. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Російсько-українська війна: особливості розв'язання військово-політичного конфлікту на Сході і Півдні України за сучасних геополітичних умов // Українознавство. 2016. № 4. С. 103–121.
15. Довідка про випадки захоплення незаконними збройними формуваннями військової техніки та озброєння з 21.07.14 по 28.07.14 (29 липня 2014 р.) // Павло Гай-Нижник. Доктор історичних наук. Особистий сайт. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(07\)29.vijna.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(07)29.vijna.php)
16. Довідка про випадки захоплення незаконними збройними формуваннями військової техніки та озброєння з 28.07.14 по 05.08.14 (6 серпня 2014 р.) // Павло Гай-Нижник. Доктор історичних наук. Особистий сайт. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(08\)06.vijna.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(08)06.vijna.php)
17. Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року. // Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. 10 грудня 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797>
18. Зеленський заявив про необхідність розширити «нормандський» формат і оновити «Мінськ» // Радіо Свобода. 27 квітня 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-normandskyi-format-minsk/31225652.html>
19. Меморандум об исполненні Протокола по итогам консультацій Трёхсторонней контактной группы относительно шагов, направленных на имплементацию Мирного плана Президента Украины П. Порошенко и инициатив Президента России В. Путина / ОБСЕ. URL: <http://www.osce.org/ru/home/123807?download=true>.
20. Наливайченко В. (голова СБУ): «Перемога – це мирне життя» (Інтерв'ю інформаційному агентству «Інтерфакс-Україна») (7 липня 2014 р.) // Павло Гай-Нижник. Доктор історичних наук. Особистий сайт. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(07\)07.nalyvaichenko.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(07)07.nalyvaichenko.php)

21. О кризисе на Украине (Совет нацбезопасности России) [План дій по дестабілізації України і включення 12 українських областей та м. Києва до складу Російської Федерації] (Січень 2014 р.) // Павло Гай-Нижник. Доктор історичних наук. Особистий сайт. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(01\).plan_putina.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(01).plan_putina.php)
22. Оточення Дебальцевого не було, 80% українських військових вийшли зі зброєю і технікою – Порошенко // Незалежне бюро новин. URL: <http://nbnews.com.ua/ua/news/143663>
23. Пауер С. (Постійний представник США в ООН). Виступ на засіданні Ради безпеки ООН щодо України (28 серпня 2014 р.) // Павло Гай-Нижник. Доктор історичних наук. Особистий сайт. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014\(08\)28.pauer.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2014(08)28.pauer.php)
24. План захоплення Росією Лівобережної України («Доклад решения на применение группировки войск «Север» в специальной операции»; «Пояснительная записка к решению на применение группировки войск «Север»; 8–9 апреля 2015 г., Санкт-Петербург, штаб Западного военного округа) (8–9 квітня 2015 р.) // Павло Гай-Нижник. Доктор історичних наук. Особистий сайт. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2015\(04\)08.capture_plan.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2015(04)08.capture_plan.php)
25. Посол США: Під Дебальцевим – російські танки, на кордоні – зброя для бойовиків // Українська правда. 14 лютого 2015. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/02/14/7058532>
26. Рамочное решение Трехсторонней контактной группы о разведении сил и средств // ОБСЕ. 21 сентября 2016. URL: <https://www.osce.org/ru/cio/266271>
27. Резолюция 2202 (2015), принятая Советом безопасности на его 7384-м заседании 17 февраля 2015 года / Организация объединенных наций. Совет Безопасности. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/043/74/PDF/N1504374.pdf?OpenElement>
28. Російські диверсанти орудують в Україні, зі Слов'янська їм сказали відійти – журналіст // Українська правда. 16 квітня 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/04/16/7022597>
29. Усі ключові військові успіхи бойовиків в Україні забезпечила російська армія – доповідь Немцова // УНІАН. 12 травня 2015. URL: <https://www.unian.ua/politics/1076935-usi-klyuchovi-viyskovii-uspihi-boyovikiv-v-ukrajini-zabezpechila-rosiyska-armiya-dopovid-nemtsova.html>
30. Штайнмаєр прокоментував «формулу Штайнмаєра» // BBC News Україна. 7 жовтня 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-49962679>
31. 'Biden predicts Russia will invade Ukraine' (2022). NBC News, 19 January [online]. Available at: <https://www.nbcnews.com/news/world/blinking-ukraine-russia-attack-short-notice-invasion-fears-mount-rcna12691> [in English].
32. Dmitry Tymchuk. Особиста сторінка Д. Тимчука у соціальній мережі «Facebook». Допис від 12 квітня 2014 р. URL: <https://www.facebook.com/dmitry.tymchuk/posts/482118285250165>.
33. Igor Kabanenko. Особиста сторінка І. Кабаненка у соціальній мережі «Facebook». Допис від 12 квітня 2014 р. URL: <https://www.facebook.com/kabanenko.ihor/posts/10200773003047790>
34. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2015). *Report on the human rights situation in Ukraine 1 December 2014 to 15 February 2015* [online]. Available at: <https://reliefweb.int/report/ukraine/report-human-rights-situation-ukraine-1-december-2014-15-february-2015> [in English].
35. Inform Napalm (2016). *Russian military units that fight in Donbas* [online]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=xfaxifCx94o> [in English].
36. Yatsenyuk, A. (2014). 'Putin 'Needs New Annexations' (Interview Conducted By Matthias Schepp and Christoph Schult)', *Der Spiegel*, 20 December [online]. Available at: <https://www.spiegel.de/international/europe/spiegel-interview-with-ukrainian-prime-minister-arseniy-yatsenyuk-a-1009711.html> [in English].
37. Harding, L. et al. (2022). 'Joe Biden thinks Russia will attack Ukraine – but will face a 'stiff price'', *The Guardian*, 19 January [online]. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/19/russia-could-act-against-ukraine-at-any-moment-says-us> [in English].
38. 'Ukraine to the world: keep calm and stop spreading panic' (2022). *Financial Times*, 19 January [online]. Available at: <https://www.ft.com/content/97d15970-3c36-439d-aa38-7402f732efbc> [in English].
39. 'Ukrainian leader calls for revamp of peace process to end Donbas war' (2021). *Financial Times*, 26 April [online]. Available at: <https://www.ft.com/content/ed40d675-16b3-4a35-a157-b9bf0078b507> [in English].

Pavlo HAI-NYZHNYK,
*Doctor of History,
Deputy Head of the Research Institute
of Ukrainian Studies at the Ministry of Education and Science of Ukraine,
member of the Expert Council of the Ministry of Culture and Information Policy
of Ukraine on Overcoming the Consequences of Russification and Totalitarianism*

A WAR FOR LIFE

Abstract. The author outlines several periods and peculiarities of the russian-Ukrainian war of 2014–22. Within each of the seven periods, the author reaches beyond the significant military operations and names the political and diplomatic aspects that have influenced both the state of military and political events in general and the russian-Ukrainian confrontation and war in particular. For example, russia's occupation of Crimea in 2014 is highlighted as an act of military aggression against Ukraine, a historical and legal falsification, and an international crime committed by the russian federation. The article offers an insight into the evolution of russian aggression and Ukrainian resistance. The author emphasises that the full-scale attack launched on 24 February 2022 as part of the broader russian-Ukrainian war is simultaneously characterised by its encompassing destructive extent, as well as civilisational and existential nature. The goal of the russian federation is the extermination of Ukraine and the entire Ukrainian nation; therefore, this is a total war. Starting from the early moments of the war, its five main fronts were clearly defined: Northern, Eastern, and Southern military frontlines, diplomacy, and people's resistance. The people of Ukraine revolted against russia's unjust war, and they defend statehood and the right to life.

The article emphasises that the russian-Ukrainian war actually goes beyond the framework of a bilateral conflict and has signs of a general crisis in the world security system, which will lead to changes of global significance.

Keywords: russian-Ukrainian war, periodisation, Minsk agreements, Anti-Terrorist Operation, Joint Forces Operation.

Сергій ПИРОЖКОВ,
*академік, віцепрезидент НАН України,
доктор економічних наук, професор,
Надзвичайний і Повноважний Посол;*

Назін ХАМІТОВ,
*член-кореспондент НАН України,
доктор філософських наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України*

РЕАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ЄВРОАТЛАНТИЧНОМУ ПРОСТОРІ

Анотація. У статті проаналізовано реальне значення України в сучасній євроатлантичній цивілізаційній спільноті. порушено питання глобального критерію перемоги нашої країни у війні з неототалітарним «північним сусідом». Цей критерій є одночасно й глобальним смислом, і значенням перемоги України для світу, що впливає на рішення країн Заходу про економічну та військову допомогу. Констатовано, що основоположним критерієм тріумфу України є збереження й розвиток її цивілізаційної суб'єктності та перемога нового гуманізму над неототалітаризмом, який нині загрожує не лише Україні, а й усьому світові. Новий гуманізм, що протистоїть неототалітаризму, – це не лише співчуття до Іншого, а й консолідація та співтворчість із ним. Саме такий гуманізм ціннісно поєднує цивілізаційний простір Євроатлантики, до якого дедалі більше входить Україна.

Ключові слова: євроатлантичний простір, гуманізм, неототалітаризм, метаантропологія, консолідація, персоналізм, світоглядна толерантність, ідентичність, ментальність, киево-руська ідентичність, киево-руська ментальність, цивілізаційна суб'єктність України.

Воля до перемоги та стійкість нашої країни у війні з РФ потребують сучасної потужної зброї та сильної економіки. Тут можемо розраховувати передусім на допомогу євроатлантичної цивілізаційної спільноти, геополітичний вектор на стандарти якої проголосив український політикум і підтримало

громадянське суспільство нашої країни. Але де та червона лінія, до якої Євроатлантика нам допомагатиме? І наскільки потужною може бути ця допомога? Щоб відповісти на ці доленосні запитання, слід визначити реальне значення України в сучасному євроатлантичному просторі. А тоді вже можна говорити про реальні можливості України на її шляху збереження та розвитку як цивілізаційного суб'єкта.

Для виважених відповідей використаємо методологічні та світоглядні можливості метаантропології, що є теорією буденного, граничного та метаяграничного (поза межного) вимірів буття людини та спільноти [1; 2], а також метаантропологічного потенціалізму, за допомогою якого можна акцентувати не лише на стані системи, а й на її потенціях [1, с. 29–44]. Свого часу ці методологічні підходи дали нам змогу концептуалізувати феномен цивілізаційної суб'єктності України та розглянути його сучасну специфіку [1], а тепер – вивчити реальні потенції України та її союзників у новій фазі війни з РФ і її сателітами без утопізму та песимізму. Водночас нам слід досягнути феномен дивовижного героїзму українського народу, який вийшов зі своїх буденних станів, увійшов у граничний і метаяграничний виміри буття та протистоїть військовій і пропагандистській машині Росії, дивуючи світ здатністю бути на межі можливого та поза нею.

У нинішній війні, крім геополітичних та економічних питань, порушено й екзистенціально-політичне: хто є автентичним нащадком Русі – Україна чи Росія? Це означає, що РФ, усупереч своїм заявам, передусім воює не з «колективним Заходом» або НАТО, а з усією військовою жорстокістю розв'язує віковичну суперечку з Україною.

Слід визнати, що *києво-руська ідентичність* не є анахронізмом. Вона досі існує та становить архетипову основу ідентичності саме української політичної нації. У цій ідентичності представлено найменше історичних впливів великодержавних імперських сусідів (російської й Австро-Угорської імперій, а також Речі Посполитої) [3, с. 58–59].

Важливо усвідомити, що киево-руська ідентичність принципово відрізняється від московсько-російської, адже орієнтована «не на імперську велич, а на цінності свободи, гідності та персональної самореалізації» [3, с. 58]. Натомість у російській ідентичності будь-яку персональну самореалізацію, окрім самореалізації вождя чи імператора, приносять у жертву заради імперської держави.

Киево-руська ідентичність «відображає, зокрема, буття й світогляд російськомовних громадян нашої країни, які [...] світоглядно й дієво налаштовані на розвиток цивілізаційної суб'єктності України» [3, с. 58]. До того ж вони здатні захищати її зі зброєю в руках. Війна в Україні показала, що «усвідомленням [...] світоглядних цінностей даної ідентичності можна реально консолідувати мільйони людей в Центрі, на Сході й на Півдні

України [...]» [3, с. 58]. Водночас киево-руська ідентичність як глибинна духовна потенція є не просто ідеологічним конструктом, що має згуртувати російськомовних патріотів України, а своєрідною вакциною проти імперських «інформаційних вірусів».

Нині Україні та світу слід усвідомити, що киево-руська ідентичність *ніколи не виявляла себе малоросійською* в найгіршому, «холопському» та меншовартісному розумінні. Вона зі своїми кордоцентричними, християнсько-гуманістичними та персоналістичними тенденціями має світоглядні цінності, близькі всім українцям і компліментарні західній цивілізаційній спільноті, передусім євроатлантичній [1]. Отже, киево-руська ідентичність консолідує українську політичну націю, сприяючи національній стійкості заради розвитку суб'єктності країни.

Неповторні *світоглядні горизонти* киево-руської ідентичності задали видатні філософи та письменники: Григорій Сковорода, Памфіл Юркевич, Микола Гоголь, Тарас Шевченко, Микола Бердяєв. Вони репрезентують персоналізм, стрижневий для української ідентичності – не лише для вітчизняної філософської думки, а й для буття всього народу.

Зазначені особи творили цю ідентичність, формуючи архетипи культури та розвиваючи *відповідну ментальність*. Якщо ментальність є явищем духовно-культурним, то ідентичність – передусім соціально-політичним. Ментальність постає коренем ідентичності, сягаючи глибини колективного позасвідомого народу.

Ментальність – це динамічна суперечлива взаємодія архетипів культури у свідомому та позасвідомому, тоді як ідентичність – це взаємодія цінностей та інтересів, спільних поміж представників спільноти, у свідомому. Ідентичність можна обирати, а ментальність передається з «молоком матері». Вони можуть бути в гармонії, коли друга органічно виростає з першої, а можуть конфліктувати, коли особистість або спільнота обирає ідентичність, яка суперечить її ментальності. Тож враховуймо це, говорячи про свободу вибору ідентичності в сучасному світі.

Киево-руська ідентичність, породжена відповідною ментальністю, є «історичним духовно-світоглядним коренем і, одночасно, потенцією української ідентичності» [3, с. 61]. Усвідомлення цього дає змогу протидіяти ідеологічному тиску московсько-російської імперської ідентичності, укоріненій у ментальності з архетипами, відмінними від архетипів ментальності киево-руської.

* * *

Збереження та розвиток цивілізаційної суб'єктності є головним критерієм перемоги у війні. Без цього перемога стає *пирровою*. Проте що таке цивілізаційна суб'єктність країни? Чим вона відрізняється від міжнародної, політичної чи економічної?

У контексті метаантропологічного потенціалізму цивілізаційна суб'єктність країни є і наявним станом із його потенціями, і концептуально усвідомленим цивілізаційним проектом майбутнього та стратегіями досягнення цього проекту.

Цивілізаційна суб'єктність країни може бути слабкою чи сильною, що залежить од здатності втілити в життя власний цивілізаційний проект. З іншого боку, успішний цивілізаційний проект країни – це концентрований вияв реального, а не утопічного потенціалу її суб'єктності.

Різноманіття цивілізаційних проектів країн зумовлює різні історичні долі їх суб'єктів. Цивілізаційна суб'єктність – це змога реалізувати власні національні інтереси; здатність до незалежності та свободи; спроможність бути собою, розвиватися, розкривати приховані потенції. Це закладає внутрішню суперечність суб'єктності країн, адже деякі з них більше налаштовані впливати на сусідів і навіть підкоряти їх, тоді як інші хочуть розвивати свій потенціал, а якщо й впливати, то передусім економічними, технічними та духовно-культурними здобутками. Перші країни спрямовані на *авторитарну суб'єктність*, яка за необхідності означає експансію, а також амбіції щодо створення різних наднаціональних угруповань і, відповідно, авторитаризм, який може переходити в тоталітаризм. Другі країни орієнтовані на *гуманістичну суб'єктність*, що означає «зосередженість на іманентному інноваційному розвитку і при цьому – відкритість до світу, яка виявляється у практиках демократії» [1, с. 23].

Україна довела, що має гуманістичну цивілізаційну суб'єктність, і надважливо зберігати та посилювати її, долаючи спокуси авторитаризму. Саме це має бути критерієм й основою реальної перемоги та гідного миру у світі після 24 лютого 2022 року.

Цивілізаційна суб'єктність, а надто в її гуманістичних проявах, означає не лише економічні та воєнно-політичні досягнення, а й духовно-культурні та наукові, що мають «академічну» глибину виявлення. Саме академічний рівень науки й культури, коли в країні є видатні творчі постаті, а держава та суспільство настільки економічно й політично розвинені, що здатні їх підтримувати, може бути важливим критерієм розвитку цивілізаційної суб'єктності на різних історичних етапах буття країни та її народу [1]. Нині це один із головних чинників перемоги у війні та гідного мирного життя.

Сучасна євроатлантична спільнота пішла гуманістичним та інноваційним шляхом цивілізаційного розвитку, цінуючи академізм в освіті й науці. Для українських інтелектуалів надважливо донести їй, що українська культура має цілком академічний рівень.

Згідно з головною ідеєю статті Михайла Грушевського «Три Академії» [4], в історії України на початку ХХ століття було три етапи розвитку академізму в науці та культурі: академія, яка склалася навколо князя Ярослава

Мудрого; Києво-Могилянська академія XVII–XVIII століть; Українська академія наук 1918 року, першим Президентом якої став видатний вчений і філософ Володимир Вернадський. Ці етапи академізму в Україні закономірно збігаються із загальними підйомами нашої цивілізаційної суб'єктності, бо академізм і зумовлює загальний цивілізаційний розвиток країни, й обумовлений ним.

Суб'єктність України має глибокі ментальні корені, які сягають Русі [1; 5]. Напрочуд важливо усвідомити, що нині, коли між Україною та рф точиться кривава боротьба за киево-руський спадок, саме киево-руська ментальність та ідентичність, які в єдності становлять архетипний ціннісно-культурний стрижень українського народу, здатні не лише об'єднати Україну, а й поєднати її з євроатлантичною цивілізаційною спільнотою.

* * *

Нині, під час не лише воєнного, а й ментального й екзистенціального протистояння з рф, надважливо концептуалізувати та популяризувати киево-руську ментальність і киево-руську ідентичність як феномени, стрижневі для України на всіх етапах її розвитку. Це потрібно не лише для чіткого усвідомлення відмінності киево-руської ментальності від московсько-російської й основаної на ній ідентичності, а й для розуміння *глибинної єдності киево-руської ментальності й ідентичності з вираженим персоналізмом і світоглядною толерантністю загальноєвропейської ментальності й ідентичності, на яких побудовано Європейський Союз.*

Тож Україна є не уламком росії чи СРСР. Це самодостатня спільнота з прадавнім ментальним стрижнем, завдяки якому й стали можливими росія та СРСР; проте цей стрижень був жорстко викривлений і неусвідомлений. Також це означає, що Україна з 1991 року прагне до Європи та євроатлантичної спільноти не з меркантильних міркувань, а тому, що органічно резонує з Європою та Євроатлантикою ментальними й культурними архетипами, тож може бути повноправним членом західної цивілізаційної спільноти. Інша річ, що для цього слід подолати комплекс ментальної меншовартості – як «малоросійськості», так і «малоевропейськості». Отже, маємо усвідомити киево-руську ментальність та ідентичність духовно-культурним корінням, яке об'єднує політичну українську націю не гаслами політиків, а спільною місією, долею та цінностями, потрібними сучасному західному світові. Утілення на цій основі власного цивілізаційного проекту [6] дасть Україні змогу сформувати ту цивілізаційну суб'єктність, яку світ підтримає.

Долаючи комплекс ментальної меншовартості України, важливо розуміти, що її цивілізаційна суб'єктність опирається на глибокі інтелектуальні

інноваційні досягнення та потенції української академічної науки й культури загалом і філософії зокрема [7; 8]. Згадаймо великого українського філософа Г. Сковороду, персоналістичні й гуманістичні ідеї якого глибоко сприйняли та розвинули знані українські дослідники Інституту філософії Григорія Сковороди НАН України й інших інститутів відділення історії, філософії та права НАН України ще до відновлення незалежності нашої держави. Їхню справу продовжують генерації філософів, істориків, політологів, соціологів, правознавців України XXI століття, які створюють світоглядний вимір державної суб'єктності; це стає підґрунтям критичного й інноваційного мислення, що наближає перемогу, долаючи крайності як утопічної, так і песимістичної свідомості.

Напрочуд актуальною є світоглядна й методологічна функції філософії для науки та культури – адже саме філософія опікується критичністю, креативністю й ефективністю мислення. Однак для розвитку та поширення мислення потрібно, щоб філософія була не лише в спеціалізованих теоретичних формах, а й в есеїстиці, публіцистиці, мистецтві, де вона відкривається світові, розв'язує суперечності, духовно відповідає на загрози та виклики [8].

Критичне й інноваційне мислення актуалізує продуктивну стійкість як окремого громадянина (теоретика, практика), так і суспільства, держави, а саме національну стійкість [3], якою українці нині дивують світ. Проте Україні важливо запропонувати світу інноваційні здобутки, що гуманізують життя людини, підвищують його економічний рівень без руйнації довкілля. Нам необхідно вивести інноваційні рішення з рівня фундаментальної академічної науки та культури на прикладний, що змінює повсякденне життя. Йдеться про нові технологічні здобутки, наприклад, в ІТ-галузі, зокрема щодо штучного інтелекту.

Це означатиме посилення економічного виміру суб'єктності, без якого політичний, військовий і духовно-культурний слабшають. Так Україна зможе ввійти до західної цивілізаційної спільноти як повноцінний член, а не сировинний придаток або джерело дешевої робочої та військової сили.

* * *

Актуалізація персоналізму та світоглядної толерантності, властивих киево-руській ментальності й ідентичності, сприятиме консолідуванню з євроатлантичною спільнотою. Позаяк «західна цивілізація є поліетнічним і полікультурним утворенням, і чим більше вона еволюціонувала, тим більше розгортався плюралізм її проявів» [9, с. 12], існують духовно-культурні й ціннісні константи Заходу, і наша країна резонуватиме – а подеколи й уже резонує – з ними.

Отже, Україна може сподіватися на принципову допомогу країн Заходу в її боротьбі з РФ. Проте архетипно-культурна та ціннісна єдність країн, що спричинює та посилює консолідацію, не означає, що ця консолідація вічна. Річ у тому, що країни мають не лише цінності, а й власні інтереси та потреби. У суперечці між цінностями з одного боку та інтересами й потребами – з іншого перемагають останні, принаймні час од часу. Промовистим є вислів Вінстона Черчилля про те, що в Британії немає вічних друзів і вічних ворогів, а є вічні інтереси.

Акценти країн із цінностей на інтереси та потреби зміщуються неодноразово, тож коли держави згуртовуються довкола спільних цінностей проти іншої держави, яка порушує міжнародні правила та домовленості, то ця консолідація із часом неминуче послабиться чи зникне. Навіть коли держави консолідується довкола і цінностей, і інтересів, можуть виникати чи бути пригніченими запити, що руйнуватимуть консолідацію. Приміром, потреба в російському природному газі змушує Німеччину та низку інших країн ЄС своїми діями (чи бездіяльністю) послаблювати консолідоване протистояння Росії.

Не забуваймо, що в різних країн, з огляду на їхні менталітети, різна планка вірності цінностям на тлі загрози їхнім інтересам та потребам. Проводячи цю межу, слід враховувати всі суттєві обставини. На перший погляд здається, що Польща обстоює спільні євроатлантичні принципи та цінності всупереч власним інтересам і потребам більше, ніж Німеччина. Однак тут такі «працюють» інтереси та потреби: через наближеність до РФ Польща зацікавлена в збереженні та посиленні безпеки, що породжує інтерес до інтеграції зі США та готовність підтримувати України. Це стосується й країн Балтії. Інша річ, що інтереси та потреби можуть тут збігатися з цінностями, принаймні декларованими.

Важливо розрізняти «консолідацію» та «солідаризацію». Консолідація – це «єдність спільноти на основі спільних цінностей і спільної мети, тоді як солідаризація постає передусім єдністю інтересів» [10, с. 14]. Тому вона завжди продуктивніша, ніж менш тривка солідаризація. Враховуючи динамізм інтересів суб'єктів солідарної спільноти та різнобіжність їхніх цінностей, маємо постійні суперечності й конфронтацію між ними. Натомість консолідація стабільніша; між її суб'єктами можна спостерігати спільність як інтересів, так і потреб, але першу скрипку грає все ж єдність цінностей. У цьому – сутнісна основа й особливість консолідації.

* * *

Попри ціннісну єдність «колективного Заходу», нині його консолідація хитається під тиском викликів і загроз. Часто вони є результатом системних маніпуляцій, як-от використання енергетичної чи продовольчої безпеки як

зброї. Проте є обставина, що підсилює консолідацію країн Заходу в протистоянні рф і її прибічникам, – авторитаризм, який виходить на рівень неототалітаризму. Резонуючи з відповідними тенденціями Китаю й інших авторитарних країн, неототалітаризм становить загрозу для демократичного світу.

Зауважимо, що авторитаризм – це спосіб правління й організування суспільного життя, за якого «лідер країни (спільноти, колективу) сам займається цілепокладанням, пропонуючи іншим реалізацію поставлених цілей, опоненти при цьому не знищуються, а просто маргіналізуються» [11, с. 5]. В умовах *класичного тоталітаризму* маємо такого самого лідера, але опоненти повністю позбавлені свободи або знищені за мовчазної чи активної згоди мас, а їхньою свідомістю та світоглядом керує пропаганда, просуваючи «єдино правильну» ідеологію та картину світу.

Натомість неоталітаризм, маючи всі ознаки тоталітаризму, «маніпулює масовою свідомістю у соціальних мережах Інтернету, створюючи видимість активних громадських обговорень значущих питань та подаючи себе гіпердемократичною системою» [11, с. 5]. Громадянам країн із неототалітарними тенденціями, які активно та вільно дискутують у соцмережах, здається, що це є результатом їхньої свободи думки та волі. Насправді ж ними керують переважно модератори, спрямовуючи «вільні» дискусії та виконуючи волю явних або таємних суб'єктів політичної влади.

Важливо зрозуміти, що неототалітаризм зрештою прагне створити соцмережі, що діють тільки в його країні чи групі країн, об'єднаних ідеологією та пропагандою. Недопущення вільної плюралістичної інформації, яка надходить од демократичного світу, – ознака й умова існування неототалітаризму XXI століття (як і класичного тоталітаризму XX століття); водночас неототалітарна система робить усе, щоб спрямувати наративи за кордон і наповнити світ «своєю ідеологією та пропагандою, більше того, своїм способом буття» [11, с. 5].

Класичного тоталітаризму в XXI столітті практично немає, і авторитарна країна переходить одразу до неототалітаризму. У сучасному світі такий перехід поступово знищує країну. Можна припустити, що неототалітарні країни здатні «існувати кілька років (а може й десятків років), придушуючи своїх громадян та сусідів, а то й розв'язуючи війну, яка з неминучістю стає війною проти людяності» [11, с. 5].

Важливо, що авторитарні та неототалітарні країни існують у масках демократії. І найтривожніше, що в умовах постковідного світу із жорсткістю його законів і правил та всесвітньою геополітичною турбулентністю демократичні країни прагнуть авторитаризму, а авторитарні – неототалітаризму. На шляху до останнього, ймовірно, росія та Китай, і від західного світу суттєво залежить, як далеко вони зайдуть. Але не лише ці країни тяжіють до авторитаризму та неототалітаризму.

Неототалітарним країнам протистоять демократичні, що сповідують гуманізм. Україна свідомо прямує до гуманістичної спільноти, яка захищає свободи та права людини, гідну самореалізацію особистості як найвищі цінності. Тож осмислюючи природу війни рф з Україною, слід говорити про зіткнення неототалітарної країни з гуманістичною. А найважливіше, щоб у протистоянні росії Україна не «віддзеркалювала» московський авторитаризм і заснований на ньому неототалітаризм, а зберігала близькі Заходу персоналізм і гуманізм ідентичності, глибинно вкорінені в киево-руській ментальності. Лише тоді Україну реально підтримає західний світ у прагненні бути його частиною.

Збереження «гуманістичного обличчя» України є важливою підставою консолідування країн Заходу навколо спільних цінностей задля протистояння російському неототалітаризму, навіть попри розбіжності в їхніх інтересах і потребах. Ще однією підставою для консолідації є те, що неототалітаризм становить загрозу зокрема й для зазначених інтересів і потреб.

Наголосимо, що повністю захистити українські національні інтереси може лише Україна – будь-яка країна чи союз країн може захищати іншу країну тільки до певної міри, навіть за наявності спільних цінностей. Тобто перемога України у війні з росією завжди буде важливішою для України, а не для умовної Німеччини, Італії чи навіть Польщі.

* * *

Нині не лише друзі та партнери, а й опоненти нашої країни визнають, що українці, обстоюючи право вільно жити на своїй землі, мають непохитну *волю до перемоги*. Світ усвідомлює, що ми прагнемо не миру за будь-яку ціну та будь-якої якості, а *гідного* миру.

Таке прагнення, у якому поруч із волею до перемоги є й воля до справедливості, було властиве українцям протягом історії. Але нині ситуація унікальна: у прагненні до гідного миру нас підтримує демократичний світ, передусім євроатлантична цивілізаційна спільнота. Там визнали, що задекларований євроатлантичний вектор України відображає й інтереси, і цінності українських громадян [9]. І після 24 лютого 2022 року, коли гібридна війна, яку розв'язала рф зі своїми сателітами та прибічниками, перейшла в агресивну фазу та стала повномасштабною, світ почав охочіше визнавати причетність українців до євроатлантичної цивілізаційної спільноти. Тому й поглиблюється загальне розуміння причетності цієї спільноти до перемоги України. Ба більше, сильнішає й розуміння того, що ця екзистенціальна та світоглядна війна – не просто за інтереси чи потреби, а за цінності й ідентичність, і не лише для України, а й для Заходу.

Погоджуємося з українськими дослідниками Валерієм Смолієм й Олексієм Ясем, котрі зазначають, що в російському імперському дискурсі, який

обґрунтовує агресію щодо України, зокрема й нинішню повномасштабну війну, є доволі показовий наратив: «[...] українська ідентичність принципово не визнається, попри декларативні пасажі про право націй на власне і самостійне буття» [12, с. 4]. Водночас науковці показують, що росія вступила в конфлікт не просто з Україною, а з усім світовим устроєм, правила якого забезпечували мирне, а подеколи й успішне співіснування країн із різними цивілізаційними спільнотами: «[...] нова фаза російсько-української війни кинула тотальний виклик сучасній глобалізації світу [...] Попри прагнення більшості європейських політиків будь-що утримати війну в українських межах, вона невпинно наближає людство до критичної межі – Третньої світової катастрофи [...]» [12, с. 5].

Тож який критерій реальності перемоги України у війні з рф буде основоположним? Відповідь у методологічних і світоглядних координатах метаантропології [2] і метаантропологічного потенціалізму [1] така: *лише збереження та розвиток цивілізаційної суб'єктності України*. Однак цей критерій стосується лише України, а кожну державу, навіть консолідовану з іншими, передусім хвилює власна цивілізаційна суб'єктність. Отже, яким може бути глобальний критерій цієї перемоги, що є також її глобальним смислом і значенням? Відповідь: лише перемога нового гуманізму над неототалітаризмом, який сьогодні загрожує не лише Україні, а й світові. У цьому реальність перемоги та її не лише військове чи геополітичне, а й екзистенціальне значення.

Новий гуманізм, здатний перемогти неототалітаризм і зумовити реальний тріумф України та підтримку світу – це не лише співчуття до Іншого, а й розуміння його; це гуманізм консолідації та співтворчості з Іншим. Саме він нині поєднує країни Європи та Євроатлантики, до яких прагне доєднатись Україна. Інша річ, що такому гуманізму може бракувати дієвості та рішучості в обстоюванні належної свободи й гідності Іншого. Україна ж додає йому цієї дієвості та рішучості. Однак ці риси не мають зрощуватися з авторитаризмом, а з неототалітаризмом і поготів. Такий новий гуманізм, який Україна транслює світові, мусить бути єдиним зі справжньою демократією, адже маємо сумні сторінки нашої історії, що показують, як проголошення гуманізму в авторитарних і тоталітарних умовах роблять життя людини нестерпним. Тому «новий гуманізм – це гуманізм реального недопущення перетворення демократичних країн на авторитарні, а авторитарних – на неототалітарні. Тому це не лише філософія групи інтелектуалів, які критикують та трансформують концепції політичних та економічних практик, а й самі ці практики» [11, с. 5].

Після 24 лютого 2022 року неототалітарні тенденції у рф і низці країн посилилися – поглиблюється тиск держави на особистість, повертається адміністративно-командне управління економікою та політичною системою,

йде в підпілля по-справжньому вільне громадянське суспільство, ідеологія стає дедалі одностайнішою й антагоністичнішою, у ній будь-яких опонентів проголошують ворогами. І, звісно, свобода слова – під контролем. І за певною межею свободу слова вже не контролюють, а заперечують, руйнуючи свободу думки. Роблять це не лише однозначною пропагандою на радіо, телебаченні чи ютубі, а й за допомогою соцмереж із «вільними дискусіями», що їх скеровують модератори та боти. Констатуючи ці тривожні тенденції, слід розуміти, що «війна в Україні стала каталізатором для неототалітаризму, але вона є і каталізатором для нового гуманізму, хвилі якого розходяться по всьому світу, нейтралізуючи неототалітаризм» [11, с. 5].

Саме неототалітаризм закріплює та посилює таке огидне явище як гібридний світовий порядок – систему прихованих і явних економічних, політичних та інформаційно-психологічних воєн, – який стає гібридним світом. У ньому міжнародний світоустрій стає хаосом, а війна і мир химерно переплітаються. Дієвий і рішучий новий гуманізм України спрямований на те, щоб перетворити наш світ на спільноту, у якій панує гідний мир, а не плутанина війни та миру.

У цьому велике значення перемоги України для майбутнього світу. Маємо крок до *ноосферної цивілізації* – цивілізації розуму, толерантності та співтворчості [1, с. 229–251; 13], концепція якої ґрунтується на гуманістичних ідеях першого Президента Української академії наук В. Вернадського. Вона є цивілізацією подолання війни як способу розв'язати конфлікти між народами, державами, країнами та союзами країн. Проте для цього слід зупинити неототалітаризм як принципово згубний шлях, що заперечує демократію, права людини та, зрештою, розвиток, який ґрунтується на гідній самореалізації особистості, вільній од репресивності та саморепресивності. Необхідно не лише залучати військову, політичну й економічну силу, а й асиметрично використовувати м'яку силу [14] дипломатів, філософів, письменників, моральних авторитетів – тобто гуманістичних лідерів думки.

1. Пирожков С.І. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов. К.: Наукова думка, 2020. 255 с.
2. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 4-те вид., випр. і допов. К.: КНТ, 2022. 405 с.
3. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, О.М. Майборода, Н.В. Хамітов та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2022. 552 с.
4. Грушевський М. Три Академії // Твори: у 50 т. / редкол.: П. Сохань, І. Гирич та ін. Львів: Світ, 2015. Т. 10. Кн. 1. С. 399–412.
5. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, В.А. Смолій, Г.В. Боряк та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Ніка-Центр, 2020. 356 с.
6. Пирожков С.І. Цивілізаційний проект України: від амбіцій до реальних можливостей / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов // Вісник НАН України. 2016. № 6. С. 45–52.

7. *Хамітов Н.В.* Філософська антропологія: світовий та вітчизняний контексти // Вісник НАН України. 2021. № 5. С. 81–94.
8. *Хамітов Н.В.* Академічна філософія як наука і мистецтво // Вісник НАН України. 2022. № 4. С. 59–73.
9. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, І.О. Кресіна, А.І. Кудряченко та ін.; Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. К.: НАН України, 2019. 328 с.
10. Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь / редкол.: С.І. Пирожков, Е.М. Лібанова, О.М. Майборода та ін.; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. К.: НАН України, 2017. 336 с.
11. *Хамітов Н.В.* Війна в Україні і новий гуманізм: Давид проти Голіафа // Освіта і суспільство. 2022. № 4. С. 5.
12. *Смолій В.А.* Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму / В.А. Смолій, О.В. Ясь // Вісник НАН України. 2022. № 6. С. 3–16.
13. *Пирожков С.І.* Ноосферна цивілізація: від потенцій до нової реальності / С.І. Пирожков, Н.В. Хамітов // Вісник НАН України. 2018. № 2. С. 71–82.
14. Nye, J. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs Group. [in English].

Serhii PYROZHKOV,
*Doctor of Economics, Full Professor,
Academician, Vice President of the NAS of Ukraine,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary;*

Nazip KHAMITOV,
*Doctor of Philosophy, Full Professor,
Corresponding member of the NAS of Ukraine,
Leading Research Fellow, Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine*

REAL VALUE OF UKRAINE TO THE CONTEMPORARY EURO-ATLANTIC SPACE

Abstract. The article conceptualises the real value of Ukraine in the context of the contemporary Euro-Atlantic civilisational community. In this regard, it raises the question of the global criteria of victory of our country in the war with the neo-totalitarian ‘northern neighbour’. Those criteria simultaneously serve as the global purport and meaning of Ukraine’s victory for the world and drive the decisions of the Western countries on rendering economic and military aid. The underlying criterion of Ukraine’s victory is the preservation and development of civilisational agency of our country and the triumph of the new humanism over neo-totalitarianism, which today threatens not only our country but also the world as a whole. Facing neo-totalitarianism, the new humanism is not confined to compassion for the Other, but rather extends to consolidation and co-creativity with the Other.

Furthermore, the article highlights the Kyiv-Rus identity of Ukrainians, which consolidates the Ukrainian political nation, facilitating national resilience for the sake of the country’s agency. The Kyiv-Rus identity in its essence is juxtaposed against the muscovite-russian imperial identity at the level of values and further aligns Ukraine with the European identity. The author stresses that in addition to value-centred consolidation, Ukraine must also actively fulfil its interests in cooperation with the ‘Collective West’, given that shared interests among countries amid emergencies often prevail over values.

Keywords: Euro-Atlantic space, humanism, neo-totalitarianism, meta-anthropology, meta-anthropological potentialism, personalism, worldview tolerance, consolidation, identity, mentality, Kyiv-Rus identity, Kyiv-Rus mentality, civilisational agency of Ukraine.

Олександр ПОТЄХІН,
доктор історичних наук,
професор Сумського державного
педагогічного університету ім. А.С.Макаренка,
головний науковий співробітник
Інституту всесвітньої історії НАН України

НАТО ТА ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ РФ ДО УКРАЇНИ

Анотація. У статті йдеться про взаємодію України та НАТО в контексті повномасштабного вторгнення рф до України. Зазначено, що зближення України з Альянсом вже триває, бо його диктує логіка війни. Акцентовано на посиленні двосторонніх контактів і створенні регіональних союзів з боку української дипломатії. Перспективним названо безпековий союз Великої Британії, Польщі й України за можливої участі країн Балтії.

Окреслено основні положення схваленої на Мадридському саміті НАТО Стратегічної концепції-2022 про країн-партнерів Альянсу. Перелічено кроки, до яких Північноатлантичний альянс має вдатися, щоб стати дієвим чинником міжнародної стабільності в Європі. Якщо не вжити цих заходів, НАТО як організація з подолання проблем міжнародної безпеки та стримування агресора зрівняється за ефективністю з ОБСЄ й ООН.

Ключові слова: російсько-українська війна, НАТО, безпека.

У день повномасштабного вторгнення рф до України, 24 лютого 2022 року, ексміністерка оборони Німеччини Аннегрет Крамп-Карренбауер заявила: «Я дуже зла на нас за нашу історичну поразку. Після Грузії, Криму та Донбасу ми не підготували ніяких дієвих механізмів стримування Путіна. Ми забули урок [колишніх канцлерів Німеччини] Шмідта та Коля, який полягає в тому, що переговори завжди є пріоритетом, але нам слід бути настільки військово сильними, щоб інша сторона навіть не розглядала варіант відмовитися від переговорів» [1]. Додам, що НАТО, маючи всю інформацію про напад росії, не зробила й мінімальних кроків,

щоби попередити агресію, створити військово-силовий український потенціал стримування москви, а також виявилася нездатною координувати військово-технічну допомогу Києву під час війни (наради у форматі «Рамштайн» – ініціатива Вашингтона, а не Брюсселя). Важко знайти інше пояснення такої бездіяльності, окрім багаторічного рефлексу «не дратувати путіна», який був пріоритетним напрямом натовської стратегії. «[...] якщо всі знали, що в Київ будуть літати, Київ будуть бомбити ракетами, а можна було продати, навіть не безкоштовно дати, а продати нам кілька додаткових систем ППО? [...] я прекрасно розумію, що якби ми були членами НАТО, цієї війни не було б», – зауважив Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба, додавши: «[...] у нас війна, ми розуміємо, що в НАТО нас завтра і післязавтра не візьмуть» [2].

27 лютого 2022 року путін оголосив про приведення російських ракетно-ядерних сил до бойової готовності, тобто вдався до засобів ядерного шантажу. У відповідь Канцлер Німеччини Олаф Шольц заявив про необхідність виділити додаткові 100 млрд євро до оборонного бюджету своєї країни протягом чотирьох років. Новим було те, що він дозволив третім країнам, як-от Нідерландам, постачати до України «оборонну» зброю німецького виробництва, а також підтримав заклик до ЄС фінансувати довезення «оборонної» зброї до України. Усе це, як він сказав у Бундестазі, потрібно для захисту німецьких свободи та демократії [3].

Укотре довела свою непридатність концепція залучення (engagement) та стримування (containment, deterrence), особливо в європейському варіанті, коли стримування суто символічне. Зміст її можна сформулювати так: «гнучке застосування в міжнародних відносинах бича і калача». Філософське підґрунтя концепції зводять до «підтримання діалогу», що має заважати ескалації ворожнечі аж до розв'язання збройного конфлікту. Згідно із цим, треба лише досягти однакового трактування сенсів, щоб запобігти прямому зіткненню. З росією, яка багаторічно спотворює сенси, ця справа марна. Божевілля кремля стає наочним, коли розглядати російську агресію в контексті глобалізації. Питання співзалежності рф як постачальника енергоносіїв Європі й отримувача в такий спосіб вирішальної частини свого державного бюджету стало чи не центральним у дискусії про світ після війни. Ідею про те, що економічна співзалежність унеможливорює війну, висували ще напередодні Першої світової війни, і вона виявилася непридатною. Але жодній із держав, причетних до розв'язання цієї війни, не загрожували економічні втрати тих масштабів, яких зрештою зазнає росія. Мотиви агресії москви – тільки геополітика, жодних економічних розрахунків прибутків і втрат ні в коротко-, ні в середньо-, ні в довготривалій перспективі. Можна припустити, що поширення поглядів про невідворотний руйнівний вплив пандемії COVID-19 на глобалізацію завадило підійти до питання безпеки

в глобалізованому світі. Це той самий «парадокс Меркель», яка намагалась у неприродний спосіб роз'єднати економіку («Північний потік» тощо) та політику безпеки й коштом багатомільярдних надходжень за поставлені енергоносії виплекала головне джерело міжнародної нестабільності в сучасному світі – геополітичну божевільню кремля.

«Протягом десятиліть у Європі відчувався дефіцит безпеки, – справедливо стверджує Президент Володимир Зеленський. – Частина Європи – на сході континенту, а також на Балканах – перебувала поза будь-якою дієвою архітектурою безпеки. Можна пояснювати це як завгодно, але наявність таких “сірих” зон з погляду Москви виглядала як спокуса. І будь-яку сіру зону – чи то географічну, чи то політичну, чи то економічну – керівництво Росії розглядає як простір своїх можливостей – антидемократичних, антиправових, антиєвропейських. Фактично було так, що безпека частини Європи трималася лише на “запевненнях”. Можна пригадати різні “запевнення”: ті, що містились у Будапештському меморандумі, ті, що звучали з вуст європейських лідерів, які говорили, що бізнес і діалог з Росією нібито утримають її від агресії. Або ті, що звучали від російського керівництва, яке стверджувало, що нібито відмовилося від загарбницької політики. Це все зруйновано» [4].

Питання, чи є путін політичним реалістом, який ретельно оцінює можливі надбання та втрати, співвідношення сил, визначає мету й засоби, – центральне в західному політологічному дискурсі протягом майже двадцяти останніх років. Хочу заспокоїти Джона Міршаймера та його adeptів: політреалізм має всі підстави пишатися своїм видатним представником, практиком геополітики в кремлі, адже геополітика та політреалізм близькосторіднені.

З легкої руки Івана Крестева всі держави-партнери України в її спротиві російській агресії, зокрема й члени НАТО, можна поділити на «партію справедливості» (країн-членів якої можна умовно вважати союзниками України) та «партію миру». «Партію справедливості» очолюють два могутніх лідери – США та Велика Британія. До неї також належать ті, що сприймають російську загрозу своєму існуванню найгостріше: країни Східної Європи (крім Угорщини) та Балтії. Вони переживали радянські збройні інтервенції та бажають уникнути їх повторення – уже під російськими прапорами. З лідерами «партії справедливості» ці країни об'єднує усвідомлення, що ставкою в російсько-українській війні є не тільки доля України, а і європейська та світова безпека. Якщо не завдати поразки путіну на українській території, то його геополітичні апетити миттєво розширяться до кордонів російської імперії [5].

«Партія миру» на чолі з лідерами ЄС – Німеччиною, Францією, Італією тощо – стурбована насамперед тим, що мета «партії справедливості» (продовження війни до перемоги України) пов'язана з ризиком ескалації

аж до ракетно-ядерної та залучення членів НАТО до війни. Найбагатші країни ЄС найбільше потерпають од економічних санкцій проти росії, перспективи скасування яких дуже віддалені. Щоби приглушити звинувачення в політиці умиротворення путіна та показати, на чиему вони боці, лідери ЄС погодилися надати Україні статус кандидата в члени Євросоюзу. Безумовно, для них це героїчний вчинок. Але він не матиме розвитку, якщо провідні європейські потуги не нададуть Україні своєчасної масштабної допомоги. Ця війна показує європейцям: щоб був мир, обидві сторони мають схилитися на бік миру, а не війни, а потенційний агресор мусить заплатити надвисоку ціну за загарбницькі дії. Це й називають стримуванням. Якщо Європа хоче жити в мирі, то має нарешті побудувати сильну зовнішню політику та спільну оборону.

Здавалося, що після стратегічно безглузкого та самогубного для російських національних інтересів нападу на Україну путіна більше не сприйматимуть у категоріях «реалполітик» і визнають божевільним геополітиком (не лише тому, що геополітика є божевільням у глобалізованому світі). Однак політичний реалізм, без вагань відмовляючись од святого для нього визначення «баланс сил», безоглядно пропонує раціоналізувати поведінку опонента, «зрозуміти побоювання російського керівництва». Логіку «не спровокувати війни росії проти Заходу» й поготів запобігти обміну ракетно-ядерними ударами, продиктовано браком справжнього реалізму. Залишається сподіватися, що путінське оточення, рятуючи своє життя в разі наказу розпочати ядерну війну, спровадить того «до раю» одноосібно, віддавши перевагу збереженню цього недосконалого бездуховного світу для себе ще на якийсь час. Путіна неможливо спровокувати, він успішно зробить це самотужки, що доводить: росія не мала приводу для нападу на Україну, крім власного псевдоісторично-філософського уявлення. Намагатись умиротворити путіна – це завдання для психіатрів, а не політиків. Тільки холодний душ унаслідок воєнної поразки здатний опритомнити росію.

«Головне питання, яке раптово постало: чи поділяють російські лідери ядерне табу? Чи міг би президент Росії застосувати ядерну зброю у війні в Україні? – пише Ніна Танненвальд. – Він, безперечно, хоче, щоби світ, зокрема й Сполучені Штати, щонайменше припускали, що він може до цього вдатися. У день, коли Путін оголосив про початок “спеціальної військової операції” в Україні, він застеріг, що будь-яка країна, яка спробує втрутитись у війну, зіткнеться з “наслідками, нечуваними в її історії”, що багато хто сприйняв як завуальовану погрозу застосувати ядерну зброю. Інші російські чиновники робили схожі заяви протягом війни. Цілком імовірно, що ці погрози стосуються радше стримування НАТО, ніж фактичного застосування ядерної зброї. Ми бачимо, що Росія не підвищила рівня готовності свого ядерного потенціалу, а лише активувала систему зв’язку, якою мали б

передавати наказ про запуск. Російські урядовці цілком усвідомлюють, що будь-яке використання зброї масового знищення призведе до руйнівних наслідків як для РФ, так і для самого Путіна, зокрема до засудження від світової спільноти. [...] Знову нависла ядерна загроза, і російсько-українська війна показує не лише переваги, а й значні ризики та обмеження ядерного стримування. Воно, ймовірно, перешкодило Росії розширити війну на території країн НАТО, як-от Польщі та Румунії. Ядерний арсенал РФ завадив Альянсу втрутитися, хоча й не зміг допомогти Росії захопити чи утримати значну територію в Україні або змусити Київ здатися. Найважливіше те, що війна вкотре демонструє: контроль над ескалацією – це цілковито незвідана царина. Ми не уявляємо, що станеться, якщо ядерну зброю застосують. Війна також нагадує нам, що принципи зрештою порушують. [...] Ядерний нейтралітет поширеніший, але й водночас менш стійкий, ніж решта принципів, адже навіть мінімум порушень може його зруйнувати [...] Ризик, що Путін застосує ядерну зброю, не дорівнює нулю, і що довше триває війна, то більший він стає» [6].

Із цього можна зробити два взаємозаперечні висновки: 1) слід спільними зусиллями забезпечити якнайшвидшу перемогу України; 2) варто «заморозити конфлікт» умиротворенням путіна, «зберегти його обличчя» коштом України. Та другий шлях здатний лише спонукати кремль до ядерного шантажу, якщо він дає бажаний результат – підважує міжнародну безпеку.

Повертаючись до засад класичної геополітики з її історичним песимізмом, у межах лівого дискурсу тверджень про цілковитий хаос у США та занепад їхнього міжнародного становища в другій холодній війні, професор історії з Вісконсинського університету в Медісоні Альфред В. Маккой доходить хибного висновку: «[...] є ймовірність підписання дипломатичної угоди, за якою Україна поверне частини території в обмін на набуття нейтрального статусу, як-от в Австрії, що дасть їй змогу стати частиною Європейського Союзу, але не НАТО. Нападаючи на Україну та відштовхуючи від себе Європу, Путін зазнав серйозного, але не обов'язково фатального геополітичного удару. Не маючи змоги розширюватися на захід, він прискорює “розворот Росії на схід” і швидко інтегрує її економіку з китайською. Цим він, ймовірно, зміцнить геополітичне панування Пекіна над величезною євразійською територією – епіцентром глобальної могутності, коли Сполучені Штати потопатимуть у внутрішньому хаосі та зазнають явного занепаду, не властивого добі холодної війни. У цьому столітті, як і в минулому, геополітична боротьба за Євразію виявилася невпинною справою, яка найближчими роками, ймовірно, сприятиме як піднесенню Пекіна, так і постійній ерозії колись грізної глобальної гегемонії Вашингтона» [7].

«Ліва» геополітика, як і будь-яка інша, спотворює картину сучасного світу. Професор історії, звернувшись до зовнішньої політики США хоча б часів першої холодної війни, зрозумів би, що глобальна гегемонія Вашингтона – це порожній винахід радянської та китайської пропаганди, який є неодмінною тезою міфології «багатоплюсності» з боку Москви та Пекіна. Ніякої «боротьби за Євразію» не існує, тож і немає підстав кваліфікувати російсько-українську війну як зіткнення геополітичних проєктів Вашингтона та Москви. Це боротьба за європейську та світову безпеку проти держави-ревізіоніста, а також за стабільність міжнародної системи як гаранта миру й добробуту та, можливо, навіть виживання світової спільноти.

Зосередившись на критиці зовнішньополітичного консенсусу американського політикуму та суспільства (до речі, досягнутого вперше з початку 1950 рр.) щодо надання належної допомоги Україні, її опоненти наголошують на розділенні країни на «трампістів» і «демократів», небувалу руйнівну кризу США (що сміховинно для будь-кого, обізнаного хоча б із Громадянською війною чи Великою депресією), заплющивши очі на системну кризу російського та китайського тоталітарних режимів, які, за їхньою спотвореною логікою, «впевнено крокують у майбутнє». Саме геополітичні амбіції Москви та Пекіна є надійними індикаторами внутрішніх негараздів цих укладів.

«[...] зображення подій в Україні як війни за свободу позбавлене історичного контексту. Це робить подію привабливішою для громадян, які мало розуміють історію після холодної війни, розширення НАТО та використання цього як інструмента втручання (США. – *Ред.*). Справді, весь сенс відродження бувальщин про те, як Рузвельт і Черчилль рятують світ (без згадок про Йосипа Сталіна й американської підтримки тоталітарного Радянського Союзу) полягає в тому, щоби спростити минуле та ввести громадськість в оману. Вторгнення Росії до України було злочином. Допомога Україні в її захисті є цілком виправданою», – констатує Ендрю Бацевич [8]. І відразу ж зводить нанівець власну тезу: «Але по завершенню війни більшість питань не буде розв'язано. По-перше, Україна та Росія ділитимуть спільний кордон, а статус Росії як вигнанця доведеться скасувати. По-друге, незважаючи на результат, війна не змінить сучасних ідеологічних, культурних й економічних проблем у Сполучених Штатах. Хто б не переміг у війні в Україні, ці проблеми, які заводять Джо Байдена в безвихідь і роз'єднують політичну верхівку США, залишатимуться» [8]. Отже, логічний висновок: участь США в захисті України є безглуздом.

Ще далі у своїх «вправах з історії» пішов Вільям Дж. Астор: «Путін не є новим Гітлером, і його вторгнення до України не є такою екзистенційною загрозою, якою Третій Райх був для демократій у 1938–1939 роках. Гітлер

мав найкращу воєнну машину свого часу, підтримувану економічною по-тугою, якою була Німеччина наприкінці 1930-х років. Воєнна машина Пу-тіна щонайбільше посередня, а економіка Росії менша, ніж у Каліфорнії. Не схоже, що Путін прагне величезної імперії чи світового панування так, як Гітлер» [9]. Тому допомагати його зупинити не треба, краще ж задо-вольнити потреби у відновленні кордонів російської імперії до Жовтне-вого перевороту.

Утім, неперевершеним у своїй ненависті до України (та й Америки) мані-пулятором є патріарх цієї справи – професор Ноам Чомскі. Кремль мав би щодня дякувати йому за пропагандистський арсенал для ядерного шанта-жу: «Є багато речей, яких Росія не зробила. Західні аналітики цим доволі подивовані. Зокрема, вона не атакувала ліній накачування України зброєю з Польщі, хоча, безперечно, могла це зробити. Це дуже скоро призвело б до її прямої конфронтації з НАТО, тобто зі США. Про наслідки цього неваж-ко здогадатися. Кожен, хто коли-небудь бачив воєнні ігри, знає, до чого це веде, – сходами ескалації до смертоносної ядерної війни. Отже, це ігри, у які ми граємо життями українців [...] та майбутнім цивілізації, щоби послабити Росію та переконатися, що вона страждає вдосталь. Але якщо хочете грати в цю гру – будьте чесними. Для неї немає моральних підстав. Насправді, це жахливо з погляду моралі. А люди на п'єдесталі, які ствер-джують, що ми дотримуємося принципів (уряд США. – *Ред.*), є моральни-ми імбецилами, коли замислитися» [10].

За Н. Чомскі, російські агресори, вбивці, що напали на Україну, є мо-рально вищими за тих, хто допомагає нам вистояти. До того ж ескалація, згідно з російським стратегічним наміром «підвищити рівень конфлікту до ядерного, щоби його припинити», є ще однією міфологемою. До надан-ня їй правдоподібності доклався класик політреалізму Стівен Волт: «[...] адміністрація Байдена певною мірою усвідомлює ризик ескалації, зокрема тому президент раніше запевнив, що не посилатиме американські війська воювати в Україні. [...] Для такої позиції є вагома підстава. Уникнення збройного зіткнення американських і радянських сил було головним не-писаним правилом холодної війни. Якби в ті роки американці та радян-ці почали стріляти одне в одного, був би значний ризик випадкової чи ненавмисної ескалації. Зі схожих причин невтручання військ США в бо-ротьбу це правильний крок. [...] Вторгнення Росії до України є незакон-ним, аморальним і невинуватим, але Путін не розпочав його зніч'я. Те, що військова кампанія пішла не за планом, не означає, що він не мав вагомих причин. Навпаки: як чітко показують численні виступи Путіна на цю тему, він і його одностумці сприймали дрейф України до фактично-го союзництва зі США та НАТО як екзистенційну загрозу, зокрема й за-грозу кольорової революції в самій РФ, і вони, напевно, вважали, що час

на зупинення цього процесу спливає» [11]. С. Волт винайшов, відповідно до кремлівських фейків, міфічний «дрейф України до США й НАТО» та де-факто виправдав російську агресію.

У середині червня 2022 року на сторінках рупора політреалізму «National Interest» публікують детальну програму капітуляції України на 15 пунктів, реалізація якої має призвести до повної втрати незалежності та перетворення на, так би мовити, провінцію імперської москви. Є серйозні підстави вважати, що до цієї квінтесенції антиукраїнізму й умиротворення войовничого путіна доклали руки «агенти впливу» кремля в Америці, бо її поява саме там мала б надати видимість «незалежної експертної рекомендації» [12]. Автор(-и) скромно зауважив(-ли), що цей твір «розв'язує деякі з найгостріших проблем безпеки Росії задля підвищення безпеки членів НАТО, зменшуючи перспективи майбутнього конфлікту з Росією», та повторив(-ли) фейк російської пропаганди про «наявність в Україні 26 спонсорованих на гроші Сполучених Штатів лабораторій із виготовлення біологічної зброї», які «мають бути знищені під російським контролем». Сміховинним є пункт про «російську підтримку вступу України до ЄС», зважаючи на вимогу до обох сторін «відмовитися від контрибуцій і репарацій». Мабуть, саме на ЄС покладено почесну функцію відбудувати всі руйнування, що їх завдав Україні російський агресор: стерті з лиця землі Маріуполь, Северодонецьк тощо. Задекларувавши порожню тезу, буцімто «позиція Києва щодо домовленості з Москвою погіршується щодня», «доброзичливці» беруться залякувати: «Саме в інтересах національної безпеки Сполучених Штатів спонукати Росію й Україну якнайшвидше укласти мирну угоду й уникнути потенційної ескалації РФ до застосування тактичної ядерної зброї проти України чи проти прифронтових держав НАТО. Адміністрація Байдена могла б зробити це, запропонувавши призупинити впровадження всіх нових економічних санкцій проти Росії, розміщення військ США в Східній Європі та надання летальної військової допомоги Україні в обмін на негайне та постійне припинення вогню з боку російської сторони, зупинення просування російських військ і відновлення серйозних мирних переговорів [...] Якщо Зеленський вирішить не вести переговори про мирну угоду після російського захоплення Донбасу (це подають як факт! – *Авт.*), Путін [...] має намір офіційно анексувати весь Донбас і Херсонську область, зберігаючи контроль над 70% чорноморського узбережжя України. [...] Москва потім піде в наступ, щоби захопити Одесу та відрізати Україну від Чорного моря, що [...] ще більше послабить її економічну та територіальну безпеку. З усіх цих причин у національних інтересах Сполучених Штатів та України якнайшвидше укласти мирну угоду про припинення війни» [12].

Не вдаючись до деталей цього геополітичного проекту, слід зупинитися на аргументації, покликаний докорінно змінити позицію США/НАТО

щодо російсько-української війни та військової допомоги Україні. «Україна назавжди розірве всі зв'язки з НАТО, зокрема з військовими інструкторами, обміни та спільні військові навчання, а також усе постачання зброї від НАТО, за винятком стрілецької зброї. Крім того, Україна заборонить розміщувати війська чи бази НАТО на своїй території. Україна також погоджується припинити своє членство в програмі НАТО “Партнерство заради миру” та дію Хартії про стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами від листопада 2021 року (пункт 6. – *Авт.*). Україна скоротить свої сухопутні війська до 150 000 військовослужбовців постійної армії та максимум 100 000 військовиків у резерві. Україна погоджується знищити всі свої ударні системи озброєнь під наглядом Росії. [...] Крім того, Україні буде заборонено розробляти зброю масового знищення, зокрема ядерну, біологічну чи хімічну [...] (пункти 7, 8. – *Авт.*). США та НАТО нададуть письмові гарантії, що НАТО ніколи не розширюватиметься на схід [...] або вздовж кордонів Росії (приміром, до Фінляндії). В обмін на ці гарантії Росія погодиться на вступ Швеції до НАТО, а також будь-якої іншої європейської країни, яка не межує з РФ і бажає приєднатися до Альянсу (пункт 14. – *Авт.*)» [12]. І нарешті: «Росія та НАТО погодяться розпочати дискусії щодо включення РФ в архітектуру безпеки Європи, поновлення Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (ДРСМД), а також переговори про подальшу угоду до Договору про звичайні збройні сили в Європі. [...] якщо Росія скоротить або навіть ліквідує свою військову присутність у Білорусі й виконуватиме умови мирної угоди з Україною, Сполучені Штати та західноєвропейські члени НАТО також скоротять або ліквідують присутність своїх об'єднаних військ і закриють усі бази в країнах Балтії, Польщі, Румунії, Угорщині та Словаччині [...] Це потенційно поверне Східну Європу до статус-кво, який існував до Варшавського саміту в липні 2016 року. У межах цієї угоди Сполучені Штати також погодяться [...] демонтувати свої об'єкти протиракетної оборони “Іджис ешор” у Редзікові, Польща, та Девеселу, Румунія (пункт 15. – *Авт.*)» [12].

Усі ці плани кремлівського мрійника не мають жодного шансу на реалізацію щонайменше тому, що своїми діями росія остаточно підірвала довіру інших і довела цілковиту нездатність до цивілізованих міжнародних відносин, порушивши численні договірні зобов'язання, Статут ООН тощо. Призначення таких приречених на крах пропозицій – «згустити туман війни», стимулювати безпідставні сподівання на мир з агресором, адже, мовляв, «кожна сторона має пройти власну частину шляху назустріч», «кожен має свою правду» й таке інше.

Суперечливу політику Альянсу в російсько-українській війні найкраще зрозуміло з виступу Генсека НАТО Єнса Столтенберга в Гельсінкі 12 червня 2022 року: «Зараз триває жорстока війна (росії. – *Авт.*) проти мирного сусіда

(України. – *Авт.*). НАТО не є частиною (цієї. – *Авт.*) війни. У контексті війни НАТО має два основні завдання. По-перше, підтримувати нашого близького партнера Україну, щоб відстояти її право на самооборону, закріплене в Статуті ООН. Фактично ми робимо це протягом багатьох років» [13]. Але, треба визнати, у розмірах, що аж ніяк не допомогли Україні створити за вісім років війни потенціал стримування росії, який зміг би попередити її масоване вторгнення взимку 2022 року. «І після вторгнення ми значно посилили нашу підтримку Україні, – веде далі Є. Столтенберг, – [...] військовою, економічною та гуманітарною допомогою. Наша мета – забезпечити перевагу України як суверенної та демократичної держави в Європі» [13]. Тут генсек, м'яко кажучи, допустив неточності, бо і до, і після повномасштабного вторгнення допомогу надавав не Альянс як військово-політична структура, а окремі держави-члени. Основним досягненням Брюсселя слід вважати те, що він їм цього не заборонив. Це стає очевидним, якщо зважити на друге завдання НАТО у формулюванні Є. Столтенберга: «[...] не допустити ескалації війни. Головною відповідальністю НАТО є захист наших людей. Тому ми посилюємо нашу оборону, а надто на сході Альянсу, на суші, на морі та в повітрі. Це стримування – не для того, щоби спровокувати, а щоби запобігти конфлікту та зберегти мир. Амбіції Путіна виходять за межі України. Так звані договори про безпеку, які він представив НАТО та США тогоріч у грудні, висувають вимоги не лише до України, а й до НАТО – утримуватися від будь-якого розширення та вивести війська й інфраструктуру НАТО з країн, які приєдналися до Альянсу після 1997 року, поділивши його на членів НАТО першого та другого класів. Це вимоги повної ревізії європейського безпекового ладу [...]» [13]. Засвідчивши, що апетити путіна стосуються ширшого ареалу, ніж Україна, а Москва прямо загрожує країнам-членам, яких Брюссель готовий захищати всіма належними засобами, та констатуючи, що війна в Європі кипить, бо ж Україну не можна усунути з континенту, слід визнати й невіддільність натовської безпеки від української перемоги над агресором. Натомість політичний керівник Альянсу висуває тезу про дві війни. У першій, російсько-українській, НАТО не воюватиме. Друга ж війна, якій Альянс прагне запобігти, схоже, неминуха – через відмову визнати першу своєю.

Не надто винахідливо в річищі ідей свого керівника обстоює політику НАТО Мірча Джоане: «Альянс як такий надає Україні нелетальну допомогу, а держави-члени – летальну зброю. [...] Тому я раджу друзям у Києві сприймати нашу допомогу як щось ціле. Це спільні, скоординовані зусилля західних демократій, які передбачають і оборонну підтримку, і кібербезпеку, і посилення вашої стійкості, і протидію дезінформації, і допомогу вашій економічній стабільності, яка зараз під загрозою, і підтримання зусиль із розблокування Чорного моря. А ще – резервування коштів на відновлення

України після війни. Ми справді чуємо, що часом лунає критика на адресу НАТО. Але просто погляньте на підтримку, яку ми всі надаємо Україні, у комплексі. Україна й українці можуть розраховувати на нас і на нашу допомогу. Ви можете розраховувати також на те, що ваша країна перейде на зброю натівських стандартів. Бо озброєння радянських часів вже закінчилося, а те, що ви отримуєте зараз – це його останній подих. Тому НАТО відіграватиме роль у посиленні української армії та її успішному переході від радянського до сучасного озброєння. [...] НАТО – це організація, на якій зав'язані ризики, і ми маємо якнайретельніше уникати ескалації та можливості війни між росією та НАТО, яка не піде на користь нікому. За всієї поваги до України, наше завдання номер один – це захист мільярда людей, що живуть на просторі НАТО. Але я нагадаю, що нещодавня зустріч контактної групи з підтримки України, та, що у форматі “Рамштайн”, проходила тут, у штаб-квартирі НАТО. [...] Нинішня настільки успішна діяльність ЗСУ – це комбінація героїзму та винахідливості. Ми справді бачимо багато класних військових рішень з їхнього боку. Але це – саме ті рішення, що відповідають натівському стилю, що стали можливі завдяки тим підходам до командування, яких ми вас вчили» [14].

Парадоксальний сам підхід, згідно з яким військово-політичний союз спеціалізується на невійськовій допомозі. А найзворушливіше звучить «Брюссель накопичує гроші на післявоєнне відновлення», коли українцям щодня треба вистояти, та ще й переламати хід війни на свою користь. До натовського стилю ще б своєчасно додати в потрібній кількості сучасне важке озброєння. Не спрацьовують навіть властиві військовим міркування: ворога треба стримувати на кордонах якомога далі від власних, а по змозі – чужими, спільними, але не лише власними силами. Очевидними досягненнями в невтягненні НАТО в «другу війну» Є. Столтенберґ називає відмову «закрити небо» над Україною, заборону надати «наступальне озброєння», зокрема й авіацію тощо [13]. (Щоправда, пізніше керівництво Альянсу заявило, що жодних обмежень на постачання важкого озброєння Україні офіційно не існує.) Є запитання: що заважало напередодні неминучого, за прогнозом західних спецслужб, повномасштабного вторгнення РФ стримати його загрозою «закрити небо» чи навіть негайним запрошенням Києву вступити до НАТО? Замість того щоб з упертістю, гідною кращого застосування, повторювати: Альянс захищатиме країн-членів по периметру їхніх кордонів. Відповідь однозначна – це було продовженням політики умиротворення путіна за принципом «не провокувати москву», яка повністю себе дискредитувала.

Свій погляд на стан справ у НАТО надав і керівник української дипломатичної служби Дмитро Кулеба: «Генсек, якого я дуже поважаю, який є дуже крутим лідером, який є дуже прихильним до України, і я йому вдячний за

те, що він зробив [...] в межах своїх можливостей. [...] Є НАТО, як об'єднання країн, які ухвалюють рішення консенсусом. Так от, в цьому єдиному колі було, на мою думку, ухвалене неформальне рішення: для того, щоб Росія не використовувала аргумент про те, що вона воює з НАТО, Альянс як єдність буде на другорядних ролях. [...] стратегічно було ухвалене рішення, що НАТО не буде на передових ролях в підтримці України. Натомість була створена так звана coalition of the willing – коаліція тих, хто бажає брати участь [...] – і багато з членів цієї коаліції є членами НАТО. І от вони надають конкретну допомогу. Тому треба дуже сильно розрізняти допомогу від Сполучених Штатів як члена НАТО і допомогу від НАТО, де все це координується Секретаріатом і надається нам. Я вважаю, що було ухвалене таке рішення: не пускати НАТО на провідні ролі. Ухвалене воно було окремою групою впливових держав-членів Альянсу, і наразі воно імплементується» [2].

Важко не погодитися з Міністром оборони України Олексієм Резніковим: «Демократичному світу необхідно терміново повернути собі ініціативу. Занадто довго західні лідери дозволяли таким автократам, як Путін, встановлювати міжнародний порядок денний і робити перший крок, поки інші лише реагували на нього. Українці можуть підтвердити: це неправильний підхід. Наразі міжнародне співтовариство обговорює саме ті санкції, до яких українські чиновники закликали понад рік тому, коли Росія вперше зосередила війська вздовж українського кордону та погрозувала повномасштабним вторгненням. Замість санкцій відповідно Заходу навесні 2021 року стало нагородити Путіна більшим діалогом. Кожна розмова з нашими міжнародними партнерами зосереджується на тому, як захистити українське небо за допомогою вдосконалених систем авіації та протиракетної оборони, але це не новина. Пригадую, ще в серпні 2021 року, перебуваючи в США, я апелював до потреби в західних системах протиповітряної оборони. [...] Потім Президент Зеленський провів успішну зустріч у Білому домі з Президентом Байденом, під час якої ухвалили рамковий документ, що надає нового змісту нашому оборонному партнерству. Однак співпрацю все одно не сприймали як невідкладну. Кілька місяців тривали дискусії щодо постачання ракет “Стінгер”, а дозвіл надійшов лише після повідомлень про неминуче вторгнення Росії. Незважаючи на всі попередження про те, що Москва готова до нападу, Україна не отримала нічого, крім піхотної зброї для ближнього бою чи партизанської війни. Замість жорстких західних санкцій, які могли б стримати Росію, ми зіткнулися з прогнозами, нібито Київ впаде протягом трьох днів. Ми не поділяли цього фаталізму» [15].

Прямо стосуються України й положення схваленої на Мадридському саміті НАТО Стратегічної концепції-2022 про країн-партнерів Альянсу (констатувавши, що в «Євроатлантиці миру немає», її автори свідомо

уникнули окремого оцінювання стану та перспектив російсько-української війни, що цілком у річищі тези про «другу війну», якій треба обов'язково запобігти). І все ж слід визнати суттєвий прогрес у формулюваннях, як порівняти з довгою натовською німотою. Слова мають значення, а надто коли за ними відповідні дії. Отже, у концепції йдеться про таке: «Ми збільшимо масштаб і обсяги нашої безпекової допомоги та підтримки з розбудови спроможностей уразливим партнерам – як країнам-сусідам, так і більш віддаленим – для підвищення їхньої готовності й стійкості, а також удосконалення здатності протистояти зловмисному втручанням, запобігати дестабілізації і боротися з агресією. [...] Двері Альянсу залишаються відкритими для всіх демократичних європейських держав, які поділяють наші цінності, прагнуть і здатні перебрати на себе обов'язки та зобов'язання, що випливають із членства в ньому, і чий вступ сприятиме зміцненню нашої спільної безпеки. Рішення щодо членства в НАТО ухвалюють лише держави – члени Альянсу, і жодна третя сторона не має права голосу в цьому процесі. Безпека держав, які претендують на вступ до Альянсу, невіддільно пов'язана з нашою безпекою. Ми твердо підтримуємо їхні незалежність, суверенітет і територіальну цілісність. Ми активізуємо політичний діалог і співпрацю з державами, які прагнуть вступити до Альянсу, допоможемо їм підвищити стійкість проти зловмисного втручання і розбудувати їхні спроможності. Ми також збільшимо практичну підтримку євроатлантичних прагнень цих держав із боку НАТО. Ми й надалі розвиватимемо партнерство з Боснією і Герцеговиною, Грузією та Україною з метою просування нашої спільної зацікавленості у мирі, стабільності й безпеці на євроатлантичному просторі. [...] Взаємокорисні політичний діалог і практична співпраця з партнерами на основі обопільної поваги сприяють стабільності поза межами НАТО, зміцнюють нашу внутрішню безпеку і сприяють виконанню основоположних завдань Альянсу. Партнерські відносини мають вирішальне значення для захисту загального надбання, підвищення стійкості наших суспільств і відстоювання заснованого на правилах міжнародного порядку» [16].

Може здивувати тільки розміщення України поряд із Боснією і Герцеговиною, де НАТО брала активну участь у війні в 90-х роках минулого століття. Ця балканська держава, за всієї поваги до її трагічної долі, навряд чи здатна зробити суттєвий внесок у виконання «основних завдань» НАТО. Позиція грузинської влади під час російсько-української війни викликає великі сумніви в спроможності Тбілісі посилити НАТО – радше навпаки. Тобто жодних підстав для внесення України, яка щоденно доводить свою воєнну спроможність, до спільної із цими країнами категорії немає. Але залишаємося оптимістами, вважаючи, що зміст наведених положень концепції головно чи навіть персонально стосується Києва.

Для НАТО як військово-політичного союзу на Мадридському саміті в червні 2022-го головними подіями стали схвалення зазначеної концепції до 2030 року та безпрецедентно швидке запрошення до Альянсу нових членів – Фінляндії та Швеції. За день до саміту Туреччина зняла свої заперечення та спільно з країнами-кандидатами підписала Меморандум про взаєморозуміння. За словами Є. Столтенберга, у межах угоди Анкара домоглася від Гельсінкі та Стокгольма обіцянки екстрадувати до Туреччини мігрантів, яких Стамбул звинуватив у тероризмі. (Країни Скандинавії заявили, що це можливо лише згідно з їхнім законодавством, тобто з наданням доказів причетності до тероризму, що неодмінно ускладнить відносини з Анкарою.) Попри вимогу путіна в грудні 2021 року припинити розширення Альянсу, Фінляндія та Швеція отримали запрошення до вступу. Для України ця подія – прецедент подолання опору кремля.

Як зазначає Володимир Кравченко: «У Мадриді лідери країн – членів Альянсу проігнорували ще одну вимогу Путіна: повернути військову інфраструктуру блоку в Європі до стану 1997 року, коли було підписано основоположний акт Росія – НАТО. Як заявили в Мадриді, Альянс планує зміцнити свій “східний фланг”, збільшивши Сили реагування з 40 до 300 тисяч людей. [...] Це найбільше розгортання сил НАТО з часів закінчення холодної війни [...] стало відповіддю на російське вторгнення в Україну та побоювання східноєвропейських і балтійських країн – членів НАТО, озвучені за кілька днів до саміту прем’єр-міністеркою Естонії Каєю Каллас. Вона розкритикувала нинішні [тогочасні. – Авт.] плани НАТО із захисту країн Балтії, оскільки вони припускають [припускали. – Авт.] захоплення Росією цих держав і їх визволення через 180 днів. За цей час Естонію “зітруть із карти”. [...] в країнах – членах Центральної та Східної Європи із глибоким задоволенням сприйняли заяву Джо Байдена про те, що США мають намір розмістити в Європі нові контингенти: кораблі – в Іспанії, ескадрильї винищувачів – у Великій Британії, сухопутні війська – в Румунії, підрозділи ППО – в Німеччині та Італії, а широкий спектр озброєнь – у країнах Балтії. Байден підкреслив, що це необхідно для зміцнення безпеки регіону після російського вторгнення в Україну та захисту “кожного дюйма” території НАТО» [18].

Країни-члени Альянсу виявили здатність адаптуватися до нової реальності й ухвалити рішення, як вибудувати оборону на східному фланзі, змінити ситуацію з нестачею зброї та зробити систему ухвалення рішень ефективнішою. Військово-політичний союз не підготувався до широкомасштабного вторгнення росії до України та вкрай обережно поведився протягом чотирьох місяців, що передували саміту. Нова концепція якщо й не повністю гарантує позитивні зсуви позицій (передусім дій «партії миру» в російсько-українській війні), то принаймні утруднює маневри щодо повернення до якогось сурогатного статус-кво у відносинах із країною-агресором. Згідно

з концепцією: «Ми не можемо применшувати ймовірність нападу, здатного порушити суверенітет і територіальну цілісність держав – членів Альянсу. Стратегічне суперництво, повсюдна нестабільність і періодичні потрясіння – ось чинники, які визначають загальне середовище безпеки. Загрози, з якими ми стикаємося, глобальні та взаємопов'язані. Авторитарні суб'єкти кидають виклик нашим інтересам, цінностям і демократичному способу життя. [...] Російська Федерація є найзначнішою і найпрямішою загрозою безпеці членів Альянсу та миру і стабільності в євроатлантичному регіоні. Вона намагається встановити сфери впливу і прямий контроль за допомогою примусу, саботажу, агресії та анексії. Вона вдається до звичайних військових засобів та кібер- і гібридних методів проти нас і наших партнерів. Її силова військова позиція і риторика, а також доведена на практиці готовність застосувати військову силу для досягнення своїх політичних цілей, підбивають заснований на правилах міжнародний порядок. [...] Те, що Москва нарощує військову силу, зокрема в районі Балтійського, Чорного і Середземного морів, а також зміцнює військовий союз із Білоруссю, кидає виклик нашій безпеці і нашим інтересам. НАТО не прагне конфронтації і не становить загрози Російській Федерації» [16]. Нагадаю, що в концепції НАТО 2010 року рф визначили «стратегічним партнером».

Позиція Києва, який не очікував у Мадриді проривних рішень щодо України, полягає в тому, що вступ до НАТО залишається на порядку денному – звичайно, після перемоги в російсько-українській війні. Зближення з Альянсом вже триває, бо його диктує логіка війни. Цей рух не є швидким, і подекуди дії Брюсселя не відповідають його риторичі. Членство в НАТО було б надійнішою гарантією безпеки нашої держави, тому Україна прокладає шлях до «відчинених дверей» Альянсу – прикладами є лист глав МЗС і МО Д. Кулеби й О. Резнікова, адресований Є. Столтенбергу, та виступ В. Зеленського на саміті. Водночас Україна намагається розв'язати питання безпеки як на двосторонньому рівні, так і у форматі багатосторонніх союзів. Останнім часом українська дипломатія активно реалізовувала стратегію посилення двосторонніх контактів і створення регіональних союзів. На мою думку, перспективним є безпековий союз Великої Британії, Польщі й України за можливої участі країн Балтії. Тривають і пошуки прямих гарантій безпеки від країн, яких так потребуватиме Україна у період до вступу до НАТО [17].

У Мадриді представили оновлений комплексний пакет допомоги (КПД) Україні. Генсек Альянсу заявив, що посилений КПД міститиме значне постачання захищених засобів зв'язку, систем захисту від дронів, пального тощо, а «в довгостроковій перспективі ми допоможемо Україні перейти від військової техніки радянських часів до сучасної техніки НАТО й ще більше зміцнювати свої інститути оборони та безпеки» [17].

Щоби стати дієвим чинником міжнародної стабільності в Європі, без якої світова стабільність є недосяжною, Північноатлантичний альянс має:

- встановити відповідність принципів захисту демократії та західних цінностей, внівши до Статуту (Північноатлантичного договору) статті про тимчасове припинення членства чи остаточне усування з організації держав з авторитарним режимом, які потурають агресору та, користуючись потребою в консенсусі під час ухвалення рішень, паралізують дії Альянсу;
 - негайно надати членство Швеції та Фінляндії, які відповідають стандартам Альянсу та мають належні військові та стратегічні здатності, заблокувавши підіривні дії будь-якої держави-члена НАТО, яка заперечує їх вступ;
 - зміцнити південний фланг оборони НАТО та безпеку в Чорному морі;
 - негайно визначити близьку перспективу вступу України до НАТО як чорноморської країни, що довела боєздатність своїх збройних сил і спроможність забезпечити оборону південно-східного флангу Альянсу;
 - докорінно збільшити європейський оборонний потенціал, розбудувати його до самостійності в обороні;
 - виступити єдиним фронтом у безпекових питаннях, подолати суперечності між державами, які прагнуть «поставити РФ на належне їй місце», та «миротворцями за будь-яку ціну, якщо її платитиме Україна», позбутися прагнення вмиротворити Кремль, адже це шлях у нікуди;
 - чесно та відверто оцінити слабкі місця політики Брюсселя під час війни, а також прорахунки та недоліки Альянсу, зокрема невдачу в стримуванні агресора та безглузді спроби залучити Росію до створення спільної системи колективної безпеки з ігноруванням базових засад путінського режиму, що призвели до цієї війни в Європі;
 - раз і назавжди визнати, що геополітика (захоплення та контролювання територій), на які б псевдонаукові опуси Гелфорда Джона Макіндера, Ніколаса Спайкмена, Збігнева Бжезінського, Олександра Дугіна та ін. вона не опиралася, – є реліктом. Його існування у XXI столітті, за наявності засобів знищення людства загалом, а також в епоху глобалізації, яка є об'єктивною умовою подолання основних проблем людства, є неприпустимим. Про «повернення геополітики» слід говорити тільки в разі воєнної поразки України через обмежене та несвоечасне постачання потрібного сучасного озброєння від Заходу.
- Коли ж не виконати більшості (якщо не всіх) умов, НАТО як організація з подолання проблем міжнародної безпеки та стримування агресора зрівняється за ефективністю з ОБСЄ й ООН.

1. Gruyter, C. (2022). 'Putin's War Is Europe's 9/11: The continent has finally woken up to the necessity of hard power'. *Foreign Policy*, 28 February [online]. Available at: <https://foreignpolicy.com/2022/02/28/putins-war-ukraine-europe-hard-power> [in English].

2. Кулеба Д. Дмитро Кулеба: «Якщо всі знали, що Київ будуть бомбити ракетами, то можна було продати нам кілька додаткових систем ППО?» // LB.ua. 4 липня 2022. URL: https://lb.ua/pravo/2022/07/04/522009_dmitro_kuleba_yakshcho_vsi_znali_shcho.html?fbclid=IwAR3Y3YxDQWpVvhz238Lt1s-ZY6EqsKAAabg-Gb7Jl5-ihzBWhn-MMALtvS8
3. Олаф Шольц: «Ми переживаємо переломний момент» (ukrainisch) / Deutscher Bundestag. URL: <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2022/kw08-sondersitzung-ukrainisch-882526>
4. Виступ Президента України на відкритті 26-го урядового круглого столу The Economist // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 5 липня 2022. URL: https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-vidkritti-26-go-uryadovogo-kru-76293?fbclid=IwAR1zNSOGs8dex93mtLkCjLmm8z-ZjGkYKrqDS-JV_CeH0OSjw4Nu5dddFPU
5. Erlanger, S. (2022). *Russia-Ukraine War Briefing* [online]. Available at: https://www.nytimes.com/news-event/ukraine-russia?campaign_id=249&emc=edit_ruwb_20220617&instance_id=64411&nl=russia-ukraine-war-briefing®i_id=73221504&segment_id=96123&te=1&user_id=6f8b999adc87162fe1e854eeadadf2f6 [in English].
6. Tannenwald, N. (2022). 'Is Using Nuclear Weapons Still Taboo? The world is starting to forget the realities of nuclear weapons'. *Foreign Policy*, 1 July [online]. Available at: <https://foreignpolicy.com/2022/07/01/nuclear-war-taboo-arms-control-russia-ukraine-deterrence> [in English].
7. McCoy, A. (2022). 'The Geopolitics of the New Cold War'. *Countercurrents*, 22 June [online]. Available at: <https://countercurrents.org/2022/06/the-geopolitics-of-the-new-cold-war> [in English].
8. Bacevich, A. (2022). 'Ukraine: From Bad To Worse? America won't heal its divisions by going to war in Ukraine'. *The American Conservative*, 5 May [online]. Available at: <https://www.theamericanconservative.com/articles/a-divided-america-should-avoid-war-in-ukraine> [in English].
9. Astore, W., Davout, M. (2022). 'How Are We to Understand the Russia-Ukraine War?'. *Bracing Views*, 4 June [online]. Available at: <https://bracingviews.com/2022/06/04/how-are-we-to-understand-the-russia-ukraine-war> [in English].
10. Chomsky, N., Barsamian, D. (2022). 'Chomsky and Barsamian In Ukraine, Diplomacy Has Been Ruled Out'. *Countercurrents*, 17 June [online]. Available at: <https://countercurrents.org/2022/06/chomsky-and-barsamian-in-ukraine-diplomacy-has-been-ruled-out> [in English].
11. Walt, S. (2022). 'Biden Should Take Putins Nuclear Threats Seriously'. *Foreign Policy*, 5 May [online]. Available at: [HTTPS://FOREIGNPOLICY.COM/2022/05/05/WHY-WASHINGTON-SHOULD-TAKE-RUSSIAN-NUCLEAR-THREATS-SERIOUSLY](https://FOREIGNPOLICY.COM/2022/05/05/WHY-WASHINGTON-SHOULD-TAKE-RUSSIAN-NUCLEAR-THREATS-SERIOUSLY) [in English].
12. Pyne, D. (2022). 'A Proposed Peace Plan to End the Russo-Ukrainian War'. *The National Interest*, 18 June [online]. Available at: <https://nationalinterest.org/feature/proposed-peace-plan-end-russo-ukrainian-war-203009> [in English].
13. NATO (2022). *Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Kultaranta talks in Finland*, 12 June [online]. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_196300.htm?selectedLocale=en&fbclid=IwAR1UIRKPBDRbV0c9n2VgxYmlcBCpayKcEU6uigRiKYaREWJj1-O334GE72k [in English].
14. Джоане М. Я чую в Україні критику на адресу Альянсу, і вона необґрунтована // Європейська правда. 27 червня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2022/06/27/7142074>
15. *Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Kultaranta talks in Finland*.
16. Reznikov, O. (2022). 'The future of global security will be decided in Ukraine'. *Atlantic Council*, 14 June [online]. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-future-of-global-security-will-be-decided-in-ukraine> [in English].
17. NATO (2022). *NATO Strategic Concept* [online]. Available at: <https://www.nato.int/strategic-concept> [in English].
18. Кравченко В. Чому НАТО не дає Україні зброю: підсумки Мадридського саміту // Дзеркало тижня. 30 червня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/international/chomu-nato-ne-daje-ukrajini-zbroju-.html>

Oleksandr POTIEKHIN,
Doctor of History, Full Professor
Sumy State Makarenko Pedagogical University
Chief Scientific Officer,
Institute of World History of the NAS of Ukraine

NATO AND THE FULL-SCALE INVASION OF THE RUSSIAN FEDERATION OF UKRAINE

Abstract. The article deals with the interaction between Ukraine and NATO in the context of Russia's full-scale invasion of Ukraine. It is worth noting that Ukraine and the Alliance are already paving the way to closer ties, as determined by the logic of war. The focus is on strengthening bilateral contacts and forging regional alliances by means of Ukrainian diplomacy. Therefore, the author highlights the role of individual member states of NATO and the organisation as a whole in helping Ukraine in the military, humanitarian, and economic spheres. Ukraine's membership in NATO would be a reliable guarantee of the security of our state. At the same time, the author mentions the prospects of the security alliance of the United Kingdom, Poland, and Ukraine with the possible participation of the Baltic states in pursuit of European stability.

Russia presents a threat to world security considering its nuclear and energy potential. Nevertheless, the author also offers an insight into the controversial views and pro-Russian sentiments of foreign analysts regarding the Russian full-scale attack on Ukraine and future world order and stability. Some mentioned analysts are displacing the focus to justify the Russian invasion and provide narratives for the sake of Russian propaganda.

The author determines the main provisions of the NATO 2022 Strategic Concept on the partner countries of the Alliance, approved at the Madrid Summit. The steps that the North Atlantic Alliance must take to become an effective player in international stability in Europe are listed. The conclusion comes up as follows: if these measures are not taken, NATO as an organisation for overcoming the problems of international security and deterring the aggressor will be comparable in effectiveness to the OSCE and the UN.

Keywords: russo-Ukrainian war, NATO, cooperation, security, stability.

**Промова Постійного представника України при ООН
Його Високоповажності пана Сергія Кислиці**

під час засідання Ради Безпеки ООН у межах пункту порядку денного
«Лист Постійного представника України при Організації Об'єднаних
Націй до Президента Ради Безпеки від 28 лютого 2014 року (S/2014/136)»
(23 лютого 2022 р.)

**Вельмишановні члени Ради Безпеки,
Генеральний секретарю,
заступнику Генерального секретаря,**

перш ніж я спробую виступити із частинами промови, з якою прийшов сюди сьогодні, хоч і більша частина її змісту станом на 22:00 за нью-йоркським часом втратила сенс, хотів би процитувати статтю 4 Статуту ООН. У ній ідеться: «Шлях у Члени Організації відкритий для всіх інших миролюбних держав, які візьмуть на себе зобов'язання, що містяться в цьому Статуті, і які, на думку Організації, можуть та бажають ці зобов'язання виконувати».

Росія не може виконувати жодне із цих зобов'язань. Посол Російської Федерації три хвилини тому підтвердив, що його президент проголосив війну моїй країні. Тож перед тим як зачитати частини своєї промови, я хотів би скористатися присутністю Генерального секретаря та звернутися до нього з проханням поширити серед членів Ради Безпеки та членів Генеральної Асамблеї юридичні висновки Юридичного радника ООН за грудень 1991 року, зокрема юридичний висновок від 19 грудня 1991 року, наш запит на отримання якого вже довго відхиляють у Секретаріаті. У пункті 2 статті 4 Статуту зазначено «Прийняття будь-якої такої держави в Члени Організації затверджує постанова Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки».

Пане Генеральний секретарю,

будь ласка, доручить Секретаріатові роздати членам Ради Безпеки та членам Генеральної Асамблеї рішення Ради Безпеки від грудня 1991 року, яке містить рекомендацію про те, що Російська Федерація має право бути членом цієї Організації, та рішення Генеральної Асамблеї від 1991 року, відповідно до якого Генеральна Асамблея приймає Росію

до цієї Організації. Це буде справжнє диво, якщо Секретаріату вдасться пред'явити ці рішення.

Жодне положення Статуту ООН не передбачає наступництво як хитрий спосіб стати членом Організації. Тож коли я прямував сюди близько години тому, то мав намір звернутися до посла Росії з проханням підтвердити під протокол, що російські війська не почнуть сьогодні ж обстрілювати українців та не перейдуть у наступ. Тепер у цьому немає сенсу. Це втратило сенс сорок вісім хвилин тому. Адже близько сорока восьми хвилин тому ваш президент оголосив війну Україні. Тож тепер, после Росії, я хотів би попросити вас заявити під протокол, що ваші війська не обстрілюють і не бомблять українських міст цієї самої миті. Що ваші війська не заходять на територію України. У вас є смартфон, ви просто зараз можете зателефонувати Лаврову. Ми можемо зробити перерву, щоб дати вам змогу вийти із зали та подзвонити. Якщо ж ви не в змозі надати позитивну відповідь, тоді Російська Федерація має поступитися обов'язками Голови Ради Безпеки та передати їх легітимному членові РБ ООН, який шанує Статут. Я прошу членів Ради Безпеки терміново скликати екстрене засідання задля розгляду всіх необхідних проектних рішень для зупинення війни.

Адже запізно, дорогі колеги, говорити про деескалацію! Надто пізно! Президент Росії проголосив війну. Під запис. Чи ввімкнути мені відео з вашим президентом? Увімкнути, после? Чи ви радше підтвердите це самі?

Не перебивайте, коли я говорю.

Отже, ви проголосили війну. Її зупинення – обов'язок цього органу. Тож я закликаю всіх присутніх зробити все можливе, щоб зупинити війну.

Немає чистилища для воєнних злочинців, после, їхній шлях веде прямо до пекла!

Щиро дякую.

Statement by the Permanent Representative of Ukraine

H.E. Mr Sergiy Kyslytsya

at the UN Security Council meeting under agenda item “Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2014/136)”
(23 February 2022)

Distinguished members of the Security Council,

Secretary General,

Under-Secretary,

Before I try to deliver parts of my statement that I came here with tonight, most of it is already useless, since 10pm New York time. I would like to cite Article 4 of the UN Charter. And it says: ‘Membership in the United Nations is open to all other peace-loving States which accept the obligations contained in the present Charter, and in the judgment of the Organization are able and willing to carry out these obligations.’

Russia is not able to carry out any of the obligations. The Ambassador of the Russian Federation 3 minutes ago confirmed that his President declared war on my country. So, before I read parts of my statement, I would like to avail of the presence of the Secretary-General, and ask him to distribute among the members of the Security Council and the members of the General Assembly the legal memos by the Legal Counsel of the United Nations dated December 1991 and in particular the legal memo dated 19 December 1991, the one that we have been trying to get from the Secretariat for a very long time but were denied it.

The Article 4, Paragraph 2 of the Charter reads: ‘The admission of any such State to membership in the United Nations will be effected by a decision of the General Assembly upon the recommendation of the Security Council’.

Mr Secretary-General,

Please instruct the Secretariat to distribute among the members of the Security Council and the members of the General Assembly the decision by the Security Council dated December 1991 that recommends that the Russian Federation can be a member of this Organisation; as well as the decision of the UNGA dated 1991 where GA welcomes the Russian Federation to this Organisation. It would be a miracle if the Secretariat were able to produce these decisions.

There is nothing in the UN Charter about continuity as a sneaky way to get into the Organisation.

So, when I was coming here an hour or so ago, I was intending to ask the Russian Ambassador to confirm on the record that Russian troops will not start firing at Ukrainians today and will not go ahead with the offensive. It became useless. Forty-eight minutes ago. Because about forty-eight minutes ago your President declared war on Ukraine.

So now I would like, Ambassador of Russia, to ask you to say on the record if at this very moment your troops are not shelling and bombing Ukrainian cities. That your troops are not moving on the territory of Ukraine. You have a smartphone; you can call Lavrov right now. We can make a pause to let you go out and call him. If you are not in a position to give an affirmative answer the Russian Federation ought to relinquish the responsibilities of the President of the Security Council, pass these responsibilities onto a legitimate member of the UNSC. A member who is respectful of the Charter. And I ask the members of the UNSC to convene an emergency meeting immediately and consider all necessary draft decisions to stop the war.

Because it is too late, my dear colleagues, to speak about de-escalation! Too late! The Russian President declared war. On the record. Should I play the video of your President? Ambassador, shall I do it? Or will you confirm it?

Do not interrupt me when I am speaking.

Anyway, you declared the war. It is the responsibility of this body to stop the war. So, I call on everyone of you to do everything possible to stop the war.

War criminals don't go to purgatory, Ambassador, they go straight to hell!

Thank you very much.

**Заява Постійного представника України при ООН
Посла Сергія Кислиці**

під час засідання Ради Безпеки ООН у межах пункту порядку денного
«Лист Постійного представника України при Організації Об'єднаних Націй
до Президента Ради Безпеки від 28 лютого 2014 року (S/2014/136)»
(25 лютого 2022 р.)

Вельмишановні члени Ради Безпеки,
вважаю, що диявольський російський текст не гідний коментування, адже
це радше запит на бронювання п'ятизіркового місця в пеклі.

Хотів би скористатися цією нагодою, щоб подякувати батькам усіх присут-
ніх послів, окрім посла Росії, подякувати народам демократичних країн, зав-
дяки яким ці послі обіймають свої посади, сказати дітям цих послів, що вони
мають пишатися своїми батьками, які проголосували за цей проект резолюції.

Я вдячний моїм добрим друзям: Ніколя з Франції та Роналду з Бразилії,
моєму доброму другові Ходжа з Албанії, Лінді, Барбарі, Моні, моєму доброму
другові з Мексики, Мартину з Кенії, друзям з Ірландії, Гани, Габону. Я вдячний
багатьом десяткам співавторів, які проголосували б за ухвалення резолюції,
якби мали таку можливість. Вони дістануть її найближчими днями в Гене-
ральній Асамблеї.

Цей проект посилається на обов'язки всіх країн відповідно до статті 2 Ста-
туту ООН утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погрожування
силою або її застосування проти територіальної недоторканності чи політич-
ної незалежності будь-якої держави.

Цей проект закликає Росію зупинити свій наступ на територію України.
А спогади досі дуже свіжі. Рада Безпеки нещодавно саме в цій залі обговорю-
вала, як запобігти війні. Водночас по всій моїй країні РФ завдавала смерто-
носних авіаударів по цивільних людях.

Російські війська перетнули український кордон з території росії. Терито-
рію Білорусі було використано для ракетних атак, війська перейшли в наступ
з окупованих Донбасу та Криму.

Задумайтеся: минула ніч у Києві була найжахливішою з 1941 року, коли на
нього напали нацисти. Ті ж, хто напав на столицю минулої ночі, вдають, що
борються з неонацизмом. Тому мене не здивувало те, що Росія проголосувала
проти. Росія вперто прямує далі за своїм неонацистським планом.

Кремлівський режим не має називатися російським. Кремлівський режим
слід називати рашистським.

Кілька годин тому мій Президент сказав: «Цієї ночі ворог застосує всі наяв-
ні в нього сили, щоб зламати наш опір. Підло, жорстко й не по-людськи. Цієї
ночі вони підуть на штурм. Всі ми маємо розуміти, що на нас чекає. Цієї ночі
маємо вистояти. Доля України вирішується саме зараз». Кінець цитати.

Однак щойно ми почули запевнення посла Росії, особисті та від його керівництва, що це все провокація. І він закликав нас не піддаватися на провокації.

Чи пам'ятаєте ви, як багато разів він та його заступник говорили в цьому самому приміщенні, що не буде ніякого вторгнення, ніяких атак? Чи пам'ятаєте, як під час минулої сесії він вийшов із зали, щоб комусь зателефонувати, не знаючи, що відбувається? Як ми можемо вам довіряти? Як можемо вірити вашим запевненням? Ви гадки не маєте, про що думає ваш президент. Ваші слова мають меншу цінність, ніж дірки в нью-йоркському кренделі.

Російська Федерація, яка обманом окупувала місце в Раді Безпеки 1991 року, щоденно порушує не лише Статут, а й Тимчасові правила процедури самої Ради. Адже якби Росія цього не робила, пан Небензя діяв би відповідно до правила в статті 20.

Дозвольте зачитувати: «...зادля належного виконання своїх обов'язків Президент не має головувати в Раді під час розглядання питань, з яким член Ради, якого він представляє [тобто Російська Федерація], безпосередньо пов'язаний. Він [за цим правилом] має поінформувати Раду про своє рішення не головувати». Тож позаяк нинішній Президент не керує Радою за правилами, я теж, мабуть, чинитиму «неправильно». І прошу всіх вас приділити момент цілковитої тиші молитві – або, якщо ви не вірите в Бога, медитації – заради миру. Помолімося за душі тих, кого вже вбили, та тих, кого можуть убити. А послу Росії я пропоную помолитися за його спасіння.

Будь ласка, пані та панове, проведімо мить у тиші. Дякую!

[Оплески]

З вашого дозволу, продовжу свій виступ.

Я засмучений тим, що кілька членів, судячи з усього, досі толерують війну. Ніяка «складна історія», жодний «історичний контекст» не може виправдати того, що зараз відбувається. А для декого дозволю собі зауважити, що безпека ваших громадян в Україні є саме тією причиною, через яку ви мали б першими голосувати за зупинення війни та їхній порятунок.

Нічим не можна виправдати ракетні обстріли дитячих садків, дитячих будинків та лікарень, які сталися сьогодні. Ці атаки є воєнними злочинами та порушеннями Римського статуту, незалежно від того, чи є ви його стороною. Ми фіксуємо ці та інші факти й негайно надсилатимемо їх до Гааги. Відповідальності не уникнути.

Нічим не можна виправдати те, що російський воєнний корабель обстріляв молдовський хімічний танкер з російським екіпажем – тільки уявіть собі! – а також панамське вантажне судно поблизу одеського порту в Чорному морі. Це брутальне порушення міжнародного морського права.

Чи на часі зараз історичні рефлексії, коли тривожна ситуація розгортається на Чорнобильській атомній електростанції, яку захопили російські збройні

угруповання? Вони затримують персонал станції, не дозволяючи їм проводити ротацію, якої вимагають правила технічної безпеки.

Ще однією причиною для тривоги є те, що контрольні рівні гамма-радіації та інтенсивність випромінювання в зоні відчуження вже підвищилися, адже через просування великої кількості важкої воєнної техніки, зокрема танків, було пошкоджено верхній шар ґрунту. Це призвело до забруднення радіоактивним пилом.

Шановні члени Ради Безпеки,

за минулу ніч майже 140 людей було вбито з української сторони, 316 людей було поранено за перший день російського вторгнення.

Багато об'єктів цивільної інфраструктури зруйновано. Щоб зупинити просування російських танків, молодий хлопець, герой, підірвав себе разом із мостом. Він віддав життя, щоб знищити міст і не дозволити російським танкам продовжити наступ.

Руйнування зазнають не лише великі міста. За даними місцевої адміністрації, було цілковито знищено 85% містечка Щастя, розташованого на підконтрольній уряду частині Донбасу. Іронічно, що назва містечка саме така, але це гротескна іронія. Це все, що вам потрібно знати про те, яке щастя Росія несе Донбасу, Україні та іншим народам. Принесе рано чи пізно. Якщо ми й далі дозволятимемо Росії втілювати її диявольський план. А ви, после, можете бути впевненим, що на нашій території ваші війська не знайдуть гостинності.

Україна реалізує своє право на самооборону відповідно до статті 51 Статуту ООН. Не Росія. Ваш збочене тлумачення Статуту таке хворе, що його неможливо досягнути. Називати окупаційні сили миротворцями?! Посилатися на право на самооборону?! Божевілля!

Російські війська зазнають великих втрат: авіація, гелікоптери, танки, вантажівки, та найважливіше – особовий склад.

Ви можете зупинити голосування в цій залі, але війну зупинять, на жаль, тисячі тіл російських солдатів, які привезуть назад їхнім матерям у Росію.

Подобається це вам чи ні, ми маємо захищати свою територію, захищати себе. На своїй землі!

Тисячі українців уже стали до лав Збройних сил та територіальної оборони. Їхні рішучість та відданість – найкращий доказ того, що ми не здамося! Навіть якщо вам вдасться тимчасово окупувати ще більше нашої території.

Україна розірвала дипломатичні відносини з Росією, що варто було зробити ще вісім років тому.

Ми закликаємо наших партнерів наслідувати український приклад або ж шукати інших способів розірвати дипломатичні зв'язки з РФ. Ми закликаємо міжнародні організації заблокувати або призупинити членство Росії. Останнє вже сталося сьогодні, коли Комітет міністрів Ради Європи більшістю

(майже консенсусом) ухвалив рішення тимчасово позбавити Росію права на представництво в Комітеті міністрів та в Парламентській асамблеї Ради Європи. Вас від початку не треба було туди приймати. Вас запросили приєднатися до Ради Європи, цієї святині прав людини, під час Чеченської війни, у самий її розпал, ще навіть до підписання Хасав'юртівських угод. З лицемірних політичних міркувань європейці тоді вважали, що краще було вас запросити, що вони й зробили – у розпал війни, під час якої ви вбивали тисячі власних громадян у Чечні.

Ми розраховуємо на належну реакцію міжнародної спільноти на ці середньовічні звірства Росії в Україні. Низка держав уже ввела додаткові санкції проти РФ. Тягар має бути важкий.

А якщо ви стверджуєте, що санкції не мають значення, то я переконую вас, що тіла вбитих російських солдатів – мають. Навіть якщо ви пропадає людина!

Ми щиро вдячні ООН за швидке рішення про підтримання заходів із гуманітарної допомоги Україні, а також високо цінуємо зусилля Організації із заохочення важливих гуманітарних донорів до надання додаткового фінансування.

Я вдячний Генеральному секретареві за його заяву. І чи можу про дещо попросити? Припиніть цькувати Генерального секретаря! Годі нападати на нього! Він – відданий прибічник Статуту ООН. Продемонструйте повагу до цієї установи.

Ми відкриті до переговорів, але не приписуйте нам слів, яких ми не казали. Не маніпулюйте заявами про перемовини! Нам набридли ваші тлумачення. Говоріть за себе! Президент України заявив, що ми перманентно відкриті до переговорів. Це ви вбили Нормандську четвірку й Мінські угоди! Усі ці нісенітниця про те, хто, що та коли саме на Нормандському саміті сказав, аж ніяк не виправдовують наступ. Ніяк не виправдовують присутність тисяч і тисяч ваших солдатів на нашій території. Звернення вашого президента до української армії із закликом усунути Уряд України... ви божевільні?

Продемонструйте повагу до основних принципів, закріплених у Статуті ООН: суверенної рівності, незагрожування силою або незастосування сили проти територіальної цілісності та політичної незалежності.

На початку своєї промови я сказав, що батьки присутніх послів, усіх, крім вас (посла Росії. – *Ред.*), мають пишатися своїми дітьми. А діти послів мають пишатися своїми батьками. Боляче навіть уявляти, що думає про вас ваша сім'я, коли ви щодня брешете.

Російський народ заслуговує на мир, на демократію. Російський народ заслуговує на свободу. Вони її отримують. Якщо не завтра – бо це видається неможливим, – то в близькому майбутньому.

Дякую.

Нью-Йорк, 23 лютого 2022 року. Посол Сергій Кислиця виступає в штаб-квартирі ООН під час екстреного засідання Ради Безпеки з обговорення ситуації в Україні / фото Лева Радіна (@levradin)

New York, NY – 23 February 2022. Ambassador Sergiy Kyslytsya speaks during an emergency SC meeting discussing the situation in Ukraine at UN Headquarters / Photo by Lev Radin (@levradin)

Нью-Йорк, 25 лютого 2022 року. Посли європейських країн на знак солідарності стоять разом із представником України перед картиною Пікассо «Герніка» в штаб-квартирі ООН під час обговорення перед засіданням Ради Безпеки та голосуванням із приводу російського вторгнення в Україну / фото Лева Радіна (@levradin)

New York, NY – 25 February 2022. Ambassadors from European countries pose with Ukrainian representative in solidarity in front of Guernica tapestry by Picasso at stakeout before Security Council meeting and vote on Russian invasion of Ukraine at UN Headquarters / Photo by Lev Radin (@levradin)

Нью-Йорк, 25 лютого 2022 року. Обстановка в штаб-квартирі ООН під час засідання Ради Безпеки та голосування за резолюцію про війну в Україні / фото Лева Радіна (@levradin)

New York, NY – 25 February 2022. Atmosphere during Security Council meeting and vote on the resolution on war in Ukraine at UN Headquarters / Photo by Lev Radin (@levradin)

Нью-Йорк, 25 лютого 2022 року. Амбасадорка США Лінда Томас-Грінфілд виступає із заявою під час обговорення в штаб-квартирі ООН після голосування в Раді Безпеки щодо російського вторгнення в Україну / фото Лева Радіна (@levradin)

New York, NY – 25 February 2022. US Ambassador Linda Thomas-Greenfield delivers a statement on stakeout after Security Council vote on Russian invasion of Ukraine at UN Headquarters / Photo by Lev Radin (@levradin)

**Statement by the Permanent Representative of Ukraine
Ambassador Sergiy Kyslytsya**

at the UNSC meeting under agenda item “Letter dated 28 February 2014
from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations ad-
dressed to the President of the Security Council (S/2014/136)”
(25 February 2022)

Distinguished members of the Security Council,

I will not dignify the diabolical Russian script that is rather a letter of application for an upscale seat in Hell by commenting on it.

I would like to use this opportunity to thank the parents of every Ambassador here but the Russian Ambassador; to thank the people of the democratic nations who put these Ambassadors in their seats; to tell the children of those Ambassadors that they should be proud of their parents, that they have voted in favour of the draft resolution.

I thank my good friend Nicolas from France, Ronaldo from Brazil, my good friend Hoxha from Albania, Linda, Barbara, Mona, my good friend from Mexico, Martin from Kenya, Ireland, Ghana, Gabon. I thank the dozens and dozens of co-sponsors who would have voted in favour of the resolution should they have had a chance to vote, but they will have a chance in the days to come in the General Assembly.

The draft resolution recalls the obligation of all States under article 2 of the UN Charter to refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state.

The draft calls on Russia to stop its offensive against Ukraine. And the memories are very fresh. The Security Council was discussing the ways to prevent the war quite recently in this very Chamber. And at the very same moment, deadly air strikes were dropped on civilian heads across my country.

And the Russian troops crossed the Ukrainian border from the territory of Russia. The territory of Belarus was used for missile attacks, and the troops were marching from the occupied Donbas and Crimea.

Last night was the most horrific for Kyiv since – just imagine – 1941, when it was attacked by Nazis. Last night Kyiv was attacked by someone who pretends they are fighting neo-Nazism. Therefore, I am not surprised that Russia voted against. Russia is keen on continuing its Nazi-style course of action.

The Kremlin regime should not be called the Russian regime. The Kremlin regime should be called the Ruscist regime.

A couple of hours ago my President said, and I quote: ‘Tonight the enemy will use all the forces at their disposal to break our resistance – vile, cruel, and inhuman. Tonight they will storm. We must all understand what awaits us. We have to persevere tonight. The fate of Ukraine is being decided right now.’ End of quote.

We have just heard that the Russian Ambassador wanted to present assurances from himself and from his leadership: that it is all provocation. And he urges us not to yield to provocations.

Do you remember how many times he said that and his deputy said in this very room that there would be no invasion, no attacks? Do you remember how during the previous session he walked out of the Chamber trying to call someone, not knowing what was going on? How can we trust you? How can we trust your assurances? You have no idea what is on the mind of your President. Your words have less value than a hole in a New York pretzel.

The Russian Federation, which occupied by treachery the seat in the Security Council in 1991, violates daily not only the Charter but also the provisional rules of procedure of this Council. Because should Russia not violate the Provisional rules, then Mr Nebenzia would have to follow rule 20.

Let me quote: '[...] for the proper fulfilment of the responsibilities of the Presidency, he should not preside over the Council during the consideration over particular question with which the member he represents [that is the Russian Federation] is directly connected. [Here the rule reads.] Shall indicate his decision to the Council not to preside.'

So, since the Council is not ruled by the current presidency by rules, I will also probably be "unruly". And I will ask all of you to dedicate a moment of complete silence to pray or to meditate, if you do not believe in God, for peace. To pray for the souls of those who have already been killed, for souls of those who may be killed. And I invite the Russian Ambassador to pray for his salvation.

Please, ladies and gentlemen, let us spend a moment in complete silence. Thank you!
[Applause]

Let me continue with my statement.

I am saddened, however, that there is a small handful of members that seem to still be tolerating the war. Any "complex history or historical context" can not be used to justify what is going on. And I may say to some that it is exactly the safety of your nationals right now in Ukraine why you should be the first to vote to stop the war to save your nationals in Ukraine.

Nothing could justify the missile shelling of a kindergarten, an orphanage, and hospitals that happened today. Those attacks are war crimes and violations of the Rome Statute, whether you are party to it or not. We are collecting these and other facts and we will immediately send them to The Hague. Responsibility is inevitable.

Nothing could justify today's deliberate shelling by Russian warships of a Moldovan-flagged chemical tanker with a Russian crew – imagine! – and a Panamanian-flagged cargo ship near Odesa port in the Black Sea. It is a flagrant violation of international law of the sea.

Is it time to discuss historical reflections against the backdrop of the alarming situation at the Chernobyl nuclear power plant, seized by the Russian armed

groups? They detain the staff of the station, not allowing them to rotate, as required by technical safety rules.

Another matter of alarm is that the control levels of gamma radiation, dose rates, in the exclusion zone have already been exceeded because of the damage of the top-soil due to the movement of a large amount of heavy military equipment, including tanks, and as a result there is contamination by radioactive dust.

Dear Security Council members,

As of the previous midnight, almost 140 persons were killed on the Ukrainian side and 316 persons were wounded during the first day of the Russian invasion.

Many objects of civilian infrastructure were ruined. To stop the advance of the Russian tanks a young man – hero – blew himself up on a bridge. He killed himself to destroy the bridge not to let the Russian tanks go ahead.

But the destruction takes place not only in cities. Eighty percent of the infrastructure of the small town of Shchastia, located in the government-controlled part of Donbas, has been completely destroyed, according to the local administration. Ironically, the name of the town is translated as “happiness”; Shchastia – happiness – what a grotesque irony. It speaks volumes what kind of happiness the Russian Federation is bringing to Donbas, to Ukraine, to other nations. Sooner or later. If we continue to allow Russia to go ahead with its diabolical plan. And rest assured, you Ambassador, there will be no hospitality to your troops on our territory.

Ukraine has been executing its right to self-defence according to Article 51 of the United Nations Charter. It's not Russia that executes this right. Your perverse reading of the Charter is so sick that it is impossible to interpret. Calling occupational troops peacekeepers?! Claiming the right to self-defence?! Lunacy!

The Russian troops are suffering heavy losses: aircraft, helicopters, tanks, trucks, and most importantly, personnel.

You can stop a vote in this Chamber, but what may stop the war is unfortunately the bodies, and thousands of bodies of the Russian soldiers, that will be delivered to their mothers in Russia.

Whether you like it or not, we have to defend our territory, we have to defend ourselves. On our territory!

Thousands of Ukrainians have already joined the Ukrainian army or Territorial Defence Forces. And their resolve and dedication are the best proof that we will not surrender! Even if you succeed in temporarily occupying additional chunks of our territory.

Ukraine has broken diplomatic relations with Russia, something that should have been done 8 years ago.

We call on our partners to follow our example or to find other ways to sever diplomatic relationships with Russia. We call on international organisations to ban or suspend Russia's memberships. The latter happened today when the

Committee of Ministers of the Council of Europe by an overwhelming majority, almost by consensus, adopted the decision to suspend the Russian Federation from its rights of representation in the Committee of Ministers and in the Parliamentary Assembly of the Council of Europe. In the first place, you should not have been invited to the Council of Europe. You were invited to the Council of Europe, this temple of human rights, in the middle of the Chechen war, in the very middle of the Chechen war, even before the Khasavyurt agreements. For hypocritical political reasons, the Europeans then were of the opinion that it was better to invite you, and you were invited, in the middle of the war while you were killing thousands and thousands of your own citizens in Chechnya.

We count upon the proper reaction by the international community to the medieval atrocities by Russia in Ukraine. Today a number of countries have already imposed additional sanctions on Russia. The burden must be heavy.

And if you say that sanctions are nothing, I assure you that the bodies of killed soldiers of Russia is not nothing. Even if you are a completely diabolical person!

We are sincerely grateful to the UN for its prompt decision to support the humanitarian response in Ukraine as well as highly commending the UN efforts to encourage major humanitarian donors to make additional funding available.

I thank the Secretary-General for his statement to this effect. And may I make a plea? Stop harassing the Secretary-General! Stop attacking him! Show respect to the institution! Stop wiping your feet on the Secretary-General! He is a dedicated supporter of the UN Charter.

We remain open for negotiations. But don't put votes in our mouth! Don't manipulate our statements about negotiations! We are sick of your interpretations. Speak on your own behalf! Don't speak on our behalf! [It was stated by] the President of Ukraine that we are open to negotiations on a permanent basis and we have been saying this all along. It is you who killed Normandy 4! It is you who killed the Minsk agreements! All that gibberish about who said what, and when in Normandy 4 by no means justify the offensive. By no means can justify thousands and thousands of your troops on our territory. Your president's call to the Ukrainian army to remove the Government of Ukraine... Are you crazy?

Show respect for the core principles, enshrined in the UN Charter – sovereign equality, non-use of force or threat of force against the territorial integrity and political independence.

In my opening remarks, I said that parents of the Ambassadors here, all Ambassadors but you, are proud of their children. And the children of the Ambassadors are proud of their parents. It is so painful to think what your family think about you, when you lie every day.

The Russian people deserve peace, democracy. The Russian people deserve liberty. And they will have it. If not tomorrow – because tomorrow it is not possible – then probably in the near future.

I thank you.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОСОЛЬСТВА АРГЕНТИНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УКРАЇНІ

Вересень 2022 року

Користуючись нагодою, висловлюю вдячність генеральному директорові ДП «ГДІП» пану Павлу Кривоносу та всій команді Медіацентру ГДІП за запрошення взяти участь у новому випуску щорічника. Це чудова платформа, яка дає змогу поділитися з професійною спільнотою розвитком аргентинсько-українських відносин і висвітлити результати роботи дипломатичного представництва під моїм керівництвом. Для мене честь четвертий рік поспіль бути частиною цієї міжнародної родини та однією з авторів престижного щорічника «Україна дипломатична». Бажаю миру, добробуту та довгих років співпраці.

Елена Летісія МІКУСІНСЬКА,
Надзвичайна та Повноважна Амбасадорка
Аргентинської Республіки в Україні

З 24 лютого 2022 року Аргентинська Республіка передала Україні дев'ять вантажів гуманітарної допомоги. Під час зустрічі з представниками Посольства України в Буенос-Айресі Міністр закордонних справ, міжнародної торгівлі та культури Аргентинської Республіки, ліцензіат Сантьяго Каф'єро наголосив: «Аргентина дуже віддана гуманітарній допомозі, не тільки з погляду державних інституцій, а й із погляду громадянського суспільства, тому що ми – народ, який завжди підставить плече. Ми одна з небагатьох країн, якій вдалося доставляти гуманітарну допомогу на територію України з перших днів, і це промовисто свідчить про суспільство, яке також було віддане цій меті та спільно з міністерством змогло цьому сприяти».

Варто зазначити, що Аргентинська Республіка проголосувала за всі відповідні резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй:

2 березня 2022 року – «Агресія проти України»;

24 березня 2022 – «Гуманітарні наслідки агресії проти України»;

7 квітня 2022 року – «Призупинення членства Російської Федерації в Раді ООН з прав людини»;

12 жовтня 2022 року Аргентина підтримала резолюцію ГА ООН «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН».

Заява Міністерства закордонних справ, міжнародної торгівлі та культу Аргентинської Республіки через пів року після початку російського вторгнення в Україну

Середа, 24 серпня 2022 р.

Інформація для преси №: 435/22

Неофіційний переклад

Через шість місяців після початку російського вторгнення в Україну Аргентинська Республіка, вірна найважливішим принципам міжнародного співіснування, знову заявляє про рішучу відмову від використання збройної сили та глибоко шкодує про ескалацію та безперервність конфлікту. Справедливих та довгострокових рішень може бути досягнуто лише шляхом діалогу та взаємних зобов'язань, які забезпечують необхідне мирне співіснування. Тож ми закликаємо всі сторони до просування в дипломатичних переговорах, які дадуть змогу знайти політичне рішення з метою підтримання міжнародного миру та безпеки.

Як ми робили перед Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй та її Радою з прав людини, Аргентина знову наголошує на необхідності проведення цих переговорів із повним дотриманням усіх принципів, закріплених у Статуті ООН, без двозначностей або переваги одних над іншими, з повною повагою до міжнародного права, суверенітету держав та їхньої територіальної цілісності, мирного розв'язання суперечок і повної та глибокої поваги до прав людини.

Крім того, Аргентина підтверджує свою прихильність і довіру до механізмів міжнародного співтовариства, за активної участі ООН, для пошуку шляхів розв'язання конфлікту. Посилення вітру війни серйозно заважає досягненню невідкладної мети збереження життя, тому важливо, щоб усі залучені діяли якомога розсудливіше та деескалували конфлікт у всіх його аспектах, щоб гарантувати мир і всебічну безпеку для всіх народів.

ACTIVITIES OF THE EMBASSY OF THE ARGENTINE REPUBLIC IN UKRAINE

September 2022

I avail myself of this opportunity to express my gratitude to Mr Pavlo Kryvonos, Director-General of the GDIP, and the entire staff of the GDIP Media Center for the invitation to contribute to the latest edition of the yearbook. It is a splendid platform enabling us to share with the international community the development of Ukrainian-Argentine relations and highlight to my government the results of the operation of our diplomatic mission. It is my honour to be a part of this international family and one of the authors of the prestigious yearbook *Diplomatic Ukraine* for the fourth subsequent year. I extend wishes of peace, welfare, and long-lasting cooperation.

Elena Leticia MIKUSINSKI,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Argentine Republic to Ukraine

Starting from 24 February 2022, the Argentine Republic has sent to Ukraine nine humanitarian cargo shipments. During his meeting with the representatives of the Embassy of Ukraine in Buenos Aires, Santiago Cafiero, Minister of Foreign Affairs, International Trade and Worship of the Argentine Republic, stated that ‘Argentina is firmly dedicated to humanitarian aid, not only in terms of government institutions but also in terms of the civil society because our people are always willing to lend a helping hand. Our country is one of the few that have managed to deliver humanitarian aid to the territory of Ukraine since the first day and that speaks volumes of our society, which has also been dedicated to that goal and together with the Ministry facilitated its realisation.’

It is important to note that the Argentine Republic voted in favour of all of the following resolutions of the UN General Assembly:

2 March 2022 – ‘Aggression against Ukraine’;

24 March 2022 – ‘Humanitarian consequences of the aggression against Ukraine’;

7 April 2022 – ‘Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council’;

12 October 2022 – ‘Territorial integrity of Ukraine: defending the principles of the Charter of the United Nations’.

**Statement by the Ministry of Foreign Affairs, International Trade and
Worship six months after the beginning of the Russian invasion of Ukraine**

Wednesday, 24 August 2022

Media information №: 435/22

Unofficial translation

Six months after the beginning of the Russian invasion of Ukraine, the Argentine Republic, faithful to the fundamental principles of international co-existence, reaffirms its decisive renunciation of the use of armed force and deeply regrets the escalation and continuity of the conflict. Just long-term decisions may only be reached through dialogue and mutual obligations, which would ensure the desired peaceful co-existence. Therefore, we call upon all parties to advance diplomatic negotiations, which will enable them to reach a political decision for the sake of the maintenance of international peace and security.

As it did previously at the United Nations General Assembly and Human Rights Council, Argentina stresses the necessity of conducting those negotiations in unconditional compliance with all the principles enshrined in the UN Charter with no ambiguity or unequal emphasis and with the spirit of total respect for international law, the sovereignty of states and their territorial integrity, peaceful settlement of disputes and profound respect for human rights.

Furthermore, Argentina reaffirms its commitment and trust in the mechanisms of international partnership under the UN auspices towards seeking the methods of the conflict's resolution. Further escalation of the war impedes the fulfilment of the urgent goal of preserving lives. Therefore, it is vital that all engaged parties exercise utmost judgement and contribute to the de-escalation of the conflict in all its aspects in order to guarantee peace and comprehensive security for all people.

За сприяння Посольства Аргентинської Республіки в Україні в межах XXXII Міжнародного фестивалю сучасної академічної музики «Kyiv Music Fest», що його організувала Національна спілка композиторів України, у Будинку звукозапису Українського радіо відбулася вняткова музична подія – «Музичні діалоги: Україна – Аргентина». На цьому заході прозвучали найвідоміші твори українських та аргентинських композиторів, зокрема Астора П'яццоллі, Карлоса Гарделя, Альберто Хінастери, Хосе Гарсія, Педро Маффіа, у виконанні Національного президентського оркестру України під орудою диригента Василя Василенка.

У цій музичній події взяли участь авторка проекту, секретарка правління Національної спілки композиторів України Леся Олійник, Національний президентський оркестр у складі Сергія Гуреця (тенор), Ірини Кулик, Наталії Половинки, Ірини Українець, Зої Рожок (сопрано), Віталія Сахачького, Володимира Зубицького (акордеон), Петра Коваленка (гітара), Олександра Рудика, Богдани Півненко (фортепіано), дует «LifeOnDuo» у складі Артема Голоднюка (саксофон) та Юлії Компанієць (фортепіано), танго-оркестр «Trinidad Arfo».

ПЕРШИЙ ВІДДІЛ. Роман Григорів (н. 1984 р.), Євген Брага – «Вітальна фанфара НПО»; Аріель Рамірес (Аргентина, 1921–2010 рр.) – «Жайворонок»; Костянтин Данькевич (1905–1984 рр.) – арія Богуна з опери «Богдан Хмельницький»; Іван Карабиць (1945–2002 рр.) – «Моя земля, моя любов», вірші Юрія Рибчинського; Ендрю Ллойд Веббер (Велика Британія, н. 1948 р.) – «Не плач за мною, Аргентино»; Астор П'яццолла (Аргентина, 1921–2021 рр.) – «Гранд-танго»; Василь Барвинський (1888–1963 рр.) – «Місяцю-князю», вірші Івана Франка («Псалом Давида»), вірші Пантелеймона Куліша («Пісня пісень»), вірші Василя Маслова-Стокіза; Астор П'яццолла – «Oblivion», «Libertango»; Роман Григорів – «Вальс-гротеск»; Карлос Гардель (Аргентина, 1887 р. або 1890–1935 рр.) – танго із кінофільму «Запах жінки».

ДРУГИЙ ВІДДІЛ. Ігор Шамо (1925–1982 рр.) – «Дніпровський вальс», Вірші Валерія Куринського; Альберто Хінастери (Аргентина, 1916–1983 рр.) – «Самба»; Павло Сініцин – «Небесний Єрусалим»; Микола Лисенко (1842–1912 рр.) – «Вальс Венери» з опери «Енеїда»; Станіслав Людкевич (1879–1979 рр.) – «Ой співачки мої», народні пісні в обробці; Хосе Гарсія (Аргентина, 1910–? рр.) – танго «Esta noche de luna»; Педро Маффіа (Аргентина, 1899–1967 рр.) – танго «Te aconsejo que me olvides»; Володимир Зубицький (н. 1953 р.) – «Omaggio ad Astor Piazzolla», концерт для скрипки, фортепіано і баяна зі струнним оркестром

A unique musical event titled 'Musical dialogues: Ukraine – Argentina' took place under the auspices of the Embassy of the Argentine Republic within the 32nd International Festival of Modern Academic Music, Kyiv Music Fest, organised by the National Union of Composers of Ukraine and held in the Recording House of Ukrainian Radio. Conducted by Vasyli Vasylenko, the National Presidential Orchestra of Ukraine (NPO) performed the works of prolific Ukrainian and Argentine composers, with the latter including Astor Piazzolla, Carlos Gardel, Alberto Ginastera, José García, and Pedro Maffia.

Among the participants of the musical event were Lesia Oliynyk, author of the project, Secretary of the Board of the National Union of Composers of Ukraine; the National Presidential Orchestra, featuring Serhii Hurets (tenor), Iryna Kulyk, Natalia Polovynka, Iryna Ukrainets, Zoia Rozhok (soprano), Vitalii Sakhatskyi, Volodymyr Zubytskyi (accordion), Petro Kovalenko (guitar), Oleksandr Rudyk, Bohdana Pivnenko (piano); Artem Holodnyuk (saxophone) and Yuliia Kompaniets (piano) of the LifeOnDuo group; the Trinidad Arfo tango orchestra.

PART ONE. Roman Hryhoriv (born in 1984), *NPO's welcome fanfare* by Yevhenii Braha; Ariel Ramírez (Argentina, 1921–2010) *Alouette*; Kostiantyn Dankevych (1905–84); Bohun's aria from the opera *Bohdan Khmelnytskyi*; Ivan Karabyts (1945–2002) *My Land, My Love*; Poems by Yurii Rybchynskyi; Andrew Lloyd Webber (the United Kingdom, born in 1948) *Don't Cry for Me Argentina*; Astor Piazzolla (Argentina, 1921–2021) *Le Grand Tango*; Vasyli Barvynskyi (1888–1963) *Oh Moon, Oh Prince*; Poems by Ivan Franko *The Psalm of David*; Poems of Panteleimon Kulish; *The song of songs* Poems by Vasyli Maslov-Stokiz; Astor Piazzolla *Oblivion, Libertango*; Roman Hryhoriv *Waltz-grotesque*; Carlos Gardel (Argentina, 1887–1935 or 1890–1935); Tango from the film *Scent of a Woman*;

PART TWO. Ihor Shamo (1925–82) *Dnipro Waltz*; Poems by Valerii Kurinskyi; Alberto Ginastera (Argentina, 1916–83) *Samba*; Pavlo Synytsyn *Heavenly Jerusalem*; Mykola Lysenko (1842–1912) *Venusian Waltz* from the opera *Eneida*; Stanislav Liudkevych (1879–1979) *Oh, my songs*; Folk song renditions; José García (Argentina, 1910–?) *Tango Esta noche de luna*; Pedro Maffia (Argentina, 1899–1967); Tango *Te aconsejo que me olvides*; Volodymyr Zubytskyi (born in 1953) *Omaggio ad Astor Piazzolla*; *Concert for violin, piano and accordion with string orchestra*

З нагоди відзначення 14 листопада першої річниці Дня виноградаря та винороба України, а 24 листопада – восьмої річниці Дня аргентинського вина, утвердженого Законом № 26.870 від 2013 року, 10 листопада в офіційній резиденції Посольства Аргентини в Україні провели дегустування аргентинських та українських вин, для якого, зокрема, було підбрано лише аргентинські продукти. Дегустування, яке організувало посольство спільно з корпорацією «Укрвинпром» та Українським інститутом вина, мало на меті зацентувати значення виноградарства і вина як частини національної ідентичності Аргентини та України.

У заході взяли участь: перший заступник Міністра аграрної політики та продовольства України Тарас Висоцький, генеральний директор корпорації «Укрвинпром» Володимир Кучеренко, ректор Національного університету харчових технологій Олександр Шевченко, начальниця відділу цінової політики та регулювання цін Департаменту промислової політики Міністерства економіки України Олена Работягова, директорка «WSET» в Україні Катерина Ющенко, Надзвичайні та Повноважні Посли: Австралії (Й.В. Брюс Едвардс), Грузії (Й.В. Георгій Закарашвілі), Португалії (Й.В. Антоніу Вашку да Кунья і Лорена Алвеш Машаду) та ПАР (Й.В. Андре Йоганнес Гроеневальд), представник імпортера та дистриб'ютора «WineTime» Вадим Гуров, місцеві імпортери та дистриб'ютори

On the occasion of the second celebration of Viticulturist's and Winemaker's Day on 14 November and the ninth celebration of the Argentine Wine Day on 24 November approved by Law no. 26.870 of 2013, the official residence of the Embassy of Argentina in Ukraine hosted a tasting of Argentine and Ukrainian wines with edibles only of Argentina origin.

The tasting was organised by the Embassy together with the Ukrvynprom corporation and the Ukrainian Wine Institute and aimed to emphasise the importance of viticulture and wine as part of the national identity of Argentina and Ukraine.

The event was attended by Taras Vysotskyi, First Deputy Minister of Agrarian Policy and Food of Ukraine; Volodymyr Kucherenko, President of Ukrvynprom Corporation; Oleksandr Shevchenko, Rector of the National University of Food Technologies; Olena Rabortiahova, Head of the Pricing Policy and Price Regulation Department of the Industrial Policy Department of the Ministry of Economy of Ukraine; Kateryna Yushchenko, Director of the WSET in Ukraine; Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of Australia (H.E. Bruce Edwards), Georgia (H.E. George Zakarashvili), Portugal (H.E. António Vasco da Cunha e Lorena Alves Machado) and South Africa (H.E. Andre Johannes Groenewald); representative of the importer and distributor of WineTime Vadym Hurov; local importers and distributors

Фотовиставка «Земля, що невинно змінюється, джерело нашого натхнення та наше коріння»

У межах святкових заходів до тридцятої річниці визнання незалежності України з боку Аргентинської Республіки було відкрито фотовиставку аргентинських мисткинь під назвою «Земля, що невинно змінюється, джерело нашого натхнення та наше коріння», організовану спільно з Українським національним інформаційним агентством Укрінформ, Асоціацією «Маріанне Аргентина», культурологічним часописом «Be Cult», а також Національною музичною академією України імені П.І. Чайковського та Київським національним університетом культури і мистецтв.

Кураторка: ліц. Марія Тереса Константін.

На виставці було представлено праці аргентинських мисткинь Стефані Феррон, Габрієлі Голдер, Нори Іньєсти, Матільде Марін, Данієли Мастрандреа, Фернанди Рівери Луке, Роміні Оразі, Лілі Сієґріст та Софі Вебер.

На відкритті експозиції були присутні генеральний директор Українського національного інформаційного агентства Укрінформ Олександр Харченко, радниця ректора з міжнародних питань Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського Леся Олійник, проректорка з міжнародного розвитку та співробітництва Київського національного університету культури і мистецтв проф. Інна Костира. Також у відкритті взяли участь аргентинська співачка та авторка пісень Адріана Нано, хореографи й танцюристи Роміна Гарсія Флеурі та Ніколас Корреа («MALAMBO AL 2X4»), музиканти Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського Андрій Дубій і Кирило Бондар та заслужений артист України, бандурист Тарас Яницький.

Особлива подяка ректорові Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського проф. Максимові Тимошенку та президентові Київського національного університету культури і мистецтв проф. Михайлові Поплавському за сприяння в організуванні цього заходу

Photo exhibition The Ever-changing Earth, a Source of Our Inspiration and the Source of Our Roots.

As part of celebrations of the anniversary of Ukraine's recognition by the Argentine Republic, an exhibition of photos by Argentine artists titled 'The Ever-changing Earth, a Source of Our Inspiration and the Source of Our Roots' was organised jointly with the UKRIFORM national media agency, Marianne Argentina Association, cultural magazine *Be Cult*, Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, and Kyiv National University of Culture and Arts.

Curator: María Teresa Constantín

The exhibition included works of the Argentine female artists Stephanie Ferrón, Gabriela Golder, Nora Iniesta, Matilde Marín, Daniela Mastrandrea, Fernanda Rivera Luke, Romina Orazi, Lila Siegrist, and Sophie Veber.

The exhibition was opened in the presence of Oleksandr Kharchenko, Director General of UKRIFORM national media agency, Lesia Oliinyk, International Affairs Advisor to the Rector of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Prof. Inna Kostyria, Vice Rector for International Relations of Kyiv National University of Culture and Arts. The opening was also attended by Argentine singer and songwriter Adriana Nano, choreographers and dancers Romina García Fleury and Nicolás Correa (MALAMBO AL 2X4), musicians of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine Andrii Dubii and Kyrylo Bondar and Merited Artist of Ukraine, bandura player Taras Yanytskyi.

We are grateful to Maksym Tymoshenko, Rector of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, and Prof. Mykhailo Poplavskyy, President of the Kyiv National University of Culture and Arts, for contributing to organising the event

Амбасадорка Аргентини в Україні відвідала Одесу в межах відзначення 227-ї річниці заснування головного морського порту України

Ambassador of Argentina to Ukraine paid a visit to Odesa during the celebration of the 227th anniversary of the foundation of Ukraine's main seaport

У Києві провели другий в Україні юнацький турнір із регбі під назвою «Кубок Амбасадорки Аргентини». На церемонії відкриття виступили міський голова міста Борщагівка (Київська область) Олесь Кудрик, президент Федерації регбі України Євген Баженов та Амбасадорка Елена Летісія Мікусінські. У заході взяла участь п'ять команд: «Авіатор» (Київ), «Буревісник» (Хмельницький), «Hearts» (Київ), «Київські Соколи» (Київ), «Пантери» (Бориспіль)

Kyiv hosted the second youth rugby tournament in Ukraine 'Cup of the Ambassador of Argentina'. Oles Kudryk, Mayor of Borshchahivka (Kyiv region), Yevhen Bazhenkov, President of the National Rugby Federation of Ukraine, and Ambassador Elena Leticia Mikusinski delivered speeches at the opening ceremony. Five teams took part in the event, namely Aviator (Kyiv), Burevisnyk (Khmelnitskiy), Hearts (Kyiv), Kyiv Sokoly (Kyiv), and Panthers (Boyspil)

Участь у заходах представників аргентинських компаній сільськогосподарського машинобудування, об'єднаних у групу «ArgenTech»

Representatives of Argentine agricultural engineering companies took part in the events as an ArgenTech group

Амбасадорка Елена Летісія Мікусінські спільно з колегами, послами Естонії та Грузії в Україні, узяла участь у міжнародній акції «Greening the Planet»

Ambassador Elena Leticia Mikusinski, together with her counterparts from Estonia and Georgia, took part in the international initiative Greening the Planet

Амбасадорка Елена Летісія Мікусінські та команда посольства мали честь вітати в посольстві третього Президента України pana Віктора Ющенка

Ambassador Elena Leticia Mikusinski and the Embassy staff had the honour of receiving the third President of Ukraine Mr Viktor Yushchenko at the Embassy

Робоча зустріч із президентом Київського університету культури і мистецтв проф. Михайлом Поплавським та його командою для обговорення програми культурних заходів між цим закладом вищої освіти та Посольством Аргентинської Республіки в Україні. Під час цієї зустрічі було підписано договір про співпрацю та організацію взаємовідносин

Ms Mikusinski had a working meeting with Prof. Mykhailo Poplavskyi, President of Kyiv National University of Culture and Arts, and his team to discuss the programme of cultural events between the university and the Embassy of the Argentine Republic in Ukraine. During this meeting, the parties signed an agreement on cooperation and the organisation of mutual relations

Як один із промочійних заходів Аргентини в Україні 20 листопада в кінно-спортивному клубі «Equides Club» у Києві провели «Argentine Day Polo Exhibit», адже Аргентина – лідер у цьому виді спорту

The Argentine Day Polo Exhibit is one of the events to promote Argentina in Ukraine for the Republic is a leader in this sport. The event took place in the Equides Club in Kyiv

Надзвичайний і Повноважний Посол Бельгії в Україні Алекс Ленартс, танцівниця Роміна Гарсія Флеурі, Надзвичайна й Повноважна Амбасадорка Аргентини в Україні Елена Летісія Мікусінські, танцівник Ніколас Корреа, співачка Адріана Ніно та Надзвичайний і Повноважний Посол Португалії в Україні Антоніу Вашку да Кунья і Лорена Алвеш Машаду

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Belgium to Ukraine Alex Lenaerts, a dancer Romina Garcia Fleury, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Argentina to Ukraine Elena Leticia Mikusinski, a dancer Nicolás Correa, a singer Adriana Nano, and Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Portugal to Ukraine António Vasco da Cunha e Lorena Alves Machado

На заході були й українські та аргентинські артисти

The event featured Ukrainian and Argentine performers

Майстер-клас із маламбо під керівництвом хореографа й танцюриста міжнародного рівня, керівника школи танцю «MALAMBO AL 2X4» Ніколаса Корреа в українському Національному університеті культури і мистецтв

Master class on malambo by Nicolás Correa, choreographer and dancer of international recognition, Director of MALAMBO AL 2X4 company. It was held at the Ukrainian National University of Culture and Arts

Зустріч Президента Аргентинської Республіки Альберто Фернандеса з Президентом України Володимиром Зеленським у межах 26-ї Конференції ООН зі зміни клімату (COP26)

The meeting between Argentine and Ukrainian Presidents Alberto Fernández and Volodymyr Zelenskyy within the 26th United Nations Climate Change Conference (COP26)

З нагоди вшанування Міжнародного дня боротьби з насильством щодо жінок Амбасадорка Аргентинської Республіки в Україні Елена Летісія Мікусінські організувала обід в офіційній резиденції посольства

On the celebration of the International Day for the Elimination of Violence against Women, Elena Leticia Mikusinski, Ambassador of the Argentine Republic to Ukraine

25 листопада 2021 року очільниці акредитованих в Україні представництв іноземних держав (Амбасадорка Великої Британії Мелінда Сіммонс, Амбасадорка Ірландії Тереза Мартіна Гілі, Амбасадорка Іспанії Сільвія Хосефіна Кортес Мартін, Амбасадорка Мексики Ольга Беатріс Гарсія Гієн, Амбасадорка Німеччини Анка Фельдгузен, Амбасадорка Фінляндії Пяйві Лайне, Амбасадорка Чорногорії Драгіца Понорац) відвідали дегустацію вин в Офіційній резиденції Аргентини на вшанування відзнаки, яку отримала Марина Рєвкова, переможниця конкурсу «Кращий сомельє України 2020», членкиня Міжнародної асоціації сомельє (ASI) з 2007 року. Пані Рєвкова, друга жінка в історії, яка отримала цю нагороду, професійно презентувала аргентинські, іспанські, німецькі та українські вина

On 25 November 2021, the heads of foreign missions accredited in Ukraine (Melinda Simmons, Ambassador of Great Britain, Teresa Martina Healy, Ambassador of Ireland, Silvia Josefina Cortez Martin, Ambassador of Spain, Olga Beatriz García Guillén, Ambassador of Mexico, Anka Feldhusen, Ambassador of Germany, Päivi Laine, Ambassador of Finland, Dragica Ponorac, Ambassador of Montenegro) attended a tasting of wine at the Official Residence of Argentina in honour of the award received by Maryna Revkova, the winner of the 'Best Sommelier of Ukraine 2020' competition, member of the Association de la Sommellerie Internationale (International Sommelier Association) since 2007. There, Ms Revkova, the second woman in history to receive such an award, professionally presented Argentine, Spanish, German, and Ukrainian wines

Торанг ПАКПАХАН,
*Тимчасовий повірений у справах
Республіки Індонезія в Україні*

ВІЗИТ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛІКИ ІНДОНЕЗІЯ ДЖОКО ВІДОДО В УКРАЇНУ, ПРИУРОЧЕНИЙ ДО 30-РІЧЧЯ ІНДОНЕЗІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

Червень 2022 року – особливий місяць для Індонезії та України, адже 11 червня відносинам між цими державами виповнилося 30 років. 29 червня 2022 року Президент Індонезії Джоко Відодо став першим індонезійським лідером, який відвідав Україну. Цей одноденний візит символізує стійку й дедалі міцнішу дружбу Індонезії та України, навіть попри відстань і складні випробування сучасності.

Президент Відодо перший серед очільників азійських держав прибув із візитом до Києва після того, як 24 лютого 2022 року почалася повномасштабна війна. Оскільки Індонезія цьогоріч головує у G20, відвідини Президента Відодо набувають особливого значення. Вони свідчать про те, що Індонезія прагне миру у світі, досягнути якого можна шляхом діалогу та співпраці. Напередодні приїзду Президент Відодо заявив, що це гуманітарний візит.

Разом із паном Відодо Україну відвідали перша леді Іріана Відодо, Міністерка закордонних справ Ретно Марсуді та Міністр секретаріату уряду Прамоно Анунг. До того жоден з іноземних лідерів від початку війни не приїжджав в Україну в супроводі першої леді. Попри нетривалість, візит був насичений: відвідування Ірпеня, завезення гуманітарної допомоги до однієї з лікарень Києва та двостороння зустріч з Президентом України Володимиром Зеленським.

В Ірпені Президент і перша леді Індонезії відвідали зруйнований житловий квартал «Ірпінські Липки» та зустрілися з мером міста Олександром Маркушиним. Президент Відодо висловив співчуття, побажав

українцям якнайшвидшого завершення війни, і щоб в Україні більше не було зруйнованих міст. Після цього делегація вирушила до Українського науково-практичного центру ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин у Києві. Під час візиту президентське подружжя передало гуманітарну допомогу – медичне обладнання та витратні матеріали від Уряду й народу Індонезії. Допомогу прийняли Міністр охорони здоров'я України Віктор Ляшко разом зі співробітниками центру. Під час свого візиту пані Відодо поспілкувалася з кількома пацієнтами.

На завершення свого перебування в Україні Джоко Відодо зустрівся з Президентом України Володимиром Зеленським у Маріїнському палаці. Під час перемовин лідери країн обговорили питання двосторонніх відносин і глобальні проблеми, зокрема виклики міжнародної продовольчої безпеки. Президент Відодо вкотре запевнив, що Індонезія підтримує мирне розв'язання конфлікту й територіальну цілісність України. Позаяк Індонезія головує в G20, Президент Відодо запросив Президента України взяти участь у наступному саміті G20 на Балі.

Гуманітарне питання було одним з основних під час візиту Президента Відодо, про що свідчать локації, які він відвідав, а також його заява під час пресконференції. Окрім медичного обладнання та витратних матеріалів, Індонезія також надала 250 000 дол. США Товариству Червоного Хреста України і зробить внесок у реконструкцію української лікарні.

Міністри закордонних справ України й Індонезії також ґрунтовно опрацювали питання двосторонніх відносин під час зустрічі. Очільник українського МЗС Дмитро Кулеба та його колега з Індонезії Ретно Марсуді підписали угоду про безвізовий режим.

Надзвичайно продуктивний візит індонезійської делегації демонструє твердий намір Індонезії зміцнювати двосторонні зв'язки з Україною. З нагоди 30-річчя дипломатичних відносин двох держав хочеться побажати довговічних і взаємовигідних індонезійсько-українських відносин.

Президент Відодо перший серед очільників азійських держав прибув із візитом до Києва після того, як 24 лютого 2022 року почалася повномасштабна війна. Зустріч із Президентом України Володимиром Зеленським

President Widodo is the first among the heads of Asian states who visited Kyiv after a full-scale war broke out on 24 February 2022. Meeting with the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy

Президент і перша леді Індонезії в зруйнованому житловому кварталі «Ірпінські Липки», що в місті Ірпін на Київщині

Indonesian President and First Lady visit the ruins of Irpin Lyvky residential area in Irpin, Kyiv region, destroyed due to Russian invasion

Очільник українського МЗС Дмитро Кулеба та його колега з Індонезії Ретно Марсуді підписали угоду про безвізовий режим

Ukrainian Head of the MFA Dmytro Kuleba and his Indonesian counterpart Retno Marsudi signed an agreement on a visa-free regime

Зустріч очільників МЗС України та Індонезії

Meeting of the Ministers for Foreign Affairs of Ukraine and Indonesia

VISIT OF PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF INDONESIA JOKO WIDODO TO UKRAINE MARKING 30 YEARS OF INDONESIA-UKRAINE RELATIONS

June 2022 is a special month for Indonesia and Ukraine, as the two countries marked the 30th anniversary of their diplomatic relations on 11 June. On 29 June 2022, Indonesian President Joko Widodo became the first Indonesian leader to visit Ukraine. The one-day visit symbolises that Indonesia–Ukraine friendship stays solid and even becomes stronger, despite distance and difficult trials of our time.

President Widodo is the first among the heads of Asian states that visited Kyiv after a full-scale war broke out on 24 February 2022. While Indonesia chairs the G20 this year, Widodo's visit adds significant importance. It reflects Indonesia's desire to pursue global peace through dialogue and cooperation. At the onset of the visit, President Widodo stated that it was a humanitarian visit.

During the visit, First Lady Mrs Iriana Widodo, Minister for Foreign Affairs Mrs Retno Marsudi and Minister for Cabinet Secretariat Mr Pramono Anung accompanied President Widodo. Prior to this, not a single foreign leader had come to Ukraine accompanied by the first lady since the beginning of the war. Despite its short duration, the visit has several agendas: visiting Irpin, delivering humanitarian assistance to a hospital in Kyiv and a bilateral meeting with President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy.

In Irpin, the President and the First Lady of Indonesia visited the ruins in Irpin Lypky residential area and met with Mayor Oleksandr Markushyn. President Widodo expressed his sympathy and wished the Ukrainians a speedy end to the war and that there would be no more destroyed cities in Ukraine. After that, the delegation went to Ukrainian Scientific and Practical Centre for Endocrine Surgery, Endocrine Organs and Tissues Transplantation in Kyiv. During the visit, the presidential spouses gave humanitarian aid in the form of medical equipment and supplies donated by the Government and people of Indonesia. Ukrainian Minister of Health Viktor Liashko with the staff of the Centre received the donation. During her visit, Madam Iriana held a conversation with several patients of the Centre.

President Widodo's visit to Ukraine culminated with a bilateral meeting with President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy at the Mariinskyi Palace. During the

Гуманітарна допомога Україні від Уряду та народу Індонезії

Humanitarian aid from the Government and people of Indonesia

talks, the leaders discussed both bilateral and global issues, including the challenges of international food security. President Widodo once again reiterated Indonesia's support for Ukrainian territorial integrity and peaceful resolution of the conflict. Since Indonesia is chairing the G20, President Widodo invited the President of Ukraine to attend the next G20 summit in Bali.

The humanitarian issue was one of the main themes during the visit of President Widodo as reflected in the places he went to as well as his statement during the press conference. Apart from donating medical equipment and supplies, Indonesia has also donated \$250,000 to the Ukrainian Red Cross Society and will also contribute to the reconstruction of a hospital in Ukraine.

Bilateral issues were also elaborated on during the meeting between the two ministers for foreign affairs. Ukrainian Head of the MFA Dmytro Kuleba and his Indonesian counterpart Retno Marsudi signed an agreement on a visa-free regime.

The very productive visit of the Indonesian delegation reflects Indonesia's firm will to strengthen bilateral relations with Ukraine. 30 years of diplomatic relations and counting, we wish everlasting and mutually beneficial Indonesia-Ukraine relations.

*Д-р ТААН Хуссейн Аббас Хуссейн,
Тимчасовий повірений у справах Республіки Ірак в Україні,
Повноважний Міністр*

ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ ІРАК І УКРАЇНОЮ

Двосторонні політичні відносини

1. Установлення дипломатичних взаємин між двома країнами й етапи їхнього розвитку

До 1990 року регулювання відносин Іраку й України не виходило за межі взаємин із колишнім Радянським Союзом, тому що значна частина радянського експорту до Іраку надходила саме з України. Однак її участь у розбудові інфраструктури Іраку, внесок у розвиток іракського промислового сектору протягом 80-х років минулого століття стали міцним підґрунтям для розбудови двосторонніх відносин. Коли 1991 року Україна здобула незалежність, Ірак і надалі був одним із її економічних партнерів, а 1992 року між двома державами було встановлено дипломатичні відносини – посла Іраку в Російській Федерації призначили послом в Україні за сумісництвом. Згодом, 24 січня 2002 року, було відкрито Посольство Республіки Ірак в Україні.

Україна відкрила своє посольство в Республіці Ірак у травні 2001 року, проте через тогочасну війну в Іраку 2003 року його роботу було призупинено. У березні 2004 року Посольство України в Республіці Ірак відновило свою діяльність. Також Україна має Почесне консульство в Ербілі (регіон Іракського Курдистану).

2. Українсько-іракська спільна комісія з питань торговельного, економічного, наукового та технічного співробітництва

Українсько-іракську спільну комісію з питань торговельного, економічного, наукового та технічного співробітництва було створено 2001 року. Відтоді провели чотири засідання, останнє з яких (четверте) – 2–3 грудня 2012 року в Багдаді. Нині триває підготовча робота до п'ятого засідання спільної комісії.

3. Політичні консультації між МЗС двох країн

28–29 березня 2017 року в Києві пройшов третій раунд політичних консультацій між міністерствами закордонних справ Республіки Ірак і України. Посольство Республіки Ірак в Україні працює над організацією засідань четвертого раунду політичних консультацій.

4. Співпраця в міжнародних організаціях

Об'єднані спільними інтересами, Республіка Ірак і Україна співпрацюють у межах міжнародних організацій з багатьох питань.

Міжпарламентські відносини

З метою обговорення взаємно важливих питань – насамперед тих, що стосуються міжпарламентської співпраці, – обидві країни сформували в парламентах депутатські групи дружби. У межах їхньої компетенції – організування візитів парламентських делегацій, координування роботи між Радою Представників Республіки Ірак і Верховною Радою України щодо взаємодії депутатів двох держав та ролі депутатських груп дружби в цій сфері.

Взаємодія у військовій сфері

При Посольстві Республіки Ірак в Україні, а також у Посольстві України в Республіці Ірак діють апарати військових аташе. Вони забезпечують багаторічну співпрацю двох країн у військовій сфері.

Економічно-торговельні відносини

2013 року створено Іраксько-Українську ділову раду. Щодо обсягу товарообігу між Республікою Ірак і Україною, 2021 року він сягнув майже 700 мільйонів доларів США, проте реальні показники значно перевищують зазначену суму, оскільки українські товари потрапляють на ринки Іраку під різними торговельними марками.

Двосторонні угоди і меморандуми про взаєморозуміння

Наявні понад 25 угод і меморандумів про взаєморозуміння між двома країнами у різних галузях, зокрема дев'ять із них уже підписано. Решта проектів нині на етапі офіційного листування, і Посольство відстежує стан їхнього розгляду.

Двосторонні взаємини у сфері науки

Останніми роками тисячі іракських студентів стали випускниками українських закладів вищої освіти. Також у Києві працює приватна іракська школа «Аль-Наама».

Іракська громада в Україні

Чисельність іракської громади в Україні 2021 року сягнула більш як 5500 осіб. Це одна з найстаріших арабських громад в Україні, й вона інтегрована в українське суспільство.

В Україні є дві громадські організації іракської громади:

- «Іракський дім», заснований 2009 року в Києві;
- «Асоціація молоді та студентів Іраку в Україні», що діє з 2015 року.

*Dr. TAAN Hussein Abbas Hussein,
Chargé d'Affaires a.i. of the Republic of Iraq to Ukraine,
Minister Plenipotentiary*

BILATERAL RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF IRAQ AND UKRAINE

Bilateral political relations

1. Establishment of diplomatic relations between the two countries and stages of their development

Prior to 1990, Iraq's relations with Ukraine had not expanded beyond the framework of the relationship with the former Soviet Union, since a substantial share of Soviet exports to Iraq originated from Ukraine. However, Ukraine's involvement in building infrastructure in Iraq along with its contribution to the development of the Iraqi industrial sector during the 1980s became a solid foundation for the development of bilateral ties. After Ukraine declared independence in 1991, Iraq remained one of its economic partners, and in 1992, diplomatic relations between the two countries were established, when Iraq's ambassador to the Russian Federation was appointed a non-resident ambassador to Ukraine. That was followed by the opening of the Embassy of the Republic of Iraq in Ukraine on 24 January 2002.

For its part, Ukraine opened its embassy in Iraq in May 2001; however, due to the war that was raging in Iraq at that time, the Ukrainian Embassy suspended its work in 2003 and resumed its operation in March 2004. Ukraine also has an honorary consulate in Erbil, Iraqi Kurdistan.

2. Iraqi-Ukrainian Joint Commission on Trade, Economic, Scientific, and Technical Cooperation

The Iraqi-Ukrainian Joint Commission on Trade, Economic, Scientific, and Technical Cooperation was established in 2001. Four sessions of the Joint Commission have been held, with the latest one (the 4th) taking place in Baghdad on 2–3 December 2012. Preparatory work for the 5th session of the Joint Commission is underway.

3. Political consultations between the Ministries of Foreign Affairs of the two countries

On 28–29 March 2017, Kyiv hosted the 3rd round of political consultations between the Ministries of Foreign Affairs of the Republic of Iraq and Ukraine. The Embassy of the Republic of Iraq in Ukraine is working on the arrangement of the 4th round of the political consultations.

4. Cooperation in regional and international organisations

The two countries (the Republic of Iraq and Ukraine) cooperate within the framework of international organisations on many issues of common interest.

Inter-parliamentary relations

With a view to discussing issues of mutual significance, the two countries have formed Parliamentary Friendship Groups in their legislatures. Their competence covers organising visits of parliamentary delegations and coordinating contacts between the Council of Representatives of the Republic of Iraq and the Verkhovna Rada of Ukraine in respect of interaction between MPs of the two countries and the role played by the Parliamentary Friendship Groups.

Military relations

The structural elements of the Embassy of the Republic of Iraq in Ukraine and the Embassy of Ukraine in the Republic of Iraq are the Military Attaché Offices. They handle issues regarding long-term military cooperation between the two countries.

Economic and trade relations

In 2013, the Iraqi-Ukrainian Business Council was established. In 2021, the trade turnover between Iraq and Ukraine amounted to almost \$700 million, but the real number significantly exceeds the said volume, as Ukrainian goods enter the Iraqi market under various trademarks.

Bilateral agreements and memoranda of understanding

There are more than 25 agreements and memoranda of understanding between the two countries in various fields, nine of which have already been signed. The rest are represented by draft agreements and memoranda of understanding at the stage of official correspondence, and the Embassy monitors their status.

Bilateral relations in the field of science

Over recent years, thousands of Iraqi students have graduated from Ukrainian educational institutions. Besides, the Iraqi private school Al-Naama is operating in Kyiv.

Iraqi Community

In 2021, the Iraqi Community in Ukraine exceeded 5,500 people. It is one of the oldest Arab communities in Ukraine, and it is integrated into Ukrainian society.

There are two civil society organisations affiliated with the Iraqi Community:

- “Iraqi House” that was established in Kyiv in 2009;
- “Association of Youth and Students of Iraq in Ukraine”, which has been functioning since 2015.

Ліна ТЕМІСТОКЛЕУС,
Тимчасова повірена у справах
Республіки Кіпр в Україні (січень 2022 р. – серпень 2022 р.)

«ЧЕСТЬ ПРОЖИВАТИ З ВАМИ ЦЕЙ ІСТОРИЧНИЙ ЧАС»

Я розпочала роботу в Україні в лютому 2021 року, і мій перший рік на посаді був сповнений вражень від краси цієї країни та неабияких талантів її народу. Тоді я ще не підозрювала, якої ґрунтовної трансформації зазнає еволюційний поступ держави мого перебування, а також який ефект це справить на тих, хто спостерігав цей процес ізсередини.

У січні 2022 року, як Тимчасова повірена у справах і тодішня Голова Посольства (9 серпня 2022 року диппредставництво очолив новопризначений Посол Республіки Кіпр в Україні Михаліс Захаріоглу. – *Ред.*), я стежила за тривожним розвитком подій і ретельно відокремлювала факти й офіційні заяви від інтерпретацій та оцінок. Розгортання апокаліптичного сценарію, у який я не хотіла вірити, хоч про нього й попереджали зі стількох різних джерел, заскочило мене та двох моїх дітей у нашій приватній квартирі в Києві. Шок від усвідомлення того, що почалося повномасштабне вторгнення в Україну, невинуватиме й безпідставне в усіх, зокрема мілітарному, сенсах, майже відразу переріс у щирий захват від героїчного духу та хоробрості українського народу. Ні я, ні мої діти не покидали території України. 28 лютого я евакуювала громадян Кіпру з Києва до пункту пропуску «Порубне», що на кордоні з Румунією, – наш маршрут пролягав паралельно до лінії активних бойових дій. Це незабутній досвід, і я завжди буду вдячна українським офіцерам на блокпостах, які в ці важкі та небезпечні часи зробили все можливе, щоб захистити нас та дати змогу безперешкодно проїхати, зокрема допомогли відсунути загорожі для вільного руху нашого автобуса й машини.

Завершивши операцію з евакуації в Чернівцях, я на два місяці залишилася в місті Івано-Франківськ. Живучи в місцевій родині справжніх хранителів традицій, що так поширено серед людей на Заході України, я дізналася, що таке істинна солідарність. Це було моє перше реальне занурення в українську самобутність, до якої я завжди прагнутиму повернутися.

Я приїхала до Києва 25 квітня і відновила роботу посольства. Мене переповнювала вдячність до українських колег, які відразу стали до праці та допомогли мені й далі просувати беззастережну підтримку, яку моя держава надає Україні з перших днів повномасштабного вторгнення. Кіпріоти як ніхто розуміють весь біль і трагедію ситуації в Україні, адже пережили схожий досвід, коли Туреччина вдерлася на нашу територію й окупувала понад третину нашої землі. Не вагаючись, ми рішуче та безумовно засуджуємо вторгнення Росії та провокації проти України.

Кіпр приєднався до консенсусу на рівні ЄС щодо запровадження семи тематичних пакетів секторальних санкцій та обмежувальних заходів проти Росії, попри те що це прямо впливає на нашу економіку. Крім того, ми погодили постачання предметів першої необхідності та військової техніки для української армії через Європейський фонд миру. Відчутним свідченням солідарності Кіпру є також обсяг гуманітарної допомоги – це найбільша допомога, яку ми коли-небудь надсилали і яку було зібрано здебільшого шляхом індивідуальних внесків громадян. Ми приймаємо українців, які шукають притулку на нашому острові, і посилюємо співпрацю в межах наявних двосторонніх механізмів обміну та підтримки: прямого фінансування університетів, організування відпочинку українських дітей у літніх оздоровчих таборах на Кіпрі й участі в інших гуманітарних проєктах.

Ми й надалі вчинками демонструватимемо нашу солідарність з Україною в цей трагічний і водночас славетний період, коли весь світ спостерігає за перебігом героїчної боротьби й опору українського народу, який протидіє російській агресії. Для мене велика честь проживати з вами цей історичний час і бути на вашій землі. Слава Україні!

*Lina THEMISTOCLEOUS,
Chargé d'Affaires of the Republic of Cyprus to Ukraine
(January 2022 – August 2022)*

‘HONOUR TO SHARE THIS HISTORICAL MOMENT WITH YOU’

I assumed my duties in Ukraine in February 2021, and my first year in office was rich in impressions of the country’s beauty and the extraordinary talent of its people. Little did I know then, what fundamental transformations the evolutionary process of the receiving country would undergo in one year and how it would affect those witnessing that process in the field.

In January 2022, as the then head of the embassy, acting in the capacity of Chargé d’Affaires [on 9 August 2022, newly appointed Ambassador of the Republic of Cyprus to Ukraine Michalis Zacharioglou took office], I was following the worrying developments of events, scrupulously separating the facts and official declarations from interpretations and estimations. The realisation of the apocalyptic scenario, which I never wanted to believe in and that was yet signalled from so many different sources, found my two children and me in our private apartment in Kyiv. The shock from the awareness that a full-scale invasion into Ukraine has started, one that had no justification and grounds even military ones, almost immediately changed into genuine admiration for the Ukrainian people for their heroic spirit and courage. Neither my children nor I have left the territory of Ukraine since then. On 28 February, I evacuated our citizens from Kyiv to Porubne, the border crossing point to Romania; our route ran parallel to the zone of active military action. It is an unforgettable experience, and I will always be grateful to the Ukrainian officers at the security checkpoints, who in times of terrible distress and danger, did their best in protecting and helping our convoy pass freely and assisted in removing the fortified barriers for our bus and vehicle to proceed.

Having completed the evacuation operation in Chernivtsi, I have stayed in the city of Ivano-Frankivsk for two months. There I learned what true solidarity stands for while living in a Ukrainian family of genuine tradition keepers, so characteristic of the people in the West of Ukraine. It was my first real in-depth acquaintance with Ukrainian originality, one I will always lean to come back to.

I returned to Kyiv on 25 April and reopened the Embassy. I was grateful to my Ukrainian colleagues who immediately returned to their duties at the Embassy and helped me extend further my country’s unreserved support to Ukraine lasting since the first days of the full-scale invasion. Cypriots like no one else feel

the pain of the tragic situation in Ukraine, as we have our own experience of military invasion and occupation of more than a third of our territory by Turkey. We do not hesitate to strongly and unequivocally condemn Russia's invasion and provocative actions against Ukraine.

Cyprus has joined the EU consensus on imposing seven thematic packages of sectoral sanctions and restrictive measures against Russia, despite the direct impact on our economy. Furthermore, we have approved the provision of supplies and military equipment to the Ukrainian army through the European Peace Facility. Another tangible evidence of Cyprus's solidarity is the volume of humanitarian aid that has been gathered mainly through the individual contributions of citizens, which constitutes the largest humanitarian assistance we have ever dispatched. We have welcomed Ukrainians seeking refuge in our island, and we continue to intensify cooperation within the existing bilateral mechanisms of exchange and support: direct financing of universities, admitting Ukrainian children to Cypriot summer camps for recovery, and engaging in other humanitarian projects.

We shall continue demonstrating our solidarity with Ukraine in deeds during this tragic and yet glorified time when the whole world is witnessing the continuous heroic struggle and resistance of the Ukrainian people in countering Russian aggression. It is an honour for me to share this historic moment with you and to be present on your land. Glory to Ukraine! Slava Ukraini!

*Антоніо Газзанті Пульезе ДІ КОТРОНЕ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Суверенного Мальтійського Ордену в Україні*

«НАЙБІЛЬШИМ ВИКЛИКОМ БУЛО АКТИВІЗУВАТИ РОБОТУ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ВІЙНИ»

– *Ваша Високоповажносте, розкажіть, будь ласка, про специфіку діяльності Вашої організації як чернечого католицького ордену з міжнародно визнаним суверенітетом і власною конституцією? Чи вплинула військова агресія Росії проти України на діяльність та позицію Ордену? Як змінилася робота посольства в Україні з 24 лютого 2022 року?*

– Війна в Україні помітно вплинула на діяльність та позицію Суверенного Мальтійського Ордену. На компетентних міжнародних зустрічах, зокрема тих, які організувала Організація Об'єднаних Націй у Женеві і Нью-Йорку, представники Ордену неодноразово наголошували на серйозності гуманітарних наслідків, які зумовила і надалі породжує війна, а також на необхідності застосувати всі можливі засоби, аби припинити страждання людей.

Щодо діяльності Ордену, то основну роботу здебільшого виконує гуманітарна організація «Мальтійська служба допомоги Україні», яка має три важливі осередки на Заході країни – у Львові, Івано-Франківську і Береговому, а також центри надання психологічної підтримки на Сході України. На жаль, останні змушені були призупинити свою діяльність через воєнні дії. Однак перші три структури від початку війни інтенсивно працюють – допомагають біженцям на кордоні з Польщею, Угорщиною, Словаччиною і Румунією, а також підтримують внутрішньо переміщених осіб, які отримали притулок у різних закладах України. Мальтійська служба допомоги також координує приймання, зберігання та розподіл гуманітарних вантажів з-за кордону.

Посольство Суверенного Мальтійського Ордену разом з усім персоналом постійно перебувало в Україні. Однак з 4 березня по 7 червня 2022 року працювало у Львові, щоби мати змогу тісніше взаємодіяти і координувати

діяльність Мальтійської служби допомоги. Протягом цього часу посольство не припиняло дипломатичної діяльності і контактувало з Урядом України, зокрема з міністерствами закордонних справ, соціальної політики, а також із Міністерством у справах ветеранів (з метою підтримання сімей ветеранів, які опинилися у скрутному становищі). Я мав багато зустрічей із представниками Міжнародного Комітету Червоного Хреста та інших гуманітарних організацій ООН, на яких ми обмінювалися досвідом та ділилися інформацією, аби якомога ефективніше організувати нашу роботу. Насамкінець зазначу, що 2019 року між Суверенним Мальтійським Орденем і Україною було підписано міжурядову угоду про співпрацю, одна зі статей якої передбачає звільнення від митних зборів і податків обладнання, ввезене Суверенним Мальтійським Орденем, зокрема для гуманітарних цілей, що є надзвичайно корисним сьогодні.

– Суверенний Мальтійський Орден має майже тисячолітню історію, дипломатичні відносини з більш як ста державами, активно провадить гуманітарну діяльність у понад ста двадцяти країнах, зокрема забезпечує харчуванням тих, хто цього потребує. Скажіть, будь ласка, яких заходів уживає Орден на міжнародному рівні у зв'язку з продовольчою кризою, а надто в контексті війни, яку розв'язала Росія?

– Крім продуктів харчування, які, безперечно, є украй важливими, за час війни Мальтійський Орден доставив в Україну й чимало інших речей першої необхідності – ліки, воду, засоби гігієни, генератори, автомобілі швидкої допомоги тощо. Задля реалізації цього проекту Орден активізував свою міжнародну мережу не лише в Європі, а й у всьому світі. Сотні гуманітарних вантажів прибули з-за кордону до Мальтійської служби допомоги України для подальшого розподілу по всій країні. Крім цього, з допомогою спеціалізованого персоналу і волонтерів структури Ордену підготували та роздали сотні тисяч страв біженцям і переселенцям, а кваліфіковані психологи надали допомогу тисячам дорослих і дітей, які постраждали від війни. Нині ми продовжуємо кампанії зі збору коштів у всьому світі.

– На сьогодні Україна є найбільш замінованою країною у світі. Щодня трапляються випадки загибелі чи поранення мирного населення через міни, адже є люди, які не дослухаються до порад ДСНС, а також ті, хто просто не знає, що робити в цьому разі. Чи розглядаєте Ви можливість створення центрів у різних містах і селах України для проведення тренінгів, навчань цивільного населення задля розуміння того, що потрібно робити в таких ситуаціях?

– Посольство Суверенного Мальтійського Ордену в Україні знає про цю важливу і складну проблему. Саме тому 2021 року ми організували міжнародну відеоконференцію на тему поводження з протипіхотними

мінами на Сході України. Пригадую, ця подія неабияк зацікавила, і до обговорення проблеми долучилися представники багатьох міжнародних організацій, як-от ОБСЄ, Женевський міжнародний центр гуманітарного розмінування, ОСНА, ЮНІСЕФ та інші. Це була кваліфікована конструктивна дискусія. Однак аби відповісти на запитання про те, чи плануємо ми створювати центри для навчання цивільного населення, як уникнути небезпек, пов'язаних із можливим розміщенням мін, мушу визнати, це був би новий досвід для нас, позаяк він передусім стосується військово-технічних питань, які є поза нашою компетентністю. Та я не виключаю, що в суто гуманітарних межах нашої діяльності ми зможемо також зробити свій внесок у цю справу, аби запобігти стражданню людей.

– Мальтійський Орден бере активну участь у розв'язанні питання українських біженців. Які виклики є у цій роботі? Як, за Вашими спостереженнями, українці пристосовуються до особливостей життя у країні тимчасового перебування?

– Справді, Мальтійський Орден докладає усіх зусиль для того, щоб підтримати біженців та внутрішньо переміщених осіб. Найбільшим викликом було активізувати роботу після початку війни. Власне, хочу нагадати, що Орден був одним із перших, хто оперативно почав надавати допомогу біженцям і на території України, і в сусідніх державах, де вони змогли знайти притулок. Іншим важливим завданням було вчасно зрозуміти, що необхідно людям, і скоординувати допомогу так, аби гуманітарні вантажі, які відправляли в Україну, відповідали різним потребам населення. Ще однією нагальною проблемою стало зберігання та розподіл тонн товарів, які надходили з-за кордону. За короткий час Мальтійській службі вдалося створити великі логістичні центри та розробити складне програмне забезпечення, аби раціонально організувати відправлення та доставки гуманітарних вантажів по всій країні. Серед найбільш актуальних на сьогодні викликів – настання холодів, що призведе до серйозних змін і погіршення ситуації, а також необхідність і надалі привертати увагу міжнародної спільноти до того, що відбувається в Україні. Потрібно залучати нові додаткові ресурси для підтримання гуманітарної діяльності та обміну інформацією між усіма, хто працює в цій сфері.

Щодо українців, які через війну нині перебувають за кордоном, – маємо про них позитивні відгуки. Різні країни, які приймали біженців, робили це великодушно, захоплюючись мужністю цього народу. Крім того, українські біженці довели, що з практичним розумом здатні адаптуватися до різних реалій і готові до співпраці й інтеграції. Однак не слід забувати, що така ситуація не може тривати нескінченно, позаяк деякі країни, які приймають біженців, уже на межі своїх сил, а отже, також потребують ширшої міжнародної підтримки.

– Досі складною є ситуація з наданням допомоги в місцях активних воєнних дій та на тимчасово окупованих територіях. Чи працюють представники Суверенного Мальтійського Ордену за цими напрямками?

– Це одна з найважчих і найделікатніших проблем. Як я вже зазначав, Мальтійський Орден надає гуманітарну допомогу по всій країні. Нині це понад 65 міст, багато з яких є або були у прифронтовій зоні. Ми відправили машини швидкої допомоги на Схід України для населення, яке постраждало від бомбардувань. Намагаємося також збільшити свою присутність у зонах найвищого ризику, але доступ до них є нелегким.

– Пане Посол, розкажіть, будь ласка, чи продовжуєте, попри війну, реалізовувати традиційні проекти, зокрема благодійних кухонь, оздоровлення дітей з інвалідністю тощо?

– Так. Однією з ознак гуманітарної діяльності Суверенного Мальтійського Ордену є якраз здатність долати труднощі в надзвичайних ситуаціях, не припиняючи водночас звичної роботи – надавати допомогу людям, котрі її потребують. Тому я можу підтвердити, що, за винятком окремих випадків, наші проекти тривають. Окрім харчування та реабілітації дітей з інвалідністю, ми також організовуємо літні табори, цьогооріч – для дітей зі Сходу України; надаємо психологічну підтримку; допомагаємо сім'ям у скруті та втілюємо різні освітні програми, як-от курси надання першої допомоги тощо.

Насамкінець хочу додати, що вже впродовж кількох десятиліть в Україні діє проєкт до дня Святого Миколая «Святий Миколай дітям у потребі». Ми зробимо все можливе, аби провести це свято і цього року, щоби подарувати малечі день щастя і поділитися нашими побажаннями миру для всієї країни.

*Antonio Gazzanti Pugliese DI COTRONE,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Sovereign Military Order of Malta to Ukraine*

‘THE GREATEST CHALLENGE HAS BEEN TO INTERVENE PROMPTLY AFTER THE BEGINNING OF THE WAR’

– *Your Excellency, please tell us about the specifics of the activities of Your organisation as a monastic catholic order with internationally recognised sovereignty and its own constitution. What impact did Russia’s armed aggression in Ukraine affect the activities and position of the Order? How has the Embassy’s work in Ukraine changed since 24 February?*

– The war in Ukraine has had a wide and profound impact on the activities and position of the Sovereign Order of Malta. The Order, through its representatives, has repeatedly emphasised in the competent international meetings, especially at the United Nations in Geneva and New York, the gravity of the humanitarian consequences that this crisis has caused and is still causing and the need to implement all available means to end this suffering.

With regard to the Order’s activities, I would, first of all, like to mention that they are mainly carried out by our humanitarian agency, Malteser Relief Service of Ukraine, which has three important facilities in the West of the country: in Lviv, Ivano-Frankivsk, and Berehove, as well as various psychological rehabilitation centres in the East of Ukraine. Unfortunately, the latter have had to suspend their activities due to the conflict. The first three facilities, on the other hand, since the beginning of the war have carried out intensive support work for refugees on the borders with Poland, Hungary, Slovakia and Romania, and for IDPs that received shelter in the various facilities within the country. The Malteser Relief Service of Ukraine is also carrying out a complex activity of receiving, storing, and distributing humanitarian supplies from abroad.

As for the Embassy, it has always remained with its entire staff in Ukraine. From 4 March to 7 June, it moved to Lviv in order to be able to support and coordinate Malteser’s activities more closely. During these months, the Embassy continued to carry out its diplomatic activity by having contacts with the Ukrainian government and especially with the Ministries of Foreign Affairs, Social Policy and Veterans Affairs (with the sole purpose of supporting the families of the veterans in difficulty). I have had many meetings with representatives of the International Committee of Red Cross and other UN humanitarian agencies in order to exchange our experiences on the ground and to share information

for the better organisation of our work. Finally, I would like to mention that in 2019, I signed an intergovernmental Cooperation Agreement between the Order and Ukraine, which permits us to import humanitarian material tax-free, which is particularly useful at this time.

– *The Order of Malta has almost a thousand-year history, maintains diplomatic relations with more than 100 countries, and is engaged in humanitarian activities in more than 120 countries, including providing food. Please tell us about measures taken by the Order at the international level due to the food crisis, especially in the context of the Russian war against Ukraine.*

– Food is fundamental, but during this crisis, the Order of Malta has imported into Ukraine not only food but also many other basic necessities such as medicines, water, hygiene products, generators, ambulances, etc. To be able to do this, the Order has activated its international network not only in Europe but also all over the world. Hundreds of humanitarian convoys have arrived from abroad to Malteser Relief Service of Ukraine to be distributed throughout the country. In addition, the Order has prepared and delivered, with its specialised staff and volunteers, hundreds of thousands of meals to refugees and IDPs, and has assisted thousands of adults and children in need of help due to war trauma. In addition, we are also carrying out fundraising campaigns all over the world.

– *Ukraine is the most mined country in the world now. Every day we hear about the death or injury of the civilian population due to landmines because people do not listen to the advice of the State Emergency Service of Ukraine; hence, people do not know what to do. Are you considering creating centres in different cities and villages of Ukraine to conduct relevant training for civilians?*

– The Embassy of the Order of Malta to Ukraine knows how important and complex this issue is. For this reason, in 2021, we organised an international video conference on the subject of landmines in the East of Ukraine. I remember that it aroused great interest and was attended by representatives of many international agencies such as the OSCE, Geneva International Centre for Humanitarian Demining, OCHA, UNICEF, etc. It was a qualified and constructive discussion. However, to answer your question of whether we are considering setting up centres to educate civilians on how to avoid the dangers arising from the possible placement of mines, I have to say that this would be a new experience for us as it relates to technical-military issues that are traditionally outside our field of activity. However, I cannot exclude the possibility that within the purely humanitarian limits in which our role must be performed, we might be able to make a contribution in this matter to prevent further suffering.

– *The Order of Malta actively participates in solving the issues related to and faced by Ukrainian refugees. What challenges do you face in your work? Based on your observations, how do Ukrainians adapt to the peculiarities of life in the country of temporary residence?*

– Indeed, the Order of Malta’s efforts have mainly focused on supporting refugees and IDPs. The greatest challenge has been to intervene promptly after the beginning of the war. In fact, I would like to recall that the Order was among the first to be present on the ground supporting the refugees both in Ukrainian territory and in the territories of neighbouring countries where they were able to find shelter. Another important challenge was to understand in time the different needs of these people and to ensure their provision within the humanitarian loads sent by the Order to Ukraine. Another challenge was the storage and management of the tonnes of delivered goods. In a short time, Malteser had to set up extensive warehousing facilities, equip itself with sophisticated software and the means to rationally dispatch and deliver everything to the country. Among the challenges, we still face now is the arrival of the cold weather, which will bring a serious change and worsening of the immune system scenario, and the need to continue to keep the international community’s attention high on what is happening in Ukraine. It will also be necessary to involve new additional resources to support humanitarian activities and the exchange of information between all those who are working in this area.

With regard to Ukrainians who are currently abroad because of the war, I must say that we have positive information about them. The various countries that have welcomed refugees have done this with generosity and admiration for this brave people. Moreover, the Ukrainian refugees have also shown that they are able to adapt to different realities with a practical sense and with a willingness to cooperate and integrate. However, it should not be forgotten that this situation cannot continue indefinitely and that some host countries are on the verge of collapse and need broader international cooperation.

– *Providing assistance in places of active combat operations and in temporarily occupied territories remains a particularly complex issue. Are representatives of the Order of Malta working in these directions?*

– This is one of the most complex and delicate problems. As I have already mentioned, the Order of Malta is distributing its humanitarian aid throughout the country. To date, we have reached more than 65 towns, many of which are, or have been, in the frontline zone. We have also sent ambulances to the East of the country for the populations affected by the bombings. We are also trying to increase our presence in the highest-risk areas but access is not easy.

– *Mr Ambassador, please share whether the Order, despite the war, continues the implementation of traditional projects, in particular soup kitchens, rehabilitation of children with disabilities, etc.*

– Absolutely. One of the characteristics of the humanitarian activity of the Sovereign Order of Malta is precisely that of being able to manage emergencies while continuing to go ahead with the normal programmes of assistance to people in need. I can therefore confirm that with a few limited exceptions,

our projects are continuing. Now in this regard, I would like to mention that in addition to the distribution of meals and the rehabilitation of children with disabilities, we also organise summer camps for children, now for children from the East of Ukraine, psychological support for fragile people, help for poor families, educational programmes for integration, first aid courses, and so on.

Finally, I would like to add that it has been our tradition in Ukraine for several decades to organise the feast of St Nicolas for children in need. We will do everything we can to hold this celebration also this year, not only to give the little ones a day of happiness but also to share our wish for peace for the whole country.

*Д-р Ноель І. ХОХАР,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Ісламської Республіки Пакистан в Україні*

ПАКИСТАН І УКРАЇНА: МІЖДЕРЖАВНІ ВІДНОСИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Уряд Пакистану спрямував гуманітарну допомогу народові України чотирма спеціальними вантажними літаками

The Government of Pakistan sent humanitarian aid to the people of Ukraine in four special cargo planes

На превеликий жаль, поки я пишу цю статтю, проти України з 24 лютого триває повномасштабна агресія. Війна породжує насильство, руйнування, смерть і поранення насамперед серед цивільного населення, і цьому немає виправдання. Мільйони українців стали біженцями чи внутрішньо переміщеними особами, чимало залишилося без даху над головою.

З початком бойових дій наше посольство мусило терміново евакуювати з України понад 1800 пакистанських

експатріантів та членів їхніх родин. Серед них було багато студентів, які тепер щосили намагаються відновити своє університетське життя, зруйноване через війну. Посольство якийсь час працювало з Тернополя, а 30 травня повноцінно відновило роботу в Києві. Ми вдячні українській владі за сприяння евакуації та роботі посольства.

Уряд Пакистану закликає до негайного припинення вогню і повернення до дипломатії та діалогу. Пакистанські ЗМІ уважно стежать за розвитком подій в Україні, і завдяки цьому Посол України в Ісламабаді може надавати пакистанцям актуальну інформацію щодо війни. Наша держава високо цінує українсько-пакистанські відносини. 20 вересня Міністр закордонних справ Пакистану Білавал Бхутто Зардарі в Нью-Йорку зустрівся зі своїм українським колегою Дмитром Кулебою.

Друга партія гуманітарної допомоги з Пакистану для народу України прибула до Варшавського аеропорту імені Шопена, 1 червня 2022 року

The second consignment of humanitarian aid from Pakistan for Ukrainians arrived at the Warsaw Chopin Airport on 1 June 2022

Уряд Пакистану передав українцям гуманітарну допомогу, яку доставили чотирма спеціальними вантажними літаками 16 березня та 2 червня. Однак відтоді Пакистан постраждав від найсильніших повеней за всю свою історію: стихійне лихо зруйнувало життя більш ніж 33 мільйонів людей, а ще понад 1800 людей загинули, здебільшого жінки та діти. Повені завдали шкоди критично важливій інфраструктурі на мільярди доларів: її доведеться відновлювати роками. Ми вдячні Посольству України в Ісламабаді за висловлене співчуття у зв'язку з руйнуваннями через стихію.

Наше посольство й далі надає гуманітарну допомогу народові України. Ми також залучаємо та скеровуємо громадські організації у Європі, які очолюють вихідці з Пакистану. Тут слід згадати також провідну роль президентки фонду «Шахерезаде» Ваджіхи Харіс. 1 квітня ми спільними зусиллями передали Чернівецькій обласній клінічній лікарні медикаментів на суму 15,8 млн дол. 23 червня медичний факультет Ужгородського національного університету отримав критично важливі ліки загальною вартістю 50 000 дол., а на жовтень заплановано надання чергової партії ліків для Військово-медичного клінічного центру Південного регіону.

Посольство скоординувало доставку понад 20 тонн води та продуктів харчування через фонд «Карітас» 27 травня та 31 серпня, а 30 серпня за посередництва Муфтія Криму Айдера Рустамова українські солдати-мусульмани отримали 1,7 тонни халяльного м'яса. Фонд «Шахерезаде» та-

кож піклується про 102 дітей, які прибули з охоплених війною регіонів у Румунію без супроводу дорослих. Фонд забезпечив їх ноутбуками, телевізорами, обладнанням Wi-Fi, мобільними телефонами, холодильниками, пральними машинами і шкільним приладдям, щоб вони могли мати нормальне життя, підтримувати зв'язок із близькими та навчатися в школі онлайн. Діти також регулярно отримують напої та перекуси. Пакистанці, які були змушені евакуюватися, об'єднали свої зусилля для підтримки України й передали надзвичайно потрібні медикаменти Посольству України в Ісламабаді.

Влада Пакистану задовольнила запити українського уряду, адже пакистанці шанують відносини з народом України. Ми впевнені, що незабаром у цій державі пануватиме мир, а країна відродиться, відновиться й процвітатиме. Уряд Пакистану й надалі допомагатиме народові України досягнути їхньої мети.

*Dr Noel I. KHOKHAR,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Islamic Republic of Pakistan to Ukraine*

PAKISTAN AND UKRAINE: INTERSTATE RELATIONS DURING THE WAR

Посольство Ісламської Республіки Пакистан у Києві разом із пані Ваджіхою Харіс, президенткою фонду «Шхеєразаде», зібрало гуманітарну допомогу та передало її фонду «Карітас Краматорськ» для українців на Донеччині. 27 травня 2022 року

The Embassy of the Islamic Republic of Pakistan in Kyiv together with Ms Wajiha Haris, President of the Scheherazade Foundation, arranged humanitarian aid and handed over to Caritas Kramatorsk Foundation to help Ukrainians in Donetsk region on 27 May 2022

It is unfortunate that while I am writing this article, Ukraine has been subjected to aggression since 24 February 2022. The war has caused immense destruction, unjustified deaths and injuries, especially amongst civilians. Millions of Ukrainians have become refugees or are internally displaced, and many more have been rendered homeless.

On the outbreak of hostilities, our embassy had to immediately evacuate more than 1,800 Pakistani expatriates and their families from Ukraine. It included a large number of students, and they are still struggling to recommence their academ-

ic lives, disrupted by war. The embassy functioned from Ternopil and is now providing full services from Kyiv since 30 May 2022. We are thankful to the Government of Ukraine for facilitating the evacuation and embassy's work.

The Government of Pakistan has repeatedly called for an immediate ceasefire and recourse to diplomacy and dialogue. The media in Pakistan keenly follows developments in Ukraine, and provided an opportunity to Ambassador of Ukraine in Islamabad to apprise the people of Pakistan about the situation in Ukraine. Our state accords importance to its relations with Ukraine. Foreign Minister of Pakistan Bilawal Bhutto Zardari met his Ukrainian counterpart Dmytro Kuleba in New York on 20 September.

The Government of Pakistan sent humanitarian assistance to the people of Ukraine by four special cargo planes on 16 March and 2 June. However, since then, the worst floods in the country's history have hit Pakistan, devastating the lives of more than 33 million people and killing more than 1,800 with women and children in the majority. The floods have caused damage worth billions of dollars to the critical infrastructure, which will take years to rebuild. We appreciate the message of condolence by the Embassy of Ukraine in Islamabad for the devastation caused by floods.

Понад сто пакистанських студентів виїхали з Харкова до Львова. Співробітники Посольства Пакистану надають інформацію та організують їхнє перевезення до найближчих пунктів пропуску

More than 100 Pakistani students went from Kharkiv to Lviv. Pakistani Embassy's Lviv facilitation desk provides them with information and transfer to the nearest border points

Our embassy continues to provide humanitarian assistance to the people of Ukraine. We also coordinate the work of European NGOs led by Pakistani-origin expatriates and focus them on delivering humanitarian assistance to Ukraine. In this context, Ms Wajhia Haris, President of the Scheherazade Foundation, has been a leading figure. Jointly we delivered medicines worth 15.8 million dollars on 1 April to Chernivtsi Regional Clinical Hospital. Critical medicines of 50,000 dollars' worth were delivered to the medical faculty of Uzhhorod National Uni-

versity on 23 June. Another consignment of medicines is being processed for delivery to the Military Medical Clinical Centre of the Southern Region based in Odesa in October.

The embassy coordinated the delivery of more than 20 tons of food and water through the CARITAS Foundation on 27 May and 31 August, as well as 1.7 tons of halal meat for Muslim soldiers in Ukraine were delivered to the Mufti of Crimea on the mainland of Ukraine Aider Rustamov on 30 August. The Scheherazade Foundation is also taking care of 102 minors, who came from war-torn regions to Romania unaccompanied. The NGO has provided them with laptops, TVs, Wi-Fi equipment, mobile phones, refrigerators, washing machines, and school supplies so that they can live normal lives, remain in contact with their loved ones and continue their school studies online. Beverages and snacks are also being provided to them regularly. Pakistanis who had to evacuate joined forces to support Ukraine and handed over much-needed medicines to the Embassy of Ukraine in Islamabad.

The Government of Pakistan has also met the needs requested by the Government of Ukraine, as the people of Pakistan value their relations with the people of Ukraine. We are confident that peace will soon return to Ukraine and the country will once again set itself on a course of recovery, rebuilding, and prosperity. The Government of Pakistan will continue to assist the people of Ukraine in realising their aspirations.

*Алішер КУРМАНОВ,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Узбекистан в Україні*

ГОЛОВНА МЕТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ – ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ, ІНТЕРЕСИ НАЦІЇ

Упродовж останніх років в Узбекистані широкомасштабно, системно і докорінно трансформують усі сфери державного та суспільного життя, посилюють роль інститутів громадянського суспільства і засобів масової інформації, покращують якість життя населення та розв'язують проблеми, розробляючи закони, доповнюючи й змінюючи чинне законодавство згідно з сучасними вимогами.

Запропоновані в межах Стратегії розвитку Нового Узбекистану такі амбіційні цілі, як побудова справедливої та соціально орієнтованої держави, ефективніше забезпечення прав, інтересів і гідності людини ставлять на порядок денний потребу вдосконалення конституційного простору, що створює необхідну правову базу цього напрямку.

Ініціативу конституційних реформ уперше висловив Президент Узбекистану Шавкат Мірзієєв під час інавгураційної промови 6 листопада 2021 року. Відтак 8 грудня 2021 року у вітальному виступі з нагоди Дня Конституції Республіки Узбекистан президент розкрив деталі запропонованих змін, зокрема:

По-перше, необхідно замінити чинний принцип «державна – суспільство – людина» новим – «людина – суспільство – держава» і закріпити його в національному законодавстві та правовій практиці.

По-друге, головним критерієм економічних реформ має стати забезпечення інтересів людини – це найважливіша умова побудови справді народної держави.

По-третє, слід конституційно затвердити роль і статус інститутів громадянського суспільства, що відображають принцип «суспільство – ініціатор реформ», адже це потреба часу.

По-четверте, в Основному законі має бути окреслено засади розвитку інституту сім'ї, дбайливого поширення серед майбутніх поколінь традиційних людських цінностей, посилення міжнаціональної злагоди в країні.

По-п'яте, сьогодні, коли молоде покоління виходить на арену як творець Нового Узбекистану, задля повного забезпечення його прав та інтересів у Конституції слід відобразити державну молодіжну політику, всебічну підтримку юнацтва, його права й обов'язки.

По-шосте, нині Узбекистан упевнено йде шляхом побудови соціальної держави та справедливого суспільства, тож необхідно утвердити принцип «Новий Узбекистан – соціальна держава» як конституційну норму.

По-сьоме, щоби підвищити ефективність чинної системи захисту прав людини, в Конституції необхідно виділити неприпустимість дитячої праці, надійний захист прав людей з інвалідністю, представників старшого покоління.

По-восьме, у наш час чимало розвинених держав, з огляду на глобальні кліматичні зміни, вписують у свої конституції спеціальні екологічні розділи. В Конституції Узбекистану правові норми щодо цього актуального питання також мають посідати важливе місце.

По-дев'яте, доцільно закріпити на конституційному рівні питання розвитку дитячих садків, шкіл, сфер вищої освіти та науки, що є взаємозалежними складниками фундаменту «третього Ренесансу».

Така ініціатива Глави Держави отримала значну підтримку в Узбекистані, а широкі верстви суспільства взяли активну участь у трансформуванні Основного закону.

20 травня 2022 року на спільному засіданні Кенгашів Сенату (верхньої) та Законодавчої (нижньої) палат Олій Мажлісу Республіки Узбекистан створили Конституційну комісію з формування пропозицій щодо внесення змін до Конституції Узбекистану. До її складу увійшли представники різних верств нашого суспільства, зокрема депутати, сенатори, делегати всіх регіонів, репрезентанти інститутів громадянського суспільства, провідні юристи, політологи, громадські активісти, експерти.

Позаяк комісія ґрунтувалася на ідеї «суспільство – ініціатор реформ», її зобов'язали забезпечити прозорість і відкритість своєї діяльності, а також опрацювати пропозиції населення щодо змін і доповнень до Конституції. Протягом місяця комісія розробляла проект поправок на основі понад 48 тисяч пропозицій громадян.

20 червня 2022 року під час зустрічі з членами Конституційної комісії Ш. Мірзійоев зазначив, що оновлена Конституція має створити міцну правову базу та надійну гарантію довгострокових стратегій розвитку Узбекистану.

«Одним словом, суть і зміст Конституції мають бути наповнені ідеєю “В ім'я честі та гідності людини” і ґрунтуватися на головному принципі

наших нинішніх реформ “Людина – суспільство – держава”, покликаних стати засадничою цінністю в нашому повсякденному житті. Тобто честь і гідність людини відтепер мають посідати чільне місце під час змін у всіх сферах», – підкреслив Глава Держави.

Президент наголосив на **чотирьох пріоритетних напрямках**.

Як **перший** вказано людину, її життя, свободу, честь і гідність, невідчужувані права й інтереси. У **другому** запропоновано закріпити в Конституції принцип «Новий Узбекистан – соціальна держава».

Третій напрям полягає в тому, аби чітко визначити в Основному законі роль та статус махаллі й обов’язки державних органів у взаємодії з нею. **Четвертий** – удосконалення державного управління, зміцнення народовладдя.

До того ж Президент Узбекистану запропонував доповнити Конституцію положенням про інститут внесення законодавчих пропозицій, щоб народ отримав право ініціювати закони. Згідно з цим положенням, група з не менш як 100 тисяч громадян зможе вносити свої пропозиції до Законодавчої палати Олій Мажлісу.

У межах розширення повноважень Уряду наголошено на необхідності визначити в Конституції відповідальність Кабінету Міністрів і хокіміятів у сферах екології, молодіжної політики, підтримки сім’ї, соціального захисту осіб з інвалідністю, розвитку громадського транспорту, створення умов для відпочинку населення, підтримки інститутів громадянського суспільства.

Окрему увагу приділено й важливості оновлення та вдосконалення концептуально-правової бази зовнішньої політики Узбекистану з урахуванням кардинальних змін у світі.

Відповідно до чинного законодавства, парламент володіє повноваженнями самостійно вносити зміни до Конституції. Втім Ш. Мірзійоєв запропонував розглянути проект Конституції на всенародному обговоренні й ухвалити його на референдумі: «[...] якщо ми проведемо конституційну реформу на основі думок і підтримки наших громадян, через референдум, то [...] вона стане справжнім вираженням волі нашого народу – [...] істинно народною».

У зв'язку з цим президент закликав співвітчизників брати активнішу участь у конституційній реформі. 25 червня для громадського обговорення було оприлюднено проект поправок до Конституції Узбекистану та до 1 серпня приймали пропозиції громадян.

Під час усенародного обговорення законопроекту Конституційна комісія працювала задля вдосконалення Основного закону. Зокрема, в міністерствах, відомствах й організаціях, а також у всіх районах і містах республіки організували близько 20 тисяч дискусійних заходів за участю депутатів і сенаторів Олій Мажлісу, представників політичних партій, депутатів місцевих Кенгашів.

Молодь, учителі, медичні працівники, підприємці, представники інститутів громадянського суспільства, усі наші країни, котрим небайдужа доля країни, взяли активну участь в обговоренні проекту конституційного закону та надіслали понад 150 тисяч пропозицій.

Водночас задля поширення ідеї конституційних реформ серед іноземних політичних кіл і провідних фахівців на високому рівні проводили конференції, круглі столи тощо у Великій Британії, Індії, Кореї, Швейцарії, Польщі, Саудівській Аравії, США та Японії. Експерти високо оцінили реформи в країні, надали рекомендації та підтримали шлях, який обрав Узбекистан.

Сьогодні кожну пропозицію та рекомендацію всебічно обговорюють, залучаючи фахівців, учених і політиків. Члени Конституційної комісії поглиблено їх вивчають й аналізують, актуальні вносять до проекту конституційного закону.

Під час майбутнього референдуму щодо поправок до Конституції узбекистанці мають проголосувати за 200 поправок і доповнень до 64 зі 128 статей Конституції Узбекистану та 6 нових статей до Основного закону. Зауважу, що до Конституції поправки вносили 15 разів од її ухвалення 8 грудня 1992 року.

Такий важливий суспільний процес, як всенародний референдум, неможливо уявити без міжнародних спостерігачів. З огляду на це 19–21 липня 2022 року в Узбекистані з візитом перебувала місія Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (БДППЛ). За підсумками відвідин вона надала рекомендації для Узбекистану направити обмежену місію зі спостереження за референдумом щодо поправок до Конституції.

Крім основної групи експертів, представники БДППЛ рекомендували скерувати до організації 14 довгострокових спостерігачів од країн-членів для забезпечення порядку під час референдуму.

Переконаний, що під час майбутнього референдуму узбекистанці покажуть активну громадянську позицію, проголосувавши за майбутнє своєї країни та своїх дітей.

*Alisher KURMANOV,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Uzbekistan to Ukraine*

THE MAIN GOAL OF THE CONSTITUTIONAL REFORM IS TO SECURE THE HONOUR AND DIGNITY OF THE INDIVIDUAL AND THE INTERESTS OF THE PEOPLE

In recent years, Uzbekistan has carried out large-scale, systematic, and radical work to transform all spheres of state and public life, enhance the role of civil society institutions and the media, improve the quality of life of the population and solve existing problems by developing new laws and introducing additions and amendments to the existing legislation in line with modern standards.

The ambitious goals set in the Development Strategy of New Uzbekistan, such as the construction of a just and socially oriented state and better protection of human rights, interests and dignity of the individual, put on the agenda the need for further improvements to the constitutional framework and provide the necessary legal basis in this regard.

Shavkat Mirziyoyev, President of Uzbekistan, announced the constitutional reform initiative for the first time during his inaugural speech on 6 November 2021. Later, in his Constitution Day address on 8 December 2021, the President outlined the proposed changes in detail, in particular:

First, the need to replace the previous principle of ‘the state – society – individual’ with a new one: ‘individual – society – the state’ and enshrine it in national legislation and legal practice.

Second, the main criterion of economic reforms must be ensuring the interests of the individual, which is the most important condition for building a truly people’s state.

Third, the constitutional consolidation of the role and status of civil society institutions, reflecting the ‘society is the initiator of reforms’ principle, is the need of the hour.

Fourth, the Constitution must define the foundations of the development of the institution of family, the careful transmission of traditional human values to future generations and further strengthening of interethnic harmony in the country.

Fifth, the Constitution should reflect the state youth policy, issues of comprehensive support for youth, their rights and duties at the time when the younger generation is entering the arena as creators of the New Uzbekistan, in order to fully ensure its rights and interests.

Sixth, Uzbekistan is now firmly on its way to building a social state and a just society. In that connection, the ‘New Uzbekistan is a social state’ principle must be enshrined as a constitutional norm.

Seventh, in order to make the current system of human rights protection more effective, the Constitution must reflect the prohibition of child labour and the reliable protection of the rights of persons with disabilities and elderly people.

Eighth, many developed countries are currently introducing special environmental sections in their constitutions in light of global climate change. The Constitution of Uzbekistan should also devote an important place to legal provisions on this topical issue.

Ninth, it is advisable to fix at the constitutional level the development of kindergartens, schools, higher education, and science, which are interrelated components of the foundation of the ‘Third Renaissance’.

This initiative by the Head of State found broad support in Uzbekistan, and strata took an active part in the process of transforming the Constitution.

Thus, on 20 May 2022, the Constitutional Commission on the formation of proposals on making amendments to the Constitution of Uzbekistan was established at the joint Kengash session of the Senate (upper chamber) and the Legislative (lower) Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan. The Commission comprises representatives of various strata of our society, in particular deputies, senators, representatives of all regions and civil society institutions, leading lawyers, political scientists, civic activists, and experts.

Based on the idea that ‘society is the initiator of reforms’, the Commission was assigned to ensure transparency and openness of its activities and to receive people’s proposals on making amendments and additions to the Constitution. For one month, the Commission has been working out a draft of amendments on the basis of over 48,000 propositions from citizens.

At a meeting with members of the Constitutional Commission on 20 June 2022, President Shavkat Mirziyoyev noted that the updated Constitution should provide a solid legal foundation and a reliable guarantee for Uzbekistan’s long-term development strategies.

‘In a word, the essence and provisions of the Constitution must fully reflect the idea “For the sake of human honour and dignity” and be based on the main principle of our current reforms that is “Individual – society – state”, which are designed to become a fundamental value in our everyday life. In other words, a person’s honour and dignity should now be at the heart of transformations in all spheres,’ the Head of State stressed.

The President focused on **four priority areas**.

The **first** one is the human being, human life, freedom and dignity, inviolable rights and interests. The **second** area is to enshrine in the Constitution the ‘New Uzbekistan is a social state’ idea.

The **third** is that the Constitution should clearly define the status of the mahalla and the duties of state bodies in their interaction with it. The **fourth** is to improve governance and strengthen the power of the people.

In addition, the President of Uzbekistan has proposed introducing into the Constitution the institution of making legislative proposals for the people's right to initiate laws. Under this provision, a group of at least 100,000 citizens would be able to submit their legislative proposals to the Legislative Chamber of the Oliy Majlis.

Within the framework of expanding the powers of the Government, the emphasis is put on the need to define in the Constitution the responsibilities of the Cabinet of Ministers and Khokimiyats on environmental issues, youth, family support, social protection of persons with disabilities, development of public transport, creation of conditions for public recreation, support for civil society institutions.

Particular attention is given to the importance of updating and improving the conceptual and legal framework for Uzbekistan's foreign policy considering the fundamental changes in the world.

According to current legislation, the parliament has the power to amend the Constitution independently. However, President Shavkat Mirziyoyev has proposed that the draft Constitution be considered by popular consultation and adopted by referendum. '[...] if we carry out constitutional reform based on the opinion and support of our citizens through a referendum, [...] it will be a true expression of the will of our people [...] a truly people's constitution,' the Head of State said.

Therefore, the President called on fellow countrymen to take a more active part in the process of constitutional reform. Then, on 25 June, draft amendments to the Constitution of Uzbekistan were presented for public discussion, and citizens' proposals were accepted until 1 August.

In the course of the nationwide discussion of the draft, the Constitutional Commission carried out work to further improve the Constitution. In particular, some 20,000 discussion events were held in ministries, departments, and organisations and all districts and towns of the country, with the participation of members and senators of the Oliy Majlis, political parties, and deputies of local Kengashis.

Young people, teachers, medical workers, entrepreneurs, representatives of civil society institutions, and all our compatriots who are not indifferent to the fate of our country, showed activity, participated in the discussion of the draft law and sent more than 150,000 proposals.

Furthermore, in order to bring the essence of constitutional reforms to foreign political circles and leading experts at a high level, conferences, roundtables and other events have been organised in countries such as India, Japan, Korea,

Poland, Saudi Arabia, Switzerland, the United Kingdom, and the USA. The experts praised the constitutional reforms in our country, made their proposals and supported Uzbekistan's path in this direction.

All proposals and recommendations are currently being discussed in detail with the participation of experts, academics, and politicians. The members of the Commission are thoroughly studying and analysing them and working to incorporate particularly pertinent issues into the draft constitutional act.

During the upcoming referendum on constitutional amendments, the Uzbek citizens will vote on 200 amendments and additions to 64 out of 128 articles of the Constitution of Uzbekistan and 6 new articles added to the basic law of our country. Since its adoption on 8 December 1992, the country's basic law has been amended 15 times.

Such an important public process as a national referendum is unfathomable without international observers. In this connection, a mission of the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) visited Uzbekistan on 19–21 July 2022 and recommended that a limited observation mission be sent to Uzbekistan to monitor the referendum on the constitutional amendments.

In addition to the core group of experts, representatives of the ODIHR recommended that 14 long-term observers from member countries be deployed to monitor the referendum process.

I am confident that, in the forthcoming referendum, the people of Uzbekistan will actively demonstrate their civic position and vote for the future of their country and their children.

Розширена
версія статті

Алтай ЕФЕНДІЄВ,
Генеральний секретар
Організації за демократію
та економічний розвиток – ГУАМ

ДОСВІД КРАЇН ГУАМ: УРОКИ ДЛЯ СВІТУ

Усі погляди та оцінки належать авторові та не відображають позицію організації та держав-членів ГУАМ

Анотація. У статті описано розвиток геополітичної ситуації в регіоні та навколо нього протягом останніх трьох десятиліть, змальовано підвалини створення організації ГУАМ, її розвиток, цілі та завдання. Конфлікти й війни на територіях країн-учасниць організації (придністровський конфлікт у Молдові, російська окупація Абхазії та Цхінвальського регіону Грузії, Криму, частин Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей України, конфлікт між Вірменією й Азербайджаном) продемонстрували всі проблеми, притаманні нинішній системі міжнародних відносин і безпечному порядку. Аналіз процесів у регіоні ГУАМ сприяє розумінню справжніх, а не здекларованих намірів і цілей російської агресії проти України.

Автор висновує, які були глобальні передумови повномасштабного вторгнення Росії на територію України, зокрема політика «примирення агресора», пасивне реагування світової спільноти на порушення норм міжнародного права, переважання права сильного тощо. У статті подано рекомендації та прогнози щодо поступу регіону ГУАМ і світу та трансформації міжнародної системи. Підкреслено, що пріоритетним механізмом підтримання миру й безпеки для держав ГУАМ є спільні й індивідуальні ініціативи на глобальному рівні.

Автор окреслює досвід Азербайджану у відновленні своєї територіальної цілісності внаслідок 44-денної війни, аналізує роль російських миротворчих сил на звільнених територіях Нагірного Карабаху та надає свої прогнози щодо мирного врегулювання відносин між Азербайджаном і Вірменією.

Ключові слова: ГУАМ, регіональне об'єднання, безпека, стабільність, система міжнародних відносин.

Extended edition
of the article

Altai EFENDIEV,
Secretary General of
Organization for Democracy
and Economic Development – GUAM

EXPERIENCE OF THE GUAM STATES: LESSONS TO THE WORLD

*All views and assessments are of the author
and do not reflect the position of the organisation
and the GUAM member states*

Abstract. The author depicts the evolution of the geopolitical context in and around the GUAM region during the last three decades and explains the rationale behind the creation of GUAM, its development, goals, and objectives in a changing context. This will help understand the true intentions and objectives of the brutal Russian aggression against Ukraine, not the ones that they declare. This article may be considered an attempt to understand why this war became possible at all within the existing system of international relations and global security order; to assess the probable implications of this war on the global security order and future security architecture. The author seeks to project how this war will affect countries and the region, and how GUAM as a regional tool should be utilised to reshape this region as the zone of peace, security, and stability to avoid such tragic scenarios in the future. The article also offers insight into the current state and prospects of the settlement process between Armenia and Azerbaijan after the 44-day victorious war of Azerbaijan.

Keywords: GUAM, regional cooperation, security, international system.

Glory to Ukraine and its Heroes! I would like to express our admiration for the fortitude and firmness of the Ukrainian people and our unwavering support and solidarity with Ukraine in this epic fight for not only their independence and freedom but also the new world. We wish you every success and victory!

At the outset, GUAM emerged as a collective response to the security challenges that each of the founding countries confronted when they regained their independence after the collapse of the USSR in 1991. All our nations have inherited a plethora of problems intrinsic to the imperial 'divide and rule' policy. We have been witnessing all sorts of instigated from outside ethnic conflicts, secessionist movements, and local and regional wars with the consequences of occupations and annexations. All the mentioned posed serious threats to the territorial integrity and sovereignty of the young independent states, hampering their development and blocking integration into an international community.

Even though these conflict situations differ in many characteristics and manifestations, they have one common denominator – the Kremlin as their source. Russia was keeping the strings to manipulate the situations. It pulled these strings here and there to raise tensions and then intervene as the ‘peacekeepers’ when needed to retain its presence and control over the situation. The know-how is well-known. Suffice it to say that the GUAM area has been one of the most overflowed with ethnic and military conflicts, which have been posing serious risks and threats to regional and international security and stability for decades.

The Russian Federation was among the initiators of the disintegration of the Soviet Union and recognised all its geopolitical consequences, including the emergence of the newly independent states (NIS). Nevertheless, the process of dismantling the empire was not complete with the collapse of the USSR. The imperialistic instincts and ideology were deeply rooted in the political elites of the RF, and they awaited the moment to revive, to restore the empire. In the early 2000s, they made it explicitly clear to the world that they viewed the USSR’s collapse as ‘the greatest geopolitical catastrophe of the 20th century.’ They viewed rectifying this ‘historic mistake’ as their ‘sacred mission.’

Another important factor is the GUAM geography. It was at the periphery of the former empire, essential for its existence and survival. Losing control over these former territories – now independent countries – would accelerate the process of decay of the RF itself in its present shape and its eventual complete and final collapse as an empire. Besides the centrifugal tendencies of the NIS to preserve their independence, new outside actors emerged in the region that exacerbated the process. Historically this geography was the zone of rivalry and contention for influence and dominance of the regional and global players. The combination and collision of these factors could exacerbate the confrontation between different forces and accelerate the imperial collapse. It is in light of the interplay of these two factors that we can view and interpret the developments in the region and understand the ill-feted logic of the aggressive behaviour of the RF.

It was a common challenge for all four countries, and their leaders decided eventually to combine their efforts in confronting to make their voices louder and their stance more visible and weightier to mitigate risks and threats of further escalations. On 10 October 1997, the Presidents of the Republic of Azerbaijan, Georgia, the Republic of Moldova, and Ukraine signed the Joint Communiqué in Strasbourg establishing a new regional initiative known as GUAM by the acronym of first letters of the names of the founding countries. Among declared objectives were, indeed, ‘contribution to peace, stability, and security based on norms and principles of international law.’

The initiative was widely hailed as a brave move in the right direction and quickly found support from partner countries and international organisations (IO). The promising beginning of the initiative has naturally led to its

transformation into a full-fledged IO. At the 2006 Kyiv Summit, the Heads of State of the GUAM nations decided to expand and deepen cooperation, embracing political, parliamentary, economic, and business dimensions. The organisation also amended its title and became the Organization for Democracy and Economic Development – GUAM (ODED-GUAM). The city of Kyiv houses the headquarters, Permanent International Secretariat, aimed at organising and coordinating GUAM activities.

Among the prior objectives was to forge cooperation in the main areas, namely transport, energy, and trade, as core elements. Of course, the spectrum of activities also covered many other spheres, including tourism, education, healthcare, emergencies, combating organisational crimes etc. Yet, the main goal was to bring GUAM countries closer together, to strengthen their trade and economic ties so that this geographic area could be interwoven with new alternative transport routes and roads, energy pipelines, and further bound with free trade and FDIs. Not only did we seek to project our geography as a new alternative bridge connecting Europe and Asia, two economic powerhouses, but also to promote and shape this area as the zone for free transit, trade, and investments.

If realised, these objectives would facilitate not only the cooperation between the GUAM MS but most importantly, also the integration of the region into a global economy, forming it as a new geopolitical entity within the European architecture of security and interaction. Should these ideas and initiatives have been fulfilled, we could have had a completely different situation in our region today.

Russian leadership perceived it as a scary scenario for their delayed plans. From the very inception of GUAM, the Kremlin considered it a threat to their national interest and acted accordingly. They had undertaken regular smearing campaigns to discredit GUAM and utilised all available channels, including through impact on political elites in the GUAM MS, to impede the cooperation between them and their partners.

Nevertheless, the period from inception in 1997 until the summer of 2008 was dynamic and fruitful in the ODED-GUAM activities. During this period, the Heads of State held nine Summits, providing strong political guidance and leadership. Numerous ministerial and high-level expert meetings have ensured the elaboration and adoption of the basic documents to support the efficient functioning of the organisation. The legal and regulatory framework laid the foundation for enhancing interstate cooperation. New conceptual ideas on building future cooperation and integration have served as guidance for projects and initiatives.

It should be emphasised that GUAM activities were founded firmly on the norms and principles of international law, the fundamental provisions of all major international organisations. Therefore, the ODED-GUAM was quickly recognised by the UN, the OSCE, the COE, and other international organisations. Mutual recognition of the territorial integrity and inviolability of the borders

of the GUAM MS was the cornerstone of our cooperation. MS started using international platforms to promote their common course by putting drafts of joint resolutions forward. There are many good examples of coordination of their activities in IO, as well as economic, financial, and humanitarian support in different and difficult situations.

This young and ambitious regional initiative had been gaining momentum in promoting peace, cooperation, stability, and development.

This positive dynamic was broken by the Russian aggression against Georgia in August 2008, just a month after the last GUAM Summit held in Batumi during the Georgian Presidency. With this brutal 5-day war, the RF blatantly violated the territorial integrity of Georgia, invading and occupying Abkhazia and Tskhinvali region.

The aftershocks of this aggression were tangible across the region and far beyond. This was the first brazen, overt, demonstrative, and, to some extent provocative act of the RF in front of the international community to test its reaction, effectiveness, and resilience of the system of international relations. The disappointing response of the international community and its lamentable consequences are well known. The unprincipled and weak international reaction to this flagrant violation of the norms and principles of international law by the permanent member of the UNSC against a small nation, which dared to define its own future, was to the satisfaction of the Kremlin. On the contrary, we saw the attempts of appeasements of the RF, reconciliatory initiatives, and acceptance of the consequences of the aggression *de facto*.

This reaction paved the way for more aggressive and assertive behaviour of the RF towards neighbour countries aimed at imposition of control upon them and subjugation them to its will. For that purpose, RF leadership utilised the usual and tested arsenal at their disposal – coercion through intimidations, threats, blackmails, violence, instigation of local hostilities, information manipulations, interventions into internal politics and election campaigns through their proxies, etc. As a result, we witnessed internal political upheavals, outbursts of ‘frozen’ conflicts, and overall tension and instability in the region.

Such an environment affected the activities of GUAM. We even had cases when the political leadership in some GUAM MS doubted the rationality and aptness of the organisation. Despite all the complications, the organisation continued its activities, albeit routine and low-profile, with no significant advancements.

The world didn’t have to wait long until the next shock – the aggression of the RF against Ukraine in 2014. As previously, this was another desperate act of aggression to stop the path of Ukraine to Europe away from Russia. This war, obviously, was the logical sequence of impunity in previous cases and terminated with the occupation of the Eastern parts of the Donetsk and Luhansk regions and the annexation of Crimea.

The international community's reaction was more responsive, global leaders were more engaged, and new frameworks and mechanisms have been created to mediate the settlement. However, on what terms? True, undertaken measures this time entailed harsher sanctions against the RF; Russia was excluded from the G7 club and incurred some reputational damage. Still, were those measures strong enough to force Russia to alter its behaviour? No. Quite the opposite: Western leaders were pressing Ukraine for concessions, whilst behind the scenes, the RF and the West continued their relationship in a 'business as usual' style, as if nothing happened. The RF fiercely continued its strategy of entangling Europe with hydrocarbon tentacles and corrupting political elites. At the same time, the RF pursued the policy of economic suffocation of Ukraine through transport and transit blockade, cutting the volumes of natural gas transit to Europe and, consequently, revenues for Ukraine, aiming at dismantling and destroying the national system of pipelines, essential for the European energy security.

The Revolution of Dignity in February 2014 brought new political leadership in Ukraine with a clear pro-independent and pro-Euro-Atlantic agenda. The new situation in the region increased the significance of GUAM in addressing new economic challenges. Focusing on transport/transit, trade, and economic issues, the organisation has resumed high-level meetings. In 2017, 2018, and 2019, the GUAM Summits of the Heads of Government were held with two principal issues on the agenda – the realisation of the GUAM Transport Corridor concept and the implementation of the Agreement on the Establishment of the GUAM Free Trade Area.

Soon a new flashpoint flared up in our region. After a series of provocations on the Armenian-Azerbaijani border and in the occupied territories of the Republic of Azerbaijan in September 2020, we witnessed yet another full-scale war between two neighbouring countries, dubbed the Second Karabakh war. After nearly three decades of fruitless, endless, and hopeless international mediation efforts in conflict resolution, Azerbaijan relied on Article 51 of the UN Charter and opted for the liberation of the illegally occupied territories after the First Karabakh war in the early 1990s. The victorious 44-day war set in motion new dynamics across the region with promising prospects for conflict resolution and restoration of the territorial integrity of the GUAM MS. Of course, this was potentially another scary scenario for the Kremlin, which tried to keep the region under control.

In a year and a half, the region entered a new cycle of violence. On 24 February 2022, the RF started an unprovoked, unjustified full-fledged war against Ukraine, unprecedented in its scale and cruelty, bearing a genocidal feature and the potential of going global and even nuclear. This war in the centre of Europe in the 21st century was unprecedented and inconceivable. With this war, the RF even further challenged the global order and the system of international relations to bring them to paralysis and complete failure.

What was different this time? This war had been predicted and warned well before it started and, I believe, could have been prevented through pre-emptive actions should the global leaders have been more principled and decisive. However, we once again witnessed that the world has been shocked and frightened, lacking any idea or plan of action and limited to condemnation.

Moreover, in such a tragic and dangerous moment, the Western leaders were inconsistent and incoherent in their reactions and response. Some even doubted the decision to resist and predicted a quick defeat for Ukraine. Unfortunately, the inertia of previous attitudes and behaviour prevailed at first. As a result, we have heard the rhetoric of appeasement, calls to give up, and proposals to the leadership for assistance in fleeing the country.

The international community was preparing to turn a blind eye to even such a gross violation to pacify the RF and stay in their comfort zone. The West was ready to sacrifice Ukraine, seriously undermining the foundations of the system of international relations, trust in law, institutions, declared values, and principles. A lot was at stake.

Ukrainian people ruined envisaged scenarios. They opted to resist the second most powerful army worldwide and fight to the death. Instead of fleeing the country, the leadership demanded more arms and support in this struggle to defend democratic values and the West. That was the moment of truth. It is the stance of President Volodymyr Zelenskyy and the unbreakable spirit and will of Ukrainians that defined the course of subsequent events on the battlefield and perhaps even the course of history.

Societies in Europe and across the globe were deeply shocked by the images of the atrocities and brutal nature of the war with millions of refugees fleeing Ukraine during the first days. The waves of anger and condemnation of the aggression, solidarity with Ukraine, and demand for its support spread worldwide. It could not pass unnoticed by the politicians and perhaps was one of the main reasons for their backtracking from the initial hesitancy.

The European and global democracies eventually got united and decisive and threw their political, financial, military, and humanitarian support behind Ukraine. This change of attitude remains one of the most important and crucial factors in the fight between Good and Evil. The outcome of this fight, the degree of further damage and destruction, deaths, and sufferings of people will depend on this support's intensity, consistency, and continuity.

Now, we are at the pivotal crossroads of global history. The old system of world order and international relations, stereotypes, narratives, and everything related are crumbling before our eyes. Yet, the new system is not there to replace the old one. So far, it is only the coalition of the willing that keeps the situation from sliding into the abyss.

I believe after the war and the victory of Ukraine, the world will enter the intensive process of rethinking, redesigning, and recalibration of the existing system of international relations and updating global security architecture adequate to the new reality.

However, it is only through honest and uncompromised analysis of the happenings during the last decades after the fall of the iron curtain, understanding them in their entirety and complexity that will help improve the system. In this context, the experience in the GUAM area can contribute to that aim.

The deliberate focus is on the GUAM countries and the region, where the inefficiency, inadequacy, impotence, and erosion of the system of international relations and global order manifested themselves to the full. The history of the conflicts on the territories of every GUAM MS (the conflict between Armenia and Azerbaijan over the NK region of Azerbaijan; Transnistrian region in Moldova; Abkhazia and Tskhinvali region in Georgia; Crimea, Donetsk, Luhansk, and now Kherson and Zaporizhzhia regions in Ukraine) and the attempts and efforts of the international community for their so-called resolution can be viewed as a stress test for the rule-based world order and international system that oversees it, and for the ability of the latter to ensure and maintain peace, stability, and security.

I have already explained why there are so many conflicts in our region. But why were all the violations, tragedies, horrors, and brutality, which our nations lived through, possible and allowed by this system to happen in the first place when the law and fairness were on the side of the GUAM MS? Who should bear the responsibility? The answer is obvious – the system has failed and needs to be changed!

The conflicts and wars in the GUAM region exposed all the problems inherent to the existing system of international relations and the global security order. The international community should consider the lessons learned here when drafting future security architecture. Those lessons are obvious and as follows:

- Impunity of perpetrators for violating the norms and principles of international law in the first instances had led to further brutal violations.
- Even though international organisations have condemned these violations in the resolutions and decisions, they had little or no impact on the behaviour of perpetrators.
- Attempts of the international mediators to facilitate peaceful resolution and settlement in all the cases of the GUAM countries looked more like an imitation of the process. In fact, their efforts were not aimed at achieving just and lasting solutions but at procrastinating the process and inducing the victims to recognise and accept the imposed decisions agreed upon behind the scenes and without their participation. The most vivid case in this sense with known consequences was the conflict between Armenia and Azerbaijan.

– Endless and fruitless mediation efforts, while the law and justice, as well as the decisions of main international bodies, were clearly on the side of the GUAM MS, gradually leading to the establishment of the new norm when the law of the strongest substituted the rule of law.

– All the above mentioned gradually brought to the situation when absolute impunity of perpetrators and permissiveness, coupled with the conformity and the compromise of the international system, has whetted the appetites of the aggressors and their proxies. In fact, we were witnessing a silent indulgence on the part of the international system and an invitation to perpetrators for further aggression.

Based on the above, we can draw main conclusions and recommendations for the future system:

– No violation of the rules, even minor, should be tolerated and left unpunished.

– The international system should have effective instruments and mechanisms for the monitoring and observance of the rule-based order and implementing its decisions.

– The international system should be objective, just, and consistent and comply with the rules and its own decisions to be trustworthy. The principles ‘mighty is righty’, or ‘big and powerful do what they want, and small and vulnerable do what they must’ should be eliminated from international relations.

– There should be no room to double standards in attitude and treatment, lies and hypocrisy, hidden agendas, politics of appeasements, etc.

So, what kind of implications we might expect from the ongoing war and the victory of Ukraine on the system of international relations. How will the current system change, and in which direction and how will it evolve?

To me, it seems that the rule-based system should be maintained and strengthened. The norms and principles of international law, basic international documents laying the foundations of peaceful coexistence and ensuring equal and fair rights for all members of the international community should be preserved. However, the institutional, organisational, and operational aspects of the existing system need to be updated to allow monitoring and ensuring the observance of these rules, sustaining peace, security, and stability. The representation in the main bodies should be reconsidered and enlarged, the decision-making mechanism should be streamlined, bureaucracy – eliminated, and veto rights and consensus mechanisms – restricted to very narrow specific matters or abolished completely. The new international system should be more responsive, decisive, agile, representative, inclusive, predictable, and pre-emptive.

The new system should also address another important aspect – ethics and morality in international relations, issues of consistency, coherency, continuity, and responsibility. The integrity and honesty of political leaders acquire particular

relevance in today's situation. One of the bitter conclusions that can be drawn from the experiences of the last decades is that the international community itself, more precisely, global leaders, has nurtured and created the monster through pander, appeasement, and flirting with the leader of the RF. To some extent, they are the creators of the current tragic situation and bear a certain degree of responsibility. That is why we are seeing quite radical transformations of the leaders of democracies, acknowledging errors in their past policies and admitting personal mistakes. That is why they are ready to pay high prices for past mistakes.

I suspect that recalibration and updating of the international system will be developed bottom-up, with more focus and attention at the national level. I think the post-war rehabilitation and reconstruction will start with the strengthening of national security and defence of many countries. Due to the discredit of the system of international relations and its institutions, devaluation of the norms and principles of law, and loss of trust in the system, national states will tend to rely mostly on themselves in dealing with challenges and focus on strengthening their national defence and security capacities. As seems now, it will be the main trend in the post-war world.

Considering this trend, I believe the regional groupings based on joint interests and strategic vision will gain more importance as a critical element of regional security and stability and become an integral part of the future global architecture and emerging new world order.

Globally, there will be obvious centres of gravitation: Euro-Atlantic (around the USA and the EU) and Asiatic (around China). They will compete with each other to attract countries into their sphere of influence. The process of developing new global order and ensuring it international system with its institutions will require some time.

However, what seems obvious, against the above international background, is that the post-war rehabilitation will stir the formation of regional groupings based on mutual, shared, and long-term interests to withstand potential turmoil in the future. And here, GUAM, with its organisational setup, developed instruments, mechanism of cooperation, strategic vision, and practical agenda, stands yet another historic chance to assume its rightful place in shaping our region as the zone of peace, security, and stability. GUAM MS should assume the role of actual owners and stakeholders in the region.

I do hope that the victory of Ukraine will create all necessary prerequisites for the ODED-GUAM to fully realise its potential as an important multilateral platform. I also hope that the external environment will be conducive and supportive of the implementation of its ambitious initiatives and projects. The GUAM geography is of growing importance for the world economy and security, and it should be integrated into the European and wider international connectivity and security architecture. Such a development scenario will be in the interest of the entire international

community. Still, the main actors and drivers behind the process should be the GUAM MS. Our objective is to transform the GUAM region into a zone of free trade, investments, and transit, and we should put the process firm on track. We also hope and expect that our partners, as well as the EU and its member states, will be engaged in the process. Implementation of GUAM projects and initiatives will generate new dynamics in the region with profound and irreversible transformations and will have a strong spillover effect spreading well beyond its frontiers.

With the vital regional infrastructure in place and functioning, the GUAM MS can expand its cooperation in the areas focusing on / aimed at ensuring its security and reliability. In 2023, during the GUAM Ukrainian Chairmanship, MS may wish to introduce changes to the modus operandi of GUAM to enhance and strengthen the organisational capacities, make it more relevant and adequate to the new challenges and focus on new horizons.

The framework of GUAM lacks any specific mechanisms to address the issues of stability in the conflict zones on the temporary occupied territories of the GUAM MS. We use various international platforms to raise awareness, attract attention to continuous violations, and call for the reaction of the international community on the issues of concern. They can relate to the violations of territorial integrity, creeping annexation, and ‘borderisation’ as is happening in Georgia; violations of human rights, rights of refugees and IDPs in the occupied territories; illegal actions of the occupying forces concerning the destruction of the cultural and historical heritage; usage of the territories as the grey-zones for smuggling and illegal arms, drugs, human trafficking etc. We are regularly raising the issues of security and stability in the GUAM region because of aggression and occupation, at the UN and other international platforms and IO. Annually, the GUAM MS diplomatic missions to the UN initiate and promote resolutions on the conflicts on the territories of the GUAM MS and their implication for international peace, security, and stability. Here are just a few examples to illustrate. During the Ukrainian Presidency at the UN SC in 2017, the GUAM MS initiated bringing the issue of regional conflicts and the risks and threats that they pose to international peace, security, and stability to the Agenda of the UN SC meeting with the participation of GUAM SG. In 2018, a special session was organised at the OSCE Permanent Council meeting by the initiative of Georgia, presiding over GUAM activities then. After the substantial report of GUAM SG on the situation in the region and the activities of the organisation, a substantial Q&A session was held with the participants of the meeting. A similar initiative was held at the Council of Europe during Moldova’s GUAM Chairmanship.

Besides coordinating and collaborating in raising and promoting our joint initiatives, our countries also support each other in their individual initiatives and cases under consideration at the IOs. Issues like illegal elections on the occupied territories, detentions and tortures of the citizens of the GUAM MS, violations

of the territorial integrity and sovereignty through the creeping annexation, as in Georgia, and so on.

We consider it necessary and important to raise and maintain these issues on the international agenda, in the focus of the international community, albeit it does not always have expected results, even when international bodies adopt decisions in support of the GUAM MS.

Nevertheless, the GUAM MS use these resolutions and decisions as a mean of pressure and appeal to the international community for adequate reaction and support. Because these conflicts on the territories of the GUAM MS, indeed, are major impediments to national and regional developments, as well as pose high risks for regional and international security and stability. As we can see now, after years of persistent, laborious, and continuous efforts of the GUAM MS and the inaction of the international community, we are on the brink of something terrible with unpredictable consequences.

Regardless, our countries continue collective and coordinated efforts in support of the issues related to the situations in Transnistria, Abkhazia, and Tskhinvali region.

However, we all witnessed that the essence was emasculated from the process in reality. Perpetrators remained unpunished and vice versa, they continue to resort to all kinds of manipulations through inventing contrived arguments, recurring to various provocations, blackmailing, and sometimes presenting themselves as victims, like in the case of Armenians, to affect the opinions and decisions of the international community. This is vividly manifested in situations related to Azerbaijan and Ukraine.

Against the background of the inefficiency of the international community, our MS have found themselves in this vicious circle of endless and fruitless attempts. This eventually led to the situation when the so-called 'frozen conflicts' transformed into hot, bloody wars with very dangerous consequences.

As I mentioned above, Azerbaijan has restored its territorial integrity by utilising the legitimate right envisaged by Article 51 of the UN Charter. After the glorious victory in the 44-day war in 2020, Azerbaijan has liberated its internationally recognised territories, which have been under illegal occupation by Armenian armed forces for nearly 30 years. This victory and the capitulation of Armenia have opened the opportunity for the final peaceful settlement and the definitive resolution of the conflict between the Republic of Armenia and the Republic of Azerbaijan. In a new situation after this victory, the conditions for a truce and conflict settlement were agreed upon and recorded in the Joint Statement signed by the conflicting parties and the RF, which acted as mediator. It was agreed that during the transition phase, a limited contingent of the Russian Peacekeeping Mission (RPC) would be temporarily deployed to ensure stability and security in the area of residence of the Armenian population.

Now, it looks like, after two years of consultations and negotiations, the process towards ultimate resolution entered its concluding phase. Concrete steps and commitments of the parties have been defined during this period to clear the grounds before the final peaceful settlement between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Armenia and the signing of the Peace Agreement.

Among the commitments taken by the parties are remaining the complete withdrawal of illegal armed formations and disarmament of the civilian population, which is not fulfilled yet. In addition, there are reports of the smuggling of arms from Armenia to the areas of responsibility of the RPC and some illegal activities on the territory of Azerbaijan under the supervision of the PRC. There is evidence that some incidents are occurring with the direct or indirect involvement of the PRC.

We are also hearing some revanchist and militarist rhetoric, even calls for the extension of the period of stay of the RPC in Azerbaijan. Quite recently, the suggestion was voiced to extend their period of stay on the territory of Azerbaijan for 10 or 20 years. All the above indicates that there are attempts to derail peaceful settlement, in contradiction of the commitments, of course, and raise the question about the true intentions of other signatories to the Statement. Of course, it causes certain concerns but does not pose a real threat to the process so far.

Placing the PRC on the territory of Azerbaijan was a goodwill gesture of Azerbaijan, bearing in mind some concerns and unjustified fears of the Armenian population there. The period of stay of the RPC is agreed upon and limited to 5 years, without a clear mandate, but to ensure the security of the transition process. This means they have about two years left. Thus, the parties need to fulfil all undertaken commitments and obligations fixed in the Joint Statement.

Azerbaijan is acting in full compliance with taken obligations of the document. The stance of Azerbaijan is expressed clearly and categorically in the statement of the President of the Republic of Azerbaijan: The issue of NK is over; it is history. Azerbaijan proposed five basic principles for a peaceful settlement on the provisions of the UN Charter and other main international documents. We can negotiate only the issue of settlement of bilateral relations between Armenia and Azerbaijan. The leadership of the country has comprehensive rehabilitation and development agenda for the liberated territories to rebuild and reintegrate them. I believe that the signing of Peace Agreement will facilitate the whole process, including delimitation and demarcation of the borders between Armenia and Azerbaijan.

I doubt that the presence of Russian peacekeepers in Azerbaijan poses a threat. Of course, their behaviour raises the question about trust to the RF. However, it seems that the situation on the ground is under full control of the Azerbaijani armed forces. The incidents and attempts to destabilise the situation, including on the Armenian-Azerbaijani border, are immediately and resolutely suppressed by the armed forces of Azerbaijan. Azerbaijan has the initiative and acts from the position of strength.

The positive side of the process is the genuine interest of the international community in speedy peaceful settlement and reconciliation between Armenia and Azerbaijan based on recognition of the territorial integrity and sovereignty within internationally recognised borders. Apart from the Moscow track, there are also efforts and incentives to the process provided by Brussels and Washington. Unlike Moscow, they recognise Karabakh as an integral part of Azerbaijan and leave the issue of defining the status of those Armenians who choose to stay and accept the citizenship of the Republic of Azerbaijan to national authorities.

This gives hope. Russia is not in a position to dictate its terms. Intentions might be understandable but not realistic at least for now and the near future. Moreover, I believe this is also not in the interest of the current leadership of Armenia.

Currently, Russia is tied up to the ears, or even higher, in its criminal adventure in Ukraine. Its resources are overstretched and capabilities are seriously limited and fettered by the full-scale war in Ukraine. Against enormous losses in Ukraine, they are very seriously weakened and doubtfully able to even think of any new undertakings.

The war in Ukraine is draining the limited and depleting resources of the RF. They desperately need the truce and respite to lick the wounds. I think they are not in a position to act on several fronts, particularly in Azerbaijan. Moreover, Azerbaijani leadership is acting cautiously and wisely, strictly following the agreed, and not providing any reason and 'justification' for new provocations. Most importantly, Azerbaijan keeps the situation under full control and holds the initiative. The process is irreversible.

The liberation of the illegally occupied territories of Azerbaijan and the initiation of the process of a peaceful settlement between Armenia and Azerbaijan raised hopes and set in motion new dynamics in the Caucasus that will eventually lead to the liberation of all occupied territories in the region and establishment of peace, stability, and cooperation.

I strongly believe that outcome of the war started by RF against Ukraine will have the same result for Ukraine, as for Azerbaijan: victory and full restoration of the territorial integrity and sovereignty of Ukraine. The big advantage of Ukraine is that the whole world united in its support. Provided that the support will be firm and continuous, this enhances the chances of the soon victory. Undoubtedly, defeats on the battlefield incur serious blows to the Russian imperialistic ambitions.

The victory of Ukraine will have a profound impact on our region and all our countries, and on the ODED-GUAM; we will have the greatest opportunity to make a great leap collectively into a new spiral of national and regional development and prosperity.

Маттео ПАТРОНЕ,
керівний директор
Європейського банку реконструкції та розвитку
в країнах Східної Європи та Кавказу

СТАНОВЛЕННЯ УСПІШНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ – НЕЗМІННИЙ ПРІОРИТЕТ

– Пане Патроне, перше запитання є найактуальнішим для України в нинішніх умовах. ЄБРР заявив про намір долучитися до відбудови України. Які основні проекти в цій сфері? Скільки коштів ЄБРР планує інвестувати?

– ЄБРР працює в Україні вже 30 років і є її найбільшим інституційним інвестором. Більшість наших проектів передбачає пряме та непряме інвестування в приватні компанії. Однак ми також відіграємо важливу роль у фінансуванні інфраструктури. До війни ЄБРР підтримував будівництво доріг, модернізування портів, закупівлю залізничних вагонів, проекти в енергетичній галузі, розвиток «зелених міст» і розбудовування логістики. Ці сфери потребуватимуть ще потужнішої підтримки протягом післявоєнного відновлення, і ЄБРР, безперечно, готовий допомогти. Наші інвестиції в Україні торік сягнули 1 млрд євро, і цьогоріч ми очікуємо такого ж показника незважаючи на війну. Дуже часто участь ЄБРР у деяких проектах заохочує приватних інвесторів вливати додаткові фінансові ресурси. Я переконаний, що ми відіграємо значну роль у відновленні України, і вірю, що наші акціонери будуть готові підтримати навіть збільшення інвестицій.

– Як війна вплинула на стратегічні плани співпраці між ЄБРР та Україною? Що нині стоїть на порядку денному, які пріоритети діяльності банку?

– Очевидно, що війна порушила звичний перебіг життя й економічну діяльність. Наш пріоритет незмінний: сприяти становленню успішної, стійкої та сучасної української економіки. Було зміщено лише короткостроковий акцент, оскільки ми прагнемо підтримати Україну в подоланні серйозних економічних потрясінь, яких вона нині зазнає через війну. Ми сподіваємося пом'якшити наслідки за допомогою відтермінування платежів, фінансування торгівлі, підтримання енергетичної та продовольчої безпеки, критичної інфраструктури та фармацевтичної промисловості, а також надання екстреної підтримки реформам. Станом на кінець червня ми загалом підписали угод на 650 млн євро за всіма пріоритетними напрямками. Зокрема, домовилися про кредитування Укренерго та Укрзалізниці для ліквідності операційних витрат, щоби ці компанії й надалі надавали життєво необхідні українцям послуги з освітлення та залізничних перевезень. Кредитування дістануть й агрокомпанії – для сталого виробництва продовольства в цей непростий час, а також фармацевтичні компанії, які безупинно рятують життя.

Також одразу після повномасштабного вторгнення ми запустили для України та інших країн, на які воно теж уплинуло, Програму забезпечення стійкості та засобів існування з початковим бюджетом у 2 млрд євро. Її спрямовано на надання екстреної підтримки, зокрема жінкам, дітям і людям похилого віку, переміщеним унаслідок кризи. Крім цих невідкладних потреб, ЄБРР, як і раніше, відданий своїм стратегічним пріоритетам: банк стабільно підтримує ініціативи «зеленої» економіки, цифровізації та рівності можливостей. Ми твердо віримо, що проекти, спрямовані на ці три сфери, підвищать конкурентоспроможність держав, у яких ми провадимо діяльність, посилять їхній потенціал і згуртують суспільство.

– *ЄБРР брав участь у конференції в Лугано на початку липня. На Вашу думку, які перспективи відкриває цей формат?*

– Конференція в Лугано стала чудовою нагодою підвищити поінформованість міжнародних партнерів України. Уряд держави продемонстрував їм свої цілеспрямовані зусилля, мобілізувавши всі внутрішні ресурси для підготовки амбітного плану відновлення. Це добрий початок, який допоможе набрати обертів та продовжити обговорення з основними донорами та інвесторами.

– *Частка проектів приватного сектору в портфелі ЄБРР сягає 40%. У якій галузі цього сектору інвестував банк? Чи була це здебільшого сільськогосподарська сфера?*

– Частка приватного сектору в сукупному обсязі інвестицій ЄБРР сягає 75%, хоч і становить усього 41% від поточного портфеля. Після 2014 року ЄБРР активно підтримував процеси фінансової та організаційної реструктуризації великих державних підприємств у сферах енергетики, транспорту та логістики. Наша участь допомогла їм досягнути до приватних

інвесторів на фінансових ринках, проте війна створює перешкоди. Однак у довгостроковій перспективі ми, як і раніше, зосереджені на інвестиціях у приватний сектор. Ми підтримуємо сфери, у яких спостерігаємо попит і можливості для зростання, а сільське господарство та харчова промисловість, безумовно, лідери за цими показниками. Крім того, ми також дуже активно сприяємо розвитку відновлюваних джерел енергії, логістики та фінансового сектору.

– 58% портфеля становлять інвестиції в стійку інфраструктуру. Які проекти було реалізовано за цим напрямом? Чи є в Україні потенціал для успішного розвитку проектів у галузі відновлюваних джерел енергії і що потрібно для досягнення осяжного прогресу за короткий час?

– Стійка інфраструктура – одна з галузей, у якій дуже зацікавлений ЄБРР. Спектр наших інвестицій – від виробництва електроенергії з використанням відновлюваних джерел до реконструкції систем централізованого теплопостачання, оновлення вагонів метро та трамваїв і будівництва сучасних об'єктів з перероблення відходів. Усі ці проекти мають сильний «зелений» складник і допомагають Україні виконати зобов'язання щодо скорочення викидів вуглецю в межах Паризької угоди.

– Що вирізняє інвестиційну діяльність ЄБРР серед інших організацій?

– ЄБРР має відчутну присутність на місцях у всіх країнах, де працює. Наше представництво в Києві є, певно, найбільшим локальним офісом та багато в чому орієнтується на інтереси клієнтів. ЄБРР об'єднує свої кредитні та політичні підрозділи, що створює певну синергію та максимально

збільшує ефект від нашої роботи для клієнтів. Наприклад, разом із кредитуванням Нафтогазу після 2014 року ми підтримали й реформування його корпоративного управління. Коли ми кредитуємо приватну компанію, то паралельно часто ініціюємо програми підвищення її конкурентоспроможності, впровадження цифрових технологій або поліпшення інклюзивності.

– На Вашу думку, яка сфера в Україні має найбільший потенціал у довгостроковій перспективі? Що принесе найбільший прибуток українській економіці?

– Безперечно, велетенський потенціал в Україні мають напрями сільськогосподарства й інформаційно-комунікаційних технологій. До війни (повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року. – Пер.) вони стрімко зростали, залучали іноземні інвестиції та посідали провідні місця в експорті. В обох секторах є можливості для введення в обіг товарів із вищою доданою вартістю, а також простір для суттєвого подальшого зростання.

– ЄБРР сприяє цифровим трансформаціям у Греції шляхом інвестування 150 млн євро в телекомунікаційну організацію OTE. На Вашу думку, наскільки успішними в Україні є процеси діджиталізації та які мають бути подальші кроки за цим напрямом?

– Україна досягла значних успіхів у процесі цифровізації за останні роки. Особливо відзначу цифровізацію державних послуг, яка виявилася дуже корисною для громадян України в нинішніх воєнних умовах. Безумовно, цей шлях треба торувати й після війни та створювати більшу синергію із приватними компаніями, які надають ІКТ-послуги та швидко розвиваються. Це дуже потужна взаємодія, яка після війни може допомогти перетворити українську економіку на економіку знань. Цифровізація – один із пріоритетів ЄБРР, і ми будемо раді підтримати цей процес своїм досвідом та інвестиціями.

Matteo PATRONE,
*Managing Director for Eastern Europe and Caucasus at the
European Bank for Reconstruction and Development*

FORMATION OF SUCCESSFUL UKRAINIAN ECONOMY IS AN UNCHANGING PRIORITY

– *Mr Patrone, the first question is the most relevant for Ukraine in today's circumstances. The EBRD announced its intention to partake in the reconstruction of Ukraine. What are the main projects in this area? How much money does the EBRD plan to invest in this regard?*

– The EBRD has been operating in Ukraine for 30 years already and is the largest institutional investor in the country. Most of our projects include direct and indirect investing in private companies. Nevertheless, we also play an important role in financing infrastructure. Before the war, EBRD supported road construction, port modernisation, the purchase of railcars, energy projects, green city development and logistics development. These areas will need even stronger support during the post-war recovery, and the EBRD stands certainly ready to help. Our investments in Ukraine amounted to €1 billion in 2021, and we expect a similar figure this year, despite the war. Very often, the EBRD's participation in some projects encourages private investors to inject additional financial resources. I am sure we will play a significant role in the reconstruction of Ukraine, and I believe our shareholders will be ready to support even an increase in investments.

– *How profoundly has the war affected the strategic plans of cooperation between the EBRD and Ukraine? What is the current agenda and what are the priorities of the EBRD's activities?*

– Obviously, the war has disrupted the normal course of life and economic activity. Our general priority remains unchanged: to support the formation of a flourishing, sustainable, and modern Ukrainian economy. It is only our short-term emphasis that has been shifted as we seek to support Ukraine in dealing with the severe economic shocks it is facing today as a consequence of the war. We hope to mitigate the war's impact via payment deferrals, trade finance, support for energy and food security, critical infrastructure and the pharmaceuticals industry, and emergency reform support. As of the end of June, we have signed agreements for a total value of €650 million in all priority areas. For example, we agreed on lending to power company Ukrenerho and railway company Ukrzaliznytsia to ensure the liquidity of operational expenses, so these companies will keep providing vital

lighting and rail transportation services to Ukrainians. Agricultural companies will also receive loans to continue producing food in this difficult time, as well as pharmaceutical companies to continue saving lives.

Immediately after the full-scale invasion of Ukraine, we launched our Resilience and Livelihoods programme for Ukraine and other countries affected by it, initially €2 billion worth. It aims to provide urgent support, in particular to women, children, and the elderly displaced by the crisis. Besides these urgent needs, the EBRD remains committed to its strategic priorities of consistently supporting a green economy, digitalisation, and equality of opportunity. We firmly believe that projects with a strong focus on these three areas will improve our countries of operations' competitiveness, and strengthen their capacity and social cohesion.

– *The EBRD participated in the conference in Lugano in early July. In your opinion, what prospects does this format open?*

– The Lugano conference was a great opportunity for raising awareness of Ukraine's international partners. It showed them the committed efforts of the Ukrainian Government, which has mobilised all domestic resources to prepare an ambitious recovery plan. This is a good start and will help build momentum and continue discussions with major donors and investors.

– *The EBRD private sector share of the portfolio reaches 40 percent. In what fields of this sector has the EBRD invested? Was it mainly agriculture?*

– The private sector share in the cumulative EBRD investments is 75 percent, though it is only 41 percent of the current portfolio. Since 2014, the EBRD has actively supported the financial and organisational restructuring of large state-owned enterprises in the energy, transport, and logistics sectors. Our involvement has helped them access private investors in the financial markets, but the war causes

reversals. Nevertheless, our long-term focus remains on investing in the private sector. We support spheres where we see demand and opportunities for growth, and agriculture and the food industry are certainly the leaders in these indicators. In addition, we are also actively promoting the development of renewable energy, logistics, and the financial sector.

– *58 percent of the portfolio is invested in sustainable infrastructure. What projects have been implemented in this area? Does Ukraine have the potential to successfully develop renewable energy projects? What is needed to achieve visible progress in a short time?*

– Sustainable infrastructure is one of the areas of high interest for the EBRD. Our investments range from electricity generation using renewable sources to the reconstruction of district heating systems, the renovation of metro and tram cars and the construction of modern waste processing facilities. All these projects have a strong green component and help Ukraine meet its carbon reduction commitments under the Paris Agreement.

– *What differentiates the investment activity of the EBRD from other organisations?*

– The EBRD has a strong presence on the ground in all the countries where it operates. Our Kyiv office is probably the largest local office and is largely focused on the interests of clients. The EBRD brings together its lending and policy divisions, which creates synergies and maximises the impact of our work for clients. For example, along with lending to Naftohaz after 2014, we also supported reforms of its corporate governance. A programme to improve its competitiveness, digitalisation, or inclusiveness very often parallels our lending to a private company.

– *In your opinion, what sector has the greatest potential in the long term? What will bring the greatest profit to the Ukrainian economy?*

– Without a doubt, agriculture and information and communication technologies have a huge potential in Ukraine. Before the war [full-scale invasion in February 2022], they were growing rapidly, attracting foreign investment and occupying leading positions in exports. Both sectors offer opportunities for the introduction of higher value-added products, as well as room for significant further growth.

– *The EBRD boosts digitalisation in Greece by investing €150 million in OTE, a telecommunications organisation. In your opinion, how far has Ukraine advanced in its digitalisation and what should be the further steps in this direction?*

– Ukraine has made significant progress in digitalisation in recent years. I will especially emphasise the digitalisation of public services, which turned out to be very useful for Ukrainian citizens in the current war conditions. These efforts should definitely proceed after the war and create greater synergies with fast-growing private companies providing ICT services. This very powerful combination can help the post-war transformation of the Ukrainian economy into a knowledge-based economy. Digitalisation is one of the EBRD's priorities, and we will be glad to support this process with our expertise and investments.

Матті МААСІКАС,
Голова Представництва ЄС в Україні,
Надзвичайний і Повноважний Посол

ЄС І ЙОГО ГРОМАДЯНИ ПІДТРИМУЮТЬ УКРАЇНУ

– Пане Посол, які, на Вашу думку, основні напрями співпраці України з ЄС? За якими напрямками ЄС надавав найбільше допомоги від початку повномасштабного вторгнення?

– Насамперед наголошу, що Європейський Союз єдиний у своїй непохитній підтримці України на тлі неспровокованого й невинуватого повномасштабного вторгнення Російської Федерації.

Європейський Союз посилив свою політичну, гуманітарну, фінансову та військову допомогу Україні та впроваджує потужні санкції проти Кремля, щоб паралізувати його військову машину. З початку повномасштабної російської агресії Єврокомісія, країни-члени ЄС та його фінансові інституції мобілізували понад 19 млрд євро фінансової, гуманітарної, надзвичайної та бюджетної підтримки для України, а також готують пакет додаткової макрофінансової допомоги на суму до 3 млрд євро. Військову допомогу ЄС надавав у межах Європейського фонду миру на суму 2,6 млрд євро.

Згідно з останніми опитуваннями, яке провів Євробарометр, ЄС і його громадяни підтримують Україну. Зокрема, 70% громадян Євросоюзу висловилися за те, щоб фінансувати постачання військового обладнання в Україну.

Йдеться про сплачені 2,2 млрд євро макрофінансової допомоги ЄС і грант у 120 млн євро бюджетної підтримки на посилення стійкості, а також 5 млрд євро, які мають виплатити цього року як довгострокові кредити на пільгових умовах. Макрофінансова підтримка в 5 млрд євро є другим етапом реалізації макрофінансової допомоги ЄС Україні на суму до 9 млрд євро, яку оголосила Європейська комісія 18 травня 2022 року.

До середини вересня 2022 року Механізм цивільного захисту ЄС надав Україні 66 200 тонн допомоги на загальну суму 425 млн євро. Водночас 348 млн євро надано для проєктів допомоги цивільному населенню, яке постраждало від війни. Це гуманітарна допомога ЄС, що передбачає їжу, воду, медичне обслуговування, притулок і допомагає задовольнити основні потреби людей.

Що стосується звичайної допомоги від Євросоюзу, то ми в київському представництві маємо портфель на 250 млн євро на рік – на всі проєкти ЄС. Усі їх дозволили перепрофілювати для підтримання стійкості України, як-от флагманську програму «Антикорупційна ініціатива ЄС» (EUACI). Ті, хто до 24 лютого боровся з корумпованими суддями, уже в березні закуповували тим самим суддям бронежилети та шоломи, щоб допомогти Україні вистояти.

Майже 7,5 млн українців в'їхали до ЄС з лютого 2022 року, і 4,2 млн зареєструвалися для отримання тимчасового захисту в країнах Євросоюзу. Під час свого візиту до Києва Єврокомісарка з внутрішніх справ Ілва Йоганссон наголосила, що громадянам України, які шукають притулку в ЄС, дозволено в'їжджати та виїжджати, допоки триває війна з Росією, відповідно до статусу про захист.

Мене тішить, що 23 червня керівництво ЄС і лідери держав-членів визнали Україну кандидатом на вступ до Євросоюзу. Україна – європейська держава, яка підтвердила свою відданість цінностям, на яких побудовано Європейський Союз.

Надання Україні статусу кандидата – справді історична подія. Ми живемо в безпрецедентні часи й за обставин, які вимагають надзвичайних кроків. Загарбницька війна Росії проти України змінила геополітичний контекст. Однак неможливо вступити до Європейського Союзу за мить: це ретельний процес, що передбачає, зокрема, велику роботу відповідно до всіх критеріїв членства.

– *Що означають сім рекомендацій Європейської комісії? Хто буде перевіряти їхнє виконання?*

– Вони стосуються саме основ. Це реформування верховенства права, зокрема зміни в судовій системі, боротьба з корупцією і відмиванням грошей; реформування правоохоронного сектора; деолігархізація; боротьба із впливом зацікавлених осіб у медіа та завершення реформи нормативно-правової бази для національних меншин.

Деякі із цих реформ уже розпочато, зокрема за підтримки ЄС; але вони потребують завершення. Ми вже побачили дуже позитивні результати їх упровадження, як-от призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). У серпні парламент прозоро призначив двох нових членів Вищої ради правосуддя. Такі рішення й кроки встановлюють високу планку для прогресу за іншими сімома напрямками.

Ми вважаємо, що для виконання цих рекомендацій ЄС Україні не потрібні інновації історичного масштабу, їх можна реалізувати й під час війни. Євросоюз готовий допомагати, і українська влада знає, що робити.

Саме Європейська комісія стежитиме за прогресом в імplementуванні цих пріоритетів і звітуватиме про їхнє виконання. Комісія обміркує, як найкраще адаптувати наш моніторинг до регулярного пакету заходів щодо розширення. Ми постійно на зв'язку з українською владою, щоби допомогти їй довести до пуття ці сім кроків. Це не щось нове для України, а добре відомі незавершені реформи, у реалізуванні яких ми підтримували Україну й раніше.

– *Як, на Вашу думку, російська повномасштабна війна вплинула на відносини між ЄС і Україною?*

– Війна не тільки вбиває людей, а й все ускладнює. Це зрозуміло. Хтось може цілком виправдано запитати: «Як можна реформувати службу безпеки, поки точиться війна?». Та одним із величезних досягнень України під час цієї війни є збереження функціонування влади та демократії. Навіть у березні, коли було дуже важко, протягом перших тижнів Верховна Рада збиралася й ухвалювала реформи та закони. Це дає впевненість, що проблеми, перелічені в рекомендаціях, можна розв'язати.

Завдяки поглибленню співпраці ми довіряємо одне одному більше, ніж раніше. Якби я готував рішення про надання Україні статусу кандидата, я б використав таке формулювання: «Вірю, що робота за цими сімома напрямками триває» (зараз сказано: «з розумінням»). Це вияв довіри до України. Адже зазвичай буває навпаки. Метод, який застосували до Грузії: спочатку ви робите це, це і це, а тоді розглядаємо статус кандидата. Довіра до України в ЄС нині така висока, що наші лідери змогли ухвалити таке рішення. І я дуже цим пишаюся.

Усього переліченого не було б, якби не Угода про асоціацію, що фактично стала поштовхом до Революції гідності, а також однією з причин того, що Путін розпочав війну проти України 2014 року. Реалізація угоди за останні п'ять років зблизила нас, навчила спільної праці, а також допомогла Україні рухатися до ЄС. За всіма напрямками, які є в рекомендаціях, роботу виконано, співпраця триває.

– *Як, на Вашу думку, залучити інвесторів з Європи до відновлення нашої держави?*

– Від часів Революції гідності Україна втілює реформи й розвивається. Діє вагомий антикорупційний механізм, і тепер він потребує важелів примусу та адекватних людей на керівних посадах.

В Україні має відбутися судова реформа. Інститути – відновлюватися, щоб вони могли запрацювати.

Те саме стосується законодавства. В Україні є закон, що передбачає унеможливлення впливу олігархів на економічне та політичне життя держави. Його слід застосувати в законодавчо обґрунтований спосіб, з урахуванням висновку

Венеційської комісії. Також необхідно ухвалити новий закон «Про медіа», щоб погодити українське законодавство із чинними нормами та стандартами ЄС і надати реальні повноваження незалежному медійному регуляторові.

Україна засвідчила, що виконує свої зобов'язання щодо реформ навіть під час війни. ЄС і надалі підтримуватиме цей процес.

Щодо майбутньої реконструкції. На міжнародній конференції з відновлення України в Лугано учасники наголосили: щоб досягнути успіху на етапі відновлення, необхідно застосувати інклюзивний підхід та принцип колективної відповідальності.

Конференція погодила сім «принципів Лугано»: партнерство; курс на реформи; прозорість, підзвітність, верховенство права; демократична участь; залучення багатьох зацікавлених осіб (стейкхолдерів); гендерна рівність та інклюзивність; сталий розвиток. Якщо Україна дотримуватиметься цих принципів – а я не бачу причин, чому б ні, – тоді це стане найкращою основою для відновлення інвестиційної привабливості держави.

– *Що може зробити ЄС для повоєнного відновлення України?*

– Дозвольте мені процитувати звернення Президентки Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн до Верховної Ради України 1 липня 2022 року: «Європейський шлях України та процес відновлення йтимуть пліч-о-пліч. Україна очолюватиме цей процес, але знадобляться великі інвестиції. Однак щоб збільшити їхній вплив і зміцнити довіру бізнесу, їх доведеться поєднати з новою хвилею реформ».

Безперечно, справжня велика відбудова може розпочатися лише після закінчення війни. Європейська комісія запропонувала Урядові України створити платформу реконструкції для визначення інвестиційних потреб, координування дій, спрямування ресурсів і, звичайно, підтримання амбітної програми реформ.

«Відновити краще, ніж було» для повоєнної України означатиме, що реконструкцію буде враховано в програмі європейського вибору вашої держави та сполучено з реформами, які ініціював ЄС, зокрема тими, що стосуються верховенства права та боротьби з корупцією.

Ця платформа об'єднає країни, установи, приватний сектор і громадянське суспільство; нашими партнерами є чимало країн (від Швейцарії до США), європейські та міжнародні організації (від Європейського банку реконструкції та розвитку до Європейського інвестиційного банку, від МВФ до Світового банку).

Платформа залучатиме бізнес і бізнес-асоціації з усіма неймовірними ноу-хау, які нам конче необхідні. Вона буде відкрита для всіх, кому небайдуже майбутнє України.

Matti MAASIKAS,
*Head of the EU Delegation to Ukraine,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary*

THE EU AND ITS CITIZENS STAND WITH UKRAINE

– *Mr Ambassador, in your opinion, what are the main areas of cooperation between Ukraine and the EU? What have been the main areas of EU assistance since the outbreak of the full-scale invasion?*

– First, the EU is united in its steadfast support for Ukraine in the face of the Russian Federation's unprovoked and unjustified full-scale invasion. The European Union has stepped up its political, humanitarian, financial support and military assistance to Ukraine and is imposing massive sanctions against the Kremlin to cripple its war machine. Since the start of the Russian full-scale invasion, the European Commission, EU Member States, and its financial institutions have mobilised over 19 billion euros in financial, humanitarian, emergency, and budget support to Ukraine, with up to 3 billion euros in additional macro-financial assistance under preparation. Military assistance measures have also been provided under the European Peace Facility, amounting to a total of 2.6 billion euros.

The EU and its citizens stand with Ukraine. According to the latest Eurobarometer poll¹, 70 percent of EU citizens support the financing of supply and delivery of military equipment to Ukraine.

This includes 2.2 billion euros in EU macro-financial assistance and a resilience grant of 120 million euros in budget support already disbursed; and a further 5 billion euros in macro-financial assistance set to be disbursed this year. This latter macro-financial assistance will be provided to Ukraine in the form of long-term loans on preferential terms. It is the second stage of the implementation of the planned EU macro-financial assistance to Ukraine in a total amount of up to 9 billion euros, announced by the European Commission on 18 May 2022.

The EU Civil Protection mechanism provided assistance that amounted to 66,200 tonnes worth 425 million euros, as of mid-September 2022. At the same time, 348 million euros has been made available for humanitarian aid projects to help civilians affected by the war. This EU humanitarian aid provides food, water, healthcare, shelter and helps cover people's basic needs.

¹ European Commission (2022). *Eurobarometer: Europeans set defence and energy autonomy as key priorities for 2022*, 15 June [online]. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_3756 [in English].

As for the EU's normal assistance, we, the Delegation in Kyiv, have a portfolio of 250 million euro yearly – all EU projects. They all have been allowed to repurpose to support Ukraine's resilience, in particular, the EU's flagship programme EU anticorruption initiative (EUACI). People who had been fighting corrupt judges before 24 February, in March were purchasing bullet-proof vests and helmets for the same judges in order to help Ukraine's resilience.

About 7.5 million Ukrainians entered the EU since February 2022, and 4.2 million registered for temporary protection across the EU member states. During a visit to Kyiv, EU Home Affairs Commissioner Ylva Johansson stressed that Ukrainian nationals seeking refuge in the EU were allowed to come and go under their protection status as long as Russia's war continued.

I am particularly delighted that on 23 June, the EU leadership and leaders of the EU member states admitted Ukraine as a candidate country for the European Union. Ukraine is a European state, which has given ample proof of its adherence to the values on which the European Union is founded.

Granting candidate status to Ukraine is a truly historic event. We live in unprecedented times and circumstances, which require extraordinary steps. Russia's war of aggression against Ukraine has changed the geopolitical context. However, becoming a member of the European Union is not something that happens overnight, it is subject to a thorough process involving substantial work across all membership criteria.

– *What do the seven European Commission's recommendations mean? Who will check their implementation?*

– They relate to the basics: to reform the rule of law, including judiciary and fight against corruption, money laundering, reform the law enforcement sector, ensure de-oligarchisation, tackle the influence of vested interests in media, and finalise the reform of the legal framework for national minorities.

A number of these reforms have already been launched, including with EU support, and need to be finalised. We have seen some very positive results of their implementation, such as the appointment of Head of the Specialised Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO) or the appointment of two new members of the High Council of Justice of high integrity by the Parliament in August. Such decisions and steps set a high bar for progress in other of the seven areas.

We believe in order to fulfil the EU recommendations, Ukraine does not need historical innovations; they can be implemented during the war. Besides, the EU is there to assist you and Ukrainian authorities know what needs to be done.

It is the European Commission that will monitor progress to address these priorities and report on them. The Commission will reflect how best to take forward our monitoring as part of the regular enlargement package. We are in regular touch with Ukraine's authorities to support them in fulfilling/

implementing the seven steps. These do not constitute big surprises to Ukraine but are rather well-known and outstanding reform areas, in which we have supported Ukraine in the past.

– *In your view, how has the Russian full-scale war impacted the EU-Ukraine relations?*

– Certainly, not only does war kill people but also complicates a lot of things. That is clear. One may justly say: ‘How can we reform the security service while the war is ongoing?’ One of the huge achievements of Ukraine during this war is keeping the government running and keeping Ukraine’s democracy working. So even in March in the very difficult first weeks, the Verkhovna Rada was meeting and adopting reforms and laws. That gives me hope and confidence that the issues that are entailed in the recommendations can be dealt with.

On top of the deepening cooperation – and because of that – we trust each other even more than previously. If I had drafted the decision to grant Ukraine the candidate status, I would have used the wording of “trusting that work is being done in these seven areas” (now it says, “with the understanding”). It is a show of trust towards Ukraine. You know that normally it works the other way round, as by the method that was applied to Georgia: first you do this, this, and this – then we consider a candidate status. The trust towards Ukraine is so high in the EU at the moment that our leaders were able to make decision this way round. Again, I am very proud of that.

None of this would have been possible without the Association Agreement that actually triggered the Revolution of Dignity and also was the reason that Putin started the war against Ukraine in 2014. The implementation of the Agreement over the last five years has brought us closer together, taught us to work together and also helped Ukraine to move in the EU direction in several areas. In all these areas that are now in these recommendations, work has been done already, things are under work.

– *In your opinion, how can we attract investors from Europe to rebuild our country?*

– Ukraine has been following through on a reform agenda since the Revolution of Dignity and has made important progress. Ukraine has an impressive anti-corruption machine – but now these institutions need teeth and the right people in senior posts.

Judicial reform has to move ahead. Institutions must come to life, so that they can deliver.

The same goes for legislation. Ukraine has a law to break the oligarchs’ grip on its economic and political life – it has to be implemented in a legally sound manner, taking into account the forthcoming opinion of the Venice Commission. a law on media needs to be adopted, to align Ukraine’s legislation with current EU standards and empower the independent media regulator.

Ukraine has shown that it keeps delivering on its reform commitments even in times of war. The EU will continue supporting this grit.

As for the future reconstruction. At the Ukraine Recovery Conference in Lugano, its participants stressed the necessity of an inclusive approach and application of the principle of shared responsibility during the recovery phase to ensure its success.

The conference agreed on these seven “Lugano Principles”: partnership; reform focus; transparency, accountability and rule of law; democratic participation; multi-stakeholder engagement; gender equality and inclusion; and sustainability. If Ukraine follows these principles – and why wouldn’t it? – then that will form the best basis to regain the investment attractiveness.

– *What is the role that the EU could play in Ukraine’s war recovery?*

– Allow me to quote President of the European Commission Ursula von der Leyen in her address to the Ukrainian Parliament on 1 July: ‘Your European path and the reconstruction of the country will go hand in hand. Ukraine will be in the lead. Massive investments will have to come. But to maximise their impact and to foster business confidence, investments will have to be coupled with a new wave of reforms.’

There is no doubt that a real big reconstruction can only start when the war ends. The European Commission has proposed to the Government of Ukraine to set up a reconstruction platform for mapping investment needs, coordinating action, channelling resources, and of course in support of an ambitious reform agenda.

“Rebuilding back better” a post-war Ukraine means embedding reconstruction in its European choice, and linking it with EU-driven reforms – in particular, on the rule of law and fight against corruption.

The platform will bring together countries, institutions, the private sector and civil society; our partners range from around the globe, from Switzerland to the United States, including European and international organisations – from the European Bank for Reconstruction and Development to the European Investment Bank; from the IMF to the World Bank.

The platform will involve business and business associations with all their incredible know-how: we need that know-how, we need that expertise. The platform will be open to everyone who cares about the future of Ukraine.

Дипломатичний корпус України

Diplomatic Corps of Ukraine

Надзвичайні та Повноважні Посли України в іноземних державах

**Ambassadors
Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine to foreign countries**

Відомості станом
на листопад 2022 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

*Під час підготовки щорічника
використано матеріали
Міністерства закордонних справ України*

Data as of November 2022.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

*The preparation of the yearbook
was informed by materials
of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*

Детальніша інформація про дипломатичний корпус України
More detailed information on diplomatic corps of Ukraine

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ

Commonwealth of Australia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

09.03.2022

ВАСИЛЬ МИРОШНИЧЕНКО

Vasyl Myroshnychenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Міщенко (2004–2005);
Валентин Адомайтис (2007–2011)
(за сумісництвом у Новій Зеландії);
Микола Кулініч (2015–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Сергій Білогуб (2005–2007);
Станіслав Стасhevський (2011–2014);
Микола Джиджора (2014–2015);
Володимир Шальківський (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Mishchenko (2004–2005);
Valentyn Adomaitis (2007–2011)
(with concurrent accreditation in New Zealand);
Mykola Kulinich (2015–2021);
Chargé d'Affaires:
Serhii Bilohub (2005–2007);
Stanislav Stashevskiy (2011–2014);
Mykola Dzhydzhora (2014–2015);
Volodymyr Shalkivskiy (2021–2022)

АВСТРІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Austria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

2021

ВАСИЛЬ ХИМИНЕЦЬ

Vasyl Khymynets

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юрій Костенко (1992–1994);
Микола Макаревич (1994–1999);
Володимир Огризко (1999–2005);
Володимир Єльченко (2005–2008);
Євген Чорнобryvко (2008–2010);
Андрій Березний (2010–2014);
Олександр Щерба (2014–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yurii Kostenko (1992–1994);
Mykola Makarevych (1994–1999);
Volodymyr Ohryzko (1999–2005);
Volodymyr Yelchenko (2005–2008);
Yevhen Chornobryvko (2008–2010);
Andrii Bereznyi (2010–2014);
Oleksandr Shcherba (2014–2021)

АЗЕРБАЙДЖАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Azerbaijan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
27.02.2019

ВЛАДИСЛАВ КАНЕВСЬКИЙ
Vladyslav Kanevskiy

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Борис Алексенко (1997–2004);
Анатолій Юрченко (2004–2005);
Степан Волковецький (2005–2008);
Борис Клімчук (2008–2010);
Олександр Міщенко (2011–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Ігор Кизима (2005);
Мирослав Блащук (2010–2011)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Borys Aleksenko (1997–2004);
Anatolii Yurchenko (2004–2005);
Stepan Volkovetskyi (2005–2008);
Borys Klimchuk (2008–2010);
Oleksandr Mishchenko (2011–2019);
Chargé d'Affaires:
Ihor Kyzyma (2005);
Myroslav Blashchuk (2010–2011)

РЕСПУБЛІКА АЛБАНІЯ

Republic of Albania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ВОЛОДИМИР ШКУРОВ
Volodymyr Shkurov

РЕСПУБЛІКА АНГОЛА

Republic of Angola

В.о. керівника
Посольства
Acting Head
of the Embassy
01.08.2021

АНДРІЙ ЧОРНОПИСЬКИЙ Andrii Chornopyskyi

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Лакомов (2004–2007);
Олександр Никоненко (2013–2014),
за сумісництвом;
Тимчасові повірені у справах:
Володимир Кохно (2007–2009);
Володимир Боголюбов (2009–2011);
Павло Костецький (2012, 2014–2016);
Геннадій Роговець (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Lakomov (2004–2007);
Oleksandr Nykonenko (2013–2014),
with concurrent accreditation;
Charge d'Affaires:
Volodymyr Kokhno (2007–2009);
Volodymyr Boholiubov (2009–2011);
Pavlo Kostetskyi (2012, 2014–2016);
Hennadii Rohovets (2016–2020)

АЛЖИРСЬКА НАРОДНА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА

People's Democratic Republic of Algeria

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

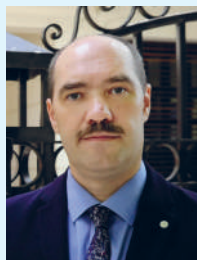
ОЛЕКСАНДР КОМПАНИЕЦЬ Oleksandr Kompaniets

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Михайло Дашкевич (1999–2004);
Сергій Боровик (2004–2009);
Валерій Кірдода (2009–2014);
Максим Субх (2018–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Mykhailo Dashkevych (1999–2004);
Serhii Borovyk (2004–2009);
Valerii Kirdoda (2009–2014);
Maksym Subkh (2018–2022)

АРГЕНТИНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Argentine Republic

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2021

СЕРГІЙ НЕБРАТ
Sergiy Nebrat

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Никоненко (1993–1994);
Віктор Пашчук (1994–2001);
Олександр Майданник (2001–2004);
Олександр Никоненко (2004–2008);
Олександр Тараненко (2008–2013);
Юрій Дюдін (2013–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Маргарита Арістова (2019–2020);
Валерій Олефір (2020–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Nykonenko (1993–1994);
Viktor Pashchuk (1994–2001);
Oleksandr Maidannyk (2001–2004);
Oleksandr Nykonenko (2004–2008);
Oleksandr Taranenko (2008–2013);
Yurii Diudin (2013–2019);
Chargé d'Affaires:
Marharyta Aristova (2019–2020);
Valerii Olefir (2020–2021)

КОРОЛІВСТВО БЕЛЬГІЯ

Kingdom of Belgium

Тимчасова повірена
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

НАТАЛІЯ АНОШИНА
Nataliia Anoshyna

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Василенко (1992–1995);
Борис Тарасюк (1995–1998);
Костянтин Грищенко (1998–2000);
Володимир Хандогій (2000–2006);
Ярослав Коваль (2006–2008);
Євген Бершеда (2008–2010);
Ігор Долгов (2010–2015);
Микола Тоцицький (2016–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Кузьменко (2015–2016);
Єгор Пивоваров (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Vasylenko (1992–1995);
Borys Tarasiuk (1995–1998);
Kostiantyn Gryschenko (1998–2000);
Volodymyr Khandogiy (2000–2006);
Yaroslav Koval (2006–2008);
Yevhen Bersheda (2008–2010);
Ihor Dolhov (2010–2015);
Mykola Tochytskyi (2016–2021);
Chargé d'Affaires:
Andrii Kuzmenko (2015–2016);
Yehor Pyvovarov (2021–2022)

РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ

Republic of Belarus

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

16.02.2017

ІГОР КИЗИМ

Ihor Kyzym

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Володимир Желіба (1992–1998);

Анатолій Дронь (1998–2003);

Петро Шаповал (2003–2005);

Валентин Наливайченко (2005–2006);

Ігор Ліховий (2006–2010);

Роман Безсмертний (2010–2011);

Віктор Тихонов (2011–2013);

Михайло Єжель (2013–2014);

Тимчасовий повірений у справах

Валерій Джигун (2015–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Volodymyr Zheliba (1992–1998);

Anatolii Dron (1998–2003);

Petro Shapoval (2003–2005);

Valentyn Nalyvaichenko (2005–2006);

Ihor Likhovyi (2006–2010);

Roman Bezsmertnyi (2010–2011);

Viktor Tykhonov (2011–2013);

Mykhailo Yezhel (2013–2014);

Chargé d'Affaires

Valerii Dzhyhun (2015–2017)

РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ

Republic of Bulgaria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

13.07.2018

ВІТАЛІЙ МОСКАЛЕНКО

Vitalii Moskalenko

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Олександр Воробйов (1993–1998);

В'ячеслав Похвальський (1998–2004);

Юрій Рилач (2004–2006);

Віктор Кальник (2007–2011);

Микола Балтажи (2011–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Oleksandr Vorobiov (1993–1998);

Viacheslav Pohval'skyi (1998–2004);

Yurii Rylach (2004–2006);

Viktor Kalnyk (2007–2011);

Mykola Baltazhy (2011–2018)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА БРАЗИЛІЯ

Federative Republic of Brazil

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
25.12.2021

АНАТОЛІЙ ТКАЧ
Anatoliy Tkach

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Никоненко (1996–2000);
Юрій Богаєвський (2001–2006);
Володимир Лакомов (2007–2010);
Ігор Грушко (2010–2012);
Ростислав Троненко (2012–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Nykonenko (1996–2000);
Yurii Bohaievskiy (2001–2006);
Volodymyr Lakomov (2007–2010);
Ihor Hrushko (2010–2012);
Rostyslav Tronenko (2012–2021)

СВЯТИЙ ПРЕСТОЛ (ВАТИКАН)

Holy See (Vatican)

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
14.12.2021

АНДРІЙ ЮРАШ
Andrii Yurash

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ніна Ковальська (1998–2003);
Григорій Хоружий (2004–2006);
Тетяна Іжевська (2006–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Сергій Кульчицький (2019–2021);
Сергій Козачевський (2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Nina Kovalska (1998–2003);
Hryhorii Khoruzhyi (2004–2006);
Tetiana Izhevskya (2006–2019);
Charge d'Affaires:
Serhii Kulchytskyi (2019–2021);
Serhii Kozachevskiy (2021)

СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

20.07.2020

ВАДИМ ПРИСТАЙКО
Vadym Prystaiko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Сергій Комісаренко (1992–1998);
Володимир Василенко (1998–2002);
Ігор Мітюков (2002–2005);
Ігор Харченко (2005–2010);
Володимир Хандогій (2010–2014);
Наталія Галібаренко (2015–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Кузьменко (2014);
Ігор Кизим (2014–2015)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Serhii Komisarenko (1992–1998);
Volodymyr Vasylenko (1998–2002);
Ihor Mitiukov (2002–2005);
Ihor Kharchenko (2005–2010);
Volodymyr Khandogiy (2010–2014);
Nataliia Halibarenko (2015–2020);
Chargé d'Affaires:
Andrii Kuzmenko (2014);
Ihor Kyzym (2014–2015)

СОЦІАЛІСТИЧНА РЕСПУБЛІКА В'ЄТНАМ

Socialist Republic of Vietnam

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

04.04.2022

ОЛЕКСАНДР ГАМАН
Oleksandr Gaman

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ростислав Білодід (1999–2003);
Павло Султанський (2003–2008);
Іван Довганич (2008–2010);
Олексій Шовкопляс (2010–2019);
Тимчасова повірена у справах
Наталія Жинкіна (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Rostyslav Bilodid (1999–2003);
Pavlo Sultanskyi (2003–2008);
Ivan Dovhanych (2008–2010);
Oleksii Shovkoplias (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Nataliya Zhynkina (2019–2022)

РЕСПУБЛІКА ВІРМЕНІЯ

Republic of Armenia

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

СЕРГІЙ КУЛИК
Serhii Kulyk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Олександр Божко (1996–2001; 2005–2010);
Володимир Тягло (2002–2005);
Іван Кухта (2010–2015);
Петро Литвин (2018–2019);
Іван Кулеба (2020–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Іван Загородний (2014–2016);
Вадим Піхуля (2016–2017);
Василь Сердега (2017)
Денис Автономов (2017–2018; 2019–2020;
2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Oleksandr Bozhko (1996–2001; 2005–2010);
Volodymyr Tiahlo (2002–2005);
Ivan Kukhta (2010–2015);
Petro Lytvyn (2018–2019);
Ivan Kuleba (2020–2021);
Chargé d'Affaires:
Ivan Zahorodnyi (2014–2016);
Vadym Pikhulia (2016–2017);
Vasyl Serdeha (2017)
Denys Avtonomov (2017–2018; 2019–2020;
2021–2022)

ГРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА

Hellenic Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
03.09.2018

СЕРГІЙ ШУТЕНКО
Sergii Shutenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Борис Корнеєнко (1993–1997);
Юрій Сергєєв (1997–2000);
Віктор Кальник (2001–2005);
Валерій Цибух (2005–2010);
Володимир Шкуров (2010–2016);
Тимчасова повірена у справах
Наталія Косенко (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Borys Kornieienko (1993–1997);
Yurii Serhieiev (1997–2000);
Viktor Kalnyk (2001–2005);
Valerii Tsybukh (2005–2010);
Volodymyr Shkurov (2010–2016);
Chargé d'Affaires
Nataliia Kosenko (2017–2018)

ГРУЗІЯ

Georgia

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

АНДРІЙ КАСЬЯНОВ
Andrii Kasiianov

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Анатолій Касьяненко (1994–1997);
Юрій Чугаєнко (1997–1998);
Степан Волковецький (1998–2003);
Микола Спис (2003–2009);
Василь Цибенко (2009–2015);
Ігор Долгов (2017–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Георгій Назаров (2015–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Anatolii Kasianenko (1994–1997);
Yuriy Chugayenko (1997–1998);
Stepan Volkovetskyi (1998–2003);
Mykola Spys (2003–2009);
Vasyl Tsybenko (2009–2015);
Ihor Dolhov (2017–2022);
Chargé d'Affaires
Heorhii Nazarov (2015–2017)

КОРОЛІВСТВО ДАНІЯ

Kingdom of Denmark

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
25.06.2018

МИХАЙЛО ВИДОЙНИК
Mykhailo Vydoinyk

Надзвичайні та Повноважні Посли (за сумісництвом):

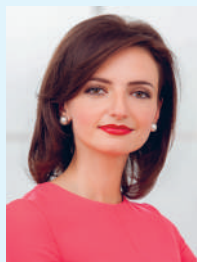
Костянтин Масик (1992–1995);
Ігор Подолев (1997–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Надзвичайні та Повноважні Посли:
Наталія Зарудна (2004–2008);
Павло Рябікін (2009–2010);
Михайло Скуратовський (2010–2014);
Тимчасові повірені у справах:
Олексій Рибак (1995–1997);
Василь Яковенко (1997);
Олена Полуніна (2008–2009);
Андрій Бірюченко (2014–2015);
Артем Владимиров (2015–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary
(with concurrent accreditation):

Kostiantyn Masyk (1992–1995);
Ihor Podoliev (1997–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Nataliia Zarudna (2004–2008);
Pavlo Riabikin (2009–2010);
Mykhailo Skuratovskiy (2010–2014);
Chargé d'Affaires:
Oleksii Rybak (1995–1997);
Vasyl Iakovenko (1997);
Olena Polunina (2008–2009);
Andrii Biriuchenko (2014–2015);
Artem Vladymyrov (2015–2018)

ЕСТОНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Estonia

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
13.09.2018

МАР'ЯНА БЕЦА
Mariana Betsa

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юрій Олененко (1993–1999);
Микола Макаревич (1999–2006);
Павло Кір'яков (2006–2010);
Володимир Крижанівський (2010–2017);
Тимчасовий повірений у справах
Василь Яковенко (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yurii Olenenko (1993–1999);
Mykola Makarevych (1999–2006);
Pavlo Kiriakov (2006–2010);
Volodymyr Kryzhanivskiy (2010–2017);
Chargé d'Affaires
Vasyl Yakovenko (2017–2018)

ФЕДЕРАТИВНА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА ЕФІОПІЯ

Federal Democratic Republic of Ethiopia

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2021

ОЛЕКСАНДР ЗУБ
Oleksandr Zub

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олексій Рибак (2000–2004);
Владислав Дем'яненко (2005–2009);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Буравченков (2009–2015);
Михайло Кіріченко (2015–2020);
Анатолій Маринець (2020–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksii Rybak (2000–2004);
Vladyslav Demianenko (2005–2009);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Buravchenkov (2009–2015);
Mykhailo Kirichenko (2015–2020);
Anatolii Marynets (2020–2021)

АРАБСЬКА РЕСПУБЛІКА ЄГИПЕТ

Arab Republic of Egypt

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

МИКОЛА НАГОРНИЙ
Mykola Nahorny

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Віктор Нагайчук (1993–1997);
Сергій Камишев (1997–1998);
Іван Кулеба (1998–2000);
Андрій Веселовський (2001–2005);
Євген Кириленко (2011–2014);
Геннадій Латій (2015–2019);
Євген Микитенко (2006–2010, 2019–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Валерій Григораш (2010–2011);
Руслан Нечай (2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Viktor Nahaichuk (1993–1997);
Serhii Kamyshev (1997–1998);
Ivan Kuleba (1998–2000);
Andrii Veselovskiy (2001–2005);
Yevhen Kyrylenko (2011–2014);
Hennadii Latii (2015–2019);
Yevhen Mykytenko (2006–2010, 2019–2022);
Chargé d’Affaires
Valerii Hryhorash (2010–2011);
Ruslan Nechai (2022)

ДЕРЖАВА ІЗРАЇЛЬ

State of Israel

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ЄВГЕН КОРНІЙЧУК
Yevgen Korniychuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юрій Щербак (1992–1994);
Олександр Майданник (1996–1998);
Дмитро Марков (1998–2002);
Олександр Сліпченко (2002–2004);
Ігор Тимофеев (2005–2010);
Геннадій Надоленко (2010–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yurii Shcherbak (1992–1994);
Oleksandr Maidannyk (1996–1998);
Dmytro Markov (1998–2002);
Oleksandr Slipchenko (2002–2004);
Ihor Tymofieiev (2005–2010);
Hennadii Nadolenko (2010–2020)

РЕСПУБЛІКА ІНДІЯ

Republic of India

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
06.09.2022

ІВАН КОНОВАЛОВ

Ivan Konovalov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Георгій Ходоровський (1992–1998);
Валентин Адомайтис (1998–2000);
Олег Семенець (2001–2006);
Ігор Поліха (2007–2010);
Олександр Шевченко (2010–2015)
Ігор Поліха (2015–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Heorhii Khodorovskiy (1992–1998);
Valentyn Adomaitis (1998–2000);
Oleh Semenets (2001–2006);
Igor Polikha (2007–2010);
Oleksandr Shevchenko (2010–2015)
Igor Polikha (2015–2022)

РЕСПУБЛІКА ІНДОНЕЗІЯ

Republic of Indonesia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ВАСИЛЬ ГАМЯНІН

Vasyl Hamyanin

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ігор Литвин (1997–1999);
Володимир Пахіль (2012–2020);
Тимчасовий повірений у справах
Олександр Сіренко (2011–2012)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ihor Lytvyn (1997–1999);
Volodymyr Pakhil (2012–2020);
Chargé d'Affaires
Oleksandr Sirenko (2011–2012)

РЕСПУБЛІКА ІРАК

Republic of Iraq

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
14.05.2021

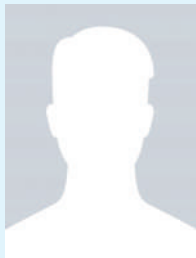
ОЛЕКСАНДР БУРАВЧЕНКОВ
Oleksandr Buravchenkov

Надзвичайний
і Повноважний Посол:
Анатолій Маринець (2012–2016);
Віктор Недопас (2017–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Олександр Кузаков (2016–2017)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Marynets (2012–2016);
Viktor Nedopas (2017–2021);
Chargé d'Affaires
Oleksandr Kuzakov (2016–2017)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА ІРАН

Islamic Republic of Iran

Представник держави,
Консул України
Representative of the state,
Consul of Ukraine
2022

ВОЛОДИМИР КАЙДАСЬ
Volodymyr Kaidas

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Іван Майдан (1993–1996);
Володимир Бутяга (1997–2000);
Костянтин Морозов (2000–2002);
Вадим Примаченко (2002–2004);
Володимир Бутяга (2004–2007);
Ігор Логінов (2007–2010);
Олександр Самарський (2010–2014);
Сергій Бурдяляк (2015–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Сергій Красношاپка (2014–2015)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ivan Maidan (1993–1996);
Volodymyr Butiaha (1997–2000);
Kostiantyn Morozov (2000–2002);
Vadym Prymachenko (2002–2004);
Volodymyr Butiaha (2004–2007);
Ihor Lohinov (2007–2010);
Oleksandr Samarskyi (2010–2014);
Serhii Burdyliak (2015–2022);
Chargé d'Affaires
Serhii Krasnoschapka (2014–2015)

ІРЛАНДІЯ

Ireland

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ЛАРИСА ГЕРАСЬКО
Larysa Gerasko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Сергій Комісаренко (1995–1998);
Володимир Василенко (1998–2002);
Євген Перелигін (2004–2008);
Борис Базилевський (2008–2010);
Сергій Рева (2010–2014);
Тимчасові повірені у справах:
Сергій Романенко (2015–2017);
Олена Шалопут (2017–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Serhii Komisarenko (1995–1998);
Volodymyr Vasylenko (1998–2002);
Yevhen Perelyhin (2004–2008);
Borys Bazylevskiy (2008–2010);
Serhii Reva (2010–2014);
Chargé d’Affaires:
Serhii Romanenko (2015–2017);
Olena Shaloput (2017–2021)

КОРОЛІВСТВО ІСПАНІЯ

Kingdom of Spain

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
02.07.2020

СЕРГІЙ ПОГОРЕЛЬЦЕВ
Serhii Pohoreltsev

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Тараненко (1997–2004);
Анатолій Щерба (2006–2012);
Сергій Погорельцев (2012–2016);
Анатолій Щерба (2016–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Гнедих (1995–1997);
Олег Власенко (2004–2006);
Володимир Красільчук (2012)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Taranenko (1997–2004);
Anatoliy Scherba (2006–2012);
Serhii Pohoreltsev (2012–2016);
Anatoliy Scherba (2016–2020);
Chargé d’Affaires:
Oleksandr Gniedykh (1995–1997);
Oleh Vlasenko (2004–2006);
Volodymyr Krasilchuk (2012)

ІТАЛІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Italian Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
21.09.2020

ЯРОСЛАВ МЕЛЬНИК
Yaroslav Melnyk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анатолій Орел (1992–1997);
Володимир Євтух (1997–1999);
Борис Гудима (1999–2004);
Анатолій Орел (2004–2005);
Георгій Чернявський (2005–2012);
Євген Перелигін (2012–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Orel (1992–1997);
Volodymyr Yevtukh (1997–1999);
Borys Hudyma (1999–2004);
Anatolii Orel (2004–2005);
Heorhii Cherniavskyy (2005–2012);
Yevhen Perehygin (2012–2020)

ЙОРДАНСЬКЕ ХАШИМІТСЬКЕ КОРОЛІВСТВО

Hashemite Kingdom of Jordan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
18.11.2019

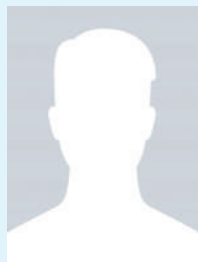
МИРОСЛАВА ЩЕРБАТЮК
Myroslava Shcherbatiuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Євген Микитенко (1997–2001);
Віктор Нагайчук (2003–2008);
Юрій Малько (2008–2010);
Сергій Пасько (2010–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Дмитро Бильєв (2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yevhen Mykytenko (1997–2001);
Viktor Nahaichuk (2003–2008);
Yurii Malko (2008–2010);
Serhii Pasko (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Dmytro Byliev (2019)

РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН

Republic of Kazakhstan

Надзвичайні та Повноважні Посли:

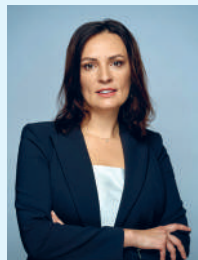
Віктор Богатир (1993–1999);
Євген Карташов (2000–2001);
Василь Цибенко (2001–2005);
Микола Селівон (2006–2010);
Олег Дьомін (2010–2013);
Іван Кулеба (2018–2019);
Петро Врублевський (2020–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Юрій Лазебник (2013–2017);
Володимир Джиджора (2017–2018);
Олег Кобзистий (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Viktor Bohatyr (1993–1999);
Yevhen Kartashov (2000–2001);
Vasyl Thsybenko (2001–2005);
Mykola Selivon (2006–2010);
Oleh Diomin (2010–2013);
Ivan Kuleba (2018–2019);
Petro Vrublevskyyi (2020–2022);
Chargé d’Affaires:
Yurii Lazebnyk (2013–2017);
Volodymyr Dzhydzhora (2017–2018);
Oleh Kobzystyi (2019–2020)

КАНАДА

Canada

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

ЮЛІЯ КОВАЛІВ
Yuliia Kovaliv

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Левко Лук'яненко (1992–1993);
Віктор Батюк (1994–1996);
Володимир Фуркало (1996–1998);
Володимир Хандогій (1998–1999);
Юрій Щербак (2000–2003);
Микола Маймескул (2004–2006);
Ігор Осташ (2006–2011);
Вадим Пристайко (2012–2014);
Андрій Шевченко (2014–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Levko Lukianenko (1992–1993);
Viktor Batiuk (1994–1996);
Volodymyr Furkalo (1996–1998);
Volodymyr Khandogiy (1998–1999);
Yurii Shcherbak (2000–2003);
Mykola Maimeskul (2004–2006);
Ihor Ostash (2006–2011);
Vadym Prystaiko (2012–2015);
Andrii Shevchenko (2014–2022)

ДЕРЖАВА КАТАР

State of Qatar

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
18.12.2019

АНДРІЙ КУЗЬМЕНКО
Andrii Kuzmenko

Надзвичайний і Повноважний Посол
Євген Микитенко (2013–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Василь Боднар (2019)

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
Yevhen Mykytenko (2013–2019);
Chargé d'Affaires
Vasyl Bodnar (2019)

РЕСПУБЛІКА КЕНІЯ

Republic of Kenya

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
21.09.2018

АНДРІЙ ПРАВЕДНИК
Andrii Pravednyk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Андрій Веселовський (2002–2003);
Володимир Забігайло (2003–2005);
Владислав Дем'яненко (2006–2009);
Євгеній Цимбалюк (2015–2018);
Тимчасові повірені у справах:
Олег Белоколот (2009–2010);
Володимир Бутяга (2010–2014)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Andrii Veselovskyi (2002–2003);
Volodymyr Zabihailo (2003–2005);
Vladyslav Demianenko (2006–2009);
Yevhenii Tymbaliuk (2015–2018);
Chargé d'Affaires:
Oleh Belokolos (2009–2010);
Volodymyr Butiaha (2010–2014)

КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

People's Republic of China

Тимчасова повірена
у справах
Chargé
d'Affaires
2021

ЖАННА ЛЕЩИНСЬКА
Zhanna Leshchynska

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анатолій Плюшко (1993–1998);
Ігор Литвин (1999–2001);
Михайло Резник (2001–2004);
Сергій Камишев (2004–2009);
Юрій Костенко (2009–2012);
Олег Дьомін (2013–2019);
Сергій Камишев (2019–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Василь Гамянін (2012–2013);
Віктор Пономарьов (2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Pliushko (1993–1998);
Ihor Lytvyn (1999–2001);
Mykhailo Reznik (2001–2004);
Serhii Kamyshev (2004–2009);
Yurii Kostenko (2009–2012);
Oleh Dyomin (2013–2019);
Serhii Kamyshev (2019–2021);
Chargé d'Affaires:
Vasyl Hamianin (2012–2013);
Viktor Ponomariov (2019);

КИРГИЗЬКА РЕСПУБЛІКА

Kyrgyz Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
30.08.2018

ВАЛЕРІЙ ЖОВТЕНКО
Valerii Zhovtenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Віктор Богатир (1995–1999);
Петро Шаповал (2001–2003);
Олександр Божко (2004–2005);
Володимир Тягло (2005–2008);
Володимир Соловей (2008–2014);
Микола Дорошенко (2015–2017);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Балдинюк (2003–2004);
Микола Яремчук (2014–2015);
Ігор Біленький (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Viktor Bohatyr (1995–1999);
Petro Shapoval (2001–2003);
Oleksandr Bozhko (2004–2005);
Volodymyr Tiahlo (2005–2008);
Volodymyr Solovei (2008–2014);
Mykola Doroshenko (2015–2017);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Baldyniuk (2003–2004);
Mykola Yaremchuk (2014–2015);
Ihor Bilenkyi (2017–2018)

РЕСПУБЛІКА КІПР

Republic of Cyprus

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

12.08.2020

РУСЛАН НІМЧИНСЬКИЙ

Ruslan Nimchynskiy

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Борис Гуменюк (2003–2007);
Олександр Дем'янюк (2007–2012);
Борис Гуменюк (2012–2019);
Тимчасова повірена у справах
Наталія Сіренко (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Borys Humeniuk (2003–2007);
Oleksandr Demianiuk (2007–2012);
Borys Humeniuk (2012–2019);
Chargé d'Affaires
Nataliia Sirenko (2019–2020)

РЕСПУБЛІКА КОРЕЯ

Republic of Korea

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

15.02.2022

ДМИТРО ПОНОМАРЕНКО

Dmytro Ponomarenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Михайло Резник (1997–2001);
Володимир Фуркало (2001–2005);
Юрій Мушка (2006–2008);
Володимир Белашов (2008–2011);
Василь Мармазов (2011–2017);
Олександр Горін (2017–2020);
Тимчасовий повірений у справах
Ігор Денисюк (2020–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Mykhailo Reznik (1997–2001);
Volodymyr Furkalo (2001–2005);
Yurii Mushka (2006–2008);
Volodymyr Bielashov (2008–2011);
Vasyl Marmazov (2011–2017);
Oleksandr Horin (2017–2020);
Chargé d'Affaires
Igor Denissuk (2020–2022)

РЕСПУБЛІКА КУБА

Republic of Cuba

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

04.05.2022

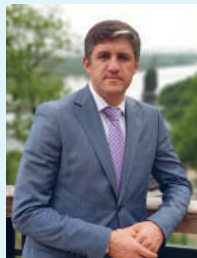
ІРИНА КОСТЮК
Iryna Kostiuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Тараненко (1995–1997);
Євген Свиначук (1997–2000);
Віктор Пащук (2001–2005);
Олександр Гнедих (2005–2008);
Тетяна Саєнко (2009–2013);
Тимчасові повірені у справах:
Володимир Красільчук (2000–2001);
Володимир Козлов (2013–2014);
Олександр Киричок (2014–2016);
Михайло Хоменко (2016–2021);
Андрій Фещенко (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Taranenko (1995–1997);
Yevhen Svyndarchuk (1997–2000);
Viktor Pashchuk (2001–2005);
Oleksandr Hniedykh (2005–2008);
Tetiana Saienko (2009–2013);
Chargé d’Affaires:
Volodymyr Krasilchuk (2000–2001);
Volodymyr Kozlov (2013–2014);
Oleksandr Kyrychok (2014–2016);
Mykhailo Khomenko (2016–2021);
Andrii Feshchenko (2021–2022)

ДЕРЖАВА КУВЕЙТ

State of Kuwait

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

21.03.2019

ОЛЕКСАНДР БАЛАНУЦА
Oleksandr Balanutsa

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анатолій Бурмаков (2003–2005);
Володимир Толкач (2010–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Burmakov (2003–2005);
Volodymyr Tolkach (2010–2019)

ЛАТВІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Latvia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
27.02.2019

ОЛЕКСАНДР МІЩЕНКО
Oleksandr Mishchenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Віктор Михайловський (1997–2004);
Мирон Янків (2004–2005);
Рауль Чілачава (2005–2010);
Анатолій Олійник (2011–2015);
Євген Перебийніс (2015–2017);
Тимчасові повірені у справах:
Володимир Чорний (1993–1997);
Аліса Подоляк (2017–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Viktor Mykhailovskiy (1997–2004);
Myron Yankiv (2004–2005);
Raul Chilachava (2005–2010);
Anatolii Oliinyk (2011–2015);
Yevhen Perebyinis (2015–2017);
Chargé d'Affaires:
Volodymyr Chorni (1993–1997);
Alisa Podoliak (2017–2019)

ЛИТОВСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Lithuania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
03.02.2022

ПЕТРО БЕШТА
Petro Beshta

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ростислав Білодід (1992–1999);
Валентин Зайчук (2000–2001);
Микола Деркач (2001–2004);
Борис Климчук (2004–2007);
Ігор Прокопчук (2008–2011);
Валерій Жовтенко (2011–2015);
Володимир Яценківський (2015–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Андрій Скляр (2015)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Rostyslav Bilodid (1992–1999);
Valentyn Zaichuk (2000–2001);
Mykola Derkach (2001–2004);
Borys Klymchuk (2004–2007);
Ihor Prokopchuk (2008–2011);
Valerii Zhovtenko (2011–2015);
Volodymyr Yatsenkivskiy (2015–2022);
Chargé d'Affaires
Andrii Skliar (2015)

ЛІВАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Lebanese Republic

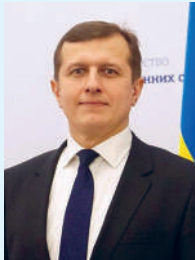

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Сергій Камишев (1998–2001);
Валерій Рилач (2002–2006);
Борис Захарчук (2006–2009);
Володимир Коваль (2009–2014);
Ігор Осташ (2016–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Віталій Боровко (2015–2016)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Serhii Kamyshev (1998–2001);
Valerii Rylach (2002–2006);
Borys Zakharchuk (2006–2009);
Volodymyr Koval (2009–2014);
Ihor Ostash (2016–2022);
Chargé d’Affaires
Vitalii Borovko (2015–2016)

ДЕРЖАВА ЛІВІЯ

State of Libya

Надзвичайний і Повноважний Посол
(за сумісництвом, з резиденцією в Тунісі)
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
(with concurrent accreditation, residing in Tunis)
15.11.2021

ВОЛОДИМИР ХОМАНЕЦЬ

Volodymyr Khomanets

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олексій Рибак (1999–2006);
Геннадій Латій (2006–2010);
Микола Нагорний (2010–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksii Rybak (1999–2006);
Hennadii Latii (2006–2010);
Mykola Nahornyi (2010–2020)

РЕСПУБЛІКА ПІВНІЧНА МАКЕДОНІЯ

Republic of North Macedonia

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.02.2022

ЛАРИСА ДІР
Larysa Dir

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
В'ячеслав Похвальський (06.1999 – 09.2001);
Павло Кір'яков (09.2001 – 10.2003);
Олексій Шовкопляс (03.2004 – 03.11.2005);
Віталій Москаленко (03.11.2005 – 03.06.2009);
Юрій Гончарук (03.06.2009 – 21.12.2016);
Наталія Задорожнюк (20.11.2017 – 16.08.2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Viacheslav Pokhvalskyi (06.1999 – 09.2001);
Pavlo Kiriakov (09.2001 – 10.2003);
Oleksii Shovkoplias (03.2004 – 03.11.2005);
Vitalii Moskalenko (03.11.2005 – 03.06.2009);
Yurii Honcharuk (03.06.2009 – 21.12.2016);
Nataliia Zadorozhniuk (20.11.2017 – 16.08.2022)

МАЛАЙЗІЯ

Malaysia

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
28.06.2022

ДЕНИС МИХАЙЛЮК
Denys Mykhailiuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Шевченко (2004–2009);
Ігор Лоссовський (2009–2010);
Ігор Гуменний (2010–2016);
Олександр Нечитайло (2016–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Shevchenko (2004–2009);
Ihor Lossovskyi (2009–2010);
Ihor Humennyi (2010–2016);
Oleksandr Nechytailo (2016–2022)

КОРОЛІВСТВО МАРОККО

Kingdom of Morocco

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

СЕРГІЙ САЄНКО
Serhii Saenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Олег Дяченко (1998–2000)
(за сумісництвом в Тунісі);
Юрій Малько (2000–2004);
Борис Гудима (2004–2006)
(за сумісництвом у Мавританії);
Віталій Йохна (2006–2010)
(за сумісництвом у Мавританії);
Ярослав Коваль (2011–2019);
Оксана Васильєва (2020–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Плевако (2019–2020);
Ігор Приходько (2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Oleh Diachenko (1998–2000)
(with concurrent accreditation in Tunisia);
Yurii Malko (2000–2004);
Borys Hudyma (2004–2006)
(with concurrent accreditation in Mauritania);
Vitalii Yokhna (2006–2010)
(with concurrent accreditation in Mauritania);
Yaroslav Koval (2011–2019);
Oksana Vasylieva (2020–2022);
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Plevako (2019–2020);
Igor Prykhodko (2022)

МЕКСИКАНСЬКІ СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ

United Mexican States

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ОКСАНА ДРАМАРЕЦЬКА
Oksana Dramaretska

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Юрій Щербак (1997–1998);
Олександр Тараненко (2004–2007);
Олексій Бранашко (2007–2012);
Руслан Спирін (2012–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Yurii Shcherbak (1997–1998);
Oleksandr Taranenko (2004–2007);
Oleksii Branashko (2007–2012);
Ruslan Spirin (2012–2020)

РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА

Republic of Moldova

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
18.12.2019

МАРКО ШЕВЧЕНКО
Marko Shevchenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Віталій Бойко (1993–1994);
Іван Гнатишин (1996–2000);
Петро Чалий (2000–2006);
Сергій Пирожков (2007–2015);
Іван Гнатишин (2015–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Євген Левицький (1994–1996);
Володимир Боечко (2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vitalii Boiko (1993–1994);
Ivan Hnatyshyn (1996–2000);
Petro Chalyi (2000–2006);
Serhii Pyrozhkov (2007–2015);
Ivan Hnatyshyn (2015–2019);
Chargé d'Affaires:
Yevhen Levytskyi (1994–1996);
Volodymyr Boiechko (2019)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІГЕРІЯ

Federal Republic of Nigeria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
22.09.2020

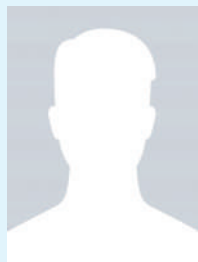
ВАЛЕРІЙ КІРДОДА
Valerii Kirdoda

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Володимир Бутяга (2001–2003);
Олег Скоропад (2005–2009);
Валерій Васильєв (2009–2014);
Валерій Александрук (2015–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Віктор Семененко (2003–2004);
Сергій Юшкевич (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Volodymyr Butiaha (2001–2003);
Oleh Skoropad (2005–2009);
Valerii Vasyliiev (2009–2014);
Valerii Aleksandruk (2015–2019);
Charge d'Affaires:
Viktor Semenenko (2003–2004);
Serhii Yushkevych (2019–2020)

КОРОЛІВСТВО НІДЕРЛАНДИ

Kingdom of the Netherlands

Керівник дипломатичної місії УНР:
Андрій Яковлів (1919–1921)
Надзвичайні та Повноважні Посли:
Володимир Василенко (1992–1995);
Борис Тарасюк (1995–1998);
Костянтин Грищенко (1998–2000);
Володимир Хандогій (2000–2002);
Дмитро Марков (2002–2005);
Олександр Купчишин (2005–2008);
Василь Корзаченко (2008–2010);
Олександр Горін (2011–2017);
Всеволод Ченцов (2017–2021);
Максим Кононенко (2021–2022)

Head of the UPR Diplomatic Mission:
Andrii Yakovliv (1919–1921)
Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Volodymyr Vasylenko (1992–1995);
Borys Tarasiuk (1995–1998);
Kostiantyn Hryshchenko (1998–2000);
Volodymyr Khandogiy (2000–2002);
Dmytro Markov (2002–2005);
Oleksandr Kupchyshyn (2005–2008);
Vasyl Korzachenko (2008–2010);
Oleksandr Horin (2011–2017);
Vsevolod Chentsov (2017–2021);
Maksym Kononenko (2021–2022)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА

Federal Republic of Germany

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
09.07.2022

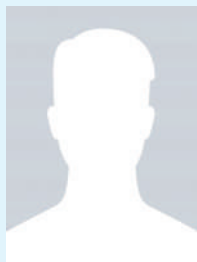
ОЛЕКСІЙ МАКЕЄВ
Oleksii Makeiev

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Іван Пісковий (1992–1994);
Юрій Костенко (1994–1997);
Анатолій Пономаренко (1997–2004);
Сергій Фареник (2004–2005);
Ігор Долгов (2005–2008);
Наталія Зарудна (2008–2012);
Павло Клімкін (2012–2014);
Андрій Мельник (2014–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ivan Piskovyi (1992–1994);
Yurii Kostenko (1994–1997);
Anatolii Ponomarenko (1997–2004);
Serhii Farenik (2004–2005);
Ihor Dolhov (2005–2008);
Nataliia Zarudna (2008–2012);
Pavlo Klimkin (2012–2014);
Andrii Melnyk (2014–2022)

КОРОЛІВСТВО НОРВЕГІЯ

Kingdom of Norway

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Костянтин Масик (1992–1997);

Ігор Подолєв (1998–1999);

Олександр Сліпченко (1999–2002);

Ігор Сагач (2004–2008);

Олександр Цветков (2008–2012);

Юрій Оніщенко (2012–2014);

Вячеслав Яцюк (2016–2022);

Тимчасовий повірений у справах

Олег Грабовецький (2015–2016)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Kostiantyn Masyk (1992–1997);

Ihor Podoliev (1998–1999);

Oleksandr Slipchenko (1999–2002);

Ihor Sahach (2004–2008);

Oleksandr Tsvietkov (2008–2012);

Yurii Onishchenko (2012–2014);

Viacheslav Yatsiuk (2016–2022);

Chargé d'Affaires

Oleh Hrabovetskyi (2015–2016)

ОБ'ЄДНАНІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ

United Arab Emirates

Надзвичайний

і Повноважний Посол

Ambassador Extraordinary

and Plenipotentiary

2022

ДМИТРО СЕНІК

Dmytro Senik

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Євген Микитенко (2004–2007);

Сергій Пасько (2007–2009);

Юрій Полурез (2010–2021);

Тимчасовий повірений у справах

Андрій Козлов (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Yevhen Mykytenko (2004–2007);

Serhii Pasko (2007–2009);

Yurii Polurez (2010–2021);

Chargé d'Affaires

Andrii Kozlov (2021–2022)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА ПАКИСТАН

Islamic Republic of Pakistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
17.04.2020

МАРКІЯН ЧУЧУК
Markiiian Chuchuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Володимир Пономаренко (2002–2004);
Ігор Поліха (2004–2007);
Ігор Пасько (2007–2011);
Олег Шевченко (2011–2012);
Володимир Лакомов (2012–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Volodymyr Ponomarenko (2002–2004);
Ihor Polikha (2004–2007);
Ihor Pasko (2007–2011);
Oleh Shevchenko (2011–2012);
Volodymyr Lakomov (2012–2020)

РЕСПУБЛІКА ПЕРУ

Republic of Peru

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2021

РОСТИСЛАВ ЯВОРІВСЬКИЙ
Rostyslav Yavorivskyi

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ігор Грушко (2003–2006);
Олександр Михальчук (2013–2017);
Ігор Тумасов (2018–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Віктор Харамінський (2009–2013);
Владислав Богорад (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ihor Hrushko (2003–2006);
Oleksandr Mykhalchuk (2013–2017);
Ihor Tumasov (2018–2021);
Chargé d'Affaires:
Viktor Kharaminskyi (2009–2013);
Vladyslav Bohorad (2017–2018)

ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of South Africa

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
14.04.2020

ЛЮБОВ АБРАВІТОВА
Liubov Abravítova

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Леонід Гур'янов (1995–1999);
Ігор Турянський (2000–2004);
Михайло Скуратовський (2004–2008);
Валерій Гребенюк (2008–2014);
Євген Буркат (2015–2017);
Тарас Кузьмич (2018–2019);
Тимчасова повірена у справах
Любов Абравітова (2017–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Leonid Hurianov (1995–1999);
Ihor Turianskyi (2000–2004);
Mykhailo Skuratovskyi (2004–2008);
Valerii Hrebenuk (2008–2014);
Yevhen Burkat (2015–2017);
Taras Kuzmych (2018–2019);
Chargé d'Affaires
Liubov Abravítova (2017–2020)

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА

Republic of Poland

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

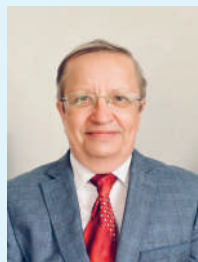
ВАСИЛЬ ЗВАРИЧ
Vasyl Zvarych

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Теодозій Старак (1991);
Анатолій Шевчук (1991–1992);
Геннадій Удовенко (1992–1994);
Петро Сардачук (1994–1998);
Дмитро Павличко (1999–2002);
Олександр Никоненко (2002–2003);
Ігор Харченко (2003–2005);
Олександр Моцик (2005–2010);
Маркіян Мальський (2010–2014);
Владислав Каневський (2014);
Андрій Дещиця (2014–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Starak Theodozij (1991);
Anatoly Shevchuk (1991–1992);
Hennadiy Udovenko (1992–1994);
Petro Sardachuk (1994–1998);
Dmytro Pavlychko (1999–2002);
Oleksandr Nykonenko (2002–2003);
Ihor Kharchenko (2003–2005);
Oleksandr Motsyk (2005–2010);
Markiyans Malsky (2010–2014);
Vladyslav Kanevskyi (2014);
Andriy Deshchytisia (2014–2022)

ПОРТУГАЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА

Portuguese Republic

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

ВОЛОДИМИР КОЗЛОВ

Volodymyr Kozlov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Анатолій Зленко (1997–2000);
Костянтин Тимошенко (2001–2005);
Ростислав Троненко (2005–2010);
Олександр Никоненко (2010–2014);
Інна Огнівець (2015–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Леонід Третяк (2014–2015)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Anatolii Zlenko (1997–2000);
Kostiantyn Tymoshenko (2001–2005);
Rostyslav Tronenko (2005–2010);
Oleksandr Nykonenko (2010–2014);
Inna Ohnivets (2015–2022);
Chargé d'Affaires
Leonid Tretiak (2014–2015)

РУМУНІЯ

Romania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.05.2022

ІГОР ПРОКОПЧУК

Ihor Prokopchuk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Леонтій Сандуляк (1992–1995);
Олександр Чалий (1995–1998);
Ігор Харченко (1998–2000);
Антон Бутейко (2000–2003);
Теофіл Бауер (2004–2005);
Юрій Малько (2005–2008);
Маркіян Кулик (2008–2012);
Теофіл Бауер (2012–2016);
Олександр Баньков (2017–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Теофіл Рендюк (2016);
Євген Левицький (2016–2017);
Паун Роговей (2020–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Leontii Sanduliak (1992–1995);
Oleksandr Chalyi (1995–1998);
Ihor Kharchenko (1998–2000);
Anton Buteiko (2000–2003);
Teofil Bauer (2004–2005);
Yurii Malko (2005–2008);
Markiian Kulyk (2008–2012);
Teofil Bauer (2012–2016);
Oleksandr Bankov (2017–2020);
Chargé d'Affaires:
Teofil Rendiuk (2016);
Yevhen Levytskyi (2016–2017);
Paun Rohovey (2020–2022)

КОРОЛІВСТВО САУДІВСЬКА АРАВІЯ

Kingdom of Saudi Arabia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
21.01.2022

АНАТОЛІЙ ПЕТРЕНКО
Anatoliy Petrenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Євген Микитенко (1996–1999);
Леонід Гур'янов (2002–2009);
Петро Колос (2009–2014);
Вадим Вахрушев (2014–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Сергій Пушкарський (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Yevhen Mykytenko (1996–1999);
Leonid Hurianov (2002–2009);
Petro Kolos (2009–2014);
Vadym Vakhrushev (2014–2021);
Chargé d'Affaires
Serhii Pushkarskyi (2021–2022)

РЕСПУБЛІКА СЕНЕГАЛ

Republic of Senegal

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ЮРІЙ ПИВОВАРОВ
Yurii Pyvovarov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Андрій Заяць (2008–2013);
Олександр Овчаров (2013–2018);
Тимчасовий повірений у справах
Антон Барабуля (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Andrii Zaiats (2008–2013);
Oleksandr Ovcharov (2013–2018);
Chargé d'Affaires
Anton Barabulia (2019–2021)

РЕСПУБЛІКА СЕРБІЯ

Republic of Serbia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

18.05.2022

ВОЛОДИМИР ТОЛКАЧ
Volodymyr Tolkach

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Володимир Фуркало (1998–2001);
Анатолій Шостак (2001–2003);
Руслан Демченко (2003–2005);
Анатолій Олійник (2005–2009);
Віктор Недопас (2009–2013);
Олександр Александрович (2015–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Кириченко (2013–2014);
Микола Джигун (2014–2015)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Volodymyr Furkalo (1998–2001);
Anatolii Shostak (2001–2003);
Ruslan Demchenko (2003–2005);
Anatolii Oliinyk (2005–2009);
Viktor Nedopas (2009–2013);
Oleksandr Aleksandrovych (2015–2022);
Chargé d’Affaires:
Oleksandr Kyrychenko (2013–2014);
Mykola Dzhyhun (2014–2015)

РЕСПУБЛІКА СІНГАПУР

Republic of Singapore

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

2020

КАТЕРИНА ЗЕЛЕНКО
Kateryna Zelenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Олександр Горін (2003–2006);
Віктор Маштабей (2006–2009);
Павло Султанський (2010–2015);
Дмитро Сенік (2015–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Oleksandr Horin (2003–2006);
Viktor Mashtabei (2006–2009);
Pavlo Sultanskyi (2010–2015);
Dmytro Senik (2015–2020)

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА

Slovak Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

МИРОСЛАВ КАСТРАН
Myroslav Kastran

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Роман Лубківський (1992–1993);
Петро Сардачук (1993–1994);
Дмитро Павличко (1995–1998);
Юрій Рилач (1998–2004);
Сергій Устич (2004–2005);
Інна Огнівець (2006–2010);
Олег Гаваші (2010–2016);
Юрій Мушка (2016–2022);
Тимчасова повірена у справах
Оксана Кицун (2016)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Roman Lubkivskyi (1992–1993);
Petro Sardachuk (1993–1994);
Dmytro Pavlychko (1995–1998);
Yurii Rylach (1998–2004);
Serhii Ustych (2004–2005);
Inna Ohnivets (2006–2010);
Oleh Havashi (2010–2016);
Yurii Mushka (2016–2022);
Chargé d'Affaires
Oksana Kytsun (2016)

РЕСПУБЛІКА СЛОВЕНІЯ

Republic of Slovenia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.05.2022

АНДРІЙ ТАРАН
Andrii Taran

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Іван Гнатишин (2004–2006);
Вадим Примаченко (2007–2011);
Микола Кириченко (2011–2015);
Михайло Бродович (2015–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Станіслав Єжов (2006–2007)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ivan Hnatyshyn (2004–2006);
Vadym Prymachenko (2007–2011);
Mykola Kyrychenko (2011–2015);
Mykhailo Brodovych (2015–2022);
Chargé d'Affaires
Stanislav Ezhov (2006–2007)

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ

United States of America

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ОКСАНА МАРКАРОВА
Oksana Markarova

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Олег Білорус (1992–1994);
Юрій Щербак (1994–1998);
Антон Бутейко (1998–1999);
Костянтин Грищенко (2000–2003);
Михайло Резнік (2003–2006);
Олег Шамшур (2006–2010);
Олександр Моцик (2010–2015);
Валерій Чалий (2015–2019);
Володимир Єльченко (2019–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Андрій Яневський (2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Oleh Bilorus (1992–1994);
Yurii Shcherbak (1994–1998);
Anton Buteiko (1998–1999);
Kostiantyn Hryshchenko (2000–2003);
Mykhailo Reznik (2003–2006);
Oleh Shamshur (2006–2010);
Oleksandr Motsyk (2010–2015);
Valerii Chalyi (2015–2019);
Volodymyr Yelchenko (2019–2021);
Chargé d’Affaires
Andrii Yanevskyi (2019)

РЕСПУБЛІКА ТАДЖИКИСТАН

Republic of Tadjikistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
24.06.2022

ВАЛЕРІЙ ЄВДОКИМОВ
Valerii Yevdokimov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Володимир Сметанін (1993–1999);
Анатолій Касьяненко (2000–2005);
В'ячеслав Похвальський (2006–2010);
Юрій Савченко (2010–2012);
Віктор Нікітюк (2012–2019);
Василь Серватюк (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Volodymyr Smietanin (1993–1999);
Anatolii Kasianenko (2000–2005);
Viacheslav Pokhvalskyi (2006–2010);
Yurii Savchenko (2010–2012);
Viktor Nikitiuk (2012–2019);
Vasyl Servatiuk (2019–2022)

КОРОЛІВСТВО ТАЇЛАНД Kingdom of Thailand

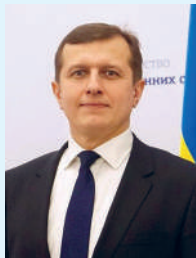
Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
15.03.2022

ОЛЕКСАНДР ЛИСАК
Oleksandr Lysak

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ігор Литвин (1998–1999);
Ростислав Білодід (2000–2002);
Ігор Гуменний (2004–2008);
Маркіян Чучук (2008–2014);
Андрій Бешта (2015–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Вадим Ковалевський (2015);
Павло Орел (2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ihor Lytvyn (1998–1999);
Rostyslav Bilodid (2000–2002);
Ihor Humennyi (2004–2008);
Markiian Chuchuk (2008–2014);
Andrii Beshta (2015–2021);
Chargé d'Affaires:
Vadym Kovalevskyi (2015);
Pavlo Orel (2021)

ТУНІСЬКА РЕСПУБЛІКА Tunisian Republic

Надзвичайний і Повноважний Посол
(і в Державі Лівія за сумісництвом)
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
(and to the State of Libya with concurrent accreditation)
22.09.2020

ВОЛОДИМИР ХОМАНЕЦЬ
Volodymyr Khomanets

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олег Дяченко (1997–2000);
Олексій Рибак (2002–2004);
Валерій Рилач (2007–2013);
Микола Нагорний (2015–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleh Diachenko (1997–2000);
Oleksii Rybak (2002–2004);
Valerii Rylach (2007–2013);
Mykola Nahornyi (2015–2020)

РЕСПУБЛІКА ТУРЕЧЧИНА

The Republic of Türkiye

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ВАСИЛЬ БОДНАР
Vasyl Bodnar

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ігор Турянський (1992–1997);
Олександр Моцик (1997–2001);
Ігор Долгов (2002–2004);
Олександр Міщенко (2005–2008);
Сергій Корсунський (2008–2016);
Андрій Сибіга (2016–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Олексій Шовкопляс (1997)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ihor Turianskyi (1992–1997);
Oleksandr Motsyk (1997–2001);
Ihor Dolhov (2002–2004);
Oleksandr Mishchenko (2005–2008);
Serhii Korsunskyi (2008–2016);
Andrii Sybiha (2016–2021);
Chargé d’Affaires
Oleksii Shovkopliash (1997)

ТУРКМЕНИСТАН

Turkmenistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
30.12.2020

ВІКТОР МАЙКО
Victor Maiko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Вадим Чупрун (1995–2004);
Віктор Майко (2005–2010);
Валентин Шевальов (2010–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Зиновій Гошовський (2019–2020);
Олександр Гончаров (2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vadym Chuprun (1995–2004);
Viktor Maiko (2005–2010);
Valentyn Shevaliov (2010–2019);
Chargé d’Affaires:
Zynovii Hoshovskyi (2019–2020);
Oleksandr Honcharov (2020)

УГОРЩИНА

Hungary

Тимчасовий повірений
у справах
Charge
d'Affaires
2022

ІШТВАН БАЛОГ
Ishtvan Balog

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Дмитро Ткач (1992–1998; 2006–2010);
Орест Климпущ (1998–2002);
Василь Дурдинець (2002–2003);
Юрій Мушка (2003–2006, 2010–2014);
Любов Непоп (2016–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Михайло Юнгер (2014–2016)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Dmytro Tkach (1992–1998; 2006–2010);
Orest Klympush (1999–2002);
Vasyl Durdynets (2002–2003);
Yurii Mushka (2003–2006, 2010–2014);
Liubov Nepop (2016–2022);
Chargé d'Affaires
Mykhailo Yunher (2014–2016)

РЕСПУБЛІКА УЗБЕКИСТАН

Republic of Uzbekistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
14.04.2020

МИКОЛА ДОРОШЕНКО
Mykola Doroshenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Володимир Сметанін (1993–1999);
Анатолій Касьяненко (2000–2005);
В'ячеслав Похвальський (2006–2010);
Юрій Савченко (2010–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Денис Погрібний (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Volodymyr Smetanin (1993–1999);
Anatolii Kasianenko (2000–2005);
Viacheslav Pokhvalskyi (2006–2010);
Yurii Savchenko (2010–2019);
Chargé d'Affaires
Denys Pohribnyi (2019–2020)

ФІНЛЯНДСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Finland

Надзвичайний і Повноважний Посол України
у Фінляндській Республіці та Ісландії
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary of Republic of Finland and Iceland
2020

ОЛЬГА ДІБРОВА
Olga Dibrova

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1997);
Ігор Подолев (1997–2001);
Петро Сардачук (2001–2003);
Олександр Майданник (2003–2007);
Андрій Дециця (2007–2013);
Олексій Селін (2013–2014);
Андрій Олефіров (2014–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Ілля Квас (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Kostiantyn Masyk (1992–1997);
Ihor Podoliev (1997–2001);
Petro Sardachuk (2001–2003);
Oleksandr Maidannyk (2003–2007);
Andrii Deshchytisia (2007–2013);
Oleksii Selin (2013–2014);
Andrii Olefirov (2014–2019);
Chargé d’Affaires
Ilya Kvas (2019–2020)

ФРАНЦУЗЬКА РЕСПУБЛІКА

French Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
05.10.2020

ВАДИМ ОМЕЛЬЧЕНКО
Vadym Omelchenko

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Юрій Кочубей (1992–1997);
Анатолій Зленко (1997–2000);
Юрій Сергеев (2003–2007);
Костянтин Тимошенко (2007–2010);
Олександр Купчишин (2010–2014);
Олег Шамшур (2014–2020);
Тимчасові повірені у справах:
Олександр Сліпченко (1992);
Віталій Йохна (2000–2003)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Yurii Kochubei (1992–1997);
Anatolii Zlenko (1997–2000);
Yurii Serhieiev (2003–2007);
Kostiantyn Tymoshenko (2007–2010);
Oleksandr Kupchyshyn (2010–2014);
Oleh Shamshur (2014–2020);
Chargé d’Affaires:
Oleksandr Slipchenko (1992);
Vitalii Yokhna (2000–2003)

РЕСПУБЛІКА ХОРВАТІЯ

Republic of Croatia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
24.12.2019

ВАСИЛЬ КИРИЛИЧ
Vasyl Kyrylych

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Анатолій Шостак (1995–2001);
Віктор Кирик (2001–2006);
Маркіян Лубківський (2007–2009);
Борис Зайчук (2009–2010);
Олександр Левченко (2010–2017);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Олефіров (2001);
Ярослав Сімонов (2017–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Anatolii Shostak (1995–2001);
Viktor Kyryk (2001–2006);
Markiiian Lubkivskiyi (2007–2009);
Borys Zaichuk (2009–2010);
Oleksandr Levchenko (2010–2017);
Charge d'Affaires:
Andrii Olefirov (2001);
Yaroslav Simonov (2017–2019)

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА

Czech Republic

Тимчасовий повірений
у справах
Charge
d'Affaires
2022

ВІТАЛІЙ УСАТИЙ
Vitalii Usatii

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Максим Славинський (1919–1921)
Михайло Левицький (1921–1923)
Роман Лубківський (1992–1995);
Андрій Озадовський (1995–1999);
Сергій Устич (1999–2004);
Іван Кулеба (2004–2009);
Іван Грицак (2009–2012);
Борис Зайчук (2012–2016);
Євген Перебийніс (2017–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Maksym Slavinsky (1919–1921)
Mykhailo Levytsky (1921–1923)
Roman Lubkivskiyi (1992–1995);
Andrii Ozadovskiyi (1995–1999);
Serhii Ustych (1999–2004);
Ivan Kuleba (2004–2009);
Ivan Hrytsak (2009–2012);
Borys Zaichuk (2012–2016);
Jevhen Perebyinis (2017–2022)

РЕСПУБЛІКА ЧИЛІ

Republic of Chile

Тимчасовий повірений
у справах
Charge
d'Affaires
01.09.2021

ВЛАДИСЛАВ БОГОРАД
Vladyslav Bohorad

Тимчасовий повірений у справах
Віталій Цимбалюк (2017–2021)

Charge d'Affaires
Vitalii Tsymbaliuk (2017–2021)

ЧОРНОГОРІЯ

Montenegro

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.05.2022

ОЛЕГ ГЕРАСИМЕНКО
Oleh Herasymenko

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Оксана Слюсаренко (2008–2014);
Тимчасово повірені у справах
Володимир Цибульник (2014–2015);
Тетяна Волкова (2015–2017);
Наталія Фіялка (2017–2022)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Oksana Sliusarenko (2008–2014);
Charge d'Affaires
Volodymyr Tsybulnyk (2014–2015);
Tetiana Volkova (2015–2017);
Nataliia Fiialka (2017–2022)

ШВЕЙЦАРСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ

Swiss Confederation

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
25.06.2018

АРТЕМ РИБЧЕНКО
Artem Rybchenko

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Олександр Сліпченко (1993–1997);
Ніна Ковальська (1998–2000);
Євген Бершеда (2000–2003);
Сюзанна Станік (2003–2004);
Ігор Дір (2008–2014);
Тимчасовий повірений у справах
Остап Юхимович (2004–2008; 2014–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Oleksandr Slipchenko (1993–1997);
Nina Kovalska (1998–2000);
Yevhen Bersheda (2000–2003);
Siuzanna Stanik (2003–2004);
Ihor Dir (2008–2014);
Chargé d'Affaires
Ostap Yukhymovych (2004–2008; 2014–2018)

КОРОЛІВСТВО ШВЕЦІЯ

Kingdom of Sweden

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

АНДРІЙ ПЛАХОТНЮК
Andrii Plakhotniuk

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1994);
Ігор Подолев (1997–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Леонід Кожара (2003–2004);
Анатолій Пономаренко (2007–2008);
Євген Перебийніс (2008–2011);
Валерій Степанов (2011–2014);
Ігор Сагач (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Kostiantyn Masyk (1992–1994);
Ihor Podoliev (1997–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Leonid Kozhara (2003–2004);
Anatolii Ponomarenko (2007–2008);
Yevhen Perebyinis (2008–2011);
Valerii Stepanov (2011–2014);
Ihor Sahach (2015–2019)

ЯПОНІЯ

Япон

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

14.04.2020

СЕРГІЙ КОРСУНСЬКИЙ
Sergiy Korsunsky

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Михайло Дашкевич (1995–1999);
Юрій Костенко (2001–2006);
Володимир Макуха (2006);
Микола Кулініч (2006–2013);
Ігор Харченко (2013–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Mykhailo Dashkevych (1995–1999);
Yurii Kostenko (2001–2006);
Volodymyr Makukha (2006);
Mykola Kulinich (2006–2013);
Ihor Kharchenko (2013–2020)

Надзвичайні та Повноважні Посли іноземних держав в Україні

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of foreign countries to Ukraine

Відомості станом
на листопад 2022 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

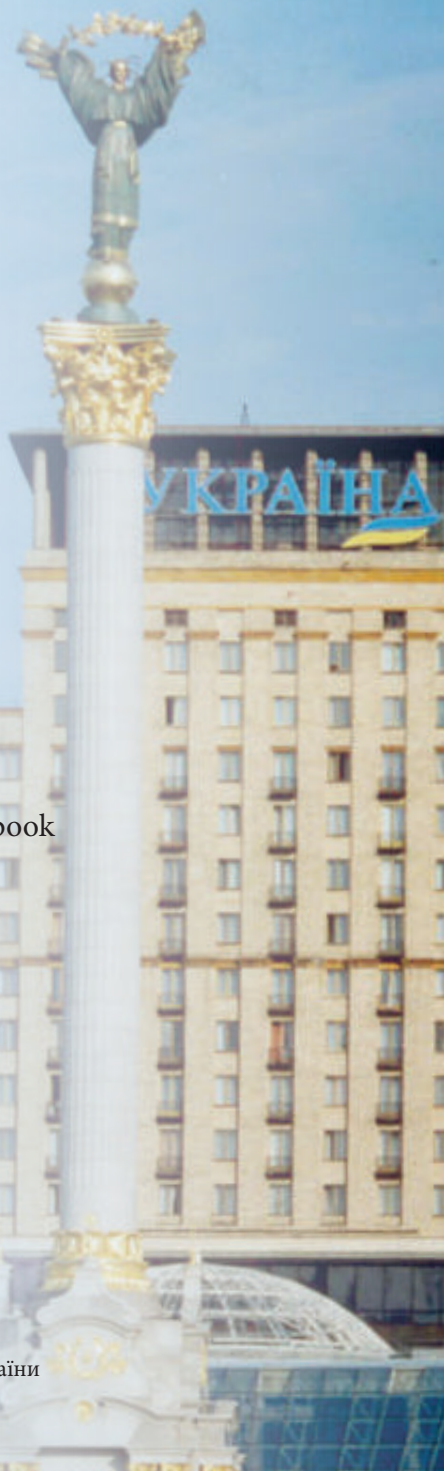
*Під час підготовки щорічника
використано матеріали
Міністерства закордонних справ України*

Data as of November 2022.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

*The preparation of the yearbook
was informed by materials
of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*

Детальніша інформація про дипломатичний корпус України
More detailed information on diplomatic corps of Ukraine

АВСТРАЛІЙСЬКИЙ СОЮЗ

Commonwealth of Australia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.12.2020

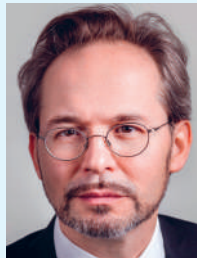
БРЮС ЕДВАРДС
Bruce Edwards

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Даглас Роберт Траппетт (2015–2016);
Мелісса О'Рурк (2017–2020);
Тимчасовий повірений у справах
Брюс Едвардс (2016–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Douglas Robert Trappett (2015–2016);
Melissa O'Rourke (2017–2020);
Chargé d'Affaires
Bruce Edwards (2016–2017)

АВСТРІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Austria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.09.2019

ҐЕРНОТ ПФАНДЛЕР
Gernot Pfandler

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Георг Вайсс (1992–1997);
Клаус Фаб'ян (1997–2001);
Міхаель Місс (2001–2006);
Йозеф-Маркус Вукетіч (2006–2010);
Вольф Дітріх Хайм (2010–2015);
Герміне Поппеллер (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Georg Weiss (1992–1997);
Klaus Fabjan (1997–2001);
Michael Miess (2001–2006);
Josef-Markus Wuketich (2006–2010);
Wolf Dietrich Heim (2010–2015);
Hermine Poppeller (2015–2019)

АЗЕРБАЙДЖАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Azerbaijan

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ЕЛЬМИРА ГУСЕЙН КИЗИ АХУНДОВА
Elmira Huseyn qizi Akhundova

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Назім Гусейн оглу Ібрагімов (1997–2001);
Талят Мусеїб оглу Алієв (2001–2010);
Ейнулла Ядулла оглу Мадатлі (2010–2015);
Азер Худаяр оглу Худієв (2016–2020);
Тимчасовий повірений у справах
Назім Алієв (2015–2016)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Nazim Husein oglu Ibrahimov (1997–2001);
Talyat Museib oglu Aliyev (2001–2010);
Einulla Yadulla oglu Madatli (2010–2015);
Azer Khudayar oglu Khudiyev (2016–2020);
Chargé d'Affaires
Nazim Aliyev (2015–2016)

АЛЖИРСЬКА НАРОДНА ДЕМОКРАТИЧНА РЕСПУБЛІКА

People's Democratic Republic of Algeria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

ДЖИХЕД ЕДДІН БЕЛЬКАС
Djihed Eddine Belkas

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Бельрамуль Камерзерман (1992–1997);
Шеріф Шихі (1997–2005);
Мокадем Бафдаль (2005–2009);
Мохаммед Башир Маззуз (2009–2015);
Хосін Буссуара (2015–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Belramoul Kamerzerman (1992–1997);
Cherif Chikhi (1997–2005);
Mokaddem Bafdal (2005–2009);
Mohammed Bachir Mazzouz (2009–2015);
Hocine Boussouara (2015–2021)

АРГЕНТИНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Argentine Republic

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

16.05.2019

ЕЛЕНА ЛЕТІСІЯ МІКУСІНСЬКА

Elena Leticia Mikusinski

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Луїс Бакеріса (1993–1999);

Мігель Анхель Кунео (2000–2006);

Ліла Ролдан Васкес де Муан (2007–2015);

Альберто Хосе Алонсо (2016–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Luis Baqueriza (1993–1999);

Miguel Ángel Cúneo (2000–2006);

Lila Roldán Vázquez de Moine (2007–2015);

Alberto José Alonso (2016–2019)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА АФГАНІСТАН

Islamic Republic of Afghanistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

2020

ВАЛІ МОНАВАР

Wali Monawar

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Саїд Мохаммад Хайрха (2002–2005);

Мохаммад Асеф Делавар (2005–2011);

Фазіль Фазлуррахман (2011–2013);

Мохаммад Акбар Мохаммаді (2013–2017);

Сардар Мохаммад Рахман Огли (2017–2020);

Тимчасові повірені у справах:

Мухаммад Амман (1995–1998);

Саєд Мохаммад Фарані (1998–2000);

Мухіддін Масуд (2000–2002);

Садат Саїд Анвар (2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Said Mohamma Khairkha (2002–2005);

Mohammad Asef Delawar (2005–2011);

Fazil Fazlurahman (2011–2013);

Mohammad Akbar Mohammadi (2013–2017);

Sardar Mohammad Rahman Oghli (2017–2020);

Chargé d'Affaires:

Mohammad Amman (1995–1998);

Saed Mahmud Farani (1998–2000);

Muhiddin Masud (2000–2002);

Sadat Said Anwar (2020)

КОРОЛІВСТВО БЕЛЬГІЯ

Kingdom of Belgium

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

ПЕТЕР ВАН ДЕ ВЕЛДЕ
Peter Van De Velde

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Інгеборг Крістоферсен (1992–1995);
Вільфрід Нартюс (1995–1998);
П'єр Жан Марі Антуан Вазен (1998–2000);
П'єр Дюбуїсон (2000–2003);
П'єр Коло (2003–2006);
Марк Вінк (2006–2011);
Яна Зікмундова (2011–2014);
Люк Якобс (2014–2018);
Алекс Ленартс (2018–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ingeborg Christoffersen (1992–1995);
Wilfried Nartus (1995–1998);
Pierre Jean Marie Antoine Vaesen (1998–2000);
Pierre Dubuisson (2000–2003);
Pierre Colot (2003–2006);
Marc Vinck (2006–2011);
Jana Zikmundova (2011–2014);
Luc Jacobs (2014–2018);
Alex Lenaerts (2018–2022)

РЕСПУБЛІКА БІЛОРУСЬ

Republic of Belarus

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
05.10.2016

ІГОР СОКОЛ
Igor Sokol

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Віталій Курашик (1993–2001);
Валентин Величко (2001–2016)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vitalii Kurashik (1993–2001);
Valentyn Velychko (2001–2016)

РЕСПУБЛІКА БОЛГАРІЯ

Republic of Bulgaria

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

ТЕОДОР САВОВ
Teodor Savov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Петар Крістев Марков (1992–1998);
Александр Димитров (1998–2002);
Ангел Ганев (2002–2007);
Дімітар Владіміров (2007–2012);
Красімір Мінчев (2012–2018);
Костадин Коджабашев (2019–2022);
Тимчасова повірена у справах
Стояна Русінова (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Petar Kristev Markov (1992–1998);
Aleksandr Dimitrov (1998–2002);
Angel Ganev (2002–2007);
Dimitar Vladimirov (2007–2012);
Krasimir Minchev (2012–2018);
Kostadin Kodzhabashev (2019–2022);
Chargé d'Affaires
Stoyana Rusinova (2018–2019)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА БРАЗИЛІЯ

Federative Republic of Brazil

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.03.2021

НОРТОН ДЕ АНДРАДЕ МЕЛЛО РАПЕСТА
Norton de Andrade Mello Rapesta

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Асдрубал Пінто де Уліссеа (1995–1998);
Маріо Августо Сантос (1998–2001);
Елдер Мартінс де Мораес (2001–2003);
Ренато Луїз Родрігес Маркес (2003–2009);
Антоніо Фернандо Круз-де-Мелло (2009–2016);
Освалдо Біато Жуніор (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Asdrúbal Pinto de Ulissea (1995–1998);
Mario Augusto Santos (1998–2001);
Elder Martins de Moraes (2001–2003);
Renato Luiz Rodrigues Marques (2003–2009);
Antonio Fernando Cruz-de-Mello (2009–2016);
Oswaldo Biato Junior (2016–2020)

СВЯТИЙ ПРЕСТОЛ (ВАТИКАН)

Holy See (Vatican)

Апостольський
Нунцій
Apostolic
Nuncio
2021

ВІСВАЛЬДАС КУЛЬБОКАС

Visvaldas Kulbokas

Апостольські Нунції:

Антоніо Франко (1992–1999);
Микола Етерович (1999–2004);
Іван Юркович (2004–2011);
Томас Едвард Галліксон (2011–2015);
Клаудіо Гуджеротті (2015–2020)

Apostolic Nuncios:

Antonio Franco (1992–1999);
Nikola Eterović (1999–2004);
Ivan Jurkovič (2004–2011);
Thomas Edward Gullickson (2011–2015);
Claudio Gugerotti (2015–2020)

СПОЛУЧЕНЕ КОРОЛІВСТВО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
11.09.2019

МЕЛІНДА СІММОНС

Melinda Simmons

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Саймон Ніколас Пітер Хіманс (1992–1995);
Рой Стівен Рів (1995–1999);
Роберт Роланд Гедлі Сміт (1999–2002);
Роберт Едвард Брінклі (2002–2006);
Роберт Лі Тернер (2008–2012);
Саймон Сміт (2012–2015);
Джудіт Гоф (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Simon Nicholas Pieter Himmans (1992–1995);
Roy Stieven Rieve (1995–1999);
Robert Roland Headly Smith (1999–2002);
Robert Edward Brinckly (2002–2006);
Robert Lee Turner (2008–2012);
Simon Smith (2012–2015);
Judith Gough (2015–2019)

СОЦІАЛІСТИЧНА РЕСПУБЛІКА В'ЄТНАМ

Socialist Republic of Vietnam

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

04.03.2021

ХОНГ ТХАЧ НГУЄН
Hong Thach Nguyen

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Чионг Тунг (1993–1997);
Доан Дик (1997–2002);
Ву Зионг Хуан (2002–2006);
Нгуєн Ван Тхань (2007–2010);
Хо Дак Мінь Нгуєт (2010–2013);
Нгуєн Мінь Чі (2014–2017);
Нгуєн Ань Туан (2017–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Truong Tung (1993–1997);
Doan Duc (1997–2002);
Vu Duong Huan (2002–2006);
Nguyen Van Thanh (2007–2010);
Ho Dac Minh Nguyet (2010–2013);
Nguyen Minh Tri (2014–2017);
Nguyen Anh Tuan (2017–2020)

РЕСПУБЛІКА ВІРМЕНІЯ

Republic of Armenia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

19.08.2021

ВЛАДІМІР КАРАПЕТЯН
Vladimir Karapetyan

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Грач Сілванян (1996–2003);
Армен Авакович Хачатрян (2003–2010);
Андранік Манукян (2010–2018);
Тігран Сейранян (2019–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Грач Сілванян (1993–1996);
Гайк Акопян (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Hrach Sylvaniaian (1996–2003);
Armen Avakovich Khachatryan (2003–2010);
Andranik Manukyan (2010–2018);
Tigran Seiranian (2019–2021);
Chargé d'Affaires:
Hrach Sylvaniaian (1993–1996);
Hayk Hakobyan (2018–2019)

ГРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА

Hellenic Republic

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

ЕММАНУІЛ АНДРУЛАКІС
Emmanouil Androulakis

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Васілеос Патсікакіс (1993–1998);
Дімітріс Контумас (1998–2002);
Панайотіс Гумас (2002–2006);
Харалампос Дімітріу (2006–2009);
Георгіос Георгунтзос (2009–2013);
Вассіліс Пападопулос (2013–2016);
Георгіос Пукаміссас (2016–2019);
Васіліос Борновас (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vasileos Patsikakis (1993–1998);
Dimitris Contoumas (1998–2002);
Panayotis Goumas (2002–2006);
Haralampos Dimitriou (2006–2009);
Georgios Georgountzos (2009–2013);
Vassilis Papadopoulos (2013–2016);
Georgios Poukamissas (2016–2019);
Vasilios Bornovas (2019–2022)

ГРУЗІЯ

Georgia

Надзвичайний і Повноважний Посол Грузії в Україні
та Постійний Представник Грузії при ОДЕР-ГУАМ
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Georgia to Ukraine
and Permanent Representative of Georgia to the ODER-GUAM
2022

ГЕОРГІЙ ЗАКАРАШВІЛІ
George Zakarashvili

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Валерій Чечелашвілі (1994–1998);
Малхаз Чачава (1999–2000);
Грігол Катамадзе (2000–2007);
Мераб Антадзе (2007–2008);
Грігол Катамадзе (2009–2013);
Міхеїл Уклеба (2013–2017);
Гела Думбадзе (2017–2019);
Теймураз Шарашенідзе (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Valerii Chechelashvili (1994–1998);
Malkhaz Chachava (1999–2000);
Grigol Katamadze (2000–2007);
Merab Antadze (2007–2008);
Grigol Katamadze (2009–2013);
Mikheil Ukleba (2013–2017);
Gela Dumbadze (2017–2019);
Teimuraz Sharashenidze (2019–2021)

КОРОЛІВСТВО ДАНІЯ

Kingdom of Denmark

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
30.07.2020

ОЛЕ ЕГБЕРГ МІККЕЛЬСЕН
Ole Egberg Mikkelsen

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Крістіан Фабер-Род (1992–1997);
Йорн Крогбек (1997–2001);
Мартін Кофод (2001–2002);
Крістіан Фабер-Род (2002–2005);
Уффе Андерссон Балслев (2005–2009);
Мікаель Борг-Хансен (2009–2013);
Мерете Юль (2013–2015);
Крістіан Донс Крістенсен (2015–2017);
Рубен Медсен (2017–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Christian Faber-Rod (1992–1997);
Jorn Krogbek (1997–2001);
Martin Kofod (2001–2002);
Christian Faber-Rod (2002–2005);
Uffe Andersson Balslev (2005–2009);
Michael Borg-Hansen (2009–2013);
Merete Juhl (2013–2015);
Christian Dons Christensen (2015–2017);
Ruben Madsen (2017–2020)

ЕСТОНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Estonia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
11.09.2019

КАЙМО КУУСК
Kaimo Kuusk

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Тіт Мацулевич (1996–1999);
Тіт Набер (1999–2002);
Пауль Леттенс (2002–2006);
Яан Хейн (2006–2011);
Лаурі Лепік (2011–2012);
Сулев Канніке (2012–2016);
Герт Антсу (2016–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Андрій Біров (1993–1995);
Рейн Ойдеківі (1995–1996)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Tiit Matsulevich (1996–1999);
Tiit Naber (1999–2002);
Paul Lettence (2002–2006);
Yaan Hein (2006–2011);
Lauri Lepik (2011–2012);
Sulev Kannike (2012–2016);
Gert Antsu (2016–2019);
Chargé d'Affaires:
Andrii Birov (1993–1995);
Rain Oidekivi (1995–1996)

АРАБСЬКА РЕСПУБЛІКА ЄГИПЕТ

Arab Republic of Egypt

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.12.2020

АЙМАН АХМЕД МОКХТАР ЕЛЬГАММАЛЬ
Ayman Ahmed Mokhtar Elgammal

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Гусейн Камаль-Елдін Шалаш (1993–1997);
Омар Ель-Фарук Хассан Мохамед (1997–2001);
Мона Алі Хашаба (2001–2005);
Юсеф Мустафа Зада (2005–2008);
Ясір Атеф Абдель Кадер (2008–2012);
Усама Тауфік Юсеф Бадр (2012–2016);
Хоссам Ельдін Алі (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Husein Kamal-Eldin Shalash (1993–1997);
Omar El-Faruhi Khassan Mohamed (1997–2001);
Mona Ali Hashaba (2001–2005);
Yusef Mustafa Zada (2005–2008);
Yasir Atef Abdel Kader (2008–2012);
Osama Tawfik Youssef Badr (2012–2016);
Hossam Eldeen Aly (2016–2020)

ДЕРЖАВА ІЗРАЇЛЬ

State of Israel

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

2021

МІХАЕЛЬ БРОДСЬКИЙ
Michael Brodsky

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Цві Маген (1993–1998);
Анна Азарі (1999–2003);
Наомі Бен-Амі (2003–2007);
Зіна Калай-Клайтман (2007–2011);
Реуєн Дін Ель (2011–2014);
Еліав Белоцерковські (2014–2018);
Джоель Ліон (2018–2021);
Тимчасовий повірений у справах
Зев Бен-Аріє (1998–1999)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Zvi Magen (1993–1998);
Anna Azari (1999–2003);
Naomi Ben-Ami (2003–2007);
Zina Kalai-Klaitman (2007–2011);
Reuven Din El (2011–2014);
Eliav Belotsercovsky (2014–2018);
Joel Lion (2018–2021);
Chargé d'Affaires
Zeev Ben-Arie (1998–1999)

РЕСПУБЛІКА ІНДІЯ

Republic of India

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

ХАРШ КУМАР ДЖЕЙН
Harsh Kumar Jain

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Судхір Тукарам Деваре (1992–1995);
Раджендра Кумар Рай (1995–1997);
Відія Бхушан Соні (1997–2002);
Шекхолен Кіпген (2002–2005);
Дебабрата Саха (2005–2010);
Джоті Сваруп Панде (2010–2011);
Раджив Кумар Чандер (2011–2015);
Манодж Кумар Бхарті (2015–2018);
Парта Сатпатхі (2018–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Sudhir Tukaram Devare (1992–1995);
Rajendra Kumar Rai (1995–1997);
Vidya Bhushan Soni (1997–2002);
Shekholen Kipgen (2002–2005);
Debabrata Saha (2005–2010);
Jyoti Swarup Pande (2010–2011);
Rajiv Kumar Chander (2011–2015);
Manoj Kumar Bharti (2015–2018);
Partha Satpathy (2018–2022)

РЕСПУБЛІКА ІНДОНЕЗІЯ

Republic of Indonesia

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé d'affaires
ad interim
05.2022

ТОРАНГ ПАКПАХАН
Torang Pakpahan

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Роні Хендраван Курніяді (1994–1997);
Где Арса Каджар (1997–2001);
Ремі Рамаулі Сіяхаан (2001–2004);
Альбертус Емануель Александер Латуріу (2004–2008);
Нінінг Сунінгсіх Рохадіят (2008–2012);
Нінік Кун Нар'яті Сісвойо (2012–2016);
Юдді Кріснанді (2017–2021);
Гафур Акбар Дармапутра (2022);
Тимчасові повірені у справах:
Юсран Хадромі (2016–2017);
Баскара Прадіпта (2021);
Ерна Херліна (2021–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Roni Hendrawan Kurniadi (1994–1997);
Gde Arsa Kadjar (1997–2001);
Remy Ramauli Siahaan (2001–2004);
Albertus Emanuel Alexander Laturiuw (2004–2008);
Nining Suningsih Rochadiat (2008–2012);
Niniek Kun Naryatie Siswojo (2012–2016);
Yuddy Chrisnandi (2017–2021);
Ghafur Akbar Dharmaputra (2022);
Chargé d'Affaires:
Yusran Hadromi (2016–2017);
Baskara Pradipta (2021);
Erna Herlina (2021–2022)

РЕСПУБЛІКА ІРАК

Republic of Iraq

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires, a.i.
2021

ТААН ХУССЕЙН АББАС ХУССЕЙН
Taan Hussein Abbas Hussein

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Музгір Аль-Дурі (2002–2003);
(через військові події в Іраку Посольство Республіки Ірак в Україні тимчасово припинило роботу в 2003 році й відновило свою діяльність у 2006 році);
Шорш Халід Саїд (2010–2016);
Бакір Ахмед Азіз Аль-Джаф (2016–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Гішам Абдель Разак Ібрагім (2001–2002);
Алаа Ад-Дін Хусейн Алі (2006–2007);
Хусейн Аббас Хусейн (2007);
Халід Джасім Мохамед Аль-Шамарі (2007–2010)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Muzgir Al-Duri (2002–2003);
(the Embassy of the Republic of Iraq temporarily suspended its work in Ukraine in 2003 because of military operations in Iraq and resumed its work in 2006);
Shorsh Khalid Said (2010–2016);
Bakir Ahmed Aziz Al-Jaff (2016–2021);
Chargé d'Affaires:
Gisham Abdel Razak Ibrahim (2001–2002);
Alaa Ad-Din Hussein Ali (2006–2007);
Hussein Abass Hussein (2007);
Khalid Jasim Mohamed Al-Shamary (2007–2010)

ІРЛАНДІЯ

Ireland

Надзвичайна
і Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
19.08.2021

ТЕРЕСА ХІЛІ
Thérèse Healy

КОРОЛІВСТВО ІСПАНІЯ

Kingdom of Spain

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

РІКАРДО ЛОПЕС-АРАНДА ХАГУ
Ricardo López-Aranda Jagu

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Едуардо Хунко Бонет (1992–1997);
Фернандо Хосе Бейосо Фернандес
(1997–2001);
Луїс Гомес де Аранда Війєн (2001–2005);
Луїс Хав'єр Хіль Кагаліна (2005–2009);
Хосе Родріґес Мойано (2009–2013);
Херардо Анхель Бугайо Оттоне (2013–2017);
Сильвія Кортес Мартін (2017–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Eduardo Junko Bonet (1992–1997);
Fernando José Belloso Fernández
(1997–2001);
Luis Gómez de Aranda Villén (2001–2005);
Luis Javier Gil Catalina (2005–2009);
José Rodríguez Moyano (2009–2013);
Gerardo Angel Bugallo Ottone (2013–2017);
Silvia Cortés Martín (2017–2022)

ІТАЛІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Italian Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
04.03.2021

П'ЄР ФРАНЧЕСКО ДЗАДЗО
Pier Francesco Zazo

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Вітторіо Клаудіо Сурдо (1992–1996);
Джан Лука Бертинетто (1996–2000);
Іоланда Брунетті Гетц (2000–2004);
Фабіо Фаббрі (2004–2008);
П'єтро Джованні Доннічі (2008–2012);
Фабріціо Романо (2012–2016);
Давіде Ла Чечіліа (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vittorio Claudio Surdo (1992–1996);
Gian Luca Bertinetto (1996–2000);
Jolanda Brunetti Goetz (2000–2004);
Fabio Fabbri (2004–2008);
Pietro Giovanni Donnici (2008–2012);
Fabrizio Romano (2012–2016);
Davide La Cecilia (2016–2020)

РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН

Republic of Kazakhstan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

15.04.2020

ДАРХАН КАЛЄТАЄВ

Darkhan Kaletayev

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Юрій Клочков (1994–1996);
Наджамеден Іскалієв (1996–1999);
Равіль Чердабаєв (1999–2003);
Амангельди Жумабаєв (2003–2011);
Заутбек Турісбеков (2012–2015);
Самат Ордабаєв (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Yuriy Klochkov (1994–1996);
Nadzhameden Iskaliev (1996–1999);
Ravil Cherdabaev (1999–2003);
Amangeldi Zhumabayev (2003–2011);
Zautbek Turisbekov (2012–2015);
Samat Ordabayev (2016–2020)

КАНАДА

Canada

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

19.12.2019

ЛАРИСА ГАЛАДЗА

Larisa Galadza

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Франсуа Антуан Матіс (1992–1996);
Крістофер Вестдал (1996–1998);
Дерек Фрейзер (1998–2001);
Андрю Норвал Робінсон (2001–2005);
Абайна Данн (2005–2008);
Ж. Даніель Карон (2008–2011);
Трой Лулашник (2011–2014);
Роман Ващук (2014–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

François Antoine Matis (1992–1996);
Christopher Westdal (1996–1998);
Derek Frazer (1998–2001);
Andrew Norval Robinson (2001–2005);
Abaina Dann (2005–2008);
G. Daniel Caron (2008–2011);
Troy Lulashnyk (2011–2014);
Roman Waschuk (2014–2020)

ДЕРЖАВА КАТАР

State of Qatar

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
23.10.2018

ГАДІ НАССЕР АЛЬ-ГАДЖРІ
Hadi Nasser Al-Hajri

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Джасім Рашид Аль-Халіфа (2013–2018)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Jassim Rashid Al-Khalifa (2013–2018)

КИРГИЗЬКА РЕСПУБЛІКА

Kyrgyz Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

ІДРІС АНАРБЕКОВІЧ КАДИРКУЛОВ
Idris Kadyrkulov

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Улукбек Чіналієв (1993–1998);
Жумагул Сааданбеков (1998–2000);
Есенгул Омуралієв (2001–2005);
Еркін Мамкулов (2005–2010);
Борубек Аширов (2011–2012);
Улукбек Чіналієв (2012–2015);
Жусупбек Шаріпов (2018–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Іван Павлов (2000–2001);
Еркін Мукаєв (2005);
Гульнара Кискараєва (2011);
Батир Кадиркулов (2016–2017);
Батиркан Сиргабаєв (2017);
Меєрімбек Апишов (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ulukbek Chinaliyev (1993–1998);
Zhumahul Saadanbekov (1998–2000);
Esenhul Omuraliyev (2001–2005);
Erkin Mamkulov (2005–2010);
Borubek Ashyrov (2011–2012);
Ulukbek Chinaliev (2012–2015);
Zhusupbek Sharipov (2018–2022);
Chargé d'Affaires:
Ivan Pavlov (2000–2001);
Erkin Mukaev (2005);
Hulnara Kyskaraeva (2011);
Batyр Kadyrkulov (2016–2017);
Batyrcan Syrgabaev (2017);
Meerimbek Apyshev (2017–2018)

КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

People's Republic of China

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ФАНЬ СЯНЬЖУН
Fan Xianrong

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Чжан Чжень (1992–1995);
Пань Чжаньлінь (1995–1998);
Чжоу Сяопей (1998–2000);
Ле Гобан (2000–2003);
Яо Пейшен (2003–2005);
Гао Юйшен (2005–2007);
Чжоу Лі (2007–2010);
Чжан Сіюнь (2010–2016);
Ду Вей (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Zhang Zhen (1992–1995);
Pan Zhanlin (1995–1998);
Zhou Xiaopei (1998–2000);
Li Guobang (2000–2003);
Yao Peisheng (2003–2005);
Gao Yusheng (2005–2007);
Zhou Li (2007–2010);
Zhang Xiyun (2010–2016);
Du Wei (2016–2020)

РЕСПУБЛІКА КІПР

Republic of Cyprus

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

МИХАЛІС ЗАХАРІОГЛУ
Michalis Zacharioglou

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Евагорас Вріонідес (2011–2013);
Вассос Чамберлен (2013–2017);
Луїс Телемаху (2017–2022);
Тимчасова повірена у справах
Ліна Темістоклеус (2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Evagoras Vryonides (2011–2013);
Vassos Chamberlen (2013–2017);
Louis Telemachou (2017–2022);
Chargé d'Affaires
Lina Themistocleous (2022)

РЕСПУБЛІКА КОРЕЯ

Republic of Korea

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

19.08.2021

КИМ ХЬОНГ ТЕ

Кім Хьонг Те

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Ан Хьон Вон (1993–1995);
Лі Хан Чун (1995–1998);
Канг Гин-Тек (1998–2000);
Джанг Шин (2000–2003);
Лі Сонг-Джу (2003–2006);
Хо Сун Чьол (2006–2008);
Пак Ро Бьок (2008–2011);
Кім Ин Цжун (2011–2014);
Сол Кьон Хун (2014–2016);
Лі Янг-Гу (2016–2019);
Кі-чанг Квон (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

An Hon Wong (1993–1995);
Li Han Chun (1995–1998);
Kang Hyn-Tek (1998–2000);
Jang Shin (2000–2003);
Li Sung-Joo (2003–2006);
Ho Sun Chol (2006–2008);
Pak Ro Biok (2008–2011);
Kim Eun-Joong (2011–2014);
Sul Kyung Hoon (2014–2016);
Lee Yang Goo (2016–2019);
Ki-chang Kwon (2019–2021)

РЕСПУБЛІКА КУБА

Republic of Cuba

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

15.04.2020

НАТАЧА ДІАС АГІЛЕРА

Natacha Díaz Aguilera

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Діогенес Ернандес Асторга (1992–1994);
Серхіо Лопес Бріель (1994–1999);
Хосе Діонісіо Пераса Чапо (1999–2004);
Хуліо Антоніо Гармендія Пенья (2004–2008);
Фелікс Леон Карбальо (2008–2012);
Ернесто Антоніо Сенті Даріас (2012–2016)
Тимчасові повірені у справах
Оскар Сантана Леон (2016–2018);
Натача Діас Агілера (2018–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Diógenes Hernández Astorga (1992–1994);
Sergio López Briel (1994–1999);
José Dionisio Peraza Chapeau (1999–2004);
Julio Antonio Garmendia Peña (2004–2008);
Félix León Carballo (2008–2012);
Ernesto Antonio Sentí Darías (2012–2016)
Charge d'Affaires
Oscar Santana León (2016–2018);
Natacha Díaz Aguilera (2018–2020)

ДЕРЖАВА КУВЕЙТ

State of Kuwait

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

05.10.2016

РАШИД ХАММАД АЛЬ-АДВАНИ

Rashed Hammad Al-Adwani

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Ахмед Абдулла Аль-Мубаракі (1995–1997);
Халет Мутлак Заед Аль-Дуейлах (1998–2001);
Хафіз Мохаммед Аль-Аджмі (2001–2006);
Хамуд Юсіф Аль-Роудан (2007–2010);
Юсеф Хуссейн Аль-Кабанді (2010–2016)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ahmed Abdullah Al-Mubaraki (1995–1997);
Halet Mutlaq Zaed Al-Dueylah (1998–2001);
Hafiz Mohammed Al Ajmi (2001–2006);
Hamood Youssif Al-Roudhan (2007–2010);
Yousef Hussain Al-Qabandi (2010–2016)

ЛАТВІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Latvia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

2021

ІЛГВАРС КЛЯВА

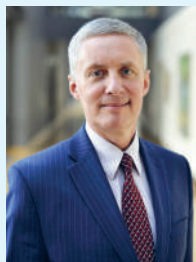
Ilgvars Kļava

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Петеріс Сімсонс (1994–1997);
Петеріс Вайварс (1997–2001);
Андріс Вілцанс (2001–2007);
Атіс С'янїтс (2007–2011);
Аргіта Даудзе (2011–2016);
Юріс Пойканс (2016–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Peteris Simsons (1994–1997);
Peteris Vaivars (1997–2001);
Andris Vilcans (2001–2007);
Atis Sjanits (2007–2011);
Argita Daudze (2011–2016);
Juris Poikāns (2016–2021)

ЛИТОВСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Lithuania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2020

ВАЛЬДЕМАРАС САРАПІНАС
Valdemaras Sarapinas

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ромуальдас Рамошка (1993–1996);
Вітаутас Пятрас Плечкайтис (1996–2001);
Вікторас Баубліс (2001–2005);
Альгірдас Кумжа (2006–2009);
Пятрас Вайтекунас (2010–2015);
Марюс Януконіс (2015–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Romualdas Ramoshka (1993–1996);
Vytautas Petras Plechkaitis (1996–2001);
Viktoras Baublys (2001–2005);
Algirdas Kumzha (2006–2009);
Petras Vaitiekunas (2010–2015);
Marius Janukonis (2015–2020)

ЛІВАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Lebanese Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
10.01.2018

АЛІ ДАХЕР
Ali Daher

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юсеф Садака (2005–2013);
Клод Аль Хажаль (2013–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Youssef Sadaka (2005–2013);
Claude Al Hajal (2013–2017)

ЛІВІЯ

Libya

Повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2020

АДЕЛ О.А.БЕНИССА
Adel O.A.Benissa

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Аль-Седдіг Мохаммед Аль-Шібані-
Аль-Гвері (2002–2008);
Фейсал Атія М. Альшаарі (2008–2012);
Салех Кадум (2012–2013);
Мохамед Салахеддін Нуреддін Шеллі
(2014–2018);
Ахмед М. А. Табулі (2018–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Алхаді І. А. Асбає (2013–2014);
Абдуразак М. С. Граді (2018–2020);
Мохадєб М. А. Гхетон (2020)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Al-Seddig Mohammed Al-Shibani-
Al-Gveri (2002–2008);
Feisal Atiya M. Alshaari (2008–2012);
Saleh Kadoum (2012–2013);
Mohamed Salaheddin Nureddin Shelli
(2014–2018);
Ahmed M. A. Tabuli (2018–2019);
Chargé d'Affaires:
Alhadi I. A. Asbaie (2013–2014);
Abdurazak M. S. Grady (2018–2020);
Mohadeb M. A. Gheton (2020);

РЕСПУБЛІКА ПІВНІЧНА МАКЕДОНІЯ

Republic of North Macedonia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
16.05.2019

КРУМ ЕФРЕМОВ
Krum Efremov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Владо Блажевскі (1997–2003);
Мартін Гулескі (2003–2008);
Ілія Ісайловскі (2008–2009);
Ацо Спасеноскі (2010–2014);
Столе Змейкоскі (2014–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Vlado Blazhevski (1997–2003);
Martin Guleski (2003–2008);
Iliya Isailovski (2008–2009);
Aco Spasenoski (2010–2014);
Stole Zmejkoski (2014–2019)

МАЛАЙЗІЯ

Malaysia

Тимчасова повірена
у справах
Chargé
d'Affaires, a.i.
2021

ФАДІЛА ДАУД
Fadhilah Daud

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Амінахтун Хаджі А. Карім (2005–2008);
Дато Абдула Сані Омар (2008–2011);
Чуа Теонг Бан (2011–2015);
Датук Аюф Бін Бачі (2016–2018);
Дато Раджа Реза Раджа Заїб Ша (2018–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Aminahtun Hadji A. Karim (2005–2008);
Dato' Abdullah Sani Omar (2008–2011);
Chuah Teong Ban (2011–2015);
Datuk Ayauf Bin Bachi (2016–2018);
Dato' Raja Reza Raja Zaib Shah (2018–2021)

СУВЕРЕННИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ОРДЕН ГОСПІТАЛЬЄРІВ СВЯТОГО ІОАННА ЄРУСАЛИМСЬКОГО, РОДОСУ І МАЛЬТИ

Sovereign Military Hospitaller Order of Saint John of Jerusalem of Rhodes and of Malta

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
11.09.2014

АНТОНІО ГАЗЗАНТІ ПУЛЬЄЗЕ ДІ КОТРОНЕ
Antonio Gazzanti Pugliese di Cotrone

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Пауль Фрідріх фон Фурхерр (2008–2014)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Paul Friedrich von Fuhrherr (2008–2014)

КОРОЛІВСТВО МАРОККО

Kingdom of Morocco

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
19.07.2018

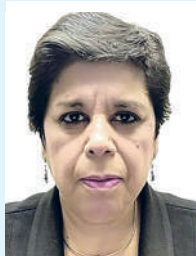
ФАУЗ ЕЛЬ АШШАБІ
Faouz El Achchabi

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Мохамед Азгар (2000–2004);
Абдельжаліль Саубрі (2004–2013);
Міна Тунсі (2013–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Mohamed Azhar (2000–2004);
Abdeljalil Saubri (2004–2013);
Mina Tounsi (2013–2018)

МЕКСИКАНСЬКІ СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ

United Mexican States

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
07.11.2019

ОЛЬГА БЕАТРИС ГАРСІЯ ГІЙЕН
Olga Beatriz García Guillén

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Беренісе Рендон Талавера (2009–2014);
Марія Луїза Беатріс Лопес Гаргальо
(2015–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Сесар Окаранса Кастаньєда (2005–2009);
Карлос Валера Пауліно (2014–2015);
Даніель Домінгес Канту (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Berenice Rendón Talavera (2009–2014);
Maria Luisa Beatriz Lopez Gargallo
(2015–2019);
Charge d` Affaires:
Cesar Ocaranza Castañeda (2005–2009);
Carlos Valera Paulino (2014–2015);
Daniel Domingues Cantú (2015–2019)

РЕСПУБЛІКА МОЛДОВА

Republic of Moldova

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

ВАЛЕРІУ КІВЕРЬ
Valeriu Chiveri

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Іон Боршевич (1993–1994);
Іон Руссу (1994–1998);
Олексій Андрієвські (1999–2002);
Ніколає Черномаз (2003–2005);
Міхайл Лаур (2005–2006);
Серджиу Статі (2006–2008);
Ніколає Гуменний (2008–2009);
Іон Стевіле (2010–2015);
Руслан Болбочан (2015–2021);
Тимчасові повірені у справах:
Еуджен Карас (2008);
Ніколає Мійня (2009–2010, 2021–2022);
Олег Хинку (2015)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Ion Borshevich (1993–1994);
Ion Russu (1994–1998);
Oleksiy Andrievski (1999–2002);
Nikolae Chernomaz (2003–2005);
Mikhail Laur (2005–2006);
Sergio Statti (2006–2008)
Nikolae Humennyi (2008–2009);
Ion Stavila (2010–2015);
Ruslan Bolbocean (2015–2021);
Chargé d'Affaires:
Eudjen Karas (2008);
Nikolae Myinea (2009–2010, 2021–2022);
Oleg Khyнку (2015)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІГЕРІЯ

Federal Republic of Nigeria

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
19.08.2021

ШІНА ФАТАЙ АЛЕГЕ
Shina Fatai Alege

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Альфред Джон Нанна (2000–2004);
Аджуру Ігнатіус Хекайре (2004–2008);
Ібрагім Пада Касай (2008–2012);
Франк Нгозі Ісох (2012–2014);
Тимчасові повірені у справах:
Афолабі Джуліус Адефідіпе (2014–2016);
Естер Джоел Сансува (2016–2019);
Мартін Сенком Адаму (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Alfred John Nanna (2000–2004);
Ajuru Ignatius Hekaire (2004–2008);
Ibrahim Pada Kasai (2008–2012);
Frank Ngozi Isoh (2012–2014);
Chargé d'Affaires:
Afolabi Dzhulius Adefidipe (2014–2016);
Esther Joel Sunsuwa (2016–2019);
Martin Senkom Adamu (2019–2021)

КОРОЛІВСТВО НІДЕРЛАНДИ

Kingdom of the Netherlands

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.09.2019

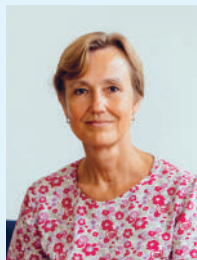
ЙЕННЕС ДЕ МОЛ
Jennes de Mol

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Роберт Герман Серрі (1992–1996);
Онно Хаттінга Ван'т Сант (1997–2001);
Монік Патрісія Антуанетта Франк (2001–2004);
Рон Келлер (2005–2009);
Пітер Ян Волтерс (2009–2013);
Кейс Ян Рене Кломпенхаувер (2013–2017);
Ед Хукс (2018–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Адріан Кван'єр (1996–1997);
Віллем Барон Бентінк ван Схоонгейтен
(2004–2005)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Robert Herman Serry (1992–1996);
Onno Hattinga Van't Sant (1997–2001);
Monique Patricia Antoinette Frank (2001–2004);
Ron Keller (2005–2009);
Pieter Jan Wolthers (2009–2013);
Kees Jan René Klompenhouwer (2013–2017);
Ed Hoeks (2018–2019);
Chargé d'Affaires:
Andrian Quancier (1996–1997);
Willem Baron Bentinck van Schoonheten
(2004–2005)

ФЕДЕРАТИВНА РЕСПУБЛІКА НІМЕЧЧИНА

Federal Republic of Germany

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

24.07.2019

АНКА ФЕЛЬДГУЗЕН
Anka Feldhusen

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Геннеке Граф фон Бассевітц (1992–1993);
Александр Арно (1993–1996);
Ебергард Гайкен (1996–2000);
Дітмар Гергард Штюдеманн (2000–2006);
Райнгард Шеферс (2006–2008);
Ганс-Юрген Гаймзьот (2008–2012);
Крістоф Вайль (2012–2016);
Ернст Райхель (2016–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Hennecke Graf von Bassewitz (1992–1993);
Alexander Arnot (1993–1996);
Eberhard Heyken (1996–2000);
Dietmar Gerhard Stüdemann (2000–2006);
Reinhard Schäfers (2006–2008);
Hans-Jürgen Heimsoeth (2008–2012);
Christof Weil (2012–2016);
Ernst Reichel (2016–2019)

КОРОЛІВСТВО НОРВЕГІЯ

Kingdom of Norway

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.12.2020

ЕРІК СВЕДАЛ
Erik Svedahl

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Ойвінд Нордслеттен (1992–1996);
Андерс Хельсет (1997–2000);
Йостейн Бернхардсен (2001–2006);
Олав Берстад (2006–2011);
Йон Елведал Фредріксен (2011–2016);
Уле Тер'є Хорпестада (2016–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Øyvind Nordsletten (1992–1996);
Anders Helseth (1997–2000);
Jostein Bernhardsen (2001–2006);
Olav Berstad (2006–2011);
Jon Elvedal Fredriksen (2011–2016);
Ole Terje Horpestad (2016–2020)

ОБ'ЄДНАНІ АРАБСЬКІ ЕМІРАТИ

United Arab Emirates

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

02.03.2017

САЛЕМ АХМЕД АЛЬ-КААБІ
Salem Ahmed AlKaabi

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Абдусалам Хареб Обайд Аль-Румейті
(2013–2017)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Abdulsalam Hareb Obaid Al Romaiti
(2013–2017)

ІСЛАМСЬКА РЕСПУБЛІКА ПАКИСТАН

Islamic Republic of Pakistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.12.2020

НОЕЛЬ ІЗРАЇЛЬ ХОХАР
Noel Israel Khokhar

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Тарік Фарук Мірза (1997–2000);

Шамун Алам Хан (2000–2003);

Таджул Хак (2004–2007);

Газанфар Алі Хан (2007–2010);

А.Н. Салім Мела (2010–2012);

Ваджахат Алі Муфті (2013–2015);

Атар Аббас (2015–2017);

Захід Мубашир Шейх (2018–2020);

Тимчасовий повірений у справах

Вакар Ахмад (2017–2018)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Tariq Farouq Mirza (1997–2000);

Shamoon Alam Khan (2000–2003);

Taj ul Haq (2004–2007);

Ghazanfar Ali Khan (2007–2010);

A.N. Saleem Mela (2010–2012);

Wajahat Ali Muftee (2013–2015);

Athar Abbas (2015–2017);

Zahid Mubashir Sheikh (2018–2020);

Chargé d'Affaires

Waqar Ahmad (2017–2018)

ПАЛЕСТИНА

Palestine

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

29.05.2020

ХАШЕМ ДАДЖАНІ
Hashem Dajani

Надзвичайні

та Повноважні Посли:

Валід Закут (2001–2005);

Халід Арікат (2006–2010);

Мохаммед Аль-Асаад (2010–2019);

Тимчасовий повірений у справах

Нідаль Ель-Котоб (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Valid Zakut (2001–2005);

Khalid Arikat (2006–2010);

Mohammed Alasaad (2010–2019);

Chargé d'Affaires

Nidal Alqottob (2019–2020)

ПІВДЕННО-АФРИКАНСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of South Africa

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

24.07.2019

АНДРЕ ЙОХАННЕС ГРОЄНЕВАЛЬД
André Johannes Groenewald

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Діон ван Скуер (1993–1995);
Пітер ван Рензбург Хуесен (1996–1998);
Деларей ван Тондер (1999–2004);
Ашраф Сентсо (2004–2007);
Андріс Фентер (2008–2012);
Чупу Стенлі Магабата (2012–2013);
Крістіаан Альбертус Бассон (2014–2018);
Тимчасові повірені у справах:
Ілія дю Буїссон (1995–1996);
Девід де Вільє дю Буїссон (1998–1999);
Тандо Даламба (2013–2014);
Номонді Мджолі (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Dion van Schoor (1993–1995);
Peter van Rensburg Goosen (1996–1998);
Delarey van Tonder (1999–2004);
Ashraf Sentso (2004–2007);
Andries Venter (2008–2012);
Stanley Chupu Mathabatha (2012–2013);
Christiaan Albertus Basson (2014–2018);
Chargé d’Affaires:
Ilia du Buisson (1995–1996);
David de Vilie du Buisson (1998–1999);
Thando Dalamba (2013–2014);
Nomonde Mjoli (2018–2019)

РЕСПУБЛІКА ПОЛЬЩА

Republic of Poland

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

16.05.2019

БАРТОШ ЦІХОЦЬКИЙ
Bartosz Cichocki

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Єжи Козакєвіч (1992–1997);
Єжи Бар (1997–2001);
Марек Зюлковскі (2001–2005);
Яцек Ключковскі (2005–2010);
Генрик Літвін (2011–2016);
Ян Пекло (2016–2019).

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Jerzy Kozakiewicz (1992–1997);
Jerzy Bahr (1997–2001);
Marek Ziółkowski (2001–2005);
Jacek Kluczkowski (2005–2010);
Henryk Litwin (2011–2016);
Jan Piekło (2016–2019).

ПОРТУГАЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА

Portuguese Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

29.05.2020

АНТОНІУ ВАШКУ ДА КУНЬЯ І ЛОРЕНА АЛВЕШ МАШАДУ
António Vasco da Cunha e Lorena Alves Machado

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Мануел Корте-Реал (1993–1998);
Антоніу ді Фарія і Майя (1999–2001);
Педру Мануел Сарменту
ді Вашконселуш-і-Каштру (2001–2004);
Жузе Мануел Пессанья Віегас (2004–2008);
Маріу Жезуш душ Сантуш (2009–2014);
Марія Кріштіна Серпа ди Алмейда (2014–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Manuel Côrte-Real (1993–1998);
António de Faria e Maia (1999–2001);
Pedro Manuel Sarmiento de Vasconcelos e Castro
(2001–2004);
José Manuel Pessanha Viegas (2004–2008);
Mário Jesus dos Santos (2009–2014);
Maria Cristina Serpa de Almeida (2014–2019)

РУМУНІЯ

Romania

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

2022

АЛЕКСАНДРУ ВІКТОР МІКУЛА
Alexandru Victor Micula

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Іон Бістреану (1993–1998);
Міхай Дінуку (1998–1999);
Александру Корня (2000–2005);
Траян-Лауренцію Христя (2005–2010);
Корнел Іонеску (2010–2016);
Крістіан-Леон Țurcanu (2016–2022);
Тимчасові повірені у справах:
Леонтін Пастор (1992–1993);
Корнел Іонеску (1999–2000)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ion Bistreanu (1993–1998);
Mihai Dinucu (1998–1999);
Alexandru Cornea (2000–2005);
Traian-Laurențiu Hristea (2005–2010);
Cornel Ionescu (2010–2016);
Cristian-Leon Țurcanu (2016–2022);
Chargé d’Affaires:
Leontin Pastor (1992–1993);
Cornel Ionescu (1999–2000)

КОРОЛІВСТВО САУДІВСЬКА АРАВІЯ

Kingdom of Saudi Arabia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
30.07.2020

МОХАММЕД СУЛАЙМАН АЛЬМУШТЕР АЛЬЖЕБРІН
Mohammed Sulaiman Almussher Aljebreen

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Джудія Алхазал (2010–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Мохаммад Алангрі (2019–2020)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Judiya Alhathal (2010–2019);
Chargé d’Affaires
Mohammad Alangri (2019–2020)

РЕСПУБЛІКА СЕРБІЯ

Republic of Serbia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
15.04.2020

АЦА ЙОВАНОВИЧ
Asa Jovanovic

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Горан Алексич (2005–2009);
Душан Лазич (2009–2013);
Раде Булатович (2013–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Goran Aleksich (2005–2009);
Dusan Lazic (2009–2013);
Rade Bulatović (2013–2020)

СЛОВАЦЬКА РЕСПУБЛІКА

Slovak Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
21.09.2018

МАРЕК ШАФІН
Marek Šafin

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Роберт Гаренчар (1993–1995);
Йозеф Мігаш (1995–1996);
Василь Гривна (1999–2005);
Урбан Руснак (2005–2009);
Павол Гамжік (2009–2014);
Юрай Сівачек (2014–2018);
Тимчасова повірена у справах
Ольга Мігалікова (1996–1999)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Robert Harenčár (1993–1995);
Jozef Migaš (1995–1996);
Vasil Grivna (1999–2005);
Urban Rusnák (2005–2009);
Pavol Hamžik (2009–2014);
Juraj Siváček (2014–2018);
Chargé d'Affaires
Olga Miháliková (1996–1999)

РЕСПУБЛІКА СЛОВЕНІЯ

Republic of Slovenia

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
24.07.2019

ТОМАЖ МЕНЦІН
Tomaž Mencin

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Прімож Шеліго (2004–2008);
Наташа Прах (2014–2018);
Тимчасові повірені у справах:
Боріс Голе (2008–2010);
Наташа Прах (2010–2014);
Матея Крачун (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Primož Šeligo (2004–2008);
Nataša Prah (2014–2018);
Chargé d'Affaires a.i.:
Boris Gole (2008–2010);
Nataša Prah (2010–2014);
Mateja Kračun (2018–2019)

РЕСПУБЛІКА СУДАН

Republic of the Sudan

Тимчасовий повірений
у справах
Chargé
d'Affaires
2022

ОКАША ЕЛЬДОВ МОХАММЕД ЕЛЬМАХІ
Okasha Eldow Mohammed Elmahi

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Анас Ельтаєб Ельгаїлані Мустафа (2013–2017);
Мохамед Еїса Ісмаїл Дахаб (2018–2022);
Тимчасовий повірений у справах
Осама Алі Саріх Рабіх (2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Anas Eltayeb Elgailani Mustafa (2013–2017);
Mohamed Eisa Ismail Dahab (2018–2022);
Chargé d'Affaires
Osama Ali Sarih Rabih (2017)

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ

United States of America

Надзвичайна
і Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2022

БРІДЖЕТ ЕНН БРІНК
Bridget Ann Brink

Надзвичайні та Повноважні Посли:

Роман Попадюк (1992–1993);
Вільям Грін Міллер (1993–1998);
Стивен Карл Пайфер (1998–2000);
Карлос Паскуаль (2000–2003);
Джон Гербст (2003–2006);
Вільям Б. Тейлор Дж. (2006–2009);
Джон Ф. Теффт (2009–2013);
Джеффри Р. Пайетт (2013–2016);
Марі Йованович (2016–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Вільям Б. Тейлор Дж. (2019–2020);
Крістіна Квін (2020–2022)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Roman Popadiuk (1992–1993);
William Green Miller (1993–1998);
Steven Carl Pifer (1998–2000);
Carlos Pascual (2000–2003);
John Herbst (2003–2006);
William B. Taylor Jr. (2006–2009);
John F. Tefft (2009–2013);
Geoffrey R. Pyatt (2013–2016);
Marie Yovanovitch (2016–2019);
Chargé d'Affaires:
William B. Taylor Jr. (2019–2020);
Kristina Kvien (2020–2022)

РЕСПУБЛІКА ТАДЖИКИСТАН

Republic of Tadjikistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.12.2020

ДАВЛАТАЛІ НАЗРІЗОДА
Davlatali Nazrizoda

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Сафар Сафаров (2001–2007);
Абдулмаджид Достієв (2008–2010);
Шухрат Султонов (2010–2015);
Файзулло Холбобоев (2015–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Safar Safarof (2001–2007);
Abdulgajid Dostiev (2008–2010);
Shukhrat Sultonov (2010–2015);
Fayzullo Kholboboev (2015–2020)

РЕСПУБЛІКА ТУРЕЧЧИНА

The Republic of Türkiye

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

12.02.2019

ЯГМУР АХМЕТ ГЮЛЬДЕРЕ
Yağmur Ahmet Güldere

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Аджар Гермен (1992–1997);
Альп Караосманоглу (1997–2001);
Алі Більге Джанкорель (2001–2005);
Ердоган Шеріф Ішджан (2005–2009);
Ахмет Бюлент Меріч (2009–2012);
Мехмет Самсар (2012–2014);
Йонет Дж. Тезель (2014–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Acar German (1992–1997);
Alp Karaosmanoğlu (1997–2001);
Ali Bilge Cankorel (2001–2005);
Erdoğan Şerif Işcan (2005–2009);
Ahmet Bülent Meriç (2009–2012);
Mehmet Samsar (2012–2014);
Yönet C. Tezel (2014–2019)

ТУРКМЕНИСТАН

Turkmenistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

29.05.2020

ТОЙЛИ АТАЄВ
Toyly Atayev

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Недірмамед Аловов (1995–1999);
Аман-Гельди Байрамов (1999–2005);
Нурберди Аманмурадов (2010–2018);
Тимчасовий повірений у справах
Какаджан Сапаралієв (2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Nedirmamed Alovov (1995–1999);
Aman Geldi Bairamov (1999–2005);
Nurberdy Amanmuradov (2010–2018);
Chargé d'Affaires
Kakajan Saparaliyev (2019)

УГОРЩИНА

Hungary

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

27.12.2018

ІШТВАН ІЙДЯРТО
István Íjgyártó

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Андраш Палді (1992);
Іштван Варга (1992–1995);
Лоранд Тот (1995–1997);
Янош Кішфалві (1997–2001);
Ференц Контра (2001–2002);
Янош Тот (2003–2007);
Андраш Баршонь (2007–2010);
Міхаль Баєр (2011–2014);
Д-р Ерно Кешкень (2014–2019);
Тимчасовий повірений у справах
Міклеш Шандор Мороц (2010–2011)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Páldi András (1992);
Varga István (1992–1995);
Dr. Tóth Lóránd (1995–1997);
Kisfalvi János (1997–2001);
Kontra Ferenc (2001–2002);
Tóth János (2003–2007);
Bársony András (2007–2010);
Mihály Bayer (2011–2014);
Dr. Ernő Keskeny (2014–2019);
Chargé d'Affaires
Mórocz Miklós Sándor (2010–2011)

РЕСПУБЛІКА УЗБЕКИСТАН

Republic of Uzbekistan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.12.2020

АЛИШЕР АНВАРОВИЧ КУРМАНОВ
Alisher Kurmanov

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Шамансур Шахалілович Шахалілов (1999–2003);
Равшанбек Азадбекович Алімов (2003–2006);
Ілхом Уткурович Хайдаров (2006–2009);
Алішер Хабібullaєвич Абдуалієв (2012–2019);
Тимчасові повірені у справах:
Алішер Анварович Агзамходжаєв (1996–1998);
Батир Пулатович Юсупов (2009–2012);
Баходир Юлдашевич Ібрагімов (2019–2020)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Shamansur Shahalilov (1999–2003);
Ravshanbek Alimov (2003–2006);
Ilhom Haidarov (2006–2009);
Alisher Abdualiev (2012–2019);
Chargé d'Affaires:
Alisher Ahzamhodzhayev (1996–1998);
Batyr Pulatovich Yusupov (2009–2012);
Bakhodir Ibragimov (2019–2020)

ФІНЛЯНДСЬКА РЕСПУБЛІКА

Republic of Finland

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

26.08.2022

ЯАККО ЛЕХТОВІРТА
Jaakko Lehtovirta

Надзвичайні
та Повноважні Посли:

Ерік Ульфстедт (1993–1996);
Мартті Ісоаро (1996–2000);
Тімо Юхані Репо (2000–2003);
Лаура Рейніля (2003–2007);
Крістер Міккелссон (2007–2011);
Ар'я Макконен (2011–2015);
Юха Віртанен (2015–2019);
Пяйві Лайне (2019–2022)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:

Erik Ulfstedt (1993–1996);
Martti Isoaro (1996–2000);
Timo Juhani Repo (2000–2003);
Laura Reinilä (2003–2007);
Christer Michelsson (2007–2011);
Arja Makkonen (2011–2015);
Juha Virtanen (2015–2019);
Päivi Laine (2019–2022)

ФРАНЦУЗЬКА РЕСПУБЛІКА

French Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

11.09.2019

ЕТЬЄН ДЕ ПОНСЕН

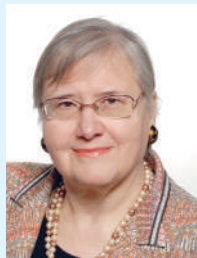
Etienne de Poncins

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Юг Перне (1992–1993);
Мішель Песік (1993–1995);
Домінік Шасар (1995–1997);
Паскаль Фієскі (1997–2001);
Філіп де Сюремен (2002–2005);
Жан-Поль Везіан (2005–2008);
Жак Фор (2008–2011);
Ален Ремі (2011–2015);
Ізабель Дюмон (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Hugues Pernet (1992–1993);
Michel Peissik (1993–1995);
Dominique Chassard (1995–1997);
Pascal Fieschi (1997–2001);
Philippe de Suremain (2002–2005);
Jean-Paul Veziant (2005–2008);
Jacques Faure (2008–2011);
Alain Remy (2011–2015);
Isabelle Dumont (2015–2019)

РЕСПУБЛІКА ХОРВАТІЯ

Republic of Croatia

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

16.05.2019

АНИЦА ДЖАМИЧ

Anica Djamić

Надзвичайні та Повноважні Посли:
Івіца Трнокоп (1992);
Онесін Цвітан (1992–1995);
Джуро Відмарович (1995–1999);
Мар'ян Комбол (1999–2000);
Маріо Миколіч (2002–2006);
Желько Кірінчич (2007–2012);
Томіслав Відошевіч (2012–2018);
Тимчасові повірені у справах:
Мірко Танкосіч (2000–2002);
Кармен Флоршіц (2018–2019)

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ivica Trnokop (1992);
Onesin Cvitan (1992–1995);
Djuro Vidmarovic (1995–1999);
Marjan Kombol (1999–2000);
Mario Mikolic (2002–2006);
Zeljko Kirincic (2007–2012);
Tomislav Vidosevic (2012–2018);
Chargé d'Affaires:
Mirko Tankosic (2000–2002);
Carmen Floršic (2018–2019)

ЧЕСЬКА РЕСПУБЛІКА

Czech Republic

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
02.03.2017

РАДЕК МАТУЛА
Radek Matula

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Павел Маша (1993–1997);
Йозеф Врабець (1997–2002);
Карел Штіндл (2002–2007);
Ярослав Башта (2007–2010);
Іван Почух (2011–2016);
Тимчасові повірені у справах:
Вітезлав Півонька (2010–2011);
Зденька Цаїсова (2016–2017)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Pavel Masha (1993–1997);
Josef Wrabec (1997–2002);
Carel Stindl (2002–2007);
Yaroslav Bashta (2007–2010);
Ivan Počuch (2011–2016);
Chargé d'Affaires:
Vitezlav Pivonka (2010–2011);
Zdeňka Caisová (2016–2017)

ЧОРНОГОРІЯ

Montenegro

Надзвичайна
та Повноважна Амбасадорка
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
03.07.2020

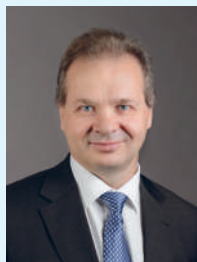
ДРАГИЦА ПОНОРАЦ
Dragica Ponorac

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Любомір Мішурович (2016–2020);
Тимчасова повірена у справах
Іванна Булатович (2020)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
Ljubomir Misurovic (2016–2020);
Chargé d'Affaires
Ivana Bulatovic (2020)

ШВЕЙЦАРСЬКА КОНФЕДЕРАЦІЯ

Swiss Confederation

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

07.11.2019

КЛОД ВІЛЬД
Claude Wild

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Армен Каммер (1993–1996);
Сільвія Паулі (1996–1999);
Жан-Франсуа Каммер (2000–2005);
Крістіан Феслер (2005–2007);
Георг Цублер (2007–2011);
Крістіан Шьоненбергер (2011–2015);
Гійом Шойрер (2015–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Armen Kammer (1993–1996);
Sylvia Pauli (1996–1999);
Jean-Francois Kammer (2000–2005);
Christian Fesler (2005–2007);
Georg Zubler (2007–2011);
Christian Schoenenberger (2011–2015);
Guillaume Scheurer (2015–2019)

КОРОЛІВСТВО ШВЕЦІЯ

Kingdom of Sweden

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

07.11.2019

ТОБІАС ТИБЕРТ
Tobias Thyberg

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Мартін Халлквіст (1992–1996);
Йоран Сігурд Якобссон (1996–2000);
Свен Улоф Оке Петерсон (2000–2004);
Йон-Крістер Оландер (2004–2009);
Стефан Гуллгрєн (2009–2013);
Андреас фон Бекерат (2013–2016);
Мартін Хагстрьом (2016–2019)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Martin Halkquist (1992–1996);
Joran Sigurd Jacobson (1996–2000);
Sven Olof Åke Peterson (2000–2004);
John Christer Åhlander (2004–2009);
Stefan Gullgren (2009–2013);
Andreas von Beckerath (2013–2016);
Martin Hagström (2016–2019)

ЯПОНІЯ

Japan

Надзвичайний
і Повноважний Посол
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
2021

КУНІНОРИ МАЦУДА
Kuninori Matsuda

Надзвичайні
та Повноважні Посли:
Суміо Едамура (1992–1993);
Шоджі Сuedзава (1993–1996);
Юджі Курокава (1996–1999);
Хітоші Хонда (1999–2002);
Кішічіро Амае (2002–2005);
Муцуо Мабучі (2005–2008);
Тадаші Ідзава (2008–2011);
Тоїчі Саката (2011–2014);
Шігекі Сумі (2014–2019);
Такаші Курай (2019–2021)

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Sumio Edamura (1992–1993);
Shoji Suezawa (1993–1996);
Yuji Kurokawa (1996–1999);
Hitoshi Honda (1999–2002);
Kishichiro Amae (2002–2005);
Mutsuo Mabuchi (2005–2008);
Tadashi Izawa (2008–2011);
Toichi Sakata (2011–2014);
Shigeki Sumi (2014–2019);
Takashi Kurai (2019–2021)

Представники України при міжнародних організаціях

Representatives of Ukraine to International Organisations

Відомості станом
на листопад 2022 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

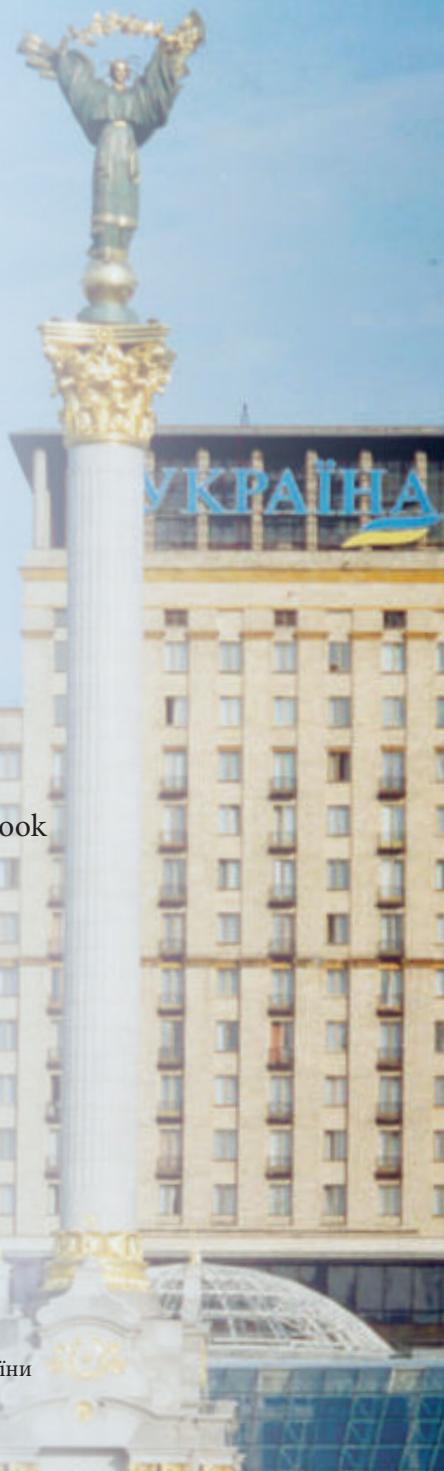
*Під час підготовки щорічника
використано матеріали
Міністерства закордонних справ України*

Data as of November 2022.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

*The preparation of the yearbook
was informed by materials
of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*

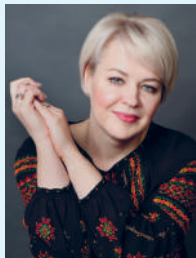

Детальніша інформація про дипломатичний корпус України
More detailed information on diplomatic corps of Ukraine

МІСІЯ УКРАЇНИ ПРИ НАТО

Mission of Ukraine to NATO

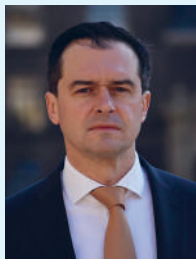

Глава
Місії України при НАТО
Head of Ukraine's
Mission to NATO
2021

НАТАЛІЯ ГАЛІБАРЕНКО
Nataliia Galibarenko

ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Mission of Ukraine to the European Union

Представник України при Європейському Союзі
та Європейському Співтоваристві з атомної енергії
Head of the Mission of Ukraine to the European Union
and the European Atomic Energy Community
2021

ВСЕВОЛОД ЧЕНЦОВ
Vsevolod Chentsov

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ВІДДІЛЕННІ ООН ТА ІНШИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ У ЖЕНЕВІ

Permanent Mission of Ukraine to the UN Office and other International Organizations in Geneva

Постійна представниця України при Відділенні ООН
та інших міжнародних організаціях у Женеві (Швейцарія)
Permanent Representative of Ukraine to the UN Office and other
international organizations in Geneva (Switzerland)
2021

ЄВГЕНІЯ ФІЛІПЕНКО
Yevhenia Filipenko

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ РАДІ ЄВРОПИ

Permanent Mission of Ukraine to the Council of Europe

Постійний представник України
при Раді Європи
Permanent Representative of Ukraine
to the Council of Europe

24.12.2019

БОРИС ТАРАСЮК
Borys Tarasiuk

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ ООН

Permanent Mission of Ukraine to the United Nations

Постійний представник України
при ООН
Permanent Representative of Ukraine
to the UN

18.12.2019

СЕРГІЙ КИСЛИЦЯ
Sergiy Kyslytsya

ПОСТІЙНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УКРАЇНИ ПРИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ У ВІДНІ

Permanent Mission of Ukraine
to the International Organizations in Vienna

Постійний представник України
при міжнародних організаціях у Відні (Австрія)
Permanent Representative of Ukraine
to the International Organizations in Vienna (Austria)

01.07.2019

ЄВГЕНІЙ ЦИМБАЛЮК
Evhenii Tsymbaliuk

**МІЖНАРОДНА
МОРСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ (ІМО)
International Maritime Organization (IMO)**

Постійний
представник України
Permanent
Representative of Ukraine

ВАДИМ ПРИСТАЙКО
Vadym Prystaiko

Представники міжнародних організацій в Україні

Representatives of International Organisations in Ukraine

Відомості станом
на листопад 2022 року. Можливі зміни
в складі керівників дипломатичних місій
будуть у наступному випуску щорічника

*Під час підготовки щорічника
використано матеріали
Міністерства закордонних справ України*

Data as of November 2022.
Possible changes in the list of heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the yearbook

*The preparation of the yearbook
was informed by materials
of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine*

Детальніша інформація про дипломатичний корпус України
More detailed information on diplomatic corps of Ukraine

**ПРЕДСТАВНИЦТВО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**
Delegation of the European Union to Ukraine

Посол,
Голова Представництва
Ambassador,
Head of the EU Delegation

МАТТИ МААСІКАС
Matti Maasikas

**ОФІС РАДИ ЄВРОПИ
В УКРАЇНІ**
Council of Europe Office in Ukraine

Голова Офісу
Head of Office

СТЕН НЬОРЛОВ
Steen Nørlov

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЗА ДЕМОКРАТІЮ
ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК – ГУАМ**
Organization for Democracy and Economic Development – GUAM

Генеральний секретар ГУАМ
GUAM Secretary General

АЛТАЙ ЕФЕНДІЄВ
Altai Efendiev

ПРЕДСТАВНИЦТВО НАТО В УКРАЇНІ

NATO Representation to Ukraine

Офіс зв'язку НАТО

NATO Liaison Office

Голова Представництва НАТО в Україні,
Директор Офісу зв'язку НАТО
Head of the NATO Representation to Ukraine,
Director of the NATO Liaison Office

КАРЕН МАКТІР
Karen McTear

Центр інформації та документації НАТО в Україні

NATO Information and Documentation Centre in Ukraine

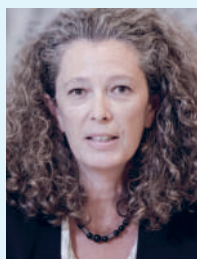

Директор Центру інформації та
документації НАТО в Україні
Director of the NATO Information
and Documentation Centre in Ukraine

ВІНЕТА КЛЯЙНЕ
Vineta Kleine

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

United Nations Office in Ukraine

Координаторка системи ООН,
Координаторка з гуманітарних питань в Україні
UN Resident Co-ordinator,
Humanitarian Co-ordinator in Ukraine

ДЕНІЗ БРАУН
Denise Brown

СПЕЦІАЛЬНА МОНІТОРИНГОВА МІСІЯ (СММ) ОБСЄ В УКРАЇНІ OSCE Special Monitoring Mission to Ukraine (SMM)

Голова Спеціальної моніторингової
місії ОБСЄ в Україні
Chief Monitor of the OSCE Special
Monitoring Mission to Ukraine

ЯШАР ХАЛІТ ЧЕВІК
Yaşar Halit Çevik

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК European Investment Bank

Голова представництва
Європейського інвестиційного банку в Україні
Head of EIB representation
in Ukraine

ЖАН-ЕРІК ДЕ ЗАГОН
Jean-Erik de Zagon

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНК РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ European Bank for Reconstruction and Development

Керуючий Директор ЄБРР
у країнах Східної Європи та Кавказу
EBRD Managing Director
for Eastern Europe and Caucasus

МАТТЕО ПАТРОНЕ
Matteo Patrone

**МІЖНАРОДНА
ФІНАНСОВА КОРПОРАЦІЯ (МФК)
International Finance Corporation (IFC)**

Голова регіонального представництва
МФК в Україні, Білорусі та Молдові
IFC's Regional Head
for Ukraine, Moldova and Belarus

ДЖЕЙСОН БРЕТТ ПЕЛЛМАР
Jason Brett Pellmar

**МІЖНАРОДНИЙ
ВАЛЮТНИЙ ФОНД (МВФ)
International Monetary Fund (IMF)**

Представник МВФ
в Україні
Resident
Representative

ВАГРАМ СТЕПАНЯН
Vahram Stepanyan

**СВІТОВИЙ
БАНК
World Bank**

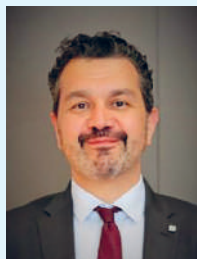

Директор Світового банку
в справах України, Білорусі та Молдови
World Bank Country Director
for Belarus, Moldova, and Ukraine

ЕРАП БАНЕРЖІ
Arup Banerji

МІСІЯ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

Mission of the International Committee of the Red Cross in Ukraine

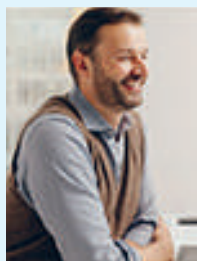

Глава Місії
Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні
Head of Mission
of the International Committee of the Red Cross to Ukraine

СТЕФАН САКАЛЯН
Stephan Sakalian

МІЖНАРОДНА ФЕДЕРАЦІЯ ТОВАРИСТВ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ

Delegation of the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC)

Голова
Представництва МФТЧХ і ЧП
Head of Delegation
IFRC Country Delegation, Ukraine

МІХАЕЛЬ КРАМЕР
Michael Kramer

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦЕНТР (УНТЦ)

Science and Technology Center in Ukraine (STCU)

Виконавчий директор
Executive Director

КУРТІС М. БЕЛЯЧ
Curtis M. Vjelajac

ФОНД НАРОДОНАСЕЛЕННЯ ООН (ФН ООН)

UN Population Fund (UNFPA)

Представник
ФН ООН в Україні
UNFPA Representative
in Ukraine

ХАЙМЕ НАДАЛЬ
Jaime Nadal

ВСЕСВІТНЯ ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (ВООЗ)

World Health Organization (WHO)

Представник ВООЗ
та Глава Бюро ВООЗ в Україні
WHO Representative
and Head of the WHO Country Office in Ukraine

Д-Р ЯРНО ХАБІХТ
Dr Jarno Habicht

ДИТЯЧИЙ ФОНД ООН (ЮНІСЕФ)

United Nations Children's Fund (UNICEF)

Голова Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)
в Україні
The United Nations Children's Fund (UNICEF) Representative
in Ukraine

МУРАТ ШАХІН
Murat Şahin

**МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ З МІГРАЦІЇ (МОМ),
ПРЕДСТАВНИЦТВО В УКРАЇНІ**
International Organization for Migration (IOM), Mission in Ukraine

Голова
Представництва
Chief
of Mission

АН НГУЄН
Anh Nguyen

**УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА ООН
У СПРАВАХ БІЖЕНЦІВ (УВКБ ООН)**
United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)

Представниця УВКБ ООН
в Україні
UNHCR Representative
in Ukraine

КАРОЛІНА ЛІНДХОЛЬМ БІЛЛІНГ
Karolina Lindholm Billing

**МОНІТОРИНГОВА МІСІЯ ООН
З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ**
UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine

Голова
Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні
Head
of the UN Human Rights Monitoring Mission in Ukraine

МАТІЛЬДА БОГНЕР
Matilda Bogner

ПРОГРАМА

«ВОЛОНТЕРИ ООН»

United Nations Volunteers Programme (UNV)

Координатор Програми Волонтери
ООН в Україні
UNV Country Co-ordinator
in Ukraine

ЮРІЙ САВКО
Yuriy Savko

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ООН (ПР ООН)

United Nations Development Programme (UNDP)

Постійний представник ПРООН
в Україні
UNDP Representative
in Ukraine

ЯКО СІЛЬЄ
Jaco Cilliers

УПРАВЛІННЯ ООН З ОБСЛУГОВУВАННЯ ПРОЕКТІВ (ЮНОПС)

United Nations Office for Project Services (UNOPS)

Регіональний менеджер, Голова Офісу Управління ООН
з обслуговування проектів (ЮНОПС) в Україні
Country Manager, Head of the United Nations Office
for Project Services (UNOPS) in Ukraine

ТІМ ЛАРДНЕР
Tim Lardner

**УПРАВЛІННЯ ООН
З КООРДИНАЦІЇ ГУМАНІТАРНИХ СПРАВ**
United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

Голова Управління ООН
з координації гуманітарних справ (УКГС)
Head of UN OCHA Ukraine

САРА ХІЛДІНГ ДЕР ВЕДУВЕН
Sarah Hilding der Weduwen

**ПРОДОВОЛЬЧА ТА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА
ОРГАНІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ (ФАО)**
Food and Agriculture Organization of the UN (FAO)

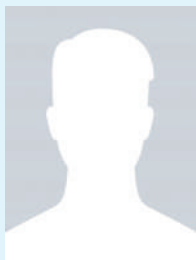

Голова проектного офісу ФАО
в Україні
Head of FAO Project Office
in Ukraine

П'ЄР ВОТЬЄ
Pierre Vauthier

**СТРУКТУРА ООН З ПИТАНЬ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
ТА РОЗШИРЕННЯ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК
(СТРУКТУРА ООН ЖІНКИ)**

United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UN Women)

ОБ'ЄДНАНА ПРОГРАМА ООН З ВІЛ/СНІД В УКРАЇНІ

Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS)

Директор ЮНЕЙДС
в Україні
UNAIDS Country Director
in Ukraine

РОМАН ГАЙЛЕВИЧ
Raman Hailevich

УПРАВЛІННЯ ООН З НАРКОТИКІВ І ЗЛОЧИННОСТІ

United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)

Координатор
регіональної програми
Regional
Programme Coordinator

НАІДА ЧАМІЛОВА
Naida Chamilova

ДЕПАРТАМЕНТ ООН З ПОЛІТИЧНИХ ТА МИРОБУДІВНИЧИХ ПИТАНЬ В УКРАЇНІ

UN Department of Political and Peacebuilding Affairs in Ukraine

Керівник Департаменту ООН
з політичних та миробудівничих питань в Україні
Chief of the UN DPPA
in Ukraine

МАНУЕЛЬ ФІЛОН МОРАР
Manuel Filon Morar

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ (МОП)

International Labour Organization (ILO)

Національний координатор МОП
в Україні
ILO National Co-ordinator
for Ukraine

СЕРГІЙ САВЧУК
Sergii Savchuk

Григорій ПЕРЕПЕЛИЦЯ,
доктор політичних наук, професор,
директор Інституту зовнішньополітичних досліджень,
професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. 2022 рік став зламом парадигми російсько-української війни, коли уявлення про неї вийшло за межі локального внутрішньоукраїнського конфлікту. Не тільки влада України, а й міжнародне співтовариство усвідомили, що зіткнулися з глибинним і глобальним міжцивілізаційним конфліктом між росією та колективним Заходом за переділ світового порядку. Підтвердженням цього виклику став Договір між Російською Федерацією та Сполученими Штатами Америки про гарантії безпеки – військовий ультиматум, який володимир путін висунув НАТО і США 17 грудня 2021 року.

Гібридна війна росії проти України ввійшла у фінальну фазу – тотальну конвенційну війну. Очевидною стала нікчемність мінських і нормандських форматів урегулювання конфлікту на Донбасі, «плану Зеленського» щодо модернізації Мінських домовленостей. Тож Україна мала лише один вибір – визнати російсько-українську війну реальністю та підготуватися до широкомасштабної військової агресії рф. Однак це стало серйозною проблемою для української влади. Стаття є спробою проаналізувати зусилля української дипломатії з її розв'язання та наближення перемоги України.

Ключові слова: російсько-українська війна, переговори, перемога, антипутінська коаліція, дипломатія.

Сучасна російсько-українська війна привертає увагу й українських, і закордонних експертів. Проте їхні праці є переважно публіцистичними й емпіричними, їх здебільшого опубліковано в інтернет-виданнях і періодичній пресі. Зокрема, це статті Павла Баєва, Глена Гранта, Майкла Карпентера, Дмитра Кулеби, Ендрю Міхти, Ніколаса Мюлдера, Аліни Полякової, Тімоті Снайдера, Деніела Фріда та інших.

Мета статті – визначити стратегічні напрями української дипломатії в перший період і в кульмінаційну фазу війни, а також проаналізувати її прорахунки та здобутки щодо наближення України до перемоги у війні з росією. Важливим завданням дослідження є обміркувати моделювання нової архітектури європейської безпеки за підсумками російсько-української війни.

Об'єктом дослідження є широкомасштабна російсько-українська війна, *предметом* – роль української дипломатії в ній.

Відповіді української дипломатії на бліцкриг

2022 року Україна вступила у війну, не маючи чіткого уявлення про формат, у якому росія може вдатися до подальшої ескалації конфлікту на Донбасі та за його межами. Навчання «Захід 2021» і розгортання російських військ поблизу кордонів України вказували на широкомасштабний військовий наступ. Проте ні США, ні Захід стовідсотково не були впевнені, що путін вирішив захопити Україну чи напасти на НАТО. Наприкінці листопада 2021 року держсекретар США Ентоні Блінкен сказав: «Я не можу говорити про наміри Росії. Ми не знаємо, які вони» [1].

Тож Україна, як і Захід, й надалі дотримувалися стратегії «стримування росії», яка передбачала комплексний пакет політичного, дипломатичного й економічного тиску, а також перелік конкретних потреб для зміцнення української армії. У межах цієї стратегії було визначено три головні напрями діяльності української дипломатії на 2022 рік: пошук союзників, санкції та зброя. Звісно, пошук союзників був спрямований насамперед на політичну підтримку з боку основних євроатлантичних партнерів. Проте НАТО та ЄС одразу заявили, що в разі російської військової агресії проти України не надаватимуть їй військової допомоги, позаяк та не є членом Альянсу, а Євросоюз не оборонна організація, отже, можуть допомогти лише фінансово і дипломатично. Тільки Швеція та Велика Британія висловили готовність відправити своїх військовиків в Україну, однак згодом дезавувували заяви [2].

Джо Байден також заявив, що не посилатиме американських військовослужбовців до України. За цих обставин Міністр закордонних справ Д. Кулеба доволі чітко зазначив дипломатичну поведінку України: «Ми маємо поводитись дуже обмірковано і демонструвати стримування, як би складно це не було. І ні, Україна не планує будь-яких провокацій чи ескалацій, щоб вирішити конфлікт на Донбасі. Ми вкладаємо всі сили у політичне і дипломатичне вирішення конфлікту» [3]. Головними тут є словосполучення «конфлікт на Донбасі» та «дипломатичне вирішення конфлікту». Тобто, попри безпрецедентне нарощування російських військ на кордоні з Україною та побудову з їхнього боку двох стратегічних

ешелонів армійської ланки, українське керівництво розраховувало на дипломатію як на основний засіб нейтралізації загрози широкомасштабної воєнної агресії. Щоправда, цю агресію сприймали як можливу провокацію на Донбасі. Водночас Кулеба повідомив, що теперішня ескалація є не просто системною, а й наймасштабнішою за останні роки. Глава МЗС підкреслив, що вихід із цієї ситуації – в дипломатії [4].

Однак США та інші західні партнери вже відкрито попереджали українське керівництво про план кремля щодо повномасштабної наступальної операції задля захоплення більшої частини території України, ліквідації її державного суверенітету та повалення чинної влади. Воєнна кампанія, як повідомляє німецьке видання «Bild», мала складатися з трьох фаз: окупації півдня України з Криму; захоплення північного сходу з переходом кордонів Харківської та Луганської областей і далі просуванням до Дніпра й Полтави; наступу на Київ із півночі [5].

На жаль, українська влада розцінила ці повідомлення західних ЗМІ як дезінформацію, мета якої – занурити країну в хаос та залякати іноземних інвесторів. Міністр оборони України Олексій Резніков визначив нарощування і перегрупування російських військ на цих стратегічних напрямках як «стрес-тест» для українського суспільства [6]. Така недалекоглядна позиція призвела до тяжких наслідків, позаяк Україна виявилася неготовою до оборони: воєнний стан увели тільки тоді, коли росія масовано вдарила ракетами по всій території нашої країни. Це дало змогу російським військам у перші дні війни захопити переважну частину Харківської, Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей і блокувати такі великі міста, як Харків, Київ, Суми, Чернігів і Маріуполь.

Водночас деякі країни Західної Європи й далі наполягали на виконанні Мінських домовленостей і Нормандського формату, хоч сама росія відмовилася від зустрічі глав МЗС Нормандської четвірки. В.о. Міністра закордонних справ ФРН Гайко Маас заявляв, що Німеччина прагне зберегти добрі відносини з росією, «але для цього потрібен прогрес, зокрема, у врегулюванні конфлікту на сході України – на основі Мінських домовленостей» [7].

Отже, впевненість українського керівництва, що повномасштабного вторгнення очікувати не варто, а можлива тільки маленька війна з росією на Донбасі, призвела до того, що воно не надало належної уваги побудові багатоешелонної оборони країни, а готувало до такого сценарію тільки Збройні сили України. Це посилювало переконання путіна в незахищеності кордонів та великих адміністративних і промислових центрів України. До того ж досвід ведення гібридної війни на Донбасі та в Криму впевнив його в низькій боєздатності ЗСУ, що їх російська армія перевищувала в 4-5 разів, недостатній кількості компетентного військового керівництва та його

психологічній і організаційній неготовності обороняти країну. На глибоке переконання путіна, українське суспільство прихильно поставиться до «руського міра», а російських військовиків уважатиме своїми «визволителями», адже українці та росіяни – «один народ». Реакція Заходу мала б обмежитися «глибокою стурбованістю» і невтручанням у «спеціальну воєнну операцію» росії, як це було безліч разів продемонстровано, починаючи з п'ятиденної російсько-грузинської війни 2008 року.

Таке викривлене сприйняття реальності спонукало путіна вдатися до бліцкригу – блискавичного воєнного вторгнення обмеженими силами, які мали б завершити операцію за 20 днів. Згідно з планом проведення «спеціальної воєнної операції» в цьому форматі, за оперативним задумом рф силами до 2000 спецпризначенців мали захопити один із двох аеропортів Києва і засоби управління аерорухом. Зазначена кількість військовослужбовців забезпечила би прибуття основної групи сил: до 10 000 десантників літаками Іл-76 разом із легкою броньованою технікою та штатним озброєнням повітряно-десантних військ. Управляти десантною операцією планували з літаків А-50, які перебуватимуть у повітряному просторі Білорусі та рф. Перша частина десанту могла би прибути з Білорусі вертольотами або легкими літаками, що й сталося під час спроби захопити аеродром у Гостомелі.

Водночас диверсійні групи, які вже перебували на території України, мали вчинити диверсії на електромережах і підстанціях, щоби відімкнути значну частину міст від електроенергії та зв'язку й навести паніку на населення. Перед цим активізувались би бойові дії на Донбасі, що змусило б військово-політичне керівництво вивезти основну частину боездатних військ на лінію оборони, тож у Києві їх залишилось би дуже мало. Завдання десанту – блокувати Київ, комунікації, канали управління військами, захопити / висадити арсенали, створити умови для панічного виходу з Києва «неконтрольованих колон біженців», котрі блокуватимуть магістралі / дороги, що ускладнить пересування військ і правоохоронних органів містом. Далі планували захопити основні органи влади – Генеральний штаб, Кабінет Міністрів, Верховну Раду – та утримувати їх до прибуття основних сил.

На десантну операцію давали добу, початок – у міру готовності, пізно ввечері чи вночі. Очікуваним результатом мало б стати захоплення керівництва країни, аби шантажем (через ймовірність загибелі великої кількості цивільного населення) змусити його підписати мирну угоду на умовах росії. Адже навіть якщо кількох державних керівників евакуюють, хтось із проросійських політиків зможе «взяти на себе відповідальність» і підписати документи, мотивуючи це «втечею» політичного керівництва з Києва за прикладом Віктора Януковича. Як наслідок – Україну могли б поділити на дві частини – за принципом Західної і Східної Німеччини чи Північної та Південної Кореї. А рф визнає легітимною ту частину України, яка

підпише ці угоди і буде лояльною до росії [8]. Згодом її формально, легітимно або нелегітимно можна буде приєднати до рф.

Після падіння Києва та придушення опору української армії війська рф планували взяти в облогу великі міста України, де згодом мали з'явитися осередки російських спецслужб і лояльні до путіна політики. Вони встановили б у містах проросійську владу, потім домовилися би про капітуляцію та здали їх російським окупантам. Так усі головні міста України «в мирний спосіб» перейшли би під контроль рф. Після капітуляції великих міст режим путіна мав намір створити «Народну Раду» – фіктивну Верховну Раду, до якої б увійшли «представники», яких раніше обрали російські спецслужби переважно з-поміж членів ОПЗЖ й інших проросійських партій. Скликання «Народної Ради» передбачало створення маріонеткового проросійського «уряду», який керуватиме Україною, безпосередньо залежачи від росії. Усе це, за задумом, мали супроводжувати пропагандистські зусилля російських ЗМІ.

Щоби зламати опір народу в окупованій Україні, російська влада запровадила б надзвичайний стан, а українців, котрі виступатимуть проти режиму, відправляла би до таборів. Решту населення мав придушити терор проросійських спецслужб. Потім в Україні провели б референдум про приєднання до росії, що власне окупаційні російські війська й намагаються нині зробити на захоплених українських територіях [9].

На підставі таких планів кремля прогнози західних аналітиків щодо долі України були невтішними. Зокрема, у «Washington Post» писали, що російське вторгнення призведе до захоплення Києва за два дні. Унаслідок нападу може загинути до 50 000 мирних жителів, а кількість біженців через гуманітарну кризу зросте до 5 млн людей. За прогнозами «Fox News», під час вторгнення рф втрати України серед військовослужбовців можуть сягнути 15 000, росії – 4000 [10].

Згідно з планом наступальної операції Збройних сил рф, побудова першого та другого стратегічних ешелонів була би поєднанням армійської ланки на оперативному рівні і батальйонних тактичних груп на тактичному, які загалом охоплювали б 129 тис. військ наземного компонента, а разом із повітряними та морськими силами їхня кількість сягне 149 тис. Армійська ланка налічувала би дев'ять армій. Тактичний рівень планували сформувати зі 115 батальйонних тактичних груп, до яких загалом мали увійти: 1200 танків, 2900 броневих автомобілів, 1600 одиниць артилерії, 330 літаків; 240 вертольотів, 75 кораблів та 6 підводних човнів із розрахунком на захоплення значної території та тривалу окупацію.

Мета спецоперації – оборона рф від військової загрози, яку створюють країни Заходу та Україна, завершення війни на Донбасі і захист населення так званих ДНР і ЛНР. Відповідно до зазначених цілей, 24 лютого, близько

6 години ранку за московським часом, після трансляції звернення путіна було завдано масованих ракетних ударів по об'єктах військової інфраструктури на всій території України: аеродромах, об'єктах ППО, пунктах управління, складах тощо. Російські війська атакували за такими напрямками: з півночі – на Прип'ять і Чернігів (зокрема, з Білорусі); зі сходу – на Конотоп, Суми, Харків, Охтирку, а також з лінії зіткнення із «ЛНР» і «ДНР» – на Станицю Луганську, Волноваху та Маріуполь; з півдня (з боку Криму) – на Херсон, Нову Каховку, Мелітополь.

За підсумками першого дня вторгнення армія РФ взяла під контроль острови Зміїний, міста Генічеськ і Нову Каховку, Каховську ГЕС і Чорнобильську АЕС, висадила вертолітний десант в аеропорту «Антонов» (Гостомель), вийшла до Конотопа, Сум, Охтирки, Харкова і Херсона. Українська армія й інші силові структури країни почали відбивати атаки, Президент України оголосив воєнний стан. Відтак російські війська, що наступали з Білорусі, з'єдналися з десантом у Гостомелі (де точилися важкі бої) та блокували Київ із заходу, захопили Мелітополь, вийшли на підступи до Чернігова. Було оточено Суми і Конотоп. 26 лютого війська так званої ЛНР увійшли до Станиці Луганської. Тривали й бої з окремими російськими підрозділами в передмісті Києва та Василькові.

28 лютого російські військовики захопили Куп'янськ і Бердянськ, 2 березня – Херсон, Токмак і Василівку, а 3 березня заблокували Маріуполь. До 4 березня вони взяли під контроль Запорізьку АЕС й Енергодар. 19 березня Україна визнала, що втратила доступ до Азовського моря.

Тож в умовах такої критичної ситуації перед українською дипломатією постало два стратегічні завдання: по-перше, домовитися про закриття неба над Україною від російських ракетних й авіаційних ударів; по-друге, в дипломатичний спосіб через переговори домогтися зупинення наступу РФ та відведення її військ з українських територій, де вони перебували до 24 лютого 2022 року. У проханні «закрити» небо над Україною НАТО й інші західні партнери Володимирові Зеленському відмовили. Було очевидно, що ніхто з них не хоче наражатися на війну з росією, яка ще й погрозувала тактичною ядерною зброєю таким сміливцям.

Надію на розв'язання цієї проблеми покладали й на те, що Україні нададуть винищувачі, нестачу яких було відчутно вже з перших днів війни за 11-кратної переваги російської авіації в цьому класі бойових літаків. Однак звернення до найближчих союзників – США та Польщі – також не мало позитивного результату. Сполучені Штати Америки заявили, що не планують передавати Україні літаки для оборони неба. Проте, на відміну від США, Польща виявила готовність передати винищувачі МіГ-29 радянського виробництва, але тільки зі згоди НАТО, бо, за словами Прем'єр-міністра Польщі Матеуша Моравецького, «Польща не є учасницею бойових

дій, як і НАТО [...] Таке серйозне рішення слід ухвалювати на рівні НАТО, причому – одногосно» [11]. Згодом МЗС Польщі оголосило, що готове розмістити свої літаки МіГ-29 на авіабазі «Рамштайн» у Німеччині та передати їх у розпорядження США. Проте Білий дім відхилив цю пропозицію, вважаючи її недоцільною.

З продовженням воєнних дій питання надання Україні бойової авіації набуло ще більшої ваги, а надто коли настав час звільнити окуповані російськими військами українські території в межах контрнаступальної операції ЗСУ. Однак попри заклики 42 сенаторів США, Дж. Байден так і не наважився передати Україні бойові літаки та засоби ППО, обмежившись ПЗРК «Stinger». Очевидно, озброєння України такими потужними засобами ураження не входило в плани Вашингтона, який і надалі розглядав росію як партнера зі стримування Китаю. Тому, згідно з цими намірами, Україна мусить вижити, а росія не має програти цю війну. Розуміючи незіставність сил між рф та Україною, Вашингтон у своїй допомозі сподівався на організацію партизанської війни в Україні, а не на її рішучу перемогу. У такий спосіб США влаштували б росії в Україні другий Афганістан. Тобто послабили би кремль, зробивши його поступливішим, а отже, отримали б реванш за програну війну в Афганістані. Принаймні так могли міркувати у Вашингтоні в перший період російсько-української війни.

Але такі ж думки пізніше виникли і в країн Старої Європи – Німеччини, Франції й Італії, які були неабияк стурбовані «збереженням обличчя» путіна. Вони також домовилися не надавати Україні літаків й іншого важкого озброєння [12]. Мовляв, якщо Україні буде нічим воювати, вона швидше погодиться на перемир'я і прийме вимоги путіна, тож можна буде скоріше завершити війну та повернути партнерські стосунки з росією. Вочевидь, Захід ще досі розглядає можливість співіснування з нею.

Після невдачі із «закриттям» українського неба Офіс Президента (ОП) В. Зеленського ініціював переговори з російською стороною задля підписання мирної угоди та завершення війни. Українська делегація вважала, що умовою для переговорів з росією буде провал її блицкригу, тобто Москва мала би піти на поступки. На тлі цього показово змінились і вимоги кремля для завершення агресії. Спочатку там зазначали, що підуть на перемовини тільки після того, як українські військовослужбовці складуть зброю. Потім висунули ультиматум: нейтральний і без'ядерний статус України, демілітаризація, «денацифікація», визнання окупованого Криму і так званих ДНР і ЛНР.

На Банковій же вимагали припинити бойові дії та вивести окупаційний контингент з України. Але відразу заявили, що про жодну капітуляцію не йтиметься. Однак Глава Держави скептично висловився щодо

своїх очікувань напередодні переговорів із росіянами. «Скажу відверто, як завжди: я не дуже вірю в результат цієї зустрічі, але нехай спробують. Щоб потім у жодного громадянина України не було жодного сумніву, що я як Президент не намагався зупинити війну, коли був нехай і маленький, але все ж таки шанс», – наголосив Володимир Зеленський [13].

Представниками від росії на переговорах були: помічник президента Володимир Мединський, заступник голови МЗС Андрій Руденко, посол росії в Білорусі Борис Гризлов, глава комітету Держдуми з міжнародних справ Леонід Слуцький і заступник Міністра оборони Олександр Фомін. Незмінні учасники української делегації – Міністр оборони О. Резніков, голова фракції «Слуга народу» у Верховній Раді Давид Арахамія та радник голови ОП Михайло Подоляк.

Перший раунд переговорів відбувся 28 лютого 2022 року на білоруському кордоні без попередніх умов. Сторони вислухали позиції одна одної, намітили низку пріоритетних тем, за якими можна досягнути предметних рішень, і вирушили до своїх столиць на консультування. Вдруге зустріч провели 3 березня в Біловезькій Пущі, де домовились організувати гуманітарні коридори для евакуювання цивільних із зон бойових дій, постачання продуктів і ліків, а також створити з цією метою спеціальний канал зв'язку. Головними питаннями на порядку переговорів було припинення обстрілів цивільної інфраструктури та повернення до законів і звичаїв ведення війни [14]. Але нічого з обіцяного Москва так і не збиралася виконувати.

Безрезультатність двох раундів переговорів призвела до того, що на Банковій вирішили організувати двосторонню зустріч Президента України і президента рф. На цю пропозицію голова російського МЗС Сергій Лавров заявив, що до зустрічі з Володимиром Зеленським слід підготуватися. Тоді Київ звернувся до канцлера ФРН Олафа Шольца по допомогу в її організації. В. Зеленський укотре запропонував очільнику країни-агресорки прямиий діалог.

Втягнувши Україну в перемовини, путін сподівався реалізувати такі завдання:

- 1) підготувати фінальний договірний майданчик, який би юридично зафіксував, що росія військовим способом покінчила з українським питанням ще до того, як санкції Заходу повністю подіють;

- 2) забезпечити перемовини «на двох» на білоруському майданчику – території російського сателіта, нейтралізувавши так вплив партнерів України на процес. Продовження таких двосторонніх переговорів неминуче посилює би спокусу «покінчити з війною» на умовах рф.

Проте в Офісі Президента прагнули якомога швидше завершити війну. У відповідь на наполегливі й односторонні спроби Президента України

зустрітися віч-на-віч із путіним москва заявляла, що це не на часі. Подібну ж реакцію Володимир Зеленський отримав і від НАТО. На його запитання, чому Україна досі не в Альянсі, відповідь була дипломатично стриманою, мовляв, кожна країна може сама визначати, до якого союзу їй приєднуватися. Однак ішлося про далеку перспективу вступу України до НАТО. Як зауважив послідовник Ангели Меркель – палкої противниці членства України в Альянсі – О. Шольц, «членство України в НАТО нині не перебуває на порядку денному» [15].

Тому й Генсек НАТО Єнс Столтенберг найбільше непокоївся тим, щоби російська воєнна агресія «не вийшла за межі України» [16]. Очевидно, таке побоювання Альянсу і намір за будь-яку ціну уникнути конфлікту з росією не в останню чергу зумовлені неготовністю Альянсу обороняти свій східний фланг, який тим часом захищає Україна, відтягнувши на себе левову частку російських військовиків, що їх росія могла би застосувати у війні проти НАТО.

Проте Північноатлантичний альянс одночасно виявився неготовим підтримати двосторонній переговорний процес щодо досягнення миру між Україною та росією. Думки його членів стосовно цього кардинально розходилися. Прибічники стратегічного партнерства з рф і водночас палкі противники членства України в НАТО, як-от Франція та Німеччина, підтримали діалог України з росією, вважаючи, що він уможливить якомога швидше припинення вогню та виведення російських військ з окупованих територій України. Прихильники ж членства України в НАТО, зокрема Британія і Польща, навпаки, цей підхід вважають контрпродуктивним, тобто таким, що грає на користь путіна. До того ж вони переконалися, що російський президент не розглядає мирну угоду серйозно. Такої самої думки й держсекретар США Е. Блінкен: він не бачить ознак того, що переговори між Україною та росією «просуваються ефективним шляхом», оскільки США не спостерігають «справжньої серйозності» з боку рф [17].

Однак через неможливість заручитися принципом колективної оборони НАТО, а гарантіями Будапештського меморандуму й поготів, група Андрія Єрмака в ОП вирішила розробити та реалізувати модель мирної угоди з росією, яку би підкріплювали значно сильніші гарантії безпеки України, ніж навіть членство в НАТО. Як зазначив очільник української делегації на перемовинах з росією Д. Арахамія, новий договір, про який ідеться, має бути аналогом п'ятої статті НАТО, і навіть дещо жорсткішим – країни-гаранти мусять вступити в будь-який тип розв'язаної проти України війни протягом трьох днів. Гарантами безпеки для України мають стати країни Ради Безпеки ООН, зокрема Велика Британія, Ізраїль, Китай, Німеччина, Польща, США, Туреччина та Франція. Ці ж гаранти мають допомогти Україні вступити в Європейський Союз [18]. Напрочуд

активним прихильником і втілювачем цієї моделі був М. Подоляк. На пресконференції 30 березня 2022 року, після переговорів у Стамбулі за посередництва Президента Туреччини Реджепа Ердогана, він заявив: «Україна має отримати фундаментальні ключові гарантії безпеки, щоб ми не отримали ще однієї війни. Тому я думаю, що ми вийдемо на конкретику, на конкретизацію цього договору буквально за лічені дні. І він влаштує всі країни-гаранти» [19]. Щоправда, таких юридичних гарантій жодна з країн, які перелічував Д. Арахамія, так і не наважилася надати, всупереч декларативним заявам Білорусі, Ізраїлю, Німеччини, Польщі і Франції.

Звісно, така модель не могла гарантувати безпеку України без відповідних запевнень росії, а надто вплинути на завершення війни. Тож для розв'язання цих головних питань українська делегація запропонувала рф мирний договір, який складався із 15 пунктів, завдяки якому росія начебто мала погодитися на припинення вогню та виведення своїх військ з окупованих територій України за межі, де вони перебували до повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Зокрема, це «південні райони вздовж Азовського та Чорного морів, а також території на схід і на північ від Києва». Окрім цих вимог, договір містить такі компромісні пункти, згідно з якими Україна має:

- відмовитися від планів вступу до НАТО й оголосити нейтральний статус;
- зобов'язатися не розміщувати іноземні військові бази й озброєння в обмін на захист союзників, якими можуть стати США, Велика Британія, Туреччина та інші;
- погодитися на обмеження власної зброї [20].

Щодо гуманітарних питань, то на обговорення винесли план припинення вогню та закріплення «прав» російської мови в Україні за умови, що українська існуватиме як єдина державна. Загалом ці пункти є безглуздими самі собою. Якщо, наприклад, Україна набуде нейтрального статусу та зобов'яжеться не розміщувати на своїй території бази союзників, до того ж не отримуватиме від них зброї й іншої військової допомоги, то як тоді ці гаранті виконають свої запевнення щодо безпеки й оборони України? І що означає обмежити власні озброєння? Такого положення немає навіть у Гаазьких конвенціях про нейтралітет. Це Україна має власноруч утілити путінський план демілітаризації, аби забезпечити мирну російську окупацію своїх територій?

Попри всі ці суперечності, першочерговою вимогою рф було визнати Крим російським, а Донецьку та Луганську псевдореспубліки – незалежними. Як зазначив з цього приводу М. Подоляк: «[...] позиція України залишається незмінною: кордони країни змінити неможливо. Однак я вважаю, що ми повинні бути тверезими у своїх судженнях. Де-юре Крим,

Донецьк і Луганськ залишаються частиною України, але ми де-факто не контролюємо їх, там працює російська адміністрація» [21]. Тому українська делегація запропонувала винести цю проблему в окремий пункт договору, де буде зафіксовано позиції України та росії – «протягом 15 років проводити двосторонні переговори щодо статусу Криму та Севастополя. Окремим пунктом ми пропонуємо російській стороні, що Україна та Росія не будуть протягом цього часу, доки йдуть переговори, використовувати військові чи збройні сили для вирішення питання Криму». М. Подоляк уточнив, що спочатку цей договір винесуть на всеукраїнський референдум, а після цього його мають ратифікувати країни-гаранти договору та Парламент України [22].

Однак на таку пропозицію пресекретар російського президента Дмитро Песков уже 7 березня 2022 року заявив, що однією з умов припинення війни рф проти України є визнання Києвом анексованого Криму частиною росії. Президент України, коментуючи цю вимогу, сказав, що Київ не готовий до ультиматумів, але має «можливе рішення» за головними умовами кремля [23]. Така позиція Києва, на думку президента рф, створює труднощі для врегулювання повномасштабної війни. Він підсумував: «[...] військова операція триватиме до її повного завершення та розв'язання тих завдань, які було поставлено на початку цієї операції». Також путін виправдав вторгнення армії рф в Україну та заявив, що в росії не було іншого вибору. Крім цього, він повторив пропагандистську тезу про те, що рф нібито веде повномасштабну війну проти США на території України [24].

Про песимістичний результат стамбульських переговорів попереджав Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба. Напередодні він констатував, що за жодним принциповим пунктом переговорів домовлено-стей немає, але є обмін думками, пропозиціями й ідеями. За його словами, найамбітнішою метою України на переговорах із росією у Туреччині є угода про припинення вогню [25].

Друге фіаско переговорного процесу на дипломатичному фронті змусило В. Зеленського шукати нові альянси поза членством у НАТО, які стосувалися б ширшого контексту – системи міжнародної безпеки та створення антипутінської коаліції. Першою спробою стало звернення Президента України до міжнародного співтовариства з пропозицією створити новий міжнародний військовий союз «U24», який би гарантував, що кожен агресор отримає скоординовану відповідь світу негайно, в перші 24 години від початку нападу. Такий заклик був продиктований усвідомленням безпорадності і неспроможності наявних безпекових інституцій, як-от ООН, НАТО чи ЄС, адекватно реагувати на виклики міжнародній безпеці та порушення міжнародного права. Зокрема, В. Зеленський зазначив: «Ми

не можемо більше довіряти існуючим інституціям. Ми не можемо сподіватися, що бюрократи в міжнародних організаціях зміняться так швидко, тому ми повинні шукати нові гарантії, створювати нові інструменти, брати тих, хто сміливо робитиме те, що вимагає справедливості» [26].

Проте світ, розділений релігією, політичними режимами та геополітичними чварами, не був готовим до таких новацій українського президента щодо побудови нової системи міжнародної безпеки. Значно дієвішим об'єднавчим чинником стали цивілізаційні цінності, які еднають і водночас розділяють міжнародну спільноту. Повільне, але невпинне усвідомлення цих цінностей, які якраз відстоює демократичний світ, зумовило появу ініціативи «Рамштайн», яку підтримали 43 країни. Першу зустріч провели 26 квітня 2022 року на американській військовій базі «Рамштайн» у Німеччині. Її мета – організувати постачання зброї в Україну, щоби наблизити перемогу в битві проти росії, а також посилити українські оборонні спроможності для протистояння новим викликам. «Україна вірить, що вона може перемогти, як і ми всі тут», – заявив Міністр оборони США Ллойд Остін [27]. Учасники зустрічі представляли переважно демократичні країни, тому для них принципово важливими були моральні і політичні критерії.

Друге засідання Контактної групи з оборони України «Рамштайн-2» відбулося 23 травня 2022 року. Тоді вже йшлося про постачання Україні протикорабельних ракет «Гарпун» із береговими пусковими установками до них, артилерійських систем, вертольотів вогневої підтримки, танків і реактивних систем залпового вогню (РСЗВ). У черговому засіданні «Рамштайн-3» взяли участь уже 50 країн. Вони погодили надання Україні артилерійських гармат і набоїв до них, а також бронетехніки та безпілотників.

Отже, поступово з переходом до другої, вирішальної, фази воєнної кампанії українське керівництво та міжнародна спільнота усвідомили, що перемогу України насамперед кують на полі бою, а не за столом переговорів, і дипломатія в цій перемозі відіграє допоміжну, хоч і не останню роль. Дипломатія досягає успіхів на тлі воєнних здобутків Збройних сил України, закріплюючи їх у відповідних угодах. Тож «Рамштайн» став реальністю на фоні поразки російських військ у перший період війни, до якої призвели:

- сильний опір з боку ЗСУ, що спричинив затягування операції;
- проблеми російської армії з логістикою, позаяк бліцкриг не передбачав потужного та довготривалого забезпечення;
- слабкий бойовий дух російських військовиків;
- недостатнє розуміння з боку путіна реального стану справ в Україні;
- низький професійний рівень командування, корупція і мародерство російської армії.

На тлі воєнних поразок росії та перемог ЗСУ Д. Кулеба констатував три стратегічні перемоги України на дипломатичному фронті. Першою та найвагомішою з них стала перемога в інформаційній війні. Завдяки публічній дипломатії вдалося прорвати російську інформаційну блокаду в міжнародному середовищі. Вперше світ почав сприймати Україну не як російську периферію чи недієздатну державу, яка просякла тотальною корупцією, а як потужну демократичну європейську країну, а українців – як мужню, сміливу, волелюбну та працездатну націю. В цьому і є друга перемога української дипломатії, адже за кордоном до українців почали ставитися з великою повагою та дружністю. Третя дипломатична перемога полягає в підриві російської економіки. Зокрема, глава МЗС України зауважив: «Ми вибиваємо з-під російської воєнщини її основу – її економіку. Це має далекосяжні наслідки. Ми будемо продовжувати тиск разом з партнерами. Ми не зупинимось, поки не погасимо цей агресивний ядерний реактор російської воєнної машини» [28].

Стратегічні напрями української дипломатії в кульмінаційній фазі війни

Програвши перший період воєнної кампанії, путін не вважав, що програв війну. Тому в другій, вирішальній, фазі він сконцентрував сили на східному і південному напрямках, щоби захопити якомога більше території та вже з нових позицій змусити українську владу піти на умови росії під час наступних переговорів. У разі відмови Києва капітулювати, рф вестиме активні бойові дії, допоки не знищить Україну як суверенну державу, а українців як націю, якщо вони не відмовляться від своєї національної ідентичності на користь російського народу. Отже, головним театром воєнних дій стали Схід і Південь України.

Перебіг тамтешніх бойових дій мав також глобальне значення. Очільник МЗС рф С. Лавров зазначив, що «військова операція» в кульмінаційний період має покласти край домінуванню США на міжнародній арені. Відповідно до цього скорегували й воєнно-стратегічну ціль російської наступальної операції. 22 квітня 2022 року заступник командувача військами Центрального військового округу Рустам Міннекаєв заявив, що мета «другої фази спецоперації» – «встановлення повного контролю над Донбасом та Південною Україною» для забезпечення сухопутного коридору до Криму та «ще одного виходу в Придністров'ї, де також є факти утисків російськомовного населення» [29].

Цей театр воєнних дій значно розширив можливості російської армії використовувати свої переваги в чисельності, авіації та важкій артилерії. До того ж бойові дії вели переважно на рівнинній і відкритій місцевості, що дало змогу військовикам рф швидко просуватися. Позаяк Донбас

межує з південно-західним регіоном росії, вони не мали труднощів із матеріально-технічним забезпеченням і комунікацією, що було актуально в перший період воєнної кампанії. А отже, було скореговано стратегію і тактику наступальних дій. Зокрема, російські війська вдалися до тактики спаленої землі – масовано та безперервно обстрілювали позиції ЗСУ ствольною артилерією та РСЗВ перед наступом, завдавали нищівних ударів ракетами і штурмовою авіацією. Тільки після цього російські підрозділи наважувались атакувати українських захисників, бо це забезпечувало їм хоч і повільне, але просування вперед. Наприклад, щоби вийти на адміністративні кордони Донецької та Луганської областей і розширити сухопутний коридор до Криму, армія рф перейшла до повномасштабного наступу по всій лінії фронту на сході та півдні України. Насуваючись, вона вщент знищує українські міста і села на своєму шляху.

Така неймовірна жорстокість продиктована путінським гаслом «денацифікації» українців, намірами позбутися місцевого населення на захоплених територіях і «замінити» його мешканцями, привезеними з росії, за прикладом окупації Криму. Тож, як зазначив Д. Кулеба у статті «How Ukraine Will Win: Kyiv's Theory of Victory», опублікованій у часописі «Foreign Affairs», «[...] щоби досягнути успіху, Сполучені Штати та їхні європейські союзники повинні швидко надати нашій країні відповідну кількість передового важкого озброєння. Вони також мусять зберегти та посилити санкції проти Росії. І, що важливо, їм потрібно ігнорувати заклики до дипломатичного врегулювання, які допоможуть Путіну, перш ніж він піде на серйозні поступки. [...] Зараз зрозуміло, що шлях Путіна до столу переговорів лежить виключно через поразки на полі бою» [30].

З огляду на це Міністр закордонних справ України на брифінгу для українських ЗМІ 8 червня 2022 року підкреслив, що українська дипломатія зосереджує зусилля на трьох пріоритетних фронтах: зброї, санкцій і отриманні статусу кандидата на членство в ЄС. Оскільки долю України нині вирішують на полі бою, все залежатиме від кількості та якості озброєння, яке здатний постачати Захід. І головну роль відіграватимуть далекобійні системи залпового вогню. Однак у липні 2022 року Україна отримала тільки 8 MLRS і HIMARS. За оцінками радника глави ОП Олексія Арестовича, зупинити наступ російських військ можливо тільки за наявності 60 таких систем. Якщо отримаємо 40, то зможемо значно сповільнити наступ і противник зазнає великих втрат; якщо 20 – російські війська далі наступатимуть, проте з більшими втратами. Наші захисники гинутьимуть, а ми втрачатимемо позиції [31]. М. Подоляк, зі свого боку, заявив, що українській армії для паритету з росією на фронті необхідно мати близько 1000 гаубиць калібру 155 мм, 300 РСЗВ, 500 танків, 2000 одиниць бронетехніки і 1000 БпЛА [32].

Проте завдяки успіху української дипломатії 9 травня 2022 року Дж. Байден підписав закон про лендліз для України, який відкриває широкі можливості для переозброєння ЗСУ новими зразками американської військової техніки та систем озброєнь. Як стверджує О. Резніков, розроблена спільно з міжнародними партнерами програма уможливіє досягнення таких цілей:

- отримати значну кількість РСЗВ зразка НАТО та боєприпасів до них;
- повністю замінити деякі наявні калібри радянського зразка на платформи, розповсюджені в країнах НАТО та забезпечені боєприпасами;
- домовитися з партнерами про перехід до постачання цілісних підрозділів, які відразу готові до виконання бойових завдань, що значно підвищить ефективність на полі бою;
- одержати бойові літаки і засоби ППО / ПРО для захисту неба [33].

Економічні санкції також важливі в боротьбі на дипломатичному фронті. Як стверджує Д. Кулеба: «Санкції підірвали російську економіку та завадили їй продовжувати війну. Але Москва все ще впевнена у своєму рішенні, і тому Захід не може дозволити собі втому від санкцій попри більші економічні витрати» [34]. Адже Україна щоденно зазнає фінансових втрат майже на 5 млрд дол., росія – на 900 млн дол., тоді як її прибутки від енергоносіїв щодня перевищують 1 млрд дол. Тож війна для рф не така вже й збиткова.

Як українська дипломатія може закріпити перемогу України та не допустити її поразки

Попри санкції і постачання зброї, головним досі є запитання: як українська дипломатія може забезпечити перемогу у війні? Хоча В. Зеленський неодноразово заявляв, що тільки сівши за стіл переговорів із росією, зможемо закінчити цю війну, наріжним каменем є власне результат: на що ми сподіваємося та яку ціну маємо заплатити за її завершення? Ці питання цікавлять і наших західних партнерів, які, надаючи нам допомогу, також зазнають чималих фінансових і матеріальних втрат. Тож і в їхніх інтересах якнайскоріше досягнути миру за якомога меншу ціну.

Однак відповіді на них мали суттєві, якщо не фундаментальні розбіжності, які похитнули однаковість колективного Заходу в підходах до їхнього розв'язання. Англосаксонський світ, включно з нашими західними сусідами, був однаковий у підтриманні України до самої її воєнної перемоги над росією, яка остаточно усунула би ту як загрозу з європейського безпекового простору. Тому цілком логічно, що адміністрація Дж. Байдена тепер вбачає в цій підтримці шанс відігратися за Афганістан, відновивши в такий спосіб своє глобальне лідерство; покарати російського агресора; послабити путіна за його відмову стримувати Китай і попередити

саму Піднебесну про неймовірні втрати у разі спроби Пекіна окупувати Тайвань, й одночасно посилити НАТО.

А втім, наміри Дж. Байдена не є рішучими та впевненими. Попри те, що більшість американців «за» підтримання України, критики такої позиції в Сполучених Штатах Америки, з одного боку, стверджують, що російсько-українська війна тільки відвертає від розв'язання внутрішніх проблем і скорочує бюджетні видатки на них, з іншого – переконують, що американська допомога лише розтягує страждання українців і прирікає країну на довготривалу війну, в якій росія однаково перемаже з огляду на чисельну перевагу. У Білому домі також побоюються наразити США і НАТО на війну з росією, а ядерну й поготів. Ще більше там бояться розвалу росії та неконтрольованого розповсюдження її ядерної зброї, вважаючи, що тоді Сполучені Штати залишаться наодинці в протистоянні з Китаєм. З цих міркувань Дж. Байден заборонив надавати Україні далекобійні боєприпаси, щоби, не дай боже, їх не застосували по території рф. Очевидно, така ж доля спіткає і ймовірність передавання Україні американських танків і бойових літаків.

Проте ще більші побоювання викликає постачання Україні зброї в європейських партнерів, які прагнуть за будь-яку українську ціну «зберегти обличчя путіна» та якнайшвидше всадити В. Зеленського за стіл переговорів із росією, пропонуючи рецепти замирення. Для цього вони шукають безліч аргументів, зумовлених як об'єктивними причинами, так і суб'єктивними психологічними страхами перед росією. Серед проблем, пов'язаних із запровадженням Європою санкцій проти росії, є зростання цін на енергоносії та продовольчі товари. Отже, європейці втрачають той комфорт, у якому жили останні 30 років після холодної війни. До того ж додалися витрати на утримання мільйонів українських біженців. Політичну еліту ще більше лякає те, що непереможна росія може програти цю війну та вдатися до руйнівних дій безпосередньо проти самого Заходу. Та головна його проблема – віра в те, що ще реально зберегти статус-кво старого постбіполярного світового порядку, за якого європейську безпеку неможливо уявити без росії, попри те, що багаторічні спроби демократизувати її й інтегрувати у Велику Європу зазнали цілковитого фіаско.

Не можуть вони уявити й майбутній європейський порядок без росії. Перемога України в будь-якому разі руйнує ці уявлення, коли вона з російської периферії перетвориться на самодостатнього геополітичного гравця, що неодмінно вплине на зміну балансу сил у Європі та призведе до фундаментальної геополітичної реконструкції Європи. Як зазначає декан Коледжу міжнародних досліджень та Європейського центру досліджень безпеки імені Джорджа Маршалла Ендрю Міхта, «[...] поразка російських військових в Україні проклала б шлях до фундаментальної реконфігурації розподілу влади в Європі, перемістивши центр ваги з франко-німецького

тандему до центральноєвропейського сузір'я, що включатиме Німеччину, Польщу, скандинавів, країни Балтії та насамперед Україну. З її величезним набором природних ресурсів і як одне з найбагатших сільськогосподарських угідь світу, відбудована Україна – відновлена не як пострадянська держава, а як процвітаюча демократична держава та тісно інтегрована в економіку Європи – фундаментально змінила б динаміку влади як в Європі, так і в усьому світі» [35].

Власне, саме тому на Заході наростає тенденція якнайскорішого завершення російсько-української війни дипломатичним способом і тиску на Україну задля досягнення перемир'я та підписання мирної угоди з росією. Намагаючись знайти компроміс між геноцидом України і задоволенням зазіхань росії (збереженням обличчя путіна), Італія, Франція та Німеччина запропонували мирний план для росії й України, який передбачав припинення вогню та демілітаризацію країни у відповідь на виведення російських військ з окупованих українських територій після 24 лютого 2022 року в поєднанні зі зняттям санкцій із росії, а також надання Україні нейтрального статусу. Питання ж Криму, Донецької та Луганської областей мають вирішити Україна та росія на двосторонньому рівні за прикладом «Мінськ-2». В основі таких пропорцій, як пишуть Аліна Полякова та Деніел Фрід у статті «No Peace at Any Price in Ukraine. It's Too Soon for a Lasting Diplomatic Settlement», лежить припущення, що врегулювання за допомогою переговорів приведе до остаточного рішення, в якому Україна відмовиться від території, яка зараз під російською окупацією, а саме – Криму, Луганська, Донецька та, можливо, Херсона й інших, однак зможе вільно розвиватися, щоби реалізовувати свої амбіції щодо європейської інтеграції [36].

На таку пропозицію Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба відповів: «Усі партнери дуже чітко знають про наше бачення та нашу позицію. Ми воюємо за свою землю, за своїх людей, і жодні “Мінськи-3”, жодні нові розподільні лінії, жодні режими припинення вогню, які на роки заморозять ситуацію і продовжать біль і страждання, нам наразі не потрібні» [37].

Тож виникає екзистенційне питання: як українська дипломатія може не допустити поразки та закріпити перемогу України у війні з росією? Для цього вона має виконувати традиційні функції, притаманні дипломатії будь-якої країни у війні. По-перше, послаблювати вплив противника на міжнародній арені й ізолювати його від міжнародної підтримки; по-друге, зміцнювати та розширювати антипутінську коаліцію; по-третє, розвіювати страх Заходу перед росією та віру в збереження чинного світового порядку разом із цією країною; по-четверте, переконувати його в неминучості перемоги України та потребі надання їй військової допомоги, розуміючи, що нову архітектуру європейської і міжнародної безпеки

формуватимуть переможці цієї війни, а також ті, хто своєчасно до них приєднався та став вкладником до цієї перемоги.

Висновки. Якщо Європа цього не усвідомить, то знову пожинатиме наслідки помилок 1938 року, але тоді вона має бути готовою отримати те, що й за Другої світової війни. Однак тепер уже з ядерною зброєю в добавок. Тож оптимістичний прогноз полягає в тому, що Європа все ж таки знайде в собі сили уникнути помилок минулого, подолає страх перед росією і намагання зберегти статус-кво старого постбіполярного порядку. Адже контури нової системи міжнародної безпеки можливі тільки за поразки росії. Україні ж потрібні не гарантії від ООН або НАТО, які в цій війні не відіграють помітної ролі, а нова система безпеки, в якій ці організації, очевидно, будуть маргіналами.

Нову ж конфігурацію цієї системи безпеки Східна Європа має визначати як регіональний безпековий комплекс, здатний протистояти загрозам як зі сходу, так і з інших напрямків. Провідна роль у ній після перемоги над росією, найімовірніше, належатиме Україні.

1. Росіяни можуть зайти до України з Криму, сходу та Білорусі: Bloomberg опублікував дані розвідки США // ТСН. 22 листопада 2021. URL: <https://tsn.ua/politika/rosiyani-zahodyat-v-ukrayinu-z-krimu-shodu-ta-bilorusi-bloomberg-opublikuvav-dani-rozvidki-ssha-1915201.html>
2. *Мінджоса С.* Україна зміцнює безпеку за трьома напрямками через агресію Росії, – Кулеба // 24 канал. 18 листопада 2021. URL: https://24tv.ua/ukrayina-zmitsnyuye-bezpeku-za-troma-napryamkami-cherez-agresiyu_n1797833
3. *Панфілович О.* Кулеба: Українським військовим наказали не реагувати на провокації бойовиків // Бабель. 20 квітня 2021. URL: <https://babel.ua/news/62752-kuleba-ukrajinskim-viyskovim-nakazali-ne-reaguвати-na-provokacii-boyouvikiv>
4. У МЗС відреагували на загострення конфлікту на Сході України: Кулеба зробив заяву // ASPI News. 4 лютого 2021. URL: <https://aspi.com.ua/news/politika/u-mzs-vidreaguvali-na-zagostrennya-konfliktu-na-skhodi-ukraini-kuleba-zrobiv-zayavu#gsc.tab=0>
5. Bild розповів про можливі сценарії вторгнення РФ в Україну // Діло. 6 грудня 2021. URL: <https://dilo.net.ua/povnyu/bild-rozproviv-pro-mozhlyvi-stsenariyi-vtorgnennya-rf-v-ukrayinu>
6. *Нежигай І.* Резніков: Росія своїми діями влаштувала стрес-тест для України, ЄС і НАТО // UNN. 26 листопада 2021. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1953961-reznikov-rosiya-svoiyimi-diyami-vlashtovala-stres-test-dlya-ukrayini-yes-ta-nato>
7. Німеччина хоче повернути Росію за стіл переговорів у «нормандському форматі» // День. 23 листопада 2021. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/231121-nimechchyna-hoche-povernuty-rosiyu-za-stil-peregovoriv-u-normandskomu-formati>
8. СБУ стал известен план Путина // Хартія'97. 25 лютого 2022. URL: <https://charter97.org/ru/news/2022/2/25/456170>
9. *Братюк Ю.* Видання Bild опублікувало російський план окупації України // Zaxid.net. 5 лютого 2022. URL: https://zaxid.net/vidannya_bild_opublikovalo_odin_z_rosijskih_planiv_okupatsiyi_ukrayini_n1535314
10. Heinrich, J. (ed.). (2022). 'Gen. Milley says Kyiv could fall within 72 hours if Russia decides to invade Ukraine: sources', Fox News, 5 February [online]. Available at: <https://www.foxnews.com/us/gen-milley-says-kyiv-could-fall-within-72-hours-if-russia-decides-to-invade-ukraine-sources> [in English].
11. *Знаєць І.* Польща планує вирішувати питання про передачу Україні винищувачів на рівні НАТО // ZN, UA. 9 березня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/polshcha-mozhe-virishuvati-pitannya-pro-peredachu-ukrajini-vinishchuvachiv-na-rivni-nato.html>
12. *Орлова В.* Макрон визнав, що країни Заходу домовились не надавати Україні певні види озброєння // УНІАН. 16 червня 2022. URL: <https://www.unian.ua/politics/makron-viznav-shcho-krajini-zahodu-domovilis-ne-nadavati-ukrajini-pevni-vidi-ozbroennya-novini-ukrajina-11868762.html>
13. Скажу відверто: я не дуже вірю в результат цієї зустрічі – Президент про переговори на Прип'яті // Новини Львова. 27 лютого 2022. URL: <http://uanews.lviv.ua/society/2022/02/27/299072.html>

14. Позиційна війна. Що стоїть за переговорами України і Росії і чого від них чекати // РБК – Україна. 5 березня 2022. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/pozitsionnaya-voyna-stoit-peregovorami-ukrainy-1646452960.html>
15. Гассельбах К. Шлях України до НАТО – назавжди в залі очікування? // DW. 21 лютого 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/chlenstvo-ukrainy-v-nato-na-zavzhdy-v-zali-ochikuvannia/a-60772813>
16. НАТО несе відповідальність, щоб вторгнення РФ не вийшло за межі України – Столтенберг // Укрінформ. 9 березня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3424995-nato-nese-vidpovidalnist-sob-vtor-gnenna-rf-ne-vijslo-za-mezi-ukraini-stoltenberg.html>
17. Блінкен: США не бачили ознак того, що росія серйозно веде переговори з Україною // Mind. 29 березня 2022. URL: <https://mind.ua/news/20238751-blinken-ssha-ne-bachili-oznak-togo-shcho-rosiya-serjozno-vede-per-egovori-z-ukrainoyu>
18. Юрченко Н. Арахамія назвав умови України щодо гарантій безпеки // РБК – Україна. 29 березня 2022. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/arahamiya-nazval-usloviya-ukrainy-garantiyam-1648553727.html>
19. На конкретику за мирним договором вдається вийти за лічені дні – Подоляк // Слово і Діло. 30 березня 2022. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2022/03/30/novyna/polityka/konkretiku-myrynym-dohovorom-vdastsya-vy-ity-licheni-dni-podolyak>
20. Україна та РФ розробили план, щоб покласти край війні, – Financial Times // Фокус. 16 березня 2022. URL: <https://focus.ua/uk/voenne-novosti/509555-ukraina-i-rf-razrabotali-plan-chtoby-polozhit-konec-voyne-financial-times>
21. Подоляк в інтерв'ю про мирні умови: «Нас цікавить тільки активний захист і союзники, які готові стояти поруч під час війни» // ТСН. 17 березня 2022. URL: <https://tsn.ua/ato/podolyak-v-interv-yu-pro-mirni-umovi-nas-cikavit-tilk-i-aktivniy-zahist-i-soyuzniki-yaki-gotovi-stoyati-poruch-pid-chas-viyni-2011927.html>
22. Подоляк розказав, що українська делегація пропонує Кремлю по статусу Криму // Крим. Реалії. 29 березня 2022. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-podolyak-kyiv-kreml-krym/31776085.html>
23. Зеленський прокоментував вимогу Кремля визнати Крим «російським» // Крим. Реалії. 7 березня 2022. URL: <https://ru.krymr.com/a/news-zelenskiy-kreml-krym/31741693.html>
24. Київ відійшов від стамбульських домовленостей, – Путін про переговори з Україною (відео) // Фокус. 12 квітня 2022. URL: <https://focus.ua/uk/politics/512122-kiev-otoshel-ot-stambulskih-dogovorennostey-putin-o-per-egovorah-s-ukrainoy-video>
25. Українська делегація прибула на переговори з РФ у Стамбул // Європейська правда. 29 березня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/29/7136818>
26. Зеленський розповів про суть нового військового союзу U24 // Українська правда. 17 березня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/17/7332064>
27. «Перевернуть небо и землю»: 40 стран обсудили стратегическую поддержку Украины // Флот 2017. 26 березня 2022. URL: <https://flot2017.com/usmirit-rossiju-nadolgo-40-stran-obsudili-strategicheskuyu-podderzhku-ukrainy/>
28. Інформаційна війна, підрив економіки агресора: Кулеба назвав перемоги України над РФ на дипломатичному рівні // ТСН. 12 березня 2022. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/informaciya-viyna-pidriv-ekonomi-ki-agresora-kuleba-nazvav-peremogi-ukraini-nad-rf-na-diplomatchnomu-rivni-2007349.html>
29. У росії заявили, що планують окупувати весь Донбас та південь України // Слово і Діло. 22 квітня 2022. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2022/04/22/novyna/suspilstvo/rosiyi-zayavyly-planuyut-okupuvaty-ves-don-bas-ta-pivden-ukrayiny>
30. Kuleba, D. (2022). 'How Ukraine Will Win: Kyiv's Theory of Victory', *Foreign Affairs*, 17 June [online]. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-06-17/how-ukraine-will-win> [in English].
31. Кричковський О. Україні потрібні 60 РСЗВ дальньої дії, щоб зупинити росіян – Арестович // ЗН, UA. 7 червня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/ukrajini-potribni-60-rszv-dalnoji-diji-shchob-zupiniti-rosijan-arestovich.html>
32. Подоляк напередодні «Рамштайн-3» опублікував список зброї, необхідної для перемоги над Росією // Гордон. 13 червня 2022. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/podolyak-naperehodni-ramshtajn-3-dav-sp-isok-zbroji-neobhidnoji-dlja-peremogi-nad-rosijeju-1612725.html>
33. В якому озброєнні потребує Україна – запит сформулювали в Минобороны // Дом. 9 червня 2022. URL: <https://kanalodom.tv/v-kakom-vooruzhenii-nuzhdaetsya-ukraina-zapros-sformulirovali-v-minoborony>
34. Яковлева О. Як Україна перемає – Кулеба розповів про шлях нашої держави до повного відновлення своїх кордонів // Вікна. 18 червня 2022. URL: <https://vikna.tv/istorii/interviu/yak-ukrayina-peremozhe-kuleba-rozproviv-pro-shlyah-nashoyi-derzhavy-do-povnogo-vidnovlennya-svoiyh-kordoniv>
35. Україна може стати точкою перелому для Заходу – Politico // Букви. 16 червня 2022. URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/ukraina-mozhe-staty-tochkoiu-perelomu-dlia-zakhodu-politico>
36. Polyakova, A., Fried, D. (2022). 'No Peace at Any Price in Ukraine. It's Too Soon for a Lasting Diplomatic Settlement', *Foreign Affairs*, 8 June [online]. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-06-08/no-peace-at-any-price-ukraine> [in English].
37. Кулеба: Україні не потрібні «Мінськи-3», нові розподільні лінії чи режими припинення вогню, які на роки заморозять ситуацію // Interfax-Україна. 8 червня 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/837794.html>

Hryhorii PEREPELYTSIA,
*Doctor of Political Science, Full Professor,
Director of the Foreign Policy Research Institute,
Department of International Relations and Foreign Policy,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

UKRAINIAN DIPLOMACY AMID THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Abstract. The year 2022 saw the turning point in the paradigm of the russian-Ukrainian war, as its perception transcended the notion of a local intra-Ukrainian conflict. The international community joined Ukrainian authorities in the realisation that they face a deeply rooted and global inter-civilisational conflict between russia and the collective West over the reshaping of the global order. Case in point to prove this challenge was the Treaty between the russian federation and the United States of America on Security Guarantees. It resulted from a military ultimatum vladimir putin issued to NATO and the USA on 17 December 2021.

Russia's hybrid war against Ukraine has entered its final phase, i.e. the phase of total conventional warfare. There is little room now for doubting the futility of the Minsk and Normandy formats for regulating the Donbas conflict, or 'Zelenskyy's plan' on modernising the Minsk Agreements. Ukraine had but one choice left, to recognise the reality of the russian-Ukrainian war and be ready for russia's full-scale military aggression. However, that has since proven to be a major challenge for Ukrainian authorities. This article attempts to analyse the efforts of Ukrainian diplomacy in solving this challenge and bringing Ukraine's victory closer.

The article aims to identify the strategic vectors of Ukrainian diplomacy during the initial period and climactic phase of the war. It also seeks to analyse the miscalculations and successes of Ukrainian diplomacy in bringing Ukraine closer to victory in the war against russia.

A crucial objective of the research lies in contemplating the new architecture of European security emerging in the wake of the russian-Ukrainian war. The object of research is the full-scale russian-Ukrainian war; the subject of research is the role of diplomacy therein.

Keywords: russian-Ukrainian war, negotiations, victory, anti-putin coalition, diplomacy.

Наталія ЯКОВЕНКО,
докторка історичних наук,
професорка кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИПЛОМАТИЧНІ ЗУСИЛЛЯ УКРАЇНИ У ВІДНОСИНАХ ІЗ НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті висвітлено дипломатичний аспект відносин Україна – НАТО в період військової агресії росії проти України, розпочатої 2014 року. Зазначено, що принцип, на якому ґрунтуються плідні відносини між Україною і Північноатлантичним альянсом, полягає в тому, що без участі України в діяльності останнього в Європі неможливо побудувати неподільну безпеку. 2018 року Верховна Рада остаточно схвалила зміни до Конституції України щодо ідеї вступу до ЄС і НАТО.

Вказано, що впродовж російсько-української війни дипломатична взаємодія України з Альянсом відбувалася й у форматі діяльності Комісії Україна – НАТО (КУН). Однак вступ України до НАТО затягнувся, і Київ намагається донести до членів Альянсу: вони теж частково відповідальні за трагічний розвиток нинішніх подій. Наголошено, що цього можна було уникнути, якби Україну вчасно прийняли до НАТО.

Ключові слова: Комісія Україна – НАТО, НАТО, План дій щодо членства в НАТО, російсько-українська війна, саміт НАТО.

Дипломатична взаємодія України з Північноатлантичним альянсом має тривалу і непросту історію, яка докорінно змінила імідж нашої держави у світі. Українська та закордонна наукова думка надала чимало цікавих ідей щодо оптимізації відносин між Україною й Альянсом, вдосконалення механізмів їхньої взаємодії, а також збагачення дипломатичного досвіду обох сторін. Серед учених, котрі зробили значний внесок у дослідження зазначеної проблематики, – знані фахівці й експерти політології, як-от: Роман Вовк, Олександр Кучик, Лариса Лещенко, Євген Магда, Олег Машевський, Марек Мусьол, Григорій Перепелиця, Юрій Теміров, Ігор Тодоров, Джеймс Шерр, Ельжбета Штадтміллер та інші.

Дослідники вказують на значущість України, без якої неподільна європейська безпека неможлива. Питання тільки в тому, наскільки НАТО усвідомлює цю її роль у відносинах з Києвом. Агресія РФ проти України 2014 року, а згодом і повномасштабна війна, яка фактично перетворилася на збройну боротьбу проти всього цивілізованого світу, вкотре довела цю проблему. Трагічні події останніх років, а надто 2022 року, актуалізували дипломатичний аспект багатосторонніх відносин, бо саме інструменти дипломатії можуть стати ефективним важелем гальмування кривавого сценарію на українській землі, зрежисованого кремлем.

Дипломатичні відносини між Україною і Північноатлантичним альянсом почали розвиватися ще 1991 року, невдовзі після здобуття незалежності нашої держави, хоч у Декларації про державний суверенітет України, ухваленій 1990 року, було проголошено курс на дотримання нейтрального та позаблокового статусу. Офіційним оформленням дипломатичних відносин Україна – НАТО стало підписання 9 липня 1997 року в Мадриді Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору. Неодноразову зміну й уточнення «статусів» України, конкретизацію й удосконалення видів «партнерства» з Альянсом простежуємо впродовж еволюції довоєнних відносин Україна – НАТО, яку, на думку професора Г. Перепелиці, слід поділити на такі етапи: співпраця, партнерство й інтеграція [1, с. 39].

Основним етапом цих відносин вважають 2008 рік, коли було проведено Бухарестський саміт НАТО, на якому для України та Грузії пролунала заохочувальна обіцянка про їхнє можливе повноцінне членство в Альянсі. Відтоді минуло 14 років, однак жодних зрушень на шляху до членства немає. Вищезгадані держави навіть не отримали Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ НАТО), хоч Україна й робила для цього все можливе.

Кінець 2014 року ознаменував етап інтеграції, коли 29 грудня Глава Держави підписав Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості», яким скасував позаблоковий статус України та проголосив намір інтегруватися до євроатлантичних структур безпеки [2]. Збройна агресія російської федерації проти України; тимчасова окупація Автономної Республіки Крим і міста Севастополя; гібридна війна проти нашої держави; військове втручання в східні регіони України; постійний військовий, політичний, економічний та інформаційний тиск з боку росії зумовили пошук ефективніших гарантій незалежності, суверенітету, безпеки й територіальної цілісності України та підштовхнули українське суспільство до рішучих дій. 2018 року Верховна Рада остаточно схвалила зміни до Конституції України щодо курсу на вступ до ЄС і НАТО, зокрема було додано формулювання про європейську та євроатлантичну інтеграцію до преамбули та ще трьох статей Основного закону [3].

Від початку російсько-української війни дипломатія НАТО була побудована на непохитній підтримці суверенітету і територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах. Держави-члени Альянсу суворо засудили та не визнали незаконної і нелегітимної анексії Автономної Республіки Крим і міста Севастополя росією та їхньої тимчасової окупації. Безпрецедентні рішення щодо допомоги Україні ухвалили на чергових і позачергових самітах Альянсу: Уельському (2014 р.), Варшавському (2016 р.), Брюссельському (2018 та 2021 рр.), Лондонському (2019 р.) тощо. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг зазначив: «[...] після незаконної анексії Криму 2014 року і постійної дестабілізації на Сході України з боку сепаратистів, яких підтримує Росія, союзники по НАТО відреагували, посиливши готовність своїх військ; вперше за роки скорочення оборонних видатків усі члени Альянсу інвестують більше в оборону; ми також посилити нашу присутність, військову присутність, у східній частині Альянсу, в регіоні Чорного моря, а також в регіоні Балтії. Все це було зроблено у відповідь на російські агресивні дії проти України. І, крім цього, звичайно, країни-члени НАТО різними способами наклали економічні санкції на Росію. Отже, це підтримка, яка демонструє не лише слова, а й дії [...]» [4].

Саміти Альянсу стали доволі ефективним його дипломатичним інструментом, але не у вимірі превентивному. З розв'язанням повномасштабної війни РФ проти України НАТО 25 лютого 2022 року скликала саміт, щоправда, віртуальний, куди запросили Фінляндію і Швецію, проте не Україну. Його мета – ухвалити дії Альянсу в умовах російського збройного вторгнення в Україну. «Я запросив Фінляндію та Швецію на віртуальний саміт НАТО (який відбудеться 25 лютого). Крім Швеції та Фінляндії, у ньому братимуть участь також президенти ЄС», – пояснив Генсек НАТО [5]. Чому ж Україну, яка є близьким партнером Альянсу та безпосередньо потерпає від агресії росії, на зустріч лідерів НАТО не закликали? Коли Єнса Столтенберга вдруге запитали про допомогу Україні, він зазначив, що НАТО намагалася завадити конфлікту, попереджаючи про плани Москви та погрожуючи санкціями, але «Росія відкрила двері для дипломатичного вирішення» [6]. За результатами саміту ухвалили заяву, де зазначено, що, попри війну, яку росія розгорнула проти України, Північноатлантичний альянс наполягає на праві України самостійно обирати безпекові союзи, до яких вона хоче приєднатися [7]. Ці заяви, що, однак, лунали вже не вперше, свідчать про підтримку прагнень України з боку Альянсу.

24 березня 2022 року лідери 30 країн-членів НАТО за підсумками екстреного позачергового саміту в Брюсселі оприлюднили заяву, в якій висловили позицію щодо війни росії проти України. Вони закликали пре-

зидента путіна негайно вивести війська з України та припинити війну, а Білорусь – співучасть. Лідери країн Альянсу наголосили, що росія має продемонструвати серйозне ставлення до переговорів і негайно припинити вогонь.

Очільники держав-членів НАТО знову підкреслили, що Україна має фундаментальне право на самооборону, тому вони посилять підтримку та надаватимуть їй політичну й практичну допомогу. Зокрема, повідомили, що проти росії запроваджено масштабні санкції, та зазначили, що країни Альянсу, як і раніше, рішуче підтримуватимуть скоординований міжнародний тиск на рф.

Наголошу, що такі декларативні заходи НАТО останнім часом є напрочуд типовими для її дипломатії. Декларації і заяви Альянсу щодо солідарності з Україною та підтримання її незалежності й територіальної цілісності стали звичними явищем, а всі попередні заходи та документи НАТО щодо допомоги Україні, включно з вищезгаданими самітами, вражають тотожністю. Про право нашої держави приєднуватися до безпекових союзів теж було сказано чимало. На зустрічі в Брюсселі члени організації одностайно наголосили на єдності та непохитній підтримці України, та насправді демократичний Альянс, виступаючи проти путіна, й досі робить обмаль для поразки росії. Не без того, що «за кулісами» деякі лідери хотіли би, щоб Володимир Зеленський погодився на будь-яку мирну угоду якомога швидше.

Отже, зустріч країн-членів НАТО 24 березня вкотре довела: Альянс готовий допомагати Україні, однак не ціною своєї безпеки. Відправлення військового контингенту чи закриття неба над Україною він не розглядав, адже це б означало його вступ у війну, що, мовляв, зумовило б значно масштабнішу ескалацію. Не підтримала НАТО й пропозицію Польщі, Данії та Литви направити миротворчу місію до України для допомоги в завершенні війни.

«Ми повинні залишатись єдиними і надавати підтримку Україні, але водночас ми відповідальні зробити так, щоб цей конфлікт не став повномасштабною війною між НАТО і Росією. Саме це є причиною, чому ми чітко заявили, що не розміщуватимемо війська на суходолі в Україні, оскільки єдиний спосіб зробити це – бути готовими брати участь у повному конфлікті з російськими силами», – наголосив Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг [8].

Водночас в Альянсі поступово визнали, що використання загальноприйнятих у цивілізованому світі дипломатичних інструментів для врегулювання українсько-російських відносин є проблематичним через експансіоністську позицію росії, яка не бажає відмовлятися від імперських підходів й усвідомлювати сучасні геополітичні реалії.

Окремо варто зазначити, що ті великі обсяги практичної допомоги Україні в боротьбі з рашистською навалою (постачання зенітних ракетних комплексів і важкого озброєння; гуманітарна, матеріально-технічна й фінансова підтримка; навчання українських військовиків тощо) надають окремі держави-члени НАТО, натовські партнери, а не Альянс як організація.

Упродовж російсько-української війни дипломатична взаємодія України з Північноатлантичним альянсом розвивалася й у форматі діяльності КУН, яка в 2018–2020 роках активізувала обговорення безпекової ситуації в Україні та навколо неї, а також широкомасштабних реформ, спрямованих на реалізацію євроатлантичних принципів і стандартів на тлі прагнень України до членства в НАТО. У листопаді 2018 року через необґрунтоване застосування росією військової сили проти українських суден у Керченській протоці та в квітні 2021 року у зв'язку із нарощуванням військ рф уздовж українсько-російського кордону було скликано позачергові засідання КУН. Інші нагальні засідання комісії щодо зростання військової присутності росії та її вторгнення до України провели в січні-лютому 2022 року у штаб-квартирі НАТО.

Доленосною подією для дипломатії України мав стати червневий саміт НАТО 2022 року в Мадриді. Загалом із Мадридом (саме там підписали славнозвісну Хартію про особливе партнерство чверть століття тому!) асоціюються головні моменти відносин між Україною та Альянсом. Проте цього разу зустріч лідерів НАТО проходила на тлі повномасштабної війни проти України, яку розв'язала росія. Позаяк збройна агресія рф зруйнувала мир у Європі, поставила під загрозу безпеку всього континенту, спричинила продовольчу й енергетичну кризи, а також похитнула звичний світовий порядок. «Допомогти Україні зараз закінчити цю війну перемогою на полі бою, тобто дати реально сильну відповідь на дії Росії – це те, що потрібно і нам, і кожній з ваших держав, і всьому Альянсу, усій євроатлантичній спільноті. Якщо ви справді визначаєте Росію своєю головною загрозою, ви маєте повністю підтримати її головну, першу мішень. Це не війна Росії лише проти України, це війна за право диктувати умови в Європі. За те, яким буде майбутній світовий порядок. Тому підтримати саме Україну й саме зараз зброєю, фінансами й політично, такими санкціями проти Росії, які зупинять її здатність оплачувати війну, – це абсолютна необхідність», – наголосив Президент України у зверненні до учасників саміту НАТО [9].

Світова спільнота поважає та визнає Північноатлантичний альянс гарантом безпеки в глобальному вимірі, оплотом миру й основним складником архітектури світової безпеки, проте він теж частково відповідальний за трагічний розвиток нинішніх подій. Адже вже кількаразово заявляли,

що ситуації можна було б уникнути, якби Україну вчасно прийняли до НАТО. В цьому контексті країни Балтії врятувалися від рашистської навали саме завдяки членству в Альянсі. Тож нині вони у відносній безпеці, і в громадськості немає причин хвилюватись, оскільки швидкі рішення щодо зміцнення східного флангу НАТО ухвалено, а наша держава самовідданою боротьбою обумовила концентрацію всіх російських сил саме в Україні.

У низці рамштайнських зустрічей 2022 року, за результатами яких було створено антирашистську коаліцію задля перемоги України, брали участь представники не лише держав-членів НАТО, а й інших країн, зокрема міністри оборони тодішніх аплікантів – Швеції та Фінляндії, які на тлі російської агресії нарешті наважилися відмовитися від нейтрального статусу та розв'язали питання щодо повноцінного членства в Північноатлантичному альянсі. Невдовзі, за рішенням Мадридського саміту НАТО, ці держави отримали запрошення приєднатися (навіть без попереднього виконання ПДЧ НАТО!), а 5 липня 2022 року керівники їхніх дипломатичних відомств підписали протоколи про вступ, тоді як для України поки що це лише мрія. Закономірно постає запитання: чому ж для України це мрія, а для Швеції та Фінляндії – реальність? Хіба в Альянсі забули про обнадійливу обіцянку Україні на Бухарестському саміті?

Зволікання НАТО щодо України свого часу детально пояснювали (цілком об'єктивно!) низкою чинників її неготовності до вступу, як-от: ідеологічними стереотипами у свідомості старшого покоління українців; невідповідністю окремим критеріям і вимогам, що їх Альянс висуває державі-апліканту; необхідністю поглиблювати реформи у військовій сфері тощо.

Стало очевидно, що Україна завдяки героїзму та мужності своїх Збройних сил і громадськості спростувала претензії Північноатлантичного альянсу щодо невідповідності та неготовності до членства. Її показники є не нижчими, ніж у щойно прийнятих до НАТО держав. Агресивна поведінка РФ на міжнародній арені давно підштовхнула Україну до зближення з Альянсом. Ще 2020 року той запросив її до «клубу обраних», і Україна отримала особливий статус партнера з розширеними можливостями, як і Фінляндія та Швеція. На сьогодні в цих державах немає одностайної підтримки членства в Альянсі серед населення (зокрема, у Фінляндії цю ідею підтримує 61% населення, у Швеції – 59% [10]), як це було колись і в Україні. Однак нині «за» вступ України до НАТО 76% населення [11]. Фінляндія та Швеція, як і колись Україна, відмовились од статусу позаблоковості, і саме війна росії проти України зумовила їхню потребу у членстві в організації. Багато експертів звертають увагу на те, що Збройні сили як Фінляндії, так і Швеції, які перебувають поза НАТО, є цілком підготовленими до членства та мають гідну репутацію.

Безперечно, нині ЗСУ також мають позитивний імідж. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба заявив, що прийняття Швеції і Фінляндії до НАТО повністю «обнулило» наратив, що Україну не можна брати до Альянсу через спільний кордон із росією та можливість ескалації. «Ви нам розповідали одне, тепер Швеція та Фінляндія вступили. Цікаво послухати, як ви тепер обґрунтовуватимете, чому Україну не можна брати», – зазначив глава МЗС [12]. Самовіддана боротьба українського народу за свою Батьківщину та блискучі перемоги ЗСУ легко спростовують усі претензії Альянсу до нашої держави. Війна показала, що російська армія слабша, ніж вважали західні розвідувальні служби та Пентагон. Попри всі очікування, Україна може перемогти, і весь світ у захваті від мужності українців. Чому ж тоді НАТО так по-різному сприймає прагнення своїх аплікантів?

Тут слід пригадати проникливі й емоційні слова Президента В. Зеленського на саміті Альянсу в Мадриді про те, що політика відчинених дверей НАТО не має нагадувати «старі турнікети київського метро». «Вони відкриті, а коли підходиш – турнікети закриваються, доки не заплатиш. Хіба Україна ще мало заплатила? Хіба наш внесок у захист і Європи, і всієї цивілізації досі недостатній? Що ще потрібно? Я можу сказати, що нам потрібно: гарантії безпеки і місце у спільному безпековому просторі» [13]. Мимоволі постає риторичне запитання: можливо, НАТО перетворилася на таку собі бутафорську організацію, якщо так боїться росію, уникаючи будь-яких конфліктів із нею? То, може, й наратив сильної НАТО не більше ніж міф?

Висновок: Північноатлантичний альянс як гарант безпеки в глобальному вимірі з його досвідом і величезним потенціалом має робити конкретні кроки значно раніше, а не обмежуватися лише деклараціями і заявами щодо підтримки України. Дипломатичні дії обох сторін, що зумовлюють ухвалення важливих дипломатичних рішень, мали б водночас відчутно вплинути на євроатлантичну безпеку.

Нині процес вступу України до НАТО надто затягнувся, і Київ намагається донести це до Альянсу. Росія активно саботувала членство України в НАТО, бо для неї це було потужним викликом. Тим часом наші євроатлантичні партнери посилювали апетити кремля через свої сумніви та розмірковування: надавати нам ПДЧ НАТО чи вигадати ще якесь випробування? Можливо, вони боялись агресивних планів рф? А вона використала-таки цю невпевненість Альянсу та пішла війною на Україну.

Україна стала ближчою до НАТО після Революції гідності. Впродовж російсько-української війни її дипломатичні зусилля у відносинах з Альянсом були спрямовані на якомога швидше членство в НАТО, що показують заяви українських посадовців під час їхніх візитів і спілкування з натовськими колегами.

Дискусію про запровадження ПДЧ НАТО Україна розпочала ще в липні 2017 року, про що заявив тодішній Президент Петро Порошенко під час пресконференції з Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом: «Ми рішуче налаштовані на реформи, маємо чіткий графік, що ми маємо зробити до 2020 року для того, щоб відповідати критеріям членства в НАТО. Ми маємо план на ці три роки, програму до 2020 року. Ми чітко знаємо, що робити. Це вперше в Україні, коли побудована “дорожня карта” що і коли робити» [14].

У вересні 2021 року під час робочого візиту до Сполучених Штатів Америки Президент В. Зеленський зустрівся Є. Столтенбергом і вкотре аргументував необхідність визначити для України часову перспективу вступу до НАТО. Також на початку вересня того ж року Глава Держави обговорив шлях України до НАТО з Президентом США Джо Байденом. В. Зеленський наголосив, що за останні два роки наша держава майже завершила формувати нову цілісну систему національної безпеки, побудовану на стандартах країн Альянсу: «Наш курс на членство в НАТО, принципи й стандарти Альянсу лежать в основі всіх керівних документів у сфері національної безпеки й оборони» [15].

Немає сумніву, що майбутнє України – в НАТО. Проте на червневому саміті Альянсу ПДЧ НАТО Україні не запропонували. Заступник керівника Офісу Президента Ігор Жовква повідомив, що українська влада поки що не робитиме кроків щодо членства в НАТО через позицію окремих країн-членів [11]. У новій Стратегічній концепції НАТО, зокрема, вказано: «Сильна і незалежна Україна є життєво необхідною для стабільності Євroatлантичного простору. Поведінка Москви відображає модель агресивних дій Росії відносно її сусідів та більш широкої трансатлантичної спільноти» [16]. Цю тезу підкріплено практичними ініціативами, які окреслили в останній тиждень червня. Спочатку Є. Столтенберг заявив про намір Альянсу переозброїти Україну відповідно до натовських стандартів, а згодом з'явилися нові заяви й анонси постачання їй важкого озброєння. Україна за збереження такої підтримки щонайменше зможе досягнути рівня обороноздатності, який унеможливить повторний напад росії.

На жаль, вступ України до НАТО наразі не вважають пріоритетом, однак повернутися до переговорів після перемоги над російськими окупантами готові. Перспектива ж членства вельми залежить од перебігу російсько-української війни.

1. *Перепелиця Г.М.* Відносини Україна – НАТО // Матеріали XIV міжнародного тижня в Києві «НАТО після Афганістану». Лекції та статті. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2014. С. 39–48.
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості: Закон України № 35-VIII від 23.12.2014. Дата оновлення: 08.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-19#Text>

3. Конституція України: Закон № 254к/96-ВР від 01.01.2020, підстава 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Спільна зустріч з пресою Генерального секретаря НАТО Єнс Столтенберга і міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби // НАТО. 13 квітня 2021. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/opinions_183016.htm?selectedLocale=uk
5. На саміт НАТО покликали Фінляндію та Швецію, але не Україну // Європейська правда. 24 лютого 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/24/7134585>
6. Генсек НАТО уникнув відповіді щодо надання допомоги Україні, війська не надсилатимуть // Європейська правда. 24 лютого 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/24/7134583>
7. НАТО наполягає на праві України приєднатися до Альянсу, незважаючи на війну // Новинарня. 25 лютого 2022. URL: <https://novynarnia.com/2022/02/25/nato-napolyagaye-na-pravi-ukrayiny-pryyednatysya-do-alyansu-nezvazhayuchy-na-vijnu>
8. Куренкова О. «Хто друг, хто партнер, хто продався і зрадив». Підсумки самітів НАТО, ЄС та G7 щодо України // Суспільне. Новини. 26 березня 2022. URL: <https://susplne.media/221829-hto-drug-hto-partner-hto-prodavsa-i-zradiv-pidsumki-samitiv-nato-es-ta-g7-sodo-ukraini>
9. Володимир Зеленський звернувся до учасників саміту НАТО в Мадриді. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oL35906Wutw>
10. Хогин Р. «Маємо сусіда, якому не можна довіряти». Чому Фінляндія та Швеція можуть стати членами НАТО «найближчим часом» // Радіо Свобода. 13 квітня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/finlandiya-shvet-siya-chlenstvo-v-nato/31801511.html>
11. Карловський Д. У Зеленського кажуть, що не робитимуть кроків у НАТО через позицію окремих країн // Українська правда. 25 червня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/25/7354669>
12. Вступ Швеції та Фінляндії до НАТО обнулив аргументи про неможливість взяти туди Україну – Кулеба // НВ. 4 липня 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/vstup-shveciji-finlyandiji-do-nato-obnuliv-vidmovki-dlya-ukrajini-zayaviv-kuleba-novini-ukrajini-50254126.html>
13. Як турнікети у київському метро: Зеленський розкритикував політику «відчинених дверей» НАТО (відео) // Фокус. 29 червня 2022. URL: <https://focus.ua/voennye-novosti/520618-rfr-turnikety-v-kievskom-metro>
14. Україна почала дискусію щодо ПДЧ у НАТО – Порошенко // BBC News. Україна. 10 липня 2017. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-40558290>
15. У Нью-Йорку відбулася зустріч Володимира Зеленського з Генеральним секретарем НАТО // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 22 вересня 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-nyu-jorku-vidbulasya-zustrich-volodimira-zelenskogo-z-gene-70769>
16. Лисогор І. Країни НАТО ухвалили нову концепцію: «Незалежна Україна є життєво важливою для стабільності в регіоні». А Росія тепер офіційно стала «найбільш небезпечною і прямою загрозою» // LB.ua. 29 червня 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/06/29/521601_kraini_nato_uhvalili_novu_kontseptsiyu.html

Natalia YAKOVENKO,
Doctor of History, Full Professor,
Department of International Organisations and Diplomatic Service,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

UKRAINE'S DIPLOMATIC EFFORTS IN RELATIONS WITH NATO IN CONDITIONS OF RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Abstract. The article highlights the diplomatic aspect of Ukraine-NATO relations during Russia's military aggression against Ukraine, launched in 2014. Ukraine's diplomatic interaction with the North Atlantic Alliance already has a long and difficult history, which has radically changed the image of our country in the world. The indisputable principle on which the fruitful Ukraine-NATO relations are based is that without Ukraine's involvement in the Alliance's activities, it will be impossible to build indivisible security in Europe. In 2018, the Verkhovna Rada finally approved the amendments to the Constitution of Ukraine regarding the formulation of the idea of joining the EU and NATO. This decision consolidated Ukraine's strategic course at joining the Alliance and the European Union and made it impossible to change that political course.

From the very beginning of the Russian-Ukrainian war in 2014, NATO diplomacy was grounded on its steadfast position to support Ukraine's sovereignty and territorial integrity within internationally recognised borders. However, NATO declarations and statements regarding solidarity with Ukraine have become a staple feature of diplomacy of the Alliance. During the Russian-Ukrainian war, diplomatic interaction between Ukraine and the Alliance took place in the format of the Ukraine-NATO Commission (UNC). The process of Ukraine's accession to NATO has been too long, and Kyiv is still trying to convey this to the Alliance. The author is arguing that if our country had taken the same steps as a number of other CEE states, having acquired the status of a full member of the Alliance, the unleashing of aggression by the Russian Federation could have been averted.

Keywords: Russian-Ukrainian war, NATO, membership in the Alliance, NATO summit, Ukraine-NATO Commission, MAP.

Григорій ПЕРЕПЕЛИЦЯ,
доктор політичних наук, професор,
директор Інституту зовнішньополітичних досліджень,
професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Наталія НОВИЦЬКА,
другий секретар із консульських питань
Посольства України в Королівстві Норвегія,
аспірантка кафедри міжнародного регіонаознавства
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ НА БЕЗПЕКОВЕ СТАНОВИЩЕ ДЕРЖАВ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

Анотація. У статті розглянуто вплив військової агресії росії проти України на держави Перської затоки. Висвітлено позиції арабських держав щодо війни та рівень співпраці зі сторонами. Наведено причини геджування політики держав Перської затоки до тіснішої співпраці з росією та КНР з одночасним послабленням позицій США серед країн регіону. Проаналізовано наслідки війни росії проти України для арабських монархій. Обґрунтовано значний вплив агресії рф проти України на продовольчу безпеку регіону Близького Сходу та зростання цін на нафту у світі. Арабські країни Перської затоки занепокоєні тим, що російсько-українська війна поставила під загрозу безперервне постачання сільськогосподарської продукції на міжнародні ринки, спровокувавши суттєвий стрибок цін на продукти, що зрештою може призвести до непередбачуваних проблем.

Ключові слова: Україна, Перська затока, ОАЕ, Саудівська Аравія, Близький Схід, агресія росії проти України, гуманітарна допомога, політика США на Близькому Сході.

Повномасштабний напад росії на незалежну Україну серйозно вплинув не лише на держави Європи, а й на решту світу. Держави, які раніше зберігали нейтральний статус, тепер активно підтримують Україну, а деякі з тих, хто досі тісно співпрацював з нею, навпаки віддалилися.

Як і решта арабського світу, шість країн Ради співробітництва арабських держав Перської затоки – Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Королівство Саудівська Аравія (КСА) та Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ) – відповіли на російське вторгнення в Україну з позиції власних інтересів. Хоча бойові дії в Україні не становлять прямої загрози регіональній стабільності Близького Сходу, є численні вторинні наслідки, які потенційно можуть вплинути на інтереси цих держав, як-от: нестабільність на енергетичних ринках, економічні потрясіння через міжнародні санкції проти росії, нові точки напруги в політичних відносинах з адміністрацією Байдена. Важливо те, що знову зосереджено увагу на балансуванні між історично надійними політичною і безпековою інтеграціями в американську мережу партнерства на Близькому Сході та швидким зростанням економічних, енергетичних та інвестиційних зв'язків з росією та Китаєм [1].

Геополітичне розшарування країн Перської затоки під впливом російсько-української війни

Після повномасштабної збройної агресії РФ проти України багато арабських лідерів, яких вважають прагматичними та проамериканськими, утримуються від критики росії та прагнуть максимально дистанціюватися від кризи між Москвою та Заходом. Деякі навіть зволікали та не йшли на співпрацю зі США, які прагнули політично та економічно ізолювати РФ. Хоча ще надто рано передбачати довгострокові наслідки російського вторгнення в Україну для Близького Сходу, важливо вивчити можливі напрями розвитку подій з огляду на позиції арабських країн і ролі великих держав у регіоні [2].

Офіційні особи в країнах Перської затоки висловили підтримку дипломатичному шляху завершення війни. Це частково відображає небажання стати залученими до тієї міри, коли лідери держав регіону можуть зіткнутися з тиском узяти ту чи іншу сторону, хоча що довше триватиме війна, то ширшими ставатимуть лінії розлому між Заходом і росією. Загалом Катар і Кувейт стали на бік підтримки України, Саудівська Аравія та ОАЕ, які тяжіють до співпраці з росією, посіли обережнішу позицію, а Бахрейн і Оман здебільшого намагаються зберігати нейтралітет. Пам'ять Кувейту та Катару про вторгнення чи загрозу з боку більших сусідів досі яскрава, а отже, сприяє розумінню того, що Україна є жертвою агресії, тоді як лідери Саудівської Аравії та ОАЕ мають нерозв'язані проблеми з адміністрацією Байдена, а також міцніші нафтові та оборонні зв'язки з росією [1].

Хоча підтримка останніх незначна, а втім, на початку повномасштабного вторгнення РФ влада ОАЕ виділила 5 млн дол. США у фонд екстреної гуманітарної допомоги ООН Україні. Окрім цього, ОАЕ неодноразово надсилали літаки з продовольством і медикаментами для громадян України, які змушені були втекти від війни до Польщі [12]. Саудівська Аравія

є одним із провідних донорів гуманітарної допомоги: виділила ООН та Польщі 10 млн дол. США для підтримання українських біженців. Торік ця країна була третьою у світі та першою поміж арабських держав із надання допомоги, виділивши грантів на загальну суму понад 841 млн дол. США [14]. Окрім цього, Саудівська Аравія передала Польщі медичного обладнання на суму 4 млн дол. для підтримки українських пацієнтів [13]. Напряму жодна з держав Перської затоки Україні допомогу не надала.

Ба більше, деякі виробники нафти в Перській затоці прагнуть скористатися війною, щоб покращити своє економічне становище, незважаючи на те, що більшість арабських країн усе ще розглядають свої відносини зі США як центральний елемент власної безпеки та неабияк стурбовані зменшенням уваги Вашингтона до Близького Сходу загалом і до своїх безпекових проблем зокрема. Тепер ці країни намагаються вивести відносини з Вашингтоном на новий рівень, пробуючи використати росію та Китай як додаткове джерело політичної, економічної та навіть військової підтримки, а відтак із цієї позиції тиснути на США, щоб ті відкорегували свою політику. «Поворот Байдена до Азії» можна інтерпретувати як «поворот від Близького Сходу», оскільки увага Вашингтона спрямована передусім на Китай, і це може підштовхнути країни Перської затоки до тіснішої співпраці з КНР [10].

В очах офіційних Абу-Дабі та Ер-Ріяду США не були послідовним регіональним союзником, про що частково свідчить спроба США відновити дію ядерної угоди з Іраном та односторонній відступ з Афганістану в 2021 році. Центральною подією, яку сприйняли як доказ сумнівної відданості Вашингтона безпеці арабських держав, стало те, що США не вдалися до військової відповіді Ірану за напад на стратегічні нафтові об'єкти в Саудівській Аравії 2019 року. Серед аналітиків та посадовців арабських держав Перської затоки дедалі міцнішає переконання, що їхнім країнам не можна розраховувати на те, що Сполучені Штати неодмінно прийдуть їм на допомогу в разі нападу Ірану. Цю невпевненість посилили події в Україні.

Іран, який є головним ворогом Саудівської Аравії та ОАЕ, може невдовзі повернутися зі своєю нафтою на світовий ринок, тож відновлення ядерної угоди означатиме конкуренцію з арабськими нафтовими монархіями, а також економічно розширить можливості Тегерана підтримувати своїх проксі в регіоні, наприклад, хуситів. Угода з Іраном значно уповільнить розвиток його ядерної програми, утім у перспективі створить ще більші занепокоєння щодо безпеки.

Об'єднані Арабські Емірати наголошували на своїх тісних стосунках із російським керівництвом, допомагаючи їм обійти деякі санкції, та навіть стверджували, що сторони мусять прагнути політичного компромісу, натякаючи, що росія має якісь законні претензії, а Україна повинна чимось поступитися. Під час голосування в Радбезі ООН щодо резолюції про засудження дій РФ

ОАЕ утрималися, адже бажали залучити російську підтримку для послаблення ембарго на зброю хуситам у Ємені. Однак згодом потужний тиск США змусив ОАЕ разом із Саудівською Аравією та Єгиптом підтримати засудження російської агресії на Генеральній Асамблеї ООН [3].

На цьому тлі відбулися зміни в зовнішній політиці кількох арабських країн: вони вдалися до стратегічного геджування, яке полягало в зміцненні відносин з Китаєм і росією. Арабські держави співпрацюють з РФ у царинах регулювання цін на нафту, купівлі зброї та розвитку туристичного сектора економіки (потік російських туристів туди справді зростає). Зокрема, ОАЕ встановили тісні відносини з Президентом Сирії Башаром Асадом, союзником росії, і, за деякими даними, фінансували діяльність російських найманців ПВК «Вагнер» у Лівії. Можливо, ще однією перевагою в очах лідерів арабських країн є готовність РФ застосовувати силу, на відміну від США. А нещодавно Об'єднані Арабські Емірати призупинили переговори про придбання літаків F-35, які були частиною умов для підписання Авраамових угод з Ізраїлем.

У день російського вторгнення в Україну було повідомлено, що ОАЕ придбають китайські винищувачі чи навчальні літаки L-15. Саудівська Аравія також скористалася війною, щоб дати сигнал Вашингтону про те, що має альтернативи [11]. Президента Китаю Сі Цзіньпіна запросили відвідати КСА після закінчення Рамадану, і Ер-Ріяд навіть оголосив, що відтепер розглядає можливість встановлення цін на нафтові угоди з Китаєм (головним споживачем саудівської нафти) у китайських юанях замість американського долара.

Саудівська Аравія нещодавно підписала угоду з китайською державною оборонною компанією щодо конструювання військових безпілотників на своїй території, а ОАЕ закуповує в КНР безпілотники та авіаційні ракети. Навіть Ізраїль дещо знижує свої ставки, зокрема дистанціюючись від різкої критики війни росії проти України та залучаючи китайські інвестиції в порт Хайфи. Останнє – проблема для ізраїльської національної безпеки (а також для американської), адже Китай може становити серйозну контррозвідувальну загрозу, якщо йому буде надано доступ до комерційного порту поруч із ізраїльською військово-морською базою. Це також може стати підставою для того, що кораблі ВМС США більше не заходять у порти Ізраїлю, зокрема для обслуговування 6-го флоту [15].

З огляду на складні стосунки Президента США Джо Байдена з принцом Саудівської Аравії Мухаммедом ібн Салманом через вбивство журналіста «Washington Post» Джамалю Хашоґджі, малоімовірно, щоб Байден наважився відвідати Саудівську Аравію найближчим часом, якби вторгнення росії в Україну не порушило світових поставок нафти та газу й не спричинило зростання цін на вуглеводні. Керуючись необхідністю ринкової

дисципліни та перевагою утримання високих цін, Саудівська Аравія не має наміру розривати свою угоду ОПЕК+ з РФ, у якій сторони погодилися повільно відновлювати спільний видобуток нафти. Справді, протягом другого кварталу 2022 року Ер-Ріяд подвоїв імпорту російської сирої нафти для внутрішнього використання, а тоді експортував власну нафту за вищими цінами, фактично допомагаючи фінансувати війну Росії проти України.

Очевидно, що нафтові питання традиційно стали головним пунктом на порядку денному візиту Байдена до КСА, але бажання Білого дому представити його в контексті конкуренції великих держав і необхідності протистояти дедалі сильнішому впливу Росії та Китаю в регіоні також відіграло роль. З огляду на тверде переконання Байдена про те, що XXI століття буде боротьбою між демократіями та автократіями, цілком природно, що Вашингтон хоче зміцнити відносини з вагомими регіональними акторами.

Крім того, війна в Україні може погіршити продовольчу безпеку багатьох мешканців Близького Сходу. Це ускладнюють втручання спекулянтів, а також паніка серед громадян, що може ще більше посилити зростання цін, які вже й так суттєво виростили за останні два роки. Слабкі країни, які ще досі не оговталися від кризи COVID-19, стурбовані зростанням цін на енергоносії та зерно. Адже це може спричинити соціальну напруженість у деяких державах регіону, наприклад, у країнах зі слабкими системами соціального захисту, нечисленними можливостями працевлаштування, обмеженими бюджетами та владою, що не користується широкою підтримкою [9]. Як експортери нафти та газу, арабські країни Перської затоки можуть пожинати несподівані надприбутки від підвищення цін унаслідок війни Росії з Україною. Саудівській Аравії, наприклад, потрібно, щоб ціна на сирину нафту була не нижчою ніж 70 дол. за барель, – так вона може збалансувати свій бюджет. Після вторгнення Росії в Україну ціна підскочила до понад 130 дол., потім встановилася на рівні трохи менше ніж 100 дол., а тоді знову зросла – після заборони президента США Дж. Байдена на імпорту російської нафти [7]. А ще деякі держави Перської затоки, з їх невеликим населенням, високим доходом на душу населення та великими потужностями для зберігання зерна, мають більшу «подушку безпеки», ніж багато інших країн регіону, що захищає їх від економічних потрясінь через брак пропозиції та зростання цін на сільськогосподарські товари.

Вплив російсько-української війни на продовольчу кризу в державах Перської затоки

Вторгнення Росії в Україну залишило Чорноморський регіон відірваним від світового ринку, що загрожує продовольчій безпеці для мільйонів людей на Близькому Сході та в Африці. Через війну скоротився експорт продовольства з України та Росії, зокрема пшениці, кукурудзи

та соняшникової олії, зросли ціни на ці товари. Окрім цього, можна спостерігати підвищення попиту на продукти-замінники, зокрема на альтернативні кулінарні олії, і скорочення експорту добрив із регіону Чорного моря. Відповідно зазнали змін види та обсяги сільськогосподарських культур, які виробники планують вирощувати в усьому світі. Висока вартість енергоносіїв створює додаткові підстави для підвищення цін на продукти харчування та добрива.

Варто наголосити, що до війни на Україну та росію припадало понад чверть світового експорту пшениці. Найвразливішими до наслідків підвищення цін є країни, які покладаються саме на імпорт для задоволення своїх потреб у продовольстві. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), п'ятдесят країн світу завозять щонайменше тридцять відсотків імпортованого зерна саме з України та росії. На Близькому Сході та в Північній Африці до цих країн належать Ліван, Єгипет, Лівія, Оман, Саудівська Аравія, Ємен, Туніс, Іран, Йорданія та Марокко [8]. ОАЕ, Катар і Оман також імпортують багато пшениці з росії та України, але вони та їхні сусіди мають менше причин для занепокоєння.

Війна вже призвела до зростання цін на хліб у Єгипті, який є найбільшим імпортером пшениці у світі. Там занепокоєні можливими народними заворушеннями через зростання цін на продукти харчування, які раніше, у комплексі з іншими соціальними проблемами, призводили до протестів у Єгипті, Марокко, Йорданії та Тунісі й могли загрожувати стабільності режимів. Імовірно, щоб запобігти цьому, такі країни арабського світу, як Єгипет і Йорданія, посилять свою економічну залежність від країн Перської затоки, які, відповідно, можуть скорегувати свою політику [4]. США вже виділили 1 млрд дол. на продовольчу безпеку регіону, показавши в такий спосіб, що Вашингтон візьметься за цю важливу для Близького Сходу проблему та спробує допомогти регіону пом'якшити наслідки російсько-української війни.

Країни Аравійського півострова, найпевніше, й надалі працюватимуть над диверсифікуванням своїх політичних, економічних і навіть військових опор, водночас спонукаючи США доводити, що ті гідні довіри як союзник, та започаткувати нову основу відносин. Те, що деякі арабські держави обрали помітний нейтралітет, вказує на зміни, які вже відбулися в політиці США на Близькому Сході. Більшість арабських країн визнають, що наразі не мають гідної заміни перевазі Сполучених Штатів Америки і досі розглядають тісні відносини з ними як центральний елемент своєї безпеки. На думку очільників нафтовидобувних монархій, їм слід компенсувати цей недолік у кілька способів: посиленням своєї військової могутності, підтриманням належних відносин з Іраном і зміцненням відносин з іншими країнами та великими державами поряд зі США. Інакше кажучи, навіть якщо Сполучені Штати

Америку відновлять свою увагу до Близького Сходу після війни, зростання присутності інших впливових акторів у регіоні триватиме, як і триватиме арабська політика геджування ризиків та можливостей [4].

Висновки

Подібно до вторгнення США в Ірак, наслідки якого досі доволі відчутні, збройний напад росії на Україну може стати каталізатором подальшого жорстокого конфлікту та недобросовісної дипломатії на Близькому Сході й у Північній Африці. Ці наслідки вже величезні: порушення поставок продовольства, різке зростання цін на енергоносії та раптове дипломатичне перегрупування навколо проросійського та проукраїнського блоків.

Вторгнення росії в Україну показало, що цілі США у сфері безпеки значно відрізняються від цілей деяких арабських партнерів. Утримання ОАЕ під час голосування в Раді Безпеки ООН щодо засудження російської агресії, відмова Саудівської Аравії та ОАЕ збільшити видобуток нафти, щоб компенсувати стрибок цін, спричинений санкціями на російську нафту – це все наслідки напружених відносин цих держав з адміністрацією Байдена. Ці країни чітко дали зрозуміти, що пріоритезують відносини з москвою, попри те, що покладаються на США з питань власної безпеки. У довгостроковій перспективі Вашингтон має вибір: далі підтримувати цих правителів, попри їхнє чітке рішення не підтримувати США, або фундаментально переглянути відносини із цими автократичними державами [5].

Отже, російсько-українська війна може стати своєрідною точкою біфуркації для американської політики щодо Близького Сходу, моментом, коли американський уряд може вирішити, що продаж зброї арабським автократіям більше не має переважати такі американські цінності, як підтримання прав людини.

Країни Перської затоки посіли переважно вичікувальну позицію стосовно війни росії проти України через складність геополітичної ситуації на Близькому Сході та рівень сприйняття російської пропаганди й ціннісних орієнтирів держав регіону. Крім того, необхідно розуміти, що для недемократичних політичних режимів арабських держав ментально простіше та ближче розуміти так само автократичний режим рф. Водночас позицію держав Близького Сходу визначає чинник продовольчої безпеки.

1. Ulrichsen, K. S. (2022). 'The GCC and the Russia-Ukraine Crisis', *Arab Center Washington DC*, 22 March [online]. Available at: <https://arabcenterdc.org/resource/the-gcc-and-the-russia-ukraine-crisis> [in English].
2. Wehrey, F. (2022). 'The Impact of Russia's Invasion of Ukraine in the Middle East and North Africa', *Carnegie Endowment for International Peace*, 19 May [online]. Available at: <https://carnegieendowment.org/2022/05/19/impact-of-russia-s-invasion-of-ukraine-in-middle-east-and-north-africa-pub-87163> [in English].
3. 'UAE votes in favour of UN General Assembly Resolution on Ukraine' (2022). *Gulf News*, 4 March, [online]. Available at: <https://gulfnnews.com/uae/uae-votes-in-favour-of-un-general-assembly-resolution-on-ukraine-1.86184621> [in English].

4. Guzansky, Y. (2022). 'The War in Ukraine and Strategic Hedging by Arab Countries', *The Institute for National Security Studies*, 21 March [online]. Available at: <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2022/03/no.-1575.pdf> [in English].
5. Deknatel, F. (2022). 'The Ukraine War's Impacts in the Middle East: A Democracy in Exile Roundtable', *Democracy for the Arab World Now*, 6 April [online]. Available at: <https://dawnmena.org/the-ukraine-wars-impacts-in-the-middle-east-a-democracy-in-exile-roundtable> [in English].
6. Macaron, J. (2022). 'How does Russia's invasion of Ukraine impact the Middle East?', *Al Jazeera*, 17 March [online]. Available at: <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/3/17/how-does-russias-invasion-of-ukraine-impact-the-middle-east> [in English].
7. Hiltermann, J. et al (2022). 'The Impact of Russia's Invasion of Ukraine in the Middle East and North Africa', *The International Crisis Group*, 6 April [online]. Available at: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/impact-russias-invasion-ukraine-middle-east-and-north-africa#gulf> [in English].
8. Welsh, C. (2022). 'The Impact of Russia's Invasion of Ukraine in the Middle East and North Africa', *The Center for Strategic and International Studies*, 18 May [online]. Available at: <https://www.csis.org/analysis/impact-russias-invasion-ukraine-middle-east-and-north-africa> [in English].
9. Kammer, A. et al (2022). 'How War in Ukraine Is Reverberating Across World's Regions', *International Monetary Fund*, 15 March [online]. Available at: <https://blogs.imf.org/2022/03/15/how-war-in-ukraine-is-reverberating-across-worlds-regions> [in English].
10. Timofte, C. (2022). 'Between a Rock and a Hard Place: The UAE and Saudi Arabia Face the Pressure over Ukraine War', *Institute of New Europe*, 27 June [online]. Available at: <https://ine.org.pl/en/between-a-rock-and-a-hard-place-the-uae-and-saudi-arabia-face-the-pressure-over-ukraine-war> [in English].
11. 'UAE to order L15 planes from China as it diversifies suppliers' (2022). *Al Jazeera*, 23 February [online]. Available at: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/23/uae-to-order-12-l15-planes-from-china-as-it-diversify-suppliers> [in English].
12. Narayan, A. (2022). 'UAE sends 27 tons of food, medical aid to Ukraine refugees in Poland', *Al Arabiya*, 18 June [online]. Available at: <https://english.alarabiya.net/News/gulf/2022/06/18/UAE-sends-27-tons-of-food-medical-aid-to-Ukraine-refugees-in-Poland> [in English].
13. 'Saudi Arabia to give Poland medical equipment to help Ukrainian patients' (2022). *The First News*, 23 May [online]. Available at: <https://www.thefirstnews.com/article/saudi-arabia-to-give-poland-medical-equipment-to-help-ukrainian-patients-30549> [in English].
14. Hassan, R. (2022). 'Saudi Arabia provides \$10m in urgent aid to Ukrainians', *Arab News*, 13 April [online]. Available at: <https://www.arabnews.com/node/2062336/saudi-arabia> [in English].
15. Miller, A. D., Kurtzer, D. C. (2022). 'Biden's Brief Middle East Pivot Won't Last', *Foreign Policy*, 19 July [online]. Available at: <https://foreignpolicy.com/2022/07/19/biden-middle-east-trip-saudi-israel-russia-ukraine-iran> [in English].

Hryhorii PEREPELYTSIA,
*Doctor of Political Science, Full Professor,
Director of the Foreign Policy Research Institute,
Department of International Relations and Foreign Policy,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv;*

Natalia NOVYTSKA,
*Second Secretary for Consular Issues,
Embassy of Ukraine in the Kingdom of Norway,
Postgraduate student of the Department of International Regional Studies,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

THE INFLUENCE OF RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE ON THE SECURITY SITUATION OF THE PERSIAN GULF COUNTRIES

Abstract. The Middle Eastern countries did not join the Western-led condemnation of russia's aggression against Ukraine and refused to join efforts to isolate the russian federation economically. The article examines the impact of the russian-Ukrainian war on the Persian Gulf states. The stance of the Arab states regarding the ongoing conflict and the level of cooperation with its parties are highlighted. The reasons for hedging the policy of the Persian Gulf states to closer cooperation with russia and the People's Republic of China with the simultaneous weakening of the US position are given. The authors argue that the war of russia against Ukraine may serve as a bifurcation point for the American Middle East policy. It would manifest in a tipping point when the US government shall decide that weapons cannot be sold to the Arab autocracies in cases where it would demean American values, such as the support for human rights.

The consequences of the war between russia and Ukraine for the Arab monarchies and food security in the Middle East region, as well as the rise in oil prices in the world, are analysed. The Arab countries are concerned that the war has jeopardised the uninterrupted supply of agricultural products to international markets, provoking a significant jump in product prices, which in the long run may lead to unforeseen consequences. The analysis of stances of the Persian Gulf states on russian aggression is stipulated by the complexity of the geopolitical situation in the Middle East, the level of reception of russian propaganda and the value orientation of countries in the region.

Keywords: Ukraine, the Persian Gulf, the UAE, Saudi Arabia, the Middle East, russia's aggression against Ukraine, humanitarian aid, US policy in the Middle East.

Карина РОГУЛЯ,
аспірантка кафедри міжнародних
відносин та зовнішньої політики
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
друга секретарка Посольства України
в Грецькій Республіці

ДИПЛОМАТІЯ ІЗРАЇЛЮ В ЧАСИ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. Повномасштабна війна, яку 24 лютого 2022 року росія розпочала проти України, сколихнула світопорядок і похитнула безпекову архітектуру, а також переважила взаємини України з усіма партнерами. За 30 років дипломатичних відносин між Україною й Ізраїлем закладено міцний фундамент двосторонньої співпраці, адже обидві держави були в ній зацікавлені. Ця стаття є спробою проаналізувати дипломатію Ізраїлю щодо України з початку широкомасштабної збройної агресії російської федерації проти нашої держави, зокрема в політичній і практичній площинах. Основну увагу акцентовано на політичній підтримці (засудженні вторгнення і воєнних злочинів РФ) і посередницькій місії Держави Ізраїль. Оцінено гуманітарну й оборонну допомогу від Ізраїлю за час повномасштабної війни. Проаналізовано геополітичні пріоритети Держави Ізраїль, зокрема щодо регіональної взаємодії з РФ, й окреслено причини нейтральної позиції Ізраїлю стосовно війни в Україні.

Ключові слова: ізраїльсько-українські відносини, війна росії проти України, близькосхідний нейтралітет, геополітичні інтереси, баланс сил.

Актуальність цієї проблематики привертає увагу українських і закордонних науковців. Слід виокремити публікації Катерини Зарембо, Юрія Латиша, Алона Пінкаса, Девіда Дауда та інших.

Мета статті – визначити концептуальні засади зовнішньополітичної стратегії Держави Ізраїль щодо України в контексті повномасштабної війни росії проти нашої держави; дослідити основні тенденції надання гуманітарної й оборонної допомоги від Ізраїлю. Важливим завданням

дослідження є висунення авторської гіпотези про геополітичні пріоритети Держави Ізраїль у її нейтральній позиції щодо України під час широкомасштабної збройної агресії з боку РФ.

Об'єктом дослідження є політичні та дипломатичні кроки Ізраїлю у відносинах з Україною під час війни в розрізі геополітичних інтересів і балансу сил у регіоні.

30 років політичних відносин, які мають історичне коріння

Україну й Ізраїль пов'язують більш ніж тридцятирічні відносини в дипломатичній, політичній та економічній сферах, а надто зважаючи на те, що обидві держави є відносно молодими. Культурно-релігійні й історичні зв'язки між ними набагато міцніші й глибші та тривають не одне століття.

Україна стала Батьківщиною багатьох релігійних, культурних і політичних діячів єврейського походження. Упродовж століть тут існувала єврейська громада, а під час Другої світової війни проживала одна з найбільших в Європі єврейських спільнот.

Окремої уваги варта релігія як вимір ізраїльсько-українських відносин. Зародження хасидського руху саме в Україні, а також місце поховання цадика Нахмана в Умані Черкаської області, куди щорічно з'їжджаються тисячі паломників-хасидів, аби помолитися на могилі свого духовного лідера, є тією особливістю, що робить двосторонні відносини тіснішими. З іншого боку, місцем паломництва українських християн є саме Єрусалим, де, згідно зі Святим Письмом, жив і був розп'ятий Ісус Христос.

Після розпаду Радянського Союзу посилюються контакти між людьми двох країн, адже було кілька хвиль еміграції українського єврейства. Цей міжлюдський ресурс досі є основою відносин між Україною й Ізраїлем, навіть попри коливання в політичній площині. Точкою відліку для офіційних відносин між державами вважають 26 грудня 1991 року, коли між ними було встановлено дипломатичні відносини.

Окремою сторінкою цих взаємозв'язків стали трагічні наслідки діяльності авторитарних і тоталітарних режимів на території України стосовно як євреїв, так і українців. Питання Голокосту та Голодомору є чи не найважливішим концептом політичного порядку денного, адже політика пам'яті важлива для обох країн. Спектр двосторонніх взаємин значно розширився за останні п'ять років. Політичні й економічні відносини вийшли на якісно новий рівень, а співпраця отримала значний потенціал.

Далекі близькі партнери з великими задатками відносин

Для України Ізраїль є особливим партнером із погляду регіональної політики. Позаяк Україна як молода держава відкриває для себе економічні і політичні можливості Близькосхідного регіону, відносини з Ізраїлем є

хорошим початком. До того ж Ізраїль став для України прикладом держави, що досягнула значних успіхів у різних сферах, попри постійний конфлікт, який не вщухає з моменту проголошення незалежності Держави Ізраїль.

Партнерство країн завжди було взаємовигідним – для Ізраїлю Україна була цінним (потенційним) союзником, а останнім часом стала доволі інвестиційно привабливою. Для України ж Ізраїль – провідник на близькосхідному напрямку та джерело високих стандартів і новітніх технологій [1]. Однією з найважливіших угод у сфері двосторонніх відносин є Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль про відмову від візових вимог для осіб, які користуються паспортами громадянина або службовими паспортами України та Держави Ізраїль, яку було підписано 21 липня 2010 року (набрала чинності для України 9 лютого 2011 р.) [2]. Політичний спектр двосторонніх відносин держав вийшов за межі підтримання одна одної на міжнародній арені після подій 2013–2014 років. Україна почала заповнювати регіональні прогалини та якісніше будувати зовнішню політику поза євроатлантичним регіоном.

Так відносини з Ізраїлем отримали ковток свіжого повітря, і політичний діалог інтенсифікували. За цей період провели низку офіційних і робочих візитів на рівні глав держав, урядів і міністрів закордонних справ, а також чимало телефонних розмов. Підписали й дві важливі угоди. Першою з них була Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль про тимчасове працевлаштування українських працівників в окремих галузях на ринку праці Держави Ізраїль, підписана 7 червня 2016 року [3], що дала змогу 20 тисячам будівельників з України легально працювати в Ізраїлі. Наразі це єдина країна, з якою укладено такий договір. Друга угода є відомішою та значущою. Це Угода про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль, яку було підписано 21 січня 2019 року [4]. Вона створила правові підстави для лібералізації ринків промислових і сільськогосподарських товарів сторін. Протягом року підписали й низку меморандумів і договірних актів, які регулюють відносини між Україною й Ізраїлем не лише в економічній, а й у культурно-гуманітарній, спортивній та освітній площинах.

23–24 січня 2020 року Президент України Володимир Зеленський перебував в Ізраїлі з робочим візитом, під час якого взяв участь у заходах, приурочених до 75-ї річниці звільнення концтабору «Аушвіц» [5]. Факт участі Президента України в цих подіях доводить важливість політики пам'яті у двосторонніх відносинах. Іншим позитивним моментом для розвитку та поглиблення взаємин між державами став візит 5–6 жовтня 2021 року Президента Ізраїлю Іцхака Герцога до України [6]. Примітно, що саме до Києва він наніс перший державний візит як Глава Держави Ізраїль.

Окрім доволі символічних запевнень про підтримку територіальної цілісності та суверенітету України з боку Ізраїлю, сторони обговорили безпекові виклики на Близькому Сході та на Сході України, що засвідчило високий взаємний інтерес країн до регіональної проблематики [6]. Економічні відносини, наука й інновації, а також посилення інвестиційної співпраці стали окремою темою дискусії, результатом якої був четвертий міжнародний Українсько-ізраїльський інноваційний саміт, присвячений 30-річчю відносин між Україною й Ізраїлем.

Близькосхідний нейтралітет по-ізраїльськи

Попри міцні підвалини двосторонніх відносин, зацікавленість у їхньому поглибленні, наявність значних точок дотику, допомога Ізраїлю для України після початку повномасштабної війни РФ проти нашої держави була відносно незначною. Як і більшість партнерів України, Ізраїль засудив російську агресію: МЗС Держави Ізраїль опублікувало заяву від 24 лютого 2022 року, де зазначено, що російська атака на Україну – це порушення світового порядку, яке Ізраїль засуджує, та вказано про готовність надати гуманітарну допомогу [7].

Про запровадження ж санкцій не йшлося, бо Ізраїль, мовляв, має особливу вагу в захисті єврейської громади у РФ, а також необхідно узгоджувати дії в Сирії. Це вже на перших етапах вторгнення засвідчило небажання Держави Ізраїль сваритися з Москвою з огляду на важелі впливу останньої в регіоні. Тож Уряд Ізраїлю тоді обмежився 100 тоннами гуманітарної допомоги Україні, зокрема системами очищення води та медичним обладнанням, і передав польовий шпиталь [8]. До того ж лише третину цієї допомоги становили кошти, які виділив уряд, решту надали благодійні фонди, переважно американські. Також було забезпечено адресну гуманітарну допомогу єврейським громадам в Україні. На початку червня Ізраїль відправив 15 тонн медичного обладнання та медикаментів для дитячої лікарні «Охматдит» [9].

Перша оборонна допомога від Ізраїлю містила захисне спорядження для рятувальників, як-от захисні шоломи та бронежилети. Але її вдалося погодити та передати лише наприкінці квітня, коли світ дізнався про воєнні злочини російських окупантів у передмісті Києва, зокрема в Бучі.

Однак ізраїльський уряд має відповідь і стосовно санкційної політики та незапровадження санкцій. Відповідно до законодавства Ізраїлю, їх можна накласти лише на країну, визнану ворогом [10], а росія щодо Ізраїлю ним не є. З іншого боку, колишній Міністр закордонних справ Держави Ізраїль Яір Лапід заявив: «Ізраїль не буде шляхом для обходу санкцій, що їх проти Росії запровадили Сполучені Штати й інші країни Заходу. МЗС Ізраїлю координує це питання разом із партнерами, зокрема Банком Ізраїлю, Міністерством фінансів Ізраїлю, Міністерством економіки та промисловості

Ізраїлю, Управлінням аеропортів, Міністерством енергетики Ізраїлю тощо» [11]. Водночас ізраїльський уряд не має повноважень заборонити діяльність і співпрацю ізраїльських компаній із російськими.

Проте найбільш недружнім жестом з боку Ізраїлю стали квоти на в'їзд для українських біженців, зокрема й українських євреїв, тоді як російські олігархи та відомі особистості знаходили притулок у цій країні. Прем'єр-міністр Ізраїлю Нафталі Бенет (2021–2022 рр.) уже не раз демонстрував, що намагається стати посередником у війні між росією й Україною, бо є одним із небагатьох західноорієнтованих лідерів, котрі мають відкриті канали з Москвою та Києвом. Доказом цього стали телефонні розмови як із Президентом України В. Зеленським, так і з президентом рф в. путіним. До того ж 5 березня 2022 року Н. Бенет мав зустріч з останнім у Москві.

Така політика глави ізраїльського уряду показує лише те, що Ізраїль намагається зберегти нейтралітет у війні росії проти України, посилаючись на тісні зв'язки з обома країнами. Тож цю політику можна справедливо назвати «збереженням зони комфорту», а не нейтралітетом. На кожний військово-оборонний запит української сторони Ізраїль має мільйон виправдань, які зазвичай не озвучує, однак вони впливають із політики держави. Утім ця декларативна позиція Ізраїлю зумовлена насамперед бажанням уникнути міжнародної критики, а не надати реальну допомогу Києву.

Російський вплив має значення

Хоча під час холодної війни Радянський Союз допомагав арабським країнам у війнах і воєнних кампаніях проти Ізраїлю, політика російської федерації стосовно Держави Ізраїль значно змінилась, а надто з приходом до влади в. путіна. Ізраїль не заперечував щодо зближення, адже на території росії проживало багато євреїв, зокрема з правом на репатріацію. Інший аспект – бізнес-зв'язки. Великі ізраїльські компанії пов'язані з російським бізнесом, російські олігархи єврейського походження мають громадянство Ізраїлю, чималі фінансові пропозиції надходять із росії – і це неповний перелік, що призвів до появи широкого проросійського лобі, яке тією чи іншою мірою впливає на рішення ізраїльського уряду.

В Ізраїлі діють дві впливові проросійські партії: «Ізраїль на підйомі» та «Наш дім – Ізраїль». Очільником останньої є нинішній Міністр фінансів Авігдор Ліberman. Він розпочав політичну кар'єру за часів попереднього Прем'єр-міністра Бен'яміна Нетан'ягу та не приховував проросійських симпатій [12]. 2011 року, будучи Міністром закордонних справ, А. Ліberman високо оцінив російські парламентські вибори як вільні та демократичні, попри широке міжнародне занепокоєння щодо їхньої прозорості. Після протиправної російської анексії Криму 2014 року він не підтримав приєднання Ізраїлю до американських санкцій проти росії [13].

Попри те, що ще на початку війни тодішній Міністр закордонних справ Ізраїлю Я. Лапід застеріг ізраїльські дипломатичні установи від приймання внесків од осіб під санкціями, а Уряд Ізраїлю заборонив зареєстрованим за кордоном яхтам і літакам бути в Ізраїлі більше ніж 48 годин [13], вплив російських олігархів усередині країни не поменшав. Водночас Ізраїль і досі є лазівкою, яка дає змогу режиму путіна та російським олігархам обходити міжнародні санкції. Доки цю лазівку в Ізраїлі й інших країнах не закриють, санкції здебільшого впливатимуть на простих росіян, а не олігархів й еліту, які безпосередньо відповідають за збереження режиму путіна [14].

Не похитнула ізраїльсько-російських відносин навіть скандальна заява міністра закордонних справ рф Сергія Лаврова про те, що найбільші антисеміти – це самі ж євреї. Попри невдоволення й ображеність ізраїльського керівництва та народу, «вибачення» президента рф перед тодішнім прем'єр-міністром Ізраїлю врегулювали ситуацію. Але навіть ця парадоксальна обставина не зрушила ізраїльської позиції ні щодо санкцій, ні щодо заборони в'їзду для російських олігархів, ані щодо допомоги «єврейському президентові» України та дружньому українському народові. На це є інші геополітичні причини.

Основні підстави ізраїльського «квазінейтралітету» в російсько-українській війні

Одна з найважливіших об'єктивних причин – це побоювання роздратувати москву наданням Україні запитуваної допомоги, що може вплинути на військову присутність росії в Сирії та змінити баланс сил у регіоні. З огляду на конфліктогенність Близькосхідного регіону та вороже оточення Ізраїлю, який звик піклуватися лише про власну безпеку, зміна балансу сил може похитнути комплекс відносин як усередині регіону, так і зі світом. Також Ізраїль хоче вільно пересуватись у сирійському небі, яке до цього переважно контролювала москва.

На підставі таких безпекових пріоритетів зовнішня політика Ізраїлю завжди була доповненням внутрішньої та ніколи не переважала. Ця позиція продиктована головною метою – фізичним виживанням, адже існування Ізраїлю як держави, а євреїв як нації сусідніх держави досі заперечують. У цьому контексті наші держави та народи мають багато спільного, однак Ізраїль не відходить од завдання найбільшої ваги – гарантування власної безпеки.

З іншого боку, серед агресивно налаштованих сусідніх держав Ізраїлю з 2015 року де-факто з'явилася росія – після того як увійшла до регіону та зайняла позиції в Сирії. Хоч Ізраїль не був готовий до появи «нового сусіда», враховувати його інтереси доводиться й донині, бо Ізраїль прив'язаний до реалій саме Близькосхідного регіону. Ба більше, навіть глобальний

контекст відсунено на другий план. Якщо ж політика стосовно таких країн, як Сирія чи Ліван, – це сфера національних інтересів для Ізраїлю, то відносини з росією в регіоні – це визначення правил гри та відповідна координація дій.

Держава Ізраїль та російська федерація домовилися про певний безпечовий механізм у Сирії, щоби враховувати інтереси одна одної та мінімізувати ризики взаємного зіткнення. Відповідно до цього механізму, Ізраїль може порушувати повітряний простір Сирії, щоб завдавати ударів по іранських силах, зменшуючи можливості ворога завдати удару першим. Зі свого боку, росія наполягає на послабленні тиску Ізраїлю на Сирію та врахуванні регіональних пріоритетів москви. Також росія попередила Ізраїль, що може використати систему протиповітряної оборони С-400 для запобігання ізраїльським авіаударам проти Хезболли та позицій Ірану в Сирії [15]. А отже, крім геополітичних інтересів, Ізраїль має неабиякі побоювання щодо зміни балансу сил у регіоні внаслідок діяльності росії в Сирії, приводом для якої може стати саме допомога Ізраїлю Україні.

Водночас Держава Ізраїль не зацікавлена у виході росії з регіону, хоча кремль починає потроху згортати свій контингент у різних країнах з огляду на брак прогресу в «спецоперації» на території України. Якщо в таких країнах, як Таджикистан і Вірменія, росія контролює ситуацію з політичного погляду, то вихід із Сирії може спричинити вакуум сил, який заповнить Іран, а в цьому Ізраїль точно не зацікавлений. Зауважу, що ворогом для Держави Ізраїль є Іран, а не росія, тому що саме Іран не лише декларує, а й вживає заходів для фізичного знищення Ізраїлю.

Хоча на таке позиціювання Ізраїлю стосовно російсько-української війни впливає не тільки москва. Держава Ізраїль є малою регіональною країною без глобальних амбіцій, але з передовим досвідом у різних галузях. Тому її зовнішньополітичні інтереси зосереджені насамперед на Близькосхідному регіоні. Це ще одна причина, чому Ізраїль не залучений до подій в Україні так, як би хотіли українське керівництво та західні партнери. Ізраїль підтримує регіональну стабільність і веде кілька воєнних кампаній одночасно, зокрема й бореться з терористичними загрозами. Позаяк Ізраїль не є наддержавою, не має абсолютно дружних сусідів і регіональних партнерів, то й звик покладатися на власні зусилля. Як зазначив Посол Ізраїлю в Україні Михайло Бродський у нещодавньому інтерв'ю: «Ізраїль – країна зі своїми проблемами на Близькому Сході, що сидить на пороховій бочці» [16]. Крім того, варто враховувати внутрішньополітичну ситуацію в країні, зміну уряду та вибори, заплановані на листопад 2022 року.

Доволі умовним, позитивним з погляду практичності моментом в ізраїльській дипломатії стосовно України стало підтримання резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Агресія проти України» від 2 березня 2022 року,

яка засуджує вторгнення рф в Україну та вимагає негайно вивести російські війська з української території. Також Ізраїль доєднався до 93 країн у голосуванні щодо виключення росії з Ради ООН з прав людини.

А втім, Ізраїль фактично перебуває під внутрішнім і зовнішнім тиском щодо необхідності надавати Україні більше допомоги. Ізраїльське суспільство переважно підтримує Україну в цій війні, зокрема тисячі людей збиралися на мітинги та демонстрації на користь України під посольством рф і біля резиденції прем'єр-міністра. Проте ця підтримка є суто декларативною: хоча чимала більшість населення підтримує Україну та називає війну незаконною, багато ізраїльтян проти надання саме військової допомоги. Щодо зовнішнього тиску, то насамперед ідеться про найбільшого стратегічного партнера Ізраїлю – США. Вони неодноразово натякали Ізраїлю на потребу посилення допомоги Україні та активнішого залучення до діяльності західної коаліції демократичних держав з урахуванням безпекових застережень близькосхідної держави.

Попри вагому суспільну думку та застороги США, Ізраїль досі вагається щодо надання Україні будь-якої військової допомоги, навіть оборонної. Хоча в липні 2022 року було затверджено і відправлено до України ще одну партію захисного спорядження, зокрема 1500 шоломів, 1500 захисних жилетів, сотні протимінних костюмів, 1000 протигазів і десятки систем фільтрації шкідливих речовин [17]. Однак навряд чи це була ініціатива суто Ізраїлю, адже про новий пакет допомоги оголосили на фоні візиту Президента США Джо Байдена до Ізраїлю 13–15 липня 2022 року. До того ж Вашингтон спонукав Державу Ізраїль до чіткішої позиції проти москви, а радник президента США з національної безпеки Джейк Салліван незадовго до візиту Дж. Байдена повідомив, що Іран готується відправити росії кілька сотень безпілотників для війни з Україною [18].

Зрушення офіційної позиції Ізраїлю на користь України також пов'язане зі зміною прем'єр-міністра. Я. Лапід, котрий став наступником Н. Бенета та вступив на посаду 1 липня 2022 року, з перших днів зайняв більш проукраїнську позицію. Таку ж він демонстрував і як Міністр закордонних справ в уряді Н. Бенета, але без фанатичного загравання з росією. Причини – ті самі, бо, попри зміну прем'єр-міністра, пріоритети Держави Ізраїль незмінні – гарантування фізичної безпеки та стабільності.

Іншим позитивним моментом, який дещо охолодив відносини між Державою Ізраїль і росією, є спроби останньої закрити офіс Єврейського агентства, який допомагає євреям із росії емігрувати на Батьківщину. Саме така політика росії, а також її угода з Іраном, дає змогу нинішньому урядові – а надто перед виборами – надавати Україні більше гуманітарної допомоги. Водночас слід розцінювати такий жест кремля не як суто бажання закрити Єврейське агентство, яке нібито «збирає персональні дані

громадян рф», а радше як попередження для Уряду Ізраїлю не приєднуватися до заходів США та їхніх союзників проти росії в контексті російсько-української війни.

Стратегічну обережність і послідовність Ізраїлю стосовно війни росії проти України можна пояснити за допомогою теорії ігор. Якщо брати за основу гру з нульовою сумою, то оптимальний варіант для Ізраїлю – практична бездіяльність. У такому разі втрати з погляду проєкції сили росії в Сирії врівноважуються із перевагами Ізраїлю від жорсткішої позиції в контексті війни росії проти України. Збереження статус-кво в регіоні, що полягає в дотриманні безпекових домовленостей із москвою щодо Сирії, є бажанішим для Ізраїлю з погляду внутрішньої політики, що поширює безпекові пріоритети на зовнішню. Так інтереси Ізраїлю в Сирії не будуть під загрозою, а єдиним негативним чинником є лише невдоволення західних партнерів та України щодо обмеженої допомоги з боку ізраїльського уряду.

Така «нейтральна» політика не є абсолютно новою, а політика балансування між Україною та росією не виникла 24 лютого. Починаючи з агресії рф 2014 року, що спричинила тимчасову окупацію Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та частини Донецької і Луганської областей, Ізраїль утримувався від одностайного підтримання України та будь-якого засудження росії. Події в регіоні змусили його збалансувати політичне ставлення до російсько-українського воєнного конфлікту зі своїми життєво важливими національними інтересами. Водночас деякі політичні експерти, як-от колишній ізраїльський дипломат А. Пінкас, називають таку політику «квазінейтралітетом» і «сидінням на двох стільцях», зазначаючи, що своїми діями Ізраїль, так би мовити, підтримує росію [19].

Висновки. Ізраїльська політика «квазінейтралітету» стала логічним продовженням ставлення цієї держави до російсько-української війни, а її зовнішньополітична стратегія продиктована внутрішніми пріоритетами, які безпосередньо залежать од геополітичного розкладу в регіоні. Сьогодні доволі дискусійною є позиція Ізраїлю щодо того, чи важить росія над усе в контексті обмеження Ірану, зокрема в Сирії, чи це ще одна відмовка, яку Ізраїль використовує, аби зберегти умовний нейтралітет. Ця тенденція вчергове підтверджує класичний внутрішньополітичний підхід Ізраїлю до основних питань зовнішньої політики.

Не слід забувати, що на Близькому Сході єдиним партнером України з особливими відносинами є Ізраїль, адже динаміка двосторонніх взаємин із ним вища, ніж з іншими державами цього регіону та деякими країнами ЄС. Ба більше, окрім спільної історії, обидві країни у стані збройного конфлікту, які, однак, не варто порівнювати. Проте головна об'єднавча специфіка обох конфліктів полягає в тому, що жодна з держав не може вийти за межі національних інтересів у підтримці.

Нині рівень сприяння уряду та симпатій населення Ізраїлю стосовно України настільки високий, що слід використати цю нагоду, щоби перевавантажити двосторонні відносини щонайменше в контексті історичних питань і політики пам'яті. Це можливість побудувати якісно нову систему взаємин без старих образ, що їх ізраїльський народ готовий залишити в минулому, зважаючи на війну та воєнні злочини РФ проти українців.

1. *Зарембо К.* Аудит зовнішньої політики: Україна – Ізраїль. К.: Інститут світової політики, 2017. 35 с.
2. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль про відмову від візових вимог для осіб, які користуються паспортами громадянина або службовими паспортами України та Держави Ізраїль від 21.07.2010. Дата оновлення: 09.02.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_042#Text
3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль про тимчасове працевлаштування українських працівників в окремих галузях на ринку праці Держави Ізраїль від 16.11.2016. Дата оновлення: 05.12.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_204#Text
4. Угода про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль від 21.01.2019. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_001-19#Text
5. Розпочався робочий візит Президента України до Ізраїлю // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 23 січня 2020. URL: <https://www.president.gov.ua/news/rozpochavsya-robochij-visit-prezidenta-ukrayini-do-izrayilu-59413>
6. Спільна заява Президента України Володимира Зеленського та Президента Держави Ізраїль Іцхака Герцога // Офіційне інтернет-представництво Президента України. 5 жовтня 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-ta-p-70945>
7. Ministry of Foreign Affairs of Israel (2022). *Israel condemns attack in Ukraine* [online]. Available at: <https://www.gov.il/en/departments/news/israel-condemns-attack-in-ukraine-24-feb-2022> [in English].
8. *Садловська К.* «Це частина гуманітарної допомоги»: на Львівщині запрацював ізраїльський польовий шпиталь // Суспільне. Новини. 22 березня 2022. URL: <https://susplne.media/220484-ce-castina-gumanitar-noi-dopomogi-na-lvivsini-zpracuvav-izrailskij-polovij-spital>
9. Ізраїль відправив 15 тонн медобладнання і ліків для «Охматдиту» // Укрінформ. 7 червня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3501902-izrail-vidpraviv-15-tonn-medobladdanna-i-likiv-dla-ohmatditu.html>
10. Ministry of Finance of Israel (2022). *About the Sanctions Bureau* [online]. Available at: https://www.gov.il/en/departments/general/about_sanctions_headquarters [in English].
11. Twitter (2022). Official account of Yair Lapid [online]. Available at: <https://twitter.com/yairlapid/status/1503323644788977664> [in English].
12. *Редько Д.* Ізраїль та війна в Україні: образливий нейтралітет // Укрінформ. 21 березня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3436178-izrail-ta-vijna-v-ukraini-obrazilivij-nejtralitet.html>
13. Kingsley, P. (2022). 'Israel's Ukraine Policy Prompts Scrutiny of Russian-Israeli Oligarchs', *The New York Times*, 10 April [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2022/04/10/world/middleeast/israel-ukraine-russia-oligarchs.html> [in English].
14. Mack, E. (2022). 'Israel's Support to Ukraine Involves No Policies, Only Disgrace and Shticks', *The Wire*, 22 March [online]. Available at: <https://thewire.in/diplomacy/israels-support-to-ukraine-involves-no-policies-only-disgrace-and-shticks> [in English].
15. Daoud, D. (2022). 'Israel won't stick out its neck for Ukraine. It's because of Russia', *Atlantic Council*, 13 April [online]. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/israel-wont-stick-out-its-neck-for-ukraine-its-because-of-russia> [in English].
16. Как Украине построить Израиль Восточной Европы. Посол Израила в Украине Михаэль Бродский и Арестович. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WatEWwz9M-8>
17. Ahronheim, A. (2022). 'Israel sends more defensive aid to Ukraine', *The Jerusalem Post*, 14 July [online]. Available at: <https://www.jpost.com/international/article-712085> [in English].
18. Weaver, C., Bozorgmehr, N. (2022). 'Iran plans to provide drones to Russia for Ukraine war, says US', *Financial Times*, 12 July [online]. Available at: <https://www.ft.com/content/75225ea1-7fae-48bc-a3d4-ecae65e9fb4b> [in English].
19. Pinkas, A. (2022). 'Israel's Ukraine Policy Isn't Only Immoral. It's Also Unwise', *Haaretz*, 29 April [online]. Available at: <https://www.haaretz.com/israel-news/2022-04-29/ty-article/israels-ukraine-policy-isnt-only-immoral-its-also-unwise/00000180-89f3-d977-a787-fff304ae0000> [in English].

Karyna ROHULIA,
Postgraduate Student,
Department of International Relations and Foreign Policy,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Second Secretary, Embassy of Ukraine in the Hellenic Republic

ISRAEL'S DIPLOMACY DURING RUSSIA'S WAR AGAINST UKRAINE

Abstract. Russia's full-scale war against Ukraine, launched on 24 February 2022, shook the world order and destabilised the security architecture, as well as radically reset bilateral relations of our country with all partners. During thirty years of diplomatic relations between Ukraine and Israel, a solid foundation of bilateral cooperation was laid, because both states were interested in mutually beneficial partnership. For Ukraine, Israel is the starting point in opening the potential of the Middle Eastern region, on the other hand, Israel has always considered Ukraine as a potential ally, and the main attention has always been paid to the large Jewish community in Ukraine.

Ukrainian-Israeli relations, which over the past seven years have reached a qualitatively new level, despite the difficult pages of the common history in the context of historical memory, had a fairly good tendency to deepen cooperation in a number of spheres – from agricultural to innovation. However, this relationship were also subject to reset, like all others. This article is an attempt to analyse Israel's diplomacy towards Ukraine since the beginning of russia's full-scale war against our state, particularly in the political and practical spheres. The main emphasis is on political support, which consists in the condemnation of aggression and war crimes of the russian federation, and the analysis of Israel's mediation mission. Considerable attention is paid to the assessment of the humanitarian and defence assistance provided by Israel during almost six months of full-scale war. In addition, the geopolitical priorities of the State of Israel are analysed, in particular in the context of regional cooperation with the russian federation, and the main reasons for Israel's neutral position in relation to the war in Ukraine are determined.

Keywords: Israeli-Ukrainian relations, russia's war against Ukraine, Middle Eastern neutrality, geopolitical interests, balance of power.

Олександр ДЕМЕНКО,
кандидат політичних наук, доцент,
учений секретар
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

РЕСПУБЛІКА КАЗАХСТАН У НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ

Анотація. У статті проаналізовано внутрішню та зовнішню політику Республіки Казахстан у сучасних умовах. Встановлено, що масові заворушення, які охопили Казахстан у січні 2022 року, та загострення міжнародної безпекової ситуації внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну стали серйозним випробуванням для незалежного розвитку цієї держави. Проаналізовано головні причини масових протестів у країні та роль військ ОДКБ у врегулюванні й стабілізації ситуації.

Показано, що росія використовує економічний тиск і влаштовує проти Казахстану потужні інформаційно-пропагандистські кампанії, щоб примусити країну рухатись у фарватері своєї політики. Автор обґрунтував висновок, що подальший розвиток союзницьких відносин із рф стає небезпечним для Казахстану, позаяк відкрита підтримка російської агресії проти України може підірвати декларовану багатовекторність та спровокувати нову хвилю невдоволення в державі в умовах складної соціально-економічної ситуації.

Ключові слова: Республіка Казахстан, Центральна Азія, зовнішня політика, російська агресія, соціально-економічна ситуація, диверсифікація.

Російська агресія проти України загострила міжнародну безпекову ситуацію та негативно вплинула на зовнішньополітичні позиції деяких пострадянських держав. Республіка Казахстан (РК) – найбільша й найрозвинутіша країна Центральної Азії, яка опинилася в непростому становищі. Масові протести в січні 2022 року, які призвели до людських жертв і руйнувань, серйозно похитнули основи державності та посилили залежність від росії. Слабкість державних інституцій, складна соціально-економічна ситуація, корумпованість владної еліти, колапс процесу транзиту влади, негативний вплив антиросійських санкцій на економіку, прямі погрози з боку рф «денаціфікувати» Казахстан і відібрати в нього так звані «споконвічно російські

землі» руйнують імідж цієї країни як успішної і стабільної пострадянської республіки та ставлять під сумнів її перспективи.

З огляду на важливе положення РК у регіоні Центральної Азії, події всередині країни викликають жвавий інтерес у науковців та аналітиків. Казахстан також є головною країною центральноазійського вектора української зовнішньої політики, тому діяльність РК на міжнародній арені прямо впливає на Україну в контексті протидії російській агресії.

Особливості зовнішньої політики Казахстану після проголошення незалежності – багатовекторність, гнучкість у відносинах із різними партнерами, помітна активність та ініціативність на глобальному й регіональному рівнях міжнародних відносин. Завдяки цьому РК пройшла становлення незалежної та суверенної держави з усіма необхідними атрибутами й економічними, політичними, соціальними та духовно-культурними засадами для подальшого розвитку. У республіці сформовано й збережено систему національних цінностей, досягнуто відносної міжетнічної та міжконфесійної злагоди. Казахстан є повноправним членом міжнародної спільноти із чіткими стратегічними орієнтирами зовнішньої політики: стати однією з тридцяти найрозвинутіших країн світу.

За багатьма соціально-економічними показниками РК тривалий час вважали однією з найстабільніших і найрозвинутіших країн не тільки регіону Центральної Азії, а й усього пострадянського простору. Згідно з офіційною статистикою, рівень життя в Казахстані є одним із найвищих серед таких держав. 2020 року ВВП країни становив 170 млрд дол., а 2021 року зріс ще на 4%. ВВП на душу населення сягнув майже 11 тис. дол., а середня зарплата становила 630 дол. на місяць. Як свідчить статистика 2021 року, за весь час незалежності Казахстан накопичив прямих іноземних інвестицій на 170 млрд дол. [1, с. 56].

З іншого боку, загострилася низка проблемних чинників, що обмежували розвиток республіки та потребували швидкого розв'язання. Серед них слід відзначити домінування сировинних галузей у структурі виробництва та низьку конкурентоспроможність обробного сектора економіки; відсутність доступу малих і середніх підприємств до довгострокового кредитування; диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів країни; нерівномірний доступ мешканців різних регіонів до комунальних і державних послуг; нестача кваліфікованих кадрів, зумовлена недоліками системи освіти; корупція, непрозорість, безвідповідальність, некомпетентність серед чиновників різного рівня [2, с. 428–429].

Водночас, з огляду на імідж РК як найстабільнішої та найуспішнішої держави Центральної Азії, масові протести на початку 2022 року, які розпочалися у відповідь на підвищення цін на автомобільний газ, стали повною несподіванкою для численних громадян як усередині країни, так і за її межами.

Унаслідок багатоденних протестів, що охопили головні міста держави за винятком столиці Астани (тоді – Нур-Султана), загинули 225 людей, зокрема 19 представників силових структур. Загалом, згідно з офіційною статистикою, під час протестів постраждали понад 4,5 тис. людей [1, с. 58]. Найскладніша ситуація склалася в найбільшому місті Казахстану – Алмати, яке протестувальники на кілька днів узяли під повний контроль, захопили та розграбували акімаг (мерію), представництво президента, департаменти Комітету національної безпеки та прокуратури, аеропорт та багато інших об'єктів. Масштабність протестів і нездатність влади впоратися з ними стали найсерйознішим викликом для державності за 30 років незалежності РК.

Очевидно, що підвищення ціни на автомобільний газ, яким користується обмежена кількість казахстанських автомобілістів, стало лише приводом для руйнівного вибуху соціального невдоволення. Не підтвердилася й головна офіційна версія казахстанської влади, яку також активно поширювали в рф, що основною причиною заворушень стала «терористична атака», яку координували з-за кордону.

Російська пропаганда традиційно звинувачувала в організуванні заворушень країни Заходу, «українські центри інформаційно-психологічних операцій, які провокували масові безлади та надсилали протестувальникам методички з майданівським сценарієм» і США, «які під час стажування в країні казахстанських військовослужбовців таємно підбирали серед них прихильників американської політики із розрахунком, що вони в потрібний момент зможуть учинити державний переворот» [3].

Неупереджений аналіз політичної та соціально-економічної ситуації в Казахстані дає змогу стверджувати, що головні причини протестів, яким була властива широка соціальна мобілізація та нездатність органів державної влади адекватно й своєчасно на них реагувати, такі:

1. Складна соціально-економічна ситуація в окремих регіонах країни, суспільний запит на соціальну справедливість, важка демографічна ситуація та високий рівень безробіття молоді, зокрема на Півдні держави, дисбаланс економічного розвитку.

2. Активізація та зростання національної самосвідомості населення, радикалізація молоді, яка була в авангарді протестів.

3. Низький рівень забезпечення демократичних прав і свобод у країні, фактична заборона опозиційної діяльності та законного висловлення невдоволення населення, відсутність принципу розподілу влади, недосконалість партійної системи.

4. Клановість і непотизм владної еліти. Попри формальне складання повноважень, перший президент країни Нурсултан Назарбаєв і далі впливав на роботу органів влади, а його численні родичі та ставленики обіймали

керівні державні посади, контролювали фінансові потоки й інформаційний простір країни. Журналісти Центру дослідження корупції та організованої злочинності (ОССРР) з'ясували, що протягом останніх десяти років Н. Назарбаєв міг розпоряджатися активами на суму щонайменше 8 млрд доларів: ідеться про елітні готелі, банки, літаки тощо. Формально ці багатства належать не першому президенту, а фондам під його іменем. Водночас статuti цих фондів дають змогу саме експрезиденту контролювати продаж та передавання активів [4].

5 Суперечності серед казахстанської еліти, фактичне двовладдя на рівні політичної системи, відсутність єдиного центру управління та ухвалення рішень у силових структурах і прагнення чинного Президента РК Касима-Жомарта Токаєва зміцнити свої владні позиції.

В умовах зростання кризи на початку 2022 року К.-Ж. Токаєв утілює низку заходів, які дали йому змогу зосередити владу у своїх руках та сформувати єдиний центр ухвалення рішень для стабілізації ситуації в країні. Зокрема, відправив у відставку Кабінет міністрів на чолі з близьким до Н. Назарбаєва прем'єром Аскармом Мамінім і призначив на цю посаду свого соратника Аліхана Смаїлова; звільнив голову Комітету національної безпеки (КНБ) Каріма Масімова та його першого заступника Самата Абіша, племінника експрезидента; оголосив себе головою Ради безпеки, хоча її довічно мав очолювати Н. Назарбаєв. Пізніше К. Масімова, якого вважали одним із найвпливовіших людей Казахстану, заарештували за підозрою в державній зраді.

Одним із перших рішень К.-Ж. Токаєва на посаді очільника Ради безпеки Казахстану став офіційний запит про допомогу від 5 січня 2022 року до Організації договору колективної безпеки (ОДКБ), що перебуває під контролем росії. На допомогу негайно відправили 2 тис. військовослужбовців та 250 одиниць техніки. Місія тривала з 6 по 19 січня. Упродовж двох тижнів контингент ОДКБ охороняв стратегічні об'єкти в Алмати, Астані, Байконурі й Алматинській області [1, с. 61].

Швидко виведення військ ОДКБ із Казахстану відразу після стабілізації ситуації здивувало й українських, і західних аналітиків. Адже зазвичай росія не поспішає забирати своїх «миротворців» із місць конфліктів, які часто сама й провокує. Вочевидь, цього разу причинами стрімкого виходу з території РК стали наполегливі рекомендації з боку Китаю, який не влаштувало посилення російських позицій у Казахстані, та завершення підготовки рф до широкомасштабного вторгнення в Україну.

Ужиті заходи допомогли стабілізувати ситуацію в Казахстані. Пізніше парламент країни вніс зміни до законодавства, позбавивши Н. Назарбаєва права головувати в Раді безпеки та скасувавши норму, яка вимагала узгоджувати з першим президентом ініціативи за основними напрямками зовнішньої та внутрішньої політики держави.

Тож на початку 2022 року К.-Ж. Токаєв узяв під особистий контроль усі основні органи влади, завдяки чому став одноосібним керівником країни й поклав край двовладдю. Невдовзі з державної служби та з державних компаній було звільнено всіх найближчих родичів і ставлеників Н. Назарбаєва. Він сам у відеозверненні 18 січня 2022 року був змушений підтвердити передачу всіх владних повноважень К.-Ж. Токаєву. Основним підсумком протестів можна вважати завершення процесу транзиту влади, який запустив Н. Назарбаєв 2019 року.

У березні 2022 року у зверненні до народу К.-Ж. Токаєв запропонував внести зміни до Основного Закону, що передбачали: відновлення Конституційного суду, який скасувала Конституція 1995 року; заборону чинному президентові бути членом політичних партій, а його близьким родичам – обіймати політичні чи керівні посади в державному чи квазідержавному секторах; внесення змін до організування роботи парламенту та функціонування виборчої системи; вилучення з тексту Конституції всіх згадок про Н. Назарбаєва.

Конституційна реформа покликана скоротити кількість депутатів мажилісу, нижньої палати парламенту, зі 107 до 98 осіб. Сенат утратить право ухвалювати нові закони, а лише схвалюватиме чи не схвалюватиме законопроекти від мажилісу та затверджуватиме кандидатури на посади генерального прокурора, голови КНБ тощо, які пропонуватиме президент.

За результатами референдуму 5 червня 2022 року, запропоновані поправки до Конституції РК підтримали понад 77% громадян, що взяли в ньому участь.

Варто зазначити, що під час підготовки до референдуму громадяни не мали достатньо часу для вивчення запропонованих змін, адже пакет поправок було оприлюднено лише 5 травня – за місяць до голосування. Навіть деякі провладні експерти визнавали, що багато запропонованих змін надто складні для розуміння. Водночас президент збереже право призначати прем'єр-міністра, членів Кабінету міністрів, генерального прокурора, голову КНБ, голів Нацбанку та Центральної виборчої комісії, а також низку інших чиновників. Також президент призначатиме акимів областей, міст республіканського значення та столиці всупереч поширеним закликам громадянських активістів запровадити прямі вибори акимів. Право призначати керівників регіонів сприймають як важливий політичний інструмент у руках президента, оскільки акими «відповідають» за підсумки виборів, контролюючи процес голосування в авторитарній країні. За оцінкою міжнародних спостерігачів, жодні вибори в Казахстані не були вільними та чесними [5].

Можна дійти висновку, що конституційна реформа К.-Ж. Токаєва насамперед спрямована на позбавлення першого президента Н. Назарбаєва

впливу та привілеїв. Водночас зміни майже не обмежують владних повноважень чинного президента.

Випробуванням на міцність для РК стало віроломне повномасштабне вторгнення рф на територію України. Нічим не спровокована жорстока агресія проти нашої країни, цинічне порушення законів і звичаїв війни та безліч воєнних злочинів росіян налякали політичні еліти пострадянських держав. Незавуальовані погрози представників російської влади на адресу пострадянських країн та постійні заяви про правомочність використання військової сили для захисту «співвітчизників» викликають стурбованість у Казахстані, де проживає багато етнічних росіян і російськомовного населення.

В умовах фактичної міжнародної ізоляції російський агресор намагається залучити на свій бік залежні від нього держави ОДКБ. Для Казахстану це дуже складна ситуація. З одного боку, представники влади запевняють, що росія була і є стратегічним партнером і союзником Казахстану, а також що «будь-яких дій на шкоду її інтересам не буде допущено» [6]. Зокрема, ці слова підтвердило голосування РК проти виключення рф із Ради ООН з прав людини 7 квітня 2022 року на Генеральній Асамблеї ООН (виключення росії підтримали 93 країни, 58 утрималися, 24 виступили проти) [7]. Також Казахстан постійно декларує свою відданість розвитку співпраці в межах Євразійського економічного союзу, де домінує москва.

Нині представники влади РК публічно запевняють, що їхня країна не допомагатиме росії обходити санкції, навіть попри їхній негативний вплив на економіку, фінансову систему та соціальну сферу Казахстану [8]. Цілком імовірно, що допомога агресору може надходити в поки що легальних (напівлегальних) галузях, зокрема, енергетичній, через купівлю й постачання до рф обладнання західного виробництва. Крім цього, російські торговельні мережі намагаються розробити логістику для постачання на російський ринок імпортованих товарів через територію Казахстану. З огляду на тісні зв'язки РК з рф у військово-технічній сфері, є можливість надання прихованої військово-технічної допомоги росії через наявні канали оборонної співпраці.

Російські компанії почали активно реєструвати свою діяльність у країнах ОДКБ. Кількість таких компаній у Казахстані збільшилася в десятки разів (у березні – 355, у квітні – 651, у травні – 362), а російські юридичні фірми пропонують комплексні послуги з релокації бізнесу до РК [9].

За таких умов Україна разом із союзниками має ініціювати питання щодо вдосконалення механізмів застосування вторинних санкцій за співпрацю з російськими підсанкційними компаніями та позбавлення доступу до західних ринків і технологій тих компаній із держав ОДКБ, які допомагають країні-терористу.

З іншого боку, К.-Ж. Токаєв у своєму виступі на Петербурзькому міжнародному економічному форумі у червні 2022 року в присутності путіна назвав «ДНР» і «ЛНР» квазідержавними територіями та заявив, що Казахстан не визнає їхньої незалежності. Така позиція викликала шквал обурення серед російських пропагандистів і політиків.

Президент Казахстану став єдиним лідером країн Центральної Азії, хто мав телефонну розмову з Президентом України В. Зеленським з моменту повномасштабного вторгнення росії. Казахстан запропонував послуги посередництва та надіслав гуманітарну допомогу Україні. У містах Казахстану проходять мітинги проти війни, а поліція штрафує водіїв машин із буквою «Z», яка стала символом російської агресії проти України.

На тлі російського вторгнення до України Казахстан відмовився від проведення військового параду 9 травня, що багато спостерігачів оцінили як ще один спосіб дистанціювання від рф, для якої цей день став ядром національної ідентичності.

Така занадто самостійна поведінка РК викликає невдоволення в кремлі, де звикли розглядати цю країну як сферу монопольного домінування росії. Щоб уплинути на Казахстан і змусити його рухатись у фарватері своєї політики, москва використовує економічний тиск і провадить проти свого союзника потужні інформаційно-пропагандистські кампанії. Російські політики та представники ЗМІ дозволяють собі безліч агресивних випадів проти казахстанського народу та закликів до його так званої «денацифікації», а президент росії путін заявляв, що «казахи ніколи не мали державності» [10]. У грудні 2020 року росія розпочала чергову інформаційну атаку на РК за тим сценарієм, який уже розгортали в Україні. 2021 року інформаційний напад розрісся в масштабну кампанію з антиказахстанської пропаганди із демонструванням, що російську політичну, інтелектуальну та медійну еліту не влаштовує суспільно-політична ситуація в Казахстані та політика його влади. Деякі представники російського істеблішменту заявили, що «в уряді Казахстану сидять поплічники нацистів», назвавши одним із них Міністра освіти та науки Асхата Аймагамбетова [11].

Свого апогею антиказахстанська істерія досягнула влітку 2022 року після публікування скандального допису експрезидента росії, а нині заступника голови Ради безпеки Д. Медведєва в соцмережі «ВКонтакте». Він назвав Казахстан «штучною державою», а його територію – «колишніми російськими землями». Зазначену публікацію з облікового запису Д. Медведєва швидко видалили і заявили про злом. Але ця ситуація насторожила РК, оскільки більшість казахстанців визнали, що насправді представники нинішньої російської еліти ставлять під сумнів суверенітет їхньої держави. Зростає ймовірність, що Казахстан може стати наступною ціллю рф після вторгнення в Україну.

Казахстанський політолог Ахас Тажутов указує на дві причини, чому російські політична, інтелектуальна та медійна еліти періодично нападають на Казахстан. По-перше, РК ніколи не наважувалася відповідати на ці нападки та йти на прямий конфлікт з РФ. А по-друге, у російському суспільстві, яке роздирають суперечності, можна досягнути широкого консенсусу через провокування негативних настроїв, емоцій та агресії росіян проти інших народів, зокрема казахстанців. У такому разі негативні реакції виникають у представників усього політичного спектра російського суспільства – від лівих до правих [12]. Очевидно, що кремлівські політехнологи використовують це для мобілізації внутрішньої агресії росіян проти інших народів.

Надзвичайно гострим питанням для Казахстану є диверсифікація маршрутів постачання на світові ринки власної продукції, передусім енергоносіїв. Російська агресія проти України та посилення західних санкцій проти країни-терориста заблокували перевалки залізничних та автомобільних перевезень, які пролягають через територію РФ у напрямку Європи. За таких обставин РК прагне переорієнтувати частину вантажопотоку з регіону Центральної Азії на транспортний коридор Південного Кавказу з виходом на Туреччину та чорноморські порти Грузії.

Краще усвідомити масштаб проблем Казахстану із транспортуванням нафти допоможуть деякі дані. Обсяг видобутої нафти в Казахстані за підсумками 2021 року сягнув 85,9 млн тонн, її експорт – 67,6 млн тонн. Відповідний план на 2022 рік становить 87,5 млн тонн із експортним обсягом у 69 млн тонн. Основними споживачами казахстанської нафти є країни ЄС, зокрема приблизно 45% (31 млн тонн) експорту припадає на Італію, Францію та Нідерланди. Водночас майже всю свою нафту (понад 90%) Казахстан експортує через територію РФ, здебільшого через Каспійський трубопровідний консорціум (КТК), на який припадає 53 млн тонн (79%) [13]. Варто додати, що західні компанії розробляють найбільші нафтові родовища Казахстану й також потрапляють у залежність від РФ, оскільки змушені транспортувати нафту трубопроводами на її території.

Протягом 2022 року росія, послуговуючись різними відмовками, чотири рази обмежувала транспортування нафти через КТК. Є цілком обґрунтовані підозри, що так Кремль тисне на Казахстан за його відмову підтримати агресивну російську війну проти України. Побутує навіть небезпідставна думка, що «з того, чи працюють нафтоналивні причали КТК у Новоросійську, чи ні, можна дійти висновку щодо рівня напруженості відносин РФ та РК» [14].

Для зменшення залежності від неадекватного сусіда Казахстан разом з Азербайджаном ініціював розширення перевалки вантажів Транскаспійським транспортним маршрутом (ТТМ). Для цього дві країни створили

спільне профільне підприємство для транзиту казахстанської нафти через трубопроводи та залізничну систему Азербайджану.

За словами міністра енергетики РК Болата Акчулакова, країна зможе спрямувати альтернативними маршрутами лише близько 16 млн тонн нафти, які нині експортують через нафтопровід КТК [13]. До того ж досягнення цієї мети потребує значних інвестицій для відновлення портової, трубопровідної та залізничної інфраструктури, танкерного флоту тощо.

Переосмислення наслідків російської агресії проти України та трагічних подій січня 2022 року, які призвели до масових заворушень і численних жертв серед цивільних, спонукає РК відкорегувати зовнішню та безпекову політику. Тривають дискусії щодо привілейованого статусу росії в зовнішній політиці Казахстану й усвідомлення загроз із боку цієї агресивної й непередбачуваної країни. Натомість Казахстан активізує контакти зі США, Туреччиною, Китаєм і Європейським Союзом, працює над диверсифікацією торговельних шляхів.

Зокрема, під час візиту К.-Ж. Токаєва в Анкару на початку травня 2022 року Казахстан і Туреччина підписали угоду про виробництво в РК бойових безпілотників [15]. Слід нагадати, що попри тісні зв'язки з рф, Туреччина не погоджується розвивати з нею цей напрям співпраці.

Крім того, 2022 року видатки оборонного бюджету Казахстану зросли майже на 1 млрд дол. [16]. Частину цих коштів заплановано виділити на збільшення військових резервів. Держава прагне зміцнити оборонні спроможності, реформувати свою армію для покращення мобільності та здатності протидіяти гібридній агресії. Важливим завданням для РК є розвиток оборонних підприємств і зниження залежності від росії в закупівлі зброї.

У серпні 2022 року влада Казахстану ухвалила рішення на рік призупинити експорт озброєння, військової техніки та продукції військового призначення. Відповідну пропозицію під час засідання комісії з питань оборонної промисловості висунув Прем'єр-міністр РК А. Смаїлов, а члени комісії ініціативу підтримали.

Незважаючи на членство в ОДКБ, Казахстан активно співпрацює у військово-технічній сфері не лише з рф, а й з іншими країнами. Збройні сили РК оснащені як радянським (російським) озброєнням, так і європейським, американським і китайським. Офіцерські кадри проходять підготовку і в рф, і в державах НАТО. Те ж саме стосується й казахстанських спеціальних служб, які активно взаємодіють зі спецслужбами США, Ізраїлю, країн ЄС тощо [17].

Стабільність у Казахстані також значною мірою залежатиме від позицій ЄС і США, які зацікавлені в зниженні залежності РК від підконтрольних рф трубопроводів, реформуванні економіки та координуванні політики

Казахстану з іншими країнами Центральної Азії для обмеження як російського, так і китайського впливу.

Концепція зовнішньої політики Республіки Казахстан на 2020–2030 роки, затверджена 6 березня 2020 року, декларує наміри втілювати багатовекторну збалансовану зовнішню політику. Нині пріоритетами є розвиток союзницьких відносин з РФ; всебічне стратегічне партнерство з КНР; розширене стратегічне партнерство із США, стратегічні відносини з державами Центральної Азії; розширене партнерство та співпраця з Європейським Союзом [18].

Події 2022 року продемонстрували, що розвиток союзницьких відносин з росією стає загрозою для Казахстану, позаяк відкрита підтримка російської агресії проти України може зруйнувати декларовану багатовекторність та за складної соціально-економічної ситуації спровокувати нову хвилю невдоволення в країні. Із загостренням протистояння між Заходом і РФ Казахстану буде дедалі важче дотримуватися антиросійських санкцій, зміцнювати взаємини із США, ЄС, Туреччиною та водночас підтримувати союзницькі відносини з росією. Стратегічно, в інтересах подальшого розвитку та збереження державності, казахстанська політична еліта прагнуче віддалятися від росії. Це можливо втілити шляхом зміцнення обороноздатності, диверсифікування торговельних шляхів та інтенсифікування відносин з тими регіональними й глобальними гравцями, які в умовах турбулентної геополітичної ситуації у світі зацікавлені в сильному і незалежному Казахстані.

Січневі масові заворушення засвідчили, що колишні засоби розв'язання соціально-економічних проблем – обмежені поступки в поєднанні з обмеженими репресіями – більше не є адекватними. Перед країною гостро постало питання реформування моделі економічного зростання за допомогою розвитку високотехнологічних секторів промисловості, підтримки малого та середнього бізнесів. Ефективнішою має бути й система державного управління, яка наразі занадто бюрократизована та громіздка. Також назріла реформа соціальної політики, яку слід спрямувати на збільшення соціальної підтримки громадян. Урешті-решт, необхідно змінити політику розвитку регіонів, насамперед щодо забезпечення робочих місць і зменшення регіональної диспропорційності.

1. *Притчин С.* Политический кризис в Казахстане // Россия и новые государства Евразии. 2022. № 1 (LIV). С. 56–67.
2. *Чеботарёв А.* Политическая мысль суверенного Казахстана: истоки, эволюция, современность: монография. Нур-Султан: Казахстанский институт стратегических исследований при Президенте Республики Казахстан, 2021. 484 с.
3. *Морозов Ю.* Внутренние и внешние факторы событий в Казахстане в начале 2022 года и возможные стратегии Запада и России в республике. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vnutrennie-i-vneshnie-faktory-sobytyy-v-kazahstane-v-nachale-2022-goda-i-vozmozhnye-strategii-zapada-i-rossii-v-respublike/viewer>

4. Мільярди для Єлбаси. Назарбаєв розпоряджається величезними активами через засновані ним благодійні фонди – журналістське розслідування // НВ. 21 січня 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/nazarbayev-rozporjadzhayetsya-velicheznimi-aktivami-shcho-nalezhit-eksprezidentu-kazahstanu-rozsliduvannya-50210469.html>
5. *Наджибулла Ф.* Будут ли перемены? Казахстанцы скептически относятся к «выписке» Назарбаева из Конституции // Радио Азаттык. 3 июня 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhs-skeptical-about-vote-to-remove-nazarbaev-benefits-from-constitution/31882406.html>
6. *Бутьрина Н.* Каспийский нефтяной транзит: о несбыточности мечтаний Токаева // Каспийский вестник. 9 августа 2022. URL: <http://casp-geo.ru/kaspijskij-neftyanoj-tranzit-o-nesbytochnosti-mechtanij-tokaeva>
7. *Алимова Е.* Реформы Токаева для «показухи». Центральная Азия перед «невероятно сложным» выбором // Радио Азаттык. 9 апреля 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/review-tokayev-promised-changes-after-january-chaos/31794573.html>
8. *Кропман В.* Казахстан обещает не помогать России в обходе санкций // DW. 1 апреля 2022. URL: <https://www.dw.com/ru/kazakhstan-ne-stanet-instrumentom-dlja-obhoda-sankcij-protiv-rf/a-61334694>
9. *Пойта Ю.* Найближчі союзники Путіна: яку допомогу надають РФ країні ОДКБ // Європейська правда. 2 червня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/06/2/7140499>
10. *Алимова Е.* Эхо поста на странице Медведева: в Казахстане увидели «прямую угрозу». «Ослабевающее влияние» Москвы // Радио Азаттык. 6 августа 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/review-russia-s-waning-influence-in-central-asia/31976272.html>
11. *Алимова Е.* Казахстан – следующий после Украины? Анализируя экспансионистскую политику Москвы // Радио Азаттык. 26 марта 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/31771568.html>
12. *Алимова Е.* Казахстан «на пороховой бочке». Война России в Украине и риски дестабилизации // Радио Азаттык. 19 марта 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/press-review-kazakhstan-sits-on-the-powder-keg-once-again/31760710.html>
13. *Смирнов С.* Прорубит ли Казахстан новое нефтяное «окно» в Европу? // Каспийский вестник. 11 августа 2022. URL: <http://casp-geo.ru/prorubit-li-kazahstan-novoe-neftyanoje-okno-v-evropu>
14. *Алимова Е.* Сбои в транспортировке нефти из Казахстана. Москва показывает, кто в доме хозяин? // Радио Азаттык. 27 августа 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/review-kazakhstan-s-oil-exports-via-russian/32006281.html>
15. *Алимова Е.* Уроки Украины: Казахстан «переосмысливает» отношения с Россией и наращивает военный бюджет // Радио Азаттык. 30 июля 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/press-review-kazakhstan-escaping-a-bear-hug/31966476.html>
16. Увеличение военного бюджета, жесткий призыв в армию и новая доктрина. К чему готовится Казахстан? // Радио Азаттык. 25 августа 2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/32000295.html>
17. *Морозов Ю.В.* Внутренние и внешние факторы событий в Казахстане в начале 2022 года и возможные стратегии Запада и России в республике // Восточная Азия: факты и аналитика. 2022. № 1. С. 6–16.
18. Концепция внешней политики Республики Казахстан на 2020 – 2030 годы // Официальный сайт Президента Республики Казахстан. 9 марта 2020. URL: https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/o-konceptcii-vneshnei-politiki-respubliki-kazahstan-na-2020-2030-gody

Oleksandr DEMENKO,
*PhD in Political Science, Associate Professor,
Scientific Secretary,
State Institution “Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine”*

THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN NEW GEOPOLITICAL REALITIES

Abstract. The article analyses the domestic and foreign policy of the Republic of Kazakhstan in modern conditions. It was established that the mass unrest that engulfed Kazakhstan in January 2022 and the aggravation of the international security situation in the world because of full-scale russian aggression against Ukraine became a serious test for the independent development of this country. The main causes of the mass protests in the country and the role of the CSTO troops in solving and stabilising the situation are analysed.

President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev, with the help of CSTO troops, managed to stabilise the situation, took control of all key authorities and put an end to the dual power in the country. In June 2022, a constitutional reform was carried out in the Republic of Kazakhstan, which removed the influence and privileges of the first President, Nursultan Nazarbayev, while hardly limiting the powers of the current President.

It is shown that russia uses economic pressure and carries out powerful information and propaganda campaigns against Kazakhstan to force the country to move in the fairway of its policy. The conclusion is substantiated that the further development of allied relations with the russian federation becomes dangerous for Kazakhstan, since the open support of russian aggression against Ukraine can undermine the declared multi-vector nature and, in the conditions of a difficult socio-economic situation, provoke a new round of discontent in the country.

Keywords: Central Asia, the Republic of Kazakhstan, foreign policy, russian aggression, socio-economic situation, diversification.

Володимир ОГРИЗКО,
*Міністр закордонних справ України (2007–2009 рр.),
Надзвичайний і Повноважний Посол*

ДЕЩО ПРО РАШИЗМ

Останнім часом поняття «рашизм» набуває дедалі більшого поширення. На цю тему написано кілька десятків статей, її обговорюють політологи та журналісти. Заговорили навіть про «рашизмознавство».

Тому важливо відразу визначитися з термінологією, адже тоді легше оперувати цим поняттям і не підмінювати його іншими. У цьому контексті хотів би відзначити позитивну роль багатьох міжнародно-правових документів, які чітко визначають характеристики певних понять, що дає змогу ефективно їх використовувати, оцінюючи факти та процеси.

Найяскравішим, як на мене, прикладом є резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 року. У статті 3 цього документа перелічено дії, що підпадають під визначення агресії. Якщо, наприклад, порівняти зафіксовані в резолюції ознаки агресії з діями росії проти України від 2014 року, можна легко дійти висновку: йдеться саме про агресію. Важливий практичний вимір полягає в тому, що завдяки чітким дефініціям резолюції країна-жертва агресії може позиватися на країну-агресорку до міжнародних судових органів.

Які ж характеристики має рашизм? Це ідеологія чи практика? Вияв суто внутрішньополітичних процесів у росії чи також і зовнішньополітичних? Як світ має реагувати на це явище? Навряд чи в межах однієї статті можливо відповісти на ці та багато інших дотичних запитань. Однак поміркувати над ними однаково варто.

Перше питання, яке потребує відповіді, – чи є рашизм ідеологією? Адже будь-які практичні дії держави з визначеною метою мають базуватися на певному ідеологічному підґрунті. Не є, вважаю, винятком і це поняття. Серцевиною ідеології рашизму стала концепція «русского мира». Її головними тезами є:

- окремішність «російської цивілізації» від решти світу: «мы, русские, люди особенные – иностранцам нас не понять»;
- вивищеність «російської цивілізації» над усіма іншими: «мы, русские, более духовные, чем все остальные, нам чужд примитивный меркантилизм»;
- «русский мир» всюди: де є хоч одна «русская душа», там є й «русский мир», бо ж «границы России нигде не заканчиваются»;
- «есть великий и единый русский народ»: жодних українців і білорусів немає, це – вигадки іноземців. Тобто тим народам відмовляють у праві на існування. А це практично не відрізняється від нацистського заперечення права на існування євреїв;
- «Россия – страна победителей»: дев'ятитравневе «победобесіє» перетворено на важливу об'єднавчу «скрепу». Заразом мілітаризують свідомість населення (навіть дітей, створюючи новий «гітлер'югенд»);
- росію оточують вороги, тож країні потрібна «сильна рука», аби забезпечувати порядок і протидіяти їхнім «підступним діям»;
- своїх зовнішньополітичних цілей росія може досягати різними методами, зокрема й військовими.

Цей перелік не є вичерпним, але й він дає певне розуміння того, як росія бачить світ і себе в ньому сьогодні.

Друге питання, яке слід висвітлити, стосується того, як ідеологію рашизму реалізують. Тут маємо два виміри: внутрішньо- та зовнішньополітичний.

На мою думку, характерними ознаками «практичного рашизму» у внутрішньополітичному вимірі росії є:

- придушення всіх демократичних прав і свобод громадян, імітування демократичного процесу. Відбувається типова підміна понять, бо насправді можна говорити про очевидну формальність демократичних інститутів у росії;
- формування «культу вождя», атмосфери його винятковості та «єдиноправильності» рішень, що їх він ухвалює. Він став уособленням усієї країни: «есть Путин – есть Россия, нет Путина – нет России»;
- створення такого типу державного управління, якому притаманні корпоративізм і висування виключно «своїх» кадрів на провідні позиції в державному апараті та великому бізнесі;
- нехтування економічними та соціальними інтересами переважної більшості населення в ім'я «величі Росії»;
- опора на силовий блок і його використання для переслідування опозиції й «інакодумців», створення в суспільстві атмосфери підозрілості та страху;
- запровадження системи державної пропаганди і цензури, аби сформувати в населення сприйняття ситуації в країні та «картинки світу», потрібні панівному режимові.

У зовнішньополітичному вимірі рашизму властиві:

- тотальне порушення, зловживання та маніпулювання нормами міжнародного права;
- вчинення актів збройної агресії, тероризму, геноцидних та інших злочинів проти людяності і людства;
- пряме втручання у внутрішні справи інших країн через організування кампаній із дезінформації, ведення активної пропагандистської діяльності за допомогою державних ЗМІ, підкуп політиків, громадських діячів, журналістів, а також формування з них проросійської опозиції;
- нові методи війни, зокрема кібернапади;
- захист авторитарних режимів у світі;
- ядерний тероризм тощо.

Ще одне питання, яке варто з'ясувати: які назви мали режими з такими ж чи схожими рисами? Якщо згадати знані 14 ознак фашизму, які сформулював італійський філософ Умберто Еко, та практику нацизму, мусимо визнати: йдеться-таки про фашизм. Про це говорять навіть деякі російські експерти, зокрема Станіслав Белковський, Ігор Ейдман, Гліб Павловський, Андрій Піонтковський, Ігор Яковенко.

На шовіністичних, расистських, ксенофобських й антиліберальних ознаках російського фашизму (тобто рашизму) та його геноцидній практиці наголошують українські дослідники, як-от: Олег Гринів, Сергій Дацюк, Антон Дробович, Олександр Костенко, Остап Кривдик, Петро Олещук, Олег Романчук, Лариса Якубова.

Серед небагатьох західних аналітиків слід згадати насамперед Тімоті Снайдера, який характеризує російський фашизм як «шизофашизм». Він також зазначає, що українці назвали його елегантніше – рашизмом.

Наголошу, що ідеологія рашизму стала прийнятною для переважної більшості населення росії: 80% підтримали військову агресію проти України та злочини російських військовиків на тимчасово окупованих територіях. Тому абсолютно фальшивою є теза деяких західних «лібералів» про те, що маємо справу з «війною путіна» проти України. Ні, це війна росіян за знищення українців та України. Це – типова геноцидна війна.

Отже, з огляду на такий, навіть дещо схематичний, аналіз можна визначити рашизм як уособлення расистської, ксенофобської, шовіністичної та популістської ідеології, яку, попри очевидний антидемократизм, підтримує більшість російського населення, що її в своїй агресивній і злочинній зовнішній політиці реалізує росія.

Рашизм тотожний фашизму, нацизму, комунізму, тож його мають засудити як людиноненависницьку ідеологію та практику. Поняття «рашизм» слід зафіксувати в міжнародно-правових документах як сучасний питома російський еквівалент фашизму . Світовому співтовариству слід

організувати антирашистський фронт як широку антипутінську коаліцію. Творці ідеології рашизму та її виконавці мають постати перед Спеціальним міжнародним трибуналом і бути покараними за свої злочини.

Неспровокована жорстока агресія росії проти України продемонструвала всьому демократичному світові, що рашизм – його екзистенційний ворог. Росія вкотре підтвердила, що є не лише імперією зла, а й уособленням світового зла. Зміна режимів у росії не міняє варварської, войовничої та глибоко антидемократичної сутності російського суспільства. Воно просякнуте ідеєю шовінізму й імперськості. Демократична росія – це те саме, що гарячий сніг чи суха вода. Такого просто не може бути. Захід більше не має права впасти у гріх, підтримуючи ідею про «хороших русских». Згідно з опитуванням, яке в серпні 2022 року провів Всеросійський центр вивчення громадської думки, майже 60% росіян не бачать користі від західної цивілізації та демократії; з них 26% називають західні цінності «руйнівними». А ось підтримують їх – увага! – аж 2%. То чи можна «демократизувати» це населення та вважати винним у російських злочинах лише путіна?

Позаяк росія є колоніальною імперією та впродовж віків нещадно експлуатувала свої колонії і нищила поневолені народи, цивілізований світ має допомогти їм повернути свободу та незалежність. Імперська росія не має права на майбутнє в її теперішньому вигляді та кордонах.

Керована дезінтеграція цієї країни, створення на її території низки миролюбних без'ядерних держав – єдиний шанс уникнути ядерного апокаліпсиса. Цивілізований світ має нарешті це зрозуміти та почати формувати своє безпечне майбутнє.

Volodymyr OHRYZKO,
*Minister for Foreign Affairs of Ukraine (2007–9),
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary*

REFLECTIONS ON RUSCISM

In recent times, the term ‘ruscism’ has been increasingly gaining traction. Several dozens of articles on the subject have emerged. Political scientists and journalists are discussing it. They even go as far as bringing up ‘ruscism studies’.

This makes it especially vital to primarily outline set terminology. Indeed, this would make it easier to go about using this term, while not substituting it with other concepts. In this context, I wish to highlight the positive role of a multitude of international legal instruments, which establish clear-cut characteristics of certain phenomena and enable their effective application during the evaluation of various facts or processes.

The most striking example, in my opinion, is the UN General Assembly resolution 3314 ‘Definition of Aggression’, adopted on 14 December 1974. Article 3 of the resolution outlines a list of acts, recourse to which constitutes aggression. If we were, for example, to compare the characteristics of aggression enshrined in this resolution with the conduct of russia against Ukraine starting from 2014, we would easily conclude that it has been nothing but aggression. This has an important practical significance for the clear definitions of the resolution enable the state victim of aggression to appeal to international judicial bodies to prosecute the aggressor-state.

Thus, what are the characteristics of ‘ruscism’? Is it an ideology or a practice? Is it merely a manifestation of russia’s internal political processes or does it extend to its foreign policy? How shall the world respond to such a phenomenon? It is doubtful that a single article can answer all those questions, let alone many tangentially related ones. Nonetheless, we must actively look for those answers.

The first question, which needs an answer, is whether ‘ruscism’ is an ideology. After all, any political action realised by a state towards a certain set goal needs to stand on some ideological foundation. I do not believe that ‘ruscism’ is an exception. The core of this ideology is the concept of the ‘russian world’. Its main narratives are:

- the separateness of the ‘russian civilisation’ from the rest of the world: ‘We, the russian people, are special, incomprehensible to foreigners’;
- the superiority of the ‘russian civilisation’ over the rest of the world: ‘We, the russian people, are more spiritual than anyone else; primitive mercantilism is alien to us’;
- the ‘russian world’ is ubiquitous: wherever a single ‘russian soul’ is present, so is the ‘russian world’, as ‘Russia’s borders end nowhere’;

– ‘there are only the great and united russian people’ – there are no Ukrainians and Belarusians; they are made up by foreigners. That is how the denial of the right of Ukrainians and Belarusians to exist works. This is hardly different from the way Nazis denied the right of Jews to exist;

– russia is the ‘country of the victorious’: the 9 May ‘victory frenzy’ has become a crucial unifying ‘bond’. At the same time, the militarisation of the popular conscience is ongoing (even the children’s one within the new ‘Hitlerjugend’);

– russia is surrounded by enemies, which is why the county needs a ‘strong hand’ to ensure order and counter enemy ‘treachery’;

– in achieving its foreign policy objectives, russia is free to employ various methods, including military action.

This list might not be considered comprehensive, yet it already gives a certain picture of the way modern russia perceives the world and its own role therein.

The next question, which should be a matter of research, is how the ideology of ‘ruscism’ is realised in practice. There are two dimensions to this, based on the realms of domestic and foreign policy.

I believe that the following are the key defining characteristics of the ‘practical ruscism’ in russia’s domestic policy:

– suppression of all democratic rights and freedoms of citizens combined with mimicry of a democratic process. We witness typical substitution of terms since, in reality, the democratic institutions in russia are purely formal;

– formation of the ‘cult of the leader’, shaping of the perception of his exceptionality, the ‘undisputable rightness’ of his decisions, and him being the sheer embodiment of the entire country: ‘there is no Russia today if there is no Putin’;

– establishment of such a form of state governance, which is characterised by corporatism and the practice of placing the ‘right’ people in the main positions of power within the government apparatus and large businesses;

– neglecting the economic and social interests of the population’s majority for the sake of ‘russia’s grandeur’;

– reliance on the power and its use to persecute the opposition and ‘dissenters’, creating an atmosphere of suspicion and fear in society;

– implementation of the system of state propaganda and censorship to coerce the population into viewing the situation in the country and the ‘picture of the world’ as the ruling regime desires.

The defining characteristics of ‘ruscism’ in the realm of the foreign policy include:

– total violation, abuse, and manipulation of international law;

– recourse to acts of armed aggression, terrorism, genocide, and other crimes against humanity;

– direct interference in domestic affairs of other countries through the organisation of disinformation campaigns, active propaganda through state-controlled

mass media outlets, bribery of politicians, public figures, and journalists and creating pro-russian opposition from them;

- usage of novel generations of warfare, including cyberattacks;
- protection of authoritarian regimes across the globe;
- nuclear terrorism and so forth.

The next question is how we define regimes with identical or similar characteristics. Looking back at the well-known 14 characteristics of fascism outlined by the Italian philosopher Umberto Eco, as well as the practices of Nazism, we must acknowledge that we speak of fascism. Even such russian experts as Andrey Piontkovsky, Igor Yakovenko, Gleb Pavlovsky, Igor Eidman, and Stanislav Belkovsky further reinforce this understanding.

The chauvinistic, racist, xenophobic, and anti-liberal characteristics of russian fascism and its genocidal practices have been highlighted by such Ukrainian experts as, for example, Oleh Hryniv, Serhii Datsiuk, Anton Drobovych, Oleksandr Kostenko, Ostap Kryvdyk, Petro Oleshchuk, Oleh Romanchuk, and Larysa Yakubova.

Among the few Western analysts [relevant to the subject], I primarily wish to refer to Timothy Snider and his characterisation of russian fascism as ‘schizofascism’. He emphasises that the word ‘ruscism’, produced by Ukrainians, is a more elegant designation for the phenomenon.

It must be stressed, that the ideology of ‘ruscism’ has become acceptable for the overwhelming majority of russia’s population: 80 percent of it has expressed support for the military aggression against Ukraine and the crimes their troops have committed in the temporarily occupied territories. Thus, the narrative advanced by certain western ‘liberals’ that we are solely dealing with ‘putin’s war’ against Ukraine is entirely disingenuous. No, this is the war russians wage for the sake of exterminating Ukraine and its people. This is a textbook example of a genocidal war.

Therefore, even based on this somewhat sketchy analysis, we can already define ‘ruscism’ as the manifestation of a racist, xenophobic, chauvinistic, and populist ideology, which is supported, despite its blatant anti-democratic nature, by the majority of russian population and realised within the aggressive and criminal foreign policy of russia.

‘Ruscism’ is a term equivalent to such concepts as fascism, Nazism, and communism and must be condemned as the ideology and practice of hatred. The term ‘ruscism’ must be enshrined in international legal instruments as a modern equivalent to fascism inherent to russia. The global community must mobilise the anti-ruscism front through building a broad anti-putin coalition. The masterminds behind the ideology of ‘ruscism’ and its perpetrators must stand before a special international tribunal and bear the punishment for their crimes.

The unprovoked cruel aggression of russia against Ukraine has demonstrated to the democratic world that it faces an existential enemy embodied in 'ruscism'. Russia has yet again confirmed that it is not merely an Evil Empire but instead the embodiment of Global Evil. Regime changes within russia do nothing to reform the barbaric, militant, and deeply anti-democratic nature of the russian society. It is pervaded by the ideas of chauvinism and imperialism. Democratic russia is similar to hot snow or dry water. The West has no right to yet again recourse to holding onto the idea of the existence of 'good russians'. According to the results of a poll conducted by the All-russian centre for public opinion research, nearly 60 percent of russians see no benefits in the Western civilisation and democracy. Among those, 26 percent call Western values 'destructive'. Whereas those who support those values constitute – imagine! – as much as 2 percent. With that in mind, can we really 'democratise' that population and only hold putin responsible for russian crimes?

Since russia is a colonial empire, which for centuries has ruthlessly exploited its colonies, while destroying the subjugated peoples, the civilised world must aid those peoples in reclaiming freedom and returning to independent existence. Imperial russia has no right to a future in its current form and borders.

The regulated disintegration of that country, creation, in its territory, of several peace-loving non-nuclear states are our sole chances of averting the nuclear apocalypse. The civilised world must finally acknowledge this and start shaping its secure future.

Ігор ЛОССОВСЬКИЙ,
кандидат фізико-математичних наук,
Надзвичайний і Повноважний
Посланник України першого класу

ОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Викладено політичну суть, причини та мотивацію сторін російсько-української війни. Розглянуто ідеологічні передумови, причини, етапи ескалації та наслідки російської збройної агресії проти України, а також еволюцію політичних і безпекових доктрин правлячого режиму в росії. Підкреслено, що російська держава на хвилі своєї діяльності в Україні фактично стала найбільшою терористичною організацією у світі. Розкрито глибинний, фундаментальний взаємозв'язок між темами політичного лідерства в російській федерації, витоками російсько-української війни та питаннями ідентичності, постколоніалізму. Висунуто твердження, що ця війна є результатом неминучого зіткнення двох протилежних несумісних історичних парадигм щодо подальшого розвитку України та всього пострадянського простору. У контексті норм міжнародного права акцентовано також питання відповідальності за геноцид, який вчиняють росіяни проти українців та власного народу (переважно національних меншин). В окремих частинах статті автор розглядає актуальні проблеми православної церкви московського патріархату та російської культури. Теоретичний дискурс автора, який формулює політичну природу, сутність, причини та особливості цієї війни, засновано на положеннях класичної військової теорії. Фундаментальні ідеї набувають нової актуальності в умовах гібридної війни з одночасною наявністю різних елементів і чинників військового протистояння. Автор підсумовує, що сучасна війна вимагає докладання всіх необхідних політичних, економічних, військових та інтелектуальних зусиль світової спільноти для розв'язання цієї глобальної проблеми, для побудови нового, безпечнішого світового порядку, який унеможливить у майбутньому спроби військової агресії та ядерного чи будь-якого іншого шантажу планети зброєю масового знищення.

Ключові слова: гібридна війна, збройна агресія росії, геноцид, державний тероризм, рашизм, «руській мір», військова ескалація.

Ihor LOSSOVSKYI,
PhD in Physics and Mathematics,
First-Class Minister Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine

ONTOLOGICAL ASPECTS OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR

Abstract. The article gives an insight into the political nature, causes, motivations of the parties, and the essence of the russia-Ukraine war. The author considers the ideological preconditions, reasons and consequences of the russian armed aggression against Ukraine, as well as the evolution of political and security doctrines of the ruling regime in russia. The author's theoretical discourse, which formulates the political nature, essence, causes and peculiarities of this war, is based on the provisions of the classic military theory. The fundamental ideas are gaining new relevance in the context of hybrid war with the simultaneous presence of elements and factors of military confrontation of several successive generations of warfare.

It is argued that this war is the result of the inevitable collision of two opposite incompatible historical paradigms regarding the further development of Ukraine and the entire post-Soviet space. The author clearly states the peculiarities of the russian-Ukrainian war.

Keywords: hybrid war, russia's armed aggression, genocide, state terrorism, ruscism, russian world, military escalation.

Among many research publications on military affairs, philosophical, historical, and epistemological aspects of war, its tactics and strategy, referring to the origins, the two most famous classic works are mentioned significantly often, written on different continents in different historical eras but included in the world scientific depository of military theoretical classics [1, 2]. The fundamental ideas formulated in these works have been developed in thousands of other specialised studies at different times but have not lost their significance, and vice versa, have acquired new meanings and relevance in the context of modern wars, in particular, due to their significant hybrid nature. In addition to the hybrid elements that distinguish the current russian-Ukrainian war, it is also characterised by the facts of nuclear blackmail used by the aggressor country, its President and other high officials. In our opinion, those indicated elements fundamentally differentiate this war from the wars of previous eras.

I. Weaponisation of history for justification of modern russia's aims. As rightly noted [3]: 'Nationalist leaders often weaponise the past to justify their present aims' and also: 'Vladimir Putin is not the only world leader who has harkened back to an ahistorical past to justify his decisions in the present'. The evolution of his revisionism is seen in his public statements throughout more than 22 years of his authoritarian rule.

Some references [4, 5] present the principles and practical implications of putin's russia foreign policy towards the post-Soviet states before the start of the full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022. Russia's domestic legal and regulatory documents, as well as public statements of its leadership, give grounds to conclude that *the kremlin has laid out a new foreign policy strategy and a corresponding doctrine – the “new doctrine of limited sovereignty” (“Putin Doctrine”)*, featuring the concept of “limited sovereignty”. During the Cold War, it was also a major component of the “Brezhnev Doctrine” – the USSR's foreign policy doctrine regarding the states of the so-called “people's democracies”. It is emphasised that for more than 20 years, the de facto form of russian government has been a personal dictatorship conducting aggressive international activities, especially against Ukraine and other post-Soviet countries. Such manifestations of russia's domestic and foreign policy, at least for the last 15 years, indicate that its actions meet the criteria set out in [4, 5] for the implementation of the “new doctrine of limited sovereignty”.

In his 2005 annual state of the nation address, v. putin called the *collapse of the Soviet empire “the greatest geopolitical catastrophe of the century”* [6].

The first stage of escalation of russia's policy is traced to *putin's speech at the 2007 Munich Security Conference* [7–9], which, according to some of its high participants, smacked of the Cold War rhetoric. Exactly one year before the end of his second presidency, he has already been a seasoned politician but still a relative “democrat”, although he may have already decided on the future scenario of his authoritarian transformations in russia. Putin accused Washington of attempting to force its will on the world. He blamed the US for leading the world into a more dangerous place by pursuing policies aimed at making it unipolar. Demonstrating the ambitions of a resurgent energy superpower, putin was actually making unfounded claims that russia should be treated as a separate powerful pole of world politics.

Remarkably, the kremlin had been hinting for weeks before that putin, who would have had to step down the following year after two terms in office, was preparing a major foreign policy speech that would have pointed the way for his successor.

The reaction of the international political community to this speech was unambiguously negative and disapproving. An opinion was expressed that the speech was provocative and marked by rhetoric that sounded more like the Cold War ultimatum. At the same time, kremlin spokesman D. Peskov denied the russian president was trying to provoke Washington: *“This is not about confrontation. It's an invitation to think”* [7–9].

Although such ultimatum statements by putin made a negative impression, the West politicians still generally ignored them. *The trial balloon for the modern aggressive policy of the russian federation was the war in Georgia in August 2008,*

which led to casualties, destructions, and the actual annexation of about 20 percent of Georgian legitimate territories recognised in international law as the integral part of this country – Abkhazia and the Tskhinvali region (South Ossetia). These Georgian territories were illegally recognised by Russia as “independent states”.

The continued sluggish reaction of the collective West and, above all, the United States, the virtual impunity of the presumptuous aggressor allowed the political “gopnik” (thug) Putin to raise the stakes of his external aggression and “tighten the screws” to the bitter end regarding the restriction of elementary human freedoms in the internal Russian arena.

A further ideological escalation constituted a number of Putin’s official speeches as well as programme and conceptual documents on foreign policy, security, and defence, published in 2014 and reviewed in [4, 5]. All this went alongside the occupation of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol by Russian troops, which began on 20 February 2014, as well as certain areas of the Donetsk and Luhansk regions. Russia’s ongoing hostilities in Donbas alone have resulted in the deaths of some 15,000 Ukrainians and massive destruction of the infrastructure and the residential sector of this Ukrainian region even before the start of a full-scale Russian military invasion of Ukraine on 24 February 2022.

Putin liked to emphasise in his numerous interviews that the criminal St Petersburg gateway played an important role in his teenage upbringing. The political behaviour of the Kremlin dictator fits the stereotype of the criminal elements of the Russian Empire and the Soviet Union, the so-called “gopniks”. The basic principle of Russian street criminals goes as follows: *«If a fight is unavoidable, you gotta hit first»* and has actually become the modern ideology of foreign and security policy of Putin’s autocracy. He stated this in a speech at the Valdai International Discussion Club in Sochi in the autumn of 2015, at the height of Russia’s military operation in Donbas [10].

The further escalation of political rhetoric at the highest level began in mid-summer 2021. At that time, V. Putin, following the traditions of his idol Josef Stalin, turned to the epistolary amateur historical genre and published a rather lengthy article *“On the historical unity of Russians and Ukrainians”* [11, 12] in both Russian and Ukrainian on 12 July, which many analysts even then compared to the declaration of a real war or at least as a final ultimatum. Despite the very controversial and biased nature of its provisions, the article received considerable publicity in Ukraine and Russia, as well as in the world. It has become mandatory reading for servicemen of the Russian Armed Forces. However, the test of the “young historian’s” pen was not taken seriously by the scientific community, even in Russia per se. As befits a KGB officer, Putin did not employ truly scientific research methods, when a scientist studies numerous facts and events and formulates scientific conclusions and concepts based

on scientific analysis. This approach was not taught at the KGB school of the USSR. The Russian dictator, as a “young historian-scientist”, formulated his “theoretic” conclusions without relying on any set of facts, so to speak, *a priori*. He formulated all his “theoretical” postulates in advance, without any research, among which are the following: Russians and Ukrainians are “one people”; anti-Russian conspiracies of Western countries are to be blamed for the collapse of bilateral Russian-Ukrainian relations. It is claimed that a significant part of the modern territory of Ukraine covers “historically Russian lands”, including even such an accusation as “Russia was robbed”. There were claims for new territorial annexations: “I am becoming more and more convinced that Kyiv simply does not need Donbas”. Ukraine was denied the right to statehood independence from Moscow: “I am confident that true sovereignty of Ukraine is possible only in partnership with Russia.”

Speaking about the alleged fact that Ukraine is moving from the concept of “not Russia” to “anti-Russia”, Putin actually declares war on Ukraine: ‘We will never allow our historical territories and people close to us living there to be used against Russia. And those who will make such an attempt, I want to say that in this way they will destroy their country’ [11, 12].

By manipulating real history, Putin (or a group of people who wrote this essay on his order) applied only those facts that fit into his pseudo concept, completely ignoring the ones that do not. Here we do not reject the legitimacy of *a priori* scientific methods. We only emphasise that historical science is rather a posteriori, based on a rigorous accumulation and analysis of historical data and facts.

There is a certain analogy with another “outstanding historian” and the inspirer of the incumbent Kremlin leader J. Stalin and his infamous work “*A Short Course in the History of the CPSU (b)*” published in 1938. Stalin’s “new communist Bible” was a compulsory study for at least two generations of Soviet students. There has never been any doubt that the university history textbook was “written” by a man with allegedly only four classes of a church school under his belt.

The subsequent attempt at an epistolary “blow” against Ukraine was made at a lower political level by **D. Medvedev**, the former President of Russia and current Deputy Secretary of the National Security Council. Even in a more boorish and disrespectful form this time, the article titled “***Why contacts with the current Ukrainian leadership are meaningless***” was published by the ***Kommersant newspaper on 11 October 2021***. “Ukraine is headed by weak people who only seek to line their pockets... There was no leader who could sacrifice himself for the sake of Ukraine, and it looks like there won’t be any... Negotiations with such people are absolutely pointless”. Such a statement by a formerly important figure in Russia, who is now in a much less significant position even though trying to stay afloat, is similar to the actual war threat. If the need and possibility to negotiate with the current democratically elected leadership of Ukraine are

denied, the only remaining form of relations with such a state is war. Whether it is a real or hybrid war is no longer of fundamental importance. In his boorish gopniks' manner D.Medvedev, the former professor of Leningrad University, even allowed himself certain anti-Semitic statements in relation to V. Zelenskyy, the President of Ukraine [13].

Among the series of "iconic" belligerent and xenophobic political statements that appeared in the russian media before and after 24 February 2022, one cannot fail to mention the notorious article *by T.Sergeytsev "What Russia should do with Ukraine"*, which was published on *RIA Novosti state agency* website *on 4 April*, on the same day when the whole world saw terrible evidence of the genocidal crimes committed by the russian military against civilians in the town of Bucha, Kyiv region [14, 15]. The author describes how the *denazification* of Ukraine should be carried out. "The nazified mass of the population, which technically cannot be subjected to direct punishment as war criminals" should be subjected to denazification. The military personnel of the Ukrainian Armed Forces should be "destroyed to the maximum on the battlefield". *Denazification* should be carried out through "ideological repression and strict censorship". The process of *denazification* should touch at least the last 30 years of Ukrainian history or several generations of Ukrainians. In fact, it was meant to be the *de-Ukrainisation*, the rejection of "artificial inflation of the ethnic component of self-identification of the population on the territories of historical so-called Little Russia and New Russia". According to this chauvinistic manifest, the very name "Ukraine" shouldn't exist. Isn't this a modern version of the Hitler's *Mein Kampf*? It is nothing else but a clearly declared manifesto of the revisionist and expansionist aggressive ideology of the "russian world", and an action plan for the destruction of the entire Ukrainian nation and everything Ukrainian, designed for the next 30 years. The authors of the russian-fascist manifesto do not even bother with at least formal attempts to cover up their neo-Nazi ideology with some kind of quasi-democratic "arguments".

II. Russia's genocide and state terrorism. Putin's claims of genocide of russians and russian speakers by Nazis in Ukraine are completely unfounded and could be considered as a bad and stupid joke or misunderstanding. However, they form a part and parcel of a propagandistic narrative repeated by russian media and politicians for years. Moscow made wild allegations that Ukraine was building a plutonium-based dirty bomb and was running special NATO laboratories to develop chemical and biological weapons. Some of the accusations were so beyond the common sense to state that Ukraine was raising birds capable of contaminating exclusively russians or russian speakers. Now, it is *russia* itself against *which the international community levelled accusations of committing atrocities in Ukraine* [16, 17]. *Ireland, Canada, Czech Republic, Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, the USA, and Ukraine have gone further*

and called it genocide on the parliamentary level. [18]. Russia's aggressive war in Ukraine has revealed obvious manifestations of genocide in russia itself, where we can see the genocide of russia's own ethnic minorities residing in the poorest areas of the "one-seventh of the world's land." We are talking about the policy and results of the military draft during the intense phase of the russo-Ukrainian war. Russia is increasingly losing its military in the war. The krem-lin is trying to make up for these terrible losses in every possible way, despite the fact that the russian dictator is afraid to openly conduct a full-scale military mobilisation. According to British military intelligence, the russian army has already lost 40 percent of its ground forces that it had before the war in Ukraine. In the situation of an acute shortage of "cannon fodder" for the war, the country is not engaging in full-scale mobilisation, highly unpopular in russia, but in covert partial mobilisation, particularly of the male population from remote depressive regions with a compact residence of national minorities, notably from russia's Far East, North Caucasus, Buryatia, Khakassia, Yakutia, as well as the occupied areas of Georgia, Ukrainian Donbas and the occupied Crimea, Syrian mercenaries and representatives of private military companies, including the Wagner Group, which hires even criminals, murderers, and recidivists from russian prisons for the war with Ukraine.

Conscription is much less common in russia's large, economically and socially developed cities, where the majority of the population is ethnic russians. It is not only because low-paid representatives of national minorities are more willing than others to participate in the war as a way to make better money than anywhere they could do it in their depressive regions, as opposed to the population in big industrial centres with the prevailing ethnic russian population. Another apparent reason is the conscription policy aimed at "washing out" the minorities. Thus, the war covertly serves to carry out ethnic segregation and genocide (effectively, elimination) of russia's ethnic minorities. The number of representatives of the poorest national minorities from remote regions of russia who were injured or killed during the war disproportionately exceeds the respective share of ethnic russians who suffered the same fate. What the russian authorities are doing falls under Art. II (c) of *the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: "Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part"* [19].

The opposition russian media outlet Mediazone published a report in midApril analysing the available data on the casualties of the russian military in Ukraine. Using open russian sources, which, however, are far from complete, the journalists found 1,744 reports of killed russian soldiers, which is much less than the official number of over 22,000 reported by the Ministry of Defence of Ukraine at the time. The figures provided by Mediazone are also significantly lower than

the statistics from independent Western sources — about 17,000 russians were killed at the time. It is emphasised that most of those KIA are military servants from poor regions. Dagestan and Buryatia suffered the greatest losses, being among the poorest regions in russia with national minorities of Buryats, Dagestanis, Tuvans, Khakass, and others. Meanwhile, there are almost no residents of Moscow and St Petersburg (with 12 percent of russia's population residing there) in the reports on soldiers killed in the war. By 18 May, Buryatia, second only to Dagestan in the number of russian troops killed since the russian invasion, had lost 117 soldiers, while Moscow, with a population about 15 times larger than Buryatia, had lost only three. Measuring by a percentage, the incidence of death at war among the population of Buryatia was the highest in russia. According to the later report of the Mediazona, there were at least 5,801 confirmed deaths of the russian military from 24 February to 24 August (meanwhile, the Ministry of Defence of Ukraine reported on 45,700 dead russian military). Most of those killed in action come from the so-called 'ethnic republics,' with Dagestan and Buryatia leading the way. In Buryatia, the dead were buried almost every day.

Most reports about soldier deaths are coming from the poorer regions: the average wage there is lower than one in russia overall. Again, Moscow and Saint Petersburg are almost never mentioned in those reports.

If we check the lists of russian losses in this war, the prevalence of Muslim names is rather impressive, with soldiers primarily coming from units assembled in Dagestan and other republics of the North Caucasus. Citizens of russia (or mercenaries) of Central Asian ethnicities, most of them Tajiks, are also dying disproportionately. The russian army is unevenly composed of poor ethnic non-russians. In a country where the Slavic majority accounts for 80 percent of the population, the deep roots of ethnic russian cultural dominance and racism remain the norm. Even European non-Slavic minorities in russia, such as the Finno-Ugric Udmurt or Komi, complain that their cultures and languages are oppressed or marginalised. As russia's losses in Ukraine increase daily, such ethnic discrimination has become strikingly obvious [20].

The russian state, in the wake of its activities in Ukraine, has actually become the largest terrorist organisation in the world, overtaking Al-Qaeda for cynicism and wickedness. On 14 April 2022, the Verkhovna Rada of Ukraine recognised russia as a terrorist state [21]. On 10 May, the Seimas of Lithuania approved a resolution with the recognition of russia's actions in Ukraine as genocide, and russia as a state that supports and carries out terrorism. On 24 June, the US Senate Foreign Relations Committee endorsed a resolution calling on the State Department to recognise russia as a state sponsor of terrorism [22]. The final recognition of russia as a sponsor of terrorism will put it in line with the countries that are under the most severe sanctions (Syria, Iran, North Korea, and Sudan). Russia is a terrorist country that supports and sponsors it in every

possible way, destroying the foundations of the world security order. There is ample evidence that Russia meets the criteria for the status of a “state sponsor of terrorism”. Therefore, it is worth waiting for the final decision of the USA on its recognition. At the same time, NATO Strategic Concept, approved at the last Summit (Madrid, 29–30 June 2022) [23], also declares on Russian aggression against Ukraine: “We also face the persistent threat of terrorism, in all its forms and manifestations”.

III. The full-scale hot war versus “special military operation”. Even though unjustified, this war is a pivotal and crucial moment. “Russia’s future and its future place in the world are at stake,” as stated by Russian foreign intelligence chief S. Naryshkin [24]. After so much destruction and killings, *putin’s words on 24 February 2022, the day of the full-scale invasion of Ukraine, sound so false and cynical*: “It is not our plan to occupy the Ukrainian territory. We do not intend to impose anything on anyone by force.” [25].

The purpose of the so-called *special military operation* was deceitfully declared “to protect people who, for eight years now, have been facing humiliation and genocide perpetrated by the Kiev regime... We will seek to demilitarise and *denazify* Ukraine and bring to trial those who perpetrated numerous bloody crimes against civilians, as well as against citizens of the Russian Federation”.

Even more cynical and beyond outright mockery are the following words of the “zeroed” dictator of Russia addressing the citizens of Ukraine after the start of the invasion: “The current events have nothing to do with a desire to infringe on the interests of Ukraine and the Ukrainian people... I am asking you, however hard this may be, to understand this and to work together with us so as to turn this tragic page as soon as possible and to move forward together”.

Putin’s appeal to soldiers and officers of the Ukrainian Armed Forces to stop resistance and lay down arms looks the most grotesque and ridiculous. It indicates that the tens of thousands of Putin’s lackeys lack a few sane people who would dare to tell the dictator the truth about the real attitude of people in Ukraine towards him. He is not able to obtain this information by himself since he failed to master the intricacies of the Internet and receives all his meagre bits of knowledge in folders promptly slipped to him by his retinue.

On the eve of the invasion, Putin made it clear that he believed Ukraine had no legal rights and a historical claim [26] to independent statehood and that modern Ukraine had been “entirely created by Russia” [27]. He has repeatedly questioned the legitimacy of former Soviet republics, claiming that V. Lenin planted a “time bomb” by allowing them self-determination in the early years of the Soviet Union.

The war stepped into its hot phase in the early hours of 24 February after Putin had announced the *special military operation*. He cynically referred to Article 51 of the UN Charter, the permissive sanction of the Federation Council

of the Federal Assembly of the rf and the so-called “treaties of friendship, cooperation and mutual assistance” between russia and the puppet self-proclaimed “republics” in the east of Ukraine. Incidentally, those “treaties” were to “come into force” the day later, on 25 February, and thus had no legal value neither before nor at the time of the outbreak of hostilities.

IV. Is russian culture responsible for russia’s crimes in Ukraine? Political scientists and historians, specialising in research on russia and the USSR, are lively discussing today the following questions: *whether the current regime of political power in russia is Nazi, fascist, totalitarian? Whether the “great” russian culture is responsible for the acts of genocide and crimes against humanity that are still being committed by the russian military in Ukraine?* [e.g. 29–31].

Most researchers are inclined to answer in the affirmative to the first question. Indeed, the putin’s regime has all the hallmarks of Nazi, fascist, and totalitarian, pertinent to all other genocidal, chauvinistic, and dictatorial political regimes that had existed in world history. Minor differences are visible only in the individual terminology of some authors. However, as the famous saying goes: *“If it looks like a duck, swims like a duck, and quacks like a duck, then it probably is a duck”*.

Obviously, it is difficult to find exact repetitions and replicas of events and regimes that have existed throughout human history. However, if there are apparent parallels, coincidences, and similarities, why should not we use similar terminology for those events or regimes? In the case of the current fascist regime in russia, new terms – *Ruscism* (russian fascism) and *Putinism* – have emerged in the glossary of historical and political science literature.

The answer to the *second question* is more complicated. Some authors and public figures believe that the “great” russian culture cannot be held responsible for the genocide and crimes against humanity committed by russian troops in Ukraine. This answer is chiefly based on a postulate that the criminals are allegedly uneducated people from the depressive remote outskirts of russia and belong to the marginalised strata of the russian society and therefore, are in no way connected with the “great” russian culture. In our opinion, such an argument is not tenable.

Firstly, the russian army is composed of people from all walks of life, including a significant number of high school graduates who studied Pushkin, Lermontov, Tolstoy, Dostoevsky, Gogol, and Chekhov. Secondly, more than 80 percent of russians are known to support russia’s war in Ukraine and criminal actions by the russian military. These actions are even backed by many russians living in Western democracies and having got educated at Western universities. Is there any reason why this “great” culture did not have a positive effect on the totalitarian and chauvinistic worldview of these people? The answers to this question belong mainly in the field of psychology and deserve separate research and publications. From our side, we would like to remark here that without denying the literary and

intellectual skills of these most famous russian authors, one should not overestimate their moral virtues in all spheres of life as such. They should not be regarded as undisputed authorities in shaping the morals of the youth of the russian nation. Moreover, at least two of them (M. Gogol and A. Chekhov) were rather Ukrainian than russian writers by origin, although they wrote in russian, which was the only language allowed in the literature of the russian empire back then. F. Dostoevsky was known for his Great russian Chauvinism. L. Tolstoy, A. Pushkin, and M. Lermontov were vocally glorifying the empire with explicit imperial views. Much of their great literary success in russia was achieved due to the privileges and opportunities of the “great” imperial nation of the russian empire against the background of humiliation and oppression of the cultures of other peoples of the empire. Let us thus allow ourselves the conclusion that the “great” russian culture has made a certain contribution to the formation of fascist and chauvinistic views of modern russians, which led to the tragic events that are unfolding in Ukraine.

V. Postcolonial war for Ukrainian identity and country’s future [32]. *The russian-Ukrainian war is fundamentally a postcolonial war over Ukrainian identity* [33]. This war is the result of the inevitable *clash of two opposing incompatible historical paradigms over the further development of Ukraine and the entire post-Soviet space*. On the one hand, there is putin’s obsessive paradigm about the revival of the russian empire within the borders of the USSR; about the “non-statehood” of young nations formed as a result of the second stage of dissolution of the russian empire in 1991 (the first stage took place as a result of the World War I); about the inability and impossibility of their independent existence from russia. Firstly, this applies to Ukraine and Belarus. According to putin [11, 12], russians and Ukrainians are one people; Ukraine never truly existed as a sovereign entity until the Bolsheviks mistakenly brought it into existence, and the territories of Ukraine are fundamentally russian lands. *On the other hand*, it is modern Ukrainian political nationalism that has been existing for more than a hundred years and is still growing, which has undergone difficult tests of practical state-building, building a liberal democratic system of government, regularly changing elected bodies, powerful law enforcement agencies of state security and defence, etc. over the last 30 years.

As for the uniqueness of Ukrainian culture, the latter has existed in one form or another for a thousand years. In this clash of two historical paradigms, Ukraine’s stakes are much higher as it has an existential level whereas putin’s understanding of history denies the very right of existence of a Ukrainian nation separated from russia. There is a fundamental difference in the positions of russia and Ukraine. Russia turns to the past to justify expansion, aggression, and domination, to resurrect its former empire. Ukraine does it in self-defence and self-determination to preserve and further develop an independent republic. *Russia fights for the past. Ukraine fights for the future* [34].

The influence of the russian Orthodox Church on the formation of the russian fascism – *ruscism* ideology should not be underestimated. The Church was almost completely destroyed in the 1920s-1930s by the USSR totalitarianism and “revived” by Stalin in 1943 as an entity accountable to the NKVD/KGB to become a mouthpiece and a conductor of the kremlin’s policy for many years. Little has changed since the collapse of the USSR. The russian Orthodox Church today, headed by Patriarch Kirill Gundayaev, is a faithful servant of the kremlin, supporting and blessing its aggressive policy towards Ukraine.

In the first days of the war, Kirill proclaimed his warmongering sermons in the recently built Cathedral of the Armed Forces, intended to glorify the russian military power rather than God [35]. In this regard, it is interesting to note the recent statement of Pope Francis, calling on Kirill not to be “Putin’s altar boy”.

It will also be instructive to analyse the views on this war of S. Karaganov, one of the *principal ideologists and theorists of the russian world and ruscism* [36]: “The war was inevitable. [...] We made the very hard decision to strike first, before the threat becomes deadlier. [...] Enlargement of the aggressive alliance. It’s a cancer and we wanted to stop this metastasis. We have to do it by a surgical operation. [...] we are fighting a war of survival. This is a war with the West and people are regrouping around their leader. This is an authoritarian country [...] I don’t see real signs of opposition. [...] We have our doubts about the effectiveness of democracy [...] ***Kremlin decided to strike first.*** This military operation will be used to restructure Russian elite and Russian society. It will become a more militant-based and national-based society, pushing out non-patriotic elements from the elite. [...] We are fighting an existential war. [...] The war will be victorious [...] Demilitarization will be achieved and there will be denazification, too. Like we did in Germany and in Chechnya. Ukrainians will become much more peaceful and friendly to us. [...] ***We know that article 5 of NATO, stating that an attack on a NATO member is an attack to all, doesn’t work. There is no automatic guarantee that NATO would come to the defense of a member under attack***”.

Due to the absence of any notable russia’s military successes after the seven months of the full-scale russian intervention and in anticipation of a general military defeat, the russian authorities demanded their media to change the propaganda rhetoric. Now, in order to neutralise the facts of the expected defeat from Ukraine and to downplay the shame, propaganda is being promulgated that the war is being waged not with Ukraine but the entire Western world, and, above all, with NATO.

VI. Peculiarities of the current russian-Ukrainian war.

1. While russian media and politicians call this full-scale post-colonial war a *special military operation*, Ukraine perceives it to be an existential war for its identity as a political and cultural entity, a continuation of the fight for independence. Russia considers Ukraine “an inalienable part of our own history,

culture, and spiritual space”, whose independence was not a result of self-determination but “a mistake. [...] It is a matter of life and death, a matter of Russia’s historical future as a nation.”

For Putin’s empire, Ukraine does not exist since the very fact of its independent existence destroys the imperial myths about the “great and indivisible”, “Russian civilisation”, and its “global mission”. As a strategic defeat of Russia in the war with Ukraine becomes increasingly obvious, a more promoted narrative is that Russia is a “force of good” fighting the “forces of world evil” in the guise of the entire collective West coalition. Moreover, Russia is allegedly defending the traditional universal Orthodox Christian values of the “Russian world” and “Russian civilisation” against a worldwide conspiracy.

2. This war covers the territory of entire Ukraine, therefore, becoming the largest in Europe since World War II. The front line of the war is about 1,300 km long; the daily casualties of full-scale military operations amount to hundreds of people involving all branches of the armed forces on both sides. While the anti-Hitler military and political coalition of the mid-1940s included 53 states, the anti-Putin alliance (Ukraine Defense Contact (Rammstein) Group), which is actively being forged today, has already included about 60 countries. It was evidenced by the summits of the Ministers of Defence of the countries concerned, who gathered for the first five meetings of the coalition on 26 April, 23 May, 16 June, 20 July, and 8 September 2022.

3. The Russian-Ukrainian war, being also a hybrid one, rages in many dimensions: military, political, ideological, informational, diplomatic, economic, environmental, etc. Along with the traditional elements of the fourth- (and even third-) generation warfare (aviation, tanks, and armoured vehicles), this war has significant elements of the sixth-generation warfare. It is distinguished by non-contact combat operations and non-linear frontal attacks, the use of space satellites and high-precision super-powerful weapons, duels of long-range artillery and missile systems, electronic warfare and cyber defence, reconnaissance and combat drones of various modifications. In a tactical sense, the Ukrainian side in the war uses NATO standards of the decentralisation of military decision-making, while the Russian army is still committed to the Soviet standards of centralised decision-making. On the Ukrainian side, in addition to the Armed Forces of Ukraine, the forces of the Territorial Defence are widely used, which have proven themselves especially well at the first stage of the war, during the defence of the city of Sumy.

4. There is also a threat of the war spreading to the neighbouring countries, posed by the armed provocations in the *breakaway Transnistrian region in the Republic of Moldova*, where about 2,000 Russian troops are stationed. These numbers can be exceeded by about 2,000 people within the Russian-controlled regular troops of the so-called unrecognised Transnistrian Moldavian Republic and about 8,000 local reservists. In addition, there is some danger of the covert

deployment of forces of russian private military companies to the region. Thus, the Transnistrian region still poses a certain military threat to Ukraine in the context of russia's possible opening of another military front [37]. Such a development may require the transfer of part of the Ukrainian troops fighting with the russian occupiers in the eastern and southern directions.

Belarus is actually participating in the war on the side of russia. It provides territory for the deployment and logistics of russian troops and allows launching russian missiles from its territory at Ukraine. Experts are still expressing opinions about the possible direct participation of the Belarusian army in the hostilities against Ukraine. However, the author of this article does not consider such a scenario to be entirely probable.

5. Unlike all other previous wars in the history of humankind, this one has become a truly unique phenomenon in terms of the level and depth of live coverage of military operations on the TV, Internet, and other media. In fact, all the events of this war and evidence of russia's war crimes become known to the world and receive immediate condemnation by the international community. This level of media coverage and the latest electronic information warfare and high-level technical support ensure that all russian criminals, murderers, looters, as well as officers and generals, who give criminal orders, become infamous worldwide. These factors should contribute to carrying out thorough procedural investigations and reaching appropriate verdicts of the international criminal courts.

6. Another criminal feature of the ongoing russia-Ukraine war is concerning the russian methods of mobilisation and conscription of the population. The russian authorities carry out covert partial mobilisation mainly in the backward depressive regions densely populated by national minorities (Buryats, Dagestanis, Chechens, Tatars, etc). Military conscription is almost non-existent in large and more economically and socially developed cities of russia, where the majority of the population are ethnic russians. Thus, there are grounded reasons to conclude that besides the crime of genocide of the Ukrainian people [18, 20, 38], hidden ethnic segregation and ethnocide ("extermination") of national minorities in russia is actually carried out. Frequent cases of abduction of the Ukrainian population and Ukrainian orphans from the occupied regions to russia, forced resettlement of Ukrainian citizens from the South-East Ukraine to russia illegally work to artificially change the demographic composition of russia, as well as to actually "exterminate" russia's ethnic minorities (demographic engineering).

7. The Decree of the President of russia on "partial mobilisation" in the country dated 21 September does not change the established criminal practice of conscription but only adds other illegal elements to it. As before, mobilisation primarily includes not only the peripheral regions of russia but also the occupied regions of Ukraine (that is the fundamental violation of international humanitarian law), as well as prisoners of strict regime colonies throughout

the country, who join the ranks of the Wagner PMC (which destroys accepted international norms and internal Russian legislation). At the same time, Putin once again threatened to use nuclear weapons.

8. By unleashing an unprovoked war against Ukraine, Russia destroyed the global security order that emerged after the end of World War II and revealed the weakness and hopelessness of the main international organisations designed to guarantee peace and security on the planet. This requires new collective efforts of the world to create a new global security system, which is equivalent to the deep tectonic processes in geopolitics that took place in the mid-1940s, which led to the creation of the UN and formation of the Yalta/Potsdam global world order. Today, the UN, OSCE and other international security organisations require cardinal and fundamental changes and reforms.

9. A phenomenon unique in its danger to world peace and global consequences became the outright nuclear blackmail and sabre-rattling of weapons of mass destruction, which Russia and its dictator resorted to. The world can no longer tolerate the fact that a nuclear state, a permanent member of the UN Security Council, openly threatens to turn the planet into “nuclear ashes”. This nuclear blackmail, maintained by Russia since 2007, contravenes the norms of international law, primarily the NPT and its important addition – the UN Security Council Resolution of 19 June 1968, and a subsequent Statement of the three nuclear powers (USA, UK, and Russia) on issues of guarantees to non-nuclear participating-states of the NPT. The mere fact of such blackmail obliges the nuclear states (in this case the US and the UK) to “act immediately in accordance with their obligations under the UN Charter [...] provide immediate assistance [...] to any non-nuclear-weapon state” [39]. This Resolution recognised that ***aggression with nuclear weapons or the threat of such aggression against a non-nuclear-weapon state would create a situation in which the SC, and above all its nuclear-weapon state permanent members, have to act immediately.***

Thus, this war became the first war in the last 70 years (or ever), during which the politicians, the expert community, and the military seriously discuss the danger and likelihood of using weapons of mass destruction, in particular, nuclear weapons, both tactical and strategic. The possibility of using such weapons completely eliminates the validity of the famous thesis of C. von Clausewitz that “***war is a continuation of politics by military means***” [2], which has been a postulate of political science for almost 200 years. Since nuclear war is fraught with the complete annihilation of its parties and probably the entire human race, it loses any sense whatsoever to talk about the rationality of such a policy.

10. The fundamental ideas of C. von Clausewitz are gaining new relevance in the context of this war, which in many respects has not only a traditional but also a hybrid character. It should be noted that in the modern programmes and guiding military documents of NATO, Ukraine, and the RF, the military

information and information sphere in general are actually defined as direct spheres of hostilities. In accordance with the collective decision of the leadership of Ukraine, information is not used as a weapon, although Ukrainian legislation allows censorship of enemy propaganda attempts.

11. The current war is also characterised by the simultaneous presence of elements of military confrontation of yesterday's third generation war and factors of the future new type of sixth generation war. The Armed Forces of Ukraine actively use both a wide range of weapons that correspond to the latest military technology and modern NATO standards, as well as modern tactical formations and methods of conducting military operations. Meanwhile, the russian Armed Forces continue to use mainly old Soviet weapons and the corresponding methods and tactics of warfare from World War II. According to information available in the media, some of the russian troops still use the Mosin-Nagant rifle, which was in service in 1891–1960, as well as the *Maxim machine gun* (invention of 1883). The MBTs T-62, produced in the 1960s, are also actively used in the AF of the rf. In the Western media, one can find increasing evidence of the technological backwardness of russian weapons compared to the weapons used by the AFs of Ukraine [e.g. 40 – 42]. One of the factors and purposes of this war for the russian side is the need for the combat “disposal” of the existing old weapons and the test of new weapons in combat in order to determine further opportunities for their improvement.

12. According to western sources, another strange feature of command of the russian army in Ukraine is that putin and his highest generals were involved in war “at level of colonel or brigadier” [43]. In comparison with Ukrainian and western armies, russia's military operates in a more top down fashion, with instructions typically sent to generals in the field. But moscow's faltering invasion has meant that it has been forced to send generals closer to the front line, where up to 15 of them have been killed, according to the Ukrainian armed forces. In the russian army, in contrast to NATO standards, which are followed today by the Ukrainian military, the management of troops is too centralised that junior and middle-ranking officers are hardly allowed to make decisions independently. Therefore, most generals seek to better understand the situation and to be able to better manage the troops, abuse their security and appear directly on the front line, where they become an easy target for Ukrainian snipers [44, 45]. The total casualties of the russian army as of 25 September 2022 are as follows: 56,700 people died, including more than 1,000 officers and about 100 colonels; almost 110,000 military are wounded.

13. One of the many failures of the russian invading forces in Ukraine is shortcomings in radio communications and coordination. There have been stories of troops resorting to commercial walkie-talkies and Ukrainians intercepting their frequencies. It explains why russian forces are poorly co-ordinated, falling victim to ambushes and lose so many troops and generals. Modern military-grade radios encrypt signals and change the frequency of operation many times a second, so

their transmissions are impossible to intercept. But many russian forces are communicating on unencrypted high-frequency channels that allow anyone with a ham radio to eavesdrop [46]. There was also information in the media that some russian pilots, not trusting the russian GLONASS navigation system, attached gadgets with the GPS system to the control panels of their aircraft with adhesive tape.

14. An important component of the military training of officers and generals, in which the russian army significantly lags behind NATO countries and Ukraine, is the lack of planning and understanding of the strategic level of warfare (the scale of large regions, armies and fronts), as well as the even more global – geopolitical level. According to several russian military experts, russia has actually failed at the geopolitical level even before the war began. Possible global consequences were not considered, so russia found itself without a single ally in the world in this war for the first time in history. Moreover, the anti-russian coalition of about 60 countries has already been formed. The strategic decisions are also taken incorrectly by the russian AF Command, which is fraught with their final defeat over time, despite individual operational and tactical successes.

15. One should consider the situation around the problem of the continued existence of russia itself to be a result of its expected military defeat in the war against Ukraine with the active assistance of the latter from the collective West. Russia presents an existential threat to Ukraine and the post-Soviet space in Central and Eastern Europe. While the *last NATO Summit (Madrid, 29–30 June 2022) identified russia as “the most significant and direct threat to Allies’ security and to peace and stability in the Euro-Atlantic area”* [23]. Should this war end with a simple truce, without cardinal consequences for russia and its complete reformatting, it can only lead to a postponed war in the next 15–20 years, when the aggressor may become even more bloodthirsty.

Since this war has all the features of a world war with the actual participation of the anti-russian coalition of about 60 allies, the international community of victors will have to provide for such a political solution regarding russia’s future political structure, which will guarantee the impossibility of a repeated aggression against its neighbours. Hardly is it possible without a certain de-imperialisation and demilitarisation / denuclearisation of russia.

This position is shared by two successive British Prime Ministers B. Johnson and L. Truss, as well as US Secretary of Defense L. Austin, who stated *that the United States want “to see Russia weakened to the degree that it can’t do the kind of things that it has done in invading Ukraine.”*

Current war requires the application of all the necessary political, economic, military, and intellectual efforts of the world community to resolve this global problem, to build a new, more secure world order that excludes future attempts at military aggression and nuclear or any other blackmail of the planet with weapons of mass destruction.

1. MacDonald, C. (2018). *The Science of War: Sun Tzu's Art of War re-translated and re-considered*. Hong Kong: Earnshaw Books. [in English].
2. von Clausewitz, C. (2008). *On War*. Oxford: Oxford University Press. [in English].
3. Serhan, Ya. (2022). 'Who is Vladimir Putin's Revisionist History For?', *The Atlantic*, 27 February [online]. Available at: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2022/02/putin-russia-ukraine-revisionist-history/622936> [in English].
4. Lossovskiy, I. (2018). Zovnishnopolitychna stratehiia Rosii shchodo krain postradianskoho prostoru yak realizat-si-ia "Novoi doktryny obmezhenoho suverenitetu" [Foreign policy strategy of Russia with respect to post-Soviet countries as implementation of the "new doctrine of limited sovereignty"], *Strategic Panorama*, no. 2, pp. 19–30 [in Ukrainian].
5. Lossovskiy, I. (2020). Russia's strategy toward postsoviet states as implementation of the new doctrine of limited sovereignty (Putin doctrine), *Ukraine Analytica*, no. 4 (22), pp.8–17 [online]. Available at: <https://ukraine-analytica.org/wp-content/uploads/Lossovskiy1-1.pdf> [in English].
6. 'Putin: Soviet collapse a 'genuine tragedy'' (2005). NBC News, 25 April [online]. Available at: <https://www.nbc-news.com/id/wbna7632057> [in English].
7. Charbonneau, L. (2007). 'Putin says U.S. wants to dominate world', Reuters, 10 February [online]. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-russia-usa-idUSL1053774820070210> [in English].
8. 'Transcript: 2007 Putin Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy' (2014). *Johnson's Russia List*, 27 March [online]. Available at: <https://russialist.org/transcript-putin-speech-and-the-following-discussion-at-the-munich-conference-on-security-policy> [in English].
9. 'A speech delivered at the MSC 2007 by the President Vladimir Putin' (n.d.) [online]. Available at: https://is.muni.cz/th/xlghl/DP_Fillinger_Speeches.pdf [in English].
10. Bender, J. (2015) 'Putin: 'The streets of Leningrad taught me one thing'', INSIDER, 22 October [online]. Available at: <https://www.businessinsider.com/putin-the-streets-of-leningrad-taught-me-one-thing-2015-10> [in English].
11. Domańska M. (2021). 'Putin's article: 'On the historical unity of Russians and Ukrainians'', *Centre for Eastern Studies*, 13 July [online]. Available at: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2021-07-13/putins-article-historical-unity-russians-and-ukrainians> [in English].
12. Dickinson, P. (2021). 'Putin's new Ukraine essay reveals imperial ambitions', *Atlantic Council*, 15 July [online]. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-new-ukraine-essay-reflects-imperial-ambitions> [in English].
13. 'Medvedev wrote an article about Ukraine and said that negotiations with its leadership are "pointless"' (2021). *Peril*, 11 October [online]. Available at: <https://www.perild.com/2021/10/11/medvedev-wrote-an-article-about-ukraine-and-said-that-negotiations-with-its-leadership-are-pointless> [in English]; Medvedev, D. (2021). 'Pochemu bessmyslenny kontakty s nyneshnem ukrainskim rukovodstvom', *Kommersant*, 11 October [online]. Available at: https://www.kommersant.ru/doc/5028300?from=glavnoe_1#id2123318 [in Russian].
14. 'Into the heart of darkness – What Russia wants in Ukraine' (2022). *Centre for strategic communications*, 6 April [online]. Available at: <https://spravdi.gov.ua/en/into-the-heart-of-darkness-what-russia-wants-in-ukraine> [in English].
15. 'Manifesto published in Russian media reflects Putin regime's ruthless plans in Ukraine' (2022). *The Conversation*, 14 April [online]. Available at: <https://theconversation.com/manifesto-published-in-russian-media-reflects-putin-regimes-ruthless-plans-in-ukraine-181006> [in English].
16. 'What is genocide, and is Russia committing it in Ukraine?' (2022). *The Economist*, 13 April [online]. Available at: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2022/04/13/what-is-genocide-and-is-russia-committing-it-inukraine> [in English].
17. 'Has Vladimir Putin committed war crimes in Ukraine?' (2022). *The Economist*, 1 March [online]. Available at: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2022/03/01/has-vladimir-putin-committed-war-crimes-in-ukraine> [in English].
18. Kottasová, I. (2022) 'Leading experts accuse Russia of inciting genocide in Ukraine and intending to 'destroy' Ukrainian people', CNN, 27 May [online]. Available at: <https://edition.cnn.com/2022/05/27/europe/russia-ukraine-genocide-warning-intl/index.html> [in English].
19. United Nations (1948). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* [online]. Available at: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf [in English].

20. Lossovskiy, I. (2022). 'Henotsyd u Rosii: Yak Moskva «utylizuie» svoi natsmenschyny na viini z Ukrainoiu', *Dzerkalo tyzhnia*, 5 June [online]. Available at: <https://zn.ua/ukr/international/henotsid-u-rosiji-jak-moskva-utilizuje-svoji-natsmenschini-na-vijni-z-ukrajinoju.html> [in Ukrainian].
21. 'Rada vyznala Rosiiu derzhavoiu-terorystom i zaboronyla symvoliku "Z" i "V" ' (2022). *Ukrinform*, 14 April [online]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3457638-rada-vyznala-rosiu-derzavouterorystom-i-zaboronila-simvoliku-z-i-v.html> [in Ukrainian].
22. Herasymova, T. (2022). 'U.S. Senate Committee Supports Resolution On Recognizing Russia As State Sponsor Of Terrorism', *Ukrainian News*, 24 June [online]. Available at: <https://ukranews.com/en/news/865078-u-s-senate-committee-supports-resolution-on-recognizing-russia-as-state-sponsor-of-terrorism> [in English].
23. NATO (2022). *NATO 2022 Strategic Concept*, 29 June [online]. Available at: https://www.nato.int/nato_static_files2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf [in English].
24. Kirby, P. (2022). 'Why has Russia invaded Ukraine and what does Putin want?', *BBC News*, 9 May [online]. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589> [in English].
25. 'Transcript: Vladimir Putin's Televised Address on Ukraine' (2022). *Bloomberg*, 24 February [online]. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-24/full-transcript-vladimir-putin-s-televised-address-to-russia-on-ukraine-feb-24> [in English].
26. Remnick, D. (2022). 'Putin's Preparations for Ukraine', *The New Yorker*, 21 February [online]. Available at: <https://www.newyorker.com/news/daily-comment/putins-preparation-for-ukraine> [in English].
27. Schwirtz, M., Varenikova, M., Gladstone, R. (2022). 'Putin Calls Ukrainian Statehood a Fiction. History Suggests Otherwise', *The New York Times*, 21 February [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2022/02/21/world/europe/putin-ukraine.html> [in English].
28. Motyl, A.J. (2022). 'Tough Times Ahead for Russian Studies', *Facts and Arts*, 3 May [online]. Available at: <https://www.factsandarts.com/current-affairs/tough-times-ahead-russian-studies> [in English].
29. Shorten, R. (2022). 'Putin's not a fascist, totalitarian or revolutionary – he's a reactionary tyrant', *The Conversation*, 17 March [online]. Available at: <https://theconversation.com/putins-not-a-fascist-totalitarian-or-revolutionary-hes-a-reactionary-tyrant-179256> [in English].
30. Motyl, A. J. (2022). 'Is Putin's Russia Fascist?', *Atlantic Council*, 23 April [online]. Available at: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/is-putin-s-russia-fascist> [in English].
31. Snyder, T. (2022). 'We Should Say It. Russia Is Fascist', *The New York Times*, 19 May [online]. Available at: <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/russia-fascism-ukraine-putin.html> [in English].
32. Mankoff, J. (2022). 'Russia's War in Ukraine: Identity, History, and Conflict', *Center for Strategic and International Studies*, 22 April [online]. Available at: <https://www.csis.org/analysis/russias-war-ukraine-identity-history-and-conflict> [in English].
33. Kasianov, G. (2022). 'The War Over Ukrainian Identity', *Foreign Affairs*, 4 May [online]. Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-05-04/war-over-ukrainian-identity> [in English].
34. Snyder, T. (2022). 'The war in Ukraine is a colonial war', *The New Yorker*, 28 April [online]. Available at: <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war> [in English].
35. Kelaidis, K. (2022). 'The Russian Patriarch just gave his most dangerous speech yet – and almost no one in the West has noticed', *Religion Dispatches*, 4 April [online]. Available at: <https://religiondispatches.org/the-russian-patriarch-just-gave-his-most-dangerous-speech-yet-and-almost-no-one-in-the-west-has-noticed> [in English].
36. Fubini, F. (2022). 'Sergey Karaganov: «We are at war with the West. The European security order is illegitimate»', *Corriere della Sera*, 8 April [online]. Available at: https://www.corriere.it/economia/aziende/22_aprile_08/we-are-at-war-with-the-west-the-european-security-order-is-illegitimate-c6b9fa5a-b6b7-11ec-b39d-8a197cc9b19a.shtml [in English].
37. Lossovskiy, I. (2021). 'Prydnistrovske vrehuliuannia: vnesok Ukrainy ta dosvid dlia deokupatsii Donbasu' [Transnistrian Settlement Process: Ukraine's Contribution and Experience for Deoccupation of Donbas]. *Strategic Panorama*, no. 1–2, pp. 48–64. [in Ukrainian].
38. Tychchenko, K. (2022). 'Ukrainian Parliament has recognized the actions of the russian Federation as genocide against Ukrainians', *Ukrayinska Pravda*, 14 April [online]. Available at: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/04/14/7339618>; Verkhovna Rada of Ukraine (2022). Declaration 'On the Genocide Committed by the Russian Federation in Ukraine' [online]. Available at: [https://itd.rada.gov.ua/billinfo/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA\(eng\).pdf](https://itd.rada.gov.ua/billinfo/%D0%94%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA(eng).pdf) [in English].
39. United Nations Security Council (1968). *Resolution S/RES/255*, 19 June [online]. Available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/248/72/PDF/NR024872.pdf?OpenElement> [in Russian].

40. Bostock, B. (2022). 'Ukraine war: downed russian fighter jets found with basic GPS 'taped to dashboards', UK defense minister says', *Insider*, 10 May [online]. Available at: <https://www.businessinsider.com/russia-su34-jets-basic-gps-receivers-taped-to-dashboards-uk-2022-5?module=inline&pgtype=article> [in English].
41. Bostock, B. (2022). 'Russia is resorting to putting computer chips from dishwashers and refrigerators in tanks due to US sanctions, official says', *Insider*, 12 May [online]. Available at: <https://www.businessinsider.com/us-says-russia-using-chips-from-dishwashers-in-tanks-sanctions-2022-5?inline-endstory-related-recommendations=> [in English].
42. 'Why russian forces can't match Ukraine's night-vision equipment' (2022). *The Economist*, 14 April [online]. Available at: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2022/04/14/why-russian-forces-cant-matchukraines-night-vision-equipment> [in English].
43. Sabbagh, D. (2022). 'Putin involved in war 'at level of colonel or brigadier', say western sources', *The Guardian*, 16 May [online]. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2022/may/16/putin-involved-russia-ukraine-war-western-sources> [in English].
44. 'Why are so many russian generals dying in Ukraine?' (2022). *The Economist*, 31 March [online]. Available at: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2022/03/31/why-are-so-many-russian-generals-dying-in-ukraine> [in English].
45. Brown, L. (2022). 'Russian failures fueled by Vladimir Putin's meddling', *The Times*, 16 May [online]. Available at: <https://www.thetimes.co.uk/article/russian-failures-fuelled-by-vladimir-putins-meddling-hdpjhh0bz> [in English].
46. 'Why russian radios in Ukraine are getting spammed with heavy metal' (2022). *The Economist*, 28 March [online]. Available at: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2022/03/28/why-russian-radios-ukraine-war-intercepted-heavy-metal> [in English].

Сергій ЗДІОРУК,

*доктор філософії, доцент, провідний науковий співробітник
відділу гуманітарної політики та розвитку громадянського суспільства
Національного інституту стратегічних досліджень,
заслужений діяч науки і техніки України;*

Микола ПАЛІНЧАК,

*доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ВПЛИВ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ НА НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ РОСІЇ СУПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті йдеться про етнічний і релігійний чинники як фундамент національної ідентичності. Наголошено, що в умовах війни росії проти України їхнє формування та зміцнення набувають особливої ваги.

Розглянуто детально роль релігії. Постульовано, що в сучасну епоху неймовірних наукових і технологічних здобутків людства релігія досі впливає майже на всі сфери життєдіяльності суспільств.

Доведено, що національна ідентичність є потужною рушійною силою всіх суспільних процесів: політики, економіки, культури і, зрештою, війн. Резюмовано, що для України надзвичайну загрозу становлять релігійні організації, керівні центри яких розташовані на росії, що є країною-агресором. Передусім це стосується московського патріархату (МП), що діє в Україні під назвою «Українська православна церква» («УПЦ»).

Ключові слова: Україна, російська агресія, ПЦУ, Томос, УПЦ (МП).

Нинішня війна росії супроти України – це екзистенційна війна за ідентичність нації. Укравши історію України-Руси, росія виявилася нездатною цивілізовано нею скористатися. Росіяни мусять звернутися до своєї справжньої ідентичності, але натомість обирають шлях знищення Українського народу, історією якого послуговуються й на здобутках якого паразитують сотні років.

Для України проблема національної ідентичності постала не сьогодні. Вона формувалася впродовж віків: у IX й X століттях, коли князі Русі-України визначались із цивілізаційним вибором – мусульманський Схід (Азія) чи християнський Захід (Європа); у XI й XII століттях, коли Русь, власне, ставала Україною, динамічно розширюючи свої володіння та державний потенціал; у XIII–XIV століттях, під час та після навали монголо-татар зі Сходу, яка й виплодила московську державу сучасних варварів; у XV столітті, а точніше 1448 року, коли московська єпархія самовільно й незаконно розшматувала Київську митрополію; у XVI столітті, коли українці, шукаючи порятунку нації, мусили жертвувати всім, розділившись між Римом і Константинополем, а українські землі потрапляли під окупацію сусідів; у XVII столітті, яке принесло московське закабалення України за гетьманування «славного» Богдана; у XVIII столітті, коли московщина розтрощила Запорізьку Січ; у XIX столітті, яке відзначилося тотальною русифікацією України в найжорстокіших і найганебніших формах; у XX столітті – коли українська нація дивом пережила дві світові війни та вирвалася з кривавих пазурів російського комуністичного режиму, який вчинив нечуваний у світі злочин – Голодомор українського народу, що забрав життя понад 10 млн українців.

Після відновлення незалежності Української держави 1991-го та нетривалої перерви «трикутник смерті» (подібно до становища УНР 1919 р.) знову нагадав Україні про себе – 2014 року. Підступна пострадянська російська імперія загрожувала із півночі та сходу, окупувавши українські землі Криму та Донбасу. Захід, який добре знав смак колоніального панування, був поблажливо «занепокоєний». Південь, який колись руські князі обрали за морально-ідеологічний фундамент Русі, давно й кардинально змінився та має колосальні проблеми в царині ідентичності. Покладатися на нього як на союзника можна лише ситуативно та спорадично, як і колись.

Де нам шукати допомоги? Яка наша опора? Хто наш надійний і постійний союзник? Звичайно, що використовувати необхідно все: засоби зовнішньої та внутрішньої політики, дипломатію і розвідку, але найнадійнішим нашим захистом є, безперечно, українська армія, яку підтримує весь Український народ.

Саме тому на єдність Українського народу спрямовано щоденну підривну діяльність МП, загорнуту в оболонку псевдобратерства, псевдодопомоги та інших методів руйнації свідомості й переконань мільйонів українських громадян.

Кожна людина екзистенційно функціонує в соціальних середовищах мінімум трьох рівнів: перший – мікросоціум (сім'я, школа, робочий колектив, друзі тощо); другий – регіональна спільнота зі своєю ідентичністю; третій – макросоціум (нація, народ). Зусібч на всіх рівнях діють різні

чинники впливу (народна традиція, історична пам'ять, державні інститути, політичні й громадські організації, система освіти, релігія).

Ось лише кілька прикладів руйнівної дії УПЦ (МП) на українське суспільство засобами релігії: зниження сприйняття порогу загроз (сприяння сепаратизму й колабораціонізму); заперечення значущих національних катастроф, які приніс в Україну російський комуністичний режим (Голодомор, тотальний терор, репресії, русифікація); зневаження прав українців на свободу і самостійність (нібито Україна мусить вічно «дружити» з росією, ПЦУ й УГКЦ – «розкольники», а всі свідомо патріотичні українці винні в нападі росії); зневажання героїчних українських воїнів, зокрема й полеглих у боротьбі з російським агресором; дискредитація української влади (перенесення на неї відповідальності за напад росії на Україну); дискредитація України в міжнародному співтоваристві (звинувачення в порушенні свободи совісті та свободи релігії тощо).

Це не поодинокі випадки, а **системна політика проросійських релігійних організацій, що діють в Україні, і найперше – так званої Української православної церкви (московського патріархату)**. А їхній потенціал величезний: це десятки тисяч штатних священнослужителів і церковних активістів, які щодня цілеспрямовано працюють із людьми всіх поколінь і всіх верств, із владою і громадськими організаціями, з політиками й обивателями, з міжнародними установами та ЗМІ. Загалом на 2021 рік в Україні діяло 37 049 релігійних організацій, і з них 12 406, тобто понад третина, належали до УПЦ (МП) [1].

До слова, українське суспільство зазнає впливу ще низки різних російських православних інституцій, які діють в Україні: російська православна церква (закордонна), російські православні старообрядницькі церкви (Білокриницька згода, безпопівська згода), російська древлеправославна церква (Новозибківська згода), російська істинно-православна церква [2] тощо.

Така розгалуженість дає росії змогу впродовж тривалого часу використовувати релігійні організації, передусім УПЦ (МП), як засіб експансії в українське суспільство ідеології «російського світу» [3], поширення імперської російської пропаганди, маніпулювання національною історією [4], політизації суспільно-релігійних відносин [5].

Для росії важлива діяльність МП в Україні. Це дає їй можливість прямо впливати на єдність української нації, підживлювати сепаратистські й колаборантські настрої, дискредитувати українську владу, паплюжити Україну на міжнародній арені. Так звана УПЦ – це величезна легальна системна мережа російського впливу на українське суспільство.

Єпископат і священники РПЦ в Україні, тобто те, що до Об'єднавчого собору 15 грудня 2018 року називалося УПЦ (МП) [6], мають широку

палітру антиукраїнської діяльності: від прислужництва проросійським політикам до прямої участі в підіривних і терористичних операціях проти України [7]. Вони постійно демонструють неповагу до захисників України, до української мови, дискредитують Українську державу на міжнародній арені, співпрацюють з окупантами [8] пропагують імперські цінності [9] тощо. СБУ, МВС, СЗР та Генпрокуратура України задокументувала сотні фактів безпосередньої участі (зокрема зі зброєю) священників московського патріархату в терористичних формуваннях, надання монастирів і храмів для переховування зброї, вибухівки, терористів і диверсантів [10]. Деякі священники РПЦ і УПЦ (МП) навіть очолювали бандитські групи бойовиків [11], корегували із дзвіниць церков артилерію, з якої росіяни обстрілювали українські позиції [12], вели розвідувальну діяльність щодо дислокації військових частин Збройних сил України тощо.

Недарма СБУ та Національна поліція розслідують численні карні справи щодо служителів московського патріархату, пов'язаних із війною росії проти України [13].

Деякі бандитські військові формування на Донбасі взяли собі промовисту назву «**російська православна армія**» [14], що додатково свідчить про безпосередню єдність терористів з РПЦ та її статутної структури в Україні – УПЦ (МП). Щодо російської окупації на Донеччині, Луганщині та в Криму очільник т.зв. УПЦ (МП) твердить, що «ця війна є громадянською», «це є братовбивча війна», а далі страшні висновки «самі собі робимо війну, ми в цьому винні» [15]. Офіційно на своєму синоді т.зв. УПЦ (МП) навіть після широкомасштабного воєнного нападу росії (24.02.2022) заявила, що в Україні триває не агресія росії, окупація чи війна проти Українського народу, а «братовбивче кровопролиття на українській землі» та «збройне протистояння двох наших братніх народів» [16]. Як наслідок, для митрополита т.зв. УПЦ (МП) Онуфрія вбивці та жертви урівнюються: «Хочу побажати, щоб Бог оберігав вас, усіх людей, що перебувають на полі бою» [17].

Показовою є оцінка Голодомору від сучасного очільника так званої УПЦ (МП): «Голодомор – это было вразумление, усмирение со стороны Господа нашей гордыни [...] Есть такое украинское выражение, немного вульгарное – катюзи по заслуги. Мы получили то, что заслужили» [18]. Інакше ніж блюзнірством це назвати не можна.

Схоже ставлення цієї структури до війни росії проти України та до українських воїнів. Демонстративно, з викликом усьому світові, а не лише Україні, митрополит УПЦ (МП) Онуфрій зі ще двома своїми єпископами не встав на врочистому засіданні Верховної Ради України під час вшанування воїнів АТО – Героїв України, серед них десяти посмертно [19].

Апогеєм антиукраїнської облудливості стала заява синоду так званої УПЦ (МП) 12 травня 2022 року. Замість покаянь і вибачень перед Українським народом за кривди та злочини, скоєні разом із московією, УПЦ (МП), повторюючи брехню російської влади і російської церкви, висловила «переконання», що діяльність української влади та Православної церкви України «стала одним з приводів військового вторгнення в Україну» [20]. І це після жахливих воєнних злочинів росії в Бучі, Ірпені, Бородянці, Маріуполі та, зрештою, в усій Україні. Усі ці антилюдські діяння бачить та визнав увесь цивілізований світ, об'єднавшись навколо українців. Лише п'ята колона промосковських попів в Україні сміє паплюжити пам'ять тисяч українських воїнів і громадян, користуючись безкарністю і незрозумілою байдужістю українських судів та деяких державних органів.

Виникає дисонанс: союзники України запроваджують надзвичайні санкції проти терористичної росії, заборонивши в'їзд тисячам їхніх діячів, зокрема президентові й міністрів закордонних справ [21], – і водночас в українській столиці лунають такі антиукраїнські меседжі від УПЦ (МП). Повторюючи наративи російської пропаганди, вони офіційно заявляють, що нібито дії української влади – це «злочинні дії, направлені проти Української Православної Церкви, мають ознаки підривної та диверсійної діяльності і є також наслідком бездіяльності Державної служби України» [20]. Відразу й не відрізнити стилю МП від стилю ФСБ, що, зрештою, одне і те саме – «мають ознаки підривної та диверсійної діяльності».

В Україні, згідно із церковним правом, більше не має бути православних структур московського патріархату. Адже ще 11 жовтня 2018 року рішенням Синоду Вселенського Патріархату було відновлено юрисдикцію Вселенського Патріарха на Київську митрополію. Це рішення скасувало Синодального листа 1686 року про право патріарху московському висвячувати Київського митрополита [22]. Так, відповідно до канонів Церкви, закінчилася історія УПЦ (МП), що була лише територіальним структурним утворенням російської православної церкви з деякими елементами місцевого самоуправління (навіть не в статусі автономії). Ба більше, ті елементи місцевого самоуправління в УПЦ (МП) московський патріархат мав право змінювати чи забрати в будь-який час, що і робив [23].

Російська православна церква в Україні, тобто колишня УПЦ (МП), діє досі лише тому, що корумпована судова й адміністративна системи саботують виконання Закону України № 2662 – VIII від 20.12.2018 року «Про внесення зміни до статті 12 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі,

яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» [24], а також Закону України № 2673 – VIII від 17.01.2019 року «Про внесення змін до деяких Законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи» [25]. **РПЦ в Україні** й донині відіграє роль одного з важливих інструментів плекання залежності від росії, що **значною мірою впливає на національну ідентичність українців та прямо підриває національну безпеку Української держави** [26].

Україна ніколи не чинила терору щодо церкви. Навпаки, з відновленням державної незалежності всі релігії стали вільними. В умовах свободи вирости вже цілі нові покоління, але свобода не означає сваволі чи безкарності. Надумана недоторканність російської п'ятої колони під вівіскою УПЦ (МП) суперечить не лише гуманістичній моралі, а й нормам національного, міжнародного та, зрештою, церковного права [27]. Володимир Сущенко, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, науковий консультант із правових питань Центру Разумкова добротню обґрунтував можливість юридичної ліквідації злочинної діяльності московського патріархату в Україні [28].

Ця справа не є пересічною. Оскільки монстр – православний «руській мір» хоче задушити Україну в обіймах, розчинити, як в кислоті, в «єдиному народі». А культивування в УПЦ (МП) російської мови, ментальності «совка», добра організованість, широкі зв'язки, чітка субординація, жорстке виконання директив керівних органів робить їхній потужний потенціал вельми привабливим для конструкторів «єдиної і неделимой» та надзвичайно небезпечним для Української держави в годину війни у стратегії національного поступу в євроатлантичній перспективі. Адже історія таки вчить, що росія для руйнації Української держави зсередини буде максимально задіювати 5-ту колону всіма засобами, в т.ч. й такими зручними та звичними їй, як релігійними.

Водночас українські громадяни кардинально переосмислюють своє ставлення до так званої УПЦ (МП) та її взаємин із московським патріархатом. Про це, зокрема, свідчать соціологічні опитування групи «Рейтинг». Дослідження, проведене в першій декаді березня 2022 року, показало, що ідею розривання зв'язків УПЦ (МП) з РПЦ підтримує 63% респондентів, а не підтримує – 10% [29]. Уже через місяць кількість тих, хто виступає за припинення відносин між УПЦ (МП) та РПЦ, зросла до 74%. Натомість поменшало прибічників збереження підпорядкування так званої УПЦ (МП) московському патріархатові (7%) [30].

Повномасштабна війна росії проти України виразно виявила дві важливі тенденції в православному середовищі країни.

По-перше, ми спостерігаємо поглиблення внутрішньої кризи так званої УПЦ (МП), її переформатування та фрагментацію. Церква, яка десятиліттями була рупором кремлівської імперської пропаганди на українських теренах, культивувала сепаратистські та колаборантські настрої, виступала супроти здобуття автокефалії, нарешті дістала красномовне «ні» від українського суспільства. Небажання керівництва так званої УПЦ (МП) називати війну війною, засуджувати рішення і дії російського політичного та церковного керівництва, викривати злочини російських військових на окупованих територіях обернулися для промосковської релігійної структури серйозними наслідками. А саме: 1) відчутне падіння суспільного авторитету; 2) втрата громад (процес активізувався внаслідок відкритого воєнного нападу росії в лютому 2022 р.); 3) відмова багатьох єпархій поминати патріарха РПЦ Кирила; 4) формування внутрішньої опозиції з мирян [31] і духовенства [32].

51% опитаних українців притримується думки, що держава мусить заборонити діяльність УПЦ (МП) на українській території [30]. Реагуючи на такий суспільний запит, уже кілька десятків міських рад (Батурицька, Броварська, Дрогобицька, Івано-Франківська, Кагарлицька, Козятинська, Кропивницька та ін.) ухвалили рішення, в яких: 1) апелюють до Президента України та Верховної Ради України підтримати пропозицію про заборону московського патріархату в Україні на законодавчому рівні; 2) забороняють діяльність структур УПЦ (МП) на території відповідної територіальної громади; 3) закликають громади МП в Україні змінити юрисдикцію; 4) відмовляють громадам УПЦ (МП) в оренді приміщень і культових будівель тощо.

Викладене вище вказує на те, що так звана УПЦ (МП) вже не може існувати в незмінному вигляді. В Українського народу вже сформувалися морально-психологічні, політичні та правові передумови, які неминуче ведуть її до змістовної трансформації в найближчому майбутньому. Московський патріархат в Україні постав перед серйозною дилемою: або швидко перетворитися на маргінальне розкольніцьке релігійне утворення, вороже до України, або вдатися до кардинальних змін, які зумовлять його національно зорієнтований розвиток. Тобто діяти відповідно до Томосу й доєднатися до канонічної автокефалії Православної церкви України.

По-друге, в умовах війни зміцніла та розвинулася ПЦУ. Її інституційна мережа суттєво розширилася, зокрема внаслідок переходу релігійних громад із юрисдикції МП. За словами Предстоятеля ПЦУ митрополита Епіфанія, від початку повномасштабного вторгнення росії близько 600 таких парафій долучилися до Церкви, яку він очолює [33]. За рівнем підтримки та самоідентифікації вірян ПЦУ випереджає московський патріархат в Україні в 13 разів (52 % проти 4 %) [34].

Водночас ПЦУ довела свою державницьку позицію та національну зорієнтованість. Ця Церква однією з перших звернулася до міжнародної спільноти та світових релігійних лідерів із закликом посприяти припиненню російської збройної агресії. У нинішній визначальний час ПЦУ також поширює правдиву інформацію про Україну, насамперед за кордоном, каналами церковної дипломатії.

Окрім того, ПЦУ посідає чільне місце в забезпеченні капеланського служіння у війсьній організації України, надає всебічну допомогу внутрішньо переміщеним особам, які потерпіли від російської орди, співпрацює в межах державно-церковного партнерства з органами влади, провадить інтенсивний діалог із європейськими політиками та церковними діячами. Інакше кажучи, помісна українська православна церква тримає духовно-культурний фронт боротьби з російською агресією.

Європейський курс України також має певний релігійний вимір. Його відображено у двох принципових цілях.

Перша: ПЦУ має набути членства в Конференції європейських церков. Це дасть змогу долучитися до різних напрямів, за якими працюють християнські релігійні організації Європи. Ідеться про правозахисну діяльність, миротворчі ініціативи, міжконфесійний діалог, євроінтеграційні процеси, дискусії про традиційні цінності тощо. Водночас входження ПЦУ до складу КЄЦ означатиме зміцнення геополітичної суб'єктності України в Європі.

Друга: прискорення визнання автокефального статусу серед якомога більшої кількості помісних православних церков. Нині автокефалію ПЦУ визнали такі авторитетні церкви, як Константинопольська, Олександрійська, Елладська та Кіпрська. Наявні сигнали про готовність зробити те саме і з боку деяких інших церков, які входять до повноти Вселенського православ'я. Серед них – Румунська і Болгарська. Це суттєво зміцнить імідж та авторитет України на міжнародній арені.

Висновки і пропозиції

1. Релігійні організації, чиї керівні центри розташовані на російській території, що є країною-терористом, загрожують національній безпеці України. Передусім це стосується московського патріархату, який діє в Україні під назвою «Українська православна церква» («УПЦ») [35].

2. Росія активно застосовує релігійний чинник у війні проти України. Вагому роль відведено так званій УПЦ (МП), яка, попри те що зветься «українською», насправді є структурною частиною російської православної церкви, про що свідчить статут РПЦ [36]. До речі, московський патріархат і не приховує, що назва УПЦ є лише бутафорським прикриттям легального механізму церковної окупації України. Усі єпископи так званої УПЦ (МП), а не лише кримські [37], є штатними єпископами РПЦ [38].

Саме тому вони й провадять політику російського церковно-політичного істеблiшменту щодо денаціоналізації та окупації України.

3. Зміцнення ідентичності української нації та ліквідація імперського релігійно-ідеологічного впливу московського патріархату й російського євразійства має бути одним із пріоритетів державної безпекової політики України [39].

4. Для зміцнення національної безпеки та **нейтралізування загроз, пов'язаних із діяльністю релігійних організацій, що мають керівні центри на території держави-агресора, необхідно вжити наступних заходів, відповідних до воєнного стану в Україні:**

– *Міністерству юстиції України та Офісу Генерального прокурора України* забезпечити виконання Закону України № 2662 – VIII від 20.12.2018 року «Про внесення зміни до статті 12 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” щодо назви релігійних організацій (об'єднань)...»; а також Закону України № 2673 – VIII від 17.01.2019 року «Про внесення змін до деяких Законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи»;

– *Міністерству юстиції та правоохоронним органам України* реалізувати можливість юридичної ліквідації злочинної діяльності московського патріархату в нашій державі;

– створити Спеціальну слідчу комісію для виявлення та розслідування фактів колаборації представників релігійних організацій з окупаційною владою;

– напрацювати законодавчі ініціативи щодо контролю за економічно-фінансовою та інформаційною діяльністю релігійних організацій із керівним центром у державі-агресорі.

– *Міністерству закордонних справ України* сприяти вступу Православної церкви України та інших українських церков до Всесвітньої ради церков (яка вже налічує 348 членів, що представляють близько 450 млн вірян різних церков і деномінацій) та Конференції європейських церков (до якої належить 125 членів, більшість церков Європи), активніше розвивати співпрацю зі світовими релігійними центрами, а надто зі Вселенською патріархією та Ватиканом, в усьому спектрі державно-церковних і культурно-релігійних відносин.

– *Міністерству освіти і науки України* запровадити викладання в загальноосвітніх середніх школах предмету «Історія релігій світу», а у закладах вищої освіти – нормативного курсу «Релігієзнавство».

Реалізування таких заходів сприятиме зміцненню в українців національної ідентичності, консолідуватиме українське суспільство, посилюючи національну безпеку України, що надзвичайно важливо в умовах російсько-української війни.

1. Звіт про мережу релігійних організацій / Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. 2021. URL: <https://dessa.gov.ua/statistics-2020>
2. Там само.
3. *Здіюрук С.І.* Україна та проект «русского мира»: аналітична доповідь / С.І. Здіюрук, В.М. Яблонський, В.В. Токман; НІСД. Київ, 2014. С. 80. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1594>
4. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України: аналітична доповідь / [В. Яблонський, В. Лозовий, О. Валецький, С. Здіюрук, С. Зубченко та ін.]; за заг. ред. В. Яблонського; НІСД. Київ, 2019. С. 144.
5. Священник УПЦ МП манипулирует обращением президента Зеленского – волонтер // Информационный навигатор. 17 мая 2022. URL: <https://infonavigator.com.ua/novosti/svyashhennik-upc-mp-manipuliruet-obrashheniem-prezidenta-zelenskogo-volonter>
6. Патріарх Варфоломій: Після Томосу предстоятель УПЦ (МП) не зможе носити титул «Митрополит Київський» // Релігійно-інформаційна служба України. 7 грудня 2018. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/confessional/orthodox_relations/73808
7. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна; НІСД. Київ, 2017. С. 135–140, 496. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gybridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya>
8. «ФСБ в рясах». Як російські спецслужби діяли під прикриттям Московського патріархату? // Радіо Свобода. 27 лютого 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/okupacija-krimu-moskovsky-patriarkhat/31122625.html>
9. Священник «УПЦ» МП Геннадій Шкіль поздравлял российских захватчиков в оккупированном Херсоне на «день победы» // Информационный навигатор. 18 мая 2022. URL: <https://infonavigator.com.ua/novosti/svyashhennik-upc-mp-gennadij-shkil-pozdravlyal-rossijskih-zahvatnikov-v-okkupirovannom-hersone-na-den-pobedy>
10. *Тимчук Д.* Храмы УПЦ МП на Донбасі служили складами зброї для російських військ // Апостроф. 4 липня 2016. URL: <http://apostrophe.com.ua/ua/article/society/2016-07-04/hranyi-upts-mp-na-donbasse-slujili-skladami-orujija-dlya-rossijskih-voysk/5939>
11. Російські терористи на службі в Московського патріархату // InformNapalm. 11 липня 2016. URL: <https://informnapalm.org.ua/rosijski-terorysty-na-sluzhbi-v-moskovskogo-patriarhatu>
12. Корректировал «арту»: священник УПЦ МП сбежал в Россию после службы «ДНР» // Obozrevatel. 13 февраля 2017. URL: <https://www.obozrevatel.com/crime/06837-korrektyroval-artu-svyaschennik-upts-mp-sbezhal-v-rossiyu-posle-sluzhby-dnr.htm>
13. *Чибісов О.* За попами УПЦ МП стоять не скажені жінки, а російські танки // 24 канал. 10 січня 2018. URL: https://24tv.ua/za-popami-upts-mp-stoyat-ne-skazheni-zhinki-a-rosiyski-tanki_n911246
14. Людей на Донбасе похищает «Русская православная армия», – побывавший в плену у террористов советник Парубия // Цензор.нет. 21 мая 2014. URL: <https://censor.net/ru/n286214>
15. Митрополит Онуфрій про війну на Сході // Спілка православних журналістів (СПЖ). 14 липня 2015. URL: <https://spzh.news/ru/zashhita-very/25719-mitropolit-onufrij-pro-vijnu-na-skhodi-o-vojne-v-donbasse>
16. Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви від 28 лютого 2022 року. URL: <https://news.church.ua/2022/02/28/zvernennya-svyashhennogo-sinodu-ukrajinskoji-pravoslavnoj-cerkvi-vid-28-lyutogo-2022-roku>
17. Предстоятель УПЦ (МП) Онуфрій зустрівся з полоненими росіянами й побажав «щоб Бог оберігав усіх людей на полі бою» // НВ. 21 серпня 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/onufrij-zustrivsia-z-polonenimi-rosiyanami-i-vislovivsia-pro-viynu-novini-ukrajini-50264673.html>
18. Митрополит Онуфрий: Голодомор – это было вразумление, усмирение со стороны Господа нашей гордыни // Православие.ру. 24 ноября 2008. URL: <https://www.pravoslavie.ru/28395.html>
19. Священнослужителі УПЦ (МП) не встали у Раді під час зачитування імен бійців АТО – героїв України (оновлено) // Релігійно-інформаційна служба України. 8 травня 2015. URL: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_policy/59943
20. Заява Священного Синоду Української Православної Церкви від 12 травня 2022 року // Українська Православна Церква. Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ. 12 травня 2022. URL: <https://news.church.ua/2022/05/12/zayava-svyashhennogo-sinodu-ukrajinskoji-pravoslavnoj-cerkvi-vid-12-travnja-2022-roku>
21. Канада заборонила в'їзд тисячі підсанкційних росіян, включно з Путіним і Лавровим // Європейська правда. 18 травня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/18/7139590>
22. РІШЕННЯ СИНОДУ: УКРАЇНСКА ЦЕРКВА ОТРИМАЄ ТОМОС. Повний текст // Українська правда. 11 жовтня 2018: URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/10/11/7194911>

23. В Устав Русской Православной Церкви внесены изменения, касающиеся Украинской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/5074448.html>
24. Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України: Закон України № 2662-VIII від 20.12.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-19#n5>
25. Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи: Закон України № 2673-VIII від 17.01.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-19#n7>
26. *Здіорук С.І.* Етноконфесійна ситуація в Україні та міжцерковні конфлікти. Київ: НІСД, 1993. 60 с.; *Здіорук С.І.* Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття: монографія. Київ: Знання України, 2005. 552 с.; *Zdioruk, S.* (2016). Ukraine on the way of integration into the United Europe: ethno-confessional aspects. *Juridical Journal*, no. 168, pp. 73–78. [in English]; *Здіорук С.* Релігійні чинники в новітньому українському державотворенні: виклики і здобутки // Крути: проблеми державотворення від доби Української революції (1917 – 1921 рр.) до сьогодення: зб. наук. праць / НАН України. Ін-т. укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. Київ – Ніжин, 2020. Вип. III. С. 197–212.
27. *Здіорук С.І.* Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття.
28. Правовий висновок щодо можливості правової заборони або припинення діяльності РПЦ та УПЦ в Україні / Релігійно-інформаційна служба України. 17 травня 2022. URL: https://risu.ua/pravovij-visnovok-shchodo-mozhливosti-pravovoyi-zaboroni-abo-privinennya-diyalnosti-rpc-ta-upc-v-ukrayini_n129295
29. Оцінка ситуації в Україні (8–9 березня 2022) / Соціологічна група «Рейтинг». 10 березня 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ocenka_situacii_v_ukraine_8-9_marta_2022.html
30. Восьме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (6 квітня 2022) / Соціологічна група «Рейтинг». 8 квітня 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/vosmoy_obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voynu_6_aprelya_2022.html
31. Звернення вірян Української Православної церкви! URL: https://docs.google.com/document/d/1cony0L-FRTcTcWufdFn43dfTBsXXOMx2aNEbVOpIzA40/mobilebasic?fbclid=IwAR2_32-PeqcOhv5ECdp7D0AtB-ZQ62qFMx-pQGYSstdgeRueOmq_yWH4b5Po
32. Міжнародний церковний трибунал / Андрій Пінчук // Facebook. 10 квітня 2022. URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5012948892114452&id=100001981718431&comment_id=5012995842109757&reply_comment_id=5013656178710390¬if_id=1649625073166925¬if_t=comment_mention&ref=notif
33. Митрополит Епіфаній розповів, скільки від початку війни церковних громад УПЦ МП перейшли до ПЦУ / Релігійно-інформаційна служба України. 4 червня 2022. URL: https://risu.ua/mitropolit-epifanij-rozpoviv-skilki-vid-pochatku-vijni-cerkovnih-gromad-upc-mp-perejshli-do-pcu_n129851
34. Доповідь митрополита Епіфанія на розширеному засіданні Архієрейського Собору / Православна церква України. 24 травня 2022. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/dopovid-mytropolitya-epifaniya-na-rozshyrenomu-zasidanni-arhierejskogo-soboru>
35. *Мицик Ю.А.* Московський патріархат / Ю.А. Мицик, С.І. Здіорук // Енциклопедія Сучасної України [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=68689
36. Устав Русской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/document/133114>
37. Деятели Русской Православной Церкви. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/text/53175.html>
38. Епископат РПЦ // Официальный сайт Московского патриархата. URL: <http://www.patriarchia.ru/db/persons/30918>
39. Цивілізаційний вибір України: від «русского міра» до об'єднаної Європи: аналітична доповідь / [Лозовий В. С., Валецький О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О, Іщенко А. Ю. та ін]; за заг. ред. В. М. Яблонського; НІСД. Київ. НІСД, 2019. 192 с.

Serhii ZDIORUK,
*Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Merited Worker of Science and Technology of Ukraine,
Leading Research Fellow,
Department of Humanitarian Policy and Civil Society Development,
National Institute for Strategic Studies;*

Mykola PALINCHAK,
*Doctor of Political Sciences, Full Professor,
Dean of the Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University*

INFLUENCE OF THE MOSCOW PATRIARCHATE ON THE NATIONAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN WAR AGAINST UKRAINE

Abstract. The factors of ethnicity and religion are the foundation of the national identity as seen across the peoples of our planet. Amid the Russian war against Ukraine, the factors behind the formation and reinforcement of national identity have gained particular importance. Among those, religion occupies a distinct role; hence, in the modern age of cutting-edge scientific and technological advances of humanity, religion continues to have a colossal impact on virtually every facet of the functioning of society.

Therefore, national identity also constitutes a potent driving force behind all social processes: politics, economy, culture, and, ultimately, warfare. That is why the national identity of the Ukrainian people as a whole and every individual Ukrainian is so vital and valuable. Ukraine faces an extraordinary threat emanating from religious organisations with headquarters in the territory of the aggressor state, Russia. It is especially true in the case of the Moscow Patriarchate (MP), functioning in Ukraine under the designation of the Ukrainian Orthodox Church (UOC).

Meanwhile, the Orthodox Church of Ukraine (OCU) was one of the first to appeal to the international community and world religious leaders to help stop Russian armed aggression. The OCU also disseminates truthful information about Ukraine, primarily abroad, through the channels of church diplomacy.

Strengthening the identity of the Ukrainian nation and elimination of the imperial religious and ideological influence of the MP and Russian Eurasianism should be one of the priorities of the state security policy of Ukraine.

Keywords: Ukraine, Russian aggression, OCU, tomos, UOC.

Сілвестер НОСЕНКО,
*аспірант кафедри міжнародних організацій
і дипломатичної служби
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

*Автор послуговується
варіативними нормами українського правопису 2019 року*

Анотація. У статті розглянуто явище дипломатії як базового інституту міжнародного суспільства. Наведено теоретичні підходи й перспективні методологічні способи дослідження дипломатичних практик у контексті сучасних безпекових процесів, зокрема дотичних до російсько-української війни.

Ключові слова: дипломатія, безпека, англійська школа, праксеологія, практики.

Постановка проблеми. Дипломатія як предмет наукового пізнання довго не мала належної уваги дослідників, а надто в контексті вивчення безпекових процесів. На думку багатьох науковців, дипломатія не визначає таких фундаментальних питань міжнародних відносин, як співвідношення сил і міжнародний лад, попри її статус «керівного центру» світової політики (Cohen 1998, р. 1). Натомість дипломатичні студії часто піддають критиці за концентрацію на повсякденних (а отже – другорядних) аспектах міжнародної взаємодії. Цим студіям протиставляють фундаментальніші структурні чинники, які вважають справжніми детермінантами співвідношення сил, рушіями створення міжнародних інститутів і глобального управління загалом. Для багатьох теоретиків міжнародних відносин дипломатія як предмет дослідження – символічний епіфеномен і методологічна надмірність, а не важливий інститут (Neumann 2002, р. 9). Найбільше досліджують інститут війни, який, однак, не позбавлений редукцій у класичному

неореалістичному викладі. Це, зокрема: 1) занадто узагальнений і позбавлений деталізації розподіл міжнародних акторів на «security seekers» і «greedy states», а також «revisionist states / power-seekers», який не дає повноцінного уявлення про стратегію поведінки кожної держави; 2) помітне зосередження на взаємодії й ролі великих держав; 3) спрощене уявлення про значення цінностей, норм та ідентичности, що їх часто зводять до абстракцій, наприклад, «європейських цінностей». На думку автора, такий погляд на дипломатію є невиправданим, а надто якщо зважити на її роль як основного інституту щоденного міжнародного співжиття (на противагу війні – тимчасовій практиці міждержавної взаємодії). У цій статті автор спробував відшукати місце дипломатії в теорії міжнародних відносин загалом і безпекових студіях зокрема шляхом заповнення прогалів у наукових напрямках, де вона – предмет дослідження, та поєднання їхнього пояснювального потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для написання цієї статті було опрацьовано дослідження двох видів: 1) праці, що забезпечують онтологічну базу (йдеться про праці дослідників англійської школи: Мартіна Вайта, Хідемі Суганамі, Гедлі Булла, Баррі Бузана, Філіппо Коста-Бурanelлі); 2) праці, що забезпечують методологічну базу (ідеться про дослідження прибічників праксеології та орієнтованого на практику підходу до науки про міжнародні відносини: П'єра Бурдьє, Крістіана Бюгера, Джона Лоу тощо). Під час роботи з джерелами виявлено брак в англійській школі чіткої методології, що дала би змогу застосовувати в практичних дослідженнях її постулат про дипломатію як один із базових інститутів міжнародного ладу. З огляду на це компенсаторну роль відведено інструментарію теорії соціальних практик, яку, однак, рідко застосовують у безпекових студіях. Водночас ця методологія інноваційна, що сприяє її вдосконаленню й використанню для аналізу комплексних проблем новітньої архітектури міжнародної безпеки.

Мета статті – подолати уявлення про дипломатію як методологічну надмірність у науці про міжнародні відносини й встановити її зв'язок із безпековими студіями задля винайдення інноваційних шляхів дослідження російсько-української війни та її наслідків для міжнародної безпеки.

Англійська школа є чи не єдиною, де дипломатія – повноцінний предмет дослідження, один з основоположних інститутів міжнародного суспільства¹ поряд із суверенітетом, територіальністю, балансом сил, війною, міжнародним правом, націоналізмом, ринком, взаєминами великих держав,

¹ Міжнародне суспільство – сфера міжсуб'єктної взаємодії міжнародних акторів, де вони пов'язані між собою спільними інтересами, правилами, нормами й інститутами, що постають шляхом діалогу й узгодження (на противагу міжнародній системі, де поведінка кожного міжнародного актора є лише чинником, що впливає на стратегічні розрахунки інших акторів в анархічному середовищі).

розвитком і правами людини (Buzan 2015, р. 131). Сучасне міжнародне суспільство – це насамперед дипломатична система. Один із найвідоміших представників цієї школи, М. Вайт, вбачає значну відмінність між політичною теорією (або політикою) і міжнародною теорією (або дипломатією), пояснюючи, чому саме дипломатія, а не політика (англ. «politics»), має бути предметом аналізу. Його підтримує японський дослідник Х. Суганамі, який стверджує, що політика – це прагнення колективу відмежувати себе від зовнішнього середовища (Neumann 2002, р. 1). Політика має власну низку інститутів для підтримання порядку, які не властиві міждержавним зносинам (Suganami 1983, р. 2375). Відповідно, поняття «міжнародна політика» є некоректним і радше означає просто сукупність зовнішніх політик різних акторів. На противагу цьому поняттю М. Вайт запроваджує термін «дипломатикс» (англ. «diplomatics») як точніший і правильніший спосіб відображення щоденного міжнародного співіснування (Neumann 2002, р. 1). Важливо, що це поняття охоплює лише мовленнєві акти. Обмеження такого підходу та шляхи його вдосконалення буде розглянуто в статті. Розвиваючи свою думку, М. Вайт доводить, що зовнішня політика, баланс сил та власне дипломатія формують «теорію дипломатії», яка розглядає весь спектр міжнародної взаємодії в період миру (Wight 1991, р. 137), надаючи саме дипломатії центральне місце в дослідженні міжнародних відносин. Хоча таке розуміння дослідник сформулював ще в 90-ті, нині воно набуває особливої актуальності з огляду на разючу трансформацію інституту війни в його класичному розумінні, а також стирання чіткої межі між миром і війною як такими, їхню «гібридність». Це також логічно обґрунтовує потребу в понятті «безпекова дипломатія» як частині онтології англійської школи на противагу «безпековій політиці».

Водночас думка про основоположність дипломатії як мирного інституту безпекової взаємодії не набула остаточного утвердження в англійській школі. Наприклад, Г. Булл зазначав, що дипломатія поряд з іншими інститутами міжнародного суспільства не є складником міжнародного ладу, а лише відображає його стан. Натомість до його елементів він зараховував пріоритетні цілі держав – безпеку, обов'язковість виконання договорів (*pacta sunt servanda*) та контроль над територіями, а міжнародне суспільство розглядав лише як одну з можливих форм міжнародного ладу (Neumann 2002, р. 9). З огляду на таке тлумачення, втрачаємо сприйняття дипломатії як постійної соціальної практики, що попереджає, обрамлює і супроводжує війну (як пропонував М. Вайт).

Проблемність підходу англійської школи – у браку чіткої онтології. Розподіл анархічності міжнародних відносин на кілька різновидів, що його запропонував Г. Булл, – анархічну спільноту, анархічну міжнародну систему та анархічне міжнародне суспільство – загалом вдосконалює суто

філософське уявлення реалістів про хаотичну взаємодію держав як «білярдних куль» з абстрактними національними інтересами. Проте підході Г. Булла, який уже став хрестоматійним, бракує емпіричної та методологічної основи для досягнення обґрунтованих висновків про природу анархії, зміст міждержавної взаємодії в тій чи тій частині світу та можливих сценаріїв.

Усвідомлення цих проблемних моментів можна спостерігати і в сучасних працях Б. Бузана і Ф. Коста-Буранеллі, які просувають англійську школу як перспективний напрям регіональних безпекових студій (Buzan 2015, Costa-Buranelli 2014). На нашу думку, позиція цих та інших дослідників має перспективи. Один зі способів розв'язання проблем розширення предметної сфери англійської школи (інститути, агенти, структури) і вдосконалення її методології – це зарахування до неї поняття «практики» як основного елемента.

Орієнтований на практику підхід до дипломатії окремих представників англійської школи втілено в праксеології, або ж теорії соціальних практик. Застосовувати цей підхід у безпекових студіях розпочали нещодавно, а його точкою відліку є орієнтований на практику поворот, притаманний усьому соціогуманітарному знанню сьогодення (Bueger 2016, p. 1). Особливим елементом цього повороту є сприйняття практик (тут – дипломатичних) як базового рівня аналізу на противагу індивідуальному (політики, дипломати, держави) та структурному (міжнародна система, регіони тощо). Застосування такого підходу має декілька переваг. Насамперед він дає змогу вийти за межі традиційних дихотомій безпекових студій та теорії міжнародних відносин (як-от дилеми структури-агента, співвідношення матеріального та нематеріального вимірів, повсякденного і виняткового), що доволі співзвучно з позицією англійської школи. Також цей підхід дає можливість розробити нові методологічні стратегії, зосереджені на постійному продукуванні безпеки, а не на розумінні її як певного фіксованого стану, що збагачує емпіричну базу безпекових студій. А ще орієнтований на практику поворот має на меті вироблення знання з прикладною цінністю, яке би давало відповіді на запитання суспільно-політичної ваги (Bueger 2016, p. 1).

Попри ці спільні для всієї теорії переваги праксеологія не є уніфікованим підходом. У ній – сукупність різноманітних концепцій та спроб довести центральне значення практик як одиниці аналізу. У безпекових студіях таких спроб три: 1) концепції, засновані на роботах П. Бурд'є, у яких безпеку розглядають як окрему сферу практик; 2) підхід безпекових спільнот, за яким безпекові практики закріплені за певними колективами держав; 3) релятивістські концепції, що вивчають відносини, які продукують безпеку (Bueger 2016, p. 1).

Праксеологічні теорії постали на ґрунті багатьох традицій. Точкою відліку є ранні роботи Карла Маркса. У своїй праці «Тези про Феєрбаха» він указує на важливість практики як основоположної категорії суспільного життя. За словами самого К. Маркса, «суспільне життя за суттю є практичним. Усі містерії, які ведуть теорію до містицизму, знаходять свій раціональний розв'язок у людській практиці та розумінні цієї практики» (Marx, Engels 1955, p. 1). Він наводить два важливі аргументи: по-перше, саме теоретизування маємо розглядати як практичну, постійно плинну роботу, а не як редукцію, чітко обмежену онтологічними межами певної парадигми; по-друге, практики є водночас і матеріальною, і «чуттєвою» діяльністю, а отже, містять і матеріальний, і ідеаційний виміри. На нашу думку, це спроба примирити дихотомію між структуралізмом та інтерпретивізмом, якої бракує сучасним безпековим студіям. Наступним джерелом праксеологічної думки є релятивізм, представником якого є Джон Дьюї, а також Людвіг Віттгенштайн зі своїми пізніми працями. Обидва філософи доводили, що дотримання правил (наприклад, безпекових режимів) є практикою, позаяк щоб знати, як це робити, потрібні знання, яких немає в самих правилах. Знання ці набувають через практичний досвід. Ще одним джерелом можна вважати етнометодологію, батько-засновник якої – Гарольд Гарфінкель. Цей напрям соціології досліджує щоденні сенси і те, як суб'єкти створюють стійкий соціальний порядок своєю діяльністю. Останнім джерелом є постструктуралізм. Праксеологічні теорії одностайні з ним у необхідності відмови від есенціалістського сприйняття дійсності, тобто приписування їй певного фіксованого набору системних властивостей, спільних для всіх акторів (Bueger 2016, p. 1).

Теорія соціальних практик має численні відгалуження, детальному оглядові яких варто присвятити окрему публікацію. Проте вони, на думку автора, загалом мають тісний теоретико-методологічний зв'язок з англійською школою, оскільки можуть бути інструментальними в дослідженні дипломатії безпекових практик. Нижче наведемо загальні міркування щодо кожного з напрямів праксеології для напрацювання єдиної теоретичної основи.

Найвідомішими представниками теорії соціальних практик вважають Ентоні Гідденса та П'єра Бурдьє, чії праці стали основою розвідок інших авторів. У теорії міжнародних відносин їхніми послідовниками є Річард Ешлі, Стефано Гуззіні й Дідьє Біго. Вважають, що саме Д. Біго був одним із перших, хто акцентував увагу на дослідженні практик, які формують безпекове середовище та коло питань, що їх сприймають як загрози. Опираючись на кейси щодо безпекового виміру міграційних процесів у Європі, Д. Біго доводить, що основними є практики експертів і чиновників, які працюють у державних установах, міжнародних інституціях, аналітичних

центрах та університетах. На його думку, ці суб'єкти утворюють сукупність безпекових практик, що визначають смислове навантаження поняття «безпека» у тому чи тому просторі (Vigo 2002, p. 76).

Концепція Бурдье багатопланова. У ній є три основні поняття: габітус, докса, поле. Перші два відображають практичне знання акторів. Габітус означає систему установок, яких вони набули та з яких впливають практики, а також розуміння правил поля. Термін «докса» означає глибоко вкорінене сконструйоване уявлення про реальність, що сприймається як єдине правильне для певного поля. Наостанок поняття «поле» описує простір, у якому розташовані суб'єкти та їхні соціальні позиції. Для доступнішого пояснення цих термінів Бурдье наводив у приклад азартні ігри, де поле – це сама гра, докса – формальні та неформальні правила гри, а габітус – досвід, який приносять у гру її учасники. У межах поля актори змагаються за статус і ресурси (капітал), а також вибування з гри інших суб'єктів і постійне відтворення (підтримання) поля взаємодії. Отже, для Бурдье основним механізмом функціонування поля є змагальні відносини домінування. Він також закликав до «емансипації» теоретичного знання і розуміння його не як абстракції, а як однієї з множини практик, що наближає його позицію до марксистського руслу пракселології (Bueger 2016, p. 6). Саме суспільство дослідник розглядав як сукупність різних сфер – економічної, наукової, політичної тощо, кожна з яких має власний набір практик, що визначають стратегію поведінки акторів (Adler-Nissen 2013, p. 98).

Автори досліджень на тему міжнародної безпеки, що опираються на праці Бурдье, зазвичай наголошують на одному із цих трьох базових понять. Зокрема, Тріне Берлінг намагається зрозуміти доксу європейської безпеки, розглядаючи практики аналітичних центрів. На думку дослідниці, такий підхід дає змогу глибше проаналізувати зміни в європейському безпековому просторі наприкінці ХХ століття (Berling 2012). Інші ж прибічники праксеології надають перевагу термінові «поле». Наприклад, Джеф Гюїсманс стверджує, що після подій 1999 року в Косово НАТО розпочала діяльність у новому для себе полі – гуманітарному (Huysmans 2022, p. 599). На іншому акцентували представники північноамериканської наукової спільноти. Для них найголовніше поняття – «габітус» та спосіб, у який воно зумовлює безпекові відносини (Bueger 2016, p. 6).

Другий варіант праксеології спирається на роботи Етьєна Венгера (Wenger, 1998) й Емануеля Адлера (Adler, 2005) та їхні уявлення про спільноти практик. Саме ж поняття безпекових спільнот фігурує в науковому обігу в значенні групи держав, які подолали дилему безпеки у взаєминах між собою. Серед механізмів (практик), що приводять до виникнення таких спільнот, виокремлюють високу частоту взаємодії між державами, спільну ідентичність або культуру.

Наводячи як приклад Північноатлантичний альянс, Е. Адлер доводить, що безпекові спільноти керуються практиками стриманості й формують спільний набір практик, які зменшують імовірність війни і дають змогу перейти від дилеми безпеки та стримування до кооперативних безпекових практик (Adler 2008, р. 220). До того ж позиція Е. Адлера унаочнює чіткий зв'язок із поняттям сек'юритизації. Як зазначає К. Бюгер, це додає підходу продуктивності, позаяк дає можливість розглянути вплив різних, а не лише традиційних загроз на безпекові спільноти, як-от війна чи конфлікт, і сформувані спільне розуміння того, що є загрозою для членів спільноти і як на неї реагувати. Инакше кажучи, уникнути сек'юритизації акторів між собою (Bueger 2013, р. 301). Саме така ситуація розгортається не лише між Україною і росією, а й між Україною і деякими державами ЄС і НАТО. Вони, внаслідок інституціоналізації російсько-української війни, можуть перейти до сприйняття України не як актора (суб'єкта), а як компонента безпекової загрози. Це знову актуалізує потребу пошуку нових методологій і стратегій розв'язання цієї зовнішньополітичної проблеми.

Третій, релятивістський напрям праксеології розвинувся на ґрунті акторно-мережевої теорії та теорії асамбляжів (англ. «assemblage theory»), що їх розробили Брюно Латур, Мануель Деланда, Жиль Делез тощо. За словами Дж. Лоу, акцент на відносинах між акторами наближає цей підхід до постструктуралізму, а саме його «мікроверсії», орієнтованої на емпірику (Law 2009, р. 6). Практики тут – явні та впорядковані набори матеріально-семіотичних відносин, які формують реальність.

Дж. Лоу також наводить два основні елементи свого підходу, що вирізняють його на тлі інших. Порівняно до П. Бурдьє, який розробив складну та детальну концептуальну основу для вивчення практик, прибічники релятивізму аналізують їх на основі обмеженого набору таких базових понять, як відносини та асамбляж. Насамперед їхню увагу привертають емпіричні описи ситуацій, а нові терміни вони запроваджують лише в разі їх виявлення в реальності. По-друге, дослідник наголошує на рівноправності – чи симетрії – ідеаційного та матеріального вимірів. Тому здатність діяти (суб'єктність) є не властивістю акторів, а наслідком відносин між ними, що узгоджується з попередньою тезою про перспективи суб'єктності України. Отже, суб'єктність може бути притаманна не лише індивідам чи державам, а й, наприклад, технологіям (Bueger 2016, р. 8).

На думку автора, між англійською школою і праксеологією не лише є певні паралелі – вони ще й взаємно посилюють одна одну та заповнюють деякі прогалини, якщо поєднати їх у єдиний цілісний підхід. Доповнення онтології англійської школи інноваційністю теорії соціальних практик створює новий погляд на дипломатію. Це твердження вдало ілюструють слова Яна Меліссена, який вважає, що замість розглядати

внутрішні характеристики міжнародних акторів, їхні цілі та контекст взаємодії, потрібно зосереджуватися на самих відносинах, представлених дипломатичними контактами (Melissen 2011, pp. 723–725). У такий спосіб дослідник може подолати межі класичної раціональності, де мотивації, дії суб'єктів, їхнє середовище є сталими, а самі актори – завжди цілісними й внутрішньо несуперечливими. Крім того, так можна позбутися каузальної детерміністичності, властивої англійській школі, де світ вимушено прямує до утворення єдиної цивілізації шляхом нормативної соціалізації, себто запозичення норм (Krasner 1999, p. 71). Те саме стосується класичних парадигм, реалізму, лібералізму та радикалізму, в яких усі взаємодії заздалегідь визначає певне уявлення про природу людини, прагнення відносних чи абсолютних переваг або суто економічний детермінізм, а отже, вони не потребують розгорнутого наукового пояснення. Тож завдяки теорії соціальних практик у центрі уваги опиняється не лише баланс сил (реалізм), право (лібералізм) чи економіка (радикалізм), а цілий комплекс дипломатичних практик акторів у всіх цих та інших сферах, що дає повне уявлення про безпекову ситуацію. Ці практики можуть мати і мовленнєву (дискурсивну), і недискурсивну (перформативну) природу, що є кроком уперед порівняно до зазначеної вище позиції М. Вайта.

Крім того, попри збереження орієнтації на державоцентризм, такий підхід дає змогу переглянути уявлення не лише про дипломатію, а й про безпеку. Її часто сприймають крізь нормативну призму, і приклад – широко вживана в статтях фахівців фраза: «Безпека – це дуже суперечливе поняття» (Balzacq 2010, p. 2). Зазвичай вона передує есенціалістським спробам авторів дати чітке визначення терміну, яке, безсумнівно, потрібне. Натомість у межах нашого підходу безпека схожа на калейдоскоп, є результатом практик і не може бути зведена до єдиного для всіх акторів значення чи мовного формулювання. На нашу думку, в такому разі з перспективних методологічних стратегій постає емпіричне виявлення і дослідження осьових практик акторів (англ. «anchoring practices»), тобто тих, що уможливають інші, створюючи «інфраструктуру для повторюваних схем міжнародної взаємодії» (Swidler 2001, p. 85). Найочевиднішим прикладом є вже згаданий баланс сил чи погроза силою: їх вважають властивими всім без винятку дипломатичним системам. Проте згадаймо й про інші практики, як-от стриманість ЄС у ставленні до міждержавних конфліктів (росії та України) чи його соціологічне бачення безпеки через укладення угод про асоціацію, встановлення транснаціонального діалогу тощо. Виявлення цих практик і визначення їхнього впливу на безпекову архітектуру в різних регіональних контекстах може стати предметом подальших досліджень.

Застосування праксеологічної призми трансформує усталені уявлення про стратегії держав у міжнародних відносинах. Прибічники теорії раціонального вибору доводять, що всі актори неминуче керуються спільною універсальною логікою: вони обирають ті опції, які дають змогу максимально зміцнити їхню позицію щодо інших. Натомість праксеологи аргументують, що структура соціального порядку занадто складна, щоб приписувати всім суб'єктам однакові мотивації, які до того ж не обов'язково пов'язані з підтриманням поля взаємодії. За цією теорією, актори мають будувати свої стратегії на «практичних очікуваннях», що впливають із тривалого занурення в соціальне поле протягом тривалого часу. Стратегії також мають відповідати доксі того чи іншого поля, інакше актор виявлятиме розчарування. Це свідчитиме про те, що його габітус перебуває поза межами докси (логіки) поля. Актор не розумітиме правил функціонування поля, а отже (за термінологією Бурдьє), перебуватиме в стані гістеризису (англ. «hysteresis»).

На думку автора, це поняття можна застосувати до пояснення труднощів, з якими стикається Україна на шляху до членства в ЄС і НАТО. Вихідна гіпотеза: докса європейського порядку не передбачає приєднання України до євроатлантичних інституцій через потенційні безпекові наслідки, а надто з огляду на ескалацію з боку РФ. Не вписуються в цю доксу і вимоги Росії через її збройну агресію. Для США та ЄС і Україна, і РФ – це актори, які прагнуть змінити доксу європейського безпекового порядку, кожен на свою користь, і перебувають у стані гістеризису, адже не визнають правил функціонування поля. Питання стратегії цих та інших акторів у цьому контексті може стати предметом подальших розвідок.

У практиках безпекової дипломатії України можна також простежити брак послідовності й розуміння міжнародного середовища. На початку своєї каденції Володимир Зеленський намагався вибудувати взаємини з Росією на спробі примирення через поступове досягнення довіри (відведення військ, обмін полоненими). У цьому ж річищі до повномасштабного вторгнення звучали заяви про можливість зняття економічної блокади Донбасу та відмови України від вступу до НАТО – аудиторією таких тверджень від експрезидента Леоніда Кучми й посла Вадима Пристайка варто вважати саме Росію. Утім, у цю логіку спроб налагодження інтегративних переговорів багато чого не вписувалося: зокрема, те, що Києву бракувало розуміння межі допустимих поступок, і водночас наполягання України на санкціях проти «Північного потоку-2» і заснування «Кримської платформи», що руйнувало попередньо досягнуту довіру й не могло знайти підтримки в центрах сили через суперечливі інтереси. У жодному разі не ставлячи під сумнів злочинну суть путінського режиму, вважаємо: з огляду на викладене, зовнішньополітичним практикам В. Зеленського бракувало системності й розуміння ролі України в загальній конфігурації.

Вторгнення росії 24 лютого 2022 року створило підстави для демонтажу попереднього набору практик, окресленого в Мінських угодах і Нормандському форматі, де росія не фігурувала як держава-агресор і порушниця міжнародного ладу. У тій системі координат Україна не мала шансів завдати росії вирішальної поразки. Та чи здобудемо ми остаточну перемогу в нових умовах, залежатиме від оновлених безпекових практик центрів сили, що формуватимуться, серед іншого, під впливом української безпекової дипломатії.

Висновки. Дипломатія, яку сприймають як сукупність постійних дискурсивних і недискурсивних практик міжнародної взаємодії, є основою міжнародного ладу. Водночас вона дістає мало уваги і від представників класичних парадигм, і від тих, хто вважає її одним із базових інститутів – наприклад, послідовників англійської школи. Доповнення її онтології інноваційністю теорії соціальних практик (у межах нового напрямку соціогуманітарного знання) може виправити цей недолік і виявити нові методологічні стратегії для дослідження дипломатичних практик та їхньої ролі у визначенні сучасної безпекової архітектури, зокрема в контексті російсько-української війни.

1. Adler, E. (2005). *Communitarian International Relations: The Epistemic Foundations of International Relations*. London and New York: Routledge.
2. Adler, E. (2008). The Spread of Security Communities: Communities of Practice, Self-Restraint, and NATO's Post-Cold War Transformation. *European Journal of International Relations*, 14(2), 220.
3. Adler-Nissen, R. (ed.). (2013). *Bourdieu in International Relations. Rethinking key concepts in IR*. London and New York: Routledge, 98.
4. Balzacq, T. et al. (2010). Security Practices. *International Studies Encyclopedia Online*, 2.
5. Barry, B. (2015). The English School: a neglected approach to International Security Studies. *Security Dialogue*, 46 (2), 131.
6. Berling, T. (2012). Bourdieu, International Relations and European Security. *Theory and Society*, 41(5), 451–478.
7. Bigo, D. (2002). Security and Immigration. Toward a Critique of the Governmentality of Unease, *Alternatives*, 27(1), 76.
8. Bueger, C. (2013). Communities of Security Practice at Work? The Emerging African Maritime Security Regime. *African Security*, 6(3–4), 301.
9. Bueger, C. (2016). Security as practice, in Dunn Cavelti, M., Balzacq, T. (eds). *Routledge Handbook of Security Studies*. 2nd ed. London: Routledge, 126–135 from https://www.academia.edu/24761698/Security_as_practice
10. Cohen, R. (1998). Putting diplomatic studies on the map. *DSP Newsletter*, 4 May, 1.
11. Costa-Buranelli, F. (2014). The English School and Regional International Societies: Theoretical and Methodological Reflections, in Karmazin, A., Costa-Buranelli, F., Zhang, Y., Merke, F. (eds). *Regions in International Society: The English School at the Sub-Global Level*. Brno: Masaryk University Press, 22–44.
12. Huysmans, J. (2002). Shape-Shifting NATO: Humanitarian Action and the Kosovo Refugee Crisis. *Review of International Studies*, 28(3), 599–618.
13. Kranser, S. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press, 71.
14. Law, J. (2009). Actor Network Theory and Material Semiotics, in Turner, B. (ed.). *The New Blackwell Companion to Social Theory*. Oxford: Blackwell Publishing, p. 6 from <http://www.heterogeneities.net/publications/Law2007ANTandMaterialSemiotics.pdf>
15. Melissen, J. (2011). Diplomatic studies in the right season. *International Studies Review*, 13(4), 723–725.
16. Neumann, I. (2002). The English School on Diplomacy. Netherlands Institute of International Relations (Clingendael). *Discussion Papers in Diplomacy*, 79, 9.

17. Suganami, H. (1983). The Structure of Institutionalism: an Anatomy of British Mainstream International Relations. *International Relations*, 7(5), 2367, 2375, 2379.
18. Swidler, A. (2001). What anchors cultural practices, in Schatzki, T., Knorr-Cetina, K., Von Savigny, E. (eds.). *The practice turn in contemporary theory*. London: Routledge, 85.
19. Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning and Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Wight, M. (1991). *International Theory. The Three Traditions*. Leicester: Leicester University Press, 137.
21. Маркс К. Сочинения: в 30 т. / К. Маркс, Ф. Энгельс. Изд. 2. М: Госполитиздат, 1955. Т. 3. 630 с.

Silvester NOSENKO,
Postgraduate Student,
Department of International Organisations and Diplomatic Service,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF SECURITY DIPLOMACY

Abstract. The article deals with diplomacy as an object of scientific research and the fundamental institution of daily international life, as opposed to other institutions, such as war. The author proceeds from the assumption that diplomacy is often neglected in international studies and is considered methodologically redundant. Therefore, the article examines approaches to diplomacy and security currently used in scientific circulation and proposes ways of combining and further refining them in order to enhance their explanatory potential and rectify numerous theoretical and methodological shortcomings in traditional paradigms of international relations theory, to wit: an excessively generalised division of international actors into ‘security seekers’ and ‘greedy states’ as well as ‘revisionist states’ and ‘power-seekers,’ which lacks detail and fails to provide a complete understanding of a certain state’s strategy; a noticeable focus on the role of great powers; a superficial perception of the significance of ideas, values and identities. With this in mind, the author analyses scientific publications of scholars representing the English school of international relations (Martin Wight, Hedley Bull, Barry Buzan, etc.) and praxeology, also known as the theory of social practices, introduced into academic parlance by Pierre Bourdieu.

The article concludes that utilising innovative findings of praxeology with the ontology of the English school results in creating a new view on diplomacy, trespassing the confines of classical rationality and overcoming causal determinism inherent in the English school. Drawing upon the concepts used in Pierre Bourdieu’s theory (*habitus*, *doxa*, *field*, *hysteresis*), the author infers that both Ukraine and Russia do not recognise the *doxa* of the European security order, thus finding themselves in the state of *hysteresis*. The conclusion therefore has practical significance for further research into the Russian-Ukrainian war and its security implications.

Keywords: diplomacy, security, English school, praxeology, practices.

До 100-річчя української дипломатії

Віктор МАТВІЄНКО,
доктор історичних наук,
завідувач кафедри міжнародних
організацій та дипломатичної служби
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ДИПЛОМАТІЯ УНР НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ: ЧОРНОМОРСЬКИЙ СОЮЗ 1921 РОКУ

Анотація. У статті йдеться про те, що на останньому етапі національно-визвольних змагань УНР у своїй зовнішній політиці виразно взяла курс на формування стійких політичних і економічних союзів з «окраїнними державами», які виникли на теренах постімперської росії. Визначено, що протягом весни – осені 1921 року екзильні уряди УНР, Грузинської Демократичної Республіки, Азербайджанської Демократичної Республіки і Республіки Горців Північного Кавказу завершили договірно-правове оформлення Чорноморського союзу, однак через військово-політичне становище в Центрально-Східній Європі й на Кавказі в кінці 1921 року цей проект не вдалося реалізувати практично. Встановлено, що лише наприкінці ХХ століття стало можливим втілення дієвих проектів чорноморських субрегіональних об'єднань – ОЧЕС і ГУАМ, головна мета яких – розвиток мережі транспортних сполучень та широка економічна співпраця.

Ключові слова: Чорноморський союз, УНР, Грузинська Демократична Республіка, Азербайджанська Демократична Республіка, Республіка Горців Північного Кавказу, «окраїнні держави», екзильний уряд.

Постановка проблеми. Сучасний глобалізований світ важко уявити без великих інтеграційних об'єднань, потужних військово-політичних союзів чи дієвих регіональних інституцій багатосторонньої дипломатії.

У зовнішній політиці більшості держав простежується бажання пошуку для себе вигідних конфігурацій співпраці, що мають забезпечувати захист національних інтересів та формувати порядок денний вигідної економічної взаємодії.

Не є винятком у цьому контексті й Україна. Вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року на територію нашої держави продемонструвало важливість та необхідність участі в таких інтеграційних, військово-політичних об'єднаннях. Окрім стратегічного курсу на ЄС і НАТО, з політичних проєктів України нині цікавить ініціатива Тримор'я, яка об'єднує дванадцять держав-членів ЄС на широкій балто-адриатично-чорноморській смузі, що проходить уздовж нашого західного кордону. Врешті після тривалих перемовин щодо участі України в цій ініціативі, 20 червня 2022 року на саміті лідерів країн Тримор'я в Ризі в межах започаткованого нового типу партнерства Україні було надано статус партнерки-учасниці.

29 січня 2021 року Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба разом зі своїми литовським і польським колегами – Габріеліусом Ландсбергісом і Збігневом Рау – провели перше онлайн-засідання Люблінського трикутника, заснованого влітку 2020 року. Сьогодні Люблінський трикутник – це новий формат субрегіональної взаємодії України, Польщі і Литви, який має визначати спільні кроки для протидії викликам і загрозам у Центральній Європі та формувати пріоритетні напрями взаємовигідної співпраці. Зокрема, 14 березня 2022 року після зустрічі прем'єр-міністрів України, Польщі і Литви було оприлюднено Спільну декларацію, в якій глави урядів засудили «безпрецедентне, жорстоке, неспровоковане військове вторгнення Росії в Україну» [1].

1 лютого 2022 року Дмитро Кулеба оголосив про створення нового міжнародного формату – Трикутника співпраці Україна – Польща – Велика Британія. Ідеться про черговий елемент «малих альянсів» України, до яких належать Люблінський трикутник (Україна – Польща – Литва) і Асоційоване тріо (Україна – Молдова – Грузія). Нині Україна розглядає нові регіональні ініціативи, як-от об'єднання Британії, Польщі, України і країн Балтії в окремий союз, якщо він посилюватиме оборонний потенціал, що є життєво важливим для нашої держави в умовах російської агресії.

Двадцять п'ять років уже виповнилося Організації за демократію та економічний розвиток (ГУАМ), штаб-квартира якої функціонує в Києві. Із 1992 року Україна також є членом субрегіонального об'єднання дванадцяти країн Чорноморського регіону – Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС).

Однак дипломатичний напрям сучасної України на інтеграцію насамперед із сусідніми державами, що мають подібні політичні й економічні зовнішні орієнтації, був визначений у зовнішньополітичних пріоритетах молоді

Української держави ще від набуття незалежності і в боротьбі за її утвердження в першій чверті минулого століття. Особливої актуальності це питання набуло протягом 1919–1921 років. Одним із проєктів військово-політичних союзів на завершальному етапі національно-визвольних змагань став Чорноморський союз 1921 року, з часу створення якого вже минув 101 рік.

Отже, мета цієї наукової розвідки – пригадати тогочасні події задля засвоєння уроків минулого і формування дієвих орієнтацій на теперішнє і майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. 1921 року Українська Народна Республіка створила Чорноморський союз з «окраїнними державами» колишньої російської імперії, однак цю тему недостатньо досліджено в українській і закордонній історичній науці. Частково її висвітлено в спогадах і працях безпосередніх учасників подій з-поміж урядовців і дипломатів УНР – Володимира Кедровського, Андрія Ливицького, Арнольда Марголіна, Симона Петлюри, Олександра Шульгина [2]. У сучасній науковій літературі українські ініціативи щодо Чорноморського союзу фрагментарно описано в монографії Віктора Матвієнка «Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії» [3]. Тому для того, аби ґрунтовно підготувати цю наукову розвідку, за основу було взято матеріали й документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, зокрема фонди 3696 («Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки») та 1429 («Канцелярія Директорії Української Народної Республіки»), а також ті, які зберігають документи посольств УНР за кордоном.

Виклад основного матеріалу дослідження. На останньому етапі національно-визвольних змагань у своїй зовнішній політиці УНР узяла курс на формування стійких політичних та економічних союзів з «окраїнними державами», які виникли на теренах постімперської Росії. Наймасштабнішим проєктом мало б стати створення Балто-Чорноморського союзу у складі Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Фінляндії і України. Проте з огляду на безрезультатність заснування такого об'єднання на балтійських конференціях 1919–1920 років, для керівництва УНР, яке після відступу залишків Республіканської армії за річку Збруч 21 листопада 1920 року остаточно втратило контроль над національною територією і не збиралося миритися з цим фактом, визначальним стало забезпечення договірно-правового підґрунтя Чорноморського союзу. Активізація антибільшовицьких повстанських рухів на Дону, Кубані, Терекі, в Дагестані й Чечні, існування незалежних від кремля Республіки Гірська Вірменія і Грузинської Демократичної Республіки, збереження чинності українсько-кубанської союзної угоди від 7 серпня 1920 року додавали певного оптимізму перспективі формування такого об'єднання.

Ідея створення Чорноморського союзу почала визрівати під час тісної співпраці дипломатів УНР і країн Чорноморського басейну на Паризькій мирній конференції, де, за словами українського представника Сергія Шелухіна, останні дедалі більше звертали свої погляди на Україну.

Ще взимку 1919 року Арнольд Марголін як товариш міністра закордонних справ в урядах Володимира Чехівського і Сергія Остапенка звертав увагу керівництва УНР на «так званий Чорноморський Союз». У Лондоні, очолюючи дипмісію УНР у Великій Британії, він згуртував навколо себе дипломатів Грузії й Азербайджану [4]. Згодом, за підсумками обговорення проблеми створення Чорноморського союзу на Віденській нараді послів і голів закордонних місій УНР, яка проходила 20 серпня 1920 року, Департамент чужоземних зносин МЗС УНР надіслав тодішньому главі української делегації на Четвертій конференції Балтійських держав Олександрові Саліковському в Ригу розпорядження щодо проведення належних заходів зі скликання Конференції Чорноморських держав [5].

Насамкінець у таємному інструктивному листі, з яким Симон Петлюра 28 листопада 1920 року звернувся до голови Ради народних міністрів Андрія Ливицького, йшлося про те, що «Україна повинна стати центром уваги для таких державних образвань, як Кубань, Дон, бо вона повинна підтримувати федеральні течії Терського, Донського козацтва та союзу гірських народів, перетворивши їх у конфедералістичні, не забуваючи разом із тим про останнє звено в ланцюзі Чорноморського басейну – дружню нам Грузію [...]». Голова Директорії сформулював завдання Урядові УНР: негайно «розпочати підготовну роботу серед згаданих державних образвань у тому напрямі, який привів держави Балтицького басейну до ухвал Ризької конференції [...]» [6].

Андрій Ніковський уважав за доцільне зміцнити Чорноморський союз «окраїнних держав» участю Греції, Румунії й Туреччини. У такому разі на Сході Європи було би встановлено й забезпечено міцний мир, а Чорноморський союз, розмірковував Міністр закордонних справ УНР, «міг би протистанути у всіх відношеннях російській державі, яка б вона не була. Крім того, намічена спілка держав має всі дані економічно відродитись раніше Росії і через те раз на все уникнути загрози економічної залежності від московської метрополії» [7].

Аби вплинути на формування європейської, насамперед французької і британської, громадської думки на підтримку ідеї створення Чорноморського союзу, А. Ніковський на початку 1921 року відрядив до Парижа Олександра Шульгина. Там він мав діяти в порозумінні з прихильниками Південно-Східного союзу, донцями, кубанцями і терцями. 19 березня 1921 року В. Кедровського призначили «Тимчасово уповноваженим Головної команди в Царгороді» й доручили пояснити турецькому урядові й іншим

зацікавленим сторонам «справу Причорноморського Союзу, а перед ним конференцій [...] як справу незалежності і звільнення з-під усяких протекторатів Держав при Чорному морі». Як писав А. Ніковський В. Кедровському, «Україна для Туреччини, Греції, Румунії, Вірменії гратиме тут головну роль без жадних з їх боку заберегчих тенденцій» [8].

Відтак 25 березня 1921 року щойно призначений голова Ради народних міністрів В'ячеслав Прокопович виголосив на XVIII пленумі Ради Республіки (вищого законодавчого органу влади УНР в екзилі) урядову декларацію з новою концепцією зовнішньополітичної діяльності. Гарантією її незалежності, на думку уряду, було «об'єднання активних демократичних протибільшовицьких і політичних організацій, які власними силами підважують велику спільну акцію військову на теренах бувшої Росії та політичну в Європі».

Тому на міжнародній арені екзильний уряд УНР планував розпочати «мирну пропаганду ідеї необхідності рішення проблеми Сходу Європи способом закріплення державної незалежності новопосталих держав, їх визнання з боку керуючих чинників світової політики, їх спільної акції, шляхом вияснення [...] визначної ролі України як головного чинника відродження Сходу Європи» [9].

Варто зазначити, що в екзильного уряду УНР навесні 1921 року виникли певні обнадійливі підстави щодо можливості договірно-правового оформлення Чорноморського (чи Чорноморсько-Каспійського) союзу, позаяк Державний центр УНР у Тарнові перетворився на справді об'єднувальний осередок для регіональних антибільшовицьких сил.

Ще 24 травня 1920 року голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині Микола Галаган письмово повідомив С. Петлюрі про візит полковника Терського козачого війська Миколи Долинського, який показав лист із підписом голови Великого Військового Кругу Петра Губарева. У листі йшлося про історичні зв'язки Терського козачого війська з колишньою Гетьманщиною (1864 року чимало станиць поповнилися переселенцями з Полтавщини й Чернігівщини, сам М. Долинський родом був з останньої), схвалювалося визволення Правобережжя й Києва від більшовицьких військ та було висловлено «щире прагнення зблизитися з рідною Україною» [10].

Від себе полковник Долинський додав главі дипмісії УНР, що він «має завданням своїм, згідно з постановою круга, не тільки нав'язати зносини з Українським Урядом, але заключити з ним певного роду військову конвенцію для оборони своїх земель проти імперіалістичних замахів з боку росіян». Отримавши від представника Терського козачого війська запевнення в тому, що воно не має стосунків з Білим рухом і тепер стоїть «за порозуміння з тими-ж незалежними державами» і визнає «себе так само

незалежним державним організмом», М. Галаган запропонував М. Долинському безпосередні переговори з головою Директорії УНР [11].

Долинський зустрічався із Симоном Петлюрою, а також із головою дипломатії УНР у Варшаві Леонідом Михайловим та головою військово-дипломатичної місії УНР у Польщі генерал-полковником Віктором Зелінським, від котрих одержав повну підтримку щодо «розвитку і укріплення українського питання разом з козацтвом Дона, Терека і Кубані». Тому в таємному листі до голови Директорії від 25 грудня 1920 року представник Терського козачого війська запропонував скріпити усні домовленості офіційною військовою конвенцією. На думку М. Долинського, вона полегшила би розблокування в Берліні частини українських капіталів, як його запевнив німецький посол у Варшаві [12].

Проект військової конвенції, розроблений у січні-лютому 1921 року між УНР і Великим Військовим Кругом Терського козачого війська, складався з 12 статей і не підлягав оприлюдненню, за винятком статті 1-ї, в якій стверджувалося: «[...] виходячи з права українського народу на самостійне державне існування, Великий Військовий Круг Терського Козачого Війська визнає державну суверенність УНР» [13].

Договірні сторони взаємно зобов'язувалися «підпирати один другого в спільних військових операціях проти большевиків і вести боротьбу аж до остаточного вигнання їх з власних територій» (ст. 2). З терських козаків, які перебували на території Польщі, у складі Армії УНР мали сформувати одну бригаду й артилерійську батарею (ст. 4), а українські посольства і консульства в інших державах повинні були надавати цим козакам допомогу для переїзду до Варшави і Тарнова (ст. 9) [14].

Одночасно з українсько-терськими переговорами порозуміння досягнули Державний центр УНР і так звана Донська демократична група, яку очолював заступник голови Донського Військового Кругу полковник Михайло Гнилорибов. Вона сформувалася в середовищі евакуйованих до Болгарії з Криму підрозділів Донського козачого корпусу через невдоволення політикою генерала Петра Врангеля.

27 березня 1921 року ЦК Донської демократичної групи звернувся до А. Ніковського з проханням пришвидшити зустріч із С. Петлюрою та скликати урядове засідання для розгляду й підписання двосторонньої Конвенції про міжнародно-правове союзне об'єднання. Міністр закордонних справ екзильного уряду УНР зазначив у клопотанні, що «аудієнція призначена 28 березня о 11 год» [15].

Як наслідок – 2 квітня 1921 року А. Ніковський і М. Гнилорибов підписали в Тарнові зазначену вище конвенцію, яка складалася з 14 статей. Донська демократична група підтверджувала «повну державну суверенність Української Народньої Республіки з її Правительством, на чолі з головою

Директорії Симоном Петлюрою, і суверенність Українських Установчих Зборів» (ст. 1). Уряд УНР, зі свого боку, визнавав «державну суверенність Области Війська Донського під владою його демократичних республіканських установ» [16].

Свого часу політичний попередник Директорії – Український Національний Союз – звинуватив гетьмана Павла Скоропадського у зраді національно-державних інтересів України, коли той пристав на «Попередню угоду» із Всевеликим Військом Донським від 7 серпня 1918 року, в якій міждержавний кордон було визначено вздовж східної адміністративної межі Харківської і Катеринославської губерній, поступившись на користь Новочеркаська Таганрозькою і Ростовською округами, що їх заселяли здебільшого етнічні українці. Однак, уклавши з Донською демократичною групою Конвенцію про міжнародно-правове союзне об'єднання, Уряд УНР, по суті, продублював відповідні положення «Попередньої угоди».

Згідно зі статтею 3 цієї конвенції, остаточне розмежування території УНР і Области Війська Донського відкладено на розгляд парламентських органів обох держав у майбутньому, а доти межі ОВД визнавали за станом на 1917 рік. До того ж донським українцям гарантували «користування цілком рівними правами з іншими громадянами, а також право засновувати і утримувати свої різногорода національно-культурні установи». Зокрема, в тих місцевостях, де етнічні українці кількісно переважали, за їхнім бажанням могли відкривати церкви з українською мовою богослужіння, українськомовні школи, «а в судових та адміністративних установах особам Української національності буде надаватися право користуватися своєю рідною мовою» [17].

Принципово новою у вітчизняній дипломатичній практиці стала можливість створення «спільних офіційних представництв до чужоземних Правительств і до Установ Ліги Націй, де це буде визнано необхідним», визначена 6 статтею конвенції. Договірні сторони зобов'язалися за першої ж нагоди укласти фінансову й економічну угоди.

З огляду на активізування антибільшовицького повстанського руху, Уряд УНР і Донська демократична група задекларували намір політично керувати ним, а також створити з цією метою загальний стратегічний план (ст. 9). Зокрема, відповідно до статті 11, було передбачено «заклучення військової конвенції для спільної боротьби з своїми регулярними військами проти совітських правительств» [18].

Після підписання в Тарнові угоди з Урядом УНР представники Донської демократичної групи – полковники Гнилорибов і Красненков – прибули до Варшави. Там 3 квітня 1921 року вони звернулися до голови дипмісії УНР Леоніда Михайлова з проханням ініціювати укладення союзної угоди між Донською демократичною групою і Російським політичним

комітетом Бориса Савінкова. Представники останнього ще 18 листопада 1920 року підписали у Варшаві з урядовою делегацією УНР військовий договір, а 2 квітня наступного року – Конвенцію про міжнародно-правове об'єднання обох сторін, аналогічну до українсько-донської [19].

Донці обґрунтовували своє, на перший погляд, дивне клопотання тим, що вони вважають «УНР тим центром, з якого мусить походити ініціати́ва та біля якого мусить концентруватися вся акція супроти большевиків всіх народів та областей, що прагнуть самостійного державного існування». До того ж вказівка в союзній угоді між Донською демократичною групою і Російським політичним комітетом на те, що її укладено з ініціативи і бажання Уряду УНР (її тези попередньо розглядали Л. Михайлов і М. Гнилорибов), «має значіння при акції дипломатичній в західній Європі» [20].

Після докладного обговорення тез донсько-савінківської домовленості члени варшавської дипмісії УНР створили проєкт документа і написали лист до Російського політичного комітету, в якому інформували про підписання конвенції між українським урядом і Донською демократичною групою [21]. Однак через терміновий від'їзд Б. Савінкова до Парижа укладання союзної угоди між комітетом, який він очолював, і донцями відтермінували.

Утім захочений вищезазначеними дипломатичними успіхами щодо договірно-правового опрацювання єдиного антибільшовицького фронту, 21 квітня 1921 року Департамент чужоземних зносин МЗС УНР розіслав усім послам і головам дипмісій «Загальну інструкцію в справі організації конференції і союзу причорноморських держав».

Опираючись на вже укладені союзні угоди УНР із Кубанню, Донською демократичною групою, Російським політичним комітетом Б. Савінкова та між останнім і Кубанською Радою, МЗС мало на меті завершити договірно-правове оформлення Чорноморського союзу підписанням аналогічних трактатів з демократичними урядами Грузії, Азербайджану і Вірменії, котрі на ту пору також перебували поза межами національних територій. Тому керівники дипломатичних представництв УНР мали зосередити свої зусилля на підготовці скликання Конференції представників України, Дону, Кубані, Тереку, республік Закавказзя і Російського політичного комітету для «з'ясування позицій щодо ідеї Причорноморського Союзу і здійснення спільної акції в розумінні військової операції, політичної праці й пропаганди». На конференції мали також розглянути питання фінансування зазначеної акції й створення політичних, економічних і культурних угод [22].

З інформаційною метою та для «загального з'ясування плану союзу держав Балтійського і Чорноморського регіонів» на конференцію планували запросити представників Естонії, Латвії, Литви і Фінляндії, а в разі успіху зібрання розглядали й можливість приєднання до процесу Польщі і Румунії.

МЗС УНР визначило такі головні цілі Чорноморського союзу: спільну оборону проти російської експансії на південь і схід; утвердження та зміцнення демократичних режимів у новопосталих державах, зокрема Великої Росії; господарське відродження Східної Європи; сприяння економічній відбудові України, Великої Росії, Дону, Кубані та інших держав, «які виявлять волю до незалежного існування» [23].

З об'єктивних причин скликати Конференцію причорноморських країн Державному центрові УНР в екзилі не вдалося, але, по суті, процес договірно-правового оформлення Чорноморського союзу на кінець осені 1921 року завершився. 23 листопада керівник дипломатичної місії УНР у Стамбулі Ян Токаржевський-Карашевич і глава Комітету підтримки України Олександр Адьясевич підписали з дипломатичним представником уряду Грузинської Демократичної Республіки в екзилі Костянтином Гварджаладзе проєкт союзної угоди. Через п'ять днів, 28 листопада 1921 року, в тому ж місті аналогічні договори було укладено з представником Азербайджанської Демократичної Республіки на Паризькій мирній конференції Халілем-беєм Хасмамедовим і депутатами парламенту Мусою-беєм Рафієвим і Бахіром-беєм Різаєвим, а також із членом дипломатичної делегації Республіки Горців Північного Кавказу на Паризькій мирній конференції Алі-ханом Кантеміром.

Договірні сторони зобов'язалися надавати одна одній «взаємну допомогу дипломатичним і політичним шляхом у справі захисту політичної незалежності» й найближчим часом об'єднати зусилля «у спільній боротьбі проти РСФРР з метою звільнення від окупації». Для цього було заплановано розробити військову конвенцію та угоди, які б регулювали двосторонні фінансові й економічні відносини. У разі втручання третьої сторони у визвольну боротьбу на боці кремля УНР, Грузія, Азербайджан і Північний Кавказ мали «діяти проти неї спільно, відповідно до статей, передбачених щодо боротьби проти РСФРР» [24].

Висновки. Загальне військово-політичне становище в Центрально-Східній Європі й на Кавказі в кінці 1921 року не сприяло поновленню успішної визвольної антибільшовицької боротьби за незалежність і утвердження демократичного ладу в південних «окраїнних державах» колишньої російської імперії. А отже, екзильні уряди УНР, Грузинської Демократичної Республіки, Азербайджанської Демократичної Республіки та Республіки Горців Північного Кавказу в листопаді 1921 року не змогли практично оформити договірно-правове підґрунтя Чорноморського союзу. Національно-демократичні сили на теренах України, Закавказзя і Північного Кавказу, як і противники більшовиків на Доні, Кубані і Терекі, не зуміли змінити ситуацію, тож там упродовж довгих десятиліть панував більшовицький режим. Однак варто зазначити, що союзна угода, яку уклали

екзильні уряди, через спільну позицію підписантів періодично звучала на міжнародних майданчиках, де засуджували більшовизм і злочинну політику радянської влади в СРСР у 20–30 роках минулого століття; у процесах, що супроводжували об'єднання в єдиний фронт антибільшовицьких сил з українних регіонів колишньої російської імперії.

Власне, лише наприкінці ХХ століття відновлення державної незалежності України, країн Закавказзя та нові політичні реалії в Європі уможливили реалізування дієвих проектів чорноморських субрегіональних об'єднань – ОЧЕС та ГУАМ, основною метою яких є розвиток мережі транспортних сполучень та широка економічна співпраця.

1. Спільна декларація прем'єр-міністрів України, Республіки Польща та Литовської Республіки // Урядовий портал. 14 березня 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-premyer-ministriv-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki>
2. *Кедровський В.* В боротьбі за державність // За державність. Матеріали до історії війська українського. Зб. 10. Торонто. 1964. С. 9–22; Лівіцький А. Листування (1919–1953 роки) / упоряд., вступ. стаття, заг. ред. Я. Файзуліна. К.: Фенікс, 2019. 688 с.; Марголін А. Украина и политика Антанты. Записки еврея і гражданина. Берлін: С. Ефрон, 1922. 397 с.; Петлюра С. Статті, листи, документи. Т. 2. Нью-Йорк: УВАН, 1979. 627 с.; Шульгин О. Без території. Ідеологія та чин Уряду У. Н. Р. на чужині. Париж: Меч, 1934. 251 с.
3. *Матвієнко В.* Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. 397 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 119. Арк. 6.
5. Там само. Спр. 396. Арк. 4.
6. Петлюра С. Статті, листи, документи. Нью-Йорк: УВАН, 1956. С. 176.
7. ЦДАВО України. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 278. Арк. 85.
8. Там само. Спр. 33. Арк. 12.
9. Там само. Спр. 319. Арк. 13.
10. Там само. Ф. 1429. Оп. 2. Спр. 35. Арк. 75.
11. Там само. Арк. 1–1 зв.
12. Там само. Арк. 5–5 зв.
13. Там само. Ф. 3696. Оп. 2. Спр. 277. Арк. 21.
14. Там само. Арк. 21–21 зв.
15. Там само. Спр. 389. Арк. 75.
16. Там само. Оп. 3. Спр. 7. Арк. 105.
17. Там само. Арк. 106.
18. Там само. Арк. 107.
19. Там само. Оп. 3. Спр. 10. Арк. 9–11.
20. Там само. Оп. 2. Спр. 277. Арк. 20.
21. Там само. Арк. 20 зв.
22. Там само. Спр. 278. Арк. 26.
23. Там само. Арк. 27.
24. Там само. Спр. 277. Арк. 4–6.

Viktor MATVIIENKO,
*Doctor of History,
Head of the Department of International
Organisations and Diplomatic Service,
Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

UPR'S DIPLOMACY AT THE CONCLUSION OF THE NATIONAL LIBERATION STRUGGLE: THE 1921 BLACK SEA UNION

Abstract. The article offers an insight into the foreign policy of the Ukrainian People's Republic at the final stage of the national liberation struggle. Author analyses the UPR's course towards forging stable political and economic alliances with the peripheral states that have emerged on the post-imperial territory of Russia. The most ambitious project of 1919–20 was the creation of the Baltic-Black Sea Union consisting of Latvia, Lithuania, Estonia, Poland, Finland, and Ukraine; however, the legal aspects of the organisation of the Black Sea Union became of primary importance in late November 1920. The certain aspirations for its formation were based on the intensification of anti-Bolshevik insurgent movements in the regions on the Don, Kuban, and Terek Rivers, in Dagestan and Chechnya, the existence of the Republic of Mountainous Armenia and the Democratic Republic of Georgia, which were independent from the Kremlin. During the spring–autumn of 1921, the governments-in-exile of the Ukrainian People's Republic, the Georgian Democratic Republic, the Azerbaijan Democratic Republic, and the Mountainous Republic of the Northern Caucasus completed the treaty and legal formalisation of the Black Sea Union. Yet, the project was not implemented de-facto: the then military and political situation in Central and Eastern Europe and the Caucasus was not favourable for the successful struggle for independence of the peripheral states of the former empire.

In the late 20th century, Ukraine and the Transcaucasian countries restored their independence, thus creating new political realities in Europe. It became possible to implement effective projects of the Black Sea sub-regional associations, in particular the Black Sea Economic Cooperation Organisation and Organisation for Democracy and Economic Development (GUAM), aimed at the development of a network of transport connections and broad economic cooperation.

Keywords: Black Sea Union, Ukrainian People's Republic, Democratic Republic of Georgia, Democratic Republic of Azerbaijan, Republic of North Caucasus Mountaineers, peripheral states, government-in-exile.

Вікторія СОЛОШЕНКО,
кандидатка історичних наук,
заступниця директора з наукової роботи
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

УНІКАЛЬНІСТЬ СПАДЩИНИ МЮНХЕНСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ЗБІРНОГО ПУНКТУ В ПЕРЕМОЖЕНІЙ НІМЕЧЧИНІ 1945–1949 РОКІВ

Анотація. У статті розглянуто проблему реституції культурних цінностей, утрачених під час Другої світової війни. Доведено, що проблема захисту, збереження та повернення культурних цінностей, що їх викрали націонал-соціалісти напередодні та під час Другої світової війни, набула в німецькому суспільстві нового осмислення.

Проаналізовано історію створення і діяльність Мюнхенського центрального збірного пункту. Досліджено німецький досвід останніх десятиліть у справі пошуку та реституції втрачених і незаконно переміщених творів мистецтва.

Ключові слова: Мюнхенський центральний збірний пункт, Німеччина, мистецтво, культурні цінності, реституція.

Європейський вектор розвитку України потребує готовності до розв'язання широкого комплексу проблем, що їх активно розглядає нині європейська співдружність, зокрема питання реституції культурних цінностей, утрачених унаслідок Другої світової війни. Це зачіпає майже всі держави Європи: під час війни з територій європейських держав масово вивозили культурні надбання, і масштаби грабунку були безпрецедентні.

Друга світова війна, що її розв'язала гітлерівська Німеччина, спричинила неймовірні втрати і страждання мільйонів людей майже на всіх континентах. Що далі, то ґрунтовніше експерти досліджують наслідки війни. Кожне нове покоління цікавиться не лише причинами, перебігом військових кампаній і визначних битв, а й питаннями долі народів, націй, їхніх культурно-духовних надбань і цінностей. Історики дедалі глибше досліджують ті події в контексті подолання їхніх трагічних наслідків.

У Центрально-Східній Європі нацистська Німеччина планово й систематично грабувала музеї, бібліотеки, національні та приватні колекції мистецтва. У 1941–1945 роках величезних втрат зазнало історико-культурне надбання України, інших республік тогочасного СРСР, Польщі. У контексті України йдеться про 151 музей, більш як 300 тис. музейних експонатів, майже 52 млн книжок, 46 млн архівних справ – і це дуже приблизні підрахунки. Організовував грабунки та керував ними Оперативний штаб райхсляйтера Розенберга. До складу головної робочої групи «Україна» належали підрозділи «Західна Україна» (із центром у Києві), «Східна Україна» (Дніпро), «Південна Україна» (Херсон), «Крим» (Сімферополь). У штабі Альфреда Розенберга були відділи «Архіви», «Музика», «Наука», «Образотворче мистецтво», «Етнографія» тощо, де працювали фахівці відповідних кваліфікацій. І такий підхід свідчить про те, що нацистів цікавили всі види національних надбань нашого народу.

В Україні водночас діяли конкуренти А. Розенберга з інших відомств Третього Райху – також доволі впливові особи. Украдені культурні цінності вивозили на Захід і складували в спеціально облаштованих сховищах у Німеччині та Польщі. Гітлерівське керівництво, усвідомлюючи, що Червона армія зайде в Німеччину зі сходу, розміщувала найцінніші експонати на західних теренах країни. Саме тому після війни збірні пункти в Баварії були переповнені мистецькими творами з Німеччини, Франції, Нідерландів, Польщі, СРСР. Значну частину вкрадених культурних цінностей СРСР американське військове командування передало своїм радянським союзникам. Деякі ж речі, вивезені з країн Балтії, або ж ті, в яких знайшлися дореволюційні власники, військова адміністрація США вирішила не віддавати. Частина культурних цінностей (8 вагонів) прибула до Києва, більшість прямувала транзитом через РРФСР – у м. Пушкіно біля Ленінграда. Деякі експонати так і не повернулися в Україну, залишившись у росії [1].

У 70–80 роках ХХ століття було багато досліджень різних соціальних аспектів Другої світової війни загалом і діяльності Третього Райху зокрема. Лише в 1990-ті доступнішими стали раніше засекречені архівні фонди й добігло кінця багаторічне мовчання щодо делікатної та нерозв'язаної проблеми: долі викрадених і переміщених культурних цінностей і шляхів їх повернення додому, зокрема в Україну. Протягом двох останніх десятиліть побільшало публікацій про нацистську практику викрадання творів мистецтва. У працях Костянтина Акінші, Григорія Козлова [2], Віктора Акуленка [3], Ульріке Гартунг [4], Патриції Кеннеді Грімстед [5], Євгенії Денисової [6], Евелін Кампфенс [7], Сергія Кота [8], Ірис Лаутербах [9], Тетяни Себти [10] тощо висвітлено культурний і політичний контексти наслідків війни в період після 1945 року.

Об'єктом нашого дослідження є Мюнхенський центральний збірний пункт (Central Collecting Point München). Його створила американська військова адміністрація в червні 1945 року. Метою статті є аналіз проблем, які виникають у процесі пошуків та повернення музейних зібрань і культурних цінностей, що їх розграбували нацистські окупанти на окупованих територіях. Завданням цієї статті є з'ясування місця та ролі Мюнхенського центрального збирного пункту в справі повоєнного вбезпечення і захисту культурних надбань людства. Наукова новизна дослідження – у самій постановці проблеми та у введенні до вітчизняного історичного дискурсу джерельної бази дослідження, а також в аналізі історіографії із цієї проблематики.

Особливості політики націонал-соціалізму та її наслідки в різних царинах суспільного життя дедалі більше досліджують у ФРН та в країнах-наступниках колишнього Радянського Союзу. Однак науковців і досі цікавить культурний аспект: хто й що саме вивіз і в який спосіб це можна повернути країні походження. Для того, щоб це глибше зрозуміти, потрібно проаналізувати, які тенденції були в культурі та мистецтві довоєнної Німеччини і яку роль відігравав Мюнхенський центральний збірний пункт у 1945–1949 роках.

Важливо звернутися до практики колекціонування творів мистецтва, яка побутувала серед нацистської верхівки. Її представники не так цінували мистецтво, як вбачали в ньому засіб для втілення своїх ідей і реалізації цілей. Особисте зібрання німецького пейзажного та жанрового живопису ХІХ століття, яке колекціонував Гітлер у 1930-х роках, заклало тоді підґрунтя для Музею фюрера у м. Лінц в Австрії. 1945 року колекція Гітлера налічувала 6755 полотен. Цінні експонати прикрашали резиденції, канцелярію і замки фюрера. Нацистська верхівка також купувала художні твори на виставках Будинку німецького мистецтва в Мюнхені.

Фюрер закликав до боротьби з «дегенеративним мистецтвом» – творчістю авангардистів і модерністів початку ХХ століття. «Боротьба» полягала в репресіях щодо художників, заборонення їхньої творчості та знищення творів. Ще 19 липня 1937 року в Мюнхені було відкрито виставку «Дегенеративне мистецтво» («Entartete Kunst»), яка яскраво ілюструвала ставлення націонал-соціалістів до тогочасного мистецтва. На виставці було дискредитовано майже 120 художників і понад 700 експонатів. Загалом нацистські чистки знищили більш як 20 тис. творів мистецтва майже 1400 художників. Виставка мала агресивно пропагандистське спрямування та була складником нацистської культурної політики, що трактувала вільне мистецтво як ганебне. Досі невідома доля багатьох творів мистецтва, вилучених тоді. А за день до цього, як очевидне протиставлення, Гітлер відкрив у Мюнхені Будинок німецького мистецтва й першу «Велику виставку мистецтв», лейтмотивом якої стала німецька родина та буденне життя [11].

Націонал-соціалісти з 1933 до 1945 року вкрали в Європі 600 тис творів мистецтва. Із них 200 тис. – у Німеччині та Австрії, 100 тис. – у Західній Європі й 300 тис. – у Східній. Це було тотальне знищення культури. Майже 100 тис. ідентифікованих творів мистецтва досі не повернули законним власникам. Вони розпорошені світом, зберігаються в публічних колекціях, музеях, на художніх виставках та в приватних власників, і скільки їх точно – невідомо [12]. Безцінні експонати можна знайти в приватних колекціях, і придбано їх зазвичай на знаних аукціонах світу. Найчастіше нинішні господарі не знають про злочинне походження цих витворів й не підозрюють, що ті колись були власністю іншої держави або її громадян.

Завдяки Вашингтонським принципам – напрацюванням міжнародної Вашингтонської конференції з питань майна періоду Голокосту (грудень 1998 р.) реакція багатьох музеїв була оперативна. Вони стали залучати фахівців для дослідження походження музейних експонатів, щоб зрозуміти, де ті були до 1933 року, як потрапили на ринок мистецтв і як зрештою опинилися в музеї. У ФРН знову були на часі проблеми, пов'язані зі спадком Третього Райху.

Німецькі фахівці діяли під керівництвом німецького Координаційного бюро. Державні музеї, архіви та бібліотеки підготували ґрунтовні інформаційні матеріали, щоб допомогти в пошуковій творів мистецтва, які конфіскували нацисти. Саме ці матеріали дають змогу знайти докази автентичності та перевірити право власності з 1933 до 1945 року. Завдяки діяльності Координаційного бюро (нині – Німецького центру втрачених культурних цінностей у Магдебурзі) побільшало наукових досліджень, що висвітлювали різні проблеми, пов'язані з культурними цінностями. Це приклад для університетських колекцій, технічних музеїв і державних бібліотек [13].

Після війни американська адміністрація розмістила в колишньому партійному центрі НСРП у Мюнхені, в масивному будинку з колонами поряд із «Будинком фюрера» (Führerbau), Мюнхенський центральний збірний пункт. Інший такий заклад був у Вісбадені. Із цих центрів, починаючи з травня 1945 року, переможці повертали колишнім власникам трофейне мистецтво, вивезене з окупованих територій. Після Другої світової війни майже 9 тис. таких мистецьких об'єктів американці перевезли до США, а в 1980-х багато їх повернули до Німеччини та розподілили між німецькими музеями [14].

Мюнхенський центральний збірний пункт був найбільшою колекцією мистецтва в американській зоні окупації. Повернення награбованого мистецтва стало можливим завдяки зусиллям і співпраці численних військових і цивільних асоціацій та міністерств. Відповідальним за цей напрям роботи установою в американській зоні окупації був Відділ пам'яток, образотворчого мистецтва та архівів (MFA&A). А готувалися до цієї важливої справи кілька років.

Численні заклики на захист мистецтва лунали не лише в Німеччині, а й у звільнених країнах-союзниках – через загрозу подальших руйнувань і втрат мистецьких, історичних, культурних пам'яток, творів і колекцій під час численних бомбардувань території Німеччини. Від самого початку війни держави антигітлерівської коаліції планували організувати реституцію награбованого мистецтва, і це було одне з пріоритетних завдань післявоєнного періоду.

Масштаби нацистського грабунку вражали. Розповіді очевидців, які брали участь у рятувальних роботах, зокрема офіцерів охорони, свідчать не лише про енергію, спрямовану на подолання величезних матеріально-технічних проблем і труднощів, а й про щире здивування від кількості награбованих мистецьких творів та їхньої видатної художньої якості. Ці твори лише тимчасово перебували в збірних пунктах, адже багато з них, за планом Гітлера, мали потрапити до музею в Лінці. Деякі картини тимчасово зберігалися в «Будинку фюрера»: «картинну галерею» на другому поверсі, ймовірно, використовували для перегляду награбованого та придбаного мистецтва. З 1943 року багато цінностей – картини, меблі – звідти перевезли, щоб уберегти від бомбардувань. Більшість творів, які конфіскував Оперативний штаб райхслайтера Розенберга у Франції, зберігали в замку Нойшванштайн та в монастирях Буксгайм і Герренкімзее, а списки цінних мистецьких предметів – у відомстві Розенберга. У соляних копальнях поблизу Альтаусзее, Бад-Ішль і Зальцбурга було багато картин і скульптур. Численні інші колекційні депо розмістили в монастирях і замках Верхньої Баварії, туди також переїхали фонди мюнхенських музеїв.

Нищити й руйнувати польські музеї, бібліотечні та архівні зібрання гітлерівська влада почала у вересні 1939 року. Утілювали це німецькі айнзатц-групи та Вермахт. Із 1942 року музейні й архівні цінності транспортували зі Східної Пруссії та Померанії на Захід. Наприкінці війни вони опинилися по обидва береги Одри й Ніси, у радянській, а також у британській і американській окупаційних зонах. Нижню Сілезію з її багатьма замками, монастирями та приватними резиденціями, що були розташовані далеко від воєнних дій, вважали одним із найбезпечніших регіонів для переховування творів мистецтва й бібліотечних зібрань. У серпні та вересні 1941 року німецькі службовці навіть вирушили в оглядову подорож Півднем Німеччини й Сілезією, щоб визначити найкращі місця зберігання. У такий спосіб було обрано три локації: замок Банц (верхівка Майнської долини), собор Бойрон (у верхів'ї Дунаю) і замок Фюрстенштайн (нині Książ) у Сілезії, поблизу міста Валденштайн (нині Wałbrzych). Саме в Гіршберзі (Jelenia Góra) було створено осередок Пруської державної бібліотеки, який діяв до кінця війни. Надійність цієї місцевості сприяла розміщенню тут інших бібліотечних зібрань. Наприкінці квітня 1943 року було організовано друге транспортування цінностей у замок Фюрстенштайн. Ними навантажили три вагони [15].

Місцем зберігання награваних у Польщі цінностей є відомий замок Фішгорн, розташований поблизу австрійської місцевості Брук і Целль-ам-Зее. На початку 1940-х цей об'єкт захопила СС, а його господар, Посол Перу в Австрії Енріке Е. Гільдемейстер, емігрував до Південної Америки. У жовтні й травні 1945 року замок Фішгорн став одним зі сховищ, віллою нацистської верхівки, яка ухвалила переховувати цінності саме тут, щоб вони вціліли. В останні дні війни замок відвідали Ханна Райч, фельдмаршал Роберт фон Грайм і Герман Герінг. У замку Фішгорн переховувався Франц Конрад, який кілька років був керівником із вилучення цінностей у Варшавському гетто [16].

Бібліотеки, архіви, музеї, які зберігають і репрезентують культурну спадщину в збройних конфліктах, вразливі під час агресії. Хоча ще в Гаазькій військовій конвенції від 1907 року було чітко прописано, з урахуванням правового складника, що «твори мистецтва і науки, заклади, присвячені службі Божій, благочинності, викладанню, мистецтву» на окупованій території захищені від нападу окупаційної влади, незалежно від того, чи перебувають вони в приватній чи публічній власності. А після ратифікування Гаазької конвенції 1954 року країни-підписанти зобов'язалися поважати культурні цінності іншої сторони конфлікту і в мирний час застосовувати заходи для її захисту.

У червні 1945 року твори мистецтва почали вивозити з тимчасових сховищ до Мюнхена. Перший директор Мюнхенського центрального збірного пункту, історик мистецтва Крейг Г'ю Сміт (1915–2006 рр.), офіцер ВМС, прибув до Мюнхена 4 червня 1945 року. Він легко розв'язував проблеми збереження творів мистецтва та інших цінних предметів.

З 1 червня 1945 року колони вантажівок привозили до пункту збору тисячі ящиків. У них були картини, скульптури, меблі, музичні інструменти та вироби ручної роботи, монети, реліквії (наприклад, корона Св. Стефана з Будапешта, Гентський вітвар, «Мадонна Брюгге» Мікеланджело). Привезені твори мистецтва реєстрували, їм присвоювали вихідний номер (який ще називали «М», або мюнхенський номер), а на картці містилася інформація про походження об'єкта, місце зберігання та короткий опис.

Важливо зазначити, що позови про реституцію закордонних творів мистецтва не могли висувати приватні особи – лише представники федеральних земель. Твори, які очікували на реституцію, зібрали в так званих національних кімнатах: там, зокрема, була частина бібліотеки історії мистецтва, призначеної для Лінца, а також спеціалізована література з історії мистецтва з інших установ Мюнхена. 21 серпня 1945 року Гентський вітвар як перший, особливо видатний витвір мистецтва було відправлено додому – до Бельгії. Тим часом надходили нові вантажі з творами мистецтва, позаяк чимало складів із награваним виявили пізніше.

Наукова співпраця між американськими й німецькими колегами-мистецтвознавцями була вельми позитивна. Американський представник К.Г. Сміт запропонував створити Центральний інститут історії мистецтв, який за тогочасної політичної та економічної ситуації мав давати раду цим питанням і був би міжнародно орієнтований. Це видавалося далекою мрією, проте її реалізували. Центральний інститут історії мистецтв було засновано в листопаді 1946 року, його структура базувалася на відповідних підходах німецьких науково-дослідних інститутів історії мистецтва в Римі та Флоренції. Директор-засновник Людвіг Генріх Гайденайх і його колеги Вольфганг Лотц та Отто Леманн-Брокгауз в роки заснування мали досвід створення таких установ в Італії. Підтвердженням тісної співпраці було й те, що мистецтвознавці в Мюнхенському центральному збірному пункті та в Центральному інституті історії мистецтв користувалися однією бібліотекою та фототекою, працювали в одній будівлі. Деякі з них знали одне одного із часів спільного навчання в Гамбурзі, Берліні чи Геттінгені. Тож цілком природно, що діяльність новоствореного науково-дослідного інституту розвивалася в тісній співпраці та сприяла формуванню спільноти істориків мистецтв.

З початку 1947 року наукові лекції читали в кімнаті бібліотеки Мюнхенського центрального збірного пункту перед оригінальними творами Донателло, Ренуара чи Тіціана, чия «Данаю» з колекції Фарнезе демонстрували тут разом із багатьма іншими відомими картинами, які було повернуто Національному музею Каподімонте в Неаполі. З 1946 року тут влаштовували виставки праць, які чекають на повернення. Завдання Мюнхенського центрального збірного пункту ще не було завершено, коли американська військова адміністрація передала відповідальність за вилучення та реституцію награваного мистецтва німецькій владі у вересні 1949-го. З 1952 по 1962 рік Управління культурними цінностями в Мюнхені, а потім – Головна фінансова дирекція Мюнхена відповідали за залишки колишніх центральних пунктів збору Мюнхена та Вісбадена.

За об'єкти зі списку «неідентифікованої власності» нині відповідає Федеральне відомство центральних служб і нерозв'язаних питань власності в Берліні. 1998 року, згідно з Вашингтонськими принципами, було укладено міжнародну угоду щодо сприяння ідентифікації та реституції награваного мистецтва. У декларації 1999 року Федеральний уряд Німеччини, федеральні землі та провідні муніципальні організації висловили свою готовність зробити більший внесок «у пошук і повернення культурних цінностей, конфіскованих через нацистські переслідування, а надто єврейської власності». Федеральні, державні та муніципальні організації спонсорують цю справу, зокрема Німецький центр утрачених культурних цінностей (Магдебург), Пруський фонд культурної спадщини тощо.

Суттєвим внеском у справу подолання тоталітарного минулого в культурній площині є створення у ФРН широкої інформаційної мережі. У ній об'єднані не лише музеї, картинні галереї та інші профільні установи, а й майже 100 мистецтвознавців і культурологів, які інтенсивно обмінюються результатами своїх багаторічних напрацювань. Діяльність цих організацій і фахівців-науковців фінансово підтримує спеціально створений фонд. Така робота має гідні результати.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що діяльність Мюнхенського центрального збірного пункту, плідна співпраця німецьких та американських колег не лише дала змогу не втратити культурні цінності у вирі воєнних подій, а й повернути їх законним власникам.

Україна, яка прагне стати частиною європейської спільноти, мусить бути готовою давати раду широкому комплексу проблем, актуальних нині в Європейському Союзі. До них належить і делікатне питання реституції культурних цінностей, утрачених, викрадених і незаконно відчужених під час Другої світової війни. Надважливо вивчати та використовувати відповідний досвід останніх десятиліть. Адже наша держава нині – на порозі переосмислення свого минулого і потребує його цілісної оцінки.

1. Опанасенко О.І. Проблема повернення культурних цінностей. (Україна – Німеччина) // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2008. Вип. 42. С. 221–231.
2. Akinscha K., Koslow, G. (1995). *Beutekunst. Auf Schatzsuche in russischen Geheimdepots* [Looted Art. On a Treasure Hunt in Russian Secret Depots]. Munich: Deutscher Taschenbuch Verlag. [in German]; Campfens, E. (2017). Whose Cultural Heritage? Crimean Treasures at the Crossroads of Politics, Law and Ethics. *Art Antiquity and Law*, vol. 22, issue 3, pp. 193–212. [in English].
3. Акуленко В.І. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р.: актуальні питання імплементації і застосування // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2010. Вип. 9. С. 126–138.
4. Hartung, U. (2000). *Verschleppt und verschollen: Eine Dokumentation deutscher, sowjetischer und amerikanischer Akten zum NS-Kunstraub in der Sowjetunion (1941–1948)* [Abducted and Lost: German, Soviet, and American Documentation Files on Nazi Art Theft in the Soviet Union (1941–8)]. Bremen: Edition Temmen. [in German].
5. Grimsted, P. K. (2013). Art and Icons Lost in East Prussia: The Fate of German Seizures from Kyiv Museums. *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, vol. 61, issue 1, pp. 47–91. [in English].
6. Денисова Е. Правовые основы реституции культурных ценностей, перемещенных во время и по окончании Второй мировой войны // Вестник МГИМО. 2012. Вып. 1. С. 281–287.
7. Campfens, E. (2017). Whose Cultural Heritage? Crimean Treasures at the Crossroads of Politics, Law and Ethics. *Art Antiquity and Law*, vol. 22, issue 3, pp. 193–212. [in English].
8. Кот С.І. Українсько-німецькі відносини щодо повернення та реституції культурних цінностей (1991–2012 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. К.: Інститут історії України НАН України, 2012. № 21. С. 163–180.
9. Lauterbach, I. (2015). *Der Central Collecting Point in München: Kunstschutz, Restitution, Neubeginn* [The Central Collecting Point in Munich: A New Beginning for the Restitution and Protection of Art]. Berlin: Deutscher Kunstverlag. [in German].
10. Себта Т.М. Мюнхенська систематична картотека власності мистецьких об'єктів (1945–1952): перспективи дослідження повоєнної реституції українських культурних цінностей // Загартована історією: ювілейний збірник на пошану професора Надії Іванівни Миронець з нагоди 80-ліття від дня народження / Д. Бурім, І. Верба, І. Гирич; гол. редкол. П. Сохань. К.: НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, 2013. С. 221–236.
11. Deutscher Bundestag (2012). *Die Folgen des Zweiten Weltkriegs für Kunst- und Kulturgüter: Kunstraub, Beutekunst und "entartete Kunst"* [The Consequences of the Second World War for Art and Cultural Assets: Art Theft, Looted Art and 'Degenerate Art'], 8 June, pp. 4–6. [in German].

12. *Солошенко В.В.* Опыт возвращения, защиты и сохранения культурных ценностей: немецкий дискурс // Методология исследований политического дискурса: актуальные проблемы содержательного анализа общественно-политических текстов. Вып. 7. Монография. Дискурсы рефлексии и рефлексия как дискурс. Минск: РИВШ, 2017. С. 179–188.
13. Deutsches Zentrum Kulturgutverluste (2022). "Das Deutsche Zentrum Kulturgutverluste bewilligt in der ersten Förderrunde 2022 rund 3,1 Millionen Euro für 24 Projekte der Provenienzforschung im Bereich „NS-Raubgut“" [online]. Available at: https://www.kulturgutverluste.de/Content/02_Aktuelles/DE/Pressemitteilungen/2022/2022-05-19_PM_ersteFoerderrunde.html [in German].
14. *Солошенко В.В.* Викрадене мистецтво в структурі політики пам'яті ФРН // Проблеми всесвітньої історії. 2018. № 1(5) С. 219.
15. *Солошенко В.В.* Захист культурних цінностей у період війн і збройних конфліктів // Проблеми всесвітньої історії. 2018. №2(6). С.193–194.
16. Там само.

Viktorii SOLOSHENKO,
PhD in History
Deputy Director for Scientific Affairs,
State Institution "Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine"

UNIQUENESS OF THE LEGACY OF THE MUNICH CENTRAL COLLECTING POINT OF THE DEFEATED GERMANY (1945–9)

Abstract. The article highlights that the problem of restitution of cultural valuables lost in connection with World War II has been a matter of concern for humanity for many decades. Most European countries have no choice but to address such issues in order to move on from those tragic pages of history and discern crucial lessons for the future.

The author reveals that the territories of European countries suffered such an unprecedented and total relocation of objects of culture, equivalents of which are hardly present in the recent history of European civilisation. It is proven that the issue of defending, preserving, and reclaiming cultural valuables stolen by the Nazis at the onset of and throughout World War II has been reinvented by German society. The paper highlights Germany's considerable experience in overcoming the burden of the past.

The article analyses the history of the creation and operation of the Munich Central Collecting Point. It outlines the interaction between American and German fellow art experts in the employ of Munich Central Institute of Art, which was overall positive. The author accentuates the problem of cultural valuables, which in the wake of World War II ended up scattered across the world, having been trafficked from Germany, Austria, Poland, Ukraine, etc., transported, or otherwise permanently lost. The contractual framework enabling the protection of cultural heritage is outlined, and the cases of recovery and restitution of cultural valuables transported or lost during World War II are showcased. The central problems impeding or limiting such recovery and restitution are discovered. Finally, the author analyses the German experience of recent decades in recovery and restitution of lost or illegally trafficked works along with the significance of that experience to Ukraine.

Keywords: Munich Central Collecting Point, Germany, totalitarian past, Nazi policy, cultural valuables, restitution.

Андрій КУДРЯЧЕНКО,
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
директор
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ПРАГМАТИЗМ І ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ – ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ ПОСТРАДЯНСЬКОГО РОЗВИТКУ АЗЕРБАЙДЖАНУ

Анотація. У статті йдеться про складнощі й успіхи більш як тридцятирічного розвитку Азербайджанської Республіки в контексті пострадянських трансформацій, що не лише дало змогу подолати величезні виклики і кризові явища перших років незалежності, а й узяти курс на стабільний соціально-економічний розвиток. Наголошено, що в основі цих змін – стратегія національного лідера Гейдара Алієва, а також прагматизм і збалансованість внутрішньої та зовнішньої політики, прямі іноземні інвестиції і сприятливий підприємницький клімат. Проаналізовано значення завершення воєнного протистояння, відхід від крайнього націоналізму до політики збереження і розвитку національної самобутності Азербайджану, зростання суспільної свідомості соціуму. Акцентовано увагу на підтримці Азербайджану України в її боротьбі з повномасштабною агресією російської федерації.

Ключові слова: Азербайджан, незалежність, прагматизм і збалансованість, стратегія об'єднання, соціально-економічне зростання, територіальна цілісність.

Серед країн пострадянського простору Азербайджан є державою, що впродовж останніх десятиліть стрімко розвивається й досягла не лише політичної стабільності, високого рівня економічного розвитку, а й позитивних змін у багатьох інших галузях. Азербайджанська Республіка слушно задіяла людські ресурси і вміло використовує свої географічне розташування, економічні й політичні можливості для реалізування власних національних інтересів, а також зміцнення регіональних і глобальних позицій. Нині Азербайджан – визнаний лідер регіону і надійний партнер на міжнародній арені.

Однак цього рівня розвитку вдалося досягнути завдяки наполегливій і копіткій багаторічній діяльності в усіх ланках держави. Експертам, ученим і широкому загалові добре відомі ті складнощі, що їх довелося подолати країні впродовж останніх років існування Радянського Союзу і на зорі незалежності. Саме кінець 1980-х – початок 1990-х років для всіх республік СРСР був періодом бурхливих трансформацій і викликів. Став цей час і неабияким випробуванням соціально-економічної стійкості, державотворчих інтенцій і національної згуртованості Азербайджану. Адже до політичної нестабільності і розпаду СРСР, який призвів до розриву багатьох економічних зв'язків, що зумовили значне зменшення виробництва у всіх республіках колишньої наддержави, додалося ще й величезне соціальне напруження, пов'язане з Нагірним Карабахом і воєнним конфліктом із сусідньою Вірменією, який швидко переріс у довготривалу війну [1].

Серпневий заколот 1991 року в Москві спричинив значні суспільно-політичні зрушення у всіх царинах Радянського Союзу, а також зміну владно-політичних структур. 30 серпня 1991 року Верховна Рада Азербайджану ухвалила Декларацію про відновлення державної незалежності Азербайджанської Республіки, 18 жовтня – прийняла Конституційний акт «Про державну незалежність Азербайджанської Республіки», а 23 листопада анулювала автономний статус Нагірного Карабаху. Конституційний акт підтримали 95% населення країни на всенародному референдумі 29 грудня 1991 року [2]. Відтоді Азербайджанську Республіку проголошено незалежною, демократичною, світською державою, наступницею Азербайджанської Народної Республіки 1918–1920 років.

Згідно з положеннями Конституційного акта, закріплено основні елементи правової державності: верховенство закону, принцип поділу влади, багатопартійність, пріоритет приватної власності. В останній статті підкреслено, що він є «основою для розробки нової Конституції Азербайджанської Республіки» [3]. Так було проголошено курс країни на розвиток демократичних механізмів політичного управління, на створення можливостей для максимальної реалізації прав і свобод громадян.

Однак політичні лідери Азербайджану в перші роки незалежності не зуміли вибудувати інституційний фундамент державного управління в нових умовах. І це мало згубний наслідок – було втрачено контроль над внутрішньополітичними й економічними процесами. Воєнні поразки і вторгнення вірменських військ на територію Азербайджану не сприяли консолідації національних політичних еліт, а, навпаки, різко загострили внутрішнє протистояння. Після захоплення 26 лютого 1992 року азербайджанського міста Ходжали в Нагірному Карабаху і значні втрати серед азербайджанського населення перший Президент Аяз Муталібов під тиском опозиції 6 березня подав у відставку. 7 червня того ж року відбулися

перші в історії Азербайджану альтернативні вибори президента республіки, на яких перемогу здобув керівник націоналістичного Народного фронту Азербайджану (НФА) Абульфаз Ельчібей.

Проте і новому президентові не вдалося стабілізувати ситуацію в країні – азербайджанська державність увійшла в стадію деградації і силового протистояння. Правління Ельчібея (червень 1992 – червень 1993 рр.) – це період некерованості країни. Лише окремі політичні кроки керівництва були конструктивними, як-от виведення з території Азербайджану російських військових баз тощо.

Очевидний дисбаланс політичного курсу, невдачі у військовому протистоянні, некомпетентність уряду поглибили не тільки соціально-економічну кризу, а й дезінтеграційні процеси. Після того як ситуація стала критичною, Президент Абульфаз Ельчібей самоусунувся від влади та, покинувши Баку, повернувся до рідного села.

15 червня 1993 року головою Міллі Меджлісу – парламенту країни – обрали Гейдара Алієва. Цю дату в Азербайджані відзначають як День національного порятунку. Після самоусунення від влади А. Ельчібея спікер парламенту виконував й обов'язки президента. У жовтні 1993 року Гейдара Алієва – колишнього першого секретаря ЦК Компартії Азербайджану, члена Політбюро ЦК КПРС – було обрано Президентом Азербайджанської Республіки [4].

Нині можна виокремити три етапи формування нової пострадянської системи правління в Азербайджані. Перший (1991–1995 рр.) – фрагментація і реструктуризація політичного простору. Цей період, своєю чергою, цілком обґрунтовано поділимо ще на три: «муталібівський» (вересень 1991 – травень 1992 рр.), «ельчібеївський» (червень 1992 – червень 1993 рр.) та «алієвський» (червень 1993 – листопад 1995 рр.). Другий етап – утвердження нової системи державного правління (1995–2003 рр.), ухвалення Конституції, зокрема перехід та становлення нового політичного режиму в Азербайджані, стабілізація політичного процесу. Третій етап (2003 рік – донині) – прихід до влади Ільгама Алієва, під керівництвом якого докорінно змінилася економічна система та макрополітична конфігурація, а також проведено низку заходів з подальшого зміцнення системи влади і практики державотворення.

Великим викликом для Азербайджану в перші роки незалежності стало формування засад ринкової економіки. Проте початок проведення реформ у країні, як, зрештою, і в усіх пострадянських державах, супроводжував сильний спад в економіці. Погіршення економічної ситуації було також пов'язане з політичною нестабільністю і військовим конфліктом у Нагірному Карабаху – одним із найбільш затяжних і кровопролитних на пострадянському просторі. Економічна криза в Азербайджані була масштабнішою,

ніж у більшості країн СНД. Протягом 1992–1995 років сумарне падіння економічних показників сягнуло майже 58%, значно знизилися інвестиції, обсяг яких порівняно до 1991 року скоротився на 43%, екстремально високою була інфляція. На цьому тлі різко скоротилися доходи населення: безробіття зросло, якщо порівнювати з 1990-м роком, у шість разів, а більш як 60% жителів країни опинилися за межею бідності [5, с. 159].

Отже, в перші роки після проголошення незалежності Азербайджанської Республіки нова влада проявила цілковиту некомпетентність у питаннях державного управління. 1990–1993 роки закарбувалися в історії країни та народній пам'яті нескінченними переворотами, боротьбою за владу, криміналізацією режиму, що призвело до дезінтеграційних процесів. 24 жовтня 1992 року прибічники НФА спробували вчинити збройний переворот у Нахичеванській Автономній Республіці – захопили будівлі Міністерства внутрішніх справ і телецентру в Нахичевані. На чолі сепаратистських рухів були учасник Карабаської війни полковник Сурет Гусейнов, який 4 червня 1993 року взяв місто Гянджа й оголосив похід на Баку, і полковник талиського походження Альакрам Гумматов, котрий 15 червня очолив мерію міста Ленкорань, а 23 червня 1993 року проголосив на території семи азербайджанських районів Талиш-Муганську Автономну Республіку. Ситуація стала критичною після втечі президента Ельчібея з Баку. Усе це зумовило глибокий політико-економічний хаос і призвело до втрати великої частини території Азербайджану. Необґрунтовані територіальні претензії сусідньої Вірменії, а також розширення військової агресії поставили країну перед серйозними загрозами. Відтак імперативами того часу стали: запобігання продовженню військової агресії Вірменії проти Азербайджану й усунення її тяжких наслідків, відновлення територіальної цілісності, подолання сепаратизму. Нерозв'язання цього кола вкрай гострих проблем ставило під сумнів будь-які перспективи відновленої державності Азербайджану.

Тяжке тодішнє становище країни значно вивищує значення повернення до влади в другій половині 1993 року на прохання народу лідера радянської доби Гейдара Алієва та його подальшої діяльності. Невтомна державотворча діяльність, політичний хист та мудрість виважених від самого початку кроків – спершу як голови Меджлісу, а потім Президента Азербайджану – відіграли величезну роль і вивели Гейдара Алієва до рівня загальнонаціонального лідера народу і держави. Саме Г. Алієв започаткував рішучі та докорінні зміни внутрішньої і зовнішньої політики, які виходили з наявних реалій і були спрямовані на пошук національного консенсусу та збереження національних інтересів країни. Цьому сприяли досягнення режиму припинення вогню з Вірменією в травні 1994 року, використання мирних умов для проведення невідкладних внутрішньо- і зовнішньополітичних заходів.

Найголовніше те, що Президент Алієв зумів зупинити рух країни до анархії. Концепція розвитку держави, яку було розроблено і запропоновано суспільству, містила такі три головні компоненти: «національна незалежність – національна ідентичність – інтеграція у світ». Програму порятунку нації та держави Гейдара Алієва підтримали всі верстви населення. Вона набула статусу національної ідеї, ставши духовною основою для консолідації країни. Реалізування національної ідеї, яку згодом назвали «азербайджанством», передбачало національне єднання, усебічний розвиток економіки, добробут громадян, сучасні стандарти освіти, духовний розвиток, демократію, національну безпеку. Саме в цей період, під впливом загроз нації і державі, було закладено фундамент майбутньої політичної системи Азербайджану [5, с. 162].

Попри причетність до радянської номенклатури, Г. Алієв мав неабияку пошану й авторитет серед народу. Це, окрім усього іншого, давало змогу ухвалювати непопулярні, проте стратегічно важливі рішення державницького спрямування. Лідер нації насамперед опирався на досвідчених управлінців і господарників та рішуче звільняв із державних посад популістів і тих політиків, які, як уважав, не були гідними. Зокрема, Алієву довелося розв'язувати проблеми економічної кризи, військової агресії Вірменії, загрози громадянської війни, удосконалення державних інститутів, а також вжити виважених заходів задля консолідації суспільства.

Незважаючи на втрату контролю над значною частиною території країни, 6 травня 1994 року в Бішкеку Гейдар Алієв підписав тристоронню угоду про припинення вогню між Азербайджаном, Нагірно-Карабаською Республікою (НКР) і Вірменією за посередництва росії. 12 травня документ набрав чинності. Через воєнну агресію Вірменії 20% азербайджанських земель – територія Нагірного Карабаху і прилеглих до нього семи районів – були окуповані та стали їй підконтрольними. Як наслідок – 700 тисяч азербайджанців вимушено покинули рідні домівки (їх тимчасово розселили в більш як 60 містах і районах Азербайджану) [3].

Важливим досягненням Г. Алієва і доленосною запорукою консолідації та перетворень стали його відхід від крайнього націоналізму НФА та втілена в життя концепція національної ідеї – азербайджанства – як умови збереження національної самобутності народу, зростання суспільної свідомості соціуму. Саме вона стала провідною для всіх етнічних груп, які мешкають в Азербайджані і вважають його своєю спільною Батьківщиною. Політик наголошував, що жодні засоби не об'єднують народи так, як мова, національно-духовні традиції і цінності, які важливі як для громадян держави, так і для азербайджанців, які мешкають в інших країнах. Азербайджанство, на думку Гейдара Алієва, – це збереження національної приналежності, національно-духовних цінностей і водночас збагачення їх синтезом, інтеграцією із загальнолюдськими цінностями, які сприяють розвиткові кожної людини.

Для поступу національної держави та її економіки стратегічно важливим політико-правовим кроком стало прийняття 12 листопада 1995 року на всенародному референдумі Конституції Азербайджанської Республіки. Нова Конституція не тільки визначила систему державного правління, права й обов'язки громадян і держави, а й окреслила основи політичної та економічної систем, найважливіші принципи функціонування держави. Державна влада в АР заснована на демократичних засадах на основі принципу поділу влади. Відповідно до концепції поділу влади, виконавча влада належить Президенту Азербайджанської Республіки, законодавча – Міллі Меджлісу АР, судову владу здійснюють незалежні суди. До складу парламенту входить 125 депутатів. Їх обирають на основі мажоритарної виборчої системи і загальних, рівних та прямих виборів шляхом вільного, особистого і таємного голосування. Вибори кожного скликання Міллі Меджлісу проводять кожні п'ять років у першу неділю листопада.

Кабінет Міністрів підпорядковується Президенту і підзвітний йому. Він готує законопроекти, ухвалює рішення, що стосуються політичної, фінансової і національної безпеки республіки. Він також готує проект державного бюджету, контролює його виконання і здійснює фінансово-кредитну політику [6].

Отже, прийняття Конституції АР – цілком логічний етап трансформаційних перетворень і подолання системної дезорганізації політико-правового механізму в країні. Конституція проголосила азербайджанський народ єдиним джерелом державної влади. Вищою метою держави є забезпечення прав і свобод людини та громадянина, підкреслено соціальну спрямованість державної політики. Закріплено принципи поділу влади. Встановлено, що президента держави обирають на п'ятирічний термін на загальних, прямих і рівних виборах за умов вільного і таємного голосування. Конституція Азербайджанської Республіки має демократичну спрямованість, фіксує основоположні права і свободи, формує основи громадянського суспільства в країні.

Варто зазначити, що в основі цього документа – французька конституційна модель, яку раніше модифіковано було застосовано в Конституції російської федерації, а трохи пізніше – й інших пострадянських держав (Білорусі, Казахстану, України тощо). Специфічна риса такої моделі – зосередження повноважень у руках глави держави, роль президентства як центрального системоутворювального інституту владної конструкції.

Після прийняття Конституції розпочався інституціональний етап пострадянського розвитку Азербайджану і перехід до нового періоду стабілізації суспільно-політичного процесу в країні. Це етап зміцнення політичної системи, монополізації владного ресурсу (1993–2010 роки). У жовтні 1998 року переважною більшістю голосів (77,7%) Гейдара Алієва

обрали Президентом Азербайджану на другий термін. Продовживши державотворчу діяльність, він фактично став архітектором і творцем сучасної незалежної держави із завершеною структурою законодавчої і виконавчої влади. За президентства Алієва Азербайджанська Республіка стала світською правовою державою, в якій громадяни мають рівні права, незалежно від їхньої національної, релігійної чи іншої приналежності. Г. Алієв «запустив» державний механізм із правовим підґрунтям – усенародно обраним на альтернативній основі парламентом, муніципалітетами, судовими органами. У такий спосіб було удосконалено державні інститути, розширено й зміцнено зовнішні зв'язки країни [4].

Окрім того, що Президент Алієв домогся припинення вогню, він зумів усунути загрози громадянської війни і сепаратистських тенденцій та утвердити самостійну політику, зокрема і в економічній сфері. Головними напрямками цієї діяльності стало створення системи економіки, заснованої на різних формах власності, перехід до ринкових відносин й інтеграція країни в світову економіку. Унаслідок далекоглядної політики Гейдара Алієва Азербайджан досягнув вагомих успіхів у соціально-економічному розвитку. Основою цих позитивних змін стала його нова нафтова стратегія, початок якої пов'язують із підписанням 1994 року нафтового «Контракту століття» з консорціумом західних компаній, який неабияк зміцнив фундамент азербайджанської економіки. Масштабні інфраструктурні перетворення та багатовекторна зовнішня політика сприяли зростанню міжнародного авторитету Азербайджану. Країну почали сприймати як базовий елемент регіональних інтеграційних процесів і надійний плацдарм для реалізації довгострокових транснаціональних проєктів. 2001 року в Азербайджані діяли 32 нафтові компанії. Договори про спільну розробку родовищ «Азері», «Чираг» і «Гюнешлі», а також функціонування нафтопроводів «Баку – Новоросійськ», «Баку – Супса», «Баку – Тбілісі – Джейхан» і газопроводу «Баку – Тбілісі – Ерзурум» стали великим стратегічним успіхом і вирішальним чинником на шляху інтегрування Азербайджану у світову економіку [7].

З метою раціонального управління фінансовими ресурсами, отриманими від продажу нафти, та задля ефективного використання цих коштів, реалізації соціальних і економічних проєктів, 1999 року Г. Алієв підписав Указ «Про створення Державного нафтового фонду Азербайджанської Республіки». Успішну діяльність фонду і прозорість його діяльності досі високо оцінюють міжнародні організації.

Нафтогазовий сектор уплинув на розвиток інших галузей економіки. Завдяки ефективній економічній політиці було досягнуто макроекономічної стабільності, закладено підґрунтя сталого економічного зростання, значно поліпшено рівень життя населення. Основні напрями економічної

політики того часу – створення сприятливих умов і можливостей для розширення підприємництва, подальше покращення інвестиційної привабливості та бізнес-середовища, а також розвиток нафтових галузей.

За перші роки незалежності в країні було проведено приватизацію торгівлі. Відтак приватною стала переважна частина роздрібної торгівлі, об'єкти громадського харчування і служби побуту. Органи влади Баку в стислі терміни втілювали ринкові перетворення, спрямовуючи зусилля на розвиток приватної ініціативи та інтегрування країни у світову економіку. Велику роботу також зроблено й у сфері правових реформ, зокрема створено систему правового регулювання діяльності суб'єктів економічних відносин. Було ухвалено кілька десятків основоположних законів та нормативних актів, які і нині є підґрунтям, що регулює функціонування економіки Азербайджанської Республіки. До того ж держава обмежила контрольні функції різних органів перевірки [8].

Знаковим був також Закон «Про земельну реформу», ухвалений 16 липня 1996 року. Азербайджан першим на теренах СНД провів масштабну земельну реформу, надавши в користування селянам та фермерам землю на безоплатній основі. Разом із ухваленим 1999 року рішенням про звільнення фермерів від усіх видів податків (за винятком земельного) на п'ять років це дало змогу відродити сільське господарство. За короткий час було ліквідовано більш як 1300 колгоспів та радгоспів, натомість створено майже 35 тисяч фермерських господарств. Як наслідок – з 1997 по 2000 роки виробництво сільськогосподарської продукції щорічно зросло від 7 до 12% [9].

З 1995 по 2000 роки у два етапи було проведено масштабну приватизацію. 1997 року прийняли Державну програму підтримки малого та середнього підприємництва, а 2000-го – створили Фонд підтримки підприємництва. За президентства Алієва активно налагоджувалася співпраця Азербайджану з міжнародними фінансовими організаціями і донорами, без допомоги яких неможливе було відновлення економічної інфраструктури, зокрема фінансово-кредитної системи країни, яка нині переживає «другий нафтовий бум». Кредити та консультації МВФ, Світового банку і Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) сприяли успішній реалізації національної програми приватизації, реформі фінансово-кредитної системи та підтримали макроекономічну стабільність.

У найкоротші терміни було створено законодавчу базу ринкової економіки. «Державна програма розвитку малого і середнього підприємництва (2002–2005 рр.)», укази «Про додаткові заходи у сфері державної підтримки розвитку підприємництва в Азербайджанській Республіці» від 10 вересня 2002 року, «Про припинення втручань, що перешкоджають розвитку підприємництва» від 28 вересня 2002 року, що їх затвердив Г. Алієв, мали

на меті комплексне і системне розв'язання проблем приватного сектора, створення сприятливого економічного та інституційного середовища для стрімкого розвитку підприємництва, обмеження контрольних функцій різних державних органів. Реформування банківської системи і лібералізацію процентних ставок здійснено вже в перші роки ХХІ століття.

Нових вимірів у контексті сучасних вимог набула система державної служби. Зокрема, було ухвалено Закон «Про державну службу», створено Комісію з питань державної служби, запрацював процес прийняття на роботу в державні органи на конкурсній основі тощо.

Для розширення виробництва, більш активного залучення в країну іноземних інвестицій, офіційний Баку дотримується політики відкритих дверей. Важливо, що до 50% закордонних інвестицій надходило на розвиток машинобудування, засобів зв'язку, харчової промисловості, сфери послуг тощо. На початку 2000-х років у країні було понад 200 іноземних компаній. У цей час проведено регіональну реформу, здійснено низку соціально-економічних заходів задля розвитку кожного регіону, його недержавних комерційних підприємств. 2003 року частка приватних підприємств становила 57% (за ВВП), а 2006-го – вже 75,8% [9].

Варто зазначити, що відповідальна макроекономічна політика суттєво підвищила стійкість країни до зовнішніх впливів у часи кризових викликів 1997–1998-го і 2008–2010 років. Попри переважання в експорті нафти і нафтопродуктів, Азербайджан зміг уникнути валютної кризи під час різкого падіння світових цін наприкінці 1990-х. Важливо, що країна в ці тяжкі для світової економіки роки мала невеликий державний борг, у структурі якого майже не було короткострокових зобов'язань. Водночас негативні явища світового господарства впливали на азербайджанську економіку через зовнішню торгівлю – шляхом зменшення фізичних обсягів і вартості експорту нафти. На цьому тлі знову зріс дефіцит бюджету, який згодом вдалося стабілізувати, а джерелом фінансування значного дефіциту рахунків поточних операцій переважно були прямі іноземні інвестиції (ПІІ).

Відновлення і подальше економічне зростання Азербайджану нерозривно пов'язане з освоєнням нафтових ресурсів на шельфі Каспійського моря із залученням масштабних іноземних інвестицій. Відтак основними напрямками його економіки стали видобуток і експорт нафти. Було укладено відповідні угоди та проведено пайовий розподіл продукції глибоководних родовищ. У зв'язку із цим обсяг інвестицій, необхідних для розробки родовищ, сягав 11,5 млрд дол. США. Згідно з контрактом, 80% від загального чистого прибутку отримує Азербайджан, решту (20%) – інвестиційні компанії. Сумарні ПІІ у 1996–2000 роках склали 3,3 млрд дол. США. У підсумку економіка країни зростала завдяки активному

розвиткові галузей, пов'язаних із нафтовою промисловістю (будівництва, транспорту і зв'язку). Однак промисловий комплекс у той період не досягнув сталого поступу, до того ж почало занепадати машинобудування.

Нафтогазові запаси вивели Азербайджанську Республіку в лідери серед країн СНД щодо залучення прямих іноземних інвестицій. Багаті родовища приваблювали закордонні нафтові компанії. Стабільна зовнішня і внутрішня політика дала змогу залучати нові інвестиції на довготривалу перспективу. Згідно з «Контрактом століття» й усіма нафтовими договорами з відповідними компаніями (а це майже 20 країн), передбачено, що до кінця ХХІ століття вкладення ПІІ сягатимуть 60 млрд дол. США.

До будівництва основного нафтопроводу «Баку – Тбілісі – Джейхан» (Туреччина) завдовжки близько 1760 км за підтримки США було залучено консорціум «British Petroleum». Вартість проекту – 4 млрд дол. Нині нафтопровід має пропускну спроможність 50 млн тонн нафти на рік. Її видобувають на контрактному родовищі «Азері – Чираг – Гюнешлі» на шельфі Каспію. Магістраль також використовують для транспортування туркменської, казахської і російської нафти [9].

У зовнішній політиці офіційний Баку дедалі більше уваги приділяє розвиткові і зміцненню економічних зв'язків з іншими країнами. Справді, Гейдар Алієв налагодив відносини з Туреччиною і країнами Заходу. Водночас Азербайджан не припиняв співпраці з росією, розширивши договірно-правову базу двосторонніх взаємин. Зокрема, в липні 1997 року в Москві було підписано Договір про дружбу, співпрацю і взаємну безпеку між двома державами. 22 лютого 2022 року – напередодні російсько-української війни – Азербайджанська Республіка та РФ підписали Декларацію про союзницьку взаємодію. Дату підписання документа погодили раніше, тож, як вважають експерти, він є лише декларативним та істотно становища Баку не погіршує.

Однак Баку – прихильник взаємовигідних відносин іншого формату. 1997 року Азербайджан, Грузія, Молдова й Україна з метою прискорити економічне зростання, налагодити транспортний коридор, поглибити взаємовигідні торговельні відносини та послабити вплив Москви створили Організацію за демократію та економічний розвиток (ГУАМ). Такі політичні й економічні взаємини уможлилювали постійний приріст внутрішнього валового продукту АР, хоч тривалий час азербайджанський народ жив за межею бідності. Але на початку 2000 року ситуацію вдалося нормалізувати, і невдовзі Азербайджан став лідером з-поміж країн СНД за показниками економічного зростання [10].

Проте, окрім економічних, відбулися й політичні зміни. Чергові президентські вибори 15 жовтня 2003 року стали важливим перехідним етапом у політичній системі і владі Республіки Азербайджан. Тоді перемогу

здобув син Гейдара Алієва Ільгам Алієв (чинний Глава Держави зняв свою кандидатуру через хворобу). 16 жовтня ЦВК республіки офіційно оголосила результати виборів: Ільгам Алієв отримав переважну більшість голосів – 76,84%, тоді як його найближчий суперник Іса Гамбар – лише 13,97%. Колишня пострадянська еліта і бізнес-кола прийняли наступника. Це вперше на теренах пострадянського простору владу безпосередньо було передано у спадок. Новообраний президент, на відміну від батька, більше уваги приділив розвиткові економічної сфери і певній лібералізації ринку, в усьому ж іншому продовжив його курс.

Інституціоналізація політичної системи в Азербайджані проходила в безпосередньому взаємозв'язку із процесом подолання системної дифузії в соціально-економічній, політичній, ментальній сферах соціуму. Унаслідок цього фундаментальні завдання політичної системи 1993–2003 років акумулював антикризовий комплекс: внутрішньо-політична стабілізація, міжнародна легітимація, подолання дисфункції владного механізму, економічні реформи та залучення іноземного капіталу. До того ж звернення до авторитарних політичних практик були прийнятними та ефективними механізмами, що забезпечували позитивну макроекономічну динаміку і послідовність політичного курсу в умовах збереження владної монополії.

Після перемоги на президентських виборах Ільгам Гейдар-огли Алієв здебільшого продовжив політичну лінію національного лідера Гейдара Алієва та провів широкі трансформаційні перетворення. Його переобирали президентом 2008-го, 2013-го та 2018 року. Термін президентства за його третьої каденції, згідно з внесеними поправками до Конституції, було збільшено до семи років [6].

Отже, стратегію першого загальнонаціонального лідера Гейдара Алієва успішно перейняв його гідний наступник. Тож для твердого поступу Азербайджану стратегічно важливо було визначити цілі соціально-економічної політики, зокрема: сформувані соціально-орієнтовану, диверсифіковану національну економіку, зміцнити її вільні ринкові відносини і здатність до саморозвитку в контексті тенденцій світового господарства. Унаслідок поміркованої політики сталого розвитку країни, було досягнуто значних успіхів:

- збережено макроекономічну стабільність;
- прискорено диверсифікацію економіки і розвиток нафтових галузей та регіонів;
- забезпечено ефективне використання стратегічних валютних резервів;
- підвищено стабільність національної валюти і надійність банківської системи;
- розширено державну підтримку підприємництва та населення.

Запорукою розвитку Азербайджану є те, що за президенства Ільгана Алієва системний, стратегічно вивіреним зовнішньополітичним курсом Баку попереднього періоду з властивими йому прагматизмом і збалансованістю було продовжено. Дуже важливо, що демагогія та популізм у зовнішній політиці практично відсутні. У відносинах із партнерами держава активно використовує специфіку свого геополітичного становища й історичного розвитку. Азербайджанська нація схожа на мозаїку, що складається з різних історичних та культурних сегментів. Позаяк Азербайджан – пострадянська країна, та ще й південнокавказька. Географічно вона є не лише частиною Європи, а й Великого Близького Сходу. Це світська держава, в якій іслам – панівна релігія. Азербайджан – багатонаціональний, проте оберігає свою багатолічність, на відміну від сусідніх Вірменії і Грузії, які тяжіють до насильницького створення моноетнічних суспільств.

Традиційна толерантність азербайджанців не означає їхньої згоди на імпортування радикальної релігійної чи будь-якої іншої ідеології. Найбільше це помітно у відносинах Азербайджану з ісламським світом, насамперед із Туреччиною та Іраном. Прагнучи співпрацювати з цими державами та розширюючи можливості торговельно-економічної взаємодії, керівництво країни не виходить за чітко окреслені межі Конституції та не впадає в крайнощі ісламського радикалізму чи ісламофобії. Будь-які прояви екстремізму жорстко придушують.

Відносини з Туреччиною – дієве стратегічне партнерство, включно з військовим складником. Воно ґрунтується на засадах Договору про стратегічне партнерство та взаємодопомогу між Азербайджаном і Туреччиною, укладеному 16 серпня 2010 року. Документ декларує конкретні дії сторін щодо військової взаємодопомоги. Зокрема, у статті 2 зазначено, що в разі озброєної атаки чи агресії третьої держави або групи держав кожна зі сторін надасть іншій допомогу, використовуючи всі можливості; у 3-й ідеться про тісну співпрацю в оборонній та військово-технічній політиці. Передбачено також спільні дії щодо усунення загроз та викликів національній безпеці. Відповідно до спільної заяви, яку ухвалили президенти і ратифікували парламенти, було створено двосторонню Раду стратегічного співробітництва високого рівня.

Туреччина ділить з Росією перше і друге місця в імпорті Азербайджану, вона є першим закордонним інвестором у нафтовий сектор його економіки. Чимало турецьких бізнесменів мають тут свої малі та середні підприємства. Зі свого боку, Азербайджан, залучаючи значні фінансові ресурси, дедалі частіше інвестує в Туреччину через Державну нафтову компанію Азербайджанської Республіки (SOCAR), однак є й приватні азербайджанські інвестиції.

Відносини Азербайджану з іншим, не менш важливим за Туреччину сусідом – Ісламською Республікою Іран – нині у стані своєрідного негативного нейтралітету. Останніми десятиліттями обидві держави шіїтів ставляться одна до одної з недовірою. І на те є певні об'єктивні причини, які історично ускладнюють взаємини між двома країнами. В Ірані мешкає майже 30 млн азербайджанців. Це найбільша етнічна «меншість», широко представлена як у владних, так і у фінансових структурах Ірану. З огляду на те, що після завершення Другої світової війни СРСР робив невдалу спробу приєднати Південний Азербайджан, відколовши його від Ірану, в Тегерані й досі підозрюють Баку в можливих зазіханнях на національний чинник і його використання у протистоянні наявному режимові. Іранці ж підтримують ісламських радикалів в Азербайджані, і це часто призводить до арештів їхніх лідерів.

Радикальних іранських ісламістів дратує світськість Азербайджану, що є взірцем соціально-політичного розвитку не тільки для південних азербайджанців, а й для інших національностей Ірану. Тегеран розглядає азербайджанську музику, фільми, спосіб життя як небезпечний вияв «м'якої сили». Щороку майже 40 тисяч мешканців Ірану перетинають кордон під час свят, щоби повеселитися у світській державі. Пісенний конкурс «Євробачення 2012», який проходив у Баку, викликав протести з боку офіційних осіб Тегерана. Показово, що іранський посол демонстративно покинув Баку на час, поки тривав захід [11, с. 288].

Другим негативним чинником у взаєминах Баку і Тегерана є дружні відносини Ірану та Вірменії. Саме у розпал напруження конфлікту в Нагірному Карабаху з Ірану до Вірменії надходили медикаменти, продовольство, пальне. Іранські підприємці свого часу кілька разів намагалися створити в Нагірному Карабаху спільні підприємства з Вірменією, і полишали це тільки після рішучих протестів азербайджанської сторони. Тож природно, що офіційний Баку мусить враховувати географічну близькість, а також багатовікові історичні зв'язки і культурні традиції ірансько-вірменських взаємин. Іран не має територіальних претензій до Вірменії, а доволі чисельна 120-тисячна вірменська етнічна діаспора завжди сприяла зміцненню відносин між цими країнами і на суспільному, і на політичному рівні.

Третім подразником азербайджансько-іранських взаємин є загальновідоме активне залучення з боку Азербайджану іноземних компаній для розробки родовищ Каспійського шельфу. Іранські військові катери змушували азербайджанські геофізичні розвідки залишати місце проведення сейсморозвідувальних робіт на спірному, на думку іранців, нафтовому родовищі. Також були випадки, коли іранські літаки порушували повітряний простір Азербайджану і робили це аж до того часу, поки азербайджанці спільно з турецькими військовиками не провели показових

навчань над Каспійським морем. З певним занепокоєнням Іран сприйняв повідомлення про те, що Азербайджан закупив нове ізраїльське озброєння, зокрема безпілотні літальні апарати тощо.

Але принципова позиція Баку щодо Тегерана і тимчасових ускладнень геополітичної ситуації навколо нього є конструктивною. На тлі загострення відносин між Заходом та Іраном, до останньої застосовують санкції, зокрема створено антиіранську коаліцію. Проте Президент І. Алієв заявив, що «Азербайджан не дозволить ні розміщення військових сил жодної країни на своїй території, ані ведення будь-яких бойових операцій проти Ірану зі своєї території». Баку цінує, що «Іран і Азербайджан є дружніми, сусідніми країнами, зв'язки яких опираються на глибоке історичне коріння» [11, с. 291].

Через погіршення взаємин Туреччини з Ізраїлем Азербайджан дедалі більше стає привілейованим союзником Тель-Авіва з-поміж мусульманських країн. Анкара і Баку активно дотримуються політики зближення та інтеграції тюркських держав і народів. Азербайджан бере участь у діяльності заснованих з ініціативи Туреччини та під її патронажем економічних і гуманітарних організацій, як-от Організація економічного співробітництва (ОЕС) і Міжнародна організація тюркської культури (ТюрКСОЙ). Свого часу на X саміті глав держав тюркомовних країн Президент Ільгам Алієв підкреслив: «[...] тюркський світ великий. Нас об'єднують не лише географічні координати. Нас об'єднують відносини між нами, наше братерство, спільне минуле та теперішнє. Сьогодні такі країни, як Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Узбекистан, Туркменістан, посилюють Туреччину, а велика і могутня Туреччина посилює нас. Наша сила в єдності. Ми повинні прагнути ще більше зміцнити цю єдність у всіх сферах» [15]. Тож природно, що в культурному напрямі, зокрема в межах організації ТюрКСОЙ, активніше почали розвивати проекти щодо формування єдиного культурного тюркського простору від Анатолії до меж Центральної Азії і Китаю. Показово, що з ініціативи Азербайджану створено Парламентську асамблею тюркомовних країн (ТюркПА). У Баку розпочав роботу Генеральний секретаріат цієї асамблеї. Водночас азербайджанська сторона ініціювала створення Фонду ТюрКСОЙ і фінансувала його.

Принципово важливим є заклик І. Алієва до послів і керівників дипломатичних представництв мусульманських країн в Азербайджані спільною боротьбою спростовувати викривлені уявлення про іслам та спроби тісно пов'язати його виключно з тероризмом: «Ісламські цінності є дорогими для нас. В основі наших національних цінностей – ісламські цінності. Зрозуміло, ми повинні прагнути до того, щоб увесь мусульманський світ згуртувався ще тісніше і було розв'язано проблеми, які постали перед нами, аби в майбутньому ми могли надавати один одному ще більшу

підтримку. Ми хочемо, щоб у всіх мусульманських країнах були мир і спокій, не проливалася кров, не було громадянської війни» [11, с. 292].

Участь Азербайджану в суспільно-політичних процесах ісламського світу засновано і на двосторонній, і на багатосторонній основі. Підкреслено світський характер державного розвитку не відкидає тісної співпраці з провідною міжнародною структурою ісламських країн – Організацією ісламського співробітництва (ОІС), яка об'єднує 57 держав. ОІС бере участь у розв'язанні проблем держав-учасниць і усуненні конфліктів, сприяє в утвердженні взаєморозуміння між іншими державами та міжнародними організаціями.

Слід наголосити, що Азербайджан прагне використати можливості наявних організацій, аби підтвердити свою центральну роль інтегратора гуманітарної співпраці, а також наголосити на своїй значущості для транспортної структури регіону. У Баку небезпідставно вважають, що спільність історії, звичаїв і традицій країн-партнерів Організації економічного співробітництва створюють об'єктивні передумови для зміцнення їхньої регіональної співпраці. Економічний потенціал ОЕС стрімко зростає, розвивається транспортна інфраструктура. Відкриття транспортних коридорів Схід – Захід і Північ – Південь підвищує ефективність використання вже збудованих в Азербайджані об'єктів та тих, які ще будують, для забезпечення транзитних перевезень. Тому Азербайджан зацікавлений у функціонуванні коридору Європа – Кавказ – Азія і як транзитна країна готовий надати свою транспортну інфраструктуру для дружніх країн ОЕС.

Успішно діючи на міжнародній арені, Азербайджанська Республіка, починаючи з 2004 року, послідовно виконала три п'ятирічні програми соціально-економічного розвитку її регіонів, спрямовані на диверсифікацію економіки. Реалізація цих завдань сприяє сталому розвитку ненафтових галузей країни, підвищенню рівня соціальної інфраструктури в регіонах, збільшенню обсягу інвестицій, створенню нових підприємств і робочих місць. Зокрема, протягом цього періоду було забезпечено більш як 2 млн нових робочих місць, 1,5 млн із яких – постійні, та відкрито майже 100 тисяч підприємств. Як наслідок – рівень безробіття в країні скоротився приблизно на 5%, а рівень бідності – до 5,1%. Четверта така п'ятирічна програма завершується 2023 року [9].

Водночас діє довгострокова стратегія з управління нафтовими і газовими доходами (2005–2025 рр.), що має забезпечити сталий і збалансований поступ регіонів і країни загалом. Державна політика спрямована не лише на захист макроекономічної стабільності в умовах різкого підвищення нафтових і газових експортних доходів, а й на реалізацію зазначеної стратегії, збереження частини цих коштів для прийдешніх поколінь,

раціональне використання їх в інтересах усього населення. Ця стратегія визначає основні принципи використання нафтових і газових доходів і середньострокову політику витрат.

Нині прибуток від нафтогазового сектора – майже 60% від ВВП. Протягом останніх років видобуток нафти сягає від 7,5 до 8,0 млн тонн, а його коливання зумовлене специфікою світового ринку та підписанням меморандуму Організації країн – експортерів нафти (ОПЕК) про регулювання нафтовидобутку. Основним оператором на ринку нафти в Азербайджані є державна компанія SOCAR.

Варто зазначити, що Азербайджан, який географічно розташований на межі Заходу і Сходу, має природну можливість забезпечити перевезення товарів і послуг з європейських країн на азійський ринок, що дедалі зростає, і навпаки. Тому нині, розвиваючи свою якісно нову економічну модель, країна розширює політичні і торговельні взаємини між Європою й Азією, розвиває Кавказький транспортний коридор, а також відіграє важливу роль у реалізуванні масштабних проєктів. Відповідно до цих завдань, з 2016 року проведено низку заходів з метою просування місцевої нафтової продукції на зовнішні ринки під брендом «Made in Azerbaijan». Нині під цим гаслом експортують понад три тисячі найменувань продукції азербайджанського виробництва. Триває робота зі зміцнення позицій азербайджанських товарів на зовнішніх ринках й освоєння нових напрямів для експорту.

Про динамічний розвиток держави за роки незалежності свідчать не лише показники ВВП в поточних цінах, а й зростання частки ВВП держави у світі – із 0,028 % до 0,055%, і зокрема в Азії – з 0,12% до 0,15% [5, с. 170].

Важливо, що економічне зростання Азербайджанської Республіки та розбудова Збройних сил стали тими дієвими чинниками, що вплинули на повернення непідконтрольних Нагірного Карабаху і прилеглих територій, які раніше захопила Вірменія. На початку квітня 2016 року Збройні сили Азербайджану звільнили декілька висот і сіл трьох районів. 27 вересня 2020 року розпочався півторамісячний воєнний конфлікт за Нагірний Карабах, який в Азербайджані офіційно називають «Вітчизняною війною» (азерб. «Vətən müharibəsi») і «Другою Карабаською війною» (азерб. «İkinci Qarabağ müharibəsi»).

Широкомасштабні бойові дії між Збройними силами Азербайджану з одного боку та збройними формуваннями невизнаної Нагірно-Карабаської Республіки і Вірменії з іншого були найбільш тривалими і кровопролитними в регіоні після припинення Карабаської війни 1994 року. Уранці 27 вересня азербайджанські війська з масштабним застосуванням авіації, бронетехніки, артилерії й ударних безпілотних літальних апаратів

розпочали наступ. За версією Міноборони Азербайджану, йшлося про контрнаступальну операцію «Металевий кулак» (азерб. «Dəmir yumruq») у відповідь на обстріл з боку Вірменії декількох азербайджанських населених пунктів. Успіх забезпечили бої, що точилися на двох напрямках – півночі і півдні Карабаху. Перелом у протистоянні настав після того, як на початку жовтня Азербайджан узяв Джебраїл, а бойові дії завершилися після взяття міста Шуша, яке височіє над Степанакертом. Відтак було підписано заяву про припинення вогню.

Політичну й військову підтримку Азербайджану надавала Туреччина – допомагала військовою технікою і, як стверджували міжнародні ЗМІ, посилала радників та інструкторів. З військового погляду Вірменія і Нагірний Карабах фактично становили одне ціле. Від НКР брали участь вірменські добровольці з Франції, Лівану, Сирії і країн Латинської Америки. 10 листопада 2020 року було опубліковано спільну тристоронню заяву про повне припинення вогню і всіх військових дій у зоні Нагірно-Карабаського конфлікту. Під час цього збройного протистояння загинуло чотири тисячі осіб.

Угода про мир у Нагірному Карабаху, яку підписали Вірменія, Азербайджан і росія, передбачала введення російських миротворців (близько двох тисяч), виведення вірменських збройних сил із прилеглих до Нагірного Карабаху районів і повернення під контроль Баку всіх територій, що входили до його складу згідно з декларацією від 10 листопада 2020 року. Отже, саме завдяки економічній і військовій могутності, єдності народу і його підтримці влади, розбудові Збройних сил Азербайджанська Республіка повернула втрачені раніше території, утвердила власний суверенітет і здобула міжнародний авторитет.

Україна, як і більшість держав світової спільноти, завжди підтримувала Азербайджан у боротьбі за територіальну цілісність і національний суверенітет над усією територією країни. Київ сприяв зміцненню армії Азербайджану, експортуючи зброю. Баку відчув прихильність України під час звільнення окупованих територій Нагірного Карабаху та прилеглих районів. Повернення окупованих районів до складу Азербайджану стало тим прикладом, який надихнув Україну, її Збройні сили та всіх патріотів.

Після перемоги в Азербайджані почалася нова реальність. За короткий період влада розробила концепцію відновлення та розвитку звільнених територій. Нині збудовано не лише важливі інфраструктурні об'єкти, а й у деяких населених пунктах реалізують проекти зі створення «розумних сіл». Азербайджан прагне прискорено відбудувати державу. З огляду на його потенціал, обсяг сировинних і природних ресурсів та родючі землі невдовзі Нагірний Карабах відіграватиме помітну роль у розвитку всієї країни.

Відновлена історична справедливість щодо територіальної і національної єдності регіонів Азербайджану та втілення проекту «Зангезурського коридору» уможливило сполучення Азербайджану не тільки з Нахичеванською Автономною Республікою, а й із Туреччиною. А це створює широкі можливості для регіональної економічної співпраці, додаткові перспективи розвитку і для Азербайджану, й для інших країн цього регіону .

Великим випробуванням для азербайджансько-українських відносин стало повномасштабне зухвале вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, яке світова спільнота рішуче засудила. Беручи до уваги позицію Азербайджану стосовно створення міжнародних майданчиків для переговорного процесу, варто зазначити, що саме Глава Азербайджанської Республіки Ільгам Алієв та Президент Туреччини Реджеп Ердоган увечері 26 лютого запропонували організувати переговори з росією щодо припинення вогню [12]. Баку оперативно надав нашій країні нафту та нафтопродукти, нестачу яких гостро відчували в перші дні війни. Також забезпечив безкоштовним паливом автомобілі швидкої допомоги та Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а згодом Президент Азербайджану пообіцяв постачати паливо для посівної під час воєнного стану в нашій країні [13].

Ільгам Алієв не раз заявляв про підтримку територіальної цілісності України: «Ми підтримуємо територіальну цілісність України, як і інші країни, і відкрито заявляємо про це [...] Так, ми не заперечуємо, що в нас добрі відносини з Росією. Принципи міжнародного права в жодному разі не повинні спотворюватися через політичну перевагу» [14]. Добре розуміючи становище України, Азербайджан від самого початку збройної агресії РФ надавав нашій державі гуманітарну допомогу на суму більш як 5,6 млн дол. Боротьбу України з російським агресором підтримує й азербайджанський народ.

Підсумовуючи аналіз розвитку Азербайджанської Республіки в роки пострадянських трансформацій, згадаймо основні його етапи. На зорі незалежності держава мала величезні соціально-економічні труднощі, а посилення воєнного конфлікту і сепаратистських рухів загрожували ймовірністю втрати державності. Повернення до влади в середині 1993 року Гейдара Алієва – досвідченого політика й управлінця – стало поворотним чинником деструктивних процесів. Він, зокрема, провів невідкладні заходи щодо виправлення ситуації в країні і запропонував суспільству стратегію національного відродження. Політичний хист і мудрість вивели Гейдара Алієва на рівень загальнонаціонального лідера народу і держави. Саме він започаткував рішучі та глибокі зміни внутрішньої і зовнішньої політики, які виходили із наявних реалій і були спрямовані на пошук національного консенсусу та збереження національних інтересів країни. У

такий спосіб політик зумів зупинити сповзання країни до анархії. Гейдар Алієв фактично став фундатором сучасної конструкції поступу Азербайджану. Розроблена та запропонована суспільству концепція розвитку держави містила три основні компоненти: «національна незалежність – національна ідентичність – інтеграція у світ». Цю програму порятунку нації і держави підтримали всі верстви населення. Вона набула статусу національної ідеї, ставши духовною основою для консолідації країни та розвитку держави і соціуму.

Продовжуючи стратегічну лінію Гейдара Алієва, його наступник – Ільгам Алієв – наполегливо реалізовує політику, спрямовану на стійкий соціально-економічний розвиток. Суттєвими характерними ознаками і внутрішньої, і зовнішньої політики Азербайджану є прагматизм і збалансованість. Це стосується політики і в регіоні, і в колі ісламських держав, і в ширших геополітичних та гео економічних вимірах. Завдяки прогресивному економічному розвитку Азербайджан став ініціатором великих проєктів, здатних змінити економіку та нинішнє значення Південного Кавказу і прилеглих до нього регіонів. Як локомотив регіональної економіки, він перетворився на одного з надійних партнерів енергетичної безпеки широкого кола країн двох континентів. Усе це підвищило політичну й економічну роль Азербайджану в регіоні, заклало міцний фундамент його стійкості до зовнішніх впливів та прислужилося справі відновлення суверенітету і територіальної цілісності незалежної сучасної держави.

1. Мірошниченко М. Азербайджан, Азербайджанська Республіка // Енциклопедія сучасної України / М. Мірошниченко, Ф. Туранли. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42755
2. Азербайджанська Республіка – 30 років Незалежності // Голос України. 12 жовтня 2021. URL: <http://www.golos.com.ua/article/352236>
3. 18 октября – День независимости Азербайджана. URL: http://www.anl.az/18oktyabr_ru.html
4. Ахундова Э. Гейдар Алиев. Личность и эпоха: у 3-х т. Т. 3. Возвращение (1990–2003). Москва: Канон+, 2017. 623с.
5. Кудряченко А.І. Азербайджанська Республіка: засади успішних трансформаційних перетворень / А.І. Кудряченко, В.В. Солошенко // Проблеми всесвітньої історії. № 4(16). С. 155–174.
6. Конституція Азербайджанской Республики // Официальный сайт Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева. URL: https://static.president.az/upload/Files/2019/12/04/67ono052vl_konstitutsiya_rus_update.pdf
7. Аллавердієва І. Виникнення та становлення нафтової промисловості в Азербайджані // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Вип. 99. Історія. К., 2010. С. 4–6.
8. Азербайджанская модель реформ // Yer & Insan. 20 ноября 2019. URL: <https://ru.yerveinsan.az/news.php?id=6383>
9. The State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan (n.d.). Official website [online]. Available at: <https://www.stat.gov.az/?lang=az> [in Azerbaijani].
10. Див. за: Кудряченко А.І. Зазнач. праця. С. 167; Гасымлы М.Дж. Украинско-азербайджанские политические отношения: история и современность: Монография / М.Дж. Гасымлы, О.Р. Купчик, А.У. Дамиров. К.: Изд. дом Дмитрия Бурого, 2012. С. 114.
11. Чернявский С.И. Десять лет истории Азербайджана: 2003–2013 годы: монография. Москва: Флинта, 2013. 416 с.
12. Зеленський вітає пропозицію президентів Азербайджану і Туреччини організувати переговори з РФ // Укрінформ. 26 лютого 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3414048-zelenskij-vitae-propoziciu-prezidentiv-azerbajdzanu-i-tureccini-organizuvati-peregovori-z-rf.html>

13. Азербайджан готовий забезпечити Україну паливом для посівної – Зеленський // Економічна правда. 28 березня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/28/684828/>
14. Азербайджан поддерживает территориальную целостность Украины, но международное право не должно быть избирательным – Алиев // Интерфакс – Азербайджан. 24 апреля 2022. URL: <http://interfax.az/view/865964>
15. Речь Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева на X саммите глав тюркоязычных государств в Стамбуле 16 сентября 2010 г. // Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев: официальный сайт. 16 сентября 2010. URL: <http://ru.president.az/articles/737>

Andrii KUDRIACHENKO,
Doctor of History, Full Professor,
Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Director of the State Institution “Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine”

PRAGMATISM AND BALANCE AS DEFINING FEATURES OF AZERBAIJAN’S POST-SOVIET RISE

Abstract. The article analyses the difficulties and successes of the three-decade long process of development of the Republic of Azerbaijan in the context of post-Soviet transformations, which enabled the country to not only overcome the tremendous challenges and crises of the initial years of independence, but also set a course towards sustainable social and economic development. The author states that in the centre of it was the strategy of the national leader Heydar Aliyev on the consolidation of society and strengthening of state institutions, combating separatism, and the implementation of economic and market reforms. The factors that soundly reinforced the strategy were the pragmatism and balance of the domestic and foreign policy, involvement of substantial direct foreign investment, and measures towards forming a hospitable business environment.

The research highlights the significance of stopping armed hostilities, departing from radical nationalism, instituting the policies for the preservation and development of Azerbaijan’s national identity, and substantial awakening of public conscience.

The author argues that economic successes such as the return of the economy of post-Soviet Azerbaijan to growth, enabled by Azerbaijan’s exploration of oil resources in the Caspian Sea shelf, served as a steady basis for the development of the national project in the post-Soviet period. National consolidation, Azerbaijan’s growth, and the development of the Armed Forces were precisely what factored into the restoration of the territorial integrity and reclamation of uncontrolled territories with their subsequent revitalisation.

The article also highlights Azerbaijan’s aid to Ukraine amid its struggle against full-scale russian aggression.

Keywords: Azerbaijan, independence, transformations, pragmatism and balance, consolidation strategy, national unity, social and economic growth, territorial integrity.

Вячеслав ЦВАТИЙ,
кандидат історичних наук, доцент,
експерт відділу міжнародних зв'язків
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
заслужений працівник освіти України,
член правління Наукового товариства історії дипломатії
та міжнародних відносин;

Наталія-Тереза АНОШИНА,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
членкиня Української асоціації міжнародного права,
Тимчасова повірена у справах України
в Королівстві Бельгія та Великому Герцогстві Люксембург

МОДЕЛЬ ДИПЛОМАТІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНА СИСТЕМА КОРОЛІВСТВА БЕЛЬГІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: інституціональний і політико-міжнародний дискурси (досвід для України)

Анотація. У дослідженні висвітлено методологічні проблеми, інституціональні джерела та здобутки дипломатії Королівства Бельгія. Наголошено на специфіці інституціональних етапів бельгійської дипломатії в системі міжнародно-політичних координат. Зауважено, що Україні слід впровадити здобутки дипломатії Бельгії.

У міждисциплінарній статті визначено траєкторію наукового пошуку для реконструкції історичних і нинішніх подій, інституціональних етапів формування та сучасного стану моделі дипломатії Королівства Бельгія.

Вказано, що бельгійсько-українські відносини налічують тисячоліття європейської історії. Акцентовано увагу на сучасній дипломатичній системі та моделі дипломатії Бельгії, національних особливостях бельгійської школи дипломатії, ефективності дипломатичного інструментарію та мистецтві перемовин бельгійських дипломатів за мондіалізованого світоустрою.

Ключові слова: міжнародні відносини, зовнішня політика, публічна дипломатія, інституціональна історія, інституціоналізація, Україна, Бельгія.

Актуальність теми. Зростання міжнародно-політичних конфліктів, війн і терористичних актів у глобалізованому світі – проблема поліцентричного (багатополярного) світоустрою та міжнародно-правових інститутів сучасності. Поліцентричний світоустрій XXI століття актуалізував для міжнародників і дипломатів потребу досліджувати, зокрема за допомогою компаративного аналізу, кращий дипломатичний досвід й опанувати дипломатичний нетворкінг; техніки та технології перемовин, публічного мовлення; міжкультурну та крос-культурну комунікацію; інструментарій публічної, культурної, економічної, превентивної, кризової дипломатії тощо.

Постановка проблеми. За посиленої мондіалізації світового простору особливого значення набувають трансформація та модифікація дипломатичних систем світу і моделей дипломатії держав. Вони вимушено, а іноді й закономірно, нині адаптуються до поліцентричності світоустрою й актуалізації взаємодії міжнародних акторів. Дипломатія держави має велику інституціональну вагу як в житті окремого, так і колективного індивідуума в системі політико-дипломатичних координат світу.

Проблема інституціоналізації дипломатії і дипломатичних систем держави є новою для історичного та політологічного дослідження, тому потребує системного аналізу й відповідної термінології. Модернізація – це удосконалення, а інституціоналізація – перетворення будь-якого політичного явища (зокрема, зовнішньої політики та дипломатії) на системотворчу інституцію, модель, систему. Вона є формалізованим упорядкованим процесом зі структурою відносин, ієрархією чи підпорядкованістю рівнів влади й іншими ознаками організації (правилами поведінки, звичаями, законами, нормами, інститутами дипломатії, дипломатичними методами, протоколом й інструментарієм тощо). Тож маємо не лише вивчити подієво і хронологічно схему діяльності держави, а й показати перетворення зовнішньої політики та дипломатії як політичного явища на організовану системотворчу інституцію; проаналізувати внутрішні та зовнішні функції держави; виявити критерії ефективності зовнішньої політики і дипломатії з погляду формування моделі дипломатії й дипломатичної системи держави.

Предмет дослідження – специфіка й значення практичної дипломатії Бельгії в контексті її моделі дипломатії та дипломатичної системи, а також духовно орієнтованої соціальної організації сучасної бельгійської школи дипломатії.

Мета та завдання. Мета – проаналізувати політико-дипломатичні процеси в Європі на прикладі дипломатії Королівства Бельгія. Завдання: 1) уточнити концептуальні поняття та національні особливості бельгійської школи дипломатії, моделі дипломатії і дипломатичної системи; 2) виокремити проблемні аспекти формування моделі дипломатії та дипломатичної

системи Королівства Бельгія в сучасних умовах глобалізації; 3) визначити позитивні практичні здобутки бельгійської дипломатії для впровадження в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні поняття й окремі аспекти практичної дипломатії, пов'язані з формуванням інститутів дипломатії та їхніми здобутками, наведено в працях українських і закордонних дослідників. Спеціального ж компаративного дослідження національних особливостей моделей дипломатії та дипломатичних систем держав Європи немає. Автори продовжують свої дослідження в цій публікації.

Олег Бажан, Володимир Бугров, Марина Гюргадзе, Борис Гуменюк, Леван Джакелія, Ігор Жалоба, Анатолій Зленко, Валерій Копійка, Сергій Корсунський, Юрій Кочубей, Павло Кривонос, Андрій Кудряченко, Микола Кулініч, Сергій Лиман, Віталій Макар, Маркіян Мальський, Віктор Матвієнко, Ірина Матяш, Олег Машевський, Володимир Огрізко, Іван Патриляк, Роман Петюр, Юлія Подрез, Штефан Пурич, Тамаз Путкарадзе, Сергій Русаков, Петро Сардачук, Олександр Сліпченко, Ксенія Смирнова, Михайло Станчев, Валентина Теоса, Наталія Тимошенко, Дмитро Ткач, Микола Трофименко, Сергій Троян, Ігор Турянський, Геннадій Удовенко, Володимир Хандогій, Інна Хоменська, Наталя Яковенко та інші присвятили наукові розвідки окремим аспектам практичної дипломатії, акцентуючи на досвіді як іноземних держав, так і України (зокрема, щодо закордонних комунікативних і переговорних практик), дипломатичному протоколі й етикеті, специфічних галузях дипломатії, характеристиці дипломатичного інструментарію іноземних держав тощо. Стан наукового розроблення цієї соціокультурної та політико-дипломатичної теми потребує інституціонального розвитку, системного підходу та комплексного дослідження.

Спеціальних фундаментальних досліджень зазначеної тематики немає. Аналіз науково-теоретичних розробок стосовно генезису та розвитку дипломатичної системи європейських держав, проблем її доктринального забезпечення показує історіографічну традицію фактологічного відтворення процесів з опертям на принцип історизму. За таких умов майже неможливо уникнути схематизації відтворення історичних подій. Водночас необхідно виявити організаційні та кількісні, якісно нові зміни в зовнішній політиці та дипломатії європейських держав сучасної доби під впливом процесів трансформації та модернізації, тобто вказати на всі суттєві події та факти не означає збагнути сутнісні ознаки самої системи держав та національні особливості її дипломатії. Для її вивчення слід використовувати нові методики пізнання, однією з яких є теорія інститутів та інституціональних змін Дугласа Норта, а також модернізації у сфері дипломатії.

Методологічне забезпечення становлять принципи діалектичного методу пізнання. Принцип історизму застосовано для висвітлення минулого в історичному контексті, інституціоналізації та формування конструктивних моделей дипломатії й дипломатичної системи в історії держав Європи XVI–XX століття та перспектив інституціональних процесів європейського державотворення, що мають трансформаційний потенціал загальноєвропейського розвитку в умовах поліцентричного сьогодення. Використано загальнонаукові методи дослідження – аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, узагальнення, пояснення, а також методи історичного дослідження: історико-типологічний, історико-порівняльний, інституціонального, системного і компаративного аналізу, політичного моделювання та прогнозування.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізованого світу XXI століття більшість держав, зокрема й Україна, модернізували моделі дипломатії та дипломатичні системи. Досвід останніх десятиліть показує, що прогрес нашої держави, формування громадянського суспільства в Україні суттєво залежатиме від того, як активно залучатимуть українських дипломатів і міжнародників загалом і кожного зокрема. З огляду на зміни у функціональному управлінні дипломатичною службою та її інституціональний розвиток, необхідно наблизити зміст і форми професійного навчання дипломатів і державних службовців у сфері міжнародних відносин до вимог і завдань сучасного державного управління та політики [1, с. 74–75].

Сучасна дипломатія та дипломатична система Королівства Бельгія ефективно адаптуються до нових викликів і загроз глобалізованого світоустрою XXI століття, застосовуючи ширший інструментарій специфічних галузей дипломатії. Такий інноваційний підхід уможлиблює утвердження ефективної моделі дипломатії Королівства Бельгія за світової мондіалізації. Пріоритетними для Бельгії специфічними галузями дипломатії нині є: публічна, культурна, туристична, цифрова, економічна, енергетична, екологічна, гастрономічна, кулінарна, іміджева, громадська тощо [1, с. 72–75; 2].

Україна як демократична держава впроваджує у свою дипломатичну практику кращий досвід провідних держав світу, а надто Королівства Бельгія, який сьогодні набуває для неї особливої актуальності [2]. Королівство Бельгія – це політико-дипломатичний і культурно-освітній центр Європи, модернізована та високоурбанізована держава. Бельгія розташована в серці Європи та презентує й захищає її цінності в публічному просторі [3, с. 32–37].

Громадська дипломатія є одним із напрямів активної діяльності бельгійських дипломатів. Цей досвід цікавий і для України. Зовнішньополітичні та дипломатичні чинники – одні з пріоритетних у становленні й інституціональному розвитку демократичної політичної системи України [4]. У добу

інформатизації, цифровізації та глобалізації саме громадська дипломатія є ефективним засобом взаємодії з іноземною цільовою аудиторією. У цьому контексті міжнародна співпраця держав орієнтується на різноманітну цільову аудиторію. За вказаних інституціональних умов громадська дипломатія переорієнтовується на посилення неурядових суб'єктів як гарантів прозорості та стимулювання ефективної співпраці і взаємної довіри – об'єднавчого чинника демократизації регіонів і держав. Нині Україні важливо запозичувати досвід провідних держав, як-от інституціоналізованої моделі дипломатії Бельгії, для впровадження демократичних реформ і боротьби з корупцією [5].

Інвестиційна співпраця Бельгії й України щодо «зеленої» індустрії та енергетичної дипломатії є перспективною, і це важливе питання має стати одним із першорядних для дипломатичної місії Королівства Бельгія в Україні. Відновлювана енергетика надає чудові можливості для розвитку українського енергетичного сектора. У практиці зовнішньої міжнародної політики Королівства Бельгія цінна та важлива екологічна і транскордонна дипломатія в інституціональному вимірі. Екологічна дипломатія та транскордонна дипломатія (транскордонна парадипломатія) стали одними з постійних напрямів діяльності бельгійських дипломатів, зокрема й в Україні. Екологічна дипломатія Бельгії набула інституціонального розвитку з початку XXI століття. На початку 2000-х років Королівство Бельгія, напрацювавши здобутки транскордонної співпраці, продовжило їхнє експериментальне впровадження і в Україні, зокрема на Сумщині. Адже Сумська область як транскордонний актор є відносно сприятливим регіоном за екологічною ситуацією. За даними ООН, це єдина область на Лівобережній Україні із задовільним рівнем екологічного навантаження. Поєднання українського та закордонного досвіду забезпечило позитивні здобутки в інституціоналізації програми розвитку на її території екополіса «Еко-Сумщина» [6, с. 53–62]. На першому етапі програми провели українсько-бельгійську науково-практичну конференцію «Створення регіональних екополісів як складової сталого розвитку території» (м. Суми, 19 жовтня 2007 р.) і визначили пріоритетні напрями та завдання щодо формування екополіса, а також специфіку транскордонної співпраці. Український і бельгійський досвід та науково-методичні підходи можна застосовувати для інноваційних перетворень і в інших регіонах України, що сприятиме соціально-економічному розвитку національної економіки.

Під час ознайомчого візиту до міста Суми 4 квітня 2016 року Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Бельгія в Україні (2014–2018 рр.) Люк Якобс у виступі зазначив: «Ви обрали європейський шлях розвитку, тому дуже важливо, аби Європа дізналася більше про Україну як бізнесового партнера. Саме тому я сьогодні в Сумах. Адже ваше місто та країна загалом дуже перспективні, і цей потенціал слід використовувати» [7].

Пан Посол виявив високу зацікавленість у продовженні таких здобутків. Пошук площин для нових партнерських відносин завжди був візитівкою моделі дипломатії Королівства Бельгія. У цьому ж контексті згадали й про передумови регіональної співпраці та глибинний інституціонально-історичний досвід взаємодії. Адже ще в XIX столітті був великий потік бельгійських інвестицій у машинобудування в Сумах.

Діяльність бельгійських компаній в Україні та сприяння українському бізнесу завжди були в пріоритеті Надзвичайного і Повноважного Посла Королівства Бельгія в Україні (2018–2022 рр.) Алекса Ленартса: «Швидке економічне зростання можливе лише завдяки досягненню синергетичного ефекту від добре впроваджених реформ» [8, с. 391]. Інституціональна історія українсько-бельгійських відносин і дипломатичних здобутків промовиста та багатогранна, багатовікова й дієва. Українському суспільству близькі цінності громадянського суспільства, притаманні бельгійцям [9, с. 40–41].

Бельгійські дипломати, урядовці та суспільство підтримали Україну під час Революції гідності. І нині, в умовах військової агресії росії проти України та тимчасової окупації Автономної Республіки Крим, Бельгія й далі підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, її європейські прагнення. Яскравою сторінкою практики дипломатії й інституціональної історії бельгійсько-українських дипломатичних відносин є події 1919 року, коли до Брюсселя направили Надзвичайну дипломатичну місію УНР на чолі з Андрієм Яковлівим. Інституціональним початком його дипломатичної діяльності та діяльності української дипломатичної місії загалом стала зустріч із тогочасним Міністром закордонних справ Бельгії Полем Імансом. У Бельгії історія першого дипломатичного представництва УНР відображена в меморіальній дошці, встановленій 15 жовтня 2009 року на будинку, де перебувала дипломатична місія УНР. Бельгійський консул Яків Гретер обстоював інтереси Бельгії в Україні наприкінці XIX – на початку XX століть. Цікаво, що 1881 року саме Я. Гретер із гессенським інженером Філіпом Мозером заклали інституціональні підвалини Київського чавуноливарного і механічного заводу (до 2018 року званого як завод «Більшовик»).

Культурна дипломатія XX століття, репрезентована в діяльності УНР, є одним із яскравих зразків для сучасної культурної дипломатії України та Королівства Бельгія. Ще 1920 року королеву Бельгії Єлизавету неабияк вразив спів Української Республіканської Капели, яку було створено за сприяння Симона Петлюри задля популяризування української держави, культури та мистецтва в європейському публічному просторі [10]. Бельгійсько-українська традиція та культурна співпраця завжди мали особистісний вимір. Кожен великий успіх у живописі, літературі, музиці, кінематографії чи інших мистецьких напрямках базується на історії й ініціативах, культурних і креативних індустріях, індивідуальності та політиці культурної пам'яті.

Інституціональна історія бельгійсько-українських дипломатичних відносин набула нового статусу з проголошенням незалежності України. Модель бельгійсько-українського партнерства зорієнтована на побудову нової Європи та ґрунтується на активізації економічних відносин, фінансовій допомозі, широкому політико-дипломатичному діалозі та підтриманні Бельгією європейських і євроатлантичних прагнень України у всіх міжнародних інституціях. В історичному дискурсі та сьогоденні важливим міжнародно-політичним фактором розвитку бельгійсько-українських відносин є українська діаспора Бельгії. Вона – інституціональний чинник громадської, народної та діаспорної дипломатії з боку як України, так і Бельгії [11, с. 92–101].

Освітня бельгійсько-українська дипломатія розвивається щодо національної освіти діаспори. Дипломатичні установи сприяють інституціоналізації недільних шкіл, не лише створюючи належні умови для їхнього функціонування, а й забезпечуючи їх навчальними посібниками, методичною літературою та підручниками. Дипломати також підтримують інституціональні зв'язки та співпрацю недільних шкіл у Бельгії та загальноосвітніх шкіл України. Й Україна, і Бельгія вважають освітньо-наукову дипломатію однією з пріоритетних у глобалізованому світі ХХІ століття. Наприклад, успішний освітній досвід має недільна школа в бельгійській комуні Серен. Українська недільна школа імені Ярослава Мудрого вдало функціонує з 2009 року в Брюсселі. Тож те, що діти працівників дипломатичних установ відвідують недільні українські школи, сприяє розширенню та зміцненню ділових і міжкультурних контактів посольства з діаспорою.

Важливою інституціональною віхою в розвитку освітньо-наукової дипломатії став інтерактивний семінар з історії та сучасної практики дипломатичних, економічних і політичних відносин Бельгії й України за участю наслідного принца Бельгії Філіпа та представників ділових кіл Бельгії 23 листопада 2010 року в Дипломатичній академії України при МЗС України. Зустріч організували Дипломатична академія України при МЗС України та Посольство Королівства Бельгія в Україні. На відкритті заходу з промовами виступили ректор Дипломатичної академії України (1996–2003 рр.) Борис Гуменюк, тодішній заступник Міністра закордонних справ України Павло Клімкін і наслідний принц Бельгії Філіп, котрі приділили особливу увагу становленню та важливості розвитку українсько-бельгійських відносин. На семінарі бельгійський історик Вім Пеетерс презентував книгу «Сталь у степу» про бельгійсько-українські відносини, зокрема інвестиції Бельгії в Україну наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть. Зазначену працю видано англійською й українською мовами.

Із завершальним словом до учасників семінару звернувся Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Бельгія в Україні Марк Вінк. Він, зокрема,

окреслив перспективи співпраці та подякував доповідачам і учасникам заходу. У семінарі також брали участь Міністр закордонних справ України (1994–1998 рр.) Геннадій Удовенко, генеральний директор ДП «Генеральна дирекція Київської міської ради з обслуговування іноземних представництв» Павло Кривонос, дипломати, науковці, члени професорсько-викладацького колективу і слухачі Дипломатичної академії, представники посольства та ділових кіл Королівства Бельгія, МЗС України та ЗМІ [12, с. 16].

2016 рік запам'ятовується ще однією знаковою подією в Дипломатичній академії України при МЗС України за ініціативи Посольства Королівства Бельгія в Україні й особисто Надзвичайного і Повноважного Посла Королівства Бельгія в Україні Люка Якобса – Міжнародною науково-практичною конференцією «Марсель Тірі, бельгійський автобронедивізіон в Україні та сприйняття Першої світової війни в Україні та Бельгії». У заході взяли активну участь Надзвичайний і Повноважний Посол Л. Якобс, представник Посольства Королівства Бельгія в Україні Жан де Ланнуа, ректор Дипломатичної академії України при МЗС України Вячеслав Ціватий, директор Інституту ветеранів у Бельгії Мішель Жупар, бельгійський письменник Люсьєн Нулле, письменник, асистент кафедри французької філології КНУ ім. Тараса Шевченка Дмитро Чистяк. Під час конференції було презентовано друковане видання – роман М. Тірі «Проїздом у Києві». Дивізіон, де служив М. Тірі, повертався на Батьківщину через Сибір, Північну Америку та Францію, тож роман вийшов друком аж напередодні Другої світової війни. А от український переклад з'явився за майже сотню років після описаних подій [13, с. 19–20].

З 2022 року нового імпульсу та високого інституціонального рівня співпраці набули освітньо-наукова дипломатія, інтернаціоналізація освіти і науково-дослідні відносини України та Бельгії. Королівство Бельгія й Україна мають великий продуктивний досвід взаємодії як у двосторонній, так і в багатосторонній дипломатії, співпраці в міжнародних дипломатичних інституціях, насамперед в Організації Об'єднаних Націй [14, с. 55–56].

Новий етап інституціональної дипломатичної історії бельгійсько-українських відносин розпочався із того, що 17 серпня 2022 року Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Бельгія в Україні Петер Ван Де Вельде вручив Вірчі грамоти Президенту України Володимирові Зеленському [15]. Пресслужба Глави Держави повідомила, що церемонію вручення Вірчих грамот уже традиційно провели на території Національного заповідника «Софія Київська». Під час спілкування з послом Президент України подякував народові, керівництву, зокрема прем'єр-міністру Бельгії, за підтримку суверенітету та територіальної цілісності Української держави [16]. Українська та світова громадськість прихильно прийняла той факт, що з 2 червня 2022 року в протокольну практику України введено новацію – іноземні посли вручатимуть Вірчі грамоти в Софійському соборі [17].

Стратегія публічної дипломатії МЗС України на 2021–2025 роки, ухвалена Наказом МЗС від 24 березня 2021 року, визначає пріоритетні напрями дипломатії у відносинах Україна – Бельгія. Це насамперед туристична, економічна, науково-експертна та цифрова дипломатія [18, с. 26]. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба в передмові зазначив: «Стратегія публічної дипломатії МЗС є першим подібним документом міністерства. [...] Проте я заохочую всіх суб'єктів публічної дипломатії долучатись до імплементації стратегії та формування позитивного іміджу України у світі, адже тільки спільними зусиллями ми досягнемо нашої мети» [18, с. 8]. Стратегія встановлює чіткі та вимірювані цілі, пріоритети і завдання на 2021–2025 роки, а також визначає сім основних напрямів публічної дипломатії: культурну, економічну, експертну, кулінарну, науково-освітню, спортивну, цифрову [18, с. 10; 19, с. 54–58; 20, с. 26–29].

У бельгійсько-українських відносинах актуалізовано й економічну та комерційну дипломатію. Щоб забезпечити інституціональне координування дій державних органів у зовнішньоекономічних відносинах, у Бельгії створили відповідні міжвідомчі консультативні органи. Для налагодження співпраці Бельгії й України у сфері економічної та комерційної дипломатії діє міжурядовий орган – Українсько-бельгійська змішана комісія з торговельно-економічного та фінансового співробітництва.

Зовнішньоекономічній політиці Бельгії історично притаманний прагматизм, спрямований на забезпечення власних економічних інтересів. З огляду на сталий експортно орієнтований характер економіки Бельгії пріоритетом на федеральному та регіональному рівнях влади є розширення бельгійського експорту й участі бельгійських компаній на зовнішніх ринках, а також залучення інвестицій у великі інфраструктурні проекти, покликані підвищити конкурентоспроможність економіки Бельгії [21, с. 67; 336–337].

Автономна інституція – Бельгійське експортно-кредитне агентство (Office national du Ducroire (Belgium), або Nationale Delcrededienst, скорочено Delcredere або Ducroire) – отримує гарантії держави та реалізує визначені завдання, зокрема – покриває можливі фінансові ризики експортерів, пов'язані з торгівлею та інвестиційною діяльністю. Структуру економічних підрозділів МЗС Королівства Бельгія побудовано з урахуванням наявності розгалуженої системи регіональних агентств і професійних об'єднань, які просувають зовнішньоекономічні інтереси держави. У складі Генерального директорату з питань двостороннього співробітництва МЗС Бельгії діє два директорати економічного спрямування: Директорат економічних інтересів і Директорат фінансової допомоги експорту. Враховуючи регіональність устрою Бельгії, а також специфіку розподілу сфер компетентності щодо реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів, основну вагу в ухваленні управлінських рішень стосовно просування бельгійського експорту

та залучення іноземних інвестицій до Бельгії мають представники регіональних експортно-інвестиційних агентств. Ці посадовці працюють при посольствах Бельгії за кордоном [21, с. 360–361; 398].

МЗС Королівства Бельгія активно застосовує в практиці економічної дипломатії інституціональну розбудову неформальної мережі бізнесових контактів між Бельгією та країною-партнером. Щоб досягнути позитивних міжінституціональних результатів, використовують різноманітні інструменти економічної, торговельної та комерційної дипломатії з урахуванням специфіки країни перебування. Доволі дієвими є такі інструменти економічної дипломатії Бельгії: 1) створення двосторонніх торгово-промислових палат для формування експортного середовища та інституціоналізації ділових і бізнесових контактів. Цим інституціям постійно надають гранти для наукового супроводу економічної і торговельної дипломатії, а саме: конференцій, круглих столів, симпозіумів, науково-методологічних семінарів, методичних семінарів, виставок тощо; 2) широке залучення інституту почесних консулів. Їхні бізнесові контакти та діяльність сприяють регіональним економічним місіям, а також інституціональному розвитку міжрегіональної економічної співпраці з пріоритетом малих і середніх підприємств; 3) співдія з бізнесменами-бельгійцями, місцевими підприємцями чи приватними особами в наданому їм правовому статусі «радник з питань зовнішньої торгівлі». Такі радники мають бути впливовими в партнерській країні в економічній сфері загалом або в окремій виробничій галузі (кондитерській, логістичній, автомобільній, виноробній, фармацевтичній, транспортній, пивоварній, туристичній тощо) [21, с. 419–420]. Бельгійський досвід радника з питань зовнішньої торгівлі можна ефективно впроваджувати в Україні [21, с. 359–361].

Загальну внутрішню координацію роботи на напрямі економічної дипломатії в Бельгії на федеральному рівні здійснює Державна федеральна служба закордонних справ, зовнішньої торгівлі та співробітництва для розвитку (МЗС Бельгії) [21, с. 438]. Пріоритетом економічної дипломатії Королівства Бельгія є експорт на ринку країни перебування [22, с. 26–31].

Сучасні дипломатичні реалії, виклики та загрози в міжнародних відносинах ставлять на порядок денний нові проблеми та завдання для практичної дипломатії, а також пропонують інноваційні напрями діяльності та новий дипломатичний інструментарій [23, с. 32–36; 24, с. 60–66; 25]. Ще більшої актуальності набуває оновлення в професійному арсеналі дипломатів професійної компетентності [26, с. 112–114; 27]. Модель сучасного дипломата та дипломатична система держави мають фокусуватися на інноваційних підходах і креативному мисленні щодо їхньої адаптації до сучасних реалій. Таке завдання має постати й перед Україною. Вдосконалення зазначених моделі та системи, зокрема щодо набуття та підвищення

професійної компетентності, має реалізовуватися спільно та з узагальненням світового дипломатичного досвіду [28, с. 30–33; 29].

Висновки та перспективи досліджень. В основі бельгійської дипломатії – організовані актори з високим рівнем співпраці та координації (який не завжди є навіть в економічно розвиненіших країнах). Бельгія розвиває як класичну модель дипломатії, так і специфічні галузі та види дипломатії, насамперед – публічну, надаючи особливу увагу національному брендингу та культурній дипломатії. У держави є значний досвід комунікації зі своєю аудиторією (в «домашній публічній дипломатії») та громадянської дипломатії, а застосування інформаційних технологій у зовнішньополітичній діяльності показує інноваційний розвиток публічної дипломатії («нової публічної дипломатії»).

Сучасній Бельгії вдалося побудувати ефективну систему дипломатичної служби й інститутів публічної дипломатії, що сприяє поглибленню інтеграції в ЄС, розвитку торгівлі з низкою країн, залученню інвестицій тощо. Елементи моделі дипломатії та дипломатичної системи Королівства Бельгія актуальні для впровадження в Україні. Бельгійська модель дипломатії ефективна завдяки синергії класичної моделі дипломатії з її специфічними галузями, зокрема публічною, культурною, енергетичною, екологічною тощо. Аналізуючи події сучасності й етапи інституціональної дипломатичної історії Бельгії, бачимо, що її дипломатія посідає вагомe місце в сучасній системі політико-дипломатичних координат регіону та світу. Концепти «модель дипломатії» та «дипломатична система» є поєднаними інституціями в публічному просторі ХХІ століття.

Подальші дослідження можуть стосуватися узагальнення досвіду практичної дипломатії провідних держав Європи задля його імплементації до моделей інших країн. Такі розвідки уможливають створення системної картини сучасної європейської дипломатії як інституціонального кластера поліцентричної системи міжнародних відносин.

1. Ціватий В. Теорія дипломатії та дипломатичні конфлікти в поліцентричному світі ХХІ століття: історико-інституціональний дискурс і діаспоруальна аксіоматика // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: збірник наукових праць. Переяслав, 2020. Вип. 66. С. 72–75.
2. Vjola, S. (ed.). (2018). *Understanding International Diplomacy. Theory, Practice and Ethics*. London: Routledge. [in English].
3. Ціватий В. Дипломатичний інструментарій, норми протоколу та етикету міжнародної ввічливості провідних держав Європи та України доби раннього модерного часу: інституціональний і комунікативний аспекти // Гуманітарний корпус: збірник наукових статей. К.:ТОВ «Інтерсервіс», 2022. Вип. 44. С. 32–37.
4. Зленко А. Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму. К.: Преса України, 2001. 370 с.
5. Hutchings, R. (ed.). (2020). *Modern Diplomacy in Practice*. Palgrave Macmillan. [in English].
6. Шкарупа О. Екополіс «Еко-Сумщина»: аналіз напрямків реалізації та головних досягнень / О. Шкарупа, О. Цупро, О. Кубатко, О. Мельник // Механізм регулювання економіки. 2010. Т. 1. № 3. С. 53–62.
7. У Сумах з ознайомчим візитом побував посол Королівства Бельгії в Україні. Відео // Суми. Інформаційний портал Сумської міської ради. 4 квітня 2016. URL: <https://smr.gov.ua/uk/novini/pro-golovne/1974-u-sumakh-z-oznajomchim-vizitom-pobuvav-posol-korolivstva-belgiji-v-ukrajini.html>
8. Ленартс А. Поглиблення співпраці й продовження багаторічного партнерства Бельгії та України // Україна дипломатична. К., 2021. Вип. 22. С. 391.

9. *Тоцицький М.* Українсько-бельгійські відносини: співпраця в ім'я побудови нової Європи // Зовнішні справи. 2017. № 12. С. 40–41.
10. *Пересулько Т.* Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «русского мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). К.: «АртЕк», 2019. 312 с.
11. *Трофименко М.* Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної дипломатії // Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2019. Т. 39. С. 92–101.
12. Звіт Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України за 2010 рік / за заг. ред. М. Кулініча. К., 2010. С. 16.
13. Звіт Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України за 2016 рік / за заг. ред. В. Ціватого. К., 2016. С. 19–20.
14. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2017–2019). К.: Інститут історії України НАН України, 2020. С. 55–56.
15. Вірчі грамоти в послів Киргизстану, Румунії, Бельгії та Іспанії прийняв Зеленський. // Дом. 17 серпня 2022. URL: <https://kanaldom.tv/virchi-gramoty-v-posliv-kyrgyzstanu-rumuniyi-belgiyi-ta-ispaniyi-prijnyav-zelenskij-detail-video/>
16. Зеленський прийняв вірчі грамоти у послів чотирьох країн // Укрінформ. 17 серпня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3552603-zelenskij-prijnav-virci-gramoti-u-posliv-cotiroh-krain.html>
17. Іноземні послы відтепер вручатимуть вірчі грамоти у Софійському соборі // Укрінформ. 2 червня 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3498457-inozemni-posli-vidteper-vrucatimut-virci-gramoti-u-sofijskomu-sobori.html>
18. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки. К., 2021. 31 с. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/public-diplomacy-strategy.pdf>
19. *Ціватий В.* Модель кризової дипломатії (disaster diplomacy) та Україна у світовій політиці і дипломатичній системі координат мондіалізованого світоустрою XXI століття: інституціональний і міжнародно-політичний аспект // Міжнародні відносини: Україна і світ в умовах воєнних викликів: збірник наукових матеріалів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2022. Т. 4. С. 54–58.
20. *Ціватий В.* Цифрова дипломатія в системі міжнародних відносин XXI століття: інституціональні особливості (дискурс культурних і креативних індустрій) // Сучасні тенденції міжнародних відносин: збірник наукових статей. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. Т. 2. С. 26–29.
21. *Шаров О.* Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія. К.: НІСД, 2019. 560 с.
22. *Чекаленко Л.* Україна – Королівство Бельгія: відносини і співробітництво / Л. Чекаленко, Д. Васильєв // Зовнішні справи. 2016. № 4. С. 26–31.
23. *Ціватий В.* Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України) // Зовнішні справи. 2014. № 6. С. 32–36.
24. Tsviatyi, V. (2022). 'Dyplomatychnyi protokol i etyket mizhnarodnoi vichlyvosti v mizhnarodnykh vidnosynakh i svitovii politytsi XXI stolittia: innovatsiyni, istoryko-instyutsionalni i polityko-systemnyi dyskursy', in *Doslidzhennya aktual'nykh problem suchasnoho suspilstva z tochky zoru istoriyi, politylohiyi, sotsiolohiyi ta filosofiyi* [The study of topical issues of modern society from the perspective of history, political science, sociology and philosophy]. Riga: 'Baltija Publishing', pp. 60–66. [in Ukrainian].
25. Zhou, J. (ed.). (2022). *A Study of Diplomatic Protocol and Etiquette: From Theory to Practice*. Springer Nature. [in English].
26. *Ціватий В.* Навчання державних службовців: особливості формування професійних компетентностей із міжкультурної комунікації та діаспорології (інституціональний дискурс) // Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: відповідь на виклики сьогодення: збірник наукових статей. К.: НАДУ, 2021. С. 112–114.
27. *Хандогій В.* Дипломатичні сюжети: Невигадані історії кар'єрного дипломата. К.: Саміт-книга, 2017. 608 с.
28. *Кочубей Ю.* Імідж дипломата – імідж країни // Науковий вісник Дипломатичної академії України. К., 2001. Вип. 5. С. 30–33.
29. *Гуменюк Б.* Із щоденника посла України. К.: ДП «ГДІП», 2021. 208 с.

Viacheslav TSIVATYI,
*PhD in History, Associate Professor,
expert at the International Relations Office
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Merited Education Worker of Ukraine, Member of Board of the Scientific Society
of History of Diplomacy and International Relations;*

Nataliia-Tereza ANOSHYNA,
*PhD in Law, Associate Professor,
Member of the Ukrainian Association of International Law,
Charge d'Affairs of Ukraine in the Kingdom of Belgium*

**THE MODEL OF DIPLOMACY
AND THE DIPLOMATIC SYSTEM OF THE KINGDOM
OF BELGIUM IN GLOBALISATION:
Institutional and Political-International Discourses
(Experience For Ukraine)**

Abstract. The study is devoted to methodological problems, modern and historical discourses of the study of the institutional origins, achievements and present of the diplomacy of the Kingdom of Belgium. The authors emphasise the relevance and significance of the subject, which has not received a comprehensive comparative analysis in modern Ukrainian and world historiography. When analysing the model of diplomacy and the diplomatic system of the Kingdom of Belgium, the authors focus on the features and national specificity of the stages of the institutional history and the present of Belgian diplomacy in the system of international political coordinates. Special attention is focused on the expediency of implementing in Ukraine the best diplomatic examples (models) and achievements of Belgian diplomacy in the conditions of a globalised world system.

The article emphasises the methods of research, which is interdisciplinary in nature and is based on important cognitive principles: scientificity, historicism and objectivity. The use of various general and special methods allowed the authors to determine the trajectory of scientific research for the real reconstruction of historical and modern events, institutional stages of formation and the current state of the model of diplomacy of the Kingdom of Belgium.

The historical legacy and modern practical experience of the diplomacy of the Kingdom of Belgium have not lost their relevance to this day; bilateral Belgium-Ukrainian relations firmly connect Belgium and Ukraine through centuries and millennia of European history.

Keywords: international relations, foreign policy, diplomacy, public diplomacy, institutional history, institutionalisation, Ukraine, Belgium.

Ксенія СМІРНОВА,
докторка юридичних наук, професорка,
проректорка з науково-педагогічної роботи (міжнародне співробітництво)
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАУКОВО-ОСВІТНЯ ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Анотація. У статті йдеться про науково-освітню дипломатію як напрям публічної дипломатії. Розкрито поняття освітньої дипломатії. Проаналізовано освітню дипломатію Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вказано, що завдяки активній міжнародній взаємодії університету з іноземними партнерами та науковими установами з початку повномасштабного російського вторгнення в Україну було застосовано механізми для збереження наукової спільноти, напрацьовано алгоритми підтримання українських учених і студентства КНУ імені Тараса Шевченка. Запропоновано нові форми інтернаціоналізації вищої освіти в університеті.

Ключові слова: науково-освітня дипломатія, освітня дипломатія, публічна дипломатія, суб'єкти публічної дипломатії, міжнародна співпраця.

*Освіта – це найпотужніша зброя,
яку можна використати, щоб змінити світ.*
Нельсон Мандела

Світ стає дедалі більше глобалізованим і співзалежним. Освіта пропонує нам майданчик, який допоможе наступному поколінню орієнтуватися в напрямках, що мають вирішальну вагу для майбутнього людства, як-от сталий розвиток, мир та права людини. Дипломатія ж – це ефективний спосіб обмінюватись інформацією та поглядами між культурами й націями. Щоби досягнути вищого рівня глобалізації, Україні слід збагнути, що рівноправна участь в універсальному глобальному різноманітті зовсім не означає формування з її боку максимальної залежності від зовнішнього світу. Як освіта, так і дипломатія необхідні для стабільніших міжнародних відносин.

Вперше у значенні, наближеному до того, що має публічна дипломатія сьогодні, поняття вжив 1965 року Е. Галліон, американський дипломат і декан факультету права та дипломатії ім. Флетчера Університету Тафтса (США), де було засновано Центр публічної дипломатії. Публічну дипломатію було визначено як таку, що охоплює виміри міжнародних відносин поза традиційною дипломатією, коли офіційні державні особи, окремі приватні особи чи групи осіб через потік інформації та ідей впливають на формування громадської думки інших країн. Якщо класичну дипломатію доволі часто провадять за зачиненими дверима, коли офіційні особи комунікують зі своїми закордонними візаві, публічна дипломатія спрямована на громадськість певної країни [6].

Науково-освітня дипломатія – це напрям публічної дипломатії, що допомагає побудувати міцні партнерські відносини з іншими країнами чи регіонами завдяки науково-освітньому обміну; реагувати на глобальні, національні та регіональні виклики, використовуючи наукові здобутки; ухвалювати зважені зовнішньополітичні рішення з урахуванням фактичних даних [1].

Освітня дипломатія – це можливість показати світові і КНУ імені Тараса Шевченка, і Україну загалом за допомогою інтелектуального потенціалу та професіоналізму. Нині дієвим та ефективним інструментарієм освітньої дипломатії є насамперед створення позитивного іміджу України і привабливості української вищої освіти у світі. Її визначальні показники: професіоналізм, активна присутність в освітньому публічному просторі, надійність, гордість і голос українця, синергія освіти та науки, свобода і самоідентифікація. Сучасна освітня дипломатія усталена в освітньому публічному просторі як спосіб життя та професійної діяльності. Вона використовує дипломатичні навички та співпрацює з державними й приватними секторами, освітянами й закладами освіти, окремими особами й організаціями, щоби популяризувати освіту як основне право кожної людини, адже тільки завдяки освіченості наступні покоління зможуть долати нові виклики, що поставатимуть перед ними.

КНУ імені Тараса Шевченка вибудовує свої освітні місію та дипломатію в міжнародній співпраці відповідно до державної Стратегії публічної дипломатії від 2021 року, яку Міністерство закордонних справ ухвалило вперше в історії України. У ній сформульовано сім головних напрямів публічної дипломатії, серед яких – науково-освітній [2]. У цьому контексті університет плідно співпрацює з Міністерством закордонних справ України.

Науково-освітня дипломатія створює належні умови для міжнародної співпраці в галузі освіти й науки, а також формує позитивний імідж і репутацію України у світі.

Вимірами роботи суб'єктів публічної дипломатії в науково-освітній є:

- просування освітнього потенціалу України;
- залучення іноземних студентів до навчання в Україні;
- позиціонування України як сприятливої країни для розвитку глобальних талантів;
- популяризування науково-технічних досягнень України;
- підтримання міжнародної співпраці в галузі освіти та науки;
- сприяння спільним міжнародним дослідженням, науковим й освітнім обмінам, програмам академічної мобільності вчених і студентів [1].

Обговорюючи проблеми освітньої дипломатії в колі професіоналів, слід визначити парадигми та тренди науково-практичного напрямку інтернаціоналізації освіти й освітньої дипломатії, які окреслюватимуть найближчі перспективи й інституціональний розвиток КНУ імена Тараса Шевченка в міжнародній співпраці.

Інструменти освітньої дипломатії в міжнародній співпраці допомагають охоплювати більшу аудиторію, залучати представників, які перебувають поза сферою впливу офіційних органів влади (зокрема, неурядових організацій, інституцій діаспори, бізнесу, аналітичних центрів, освітніх установ, а також молодь, лідерів суспільної думки, окремих громадян тощо).

Актуальність освітньої дипломатії останнім часом зростає. Коли країна бере активну участь у програмах студентських обмінів, пропонує іноземним студентам освітні послуги, то це, безумовно, сприяє її позитивному іміджу насамперед серед іноземних абітурієнтів і студентів. А створення спільних з іншими країнами наукових винаходів, лабораторій (як у КНУ імені Тараса Шевченка) розкриває можливості для економічної співпраці. На нашу думку, університетська спільнота є освітнім «амбасадором» України. Якщо, наприклад, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка є понад 35 регіональних центрів із вивчення мови, культури, політики тощо, то й він створює «осередки» в закордонних університетах, як-от кафедри україністики чи українського фольклору, спільні хімічні лабораторії тощо. Саме так потрібно зміцнювати український потенціал у світі [3].

Глобалізація, розвиток цифрових технологій, широке використання соціальних мереж, прискорення віртуалізації світу через пандемію COVID-19, швидке поширення інформації формують нові вимоги до публічної, зокрема й освітньої дипломатії, та інтернаціоналізації вищої освіти. У цьому контексті зростає роль медіа й цифрових технологій у побудові іміджу України та її провідного ЗВО – КНУ імені Тараса Шевченка.

Ширшає й коло недержавних учасників, які поширюють національні інтереси та формують позитивне сприйняття України за кордоном. Неурядові організації, приватні корпорації, інституції діаспори, міжнародні

організації стають активними суб'єктами публічної дипломатії [1], а з нею й освітньої, що визначає нині важливість цього напрямку у сфері міжнародної співпраці КНУ імені Тараса Шевченка.

В умовах воєнного стану освітня дипломатія університету зміцнює національну стійкість і протидіє гібридним загрозам, дезінформації та фейкам. За цих кризових обставин освітня і наукова дипломатія України набувають стратегічної ваги.

Освітня дипломатія КНУ імені Тараса Шевченка орієнтована на сучасні підходи, що надають перевагу діалогу, міжкультурним зв'язкам, взаємодії із ЗВО й академічними спільнотами за кордоном, налагодженню дієвого інституту освітньої мобільності як здобувачів вищої освіти, так і викладачів.

З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну університет надіслав понад тисячу офіційних листів до іноземних партнерів – представників університетів, консорціумів, міжнародних організацій, почесних докторів університету – з проханням посприяти академічній мобільності студентів, учених, науково-педагогічних та інших працівників. Було скеровано й ноту університету в усі посольства й іноземні представництва в Україні із закликом об'єднати зусилля на зовнішньополітичній арені та посилити опір російській агресії.

КНУ імені Тараса Шевченка отримав багато звернень зі словами підтримки від ректорів університетів-партнерів, а також від спілок ректорів різних країн, як-от Чехії, Німеччини, Угорщини, та від об'єднання британських університетів. Тут цікавим фактом є те, що в деяких країнах відбувалася еволюція солідарності з Україною (зокрема, у Німеччині та Угорщині).

Було проведено зустрічі віцеголови Спілки ректорів України, ректора КНУ імені Тараса Шевченка Володимира Бугрова з представниками асоціації університетів Великої Британії, Чехії, США, Канади, Італії. Загалом у заходах взяли участь понад 350 університетів.

Од 24 лютого 2022 року університет напрацьовує абсолютно нові форми міжнародної співпраці, щоби запобігти відтоку мізків (англ. «brain drain»), узгодити стихійну вихідну академічну мобільність і спільні наукові дослідження, а також зберегти повну афіліацію з університетом.

ЗВО України тепер можуть долучатися до університетських альянсів Європи. Ініціатива європейських університетів (альянсів), яку 2017 року було запроваджено за пропозицією Президента Франції Емманюеля Макрона, популяризує принцип гармонізованішого освітнього простору.

Членство в цих альянсах надає:

- якісно новий рівень інституціонального розвитку та співпраці з європейськими партнерами в сфері освіти та науки;
- покращення освітнього процесу, інтеграцію світових стандартів до української системи вищої освіти;

– розширення горизонту співпраці в науково-дослідній та інноваційній сферах;

– сучасні форми і моделі міжнародної академічної взаємодії.

ЗВО України чекають спільні освітні й наукові проекти, загальноєвропейські програми наукових та освітніх досліджень, до яких залучатимуть викладачів, учених, студентів і аспірантів, освітньо-культурні академічні обміни.

КНУ імені Тараса Шевченка приєднався до родини європейських вищих шкіл і репрезентуватиме Україну. Наразі відбулися зустрічі між представниками університету й основних європейських альянсів: EPICUR, ENLIGHT, «Arqus», EELISA, «Una Europa» тощо.

На офіційне запрошення альянсу EUniWell університет став його партнером (дев'ятим європейським університетом-членом альянсу). Така форма інтернаціоналізації нова для системи вищої освіти в Україні з огляду на те, що з 2017 року, відколи започаткували ініціативу європейських альянсів, участь українських ЗВО взагалі не була передбачена. КНУ імені Тараса Шевченка та партнери EUniWell спрямовуватимуть спільні зусилля на покращення добробуту окремих осіб, спільнот і суспільств у Європі та за її межами через міжнародний обмін, інноваційну освіту та наукові дослідження високого рівня.

23 червня Європейська рада надала Україні статус кандидата на членство в ЄС. Таке рішення підтримали лідери всіх 27 країн-членів, тож воно дало потужний сигнал українцям і всьому світові щодо солідарності європейської спільноти з Україною в її запеклій боротьбі проти російського агресора за європейські цінності, незалежність і територіальну цілісність [4].

Єврокомісія в комюніке від 18 травня 2022 року заявила, що основними напрямами післявоєнного відновлення України стануть:

– відбудова країни, а надто її інфраструктури, галузей охорони здоров'я й освіти, а також формування її енергетичної та цифрової стійкості відповідно до новітньої європейської політики та стандартів;

– модернізація держави та її інститутів для забезпечення якісного управління й поваги до верховенства права, надання адміністративної підтримки й технічної допомоги, зокрема на регіональному й місцевому рівнях;

– упровадження регуляторного та структурного порядку денного задля поглиблення економічної та соціальної інтеграції України в ЄС;

– підтримання української економіки та суспільства через підвищення її економічної конкурентоспроможності, розширення зовнішньої торгівлі і розвиток приватного сектору, а також забезпечення трансформації «зеленої» та цифрової економіки [5].

Найбільшу вагу для розвитку та розбудови академічного середовища в Україні мають програми ЄС в галузі науки, освіти й інновацій, як-от «Еразмус+» (де КНУ імені Тараса Шевченка є одним із лідерів), «Горизонт Європа», дослідницькі програми Євратому. Вони відкриті для викладачів і вчених з України. Фінансування глобальних проєктів зі створення дослідницьких лабораторій, розбудови освітньо-наукової інфраструктури в Україні з бюджету ЄС стане реальністю з набуттям нашою державою повноправного членства в ЄС й одержанням доступу до європейських структурно-інвестиційних фондів: Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, Фонду згуртування, Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій, Європейського морського та рибальського фонду.

Навчально-науковий складник є майже в усіх програмах ЄС. До того ж статус кандидата дає змогу отримувати довгострокові кредити від ЄС і гранти на освіту, культуру, охорону здоров'я тощо. Формати та напрями такої допомоги визначатимуть під час двосторонніх перемовин.

Університет напрацював алгоритми дій для підтримання українських науковців і збереження студентської спільноти.

Невідкладні заходи:

- інтенсифікація міжнародної академічної мобільності студентів, науково-педагогічних та інших працівників університету;
- продовження й розширення наукових досліджень, зокрема запрошення професорів (дистанційно) чи фактичні короткі візити науковців (якщо вони перебувають за межами України) за умови їхнього повернення;
- надання мінігрантів для професорів в Україні;
- відкриття доступу до баз даних, бібліотек, репозиторіїв, онлайн-програм для навчання студентів і працівників (дослідницькі ресурси).

Середньо- та довгострокові заходи:

- розширення програм міжнародної академічної мобільності як передумови запровадження з першого семестру 2022/2023 н. р. програм подвійного дипломування, що дасть змогу продовжити освітній процес у дистанційному форматі чи в змішаний спосіб (заявку подано до Єврокомісії, тривають переговори);
- створення спільних наукових проєктів, альянсів, наукових парків із використанням технологічних можливостей університетів-партнерів;
- формування спільних заявок на конкурсні проєкти, які оголошує Єврокомісія (спільні віртуальні обміни, кафедри, магістерські програми);
- утворення стратегічних альянсів між університетами України та світу для розвитку української системи вищої освіти (проєкти підвищення потенціалу).

Аналіз сучасної міжнародної співпраці свідчить про появу нових форм інтернаціоналізації вищої освіти в університеті:

- стратегічний пріоритет входження до альянсів європейських університетів;
- розширення можливостей мобільності за програмою «Еразмус+»;
- координація мобільності студентів;
- створення спільних з університетами-партнерами програм (як-от «Котютель»);
- започаткування програм подвійного дипломування;
- заснування спільних центрів на базі університетів-партнерів, які забезпечують поєднання синхронного і асинхронного навчання в університеті.

Упровадження в КНУ імені Тараса Шевченка інноваційної і креативної моделі освітньої дипломатії – це реакція освіти й науки на освітньо-інтелектуальні потреби суспільства, а також виклики й загрози в умовах воєнного стану.

В університеті діє плюралістична інституціональна модель освітньої дипломатії, а міждисциплінарність залишатиметься стимулом модернізувати освітній процес у міжнародній співпраці. Отже, освітня дипломатія є і засобом формування іміджу ЗВО, і способом показати світові Україну за допомогою інтелектуального потенціалу, конкурентоспроможності та професіоналізму.

Міжнародна співпраця університету є складником системи міжнародних відносин України, інструментом підвищення міжнаціонального впливу через поширення культури, мови, знань і технологій, а також розвиток академічної мобільності.

1. Стратегія публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України на 2021–2025 роки // МЗС України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf>
2. Вперше в історії України: Міністерство закордонних справ України ухвалило стратегію публічної дипломатії // НУ «Львівська політехніка». 29 березня 2021. URL: <https://lpnu.ua/news/vpershe-v-istorii-ukrainy-mzs-ukhvalylo-strategiiu-publichnoi-dyplomatii>
3. Смирнова К. Університетська спільнота є освітнім «амбасадором» України // *Business Woman*. 2022. № 32. С. 84–87.
4. 'Ukraine granted candidate status for European Union membership amid war'. (2022). *Business Standard*, 24 June [online]. Available at: https://www.business-standard.com/article/international/ukraine-granted-candidate-status-for-european-union-membership-amid-war-122062400029_1.html [in English].
5. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги // *Економічна правда*. 28 червня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638>
6. Бурейко Н. Публічна дипломатія в українському контексті: як освоювали «Terra incognita» // Українська призма. URL: <http://prismua.org.tilda.ws/publicdiplomacyukraine>

Kseniia SMYRNOVA,
*Doctor of Law, Full Professor,
Vice-Rector for Education (International Affairs),
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

SCIENCE AND EDUCATION DIPLOMACY AMID MARTIAL LAW IN UKRAINE AS AN INSTRUMENT OF PUBLIC DIPLOMACY

Abstract. The article deals with science and education diplomacy as an area of public diplomacy. The author explores the notion of education diplomacy and analyses the education diplomacy-related activities of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Since the start of the full-scale russian invasion of Ukraine, the active international engagement of the University with foreign partners and scientific establishments allowed the institution to activate the mechanisms of preserving the scientific community, develop algorithms of consistent action for supporting Ukrainian scientists and preserving the student community of the University.

Since 24 February 2022, the University has been elaborating novel approaches to international cooperation and internationalisation of higher education at the Taras Shevchenko National University of Kyiv to prevent brain drain, coordinate the initial outburst of academic mobility, coordinate joint scientific research and preserve full affiliation with the University. The implementation of an innovative and creative model of education diplomacy at the University represents the reaction of education and science to the challenges, threats and education and science needs of society amid martial law. Particular emphasis is placed on the pluralistic institutional model of educational diplomacy, whereas its interdisciplinary character stably remains an impetus for the modernisation of the education process in the realm of international cooperation. International cooperation of the University is an integral part of the system of international relations in Ukraine, a tool for developing academic mobility and increasing international influence through the dissemination of culture, language, knowledge and technology.

Keywords: science and education diplomacy, education diplomacy, public diplomacy, subjects of public diplomacy, international cooperation.

Михайло СОРОКА,
*доцент, голова Київської організації Національної спілки журналістів України,
член правління НСЖУ, заслужений журналіст України*

КОЛИ СЛОВО – ГРІЗНА ЗБРОЯ

Анотація. У статті проаналізовано інформаційну вахту українських теле- і радіо-журналістів. Вона не має аналогів у світовій масмедійній історії з огляду на об'єднання творчих потенціалів, техніко-технологічних можливостей і матеріальних ресурсів основних українських теле- і радіоканалів. Перелічено факти, які сприяли успішності небаченого досі марафону мовлення «Єдині новини».

Наголошено, що слово є могутньою зброєю українських журналістів у захисті рідної землі, обстоюванні загальнолюдських цінностей, свободи і незалежності народу. В умовах воєнного стану, коли бракує інформації, військова газета чи журнал, як і загальноукраїнські друковані видання, дуже потрібні та важливі. Отже, зроблено висновок, що слід переглянути окремі законодавчі норми роздержавлення та невідкладно відновити й підтримати такі публікації на рівні держави.

Ключові слова: війна, журналіст, ЗМІ, інформація, Пулітцерівська премія, теле- і радіожурналісти, теле- і радіоканали.

В Україні триває руйнівна, кровопролитна, жахлива, неспровокована війна, яку розв'язала росія. Українські журналісти з перших хвилин перебувають в епіцентрі подій, адже цими днями в Україні пишуть нові сторінки не лише вітчизняної, а й світової журналістики. Безсумнівно, після нашої перемоги їх аналізуватимуть теоретики засобів масової інформації, досліджуватимуть практики, вивчатимуть студенти – майбутні журналісти.

А доти весь цивілізований світ захоплюється відвагою та мужністю захисників України, про чий подвиги, як і про стійкість і незламність усього українського народу, розповідають мої колеги-журналісти: у стрічках оперативних новин інформаційних агентств (створячи разючу хроніку війни, яку неодмінно досліджуватимуть у майбутньому), блогах, діалогах, коментарях, якими рясніє інтернет (написані по живих слідах подій, вони стануть переконливими свідченнями цієї війни), численних публікаціях

на сторінках газет і журналів (які теж є частиною документальних звинувачувальних матеріалів про віроломний напад знавіснілого агресора на Україну) тощо.

Разом ми сильні

Однак окремо слід звернути увагу на безперервну інформаційну вахту українських теле- і радіожурналістів. На моє переконання, вона не має аналогів у світовій масмедійній історії насамперед тому, що з першого дня війни безпрецедентно згуртувалися творчі потенціали, об'єднавши техніко-технологічні можливості та матеріальні ресурси провідних українських теле- і радіоканалів. Доти кожен із них займав певну інформаційну нішу, мав свою аудиторію і редакційну політику. Нерідко остання (явно чи приховано) впливала з належності е-ЗМІ певним власникам, і ми з вами були свідками, як в українському ефірі точилася гостра інформаційна війна за сфери впливу, серед яких головною була влада. Олігархічне телебачення й інші приватні засоби масової інформації були і є найпотужнішими в українському інформаційному просторі. Суспільне та державне телебачення і радіо поки що не склали їм належної конкуренції.

Але як усе змінилося 24 лютого! З початком повномасштабного вторгнення РФ було об'єднано ресурси провідних українських теле- і радіоканалів – стартував унікальний марафон мовлення «Єдині новини»: 24 години на добу, день у день. Щоправда, йому передувала «генеральна репетиція», позаяк російського нападу чекали ще 16 лютого. Тож в оголошений на цю дату День єднання за великим круглим столом зібралися знані ведучі та спікери основних українських телеканалів.

Проте тривала зимова Олімпіада в Пекіні, і ворог відклав вторгнення. А за кілька днів марафон інформаційного спротиву окупантам розпочався вже в умовах реальної війни. І з першої об'єднавчої картинки на наших екранах, з перших сюжетів та коментарів стало зрозуміло, що саме такий підхід і формат прийнятні в умовах воєнного часу, адже:

- по-перше, одному, навіть найпотужнішому, каналу не до снаги щодоби охоплювати панораму воєнних дій, опору загарбникам, мобілізації української нації, тоді як спільному марафону вдалося це реалізувати;
- по-друге, після об'єднання стало можливим оперативно отримувати від перших осіб, владних структур, очільників ЗСУ та передавати в ефір офіційну, перевірену інформацію;
- по-третє, на журналістську вахту (кожен канал одержав певну кількість годин мовлення впродовж доби) стали високопрофесійні ведучі, коментатори, модератори – найзнаніші в Україні, найкращі на своїх каналах;

- по-четверте, у це творче об'єднання кожен колектив уніс свої ідеї, напрацювання, кращий досвід, і це помітно оживило й урізноманітнило безперервну програму мовлення;

- по-п'яте, творцям й учасникам марафону вдалося переступити відомчі й олігархічні бар'єри та практично уникнути проявів політичної прихильності і боротьби.

Утім, варто віддати належне й політикам: вони намагаються не сперечатися з внутрішніми опонентами та не критикувати дій влади в ефірі – фронт проти ворога має бути монолітним.

Єдиний телемарафон також постійно транслюють місцеві та регіональні мовники. До того ж вони подають і локальні новини, а в деяких містах (як-от у Запоріжжі чи Львові) ведуть власні марафони за прикладом загальноукраїнського.

Отже, українські ЗМІ та, зокрема, телеэфір стали потужною інформаційною лінією фронту, могутнім спротивом ворогові і його жалюгідним спробам сіяти паніку, поширювати фейки, тиражувати брехню. Невипадково телевізійні вежі, теле- і радіоцентри з перших днів повномасштабного російського вторгнення стали одними з головних цілей агресора. Доказом цього є ракетні обстріли Київської телевежі на Сирці (тоді загинули люди, було пошкоджено апаратну і тимчасово зник телесигнал), телевізійних веж у Харкові, а також Коростені, що на Житомирщині. Були спроби підірвати телевежу в Лисичанську, однак снаряд влучив у прилеглий район із житловими будинками. 14 березня російські окупанти обстріляли телевежу в селі Антопіль, що біля Рівного (загинула 21 особа, дев'ятьох було поранено), а 16 березня – у Вінниці. Однак ці атаки лише свідчать про безпорадність ворога, його марні спроби зменшити український інформаційний спротив. Він шириться, видозмінюється, посилюється. Наражаючи себе на реальну небезпеку, українські журналісти ведуть безперервний репортаж про війну, демонструють не тільки високі патріотичні почуття, а й сміливість, мужність і відданість своїм професійним обов'язкам.

Пулітцерівську премію – українським журналістам

У травні 2022 року Рада Пулітцерівської премії нагородила українських журналістів особливою відзнакою за їхню відвагу, витривалість і відданість правді. Нагадаю, що 1904 року американський журналіст і видавець Джозеф Пулітцер склав заповіт, згідно з яким пожертвував два млн дол. (на ту пору – значну суму) Колумбійському університетові на створення премії для визначних американських журналістів, літераторів й освітян. Окремі нагороди мали вручати за найкращий роман, драму, книгу з історії США та біографію. Пулітцерівську премію вручають із 1917 року й вона є однією з найпрестижніших нагород, зокрема в галузі журналістики.

Чим керувались авторитетні члени Ради Пулітцерівської премії, нагороджуючи українських журналістів спеціальною відзнакою? Прочитую їхнє формулювання: «[...] за їхню мужність, витримку та відданість правдивому висвітленню під час безжального вторгнення Володимира Путіна в їхню країну та його пропагандистської війни в Росії. Попри бомбардування, викрадення, окупацію та навіть загибель у їхніх лавах, вони наполегливо намагаються дати точне уявлення про жахливу реальність, віддаючи честь Україні та журналістам усього світу» [1].

Ця нагорода викликала різні коментарі в журналістському співтоваристві України. Відзначають, зокрема, її символічний характер і безпрецедентність, адже Пулітцерівську відзнаку вручають або окремим журналістам, або творчим колективам. А в цьому разі пошановано український журналістський загал, усіх тих, хто виявив відвагу та відданість правді, показуючи світові жахливі картини війни.

Українські журналісти довели, що їхнє слово теж воює і є могутньою зброєю в захисті рідної землі, обстоюванні загальнолюдських цінностей, свободи та незалежності народу. За це вже десятки з них заплатили найдорожчим – життям.

Нам ще належить осмислити, проаналізувати й оцінити високий професіоналізм, самовідданість, громадянську мужність і патріотизм українських журналістів у цій війні. Однак я хотів би вже сьогодні навести одну з перших таких оцінок. Маргарет МакМіллан, знана канадська дослідниця, авторка книг про війни та їхні наслідки, висловила її в інтерв'ю для «DW». На її думку, Україні вдалося побудувати інформаційну оборону. «Пропаганда завжди була важливою у війні [...] Але засоби пропаганди змінюються разом зі змінами технологій. У Першій світовій війні обидві сторони скидали одне на одного листівки з літака, тому що таким був шлях до іншої сторони. Під час Другої світової війни, щоб “достукатися” до іншої сторони, використовували радіомовлення. І тепер соціальні мережі стали засобом для спроб послабити ворога та згуртувати власний народ. І поки що, я думаю, українці без зусиль виграли інформаційну війну. І цьому наративу вірять. Думаю, вірять навіть у Росії. Наприклад, українці вміло використали полонених військових, які говорили зі своїми матерями. Або за допомогою “Facebook” показали російським родинам, що їхні сини живі-здорові».

Також дослідниця зазначила: «Російський наратив стає дедалі божевільнішим, якщо можна так сказати. Я маю на увазі (заяви – Ред.), що при владі в Україні наркомани. Що Росія вторглася, щоб не дати Україні отримати ядерну зброю. Україна добровільно відмовилася від ядерної зброї в 1990-х роках. Мені здається, що це не дуже ефективно, чи не так?» [2].

Підсумовуючи, додам: зате ефективність української інформаційної протидії ворогові очевидна, а згуртування творчих зусиль, організованість вітчизняних масмедіа у війні за Україну не мають аналогів не тільки в українській, а й у світовій журналістиці.

Повернення до руїн

Глибоких ран завдала війна багатьом редакціям, найбільше – на територіях, які опинились у тимчасовій окупації. Зі сумом і болем сприймаю свідчення колег, які в них працюють. Це крик душі. Що, приміром, застала Марія Комар, редакторка Бородянської районної газети «Вперед» (виданню на початку 2022 року минуло 90 літ), у приміщенні редакції? Дах згорів. Від будівлі не лишили каменя на камені. Окупанти-мародери вкрали все, що їм сподобалося: ноутбук, фотоапарат, тонометр, ба, навіть чайник і крісло.

На що рашисти перетворили Бородянку – тепер знає весь світ. Більшість будинків у містечку зруйновано: агресор скинув десятки некерованих бомб. 1 березня ворожий літак розбомбив багатоповерхівку, в якій проживала М. Комар. На щастя, тоді вона зі сім'єю переховувалася неподалік, у підвалі старенької хати, яку кілька років тому купили під дачу.

Щойно населений пункт звільнили, Марія Миколаївна повернулася до розграбованої і зруйнованої редакції. Разом із невеличким колективом (у штаті – лише п'ять працівників) взялася розбирати завали, аби відновити випускання газети. «Важко навіть уявити, яке потрібне людям місцеве друковане видання, журналістське слово підтримки. А надто нині, в таких важких, екстремальних умовах», – зазначила вона в нашій розмові.

Такої ж підтримки – не так моральної, як матеріальної – потребують сьогодні й місцеві журналісти – насамперед у редакціях, що були в окупації чи досі перебувають на територіях, які агресор активно обстрілює. Це доводить і нарада в Київській обласній військовій адміністрації. Участь у ній взяли голова КОВА Олексій Кулеба, керівники інформаційних підрозділів адміністрації, редактори низки друкованих видань столичної області й очільники Київської спілки журналістів НСЖУ.

Мені впало у вічі, з яким інтересом О. Кулеба гортав свіжі номери газет «Бучанські новини» (Буча) та «Трибуна праці» (Іванків), що їх принесли редактори. Подумав, що видання, мабуть, неабияк цікавлять і мешканців цих районів. Уже хоча б тому, що, вийшовши у світ, вони, наперекір усім бідам і зловорожим намірам, засвідчують відродження мирного життя, і люди бачать це на газетних сторінках. До того ж далеко не в кожного в домі, а надто в сільській місцевості, є комп'ютери та доступ до інформаційного простору через інтернет.

Тож як підтримати місцеву пресу? Це питання було головним під час засідання. Важко не погодитися з аргументами редактора «Трибуни праці»

Павла Смовжа. Нашим людям, як він сказав, украї потрібна об'єктивна, правдива й оперативна інформація. Шлях до неї під час воєнної розрухи помітно ускладнений і обмежений. Навіть у мирний час поспішно роздержавлені редакції газет ледь зводили кінці з кінцями, працювали здебільшого на ентузіазмі та завдяки високій відповідальності журналістів перед читачами. Собівартість одного примірника «Трибуни праці», наприклад, за 2021 рік становила 19 грн 72 коп. А передплатна й роздрібна ціна була 10 грн. «Підвищувати її хоч би до рівня собівартості жодна редакція в Україні навіть не пробувала, – стверджував П. Смовж. – Адже переважна більшість читачів не змогла б собі дозволити такі витрати на пресу. Тому й змушені були свідомо працювати собі на збиток, а землякам – на користь, дотуючи так кожного читача приблизно на 500 гривень на рік. Порахуйте: кожна їхня тисяча – це заплачені за постійних читачів 500 тис. грн редакційних доходів!».

Звісно, в Київській обласній військової адміністрації в нинішніх умовах чимало і малих, і великих проблем. Однак О. Кулеба з невідомою увагою поставився до гострих питань, що їх висловили очільники місцевих редакцій. Водночас він наголосив, що ці питання й для нього важливі та невідкладні. Для себе ж у прикінцевому слові керівника КОВА я виділив думку про те, що проблеми інформаційної сфери, зокрема й місцевої преси, є першочерговими, бо применшення їхнього значення, а ігнорування й поготів, послаблює наш опір ворогові, який на свої ЗМІ витрачає колосальні кошти.

Військова спеціалізація журналістів

Останнім часом в Україні стала актуальною нова журналістська спеціалізація – військовий кореспондент. Її нагальність зумовило життя – насамперед періодична поява «гарячих точок» у різних куточках планети. Але нікому з нас навіть у страшних снах не снилося, що знайдеться ворог, котрий такою точкою зробить мирну Україну. Вісім років тому це трапилося: росія загарбала Крим і розв'язала війну на Донбасі.

Нині рф воює з Україною на лінії фронту, протяжність якої сотні й тисячі кілометрів. Ще донедавна класичним прикладом військового кореспондента був славнозвісний і всюдисущий Андрій Цаплієнко. Звідки він тільки не вів своїх репортажів! Афганістан, Бурунді, Кашмір, Колумбія, Кот д'Івуар, Ліберія, Македонія, Непал, «Південна Осетія», Шрі-Ланка... З 2014 року такими «гарячими точками» для Андрія стали Крим і Донбас, а сьогодні – увесь фронт, який росія нав'язала Україні.

Тепер у нього – десятки колег, котрі так само швидко опановують військову журналістику і самовіддано й відважно воюють на інформаційному фронті.

Окремо варто виділити суто військові ЗМІ. Зокрема, в інтерв'ю пресслужби НСЖУ речник Міноборони України, полковник Олександр Мотузьяник

виокремив такі три: Центральну телерадіостудію Міністерства оборони України, яка веде медіапроект «Військове телебачення України» та військову радіостанцію «Армія FM»; телерадіостудію «Бриз» та інформаційне агентство АрміяINFORM MO України. Він додав, що ці установи висвітлювали бойові дії в зоні проведення АТО/ООС з 2014 року. Тому для них кардинально нічого не змінилося. Єдиною відмінністю стало те, що військові дії охопили більшу територію України.

Водночас із жалем доводиться констатувати, що серед суто військових ЗМІ, про які розповів О. Мотузьяник, немає масових періодичних видань, як-от «Народна армія», яка мала велику і славу історію та донедавна була популярним періодичним виданням Міністерства оборони України. Попішне роздержавлення, про яке я вже згадував, ліквідувало й спеціалізовані військові публікації, тож сьогодні гостро відчуваємо їхню нестачу. В умовах воєнного стану та кровопролитних боїв, коли на передовій, в окопах, немає інтернету і бракує інформації, військова газета чи журнал, як і загальноукраїнські друковані видання, дуже потрібні та важливі. Тому слід переглянути окремі законодавчі норми роздержавлення й невідкладно відновити та підтримати такі публікації на державному рівні.

Ворог безжально руйнує наші міста і села, вбиває десятки тисяч людей, зокрема дітей, позбавляючи нашу державу, її народ права на існування і вибір свого майбутнього. З перших хвилин цієї дикої неспровокованої збройної агресії росії українські журналісти стали відважними бійцями інформаційного фронту. Чимало наших колег пішли на фронт, щоби зі зброєю в руках боронити рідну землю та життя кожного з нас. У сучасній світовій журналістиці цьому немає аналогів. Тож присвоєння українським журналістам найпрестижнішої нагороди – Пулітцерівської премії – є зворушливим виявом поваги, щирого захоплення їхньою стійкістю та відданістю у висвітленні жакливної реальності, яка, за висновком Ради Пулітцера, робить честь Україні та журналістам усього світу.

1. The Pulitzer Prizes (2022). 2022 Pulitzer Prizes. Journalism [online]. Available at: <https://www.pulitzer.org/prize-winners-by-year/2022> [in English].
2. Хаас Б. Канадська дослідниця: Українці виграють інформаційну війну // DW. 10 березня 2022. URL: <https://www.dw.com/uk/kanadska-doslidnytsia-ukraintsi-vyhraly-informatsiinu-viinu-a-61062736/a-61062736>

Mykhailo SOROKA,
*Mykhailo Soroka, Associate Professor,
Head of the Kyiv Organisation of the National Union of Journalists of Ukraine (NUJU),
Member of the Board of the NUJU, Merited Journalist of Ukraine*

WHEN A WORD IS A FORMIDABLE WEAPON

Abstract. The article explores the operation of journalists amid the Russian-Ukrainian war. The author underlines the consolidation of Ukrainian media, highlighting in this regard the all-Ukrainian radio marathons, such as the ‘Together we are strong’ broadcast. Ukrainian mass media, particularly broadcasting media, have mobilised into a robust frontline for powerful resistance against the enemy’s attempts to sow panic, launch fakes and disseminate falsehoods.

The paper argues that such mobilisation of domestic mass media resources in the war for Ukraine is unique not only for state-level but for global journalism as well. In this connection, the Pulitzer Prize Board recognised Ukrainian journalists with a special award ‘for courage, endurance and commitment to truthful reporting’ in April 2022.

The article also states that the challenges of the information sphere, including those of regional outlets, warrant our utmost attention. To understate them, let alone neglect them, means to sabotage our resistance to the enemy, which has been investing colossal capital into its mass media tools.

The author observes the sharp lack of military-specialised media outlets following their liquidation amid hastened denationalisation. Finally, he asserts that policymakers need to review certain legislative norms of denationalisation and urgently implement opportunities for restoration and support of all-Ukrainian printed outlets on the state level.

Keywords: war, journalists, mass media, information, Pulitzer Prize, broadcast channels.

Степан ВІДНЯНСЬКИЙ,

завідувач відділу історії міжнародних відносин

і зовнішньої політики України

Інституту історії України НАН України,

доктор історичних наук, професор,

член-кореспондент НАН України

СТАВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕЛЕКТУАЛІВ ДО АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано ставлення відомих європейських інтелектуалів до брутальної воєнної агресії країни-терористки росії проти суверенної європейської держави – України. З'ясовано, що повномасштабним вторгненням в Україну рф кинула виклик усім демократичним цінностям західної цивілізації і поставила людство перед загрозою Третьої світової війни.

Наголошено, що своїми публічними виступами, публікаціями та активною громадською діяльністю найкращі представники європейської еліти суттєво впливають на суспільну думку європейців у сприйнятті війни, яку путін розв'язав проти України.

Ключові слова: росія, Україна, агресія, Європа, інтелектуали, громадська думка.

Представники інтелектуальної еліти завжди були і є – а в глобальному інформаційному світі стали ще важливішими – суб'єктами впливу на громадську думку. Часто погляд лідера суспільної думки, який аудиторія хоче почути, презентовано в контексті інтерпретації фактів. Переконавання ґрунтуються на дискусіях та раціональному аналізі подій задля пошуку кращих розв'язків складних проблем. Наш спосіб сприймання інформації базується на складних психологічних, філософських і практичних моделях мислення, які засновані на історичному досвіді. Сприйняття фактів – це процес засвоєння інформації з навколишнього світу. Кожна людина має власне поле розпізнавання інформації, яка властива тільки цій особистості та сформована під впливом цінностей і соціальних норм. Європейські інтелектуали мислять раціонально, тож нині, коли росія цинічно вторглася в Україну, кинувши виклик усім демократичним

цінностям європейської цивілізації, усвідомлюють значення героїчного опору українців російським окупантам для розвитку ліберальної демократії та соціальної ринкової економіки, а також збереження єдності та миру в Європі й в усьому світі.

Як відомо, реакція світової спільноти, провідних держав світу на збройну агресію РФ проти України впродовж 2014–2022 років, так само, як і на її агресивні дії на початку 1990-х років проти Молдови у Придністров'ї, brutальні війни в Чечні, війну проти Грузії 2008 року, воєнні дії у Сирії та інші загарбницькі акти Росії, була не зовсім адекватною й часто запізнилою. «На жаль, – наголосив із цього приводу у своєму виступі на засіданні Ради Безпеки ООН 22 червня 2022 року Постійний представник України при ООН, Надзвичайний і Повноважний Посол Сергій Кислиця, – світ не помітив цю небезпечну тенденцію, яка могла лише заохотити Росію до консолідації її агресивної пропаганди. Ба більше, Кремль протягом 30 років отримав стільки доказів фактичної апатії світу до порушень, які вчиняла Росія, а згодом і до її безкарності, що розгортання повноцінної війни було лише питанням часу [...] Перехід Росії до агресивного фашистського режиму вже підтвердила її нездатність утриматися від нападу на тих, кого вона вважає “слабкою здобиччю”. Ми всі повинні це зупинити – що швидше, то краще. Україна перебуває зараз на передовій, вона має необхідну волю свого керівництва, рішучість і хоробрість своєї армії та народу, а також безпрецедентну міжнародну солідарність. Якщо ми дозволимо путіну чи його наступнику на кремлівському троні відростити свої відрубані пазури, заюшені кров'ю українців, наступна війна неминуча, і цивілізований світ заплатить утричі більше, ніж сьогодні» [1].

Зважаймо на це, а також пам'ятаймо драматичний історичний досвід напередодні Першої і Другої світових війн, коли європейська еліта лояльно, доволі безвідповідально і зневажливо поставилася до агресивних намірів та шовіністичних планів урядів провідних держав Європи та не спромоглася забезпечити мирне розв'язання протиріч і відвернути світові воєнні конфлікти. Однак із початком широкомасштабної воєнної агресії Росії проти України 24 лютого 2022 року вона здебільшого досить швидко зрозуміла глобальні наміри кремлівського диктатора й можливі трагічні наслідки для всього цивілізованого світу в разі їхнього втілення. Хоча й сприймає їх по-різному, пропонуючи неоднакові шляхи розв'язання, аби відвернути реальну небезпеку Третьої світової війни – війни Росії проти всього Західного світу.

Провідні німецькі інтелектуали з різною емоційністю висловлюють свою підтримку Україні. Наприклад, політолог Андреас Умланд послідовно поділяє український опір російській агресії, а класик німецької філософської думки Юрген Габермас констатував, що Європа не може дозволити собі,

аби Україна програла війну росії. Професор Мюнхенського університету Людвіга-Максиміліана Мартін Шульце Вессель, розмірковуючи про моральну відповідальність усіх росіян, переконаний, що не один путін, а вся росія розв'язала війну проти української нації, а «будь-яка війна проти нації має вимір геноциду». Ця думка є дуже важливою для протидії європейському трендові перекладання відповідальності за війну проти України лише на кремлівське керівництво. І хоча, як зауважує німецький історик, після Другої світової війни «у німецькому суспільстві в пріоритеті завжди була політика, орієнтована на мир», однак «нічим не спровокована російська агресія показала німцям, що вони повинні допомагати Україні, зокрема й постачанням зброї». Водночас Мартін Шульце Вессель зазначає: «Зараз у європейців є дуже великий інтерес до України, вони глибоко їй співчують. Це триватиме ще якийсь час, але так не може бути завжди. Саме тому ми повинні скористатися цим моментом, щоби розповісти якомога більше про Україну, зміцнити інституційні зв'язки між Україною та Німеччиною». У такий спосіб потрібно «впливати на суспільну думку в Німеччині» [2]. Відома французька історикиня, професорка Сорбонського університету Франсуаза Том на сторінках засобів масової інформації Франції теж активно розмірковує над причинами й можливими наслідками російсько-української війни. Зокрема, вона переконана, що путін, розв'язавши підступну війну проти України, хоче її радянізувати, як свого часу Сталін Центральну Європу [3]. В аналітичній статті «Путін: фаза самознищення» Ф. Том зазначає: «Російський президент не вмів вчитися на своїх помилках і не здатен визнати, що він не є непогрішимим. Його реакція на кожен невдачу – ескалація [...] Ця логіка руйнування обертається проти інструментів російської влади». Водночас авторка наголошує, що російські «західники», які завжди були схильні занадто персоналізувати політику, продовжують фантазувати про «реформатора», який комфортно зближить росію і Захід. «Зі своїми комплексами і манією величчя Путін, безумовно, небезпечний, – підкреслює вона. – Але російську проблему не вдасться розв'язати, замінивши його людиною з “сералю”, як би вона не контрастувала за своїм стилем зі стилем Путіна. За деспотизмом однієї людини ховається грізна машина влади, ефективність якої можна вимірювати упродовж двадцяти років як у Росії, так і за кордоном. Заміна її представника аж ніяк не означатиме ні демонтажу цієї машини, ні відмови від російського проекту домінування. Західникам доведеться вимірювати зміни за справами, а не пустими обіцянками та поступками, які нічого не варті, на кшталт визволення політв'язнів. Повернення всіх територій, вкрадених у сусідів Росії, визнання реальної незалежності всіх пострадянських держав мають стати обов'язковими умовами для зняття санкцій» [4].

Видатний американсько-французький письменник, режисер та журналіст Джонатан Літтель з моменту вторгнення росії в Україну опублікував декілька статей, у яких писав про те, навіщо путіну ця війна, закликав російське суспільство взяти на себе обов'язок із порятунку країни та звинувачував країни Заходу в нерішучості і відповідальності за появу кремлівського агресора. Зокрема, в інтерв'ю «Українській правді» він наголошував, що справді життєво важливим для путіна є «цей месіанський комплекс, його власний образ... ідея, що їм потрібно відродити імперію, необхідно відновити, за його словами, слов'янські землі, і для цього потрібна Україна. І якщо їх рішуче не перемогти на полі бою і не викинути принаймні туди, де вони були до 24 лютого, то, мабуть, вони вважатимуть це якоюсь перемогою для них. Тому цьому потрібно рішуче запобігти. Заради України, заради всієї Європи і навіть самої Росії» [5]. Ще завзятіше Дж. Літтель відстоює цю думку в статті «Домовлятися з Путіним безглуздо. Його треба перемогти». Реагуючи на останні висловлювання деяких західних політиків щодо необхідності Заходу домовлятися з путіним і поводитися «акуратніше», бо «Росію принижувати не можна», автор зазначає: «Щойно минув його перший подив від моментальної та скоординованої реакції Заходу на вторгнення в Україну, Путін знову зробив ставку на довгострокову перспективу, на внутрішні суперечності Європи й насамперед на нашу слабкість і тотальне нерозуміння, принаймні у Західній Європі, російської імперської свідомості [...] Думати, що Путіна можна змусити вести переговори чесно і що він (нарешті!) поважатиме умови домовленостей – просто смішно [...] Тільки безумовна поразка російських військових сил в Україні може повернути щось на кшталт безпеки на континенті. І лише за умови такої беззастережної поразки можливий діалог з Росією і можна буде досягнути скільки-небудь надійних домовленостей. Без беззаперечної та безумовної перемоги України будь-яка дипломатія буде або балаканиною, або капітуляцією» [6].

З перших днів підступної воєнної агресії рф проти України міжнародна академічна спільнота, зокрема наукові установи та відомі вчені сусідніх західноєвропейських держав, висловлює підтримку й солідарність з героїчним українським народом і бажає Україні перемоги над агресором. Наприклад, уже 25 лютого 2022 року Комітет Словацького історичного товариства при Словацькій академії наук ухвалив публічну Заяву про військову агресію Росії проти України. «Російський напад на Україну є актом агресії проти суверенної держави, який Європа востаннє переживала у такому вигляді в 1939 році, – йдеться у заяві. – А агресором цього разу є однозначно Російська Федерація. Ми засуджуємо цю агресію і найбільше стурбовані тим, що агресор виправдовує цей акт насильства історичними аргументами. Промова президента Путіна, яка виправдовує агресію,

сповнена історичної брехні [...] Військова агресія проти України не може залишити нас байдужими. Це наступ на мир в Європі, на принципи демократії та на принципи мирного співіснування націй. Історія неодноразово вчила нас, що агресора не можна зупинити поступками і спробами дипломатичних переговорів, які він зневажає. Водночас ми висловлюємо нашу солідарність з українським народом та підтримку нашим українським колегам» [7]. В опублікованій того ж дня Заяві академічної спільноти Польщі у зв'язку з агресією Росії проти України, яка є «брутальним порушенням міжнародних угод і стандартів, що діють у цивілізованому світі», теж зазначено, що «польська наукова спільнота рішуче засуджує напад на нашого сусіда та застосування насильства проти нього», висловлює «повну солідарність з усім українським народом», підтримує «Україну як суверенну державу» і заявляє «про всю можливу допомогу в ці важкі часи» [8].

Відомий чеський історик, професор Карлового університету в Празі Ян Рихлік у ЗМІ Чеської Республіки активно коментує військову агресію РФ проти України та героїчний опір українців окупантам. Він, зокрема, закликає НАТО до більш дієвої допомоги Україні, адже «ніхто ніколи не вигравав війни лише обороною», проте «атакувати без важкої зброї неможливо» [9]. На початку літа 2022 року, у розпал російсько-української війни, у видавництві «Лідове новини», що в Празі, вийшла друком друга, доповнена книжка знаних у наукових колах істориків Яна Рихліка, Богдана Зілинського і Павла Роберта Магочія «Історія України» (перша побачила світ 2015 року). Нове видання доповнено окремим розділом про драматичні події в історії України упродовж 2014–2022 років. На особливу увагу заслуговує передмова до другого видання «Історії України», яку написав Ян Рихлік з огляду на російсько-українську війну та урахуванням брехливих наративів кремля про історію України, її державність і культуру. «Двадцять четвертого лютого 2022 року буде вписано чорними літерами до книги з новітньої історії: в цей день російська армія без офіційного оголошення війни напала на сусідню суверенну державу – Україну [...] Український народ об'єднався через війну. На момент написання цих рядків ракети падають на українські міста, а столиця Київ готується до оборони. Не знаємо, як закінчиться цей бій. Наше співчуття повністю, звичайно, на боці України, чий єдиний “злочин” в очах Кремля полягає в тому, що її громадяни хотіли обрати прозахідну орієнтацію. Військова перевага Росії очевидна. Сама Україна може захищати себе від Росії, але, на жаль, вона не може перемогти в цій війні доти, поки в самій Росії не відбудуться фундаментальні політичні зміни. Але навіть якщо Путін переможе у військовому відношенні, політично він нічого не здобуде. Політично він уже програв: став ненадійним партнером, тому що публічно брехав світові, і такій людині вже не можна довіряти. Він об'єднав Захід, як ніколи

раніше. Він домігся того, що бази НАТО і складні системи озброєнь тепер, безсумнівно, буде розміщено в країнах Східної Європи. Але найголовніше: він поставив Росію в тотальну міжнародну ізоляцію і викопав траншею між росіянами й українцями, яку не вдасться залатати навіть через сто років» [10].

Далі в передмові Ян Рихлік пише про зрозуміле зростання інтересу до історії України в умовах російсько-української війни й наголошує, що ця «книга також є відповіддю на тиради Путіна про те, що української нації не існує, що Україна не має жодних традицій власної державності і може існувати тільки в союзі з росією». На думку автора, читач книги, навпаки, переконається в тому, що Україна має багату історію, яка загалом історично не пов'язана з Росією, і що українська нація виникла подібно і приблизно в ті самі часи, що й інші нації цієї частини Європи. «Водночас автори та видавництво хочуть віддати належне героїчним захисникам України, які борються не лише за Україну, а й за свободу всієї Східної Європи» [11]. Внесок професора Яна Рихліка, який також перераховує частину гонорарів від своєї наукової й публіцистичної діяльності на гуманітарну допомогу та придбання зброї для України, у розвиток українсько-чеських відносин на якісно новому рівні в ці складні історичні часи, високо оцінив, зокрема, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Чеській Республіці Євген Перебийніс, про що свідчить адресований чеському науковцеві лист-подяка від 23 липня 2022 року зі вдячністю за наполегливу працю в цій царині, підтримку України та віру в українську перемогу.

Не можемо в цьому контексті не згадати ставлення до російсько-української війни історика зі світовим іменем, письменника та громадського діяча Тімоті Снайдера. Попри те, що він є громадянином США, всю його плідну творчу діяльність присвячено історії Європи, зокрема так званим кривавим землям Центрально-Східної Європи, тож Т. Снайдера теж можна вважати європейським інтелектуалом. Останнім часом вийшло чимало його публікацій про причини й характер агресії росії проти України, значення російсько-української війни і її можливі регіональні та глобальні наслідки тощо. Особливої уваги, на нашу думку, вартий виступ Снайдера на тему «Чому перемога України важлива для світу?» на Київському безпековому форумі в травні 2022 року. Він назвав десять причин, чому світові слід мислити в парадигмі української перемоги. Найголовнішою з них, переконаний історик, є перемога України як єдиний шлях досягнення миру. Далі він наголошує, що це дуже важливо для безпеки регіону, зокрема для народів країн Балтії, для Польщі, Румунії, Молдови, проте насамперед – для громадян України. 3-поміж інших причин, які виділяє Т. Снайдер, – захист демократії в Україні і демократій загалом. Українська перемога важлива для «захисту базового принципу: всі нації рівні,

а держави заслуговують на повагу» і стане ще одним поштовхом до постімперіалістичного світу, а також для пам'яті й об'єктивного прочитання Другої світової війни; для майбутнього самої Росії; для відновлення світової торгівлі, позаяк Україна є величезним виробником продовольства для решти світу. Останнім пунктом у переліку важливих причин перемоги України в цій війні, який підсумовує всі попередні, Т. Снайдер назвав політику майбутнього, адже перемога «допоможе не лише українцям, а й усім нам спрямувати свою увагу на майбутнє». «Вважаю, дуже важливо, щоб європейці та інші допомогли в тому, аби запропонувати українцям майбутнє після цієї війни – у сенсі членства в ЄС та потужної підтримки, яка дасть Україні змогу відбудуватися. Але це двосторонній процес. Якщо ми відкриті в тому, як ми дивимося на Україну і цю війну, ми зможемо побачити, що українці пропонують майбутнє й нам» [12], – завершив свій виступ на форумі Тімоті Снайдер. Такої самої думки й директор Музею сучасного мистецтва (М НКА) в Антверпені, член ради Міжнародного комітету музеїв та колекцій сучасного мистецтва (СІМАМ) Барт де Баре. Він переконаний, що «Україна не здалася завдяки українській культурі», тому виграє війну, бо воює за майбутнє, «і Європа може повчитися цього в України» [13].

Отже, найкращі представники європейської еліти завдяки своїм виступам, публікаціям та активній громадській діяльності суттєво впливають на суспільну думку у сприйнятті війни, яку росія розв'язала проти України. Те, як російсько-українська війна змінює громадську думку в Європі, показують, наприклад, результати дослідження «Реакція ЄС на війну в Україні», яке в квітні 2022 року компанія «Ipsos» провела на замовлення Єврокомісії в 27 країнах-членах ЄС. Згідно з дослідженням, дев'ять із десяти опитаних не випускають з уваги тему війни в Україні. Найменший інформаційний інтерес до подій в Україні спостерігали в таких країнах, як Угорщина (45%), Словенія (45%), Бельгія (43%), Франція (40%) і Греція (37%). У середньому 82% опитаних у 27 країнах вважають, що війна в Україні – це великий ризик для світу в цілому; 78% європейців переконані, що влада росії винна в ситуації, що склалася в Україні. До того ж вісім із десяти респондентів схвалюють економічні санкції проти Росії, а 79% громадян ЄС – санкції проти російських олігархів. Опитування також показало, що 89% європейців співчують українцям, 88% схвалюють ідею запросити до ЄС людей, які рятуються від війни, а 80% підтримують надання Україні фінансової допомоги. Нарешті, постачання озброєння та військової техніки Україні підтримало 58% опитаних громадян у 17 країнах. Водночас в Європі, попри підтримку України, погляди щодо відповіді на агресивні дії РФ в окремих країнах, як-от Болгарія, Греція, Кіпр, Угорщина, Словаччина, є доволі поляризованими [14].

На жаль, деякі представники так званої політичної еліти в європейських державах висловлюють дещо інші міркування стосовно російсько-української війни. Зокрема, в газеті «Ле Фігаро» від 12 травня 2022 року було надруковано статтю «Ми крокуємо до війни, ніби сомнамбули» Анрі Гуайно, колишнього спеціального радника експрезидента Франції Ніколя Саркозі, в якій фактично вжито кремлівські наративи щодо причин війни: «Розширюючи НАТО на всі колишні країни Сходу до країн Балтії, трансформовуючи Атлантичний альянс в альянс антиросійський, відсуваючи кордони Європейського Союзу до кордонів Росії, Сполучені Штати і Європейський Союз пробудили в росіян відчуття оточення, що було на початку всіх європейських війн. Західна підтримка революції Майдану 2014 року проти проросійського уряду стала для росіян доказом, що їхні побоювання були обґрунтованими. Тимчасова анексія Криму Росією та її підтримка сепаратистів на Донбасі дали змогу Заходу зрозуміти, що російська загроза була реальною і потрібно озброювати Україну, а це ще більше переконало Росію в тому, що Захід їй загрожує. Угода про стратегічне партнерство, яку було укладено 10 листопада 2021 року між Сполученими Штатами Америки й Україною, скріпила союз двох країн, виразно спрямований проти Росії, зокрема й обіцянкою вступу України до НАТО, остаточно запевнивши Росію: вона має атакувати до того, як уявний супротивник буде здатний це зробити. Це збіг складних обставин 1914 року в чистому вигляді, який жахає» [15]. 30 травня в тій же газеті опублікували статтю Рено Жирара «Війна в Україні: який вихід?», в якій автор пропонує зняти санкції з росії, адже від них потерпає насамперед Європа (а, наприклад, не англосаксонські союзники), та з допомогою ООН змусити росіян і українців сісти за стіл переговорів з «технічних питань» (експорт зернових, газопроводи тощо) [16]. В обох статтях автори роблять спробу «зберегти обличчя» диктатора країни-терористки й убивці путіна.

І такі приклади не поодинокі. Наприкінці травня 2022 року Центр протидії дезінформації при РНБО України оприлюднив конкретні факти просування російських наративів про російсько-українську війну в країнах Заходу. Зокрема, Французький центр досліджень у галузі розвідки опублікував аналітичну довідку, в якій частково просуває ідеї кремля про «недосвідчених українських солдатів» і «професійну російську армію». Екссенатор США Річард Блек в одному з інтерв'ю розповідав про неминучу перемогу росії, бо рф «не може собі дозволити програти через загрозу розширення НАТО». Італійський генерал Леонардо Трикаріко закликав ЄС відмовитися від «божевільної ідеї виграти війну в Україні» і схилити останню до капітуляції, аби не провокувати росію на застосування зброї масового ураження. Німецький Інститут Шиллера провів міжнародну дискусію на тему загрози Третньої світової війни, учасники якої

дійшли висновку, що «конфронтація з Росією є згубною для Німеччини та ЄС» [17]. Навіть британське агентство «Reuters» у своїх публікаціях називає окуповані росією українські території «промосковськими», а крадіжку українського зерна – «експортом».

Не відстає у схожій пропаганді і наш найближчий сусід – Угорщина. Загальновідомим є ставлення цієї країни до нинішньої повномасштабної війни РФ проти України, яке можна охарактеризувати висловом прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана: «Це не наша війна». Його численні заяви щодо російсько-української війни взагалі обурили українську владу і суспільство, а також партнерів і союзників України у світі. Ось деякі з них: «Якщо уряд (України. – Авт.) вирішив боротися, це рішення не можна ставити під сумнів, навіть якщо букмекери не дають великих шансів на перемогу»; «Проблема у тому, що майже ніхто в Європі не говорить голосом миру. Ми маємо говорити голосом миру»; «Ми повинні фінансувати мир, а не війну», мовляв, є кола, зацікавлені в затягуванні війни. Він також заявив, що ЄС повинен поступово змінювати свою стратегію, бо якщо услід за нафтою (російською) введуть обмеження на газ, це буде мати серйозні наслідки [18]. За словами В. Орбана, санкції проти Москви не спрацювали, а Україна ніколи не виграє війну, «просто тому, що російська армія має асиметричну перевагу». Один із найближчих соратників прем'єр-міністра Угорщини, головний представник урядової пропагандистської машини Жолт Баєр поширює в угорських масмедіа думку, що Україна є аналогом нацистської Німеччини. Він, зокрема, посилається на заклики, що лунають в Україні стосовно перегляду ролі російської літератури в українському освітньому та культурному просторі, заявляючи, що вони є аналогом дій нацистів щодо єврейської нації. Баєр також ставить під сумнів існування української культури та української нації загалом: нібито території України є не українськими, а відібраними або отриманими від Росії і Польщі (чомусь упустив тут згадку про Угорщину та Румунію) [19].

Усі ці заяви й публікації доводять агресивну й підступну спробу Росії через лояльних до неї закордонних політиків, експертів та інституції (а також підкуплених і завербованих російськими спецслужбами публічних осіб), зокрема підривну роботу дипломатичних представництв РФ, нав'язати Європі і світові потрібну їй думку про російсько-українську війну, українську історію й культуру загалом. Про це свідчить, наприклад, інтерв'ю прем'єр-міністра Болгарії Кирила Петкова виданню «Times» [20].

Саме тому сьогодні принципово важливим і невідкладним завданням усіх небайдужих до долі України та майбутнього об'єднаної демократичної Європи й євроатлантичної цивілізації в цілому, а надто європейських інтелектуалів, котрі, безумовно, впливають на громадську думку своєю

професійною зброєю – словом і пером, є донести до суспільства правду про російсько-українську війну 2014–2022 років, її причини, реальні й можливі геополітичні наслідки; спростувати російську брехливу пропаганду та її історичні наративи, зокрема про «єдиний російський народ» та «русский мир», а також розкрити сутність питання щодо складників та історичних витоків панівної тоталітарної ідеології, політики і практики сучасної росії – рашизму, що загрожує існуванню всієї людської цивілізації, а тому потребує якнайшвидшого знищення.

1. Кислиця С. Виступ Надзвичайного і Повноважного Посла на засіданні Ради Безпеки ООН // Українська правда. 23 червня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/23/7354232/>
2. Приседська В. «Це війна не Путіна, а Росії». Німецький історик – про колективну відповідальність і досвід німців // BBC News Україна. 7 червня 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61707862>
3. Thom, Fr. (2022). 'Les idéologues russes visent à liquider la nation ukrainienne', *Desk Russie*, 7 April [online]. Available at: <https://desk-russie.eu/2022/04/06/les-ideologues-russes.html>; Ackerman, G., Thom, Fr. (2022). 'Poutine prétend soviétiser l'Ukraine comme Staline avait soviétisé l'Europe centrale', *Le Figaro*, 11 April. [in French].
4. Thom, Fr. (2022). 'Poutine: la phase de l'autodestruction', *Desk Russie*, 15 July [online]. Available at: <https://desk-russie.eu/2022/07/15/poutine-la-phase.html> [in French].
5. Попадюк Ф. Джонатан Літтель: Путін і його уряд ніколи не дбали про людей Росії. Їх це ніколи не турбувало. Для них це просто слуги // Українська правда. 17 липня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/07/17/7358525/>
6. Літтель Дж. Домовлятися з Путіним безглуздо. Його треба перемогти // Українська правда. 22 липня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/07/22/7359567/>
7. Заява Комітету Словацького історичного товариства при Словацькій академії наук про військову агресію Росії проти України // Інститут історії України НАНУ. URL: <http://history.org.ua/uk/post/46787>
8. Заява академічної спільноти Польщі у зв'язку з агресією Росії проти України / Листи підтримки від іноземних колег // Національна академія наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8726>
9. Rychlík, J. (2022). 'Špatné rozhodnutí', *Aktuálně.cz*, 31 May [online]. Available at: <https://blog.aktualne.cz/blogy/jan-rychlik.php?itemid=42755> [in Czech].
10. Rychlík, J., Zilynskyj, B., Magocsi, P.R. (2022). *Dějiny Ukrajiny [History of Ukraine]*. Praha: Lidové noviny, predmluva. [in Czech].
11. Там само.
12. Історик Тімоті Снайдер: чому перемога України важлива для світу // Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uin.gov.ua/informaciyini-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyana-istorychnyy-kontekst/10-argumentiv-vid-istoryka-timoti-snaydera-chomu-peremoga-ukrayiny-vazhlyva-dlya-svitu>
13. «Україна не здалася завдяки українській культурі». Інтерв'ю з директором Музею сучасного мистецтва в Антверпені // Українська правда. 13 серпня 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2022/08/13/249972/>
14. Калініченко О. Як війна в Україні змінює громадську думку в Європі та світі // LB.ua. 11 травня 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/05/11/516489_yak_viyana_ukraini_zminyuye_gromadsku.html
15. Guaino, H. (2022). 'Nous marchons vers la guerre comme des somnambules', *Le Figaro*, 13 May, p. 18. [in French].
16. Girard, R. (2022). 'Guerre en Ukraine, quelle voie de sortie?', *Le Figaro*, 31 May, p. 17. [in French].
17. Росія просуває наративи пропаганди через лояльних західних експертів // Детектор медіа. 29 травня 2022. URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/29582/2022-05-29-rosiya-prosuvaie-naratyvy-propagandy-cherez-loyalnykh-zakhidnykh-ekspertiv/>
18. Орбан: Україна має право захищатися, навіть якщо букмекери не дають великих шансів // Європейська правда. 10 червня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/10/7140982/>
19. Ключовий пропагандист Орбана прирівняв Україну до нацистської Німеччини // Європейська правда. 29 травня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/29/7140237/>
20. Прем'єр Болгарії розповів про вплив Росії в країні та підривною роботу посольства РФ // Українська правда. 28 липня 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/07/28/7360751/>

Stepan VIDNIANSKYI,
*Doctor of History, Full Professor,
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Head of the Department of History
of International Relations and Foreign Policy of Ukraine,
Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine*

STANCE OF EUROPEAN INTELLECTUALS ON RUSSIA'S AGGRESSION AGAINST UKRAINE

Abstract. The article analyses the stance of prominent European intellectuals on the brutal military aggression against Ukraine, a sovereign European country, unleashed by Russia, a terrorist-state, which challenged all the democratic values of the Western civilisation and brought humanity to the brink of World War III. In their public appearances, publications and civil engagement, the most prominent representatives of European elites have influenced considerably the European public perception of Putin's war against Ukraine. To wit, Germans Jürgen Habermas and Martin Schulze Wessel, French Françoise Thom and Jonathan Littell, Belgian Bart De Baere, Czech Jan Rychlík, the world-renowned American historian Timothy Snyder, and other intellectuals firmly believe that not just Putin, but also all Russians are responsible for the war, having supported his criminal aggression. Moreover, they believe that Europeans should show utmost support to Ukraine, which is not just fighting against the aggressor for the sake of its existence, freedom, democracy, and pro-European choice, but also against totalitarianism for the sake of the future of Europe.

The author stresses that the Euro-Atlantic civilisation needs to unite in combating Russia's aggressive and insidious attempts at imposing on Europe, through its loyal foreign politicians, experts, and institutions, its desired perspective on the Russian-Ukrainian war and, in general, Ukrainian history and culture. The author outlines three primary objectives of European intellectuals. The first lies in conveying the truth about the Russian-Ukrainian war of 2014–22, its causes, and geopolitical implications, real and potential, to society. The second focuses on refuting Russian deceitful propaganda. The third involves shedding light on the essence, components, and historical roots of 'ruscism', the dominant totalitarian ideology of contemporary Russia, which poses a threat to the existence of the human civilisation and demands urgent attention and elimination.

Keywords: Russia, Ukraine, aggression, Europe, intellectuals, public opinion.

Валерій ВЛАСЕНКО,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії
Сумського державного університету,
член правління Наукового товариства
історії дипломатії та міжнародних відносин

УКРАЇНСЬКИЙ АРХІТЕКТОР І ДИПЛОМАТ СЕРГІЙ ТИМОШЕНКО

Анотація. У статті йдеться про життя та спадщину Сергія Тимошенка (1881–1950 рр.) – українського політичного і державного діяча, учасника українського національно-визвольного руху початку ХХ століття й Української революції 1917–1921 років. Окрім своєї політичної діяльності, він знаний за досягнення в архітектурі, інженерії та мистецтві, є одним із засновників українського архітектурного модерну початку ХХ століття. Сергій Тимошенко обіймав керівні посади в українських державних установах на Харківщині, був Міністром шляхів УНР і членом Ради Республіки в екзилі, брав активну участь в українському державотворчому процесі.

Ключові слова: Сергій Тимошенко, українська еміграція, Українська Народна Республіка, Чехословаччина, Польща.

2021 року Україна відзначила 140-річний ювілей архітектора, інженера, учасника українського національно-визвольного руху кінця ХІХ – початку ХХ століття, політичного емігранта, ректора Української господарської академії в міжвоєнній Чехословаччині, депутата українського та польського парламентів Сергія Прокоповича Тимошенка. Під час Української революції 1917–1921 років він відзначився не лише участю в розбудовуванні державних інституцій, коли був членом Української Центральної Ради й обіймав посаду Міністра шляхів у кількох урядах УНР, а й на дипломатичній ниві. Він був знаним громадсько-політичним діячем, чії підписи стоять під міжнародними договорами УНР. Саме тому його ім'я в СРСР й УРСР згадували зрідка та переважно в негативному контексті. Лише в 70-х роках ХХ століття на сторінках мистецької періодики опублікували перші відомості про Сергія Тимошенка як про одного з теоретиків

і практиків українського архітектурного модерну (національний романтизм) початку ХХ століття, а 2021 року побачила світ перша книжка про нього, у якій йшлося здебільшого про творчу спадщину митця [1].

Сергій Прокопович Тимошенко народився 23 січня (4 лютого) 1881 року в с. Базилівка (нині Конотопський район Сумської області) в родині почесного громадянина, землеміра. Батько Прокіп Тимофійович походив із селян, мати Юзефіна Яківна – з польської родини Сарнавських. Одружилися вони 1876 року і мали чотирьох дітей. Старший брат Степан став видатним науковцем у галузі теоретичної механіки й опору матеріалів, професором кількох вітчизняних та американських університетів, одним з організаторів і перших академіків Української академії наук (1918 р.), членом іноземних академій наук і наукових товариств. Молодший брат Володимир – економіст, за Української Держави був заступником Міністра торгу й промисловості, членом української делегації на Паризькій мирній конференції, згодом – професором українських і закордонних університетів, співробітником Міністерства торгівлі США. Його підпис стоїть на низці угод, які уклала Українська Держава з країнами Четвертого союзу. Усі брати емігрували з України, а молодша сестра Анна все життя прожила в СРСР.

Початкову освіту Сергій Тимошенко здобув удома, середню – у Роменському реальному училищі. 1898 року вступив до Петербурзького інституту цивільних інженерів (ПІЦІ). У столиці долучився до українського руху, 1899 року був серед засновників легальної Української студентської громади в Петербурзі, 1902 – головою Української громади при ПІЦІ. Брав участь у демонстраціях (під час однієї з них, поблизу Народного дому, був тяжко поранений, заарештований і відправлений до Петрівської в'язниці). З 1903 року – член Північного комітету Революційної української партії (РУП), де виконував ризиковані партійні доручення. Першим серед партійців спробував шлях перевезення нелегальної літератури зі Львова через Чернівці до Києва. 1904 року як представник Української студентської громади взяв участь у Загальному студентському з'їзді нелегальних українських громад на Галичині. У січні 1905 року під час демонстрації на Печерському мосту в Києві був тяжко поранений і дивом вижив [2, С. 76–81, 294, 310–311]. Після розпаду РУП на кілька партій Сергій Тимошенко був у складі УСДРП і згодом очолив щойно створений у ПІЦІ нелегальний студентський гурток прибічників розвитку української архітектури «Громада» [3, С. 157].

1906 року Сергій Тимошенко закінчив інститут, здобувши свідоцтво «на право производства работ», підготував усі дипломні проекти, але не захистив їх на державному іспиті через студентські страйки. Однак наступного року склав усі іспити (імовірно, це був 1907 рік). Професійну діяльність він розпочав ще під час навчання в інституту. У 1904–1906 роках працював техніком на будівництві станції «Київ-Товарний», Київського державного

банку на Липках (нині – Національний банк України) та реконструкції Оранієнбаумської пристані в Кронштадті; у 1906–1908 роках був інженером на перебудові залізничного вузла станції «Ковель» (проект Олександра Вербицького) й водночас у місцевому повітовому земстві. Під його керівництвом звели великий палац, приміщення кондукторських і паровозних бригад, школу, інтернат, склад тощо, а за його проектами – земський повітовий шпиталь та жіночу гімназію ім. Пирогової [4, арк. 2, 7, 36].

1908 року Сергій Тимошенко переїхав до Києва, де працював інженером нового будівництва «служби путі» в технічному відділі Південно-Західної залізниці. За його проектами в українському стилі було зведено будинки на вул. Маріїнсько-Благовіщенській (прибутковий будинок інженера-технолога Степана Лаврентьєва, нині на Саксаганського, 101) та на вул. Паньківській, 8 (будинок Йосипа Юркевича). Згодом він вступив до місцевого товариства «Просвіта», яке тоді очолював Борис Грінченко, а в травні 1909 року Сергія Тимошенка обрали головою ради товариства [5, арк. 2; 7, арк. 34].

1909 року Сергій Тимошенко переїхав до Харкова – туди його запросили на будівництво Північно-Донецької залізниці. Спочатку він був там старшим інженером, а з 1913 року – начальником технічного відділу й заступником головного інженера з будівництва залізничної лінії. Брав участь у проектуванні будинку управління залізницею, залізничних ліній Льгов – Харків – Ізюм – Родакове, Готня – Зінаїдіно, Федорівка – Скадовськ, Яма – Бахмут – Микитівка й інфраструктури до них, а із червня 1918 року – у будівництві залізниці Гришине – Рівне (інженер з особливих доручень, заступник начальника робіт). Був начальником відділу з розроблення проекту електрифікації Донецького басейну «Углеток». Мав власне бюро-майстерню, яке втілювало проекти промислового та цивільного будівництва, зокрема курортних комплексів на узбережжі Чорного моря, у Слов'янську й Святогірську, будівлі Костянтиноградської повітової земської управи, кустарного складу-музею в Полтаві, кількох народних домів на Полтавщині тощо [4, арк. 2, 7–8].

Сергій Тимошенко брав активну участь у мистецькому житті Харкова, був одним із керівників Українського літературно-художнього та етнографічного товариства імені Григорія Квітки-Основ'яненка, головою Українського художньо-архітектурного відділення Харківського літературно-художнього гуртка, до якого також належали Сергій Васильківський, Василь Кричевський, Костянтин Жуков, Олексій Линник та ін. Відділення ініціювало конкурси, зокрема на проект надгробного пам'ятника в українському стилі для могили композитора Миколи Лисенка. У цьому контексті в 1912–1913 роках Сергій Тимошенко від імені відділення листувався з Євгеном Чикаленком: темою листування була інформаційна підтримка

конкурсу через газету «Рада» [7]. 1913 року незалежне журі визначило переможців конкурсу, і першу премію виборов Сергій Тимошенко.

У творчому доробку харківського періоду митця – декілька десятків різноманітних архітектурних об'єктів, зокрема й в українському стилі – будинки на вул. Плеханівській, 29 і Мироносицькій, 1, особняк Томицьких у Мордвинському провулку, будинок Міського училища ім. Тараса Шевченка (вул. Чугуївська, 35-А), будинки Івана Бойка на вул. Мироносицькій, 44 (співавтори Павло Соколов, Павло Ширшов) і прибутковий будинок Попова на вул. Катеринославській (Полтавський шлях, 46), надгробні пам'ятники на могилах композитора М. Лисенка, інженера Олександра Варяничина (2 проекти), художника Сергія Васильківського тощо [4, арк. 39].

З 1907 року архітектор і митець щороку презентував свої праці на художніх виставках в Єлисаветграді (нині Кропивницький), Києві, Харкові, інших великих містах. Здобув десять нагород на мистецьких конкурсах, і навіть був членом журі III Конкурсу проектів спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві.

Після початку революції в лютому 1917 року Сергій Тимошенко брав активну участь у громадсько-політичній роботі – був головою Харківського громадського комітету, Харківської губернської ради, заступником голови Харківського виконавчого комітету, гласним Харківського губернського земства, делегатом Всеукраїнського з'їзду земств. Його обрали до управи Української ради Харківщини, відтак, на Всеукраїнському національному конгресі, – до Української Центральної Ради, а в листопаді 1917-го – головою Селянського з'їзду Слобідської України. У листопаді 1918-го Сергій Тимошенко підтримав повстання проти гетьмана Павла Скоропадського та невдовзі був призначений губернським комісаром Харківщини [8, с. 12–13, 17–19]. Узимку 1918–1919 років більшовики розпочали наступ на Харків. У січні 1919-го Сергій Тимошенко виїхав до Києва по військову допомогу, але тогочасний Голова Директорії УНР Володимир Винниченко не повірив його інформації, і невдовзі місто захопили більшовики [9, с. 246]. Більше до Харкова митець не повернувся. Там залишилося все його майно й архів із копіями всіх проектів, зокрема й праць в українському стилі (40 проектів на 120 аркушах) [4, арк. 8 зв].

На початку 1919-го Сергій Тимошенко став старшим інженером Міністерства шляхів УНР, а в серпні того ж року очолив його в уряді Ісаака Мазепи. У 1920–1921 роках він був Міністром шляхів в урядах В'ячеслава Прокоповича [10, арк. 37] та Андрія Ливицького [11, арк. 88]. У складні часи протистояння УНР з більшовиками і білогвардійцями брав безпосередню участь в евакуації, реєвакуації та відбудові залізниць у смузі військових дій армії УНР. У короткому огляді діяльності Міністерства шляхів він зазначив, що з метою придбання залізничного рухомого складу, відбудування

майстерень і відновлення пароплавства тривали переговори із закордонними дипломатичними представництвами та консорціумами. Для інформування іноземних фінансово-промислових кіл про стан транспортних комунікацій і залучення коштів для їх відбудови та використання в майбутньому видали спеціальну брошуру французькою мовою [12, арк. 5].

Під час революції 1917–1921 років УНР намагалася знайти союзників на території колишньої російської імперії. Серед них був і Кубанський Край (Кубанська Народна Республіка). У 1919 – першій половині 1920-го йшлося про реалізування проекту Чорноморської федерації та координування дій в антибільшовицькій боротьбі. Тривала підготовка до укладання українсько-кубанського союзного договору, до якої долучився й Сергій Тимошенко. Він брав участь у переговорах і підписанні угоди між урядами Української Народної Республіки і Кубанського Краю про визнання незалежності обох держав, співпрацю та взаємодопомогу між ними. Договір було укладено 7 серпня 1920 року у Варшаві, де підписантами від України були А. Лівіцький, С. Тимошенко, С. Стемповський, І. Фещенко-Чопівський, від Кубані – Г. Білий, І. Івасюк, П. Сулятицький [13, С. 388, 394; 15, арк. 354].

Напружена робота в уряді, постійні роз'їзди країною та за її межами не давали можливості для творчої діяльності. Однак Сергій Тимошенко сприяв створенню Українського архітектурного інституту, який очолив його колега за навчанням у ПІЦІ – Дмитро Дяченко.

У листопаді 1920-го в складі уряду й армії УНР Сергій Тимошенко змушений був виїхати на територію Польщі. Спочатку перебував у Тарнові, де проживав у готелі «Брістоль» (номер 3, офіс міністра). Працював в уряді, у Вищій військовій раді УНР, був членом Ради Республіки (обраний від органів самоврядування) [15, арк. 7, 17], брав участь у підготовці Другого зимового походу армії УНР, зокрема в засіданнях військової і закордонної комісії [16, арк. 1–2].

1921 року під час перебування в Тарнові склав план відбудови транспортної мережі України, зруйнованої внаслідок воєнних дій під час Першої світової війни та революційних подій. Пропонував після того, як уряд УНР повернеться в Україну, розпочати відбудову залізниці за європейським зразком – перейти на європейську колію (завширшки 1435 мм) та придбати відповідний рухомий склад, а також підготував і надав на розгляд Директорії спеціальний законопроект про «перешивку колії» [12, арк. 7–10]. Сергій Тимошенко листувався з Міністром закордонних справ Андрієм Ніковським щодо отримання інформації про стан транспортних мереж у сусідніх державах, придбання матеріалів та відповідної документації для відбудовування всієї системи сполучення в Україні, створення за кордоном транспортних або транспортно-економічних комісій, які діяли би під егідою дипломатичних представництв УНР [12, арк. 12–19].

Вихід зі складу уряду УНР Сергія Тимошенка 5 серпня 1921 року через незгоду з політикою Симона Петлюри [17, арк. 29] не завадив йому взяти участь у Другому зимовому поході та пройти разом з армією УНР важкий шлях аж до останнього бою під м. Базар [18, с. 114–116], унаслідок чого його було нагороджено Хрестом Симона Петлюри. На початку 1922-го йому пропонували посаду Міністра внутрішніх справ УНР, але він відмовився [19, с. 34, 365].

Відхід від політичної діяльності та переїзд наприкінці 1921-го до Львова дали змогу Сергієві Тимошенку зосередитися на фаховій діяльності. Він працював в архітектурних бюро Івана Левинського та Польського будівельного товариства, був членом Гуртка українських пластиків, у грудні 1921-го – одним із фундаторів Гуртка діячів українського мистецтва у Львові (ГДУМ), а також презентував свої твори на мистецьких виставках. Його праці експонували на чотирьох львівських виставках ГДУМ, що відбулися в 1922–1924-х та 1926 року в приміщеннях Музею Наукового товариства імені Тараса Шевченка і Національного музею. Найвизначніші проекти цього періоду – греко-католицька церква Святих Андрія і Йосафата в с. Левандівка, монастир Святого Іоанна Хрестителя в с. Зарваниця, церква Святого Андрія Первозваного в с. Клепарів, церква Успіння Пресвятої Богородиці в с. Мразниця (нині м. Борислав), дерев'яна церква Святої Покрови в с. Бронники та кілька десятків реалізованих і нереалізованих проектів церков, іконостасів, громадських будівель (ратуші, готелі, школи, музеї, народні доми, газетні кіоски), приватних маєтків і вілл, виставкових павільйонів, надгробних пам'ятників учасникам Української революції 1917–1921 років на Східній Галичині й Волині [20, с. 83, 90–91, 97]. У Львові Сергій Тимошенко працював на громадській ниві, ставши спочатку членом Товариства допомоги емігрантам з Великої України та їхнім родинам, а потім одним із його керівників.

Сергій Тимошенко намагався знайти себе й на викладацькій ниві та за порадою старшого брата звернувся до професорської ради Загребського політехнічного інституту щодо працевлаштування, де заочно його обрали асистентом кафедри будівництва [4, арк. 6]. У грудні 1922-го з такою ж пропозицією він звернувся до професорської ради Української господарської академії (УГА), яка щойно розпочала роботу в Подєбрадах. У січні наступного року його обрали доцентом (власне на посаду доцента він заступив 5 січня 1924 року, позаяк викладав на старших курсах), 1925-го – професором кафедри будівництва, деканом інженерного факультету, 1927-го – ректором УГА [21, арк. 35–35 зв.]. Лектор академії О. Козловський згадував: «Обрання проф. Сергія Тимошенка Ректором Академії сталося в роки критичної ситуації школи у 1927–1928 рр., коли під впливом економічної кризи чеська влада під тиском парламенту почала редукцію державних видатків,

що відбилося на бюджеті Академії. Треба було вжити енергійних заходів, щоб врятувати школу. Тут очі всіх звернулися на проф. С. Тимошенка. Він дійсно повів енергійну підготовчу працю для здобуття дозволу на впис нових студентів» [22, с. 84]. Наступного року його знову обрали ректором, але Міністр землеробства Чеської Соціалістичної Республіки не затвердив цей вибір. Упродовж двох років він очолював кафедри будівництва й архітектури та водно-санітарної техніки.

Серед колег і студентів Сергій Тимошенко мав репутацію чудового лектора: «На теоретичних годинах з будівництва та технології будівельних матеріалів професор С. Тимошенко представляв таку силу прикладів із своєї багатой і цікавої практики, що теорія переставала бути сухою», – згадували колеги [23, с. 66–67]. Там, у Подебрадах, 1924 року вийшов друком його курс лекцій «Будівельні матеріали, їх властивості, досліди та виготовлення».

Водночас Сергій Тимошенко працював і в інших вищих школах. Наприкінці 1923-го в Празі з ініціативи Українського товариства пластичного мистецтва створили Українську студію пластичного мистецтва. Серед її фундаторів був Сергій Тимошенко, який очолив клас архітектури. Студія щорічно влаштовувала виставки. На першій із них, у жовтні – листопаді 1924-го, експонували роботи професорів студії: Івана Кулеця, Сергія Мака, Івана Мозалевського, Костянтина Стаховського, а також самого Сергія Тимошенка. Архітектор представив репродукції церкви поблизу Дрогобича, дев'ятибанної церкви, будівлі ратуші малого міста та панського маєтку [24, с. 66–67].

Його творчий доробок чеського періоду – це проекти церков, музеїв, народних домів, шкіл, невеликих архітектурних об'єктів, утілені в Чехословаччині й на Галичині. 1929-го за його проектом на Ольшанському кладовищі в Празі було встановлено пам'ятник на могилі Міністра пошти і телеграфу УНР, Посла УНР у Відні Григорія Сидоренка [25, с. 28]. Деякі свої праці митець передав до Музею визвольної боротьби України (МВБУ), що діяв з 1925 року в Празі, зокрема проект будинку панської вілли (акварель) [26].

У Чехословаччині Сергій Тимошенко займався і громадсько-політичною діяльністю – був членом закордонної групи УСДРП. 1929-го підписав резолюцію-протест викладацького складу УГА проти масових арештів в УСРР, зокрема у справі Спілки визволення України (СВУ) [27, арк. 104–104 зв]. Аналогом СВУ в еміграції було Братство української державності (БУД) – надпартійна таємна організація української політичної еліти, створена для боротьби проти більшовиків. Вона мала вплив на політику Державного центру Української Народної Республіки в еміграції. Сергій Тимошенко був членом подебрадського осередку БУД [28, арк. 101] і належав до громадських і фахових організацій, зокрема видавництва

«Кооперативний фонд імені Василя Доманицького», де був редактором технічно-індустріальної секції, Української спілки техніків сільського господарства в Чехословаччині (1924–1926 рр.), Українського історично-філологічного товариства в Празі.

Наприкінці 1929-го Сергій Тимошенко взяв польське громадянство й навесні наступного року переїхав до Луцька, що був центром Волинського воєводства [4, арк. 70, 72]. Спочатку очолив будівельний відділ Окружного земельного управління, 1934-го став референтом будівельного відділу Волинського воєводського управління. Брав участь у громадсько-політичному житті, був обраний депутатом Луцької міської ради, працював в управі культурно-освітньої організації «Рідна хата», управі Товариства ім. Лесі Українки. Очолював також Українське спортивне товариство «Стир» і Видавниче товариство ім. К. Острозького.

У Луцьку Сергій Тимошенко приєднався до групи колишніх діячів УНР, які сповідували ідею співпраці з польською владою в межах політики прометеїзму. Цю групу підтримував волинський воєвода Генрик Юзевський, колишній заступник Міністра внутрішніх справ УНР. Наслідком цього українсько-польського порозуміння стала легітимізація проурядової регіональної політичної партії – Волинського українського об'єднання (ВУО). Сергій Тимошенко був одним із його фундаторів, а з 1936-го – керівником. Завдяки ВУО 1933-го було створено Волинський громадський комітет допомоги голодуючим на Україні, заступником голови якого став Сергій Тимошенко. Він очолив і нелегальну організацію – Луцький центр УНР, що її польська влада вважала альтернативою уряду УНР в еміграції, головою якого був Андрій Ливицький. Кандидатом на прем'єрство був саме Сергій Тимошенко [29, арк. 14, 19, 22]. Він був віцеголовою Повітової ради Безпартійного блоку співпраці з урядом, з 1935-го – членом Сейму, 1938-го – Сенату Речі Посполитої. Спочатку став заступником голови, а з 1936-го – головою Української парламентарної репрезентації Волині [30, с. 169, 179, 185].

Як вірянин Сергій Тимошенко сприяв українізації православної церкви на Волині. 1931 року він – голова ради Луцького чеснохресного братства, керівник Товариства прихильників православної освіти й охорони традицій православної віри імені митрополита Петра Могили, 1935–1936-го брав участь у Волинських єпархіальних зборах духовенства і мирян, 1937 року поставив польській владі питання про відкриття теологічного ліцею в Кременці [31, с. 1].

Коли Сергій Тимошенко жив на Волині, він як архітектор не полишав творчої діяльності. Автор десятків проектів церков, каплиць-усипальниць, громадських і господарських будівель, індивідуальних житлових будинків, надгробних пам'ятників (зокрема генералові армії УНР Олексі Алмазову). Більшість їх утілено, а деякі (як-от проекти хуторів і овочевих

складів) рекомендовано для поширення в усій державі. Брав активну участь у громадському житті українців і поза межами Волині. Був членом мистецького товариства українських емігрантів «Спокій» у Варшаві, брав участь у його виставках [23, с. 67–68]. Вагомі творчі здобутки архітектора відзначала українська наукова громадськість: на II Українському науковому з'їзді, що відбувся 1932 року в Празі, професор Леонід Грабина звернув увагу на те, що в справі міського будівництва та забудови сіл і хуторів Сергій Тимошенко поєднує стародавні форми українського бароко й елементи українських архітектурних форм сільського будівництва з формою куба. Іншу частину його діяльності «складає розроблення раціональної, в національному дусі, забудови українських сіл і хуторів на засадах пристосування модерних вимог санітарії, гігієни та агротехніки до місцевих звичаїв та умов українського життя» [32, с. 76].

Дуже важким у житті Сергія Тимошенка був період Другої світової війни. 1 вересня 1939 року він перебував у Варшаві на одноденній сесії Сейму та Сенату, але після нападу СРСР на Польщу 17 вересня виїхав до Варшави [33, с. 74–75]. Під час німецько-радянської війни три роки жив у Любліні, 1943 року – в Луцьку. Період війни Сергій Тимошенко згодом описав як найважчу смугу свого життя: «Опісля – ми вже, як осінній лист, покотились по вітру: Перемишль, Львів, Далмація, Загреб, Грац, Більськ, Прага, Карлсбад і в 1945 році приплентались до Гейдельбергу, де просиділи рік і вже думали, що не видостанемося на поверхню» [23, с. 68]. У Німеччині перебував у кількох таборах для переміщених осіб. 1946-го з допомогою молодшого брата, Володимира, переїхав до США й останні роки життя провів у Пало-Альто в Каліфорнії. Незважаючи на підірване війною здоров'я, продовжував архітектурні студії, спроектував кілька церков та надгробних пам'ятників, які були зведені в Канаді та країнах Південної Америки.

Помер Сергій Тимошенко 6 липня 1950 року в Пало-Альто, де й похований.

Відомий інженер-будівельник, архітектор і політик залишив багату творчу спадщину – більш як 400 різноманітних будівель, архітектурних комплексів, малих архітектурних форм, надгробних пам'ятників, зокрема надгробну плиту на могилі Симона Петлюри в Парижі. Доклав рук до державотворення й дипломатії. Його творча спадщина і громадсько-політична діяльність варті всебічного вивчення, популяризування та висвітлення.

1. Сергій Тимошенко. Повернення / за наук. ред. О. Михайлишин. Харків: Раритети України, 2021. 288 с.; 480 іл.; 364 бібл.
2. Лотоцький О. Сторінки минулого. Ч. 2. Варшава: Праці Українського наукового інституту. Т. XII. Серія мемуарів. Кн. III. 1933. 486 с.
3. Січинський В. Історія українського мистецтва. Вип. I. Архітектура. Нью-Йорк: НТШ, УВАН, 1956. 180 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), ф. 3795, оп. 1, спр. 581.
5. Інститут рукопису Національної бібліотеки ім. В. Вернадського (ІР НБУ), ф. 114, спр. 9.
6. ІР НБУ, ф. 114, спр. 13.

7. ІР НБУ, ф. 44, спр. 841–844.
8. *Доленко В.А.* Революція і моя участь у ній // Пам'яті В.А. Доленка. Мюнхен: Logos, 1975. С. 1–25.
9. *Чикаленко Є.* Щоденник (1918–1919). Київ: Темпора, 2011. 423 с.
10. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 51.
11. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 84.
12. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 86.
13. *Павлишин О.* З документів Української Народної Республіки 1920–1921 рр.: Договір між УНР і Кубанським краєм та ідея Союзу Причорноморських Держав // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років: зб. наук. ст. Київ, 2013. Вип. 9. С. 384–398.
14. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 100.
15. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 99.
16. ЦДАВО, ф. 1429, оп. 2, спр. 88.
17. ЦДАВО, ф. 3696, оп. 2, спр. 60.
18. Автобіографія адміністративного старшини Військового міністерства Української Народної Республіки Онікія Богуна, 1925–1927 / публікація, примітки А. Жив'юка // Реабілітовані історією. Рівненська область. Кн. 7. Рівне, 2017. С. 22–134.
19. *Лівицький А.* Листування (1919–1953 роки) / упорядкування, вступна стаття, заг. редакція Я. Файзуліна. Київ: Фенікс, 2019. 688 с.
20. Українські мистецькі виставки у Львові. 1919–1939: довідник, антологія мистецько-критичної думки / авт.-упоряд. Р.М. Янів. Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2011. 696 с.
21. ЦДАВО, ф. 3795, оп. 1, спр. 466.
22. *Козловський О.* Творці національної політехніки // Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. Подєбради, 1922–1935 і Український Технічно-Господарський Інститут. Подєбради – Регенсбург – Мюнхен, 1932–1972. Нью-Йорк, 1972. С. 75–98.
23. Професор Сергій Тимошенко // Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922–1935. Нью-Йорк, 1959. С. 65–68.
24. Група Пражської Студії = Les artistes du studio de Prague / Сучасне українське мистецтво. Вип. 1. Прага, 1925. 32 с.
25. Надгробок на могилі б. Міністра і Посла Української Народної Республіки Г.М. Сидоренка // Тризуб. Париж, 1929. Ч. 50. С. 28.
26. Národní archiv České republiky, f. «Ukrajinske muzeum v Praze», kart. 2, inv. № 12.
27. ЦДАВО, ф. 3841, оп. 1, спр. 8.
28. Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України (ГДА СЗРУ), ф. 1, спр. 12617, т. 15.
29. ГДА СЗРУ, ф. 1, спр. 12617, т. 6.
30. Szumiło, M. (2020). Ukraińcy w Senacie II Rzeczypospolitej (1922–1939) — portret zbiorowy, Przegląd Sejmowy, no. 4(159), pp. 165–187. [in Polish].
31. Бюджет і українські домагання // Волинське слово. Луцьк, 1937. 28 січня. С. 1.
32. Український другий науковий з'їзд у Празі. Прага, 1934. 167 с.
33. Українська еміграція 20–30 років минулого сторіччя в архівних документах розвідки. Ч. 1 / Служба зовнішньої розвідки України. Київ, 2016. Ч. I. 244 с.

Valerii VLASENKO,
*PhD in History, Associate Professor,
Sumy State University,
Member of Board of the Scientific Society
of History of Diplomacy and International Relations*

SERHII TYMOSHENKO: UKRAINIAN ARCHITECT AND DIPLOMAT

Abstract. This research is focused on the life and legacy of Serhii Tymoshenko (1881–1950), Ukrainian political emigrant, political activist, statesman, and a member of the Ukrainian national liberation movement in the early 20th century and the Ukrainian Revolution in 1917–21. In addition to his political involvement, Mr Tymoshenko was also famous for his achievements in architecture, engineering and arts. The research is based on the documents found in the National Archive of the Czech Republic, several Ukrainian national archives and the Manuscript Institute of the Vernadskyi National Library of Ukraine. Serhii Tymoshenko is considered one of the founders of Ukrainian Art Nouveau architecture in the early 20th century. He took active part in the Ukrainian state-building process as a member of the Ukrainian Social Democratic Labour Party, the Central Council of Ukraine, and by holding leadership positions in Ukrainian state institutions in Kharkiv region, as well as being appointed as a Minister of Roads of the Ukrainian People's Republic and a member of the Council of the Republic in Tarnów.

Moreover, he played an important role in the foreign policy of the Ukrainian People's Republic. The research covers Tymoshenko's artistic, scientific and political legacies in Poland (1921–3) and Czechoslovakia (1924–9), and his life trials and tribulations during World War II and emigration to the United States. Serhii Tymoshenko is presented as a public and political figure, the leader of the Ukrainian political emigration in Volyn, the head of the Volyn Ukrainian Association and the Lutsk Centre of the Ukrainian People's Republic, a member of the Polish Sejm (since 1935) and Senate (since 1938), and the head of the Ukrainian Parliamentary Representation of Volyn.

Keywords: Poland, Serhii Tymoshenko, Ukrainian emigration, Ukrainian architecture, Ukrainian People's Republic.

«Ранг Посла зобов'язує».
Стаття Станіслава Лазебника про Юрія Богаєвського

'The Rank of Ambassador Obliges'.
Stanislav Lazebnyk's article about Yuri Bohayevsky

Юрій БОГАЄВСЬКИЙ,
ветеран дипломатичної служби,
Надзвичайний і Повноважний Посол

УКРАЇНА ЗАВЖДИ БУЛА ДЛЯ НЕЇ РІДНОЮ ЗЕМЛЕЮ

Статтю подано за редакцією автора

З Вірою Вовк на її запрошення в неї вдома в м. Ріо-де-Жанейро

Мої чергові спогади цього разу пов'язані, на жаль, із сумною подією, яка сталася 16 липня нинішнього року. Того дня на 97-му році свого життя померла Віра Вовк, видатна бразильська письменниця українського походження.

Смерть цієї чудової людини стала відчутною втраченою не лише для її друзів та української громади у самій Бразилії, до якої вона емігрувала в 1949 році, а й в інших країнах, у тому числі й в Україні, в якій Віра Вовк мала багато шанувальників її неповторної, захоплюючої та зворушливої поетичної творчості.

У своїй передмові до книги Юлії Григорчук «Про за Віри Вовк: виміри сакрального» доктор філологічних наук Людмила Тарнашинська наголосила на тому, що ця бразильська письменниця «без перебільшення можна сказати – окреме явище в українській літературі загалом і в еміграційній літературі зокрема», що вона «одна з найбільш загадкових письменниць сучасності».

Не вдаючись до аналізу такої цікавої книги, виданої ще в 2016 році, я рекомендував би уважно її прочитати, оскільки вона «розкриває невідомі сторінки життєпису та широкі обрії прозового доробку української письменниці з Бразилії».

Заслугують уваги, як я вважаю, й інші публікації про Віру Вовк, зокрема стаття доктора фізико-математичних наук Миколи Григорчука під досить промовистою назвою «Вона ввібрала в себе нектар світових культур»

(газета «Слово просвіти», ч. 15, 13–19 квітня – 2017 р.) написана ним до її 90-річчя; а також велике інтерв'ю з нею в м. Ріо-де-Жанейро відомого українського журналіста Михайла Сороки під назвою «Віра Вовк: я в усьому і завжди – насамперед українка» (газета «Слово просвіти», ч. 15, 13 – 19 квітня 2017 р., 16, 20 – 26 квітня 2017 р.).

Я познайомився з Вірою Остапівною (саме так я постійно звертався до неї) як новопризначений в 2001 році Надзвичайний і Повноважний Посол України в Федеративній Республіці Бразилія. Невдовзі між нами встановилися дружні відносини, які збереглися й після завершення в 2006 році моєї почесної й дуже відповідальної дипломатичної місії в цій державі (за сумісництвом були ще Болівія, Венесуела та Еквадор).

Скажу щиро й відверто: знайомство й спілкування з такою неординарною особистістю, якою була Віра Вовк, стали ще однією особливою сторінкою в моїй дипломатичній біографії.

Ми неодноразово зустрічалися як у Ріо-де-Жанейро, так і в Києві, коли вона приїздила до України.

Перед тим, як розповісти про найбільш пам'ятні для мене зустрічі з нею, вважаю за доцільне привернути увагу тих, хто може й не знати цього або зовсім не надавав цьому значення, що прізвище Віри Вовк – літературний псевдонім Віри Остапівни Селянської. Повне ж її хрещене ім'я після народження 2 січня 1929 року в невеликому містечку Бориславі на Львівщині – Віра Лідія Катерина Селянська. Її дід мав прізвище Вовк, яке змінив на Селянський після одруження

Прогулянка в Ріо-де-Жанейро. Попереду: за праву руку Віру Вовк тримає Генеральний консул України в Ріо-де-Жанейро Ігор Тумасов, за ліву руку – Посол України Юрій Богаєвський. 2004 рік

З Вірою Вовк у Національному лінгвістичному університеті (м. Київ, 2014 р.)

з Катериною Селянською, бабусею Віри. А образний нею літературний псевдонім означав передусім повернення до родинного прізвища.

Якось при нашій черговій зустрічі я розповів Вірі Остапівні про те, що моя рідна бабуся Уляна Олексіївна (мама моєї рідної мами Марії Семенівни) та два її брати Архип і Леонтій також мали прізвище Вовк, а коли бабуся вийшла заміж за Семена Костенка вона також стала Костенко.

Віра Остапівна з цікавістю сприйняла мою розповідь і це, як я відчув, ще більше зміцнило наші дружні відносини.

В моїх спогадах під назвою «Ми не шукали своєї долі, вона сама обирала нас» («Україна дипломатична», 2016 р.) серед моїх бразильських приятелів я назвав і Віру Вовк, якій 27 квітня 2004 року від імені тодішнього Президента України я мав честь вручити почесну державну нагороду – Орден Княгині Ольги III ступеня. Урочиста церемонія відбулася в Бібліотеці Руй Барбоза в присутності її друзів і Генерального консула України в м. Ріо-де-Жанейро Ігоря Тумасова. Для мене то була надзвичайно хвилююча подія.

Під час її чергового приїзду в Україну 23 жовтня 2014 року в Київському національному лінгвістичному університеті відбувся семінар, присвячений відомій бразильській письменниці Кларисе Ліспектор, в якому Віра Вовк і я також узяли участь.

Наприкінці заходу, який проводили за кошти Уряду Бразилії, вона оголосила про своє рішення передати одержаний нею від Міністерства закордонних справ Бразилії гонорар (1500 доларів США) за її участь у семінарі на потреби Збройних сил України. При цьому Віра Вовк попросила мене як колишнього Посла України в Бразилії прийняти ці кошти й передати їх за призначенням. Таке її благородне рішення було дещо несподіваним для мене, але я з вдячністю сприйняв його. Водночас вона дала згоду на те, щоб такі кошти були передані родинам наших військовиків, які загинули в боротьбі за територіальну цілісність України та в яких залишилися малі діти.

Матеріальну допомогу від бразильської письменниці я передав (у гривнях) трьом таким родинам на Київщині, про що докладно поінформував Віру Остапівну після її повернення до Ріо-де-Жанейро.

Не можу не згадати про ще одну пам'ятну для мене, але, на жаль, останню зустріч із Вірою Вовк у Києві. Вона відбулася 25 квітня (в мій день народження) 2017 року в Музеї Києво-Могилянської Академії, де на урочистій церемонії їй було вручено диплом Почесного доктора цієї

На церемонії вручення Вірі Вовк диплома почесного доктора Києво-Могилянської академії. Я – другий зліва (1 ряд), м. Київ, 25 квітня 2017 р.

відомої наукової установи. Мені також було надано можливість виступити з поздоровленням на її адресу.

В своїх спогадах про цю поїздку до України та участь у такому заході вона згадала й тих, хто в своїх виступах сказав добре слово на її адресу. Про мій короткий виступ вона написала, що говорив і «мій давній друг Посол Юрій Богаєвський». Для мене таке її визнання було несподіваним, але вельми приємним.

То була остання подорож Віри Остапівни до рідної для неї землі.

Того ж року, 24 жовтня, я одержав від неї її книжечку таких спогадів під назвою «Місячне павутиння» з дарчим надписом «На спогад дійства в Києві. Сердечно Віра Вовк».

Про останнє перебування в Україні вона також написала: «Мені було дозволено ще раз побути в моїй Україні, побачити незабутні мені місця й лиця, обійняти дорогих мені людей». Дуже зворушливо!

Так склалася її доля, що протягом 86 років, починаючи 1945 року, вона проживала на чужині: спочатку в Німеччині – 10 років, потім у Празі – 3 роки, й 73 роки – в Бразилії. Протягом усіх років Віра Вовк пройшла тяжкі випробування, але в її серці завжди була Україна.

У згаданих вище спогадах вона написала й таке: «Однак старання для України я ніколи не вважала своєю заслугою, тільки своєю повинністю».

Під час свого виступу в Києво-Могилянській Академії я назвав Віру Вовк великою українкою. Такою вона завжди була для мене і такою залишатиметься в моїй пам'яті.

ЗМІСТ

Дмитро Кулеба. Зміцнюємо дипломатичний фронт заради перемоги України 7

ГЕОПОЛІТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ. ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Борис Гуменюк. Війна росії проти України: її вплив на регіональні та глобальні процеси.	18
Павло Гай-Нижник. Війна за життя	31
Сергій Пирожков, Назіп Хамітов. Реальне значення України в сучасному євроатлантичному просторі	53
Олександр Потехін. НАТО та повномасштабне вторгнення рф до України.	66

ФАХОВИЙ ПОГЛЯД ДИПЛОМАТА

Сергій Кислиця. Промова [...] під час засідання Ради Безпеки ООН у межах пункту порядку денного «Лист Постійного представника України при Організації Об'єднаних Націй до Президента Ради Безпеки, від 28 лютого 2014 року (S/2014/136)»	
Заява [...] під час засідання Ради Безпеки ООН у межах пункту порядку денного «Лист Постійного представника України при Організації Об'єднаних Націй до Президента Ради Безпеки, від 28 лютого 2014 року (S/2014/136)»	84
Елена Летісія Мікусінскі. Діяльність Посольства Аргентинської Республіки в Україні . .	98
Торанг Пакпахан. Візит Президента Республіки Індонезія Джоко Відодо в Україну, приурочений до 30-річчя індонезійсько-українських відносин	112
Таан Хуссейн Аббас Хуссейн. Двосторонні відносини між Республікою Ірак і Україною . .	118
Ліна Темістоклеус. «Честь проживати з вами цей історичний час».	122
Антоніо Газзанті Пульезе Ді Котроне. «Найбільшим викликом було активізувати роботу після початку війни»	126
Ноель Ізраїль Хохар. Пакистан і Україна: міждержавні відносини під час війни	134
Алішер Курманов. Головна мета конституційної реформи – забезпечити честь і гідність людини, інтереси нації	139
Алтай Ефендієв. Досвід країн ГУАМ: уроки для світу	148
Маттео Патроне. Становлення успішної економіки України – незмінний пріоритет	162
Матті Маасікас. ЄС і його громадяни підтримують Україну.	169

ДИПЛОМАТИЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНИ

Надзвичайні та Повноважні Посли України в іноземних державах.	178
Надзвичайні та Повноважні Посли іноземних держав в Україні.	221
Представники України при міжнародних організаціях	260
Представники міжнародних організацій в Україні	264

СУЧАСНА ДИПЛОМАТІЯ: КОНЦЕПЦІЇ ТА РЕАЛІЇ

Григорій Перепелиця. Українська дипломатія в умовах російсько-української війни . . .	276
Наталя Яковенко. Дипломатичні зусилля України у відносинах із НАТО в умовах російсько-української війни	296
Григорій Перепелиця, Наталя Новицька. Вплив агресії рф проти України на безпекове становище держав Перської затоки	306
Карина Рогуля. Дипломатія Ізраїлю в часи війни росії проти України	315
Олександр Деменко. Республіка Казахстан у нових геополітичних реаліях.	326

ДОСЛІДЖЕННЯ І РОЗВІДКИ

Володимир Огризко. Дещо про рашизм.	338
Ігор Лоссовський. Онтологічні аспекти російсько-української війни.	346
Сергій Здіорук, Микола Палінчак. Вплив московського патріархату на національну ідентичність у контексті війни росії супроти України.	366
Сілвестер Носенко. Теоретико-методологічні аспекти дослідження безпекової дипломатії.	378

ІСТОРІЯ ДИПЛОМАТІЇ

Віктор Матвієнко. Дипломатія УНР на завершальному етапі національно-визвольних змагань: Чорноморський союз 1921 року.	389
Вікторія Солошенко. Унікальність спадщини Мюнхенського центрального збірного пункту в переможеній Німеччині 1945–1949 років.	400
Андрій Кудряченко. Прагматизм і збалансованість – основні складники пострадянського розвитку Азербайджану.	409
Вячеслав Ціватий, Наталія-Тереза Аношина. Модель дипломатії та дипломатична система Королівства Бельгія в умовах глобалізації: інституціональний і політико-міжнародний дискурси (досвід для України).	429

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ

Ксенія Смирнова. Науково-освітня дипломатія в умовах воєнного стану в Україні як інструмент публічної дипломатії.	442
Михайло Сорока. Коли слово – грізна зброя.	450

ПОСТАТІ

Степан Віднянський. Ставлення європейських інтелектуалів до агресії росії проти України.	458
Валерій Власенко. Український архітектор і дипломат Сергій Тимошенко.	469
Юрій Богаєвський. Україна завжди була для неї рідною землею.	480

TABLE OF CONTENTS

Dmytro Kuleba. Reinforcing the diplomatic front for the sake of Ukraine's victory. 12

GEOPOLITICS IN MODERN WORLD. RUSSIAN WAR AGAINST UKRAINE

Borys Humeniuk. Russia's War against Ukraine and Its Impact on Regional and Global Processes 30

Pavlo Hai-Nyzhnyk. A War for Life 52

Serhii PyrozHKov, Nazip Khamitov. Real Value of Ukraine to the Contemporary Euro-Atlantic Space 65

Oleksandr Potiekhin. NATO and the Full-Scale Invasion of the Russian Federation of Ukraine 83

DIPLOMAT'S PROFESSIONAL OPINION

Sergiy Kyslytsya. Statement by the Permanent Representative of Ukraine Ambassador Sergiy Kyslytsya at the UNSC meeting under agenda item "Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2014/136)" (25 February 2022)
Statement by the Permanent Representative of Ukraine Ambassador Sergiy Kyslytsya at the UNSC meeting under agenda item "Letter dated 28 February 2014 from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/2014/136)" (25 February 2022) 94

Elena Leticia Mikusinski. Activities of the Embassy of the Argentine Republic in Ukraine . . 100

Torang Pakpahan. Visit of President of the Republic of Indonesia Joko Widodo to Ukraine Marking 30 Years of Indonesia-Ukraine Relations 116

Taan Hussein Abbas Hussein Bilateral Relations between the Republic of Iraq and Ukraine 120

Lina Themistocleous. 'Honour to Share This Historical Moment with You' 124

Antonio Gazzanti Pugliese Di Cotrone. 'The Greatest Challenge Has Been to Intervene Promptly after the Beginning of the War' 130

Noel I. Khokhar. Pakistan and Ukraine: Interstate Relations during the War 137

Alisher Kurmanov. The Main Goal of the Constitutional Reform Is to Secure the Honour and Dignity of the Individual and the Interests of the People 144

Altai Efendiev. Experience Of The Guam States: Lessons To The World 149

Matteo Patrone. Formation of Successful Ukrainian Economy is an Unchanging Priority 166

Matti Maasikas. The EU and Its Citizens Stand with Ukraine 173

DIPLOMATIC CORPS OF UKRAINE

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to Foreign Countries 178

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of Foreign Countries to Ukraine 221

Representatives of Ukraine to International Organisations 260

Representatives of International Organisations in Ukraine 264

MODERN DIPLOMACY: CONCEPTS AND REALITIES

Hryhorii Perepelytsia. Ukrainian Diplomacy amid the Russian-Ukrainian War 295

Natalia Yakovenko. Ukraine's Diplomatic Efforts in Relations with NATO in Conditions of Russian-Ukrainian War 305

Hryhorii Perepelytsia, Natalia Novytska. The Influence of russian Aggression against Ukraine on the Security Situation of the Persian Gulf Countries.	314
Karyna Rohulia. Israel's Diplomacy During Russia's War against Ukraine	325
Oleksandr Demenko. The Republic of Kazakhstan in New Geopolitical Realities	337

RESEARCH AND ESSAYS

Volodymyr Ohryzko. Reflections on Ruscism	342
Ihor Lossovskyi. Ontological Aspects of the russia-Ukraine War	347
Serhii Zdioruk, Mykola Palinchak. Influence of the moscow patriarchate on the National Identity in the Context of the russian War against Ukraine.	377
Silvester Nosenko. Theoretical and Methodological Aspects of Security Diplomacy.	388

HISTORY OF DIPLOMACY

Viktor Matviienko. UPR's Diplomacy at the Conclusion of the National Liberation Struggle: The 1921 Black Sea Union.	399
Viktoriia Soloshenko. Uniqueness of the Legacy of the Munich Central Collecting Point of the Defeated Germany (1945–9)	408
Andrii Kudriachenko. Pragmatism and Balance as Defining Features of Azerbaijan's Post-Soviet Rise	428
Viacheslav Tsivatyi, Nataliia-Tereza Anoshyna. The Model of Diplomacy and the Diplomatic System of the Kingdom of Belgium in Globalisation: Institutional and Political-International Discourses (Experience for Ukraine)	441

PUBLIC DIPLOMACY

Kseniia Smyrnova. Science and Education Diplomacy amid Martial Law in Ukraine as an Instrument of Public Diplomacy	449
Mykhailo Soroka. When a Word Is a Formidable Weapon.	457

FIGURES

Stepan Vidnianskyi. Stance of European Intellectuals on russia's Aggression against Ukraine.	468
Valerii Vlasenko. Serhii Tymoshenko: Ukrainian Architect and Diplomat	479
Yuri Bohayevsky. Ukraine Has Always Been Her Native Land.	483

УКРАЇНА
ДИПЛОМАТИЧНА – 2022

Автори проєкту:

*Павло Кривонос,
Анатолій Денисенко,
Василь Туркевич*

DIPLOMATIC
UKRAINE – 2022

Created by:

*Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych*

Засновники

*Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв,
Державна установа
«Інститут всевітньої історії НАН
України»,
Історичний клуб «Планета»*

Founders

*Directorate-General for Rendering Services
to Diplomatic Missions,
State Institution “Institute of World History
of the National Academy of Sciences of
Ukraine”,
Planeta Historical Club*

Видавець

*Генеральна дирекція з обслуговування
іноземних представництв*

Publisher

*Directorate-General for Rendering Services
to Diplomatic Missions*

Літературне редагування

*Мар'яна Бадах,
Валентина Пасічна,
Анна Штефан*

Literary Editing

*Mariana Badakh,
Valentyna Pasichna,
Anna Shtefan*

Коригування текстів

Оксана Жованик

Proofreading

Oksana Zhovanyk

**Комп'ютерне
опрацювання матеріалів**

*Олена Богопольська,
Едуард Кузьменко,
Тетяна Ружай*

Computer

Processing of Materials

*Olena Bohopolska,
Eduard Kuzmenko,
Tetiana Ruzhai*

Переклад

*Інна-Марія Гавінська,
Микола Резніченко*

Translation

*Inna-Mariia Havinska,
Mykola Reznichenko*

Верстка й дизайн

Дмитро Заріцький

Page Layout and Design

Dmytro Zaritskyi

Адреса редакції: м. Київ, вул. Пирогова, 6-А; тел.: 224-66-45,
e-mail: ukraina.diplomatychna@gmail.com, prepress.gdip@gmail.com
Address of the Editorial Board: Kyiv, 6-A Pyrohova Str.; tel.: 220-08-34

Видруковано в
Формат 70x100/16. Обл.-вид. арк. 71. Підписано до друку 16.11.22
Наклад 1000 примірників